

BK
K342.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

026000334257

Αριθ. εν. 1390/83

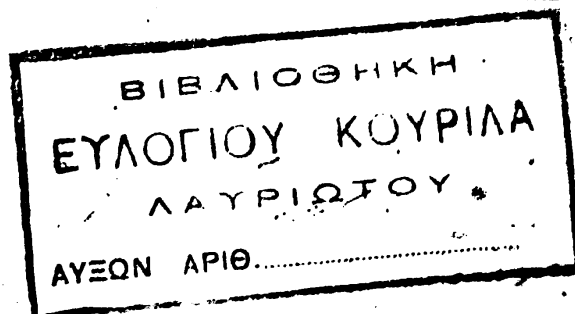
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΔΑ ΛΑΥΡΙΩΤΟ

ΔΑΣΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΓΕΩΠΟΝΙΑ ΠΑΛΑΙ ΤΕ ΚΑΙ ΝΥΝ

ΑΘΩΣ
ΦΩΣ ΕΝ ΣΚΟΤΕΙ

· Η ΔΑΣΙΚΗ ΧΛΩΡΙΣ ΚΑΙ Η ΚΑΛΛΙΕΡΓΟΥΜΕΝΗ
ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ ΕΝ ΑΘΩ - ΤΗ ΓΕΩΠΟΝΙΚΑ ΕΙΔΗ

ΕΝ ΒΛΕΜΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΤΕΤΑΜΕΝΗΝ
ΠΕΡΙΟΧΗΝ ΤΗΣ ΜΕΓΙΣΤΗΣ ΛΑΥΡΑΣ
Ο ΕΘΝΙΚΟΣ ΠΛΟΥΤΟΣ ΕΝ ΚΙΝΔΥΝΩ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
1935

ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΔΑ ΔΑΥΡΙΩΤΟΥ

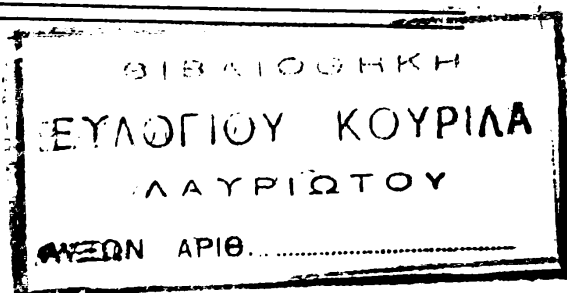
ΔΑΣΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΓΕΩΠΟΝΙΑ ΠΑΛΑΙ ΤΕ ΚΑΙ ΝΥΝ

ΑΘΩΣ

ΦΩΣ ΕΝ ΣΚΟΤΕΙ

Η ΔΑΣΙΚΗ ΧΛΩΡΙΣ ΚΑΙ Η ΚΑΛΛΙΕΡΓΟΥΜΕΝΗ
ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ ΕΝ ΑΘΩ - ΤΑ ΓΕΩΠΟΝΙΚΑ ΕΙΔΗ

ΕΝ ΒΛΕΜΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΤΕΤΑΜΕΝΗΝ
ΠΕΡΙΟΧΗΝ ΤΗΣ ΜΕΓΙΣΤΗΣ ΛΑΥΡΑΣ
Ο ΕΘΝΙΚΟΣ ΠΛΟΥΤΟΣ ΕΝ ΚΙΝΔΥΝΩ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
1935

I. ΔΑΣΟΝΟΜΙΚΑ

Είσαγωγή. Πώς οί μοναχοί διανοήθησαν νά ἀνασυγκροτήσωσιν ἐπὶ τοῦ "Αθωνος τὸν ἀπολεσθέντα παράδεισον τῆς τρυφῆς.

Ἡ ἀρχαιότης τῶν δασῶν καὶ αἱ ἐξάιρετοι καλλοναὶ τοῦ "Αθωνος. Ὁ περιώνυμος καὶ ἀπέραντος καστανεὼν τοῦ "Αθω καὶ ἡ ὑποδειγματικὴ καλλιέργια αὐτοῦ. Οἱ μοναδικοὶ Ἄλβανοὶ ὑλοτόμοι καὶ τὸ σύστημα τῆς ἐκμεταλλεύσεως. Ἡ πλημμελὴς διαχειρίσις τῶν δασῶν τῆς Λαύρας.

II. ΓΕΩΠΟΝΙΚΑ

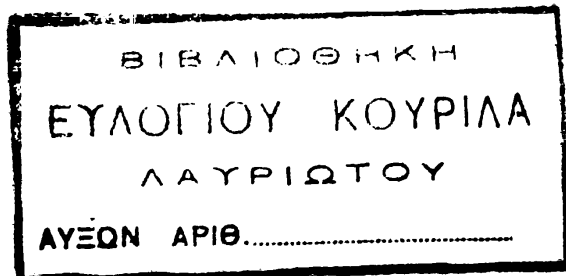
Είσαγωγή. Ἡ γεωπονία ἐν γένει ἐν "Αθῶ παλαιότερόν τε καὶ νῦν. Τὰ ἐσπεριδοειδῆ. Ἡ φύσις ὀργᾶ πρὸς τὴν ζωὴν, ὁ δὲ μὴ παρακολουθῶν καὶ μὴ συντρέχων αὐτῇ καταδικάζεται εἰς μαρασμὸν καὶ ἀποσύνθεσιν. Διὰ τὸ ἀνήροτος ὁ "Αθως;

Ἐλαῖαι. Ἡ ἐλαία ἱστορικῶς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἐξεταζομένη χρόνων ἐν παραβολῇ πρὸς τὴν ἐν Λαύρᾳ τε καὶ "Αθῶ καλλιέργιαν αὐτῆς. Τὸ περίεργον δικαστήριον συγκροτούμενον καὶ δικάζον ὑπὲρ τῆς ἐλαίας ἐπὶ τοῦ "Ορους τῶν ἐλαιῶν.

Ἀμπελώνες. Πολιὰ ἱστορία τῆς ἀμπέλου καὶ τοῦ οἴνου, καὶ ἡ περὶ αὐτοῦ ποίησις. Ἡ διάδοσις καὶ καλλιέργια ἐν "Αθῶ καὶ ἡ κατάστασις τῶν ἀμπελώνων ἐν Λαύρᾳ.

Κῆποι καὶ περιβόλια καὶ ἡ διάδοσις τῶν ὀπωρικῶν ἐν "Αθῶ. Φθίσις ἐν Λαύρᾳ.

Αἶ συκαῖ. Ἡ καταγωγή αὐτῶν καὶ διάδοσις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ἡ καλλιέργια ἐν Λαύρᾳ καὶ τῇ περιφερείᾳ αὐτῆς.

ΕΙΣ ΑΓΩΓΗ

ΠΩΣ ΟΙ ΜΟΝΑΧΟΙ ΔΙΕΝΟΗΘΗΣΑΝ ΝΑ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΩΣΙΝ ΕΠΙ ΤΟΥ ΑΘΩΝΟΣ ΤΟΝ ΑΠΟΛΕΣΘΕΝΤΑ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΝ ΤΗΣ ΤΡΥΦΗΣ

Ὁ Θεὸς δημιουργήσας τὸν ἄνθρωπον ἔθετο αὐτὸν εἰς τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς, ἵνα ἀπολαύσῃ ἀκορέστως τῶν ἀγαθῶν δώρων τῆς θείας ἀγαθότητος. Ὁ ἄνθρωπος ἐστάθη ἀνάξιος τῆς δωρεᾶς ταύτης τοῦ Θεοῦ καὶ κακοδαίμων· παραβὰς δὲ τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ ἐγένετο αὐτόχρημα ἀποστάτης κατὰ τοῦ πλάσαντος αὐτόν. ἔξέπεσε τῆς θείας χάριτος καὶ ἐξεβλήθη τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς. κατεδικάσθη τοῦ λοιποῦ νὰ σκάπτῃ τὴν ξηρὰν καὶ πετρώδη γῆν, ἵνα φάγῃ τὸν ἄρτον «ἐν ἰδρώτι τοῦ προσώπου». Κατὰ τὴν ἀγίαν Γραφὴν τὸν ἄνθρωπον παρέσυρεν εἰς τὴν πτώσιν ὁ ἐπίβουλος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὁ διάβολος, ὁ Ἐωσφόρος, οὗτος μελετήσας νὰ στήσῃ τὸν θρόνον ἐπάνω τοῦ Ὑψίστου γινόμενος ὁμιλος αὐτῷ ἐξέπεσε τῆς πρώτης τάξεως, ἣν κατεῖχεν ἐν ταῖς οὐρανίαις στρατιαῖς καὶ κατεδικάσθη εἰς τὸ σκότος καὶ τὸν Τάρταρον. καὶ ὑπάρχει ἔκτοτε ὁ ἀντίπαλος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀντιμάχεται ὅπως τὸ σκότος τῷ φωτί. Τὸν ἀπολεσθέντα παράδεισον, καὶ τὸν ἐκπεσόντα Ἐωσφόρον διενόησαν οἱ τοῦ μοναχικοῦ βίου ἰδρυταὶ ν' ἀνακτήσωνται, καὶ διὰ τοῦ τάγματος τῶν ἰσαγγέλων μοναχῶν ν' ἀντικαταστήσωσι τὸ ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς θείας δόξης κατακρημνισθὲν ἐκεῖνο τάγμα. Ἐντεῦθεν ἀνέκαθεν οἱ ἰδρυταὶ Μονῶν κἀταφεύγουσιν εἰς τὰ ἀπρόσιτα ὄρη καὶ τὰς ἀτέρμονας παρθενικὰς ἐκτάσεις, ἐνθα ὁ ποῦς τῶν βεβήλων ἀνθρώπων δὲν ἤγγισεν, καὶ ἄς ἡ πνοὴ τῶν κοινῶν θνητῶν δὲν ἐμβλυνεν. Ἐκεῖ οἱ μοναχοὶ μακρὰν τοῦ πλάνητος κόσμου καὶ τῆς γοήσεως κοινωνίας ἔστησαν τὰς πρώτας καλιὰς, τὰ μοναστήρια, ὅτινα διὰ τῶν ὑψηλῶν πύργων παράβλλονται πρὸς τὴν οὐρανομήκη τοῦ Ἰακώβ κλίμακα, δι' ἧς καταβαίνουν ἐπὶ τῆς γῆς οἱ ἄγγελοι καὶ ἀναβαίνουν εἰς τοὺς

οὐρανοὺς εἰ ἄνθρωποι. Οὕτω λοιπὸν ἀνασυνέστη ἡ μεταξύ οὐρανοῦ καὶ γῆς κοινωνία καὶ ἀποκατεστάθησαν αἱ διακοπεῖσαι διὰ τῆς παραβάσεως σγέσεις χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ Λόγου, τοῦ ἀρχηγέτου τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς καὶ διδασκάλου τῆς ὑψηλοτέρας καὶ θειοτέρας ζωῆς. Οἱ μοναχοὶ ὑπῆρξαν ἐμπνευσμένοι καλλιτέχναι. Ἐξελέξαντο τὰ ὑψηλότερα καὶ ἱερώτερα τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἀνατολῆς ὄρη καὶ τὰ γραφικώτερα τοπία, ἵνα ἀνεγείρωσι τὸν μεγαλοπρεπῆ καὶ περίσεμνον οἶκον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅπως ὁ λιβανωτὸς δὲν προσκομίζεται σὺτῶ, εἰς κοινὰ σκεύη, ἀλλὰ δι' ἀργυροτεύκτων καὶ χρυσοποικίλων θυμιατηρίων, οὕτω καὶ ὁ χῶρος ἔνθα κατεσκήνουν οἱ μοναχοί, καὶ ἔνθεν ἀνεπέμποντο αἱ διηγεαῖς δεήσεις καὶ προσευχαὶ καὶ ὅθεν διέσχιζε τὸν αἰθέρα ὁ ἥχος τῶν ἑορταζόντων, ἔπρεπε νὰ ᾖ ἐκλεκτός, μοναδικός, ἱερὸν ἀληθῶς τέμενος. Ἡ ποιητικὴ φύσις συναρπάζει τὸν μοναχόν, καὶ τὰ γραφικὰ κάλλη μετεωρίζουσι τὸ πνεῦμα αὐτοῦ πρὸς τὰ οὐράνια κάλλη. Αἱ τερψίθυμοι ὕδατι τῶν καλλικελάδων πτερωτῶν μουσικῶν συνοδεύουσι τὸ θεῖον αὐτοῦ ἄσμα, καὶ ἡ ἀρμονία τῆς φύσεως καὶ ἡ μουσικὴ τῶν ἀστέρων προάγουσι τὸ θεσπέσιον μελόδημα μέχρι τοῦ θρόνου τοῦ Σαβαώθ. Ἡ ρομαντικὴ φύσις συνεπληρώθη καὶ ἐτελειοποιήθη ἐνιαχοῦ ὑπὸ τῆς σκαπάνης τοῦ δραστηρίου καὶ φιλοκάλου μοναχοῦ, ἵνα μετὰ τὴν πνευματικὴν γεύσηται εὐτος καὶ τῆς σωματικῆς τροφῆς. Τὴν εἰς τοὺς πρωτοπλάστους δοθεῖσάν ποτε ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εὐλογίαν «ἐν ἰδρῶτι τοῦ προσώπου σου φαγεῖν τὸν ἄρτον» εἶχεν ἀείποτε σύνοικον ὁ καλὸς μοναχός. «ψυχὴ νῆφε, ἵνα σωθῆς, ἔλεγε, σῶμα ἔργασαι, ἵνα τραφῆς». καὶ ὡς ἔγραφε τις τῶν σοφῶν Γερμανῶν ἐν τῷ Δευκώματι τῆς Λαύρας *beten und arbeiten*. Τὰς πρώτας παροτρύνσεις ἐλάμβανεν οὗτος ἐκ τῆς ἀγίας Γραφῆς, ἔνθα πολλαχοῦ θαυμασίως ἐξυμνεῖται ἡ γῆ τῶν Ἑβραίων καὶ λαμπροῖς διαμνημονεύεται ὀνόμασιν, ὡς γῆ ἀγαθὴ καὶ ρέουσα μέλι καὶ γάλα, γῆ λιπαρά, γῆ ἐκλεκτή, γῆ ἐπιθυμητή. ἐν δὲ τῷ Δευτερονομίῳ οὕτω περιγράφεται ἐν κεφ. η', 7-9 ἡ ἀγία Γῆ: «ὁ γὰρ Κύριος ὁ Θεός σου εἰσάξει σε εἰς γῆν ἀγαθὴν καὶ πολλήν, οὗ χεῖμαρροι ὑδάτων καὶ πηγαὶ ἀβύσσων ἐκπορευόμεναι διὰ τῶν πεδίων καὶ διὰ τῶν ὀρέων. Γῆ πυροῦ καὶ κριθῆς, ἄμπελοι, συκαῖ, ροιαί, γῆ ἐλαίας, ἐλαίου καὶ μέλιτος. Γῆ, ἐφ' ἧς οὐ μετὰ πτωχείας φαγῆ τὸν ἄρτον σου καὶ οὐκ ἐνδεηθῆσῃ ἐπ' αὐτῆς οὐδέν. Γῆ, ἧς οἱ λίθοι σίδηρος καὶ ἐκ τῶν ὀρέων αὐτῆς μεταλλεύσεις χαλκόν. Καὶ φαγῆ καὶ ἐμπλησθῆσῃ καὶ εὐλογῆσῃς Κύριον τὸν Θεόν σου ἐπὶ τῆς γῆς τῆς ἀγαθῆς, ἧς δέδωκά σοι». Καὶ τοσαύτη ἦν

ἡ πιότης) καὶ καρποφορία αὐτῆς, ὥστε «ἔσπειρε Ἰσαὰκ ἐν τῇ γῆ ἐκεῖνη καὶ εὗρεν ἐν τῷ ἐνιαυτῷ ἐκείνῳ ἑκατοστεύουσαν κριθὴν» (Γένεσ. κστ' 12). Ἀρίστην περιγραφὴν περὶ τῆς ἀγίας Γῆς ἔχομεν κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους τὴν τοῦ Ἀριστέου ὡς ἐξῆς : «Μεγάλη ἐστίν, γράφει, ἡ τῶν γεωργῶν φιλοπονία· καὶ γὰρ ἐλαϊκοῦς πλήθεσι σύνδενδρός ἐστι καὶ σιτικοῖς καρποῖς αὐτῶν ἡ χώρα καὶ ὄσπρις, ἔτι δὲ ἀμπέλῳ καὶ μέλιτι πολλῶ· τὰ δὲ τῶν ἄλλων ἀκροδρύων καὶ φοινίκων οὐδὲ ἀριθμεῖται παρ' αὐτοῖς». (1) Ὁ δὲ Ἰώσηπος περὶ τῆς Γαλιλαίας «πίων πᾶσα, λέγει, καὶ εὖβοτος καὶ δένδρεσι παντοίοις κατάφυτος, ὡς ὑπὸ τῆς εὐπαθείας προσκαλέσασθαι καὶ τὸν ἥμιστα φιλόπονον» (Ἰουδ. πολ. 3, 3, 2). Ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ τοῦ βίου ἀνάγκαι ἐβίαζον τὸν μοναχὸν ἐν οὕτῳ ἀποκέντρῳ τόπῳ διαβιοῦντα νὰ περιποιῆται ἰδιαζόντως τὴν γῆν, εὐμειροῦσαν ἀρεταῖς ποικίλαις καὶ ὑδατόβρυτον οὔσαν. Τὰ δὲ δάση ἐπίσης περιποιοῦντο οἱ πρῶτοι ἐκεῖνοι μοναχοὶ, οὐ μόνον διότι ἀπετρύγων τὰ κάστανα, ἄπεο πολλάκις ἀνεπλήρουν τὸν ἄρτον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐπὶ τῶν ὑδάτων εὐεργετικὴν αὐτῶν συμβολήν, καὶ τὴν κατὰ τῶν ἀνεμοστροβίλων καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ Ἄθωνος καὶ τῶν πέριξ βραχυδῶν σειρῶν ἐκτινυσομένων πετρῶν προστασίαν, ὡς καὶ μέχρι σήμερον παρατηροῦμεν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα. Ἀλλ' ἦν καὶ φύσει ὁ ὄρεσίβιος μοναχὸς φιλόδενδρος καὶ φιλόκαλος, ἀντικατοπτρίζων τὸν γενάρχην ἐν τῷ Παραδείσῳ τῆς τρυφῆς.

1. Ἡ ἀρχαιότης τῶν δασῶν καὶ αἱ φυσικαὶ τοῦ Ἄθωνος καλλοναί.

«Ἄθως ἀνέτελλε κολώνη Θρηκίη»
(Ἀπολλώνιος ὁ Ρόδιος, Ἄργον. 1, 61).

Ὁ Ἄθως ἀληθῶς ἦν προωρισμένος ἀνέκαθεν ὑπὸ τῆς θείας πρόνοιᾶς πρὸς τὸν ὑψηλὸν τοῦτον σκοπὸν. Φύσις ὑψηλὴ καὶ σιθερία, οὐρανογεῖτων, βλάστησις ποικίλη, ὑλομανοῦσα καὶ οὐρανομήκης, καλίσσοι ποταμοί, πηγαὶ αἰέρρυτοι καὶ νάματα θεσπέσια καὶ ἀνεξάντλητα, σμήνη παντοειδῶν καλλικελάδων πτηνῶν. Τὸ ἕλον τῆς ἐξαιρετικῆς ταύτης χερσονήσου, ἀποτελούσης ἕλως ἰδιόρρυθμον τὴν διάπλασιν, παρουσιάζει τὸ μέγα οὐσιαστικὸν τοῦ πλάστου, καὶ ὁ κῶνος, ἡ μαστοειδῆς κορυφή, τὸ ἱερὸν βῆμα, τὸν θρόνον τὸν ἐπηρεμένον καὶ ὑπερνέφελον τοῦ Θεοῦ. Αἱ ὑψιτενεῖς καστανάει καὶ ὑψηρεφεῖς ἐλάται, αἱ λευκῶλενοι

(1) Ἐπιστολὴ πρὸς Φιλοκρ. 23, παρ' Οἰκον. περὶ τῶν Ὁ', τόμ. Δ', σ. 965.

λευκί και σί γιγαντώδεις δξύκι είναι οί δορυφόροι τής θείας μεγαλειότητος, χρυσοπράσινοι δέ ακοίμητοι λαμπάδες, μάρτυρες διαπρύσιοι τής θαυμασίας δημιουργίας, τὰ λοιπά δασικά δένδρα. Ἀπό τής πενθίμου κυπαρίσσου, ἥτις προδίδωσιν ἀκραιφνή μοναχικήν μορφήν, ἀπό τής ἀρωματικῆς κέδρου καὶ τής πεύκης, ἀπό τής μυροβόλου μύρτου καὶ τής εὐώδους φιλύρας καὶ τῶν ἀναριθμητῶν καὶ ποικιλομόρφων, πολυχρώμων καὶ εὐπετάλων εὐόσμων ἀνθέων τής πανηγυριζούσης γλωρίδος, ἀπό τούτων πάντων προσφέρεται ὁ μεθυστικός λιβανωτός, ὁ πληρῶν παρδεισιῶν ὁσμῶν καὶ ἐκλεκτῶν τήν φύσιν ἀρωμάτων. Τὸ ἀμέτρητον πλῆθος τῶν λιγυφθόγγων τοῦ σιθέρος αἰιδῶν, ἀπό τής καλλικελάδου ἀηδόνης καὶ τοῦ ἰδυμόλπου κοσσύφου, μέχρι τοῦ ὑψιφώνου νυκτοκόρακος καὶ τοῦ τερετίζοντος τέττιγος συγκροτεῖ τὸν ἑναρμόνιον ἀγγελικὸν χορὸν, ὃς οὐ μυριόστμος καὶ ἀκατάπαυστος ἀναπέμπεται θεοπέσιος ὕμνος καὶ ἦχος φωνῆς ἐροταζόντων πρὸς τὸν ποιητὴν τοῦ παντός.

2. Ὁ εἰδωλολατρικὸς Ἄθως, ὄρος ἱερὸν, καὶ ὁ μέγας Ἀλέξανδρος.

Ὁ Ζεὺς μετὰ τὴν Δωδώνην καὶ τὸν Ὀλυμπόν ἐξέτεινεν τὸ κράτος αὐτοῦ καὶ μέχρι τοῦ Ἄθωος. καὶ ἡ μὲν Ἀρκαδικὴ γῆ ἀνέδωκε Πελασγὸν τὸν γενάρχην :

Ἄντιθεον δὲ Πελασγὸν ἐν ὑψικάμοισιν ὄρεσσιν ἵστα γαῖα μέλαιν' ἀνέδωκεν, ἵνα θνητὸν γένος εἴη.

(Παυσ. 8, 1, 4)

Οἱ δὲ Πελασγοί, οἵτινες μέχρι τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἐσώζοντο ἐπὶ τοῦ Ἄθω, ἀνέστησαν αὐτῷ ἐπὶ τής κορυφῆς χρυσελεφάντινον ἄγχλημα, οὗ οἱ ἀδαμάντινοι ὀφθαλμοὶ ἐγρησίμευεν ὡς φάρος τοῖς ναυτιλλομένοις· ἐντεῦθεν ὁ Ζεὺς ἐγένετο Πελασγικὸς καὶ Ἄθωος, αἰθέριος καὶ ὄντως νεφεληγερέτης :

Καὶ τις Ἄθω τὸσον ὕψος ἰδὼν Θρήκος ὑπ' ἀστροῖς ἔκλυεν αὐδηθέντος ἀμετρήτῳ ἐπὶ λίμνῃ ὅσσα νάπη (1), ὃς ἀναποῦν χεῖρεςσι δύο ρίπτεσκε βέλεμνα ἠλιβάτου προθέλυμνα Καναστραίης πάρος ἄκρης (2).

(1) Διόρθ. Meineke, Hermann.

(2) Νικάνδρου, ἀπόσπασμα 26, ἐκδ. Scheiden, Λειψία 1856.

Κατά τινα αξιοσημείωτον παράδοσιν ὁ Ἄθως, καὶ τὸ πάλαι ἐκαλεῖτο ἱερόν καὶ ἦν ὄντως κατειδωλόν (1), καὶ τοῦτο κατὰ τὸ ἔθος τῶν ἀρχαίων θεωρούντων, ὅτι θεϊότατα τυγχάνουσι τὰ ὑψηλὰ τῶν ὄρέων—ἔδος θεῶν ἀσφαλὲς αἰεὶ—ἄτε πλησίον τοῦ οὐρανοῦ κείμενα (2). Ὁ Φιλόστρατος—Λήμνιος δὲ οὗτος καὶ γειτνιαζὼν τῷ Ἄθωνι—παρίστησι τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ Ἀπολλώνιον τὸν Τυανέα ἰπτάμενον πρὸς τὸν Ἄθω καὶ διαπυθνόμενον: «ἔχεις οὖν εἰπεῖν, ὦ Δᾶμι, ὅτι ξυνήκας τοῦ θείου βαδίζων ἀγγχοῦ τοῦ οὐρανοῦ;» (1,5,2). Ἐντεῦθεν καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ Ἄθωνος, ὡς οὐρανογείτονες καὶ μεμνημένοι εἰς τὰ ἀπόρρητα τῆς Ὀρησκείας (οἱ γὰρ Πελασγοὶ κατὰ τὸν Ἡρόδοτον εἰσήγαγον τὰς περὶ θεῶν παραδόσεις ἐν Ἑλλάδι ὡς καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν) διεκρίνοντο ὡς ὑπερφυεῖς ἄνδρες, ὅθεν καὶ ὁ Λήμνιος συγγραφεὺς ἐπιφέρει: «ὅτι ἀρετὴ καὶ ὅτι δικαιοσύνη τε καὶ σωφροσύνη οὗτ' Ἄθως ἐκδείξει, οὗτ' ὁ θαυμαζόμενος ὑπὸ τῶν ποιητῶν Ὀλυμπος, εἰμὴ αὐτὰ ἡ ψυχὴ διορώη...» (1, 5,3). Διὰ τὰς ἐξαιρετικὰς ταύτας ἀρετὰς καὶ τὰς ἐξόχους καλλονὰς τῆς φύσεως οἱ φιλόσοφοι ὡς εἰς οὐράνιον χῶρον κατέφευγον ἐνταῦθα, ἵνα ἐμβρατεύωσιν ἀνετώτερον εἰς τὰ μυστήρια τῆς φύσεως καὶ τὰς ὑπερφυεῖς θεωρίας. «φροντιστηρίῳ τῷ Ἄθῳ ἐχρῶντο», λέγει ὁ αὐτὸς φιλόσοφος. Οἱ δὲ Ἀκρόθωρι ἐνομιζόντο μακροβιώτατοι πάντων ἀνθρώπων. Ἴσως εἰς ἐπὶ πλέον λόγος, ἵνα καταφεύγωσιν ἐνταῦθα, ὅπως νῦν οἱ χρυσοκάνθαροι εἰς τὰς λουτροπόλεις καὶ τὰς Ἑλβετίας, καὶ μόνον τὸν Πλάτωνα δὲν ἔπεισαν εἰς τοῦτο, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Αἰλιανός: «ὁ Πλάτων νοσεροῦ χωρίου λεγομένου εἶναι τῆς Ἀκαδημείας καὶ συμβουλευόντων αὐτῷ τῶν λατρῶν εἰς τὸ Λύκειον μετοικῆσαι οὐκ ἠξίωσεν εἰπὼν: ἀλλ' ἔγωγε οὐκ ἂν οὐδὲ εἰς τὰ τοῦ Ἄθω μετόκησα ἂν ὑπὲρ τοῦ μακροβιώτερος γενέσθαι» (Παικ. Ἱστορ. Θ' 10). Ὅτι τῶν μεγάλων ἀνδρῶν καὶ φιλοσόφων ἐντευκτῆριον ἦν ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὁ Ἄθως ἀποδεικνύει καὶ ἡ ἐνταῦθα λατρεία τῆς Ἀφροδίτης οὐχὶ τῆς πανδήμου, ἀλλὰ τῆς Οὐρανίας ἐν τῇ Οὐρανοπόλει. Καὶ ἡ μὲν θέσις ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὀρίζεται περὶ τὴν βᾶσιν τῆς χερσονήσου, ἀλλ' εὐρίσκονται νομίσματα πλησίον τοῦ Νυμφαίου ἀκρωτηρίου (εἰς Κερασιάν). Ταῦτα ἀφ' ἐνὸς μὲν ἔχουσιν ΟΥΡΑΝΙΑΩΝ ΠΟΛΕΩΣ καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν Ἀφροδίτην καθημένην ἐπὶ σφαίρας ἀκτι-

(1) Παρὰ Migne ἐν τῇ βίῳ τῶν ἐν Τιβερίουπόλει 15 μαρτύρων, τόμ. 126, 209.

(2) Βλ. περὶ τοῦτου ἐν ἐκτάσει: ἐν ἀρθρῳ ἡμῶν ἐν τῇ «Ἑθνικῇ ζῳῇ» ἐτ' Α', Ἀθήναι 1916, σ. 11—12.

νοστεροῦς, ἥτις εἰκονίζει τὸν οὐρανόν. (1) Καὶ διατὶ μὲν πρου-
τίμων οἱ φιλόσοφοι τὴν Οὐρανίαν ἐπεξηγεῖται ἀρχούντως ὁ
Πλάτων (ἐν Συμποσίῳ 180 ἐ.): ἀλλὰ λογικώτερα εἶναι ἡ ἐρ-
μηνεία τοῦ Πausανίου «ἐπὶ ἔρωτι καθαρῷ καὶ ἀπηλλαγμένῳ
πόθου σωμάτων» (9, 16, 4). Ὁ Ἄθως τέλος δὲν διέφυγε καὶ
τὸ ὀξύδερκὲς βλέμμα τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐπειγομένου ἀντὶ
τοῦ Ἑλλησπόντου νὰ ζεύξῃ τὴν Εὐρώπην πρὸς τὴν Ἀσίαν. καὶ
ὑπέσχετο μὲν ὁ ἀρχιτέκτων Διοκλῆς ὁ Ρηγῖνος «διαγλύψαι τοῦ-
τον καὶ κατασκευάσαι τὸν ἀνδριάντα αὐτοῦ, θατέρᾳ μὲν χειρὶ
μυριάνδρον πόλιν κατέχοντα, θατέρᾳ δὲ ποταμὸν προτέμενον, ὡς
δοκεῖν τοῖς παραπλεύρουσι σπένδειν». (2) Πῶς τὸ σχέδιον τοῦτο, ὅπερ
ἀπέρριψεν ὁ Ἀλέξανδρος ἐρωτήσας πῶς θὰ τρέφῃται ἡ μυριάν-
δρος πόλις, ἐπραγματοποιήθη ἐν τοῖς ἔπειτα ὑπὸ τῶν μοναχῶν
βλ. Τὸν ἱστορικόν μου λόγον, (Θεσ)νίκη 1930, σ. 19—20).

3. Ἄθως καὶ Βυζαντινοί, τὸ ἐγκώμιον τοῦ Γρηγοῤ.

Ἐπὶ τῶν Βυζ. χρόνων, ὅτε ἀντὶ μὲν τοῦ Διὸς ἀντικατεστάθη
ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὁ μεταμορφωθείς Λόγος τοῦ θεοῦ, ἀντὶ δὲ τῆς
Ἀφροδίτης ἡ ὑπεραγία αὐτοῦ μήτηρ, ἰδεῖ πῶς χαρακτηρίζεται
ὁ Ἄθως ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου καὶ ἱστορικοῦ Νικηφόρου τοῦ
Γρηγοῤ.

»Τὰ τε ἄλλα τὸ ὄρος ὁ Ἄθως θαυμάζεσθαι ἄξιον εἶναι δο-
κεῖ μοι, ὅτι τε πρὸς ἀέρα κέκραται πάνυ τοι εὐφυῶς καὶ ὅτι πολλῇ
τινὶ καὶ παντοδαπῇ τῇ γλῶσῃ κοσμεῖται καὶ σφόδρα φιλοτίμως
εἰπεῖν ἐκ τοῦ ῥάστου τῶν ἐντυγχανόντων τὴν αἴσθησιν δεξιούται
καὶ πολλὴν εὐθὺς προβάλλεται τὴν τῆς τέρψεως ἡδονήν, καὶ ρεῖ
πανταχόθεν, ὡσπερ ἐκ θησαυρῶν, τό τε εὐπνουν τῆς ὄσμῆς καὶ τὸ
τοῦ ἀνθους εὐχρουν, καὶ καθαραῖς τὸ πλεῖστον ὀμιλεῖ ταῖς τοῦ ἡλίου
ἀκτῖσι, δένδροσι τε πιλυειδέσι κομᾶ καὶ ἄλσῃ καὶ λειμῶνας ποι-
κίλους, ἔργα χειρῶν ἀνθρωπίνων πλοῦτεῖ, καὶ γένει παντοίων ὀρ-
νίθων περιηγεῖται καὶ σμήνη μελιττῶν ἐκεῖ περὶτρέχει τὰ ἄνθη
καὶ ἡρέμα τὸν ἀέρα περιβυμβεῖ καὶ τέρψεως τις πέπλος ἐντεῦθεν
ὕφαινεται ζένος ἐκεῖ συμμίγεις, οὐκ ἦρος ὥρα μόνη, ἀλλ' ἐν ἅπαντι
κάτρω καὶ χρόνω, ὀμιόζυγοντος ἀεὶ τοῦ τῶν τεσσάρων ὥρων

(1) B. Head, Ἱστορία τῶν νομισμάτων μετάφρ. Σβορώνου, τόμ. Α' σ.
272—273, Ἀθήναι 1898.

(2) Ἐισαχθὸς εἰς Παρεκβολὰς εἰς Ὅμηρον, II, σ. 218. ἄλλαι ἀναφέρουσι
Στασικράτην ἢ Δεινοκράτην.

κύκλου πρὸς ὁμοίαν τὴν χάριν καὶ ἡδονὴν τῶν ἀνθρωπίνων αἰσθη-
τηρίων καὶ μάλιστα, ὅτε ἐκ μέσου τοῦ ἄλλου καὶ τῶν φυτῶν ἐκεῖ-
νων ὄρθιος ἢ τῆς ἀηδόνος ἠχήσασα μουσικὴ συνάδει τοῖς ἐκεῖ μο-
νάζουσιν εἰπεῖν καὶ συνυμνεῖν τὸν Κύριον· ἔχει γὰρ κάκεινη καὶ
κιθάραν ἐπὶ στήθους ἐνθεόν τινα, καὶ ψαλτήριον ἔμφυτον, καὶ μου-
σικὴν ἑναρμόνιον, ἐξ αὐτοσχεδίου περισαλπίζουσα τοὺς ἀκούοντας
πάνυ τοι ἑμμελῶς. καὶ ἅμα πηγαῖς αὐτοφυῶν ὑδάτων ὁ χώρος
ἄρδεται τε καὶ περιαντλεῖται πολλαῖς, ρύακες ἀποβλύζοντες ἄλλο-
θεν ἄλλοι μυρίων γίνονται παῖδες πηγῶν, καὶ ἀλλήλοισ ἡρέμα
καὶ λάθρα, κλέπτοντες ὥσπερ τὸν δρόμον, κοινῶνται τὸ ρεῦμα εἰς
ἐπιτήδες καὶ αὐτοὶ σιωπῶντες καὶ διδόντες ἐξουσίαν μακρὰν τοῖς
ἐκεῖ μονασταῖς ἀθύρῳ βίον ἀνύοντας τὰ πτερὰ τῆς εὐχῆς ἡσυχῆ
πρὸς θεὸν ἀναπέμπειν, ὅτι καὶ πολλὴν πρὸς ἡσυχίαν παρέχει τὴν
εὐφυῆν τοῖς τὴν οὐράνιον ἐν γῆ μετιέναι ἐθέλουσι πολιτείαν, καὶ
πρὸς γε τὴν χορηγίαν τῶν εἰς τροφήν πανταίων ἐπιτηδείως ἐχόντων
ἄφθονον οἴκοθεν οἴκαδε τὸν ἅπαντα χρόνον πορίζεται. καὶ ἅμα
θαλάσση μακρᾷ στεφανοῦται, πολλὴν ὡς ἐκ κύκλου κωμίζουσα
τὴν χάριν αὐτῷ, παρὰ τοσοῦτον μὴ νῆσον εἶναι καθάπαξ αὐτὸ
συγχωρούση παρ' ὅσον ἰσθμῷ τινὶ μὴ σὺν πόνῳ κάρπευσθαι καὶ
τὴν ἕξω χρομένην εἰς μῆκος ἅμα καὶ πλάτος ἡπειρον δίδωσιν»
(Ἱστορ. ἐκδ. Βόννης σ. 714).

Οὐδεὶς τῇ ἀληθείᾳ ποιητικώτερον ἐν πεζῷ λόγῳ διὰ τῶν
αἰώνων ἐξεθείασε καὶ ἐπιτυχέστερον ἐξεικόνισε τὰς φυσικὰς
τοῦ Ἄθω καλλονὰς τοῦ Γρηγοῦ, ὅστις ὅσον ἐθαύμαζε τὸν τόπον
τόσον ἐμίσει τοὺς κατοικοῦντας. Ἐπίσης καὶ ὁ ἀντίπαλος αὐτοῦ.
Καντακουζηνὸς «οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι, λέγει, πόλιν προσειπῶν οὐ-
ράνιον» τὸν Ἄθω (Ἱστορ. ἐκδ. Παρισ. τόμ. Α' σ. 330). Ὁ δὲ
κατ' αὐτοὺς ἀνάσας Ἀνδρόνικος ἐν Χρυσουβούλλῳ ὑπὲρ τοῦ Πρώ-
του τοῦ Ὄρους ἀπολυθέντι λέγει: «εἰ δὲ καὶ παράδεισον ἕτερον ἢ
κατάστερον οὐρανὸν ἢ τῶν ἀρετῶν πασῶν καταγωγίον τοῦτ' ἂν τις
καλέσειεν, οὐκ ἂν ἀμάρτοι τοῦ δέοντος» (1). Τὰ αὐτὰ περίπου
ἐπαναλαμβάνουσι καὶ ἄλλοι τῶν θαυμαστῶν τῆς μεγαλοπρεπείας
τῆς φύσεως, καὶ δὴ ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις ὁ κλεινὸς
Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις ἐν τῇ πρὸς Κυπριανὸν ἐπιστολῇ (2).
«Ἀναστατοῦνται, βρέμνουσι τοῦ πέριξ ἀγρίου καὶ ἀχανοῦς
Ὠκεανοῦ τὰ βάθη καὶ τὰ ἐπαφρίζοντα πολύρροχα κύματα

(1) Ph. Meyer, Die Hauptarkunden für die Geschichte der Athos-
klöster, Λειψία 1894, σ. 191, 6.

(2) Βλ. ἐν τέλει τοῦ Παρὰλλήλου Φιλοσοφίας τοῦ Μ. Λογάδου.

μανιωδῶς ἐξορμῶσι πρὸς τὰ ἔξω. Βροντοβόλοι ἀστράπαι
καὶ ἐρίγδουποι κεραυνοὶ κατευθύνουσι τὸ ὀλέθριον πῦρ πρὸς τὴν
κορυφὴν τοῦ γίγαντος. Βαθύζοφα καὶ φευγαλέα νέφη συναγεί-
ρονται. σφοδρὰι τιτᾶνες, Νότος καὶ Βορρᾶς, ἐναντι ἀλλήλων τὰς
κοίλας σάλπιγγας φυσῶντες πλημμυροῦσι κύματα πνεῶν, ἀνα-
σπῶσι τῶν μελανοκόμων ἐλατῶν κλῶνας, καὶ ἐκριζοῦσι κολοσ-
σοὺς αἰωνοβίους πρόρριζον κλπ. κλπ. κλπ.» Πᾶσαι αἱ ἀντίξοοι
αὐταὶ δυνάμεις, βάρβαροί τε καὶ ἐπιδρομεῖς, ἐσεβάσθησαν ἐν γένει
κατὰ τὸν μακροαῖωνα χρόνον τὸν ἐπίγειον τοῦτον παράδεισον. Ἡ
γιγνυτοπάλαμος τοῦ Ὑψίστου δεξιὰ ὤρισεν, ὡς ἐν τῇ Ἑδέμ τὴν
φλογίνην ρομφαίαν, κἀνταῦθα ἀγρύπνους κερβέρους τοὺς ἀπρό-
μήτους μιναστάς. Οὗτοι κληρονόμοι ἐνταῦθα τῆς πρὸς τὰ πρῶ-
τόγονα δάση εὐλαβείας τῶν Πελασγῶν, περὶ ὧν τις ἔψαλλεν:

τὸν δ' αὐτᾶ καλὸν ἄλσος ἐποίησαντο Πελασγοὶ
δένδρεσιν ἀμφιλαφές· διὰ κεν μόλις ἐνθαὶ διστός·
ἐν πίτυς, ἐν μεγάλαι πετελέαι ἔσαν, ἐν δὲ καὶ ὄγναι,
ἐν δὲ καλὰ γλυκύμαλα· τὸ δ' ὡστ' ἀλέκτρινον ὕδωρ
ἐξ ἀμυρᾶν ἀνέθυσεν, θεὰ δ' ἐπεμαίνετο χῶρον. (1)

Καὶ ὅπως ὁ ἐκείνων ἐπώνυμος ἦρως, διασωζομένων καὶ ἐπὶ
Θουκυδίδου ἐνταῦθα, ἐξεσφενδόνισε τὸ ὄρος κατὰ τῶν Γιγάντων,
ἀπέλυον οἱ πατέρες τὰς ἀράς καὶ τοὺς ἀφορισμοὺς κατὰ τῶν ἐπιβου-
λευομένων τὸν παράδεισον τοῦτον, ὃν ἀνέδειξαν καὶ ἐτελειοποίησαν
διὰ διηνεκοῦς ἐργασίας καὶ παντοειδοῦς καλλιέργειας, ὥστε ἡ
δαψίλεια τῶν ἀγαθῶν νὰ μεταδίδηται καὶ ἐκτὸς τῶν ὀρίων εἰς
μεγάλην ἀκτῖνα.

(1) Καλλιμάχου, Ὕμνος εἰς Διὸν καὶ Ἑρμῆν (ἐκδ. Blomfield, Lon-
don, 1835 σ. 41), ἐν ᾧ καὶ τό: Δαμάτερ, μέγα χαῖρε, πολύτροφε, πολυμέ-
διμνε. Ἐν τῷ εἰς Ἀφροδίτην Ὀμηρ. Ὕμνῳ ἀναφέρεται, ὅτι τὰ τοιαῦτα ἐκλεκτὰ
δάση παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐθεωροῦντο τεμένη εἰς τοὺς ἀθανάτους ἀφιερωμένα,
οὔτε ἐπετρέπετο νὰ κόπῃσι ταῦτα, ἀλλ' ἀφιέντο ἄθικτα καὶ ἐξηφανίζοντο
σήμενα τῷ χρόνῳ:

Τῆσι δ' ἄμ' ἐλάται ἡ δρυὶς ὑψικάρηνοι
γενομένην ἐφύσαν ἐπὶ χθονὶ βωπιχσίρη,
καλαί, τηλεθάουσαι, ἐν οὖρεσιν ὑψηλοῖσιν,
ἐστᾶσι γλῆβατοι, τεμένη δὲ ἐκ κλήσκουσιν
ἀλανάτων, τὰς δ' οὔτι βροτοὶ κείρουσι σιδήρῳ.

Ἄλλ' ὅτε κεν δὴ Μοῖρα παρεστήκη θανάτοιο
ἀξάνεται μὲν πρῶτον ἐπὶ χθονὶ δένδρεά· καλὰ γὰρ αἶψα
φλαῖς τ' ἀμφιπεριφθινύθει, πίπτουσι δ' ἀπ' ἔξοι,
τῶν δὲ θ' ὁμοῦ ψυχῆ, λείπει φάος ἡέλιου. (στ. 265—278).

4— Ὁ περιώνυμος καὶ ἀπέραντος καστανεῶν τοῦ Ἄθω, καὶ ἡ ὑποδειγματικὴ καλλιέργια αὐτοῦ. Οἱ μοναδικοὶ Ἀλβανοὶ ὑλοτόμοι καὶ τὸ σύστημα τῆς ἐκμεταλλεύσεως.

Οἱ πρῶτοι μοναχοὶ κατεστάθησαν ἐν Ἄθῳ αὐτάρχεις πρὸς ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἐπιφοιτῶντας προσκυνητάς· περισσεύοντες δὲ χάριν τῶν πτωχῶν τοῦ Κυρίου, ἐγένοντο προστάται τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν, καὶ οἱ δημιουργοὶ σπουδαίων εὐαγῶν καὶ φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων, ὡς καὶ οἱ θεράποντες τῶν Μουσῶν καὶ σκαπανεῖς τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων καὶ δὴ τῆς ἱερᾶς θεολογίας. Οὕτω φεύγοντες τὸν κόσμον ἐφαίνοντο ἀνεπαισθήτως οἱ κατακτηταὶ αὐτοῦ καὶ ψυχικράτορες. προσεῖλκον τὰ πλήθη εἰς τὰς ἐρήμους καὶ τὰ ὄρη καὶ ἐστρεφον αὐτὰ διὰ τοῦ θείου μάννα, τῆς πνευματικῆς πανδαισίας. Καὶ οἱ μοναχοὶ ἀληθῶς ἐγένοντο οὐρανοπολίται καὶ ἡ ἐρημος πόλις τῶν ἁγίων, ὡς ὀνομάζει ὁ ἅγιος Ἰερώνυμος τὸ παρά τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὄρος τῆς Νιτρίας. Ὁ πλοῦτος τῆς ἀρετῆς, ἡ πνευματικὴ περιουσία, δὲν περιορίζεται, ἀλλ' ὡσεὶ ὑπὸ φυγοκέντρου δυνάμεως ὠθούμενος διασκορπίζεται καὶ μεταλαμπαδεύεται εἰς τὰ πέριξ. Πάντα τὰ ὄντα μετέχουσιν αὐτοῦ, ἡ φύσις, τὰ λογικὰ καὶ τὰ ἄλογα. ὡς δὲν δύνανται τὰ νέφη νὰ ἐμποδίσωσι τὸ ἀπαστρέπτον καὶ φωτοβόλον ἄρμα τοῦ Ἡλίου, οὕτω καὶ τοῦ μοναχοῦ τὴν ἐσωτερικὴν δύναμιν καὶ σφριγῶσαν ζωὴν νὰ περιορίσῃ οὐδεμίαν ἰσχυρὴν βίαν. Αὕτη ἐκδηλοῦται ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, ἐν παντὶ κύκλῳ τῆς υπάρξεως. πᾶσα κίνησις, πᾶς λόγος, πᾶσα χειρονομία, εἶναι δηλωτικὰ τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς καὶ δυνάμεως. Ὁ μοναχὸς, ὁ ἀληθῶς στοιχῶν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, εἶναι αὐτοτελής καὶ ἀπεριόριστος δύναμις, ἥτις ἐξαγγέλλει αὐτὸν ὡς ὑπέρτερον ὄν, καὶ θείας καταγωγῆς, καὶ ἀπὸ ταύτης τῆς ἀπόψεως δικαίως ἐπωνομάσθη ἀγγελικὸν τὸ τάγμα. Καὶ ὅταν μὲν ὁ μοναχὸς ἔχῃ ἐπίγνωσιν ἑαυτοῦ καὶ τῆς μεγάλης ἀποστολῆς, τὸ τάγμα πληθύνεται καὶ κραταιοῦται, ὅταν δὲ τοῦναντίον, μεθίσταται εἰς τὸ ἀντίθετον καὶ ὁ παράδεισος οὗτος ἀντὶ τῶν φιλοσόφων καὶ ἀγαθῶν φυτοκόμων πληροῦται ἀγελῶν κακοποιῶν στοιχείων. Ἐπὶ τῶν πέριξ μερῶν τοῦ κολοσιαίου τούτου κώνου τοῦ Ἄθωνος ἀκμάζει ἡ πολυποίκιλος γλωρίς, ἥτις ἀντιπροσωπεύει τὰ παντοειδῆ φυτὰ ἀπὸ τῶν μεσημβρινῶν μέχρι τῶν κατεψυγμένων ζωνῶν, ἀλλ' ἡ δασικὴ πλουσιωτάτη βλάστησις ἀπὸ 2—3 δεκάδων ἐτῶν διατρέχει τὸν ἔσχατον κίνδυνον τῆς ἐρημώσεως. Νομίζει τις ὅτι πᾶσαι αἱ ἐναντία δυνάμεις συνώμοσαν εἰς τοῦτο, ἡ δὲ ἀνθρωπίνη ἀδιαφορία εἶναι ἀπερίγραπτος. Δυστυχῶς εἰς πάντας τοὺς συγχρόνους μοναχοὺς δὲν βλέπει τις.

τὴν εὐλάβειαν καὶ στοργὴν, ἣν εἶχον οἱ παλαιότεροι, οἵτινες ὄντως ἐθεώρουν ἱερὰ τὰ ἄλση, διό οὐδ' ἠπτόντο αὐτῶν τὸ παράπαν· ὅθεν παρατηροῦμεν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις "Ἕλλησιν, ὅτι πᾶσα πόλις καὶ χώρα εἶχεν ὠρισμένον δένδρον ὡς ἱερὸν καθιερωμένον εἰς θεὸν· π.χ. αἱ Ἀθηναὶ καὶ ἡ Τροιζὴν τὴν ἐλαίαν, ἡ Δωδώνη τὴν φηγὸν (ὅθεν καὶ ὁ Ζεὺς φηγοναῖος), οἱ Δελφοὶ τὴν πλάτανον, ὡς καὶ ἡ Σπάρτη καὶ ἡ Αὐλὶς, τὴν φορβάδα δρῦν ἢ Βοιωτία. Καὶ οὐμόνον μεμονωμένα δένδρα, ἀλλὰ καὶ δάση ὁλόκληρα, τὰ τεμένη, ἐθεωροῦντο ἱερὰ καὶ ἄδυτα, ὡς θεῶν κατοικία. Πᾶσα πόλις εἶχεν ἐν τούλάχιστον ἄλσος ἀφιερωμένον εἰς τὸν πολιούχον αὐτῆς θεόν. Τὸ ἐπινόημα τοῦτο ἦν σοφώτατον, καὶ κατὰ τὸν Χλωρόν, ὅστις ἐποίησατο τῷ 1890 λαμπρὰν ἀνακοίνωσιν εἰς τὸν Πάρινασσόν: «Ἡ δασολογικὴ δραστηριότης τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων» (1), τὰ πλεῖστα τῶν δασῶν εἰς μόνην τὴν διδασκαλίαν ταύτην ὀφείλουσι τὴν ὑπαρξίν αὐτῶν, ὡς ἐπὶ παρδγ. τὰ τῆς Ἀρκαδίας. Οἱ Ἀρκάδες δηλ. ἐδιδάσκοντο, ὅτι ὁ γενάρχης αὐτῶν Ἀρκᾶς ἐνυμφεύθη τὴν ἀθάνατον νύμφην Δρυάδα, ἐξ ἧς ἀπεκτέθησαν δύο υἱοὺς, ὧν ὁ εἷς ἐκαλεῖτο Ἐλατος, ὃ ἔλαγεν ὡς κλῆρος τὸ ἕρος Κυλλήνη. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὑπέχρεούντο οἱ κάτοικοι νὰ σέβωνται καὶ νὰ περιποιῶνται τὰ δάση ὡς ἱερὰ, ἡ Ἀρκαδία ἦν λίαν δασώδης καὶ ὀνομαστὴ διὰ τοὺς δρυμῶν τῶν δρυῶν (ὅθεν καὶ βαλανηφάγοι οἱ κάτοικοι ὀνομάζονται ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου) καὶ τῶν ἐλατῶν. Κατ' ἀπομίμησιν τῶν ἀρχαίων καὶ οἱ μοναχοὶ ἐγκατασταθέντες κατὰ τὸν Η' αἰῶνα εἰς Ἄθω, ἕρος ἱερὸν παρὰ τοῖς Πελαγοῖς, καὶ μείναντες κατάπληκτοι πρὸ τῶν φυσικῶν καλλονῶν καὶ τῆς ἐξαισίας δασικῆς βλαστήσεως, ἀνεκῆρυξαν τὸν γῶρον ἱερὸν καὶ ἄβατον τοῖς βεβήλοις καὶ πᾶσι τοῖς θηλέοις ἀνατιθέμενοι αὐτὸν μετὰ πάσης εὐλαβείας εἰς τὴν βασιλισσαν τοῦ οὐρανοῦ καὶ μητέρα τοῦ θεοῦ, τὴν παρθένον Μαρίαν. Ὁ Νικαίας μητροπολίτης Πορφύριος, γράψας κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἐν στίχοις τὴν περιοδείαν αὐτοῦ εἰς Ἄθω, ἐκπληκτος πρὸ τοῦ θεάματος ἀναφωνεῖ:

γιά τοῦτο καὶ μὲ δίκαιον κῆπον καὶ περιβόλι

τῆς Παναγίας Δέσποινας σὲ ὀνομάζουν ὅλοι!

Τὰ δάση τῆς Μακεδονίας ἦσαν περιώνυμα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις· διὸ καὶ ἐντεῦθεν, λέγει ὁ Ξενοφῶν, «Ἀθηναῖοι τὰ ξύλα ἄγνεται» (Ἑλλ. 6,1,11). ξύλα δὲ ἐννοεῖ ἐνταῦθα κυρίως τὰ ναυπηγήσιμα: »ἐξ αὐτῶν μέντοι τούτων καὶ δὴ νῆες εἰσι. (Ἀθην. Παλιτ. 2,11).

(1) Ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ Α' τόμῳ τῆς Δασικῆς ζωῆς, 1933, τεύχ. 6—7 σ. 1—7.

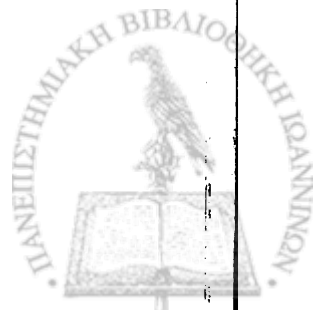

Κυρίως ἐν πολλῇ τιμῇ ἐφέρετο ἡ ἐλάχιστη τῆς Μακεδονίας, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Θεόφραστος: «διαιροῦσι δὲ τινες κατὰ τὰς χώρας, καὶ φασὶ πρώτην μὲν εἶναι πρὸς τὴν τεκτονικὴν χρεῖαν τῆς ὕλης τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα παραγινομένης, τὴν Μακεδονικὴν· λεία τε γὰρ ἐστὶ καὶ ἀστραβῆς... δευτέραν δὲ τὴν Ποντικὴν (καὶ ὅμως αὕτη, ἡ τοῦ Γαλαζίου μάλιστα εἶναι πρώτη νῦν, ὅπερ μαρτυρεῖ τὴν περὶ τὰ δάση ἀστοργίαν τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων), τρίτην δὲ τὴν ἀπὸ τοῦ Ρυδάκου, τετάρτην τὴν Αἰνιανικὴν, χειρίστην δὲ τὴν Παρνασσιακὴν καὶ τὴν Εὐβοϊκὴν· καὶ γὰρ ὀζώδεις καὶ τραχεῖαι εἶναι καὶ ταχὺ σήπεσθαι (Φυτ. ἱστορ. 2,2,2).¹ Περὶ καστανέας ἐλάχιστος γίνεται λόγος, ὡς ἤττον πρὸς ναυπήγησιν χρησίμου, καὶ διότι αὕτη μὴ καλλιεργουμένη τὸ πάλαι, ὡς νῦν πρεμνοφυῶς, ἦν ἀκατάλληλος εἰς τὴν τεκτονικὴν—ἅμα γὰρ τὸ 40ὸν ἢ 50ὸν ἔτος διέλθη σήπεται ἐσωτερικῶς καὶ κουφώνεται.—² Ἀπὸ ἑκατονταετίας κανονικῶς κατὰ 15ετίαν ἢ εἰκοσαετίαν ὑλοτομουμένη κατὰ συστάδας ἀπέβη ἐν Ἄθω ὁ μοναδικὸς εἰς ὑπόδειγμα καλλιεργίας τύπος καὶ σπουδαίαν ἀποφέρει πρόσουδον εἰς τὰς Μονὰς.³ Ἡ ἀγρία καστανέα (*castanea vesca* Gaertn ἢ *sativa*) ἀναπτύσσεται εἰς τὴν δασικὴν ζώνην τῶν φυλλοβόλων δασῶν, ἅτινα καλοῦνται δρυμῶνες, καὶ ἀκολουθεῖ τῇ ζώνῃ τῶν πλατυφύλλων καὶ συνήθως ἐν Ἑλλάδι (ἐν Ἄθωνι καὶ Πηλῖῳ) εὐρίσκεται ἀπὸ τῶν 100-800 μ. ὑπεράνω τῆς θαλάσσης καὶ εἰς τὰ ἀνατολικὰ μέρη ἀπὸ τῶν 1200 μ. (ἐξάιρεσιν, ὡς ὀψόμεθα, ἔχομεν ἐν Λαύρᾳ). Ἡ δασικὴ περιοχὴ, ἐν ἣ εὐδοκιμεῖ τὰ μέγιστα ἢ καστανέα, εἶναι ὁ λεγόμενος Ζυγός, ἦτοι τὰ ὑψώματα ἀπὸ τῶν Μονῶν Βατοπεδίου καὶ Ξενοφώντος μέχρι τῆς Προβάτας καὶ τῶν Ἀγιοπαυλιτικῶν ὄριων, καὶ δὴ τὰ περὶ τὰς Καρεάς, ἦτοι τὸ μέσον τοῦ Ὄρους, τμήματα.

Σύστημα ὑλοτομίας ἐφαρμόζεται ἀνέκαθεν ὑπὸ τῶν Μονῶν ὁ περιτροπικὸς χρόνος διαρκείας 15-20 ἐτῶν. Ἄλλ' εἶναι διηρημένον τὸ δάσος εἰς πλείονα τμήματα, ὥστε κατὰ τὴν περίδον ταύτην κατ' ἔτος ἀναλογεῖ ἐν τμήμα. καὶ τοῦτο ἀπὸ οἰκονομολογικῆς ἀπόψεως εἶναι σφώτατον· διότι ἀπολαμβάνει τακτικὸν εἰσόδημα ἢ Μονῆ πάντοτε ἀπὸ τοῦ δάσους. Ἐξάιρεσιν τοῦ γενικοῦ τούτου συστήματος ὑλοτομίας ἀποτελεῖ ἡ τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος Μονῆ τοῦ Ρωσικοῦ, ἣτις ἐπειδὴ κατὰ τὰ παρελθόν οὐδε-

(1) Πρβλ. καὶ Πλίνιον, *Hist. natur.* 2, 16, 39, ὅστις παραβάλλει τὴν Μακεδ. ἐλάχιστην πρὸς τὴν τῶν Ἄλπεων καὶ Ἀπεννίνων.

(2) Βλέπ. τὴν μοναδικὴν, ὅσον ἐγὼ οἶδα, διατριβὴν τοῦ Π. Γρῆσπου: Ἡ διαχείρισις τῶν ἐκ καστανιάς δασῶν τοῦ Ἄθω (ἐν Δασικῇ ζωῇ, ἔτος Α', τεύχος Γ' σ. 2—7, Ἀθῆναι 1983) καὶ ἦν συμπληροῦμεν ἐνταῦθα.

μίαν είχε ανάγκην τοῦ δάσους, ἅτε διαρρέοντος ἀφθόνως τοῦ ἐκ Ρωσσίας χρυσοῦ, ἀφῆκεν ἐπὶ 100ετίαν σχεδὸν ἀνεκμετάλλευτον αὐτό. ἀλλὰ παρετήρησεν ἤδη, ὅτε ἐφήρμυσε τὴν κατὰ συστάδα ὑλοτομίαν, ὅτι τὸ δάσος ἀπώλεσε τὴν πρεμνοβλαστικὴν ἱκανότητα. Ἐκ τούτου ἀποδεικνύεται, ὅτι αἱ συντομώτεραι ὑλοτομίαι ἐνισχύουσι τὰ πρέμνα, ὅ,τι ἀκριβῶς συμβαίνει ἐν τῷ κλαδέματι τῶν δένδρων· ὅθεν διαχειριστικῆ εἰς τὸν καστανεῶνα τοῦ Ἄθω μορφὴ εἶναι ἡ πρεμνοφυῆς, καὶ τὸ δάσος ἐφ' ὅσον κατὰ τμήματα κόπτεται εἶναι ὁμήλιον. Τοῦτο οἱ Ἄλβανοὶ ὑλοτόμοι τηροῦσιν ἀπαραβάτως, ὥστε κατὰ τὴν ἐκ τοῦ συστάδην ὑλοτομίαν κόπτουσι καὶ τὰ νέα ἐκ σπερμοληστήσεως δενδρύλλια, ἵνα ἐπιτευχθῇ ἀκριβῆς ἡ πρεμνοφυῆς μορφὴ. Μεθ' ἐκάστην ὑλοτομίαν τὸ τμήμα τοῦτο, ἵνα προφυλαχθῇ ἀπὸ τῆς τῶν ζώων ἐπιβουλῆς ἢ νέα βλάστησις, περιφράσσεται διὰ ξυλίνου φραγμοῦ, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ διὰ συρματοπλεγμάτων. Γενικῶς ὁ κανὼν οὗτος τηρεῖται ἀπαραβάτως, καίτοι ὁ κίνδυνος ὁ ἐκ τῶν ζώων δὲν εἶναι μέγας ἤδη μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν τράγων, ἐλάχισται δὲ μόναι τρέφουσι ταύρους· ὥστε ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ὑλοτομηθέντος τμήματος εἶναι ἀπόλυτος. Εἰς τὰς ἐκλεκτάς, ὡς εἵπομεν, περιοχὰς ἢ ἀναβλάστησις εἶναι τεραστία, μάλιστα ὁσάκις ἡ ὑλοτομία γίνηται ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τοῦ Ἀπριλίου. Κατὰ δὲ τοὺς θερινοὺς μῆνας ἡ πρεμνοβλάστησις εἶναι ἐλαττωματικὴ· διὰ τοῦτο πρέπει ν' ἀπαγορευθῇ ἀπολύτως καὶ νὰ περιορίζωνται οἱ μαστόροι εἰς τὸ καθάρισμα. δυστυχῶς προτιμᾶται, διότι ἡ ξυλεία διατηρεῖ τὸ χρῶμα καὶ ξηραίνεται ταχέως, ἢ δὲ μεταφορὰ ἀπὸ τὰ ἀπόκρημα μάλιστα μέρη εἶναι εὐκολωτέρα. Τὰ ριζοβλαστήματα εἶναι ἀμέτρητα καὶ ἀνάλογα πρὸς τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν ζωτικότητα τῆς ρίζης, συνήθως εἶναι 40-50 τὰ σπουδαιότερα. ἡ ἀνάπτυξις τούτων ὑπολογίζεται κατὰ 1-2 μέτρα ἑτησίως. Κοτὰ τὴν ἐκκαθάρισιν, ἥτις γίνεται κανονικῶς 5-6 ἔτη μετὰ τὴν ὑλοτομίαν, ἀπομακρύνονται οἱ περιττεῦντες βλαστοὶ 30-50 ο)ο καὶ διατηροῦνται ὅσοι ὑπόσχονται τὴν εὐρωστον ἀνάπτυξιν καὶ εἶναι εὐθυτενεῖς 10-15 πάχους στηθιαίας διαμέτρου 5-10 ἐκατ. Τὸ πρῶτον ἀρσίωμα γίνεται μετὰ 3-5 ἔτη καὶ λέγεται δευτέρι, καθ' ἣν ἀφαιροῦνται τὰ ἐλαττωματικὰ καὶ ἀφίνονται τὰ εὐτραφῆ καὶ ἀστραβῆ. Καὶ ἐκ μὲν τοῦ καθαρίσματος, τὰ ἀφαιρούμενα χρησιμεύουσιν ὡς βέργαι καλαθοποιίας, περιζώματα κάδων, ὑπορθώματα κ.τ.τ., ἐκ δὲ τοῦ δευτερίσματος ἐξάγονται καπρούλια πάσσαλοι, στάβαρα καὶ φοῦρκες. Μετὰ 2-3 ἔτη γίνεται τρίτη ἀραιωτικὴ ὑλοτομία, τὸ λεγόμενον ἄρευμα ἢ ἄρεμα (ὑλοτομία μᾶλλον ἐκλεκτικῆ). Κατὰ τε τὸ δευτέρισμα

καὶ τὸ ἄρρευμα γίνεται συγχρόνως καὶ ἡ ἀποκλάδωσις, ἣτις περὶ-
ρίζει τὴν κόμην τοῦ δένδρου εἰς τὸ ἐλάχιστον (χάρις εἰς τὸ εἰδικὸν
ἐργαλεῖον, ὅπερ ἀπὸ 20ετίας ἐφαρμόζεται εἰς τινὰς τῶν Μονῶν,
καὶ ἔνθα οἱ βλαστοὶ ἔχουσι τεραστίαν πρὸς τὰ ὕψη ἀνάπτυξιν),
συνήθως ὅμως εἰς τὸ 1)3 τοῦ ὕψους (1). Οὕτω διὰ τῶν ἀλλεπαλλή-
λων ταύτων ἀραιώσεων ὑπολείπονται 7 κατὰ μέσον ὄρον ἄτομα
εἰς ἐκάστην ρίζαν. Δι' αὐτῶν οὐ μόνον ἐκ τῶν κάτω ὑποβοηθεῖται
ἡ ἀνάπτυξις τῶν δένδρων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἡλια-
κῶν ἀκτίνων. Εἰς τὴν τοιαύτην κατάστασιν ἀφίεται 6-7 ἔτη τὸ δά-
σος καὶ ἀποτελεῖ τὸ ὠραιότερον θέαμα διὰ τὴν εὐθυτενῆ παράστα-
σιν καὶ τὸ ἰσομέγεθος τῆς συστάδος. νομίζει τις, ὅτι ἔχει ἐνώπιον
αὐτοῦ ἐκλεκτὸν φυτώριον ἢ βασιλικὸν κῆπον, παράδεισον ὄντως θεῖον
διὰ τὴν μεγαλοπρεπῆ κανονικὴν ἀνάπτυξιν. Αἱ εὐσταλεῖς κόμαι,
ἔνθα περιωρίσθη πλέον τὸ φύλλωμα τοῦ δένδρου, ἠνωμένοι ἀδια-
σπάστως παρουσιάζουσιν ἐξ ἀποστάσεως ἀπέραντον καταπράσινον
τάπητα, μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδος, καὶ κωλύουσιν τὴν διεύθυνσιν τῶν
ἀκτίνων συντελοῦσιν, ὥστε οὐ μόνον τὰ σπερμοβλαστήματα νὰ
φυτοζωῶσιν, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἄλλη ἀγρία βλάστησις νὰ διατελῇ
εἰς μαρασμόν. Οὕτω δὲ διακρίνει τις εἰς τοιοῦτον δάσος ἐπὶ τοῦ
ἐδάφους τὴν συνήθη πρασίνην ἐπιφάνειαν, ἀλλὰ τὰ παχύτατα
στρώματα τῶν ξηρῶν φύλλων, χρώματος ὑπολεύκου. Ταῦτα
ἀποτελοῦσι τὰ ἀξιόλογα κοιτάσματα πρὸς λίπανσιν τῶν δένδρων,
μεταβάλλονται δὲ εἰς σπόγγον συγκρατοῦντα τὰ ὕμβρια ὕδατα,
ὥστε νὰ μὴ δοκιμάζῃ ποτὲ ἡ καστανέα τὰ δεινὰ τῆς ἀνομβρίας.
Μεστούμενον καὶ γιγαντούμενον, ὑφ' ἧς συνθήκας προερρήθη, τὸ
δάσος φθάνει μετὰ 6-7 ἔτη ἀπὸ τῆς τελευταίας ἀραιώσεως εἰς
τὴν ὠριμότητα τελικῆς ὑλοτομίας (ἀράδα). Κατὰ ταύτην κό-
πτονται πλησιαιτάτα πρὸς τὸ πρέμνον ἅπαντα τὰ δένδρα, **λουμά-
κια ἢ ἀδέλφια** καλούμενα, μετὰ προσοχῆς χωρὶς αὐτὸ νὰ πληγώ-
νηται, ἀφαιρουμένων καὶ τῶν τυχόν ἐν τῷ μεταξὺ νεοβλάστων.
Ὁ καλὸς ὑλοτόμος προσπαθεῖ νὰ στρογγυλώσῃ τὴν ρίζαν ἢ τὸ
πρέμνον, ἀπαλλάττων αὐτὸ κατὰ τὰς ἐκάστοτε καθαρίσεις καὶ τὴν
τελικὴν ὑλοτομίαν τῶν ἐσοχῶν ἢ ἐξοχῶν, δι' ὧν εἰσερχομένων
τῶν ὑδάτων ἐπέρχεται ἡ σῆψις καὶ τὸ κούφωμα τῆς ρίζης, ἅπερ

(1) Κατὰ τὸν κ. Γ ρ ί σ π ο ν, παρ' οὗ παραλαμβάνω τινὰ ἐκ τῆς μνη-
μονευθείσης περὶ τῆς καστανέας πραγματείας, ἡ Μονὴ τοῦ Γρηγορίου
ἐφῆρμυσε σύστημα ἐπιστημονικὸν δηλ. ἀντὶ τοῦ δευτερίσματος καὶ ἀσεύ-
ματος μόνον τὴν ἀποκλάδωσιν. Καὶ ἐν Πηλίκῳ παραλείπεται ἐνίοτε τὸ ἄρρευμα,
ὅταν ἡ πρώτη ἀραίωσις γίνηται εἰς μέγαν βαθμὴν. παρατήρησα ὅμως ὅτι
παρεμποδίζει μεγάλως τὴν ἀνάπτυξιν τὸ μὴ κανονικὸν ἀραιώμα.

ἐπιφέρουσι τὴν ἀτροφίαν τῶν σπερμοβλαστημάτων. Ταύτοχρόνως ἐκκαθαίρεται τὸ ἔδαφος καὶ πάσης ἄλλης ἀχρήστου ὕλης. γίνονται δὲ συνήθως συγχρόνως εἰς τὰ μεικτὰ δάση καὶ ἡ ὑλοτομία ἄλλων εἰδῶν καὶ δὴ δρυῶν καὶ ἐλάτης, αἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμφύονται ταῖς καστανέαις. Εἰς πολλὰς Μονὰς ἐφαρμόζεται καὶ τὸ σύστημα τῶν παρακρατημάτων, ἅπερ λέγονται *μανάρια*, καὶ προορίζονται διὰ σανίδια ἢ δοκοὺς (*τσιμπίδια*) ὑλοτομούμενα εἰς τὸ τέλος τοῦ δευτέρου περιτροπικοῦ χρόνου ἐνίοτε καὶ τοῦ τρίτου, ὅπερ ὅμως ἐξαντλεῖ τὴν πρεμνοβλαστικὴν δύναμιν τῆς ρίζης καὶ δέον νὰ ἀφίνωνται ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερα. Ὅταν πρόκηται νὰ ὑλοτομηθῶσι τηλεγραφόξυλα, τοῦτο γίνεται κατ' ἐξαίρεσιν ἐνίοτε πρὸ τῆς τελικῆς ὑλοτομίας εἰς διαφόρους διαστάσεις καὶ πάχους ἄνω τῶν 0,09 μ. Ὡς πρὸς τὴν ὑλοστατικὴν ἢ τὴν τοῦ δάσους ἀπόδοσιν ἐν Ἀθῶν ὁ κ. Γρίσπος παρατηρεῖ:

«Εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ στρέμματος ὑπάρχουν κατὰ μέσον ὄρον 40 πρέμνα, φέροντα ἕκαστον 5—6 ἄτμα ἤτοι 200—240 ἐν συνόλῳ. Ἐκ τούτων παράγονται περὶ τὰς 500—600 κολῶνας (κατ' ἀναγωγὴν) μὲ χρῆσιμον ὄγκον πελεκητῆς ξυλείας 11,000 κυβ. μ. (γρ. 11 κυβ. μ.) ἤτοι ἡ μέση ἐτησίᾳ προσαύξεις (εἰς χρῆσιμον πάντοτε ξυλείαν) εἶναι ὀλίγον τι ἀνωτέρα τοῦ ἡμίσεως κυβ. μ. κατὰ στρέμμα (ἀκατανόητον) καὶ διὰ περιτροπικὸν χρόνον 20 ἔτη.»

«Τὸ ποσοστὸν λοιπὸν ποσοτικῆς αὐξήσεως εἶναι μέγα, ὀφείλεται δὲ εἰς τὴν ἔντεχον ἐν μέρους τοῦ ἀνθρώπου ἐπέμβασιν καὶ ἐκμετάλλευσιν τῶν εὐνοϊκῶν πράγματι φυσικῶν ὄρων. Ἀλλὰ καὶ τὸ ποσοστὸν αὐξήσεως βαίνει ραγδαίως αὐξανόμενον ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος» (1). Καὶ ὁ ἄλλοτε ἐπιθεωρητῆς τῶν Δασῶν κ. Π. Οἰκονόμου ἐπισκεψάμενος κατὰ τὸ 1916 τὸ ἅγιον Ὄρος μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐκφράζεται διὰ τὴν διαχείρισιν τῶν δασῶν: «παρετήρησα, λέγει, ὅτι οἱ ἐκεῖ μοναχοὶ χωρὶς ν' ἀνατρέξωσιν εἰς τὰ φῶτα τῆς ἐπιστήμης καὶ χωρὶς ἡ κρατικὴ μέριμνα νὰ ἐπέμβῃ, οὗτοι διαχειρίζονται τὰ ἐκ καστανέας δάση των πρωτοτύπως καὶ δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐκεῖ συναντᾷ τὸ ἰδεῶδες δάσος». Ὁ κ. Π. Γρίσπος περαίνων τὸ ἄρθρον αὐτοῦ ἀποφαίνεται: (2) «διερωτᾶται κανεὶς τί θὰ εἶχε νὰ προσθήσῃ ἢ νὰ ἀφαιρέσῃ ὁ δασοτέχνης καλούμενος νὰ ρυθμίσῃ διὰ προσωρινῆς ἢ μονιμωτέρας μελέτης τὴν διαχείρισιν δάσους τῆς ἀνωτέρω περιπτώσεως; Τόσον

(1) Δασικὴ ζωὴ κ.τ.λ. σ. 6—7.

(2) Αὐτ. σ. 7.

εις τὴν ὀργάνωσιν τῆς ὅλης δασοπονίας, ὅσον καὶ ἐν ταῖς λεπτομερείαις, ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν πλήρες σύστημα ὑποδειγματικῆς διαχειρίσεως, τὸ ὁποῖον ἐφιλοτέχνησεν ἡ λαϊκὴ πεῖρα. τὸ ἀποτέλεσμα εἰς τὸ ὁποῖον κατέληξεν ἀντιπροσωπεύει μακροχρόνιον προσπάθειαν αἰώνων. (1) Πότε ἤρξατο ἡ προσπάθεια αὕτη καὶ ἀπὸ τίνος χρόνου ἀποκατεστάθη τὸ σύστημα ἐν τῇ σημερινῇ του ἀρτίᾳ μορφῇ δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν σήμερον νὰ ἐξετάσωμεν». Τοῦτο ὡς καὶ ἄλλας λεπτομερείας θὰ ἐκθέσωμεν ἡμεῖς κατωτέρω. Ἐνταῦθα ὅμως κρίνομεν ἐπάναγκες, ὅπως ἀναπτύξωμεν τοὺς λόγους τοῦ ἐξαιρετικοῦ τούτου φαινομένου, τῆς θαυμασίας ἀναπτύξεως τοῦ καστανεῶνος τοῦ "Αθω καὶ τῆς ἀξιομιμήτου ὄντως καλλιέργειας αὐτοῦ.

Ὁ κ. Γρίσπος περὶ τῶν ὑλοτόμων γράφει : «οἱ δασικοὶ ἐργάται ἐν "Αθω εἶναι συνήθως Βορειοηπειρῶται καὶ Μακεδόνες». ἀλλ' οὐ μόνον συγγέει τοὺς ἐξαγωγεῖς τῆς πελεκητῆς ξυλείας, τοὺς ρεντινάδες, πρὸς τοὺς ἀνθρακεῖς, ἀλλὰ ἀναφέρει καὶ Γρεβενιώτας καὶ Καταφυγιώτας (2) καὶ Κουτσοβλάχους ! Τοιοῦτοι οὐδέποτε ἔφαγον ψωμί εἰς τὸ "Άγιον Ὄρος. «Ὁμιλοῦν, ἐπιλέγει, τρεῖς ἢ τέσσαρας γλώσσας καὶ θὰ ἦτο δύσκολον νὰ προσδιορίσῃ κανεὶς τὴν ἐθνικότητα των». (3) Διατί, εὐλογημένη, δυσχεραίνεις τὰ πράγματα, ἀφοῦ καὶ αἱ πέτραι γνωρίζουσιν, ὅτι ἅπαντες οἱ ρεντινάδες ἢ κερεστετζήδες ἐν "Αθω εἶναι Ἄλβανοὶ ἐκ τῆς ἐπαρχίας Κορυτσᾶς ; Περὶ τῆς δασονομικῆς τούτων μορφώσεως, τῆς ἐκ τῆς δημόδους παραδόσεως καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν σχολείων καὶ τῶν πανεπιστημίων προσγινόμενης αὐτοῖς ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν διαδοχικῶς ἀπὸ αἰώνων, θὰ γράψωμεν κατωτέρω. Ἐνταῦθα περιοριζόμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἔχει καθῆκον ἡ ἐλλ. Κυβέρνησις νὰ φροντίσῃ ἐγκαίρως, ὅπως προλάβῃ τὸν ἐκτοπισμὸν τούτων, ὅστις δυστυχῶς συντελεῖται χάρις εἰς τὸν περὶ ἀλλοδαπῶν ψηφισθέντα νόμον τοῦ 1926, ἵνα μὴ ἀναγκασθῇ ἔπειτα νὰ φέρῃ ἐργάτας ἐμπειροτέχνους τὸ ἅγιον Ὄρος ἔξωθεν, ἐὰν δὲν θέλῃ νὰ κατὰστραφῶσι

(1) Ὅσα ἐλέχθησαν ἀνωτέρω ὡς πρὸς τὴν σύστασιν καὶ ἀνάπτυξιν καὶ αὐτὰς τὰς ἐπινομίας τῶν ὑλοτομουμένων μονάδων ἀρμύζουσι περίπου καὶ εἰς τὰ δάση τοῦ Πηλίου (βλ. Α. Χριστοδουλοπούλου, Περὶ τῶν ἐκ καστανέας δασῶν τοῦ Πηλίου, (Γεωργ. Δελτίον Πηλίου, ἔτος Α' τευχ. 2—3, σ. 1—5, Βόλος 1924).

(2) Οὐδέποτε εἰργάσθησαν ἐν "Αθω Καταφυγιῶται. Πρὸς διείξιν μόνον ἡ Λαύρα εἶχε 20—30 τσεκούρια ἐκ τούτων, ἀλλὰ μετὰ ἐν ἔτος μὴ δυναθέντες νὰ ἐγκλιματισθῶσιν, ἀνεχώρησαν, ἀφοῦ ἐλεηλάτησαν ὄντως τὰ δάση, ὡς κακοὶ ἐργάται, μὴ δυναθέντες νὰ ἀχολουθήσωσι τὸ σύστημα τῶν Ἄλβανῶν. (1)

(3) Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 4.

τὰ ὠραῖα δάση. Ἀπὸ 1000 καὶ πλέον Ἀλβανῶν ἔχουσι ὑπολειφθῆ ἤδη περὶ τοὺς 100! Τὸ 1926, ὅταν ἐζητήθη ἡ ἐκδίωξις αὐτῶν, διαμαρτυρηθεῖσα ἡ Ἱ. Κοινότης κατώρθωσε νὰ κρατήσῃ περὶ τοὺς 300, ὧν ἔμειναν τὸ 1)3· διότι παρεμβάλλονται αὐτοῖς τοιαῦτα ἐμπόδια κατὰ τὴν ἐκ τῆς ἑαυτῶν πατρίδος ἐπάνοδον, ὥστε προτιμῶσι νὰ μὴ ἐπανέλθωσι· καὶ οἱ ἄλλοι δὲ χάρις εἰς τὰς ποικίλας δυσχερείας, ἃς ἐπιβάλλουσι αὐτοῖς αἱ ἑλλ. ἀρχαὶ φεύγουσι ἀνεπιστρεπτεῖ. Ἡθέλησαν οἱ ἐν Λαύρα ν' ἀντικαταστήσωσι αὐτοὺς διὰ τῶν Καταφυγιωτῶν, ἀλλ' ἐπλήρωσαν οἱ κεινοτόμοι ἀκριβὰ τὴν ἀπόπειραν ταύτην, ὡς εἶπομεν. Οἱ Ἀλβανοί, λαὸς φιλόπρονος καὶ φιλότιμος εἰς τὸ ἔπακρον, ἀπέδειξαν σπανίας ἀρετὰς ἐν Ἀθῶ ὡς ὑλοτόμοι, κτίσται καὶ ἀγωγιάται. ἠθικοὶ καὶ ἐμπιστοί, εἰσὶν ἀφωσιωμένοι εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν, ὅπερ ἐκτελοῦσι μετὰ μεγίστης εὐσυνειδησίας, ὡς τέλειοι εἰς τὰ δάση καὶ ἐν ταῖς Μοναῖς οἰκοκυραῖοι. ἐγκρατεῦνται καὶ νηστεύουσιν, ὡς οἱ καλλίτεροι τῶν μοναχῶν. Τὰ ἄσματα καὶ αἱ κοσμικαὶ διασκεδάσεις ἀπαγορεύονται ἀπολύτως εἰς τοὺς ἐν ταῖς Μοναῖς πέριξ καὶ ἐν ταῖς Καρεαῖς, τῇ πρωτευούσῃ τοῦ ἁγίου Ὄρους, οἰκοῦντας λαϊκοῦς. Οἱ Ἀλβανοὶ ἐφαρμόζουσι τὸν κανόνα τοῦτον καὶ εἰς τὰ δάση, ἐνθα ἔχουσι τὰς καλύβας. Δὲν θὰ λησμονήσω ποτέ, ὅτι ὁ μάστορας ἔκαμε δριμυτάτην παρατήρησιν εἰς τὸν σύντροφον αὐτοῦ, διότι ἐτραγώδει, ἐνῶ εἰργάζετο κατὰ τὴν μεγ. Τεσσαρακοστὴν, ἣτις θεωρεῖται περίοδος πένθους διὰ τοὺς καλοὺς χριστιανούς. Βαδίζουσι 1-2 ὥρας νύκτα ἐν τῷ σκότει καὶ ἐν καρῶ χειμῶνος, ἵνα προλάβωσι τὴν θείαν λειτουργίαν εἰς τὸ μοναστήρι. ἔγγαμοι ὄντες ζῶσιν ὡς καλοὶ μοναχοὶ τηροῦντες τὴν ἀμοιβαίαν συζυγικὴν πίστιν μετὰ θρησκ. εὐλαβείας. λιτοδίαιτοι εἰς ἄκρον προσπαθοῦσι νὰ ἐξοικονομήσωσι τὰ χρήματα, ἵνα σώουσ τοὺς μισθοὺς ἀποστέλλωσιν εἰς τὰς οἰκογενείας. Εἰς τὰς σπανίας ταύτας ἀρετὰς, δι' ὧν κατεκτήσαντο τὴν τῶν μοναχῶν ἄκραν ἐκτίμησιν, ἐξικειοῦνται παιδιόθεν εἰς ἡλικίαν 10-12 ἐτῶν ἐρχόμενοι εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἐπὶ 3-5 ἔτη ὑπηρετεῖ ὁ ἀλβανόπαις ὡς *κονακτοῆς* ἢ τοῦ ὑπηρέτης τῆς καλύβης, (1) ζυμώνων, μαγειρεύων, καὶ φιλοκαλῶν τὴν καλύβην. μετὰ τὴν δοκιμασίαν ταύτην προάγεται εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἡμιονηγοῦ, «πάει μὲ τὰ μουλάρια», καταβιβάζων τὸν *κερεστὲν* ἢ τοῦ πελεκητὴν ξυλείαν εἰς τὴν σκάλαν τῆς θαλάσσης. καὶ ὅταν εὐδοκίμως διέλθῃ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν πχίρνει τὸ τσε-

(1) Ὁ *κονακτοῆς* παρὰ *Καταφυγιώταις* λέγεται *καλύβας*, ὅπερ θέον· ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν *Τουρκικὴν* λέξιν.

κοῦρι πρῶτα εἰς τὸ καθάρισμα καὶ τὸ δευτέρισμα καὶ ἔπειτα τὸν πέλεκυν διὰ τὸ πελεκῆσαι καστανέας· τοῦτο εἶναι ὁ ἀνώτατος βαθμός. Οὕτω ἐγκλιματίζεται ὁ Ἄλβανὸς εἰς τὸ δάσος, καὶ συνδέεται πρὸς αὐτὸ ἀδιαρρήκτως, ὡς τὸ κέντρον τῆς εὐτυχίας αὐτοῦ. ἀγαπᾷ καὶ λατρεύει αὐτό, ὅπως ὁ γεωργὸς τὸν ἀγρὸν καὶ ὁ κηπουρὸς τὸν κῆπον, τὸ δὲ ἅγιον Ὅρος θεωρεῖ δευτέραν πατρίδα, ὅπερ μετὰ δακρῶν ἐγκαταλείπει εἰς ἔσχατον γῆρας, ἵνα πάη καὶ ἀποθάνῃ εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, εἰς τὸ χωριό ! Εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ εὔρῃ τὸ ἅγιον Ὅρος τοιούτους ἀνθρώπους τὴν σήμερον, οἵτινες εἶναι ἀληθῶς μοναχοὶ ἀρράσωτοι. Ἐδοκίμασαν νὰ μιμηθῶσιν αὐτοὺς πολλάκις οἱ ἐκ τῆς Χαλκιδικῆς καὶ οἱ Καταφυγιῶται ἐσχάτως, ἀλλ' οὗτοι συνειθισμένοι, ἵνα καθ' ἑκάστην Κυριακὴν καὶ ἑορτὴν κατερχόμενοι εἰς τὰ χωρία διασκεδάζωσι σκορπίζοντες, ὅσα συνέλεξαν καθ' ὅλην τὴν ἐβδομάδα, βαρέως φέρουσι τὸν ἀκοινώνητον βίον καὶ τὴν μοναχικὴν ἀυστηρότητα. Ὁ πρῶτος λοιπὸν καὶ κύριος συντελεστὴς τῆς μοναδικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀγιορειτικῶν δασῶν εἶναι ὁ Ἄλβανὸς ὑλοτόμος, ὅστις γεννᾶται σχεδὸν καὶ γηράσκει ἐν τῷ δάσει παιδιόθεν μούμενος εἰς τὰ ἀπόρρητα τῆς τέχνης καὶ δι' ὅλου τοῦ βίου μετὰ στοργῆς καὶ ἀφοσιώσεως καταγιγνώμενος εἰς αὐτὴν καὶ τελειοποιούμενος. εἶναι σωστὸς ὀπαδὸς τοῦ Πανός, ὀρεσίβιος, λάτρης τοῦ ἀπλοῦ καὶ φυσικοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ ὑπερήφανος ἐπὶ τῇ μοναδικῇ ἐμπειρίᾳ τῆς τέχνης. Ὁ ὀφθαλμὸς ὑπηρετεῖ αὐτῷ ὡς κανὼν καὶ στάθμη, ὁ πέλεκυς, ὡς ρουκάνι καὶ πλάνη (μεγάλου ρουκάνι), δι' οὗ παρουσιάζει ὡς χυτὲς τὲς κολῶνες, ὡσάν νὰ ἀπέρασαν ἀπὸ τὸ τεξάκι τοῦ τέκτονος. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, ὅπου τὰ δάση τοῦ ἁγίου Ὁρους διακρίνονται ἐν Ἑλλάδι καὶ ἡ ξυλεία εἶναι περιζήτητος. Καὶ ὁ νόμος, ὅστις ἀναγκάζει τοὺς Ἄλβανούς νὰ ἐγκαταλείπωσι τὴν Ἑλλάδα εἶναι καταστρεπτικὸς διὰ τὴν μοναδικὴν τούτην λαϊκὴν τέχνην, ἣν θαυμάζουσι δασονόμοι τῆς Εὐρώπης, καθηγηταὶ πανεπιστημίων κλπ.

5.—Διαφορὰ τῆς ΒΑ καὶ ΝΔ πλευρᾶς τοῦ Ἄθω ὡς καὶ τοῦ Ζυγοῦ.—Τὸ βραβεῖον τῆς Ἀκαδημείας Ἀθηνῶν πρὸς τοὺς Ἀγιορίτας.—Αἱ Νύμφαι τῶν δασῶν.

Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ ἕτερος λόγος, ὅστις συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον, ἵνα ἐνταῦθα ἀναπτυχθῇ ἡ τοιοῦτη τέχνη, ἡ φύσις, ἡ ἐξαιρετικῶς προικίσασα δι' ὅλων τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ τὸ ἔδαφος τοῦ Ἄθω, δι' ὧν «πεποικίλται χλόαις μυρίαῖς ὄρεσι τε ὑψηλοῖς καὶ βαθυξύλοις δρυμοῖς» (Ἀριστοτέλης). Γῆ μέλαινα, ἀφρώδης καὶ ἀπαλλῆ οὐκ εἰς βάθος πολὺ διήκουσα, ζωογονεῖ ὑπερβολόντως τὰς κα-

στανέας καὶ ὠθεῖ αὐτὰς ἀνόζους εἰς τὰ ὕψη· «ἢ τε γὰρ εἰς βάθος αὐξήσεις, λέγει ὁ Θεόφραστος, κωλύει τὸ μῆκος καὶ τὰ πνεύματα τραχύνει καὶ ὄζους ἐμποιεῖ, ἐκείνοις δὲ ἀφηρημένων τούτων εἰς τὸ μῆκος μόνη γίνεται» (Περὶ φυτ. αἰτ. 2, 9, 3). Τοῦ τοιούτου ἐδάφους ἡ ζωτικότης καὶ τὸ τῆς γῆς λιπαρὸν καθίστησιν ὑλομανοῦσαν τὴν βλάστησιν, ἡ δὲ πυκνότης ἐξ ἄλλου προάγει θουμσσίως εἰς ὕψος, ποιότητα καὶ εὐθυτένειαν τὰς καστανέας· «αὐξάνεται δὲ καὶ ἐπιδίδωσι τὰ πυκνὰ μὲν ὄντα μᾶλλον εἰς μῆκος· διὸ καὶ ἀνόζα καὶ εὐθέα καὶ ὀρθοφυῆ γίνεται, μᾶλλον δὲ εἰς βάθος καὶ πάχος τὰ μανὰ (=ἀραιὰ)· διὸ καὶ σχολιώτερα καὶ ὄζωδέστερα καὶ τὸ ὅλον στερεώτερα ἢ τὰ πυκνότερα φύεται» (Περὶ φυτῶν ἱστορ. 4,14,5).

Ἄλλὰ μεταξὺ τῆς ΒΑ καὶ ΝΔ πλευρᾶς τοῦ Ἄθω ὑπάρχει μεγίστη ὡς πρὸς τὴν βλάστησιν διαφορά. ἀπὸ τῆς πρώτης, ἣν ἀντικρύζει ὁ ἐπισκέπτης διὰ τοῦ πλοίου προσεγγίζοντος εἰς τὸν λιμένα τῆς Δάφνης, ἀπουσιάζει σχεδὸν τελείως ἡ καστανέα, πρὶνῶδης δὲ καὶ ταπεινῆ ἀγρία βλάστησις καλύπτει τὰς κλιτύς, αἵτινες περιστέφονται ὑψηλότερον ὑπὸ καστανέας, ἐλάτης καὶ ὀξύας. Αἱ ὑπῶρειαι ἐδῶ τοῦ Ἄθωνος, οὗ ἡ κορυφή ὑψοῦται ὡς γεγηρακότος γίγαντος φαλάκρα, ψιλὴν μόνον καὶ ἀραιὰν ἔχουσι βλάστησιν. Τὴν τοιαύτην ἀποδασωθεῖσαν τῶν ὀρέων γῆν ὁ Πλάτων παραβάλλει «πρὸς νοσήσαντος σώματος ὅστ᾽ αἰ», καὶ ἐπειδὴ τὰ δάση κατὰ τὸν αὐτὸν δημιουργεῖ «κατὰ πάντας τοὺς τόπους ἀφθονα κρηνῶν καὶ ποταμῶν νάματα», κατὰ μῆκος τῆς πλευρᾶς ταύτης τὰ ὕδατα εἶναι σπανιώτερα καὶ ποταμοὶ σχεδὸν οὐδεῖς, εἰμὴ ξηρῶν χειμάρρων πλῆθος καὶ λάκκων βαθυτάτων ἐπαλληλία. Ἡ χλωρίς τῆς πρὸς Β πλευρᾶς μεταβάλλεται παραδόξως ἀρχομένη ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων τῆς νοτίας. καὶ τὸ ἐξαίσιον τῆς χλωρίδος ταύτης κόσμημα ἀποτελεῖ ἡ καλλίπρεμνος καὶ οὐρανοφοῖτις καστανέα, ἣτις ὄντως ἀποτελεῖ εὐλογίαν θεοῦ· διότι καθίστησιν ὑδατόρρυτον ἐν γένει τὸ ἔδαφος· ποταμοὶ στροβιλίζονται ὀρμητικῶς ἀπὸ τῶν ὑπερκειμένων τοῦ ὄρους λαγόνων καὶ πηγαὶ ἀενάως βλύζουσαι εἰσὶν ἐγκατεσπαρμέναι ἀπὸ τῶν ὀφρύων μέχρι τῶν τελευταίων κρασπέδων καὶ παρά θιν' ἄλός. Ὁ τοῦ μεγάλου φυσιοδίφου κλεινὸς μαθητῆς, πρῶτος ἐν Ἑλλάδι ἰδρυτῆς τῆς βοτανικῆς, μετ' ὀξυδερκείας παρέτηρησε τὴν κλιματολογικὴν ταύτην ἐν τῇ βλασθήσει διαφορὰν: «τῶν δὲ δένδρων αὐτῶν αἰεὶ τὰ ἐν ταῖς ἀπνύοις καὶ παλισκίοις ὀρθὰ καὶ ἀστραβῆ καὶ λειότερα καὶ εὐμηκέστερα γίνεται· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ πυκνὰ τυγχάνη πεφυκότα. τὰ δὲ ἐν ταῖς εὐπνύοις καὶ προσηνέμοις καὶ εὐεῖλοις, ἔτι δὲ μανὰ πεφυκότα ἦττον. καὶ ὅλως ἡ ὕλη ἢ ἀγρία καλλίων καὶ πλείων ἐν ταῖς προσβυρείοις ἢ ἐν ταῖς μεσημ-

βρινοῖς» (Θεοφρ. Περὶ φυτ. αἰτ. 2,9,3). Καὶ ἐν τῇ Περὶ φυτῶν ἱστορίᾳ ὁ αὐτὸς λέγει: «τὰ μὲν ἀνοῖξα ἐν παλισκίοις καὶ νηνέμοις καὶ ἐφύδροις, τὰ δὲ ὀζώδη ἐν ἐνηλίοις καὶ χειμερίοις καὶ πνευματώδεσι καὶ λεπτοῖς καὶ ξηροῖς». καὶ ἀλλαχοῦ: «πανταχοῦ δὲ καὶ πάσης ὕλης πρὸς βορρᾶν τὰ ξύλα πυκνότερα καὶ οὐλότερα καὶ ἀπλῶς καλλίω, καὶ ὅλως δὲ πλείω ἐν τοῖς προσβορείοις φύεται» (Περὶ φυτ. αἰτ. 2,9,4). Ἐν ἄλλῃ δὲ χωρίῳ ὁ Θεόφραστος συμπληροῖ οὕτω: «σχεδὸν τοιαύτας ἔχει διαφορὰς τούτοις τὰ ἐν τοῖς παλισκίοις καὶ ἐν τοῖς ἀνηλίοις καὶ ἐν τοῖς εὐπνόοις· ὀζωδέστερα γὰρ καὶ βραχύτερα καὶ ἥττον εὐθέα τὰ ἐν τοῖς εὐηλίοις ἢ τοῖς προσηνέμοις (Περὶ φυτ. ἱστορ. 4,14,5). Ἡ παρατηρητικότης αὕτη τοῦ Θεοφράστου ἐξηγεῖται ἡμῖν, διατὶ αἱ ἐκλεκταὶ συστάδες τῆς καστανέας εὐρίσκονται πρὸς βορρᾶν καὶ πέριξ τῶν Καρεῶν, ἐνθα ἡ φύσις, ἡ προνοητικὴ αὕτη ὡς καλὴ μήτηρ, περισυνάγει πυκνοὺς πέπλους ὀμίγλης καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα καὶ κατὰ τὴν ἀνοιξιν, ἵνα φυλάξῃ τοὺς κατακλύζοντας κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην χυμούς, ἐξ ὧν ἀναδίδουσι τὰ φύτρα. Οἱ θαμβοὶ οὐρανοὶ τῶν ἐαρινῶν ἡμερῶν, τὰ φαῖα πλαίσια τῶν συννέφων, ἅπερ περιστέφουσι συνήθως τὸν οὐράνιον θόλον ἀπὸ τῆς Λαυριωτικῆς Προβάτας μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τοῦ ἀπεράντου καστανεῶνος, τὸ διακριτικὸν καὶ ἀναπαυτικὸν φῶς, ὅπερ πληροῖ τὸ θυσιαστήριον τοῦτο τοῦ Θεοῦ, ἀποδεικνύει τὴν στοργικὴν φροντίδα τοῦ πλάστου διὰ τὴν νεογέννητον ἐνταῦθα φυτικὴν ζωὴν. Ὁ ἀπέραντος οὐρανὸς συννεφιάζει καὶ ὁ γίγας τῆς ἡμέρας ἥλιος κρύπτει τὸ ἑαυτοῦ φῶς χάριν καὶ αὐτοῦ τοῦ εὐγελοῦς δενδρυλλίου, τὴν στιγμὴν ὅπου προβάλλει τὰ νέα φύτρα—εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς φουσκοδενδριᾶς, ὡς λέγει ὁ λαός.— Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ δριμύ τοῦ χειμῶνος ψῦχος ἐφρόντισεν ὁ πανάγαθος νὰ περιβάλῃ τὰς καστανέας τῶν ὑψηλῶν στρωμάτων διὰ μαλλωτοῦ ποώδους ἐπενδύσεως, ἣτις πάλιν κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὰς θερινὰς νύκτας ἀποταμιεύει καὶ συγκρατεῖ πέριξ τοῦ κορμοῦ τὴν δρόσον. Τοιαύτη λοιπὸν καὶ ἡ τῆς φύσεως ἐξαιρετικὴ εὐνοία εἰς τὰ δάση τοῦ ἁγίου Ὄρους. Θεὸς λοιπὸν τὸ πρῶτον, ἡ ἀνθρωπίνη δραστηριότης τὸ δεύτερον, καὶ ἐν γένει ἡ ἀγάπη τῶν ἀγιωρειτῶν μοναχῶν πρὸς τὰ δάση, εἰς ἃ διαβλέπουσιν ἕνα ἐπίγειον ἀληθῶς παράδεισον, κατέστησαν αὐτὰ μοναδικὰ εἰς τὸν κόσμον. Καὶ ἐπισφραγίζω τὸ μέρος τοῦτο διὰ τῆς ἀνακοινώσεως, ἣν ἐποιήσατο πέρυσιν πρὸς συντάκτην τῶν Πρωϊνῶν νέων τῆς Θεσσαλονίκης (1933, 26 Μαρτίου) ὁ διαπρεπὴς καθηγητὴς τῆς δασονομίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης κ. Π. Κοντός: «τὸ Ἅγιον Ὄρος, καθὼς ξέρετε, εἶπεν, εἶναι ἕνας προνομιούχος τύπος ἀπὸ ἀπόψεως φυσικῶν καλλυνῶν.

Πέρυσι πού ἐπῆγα ἐκεῖ με τὸν συνάδελφό μου κ. Ι. Παπαδόπουλον γιὰ νὰ μελετήσω τὸ ὄρος ἀπὸ δασολογικῆς ἀπόψεως μού ἔκαμε ἐντύπωση ἡ σπουδαιότητα ἐργασία τῶν καλογήρων στὸ ζήτημα τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν δασῶν. Τὸ σύστημα πού ἐφαρμόζουν εἶναι αὐστηρῶς γηγενές καὶ πατροπαράδοτον, πού μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ὡς πρότυπον, καὶ εἶναι τόσο περισσότερο ἀξιὸν θαυμασμοῦ καθόσον ἐδημιουργήθη αὐτοφυῶς καὶ ἔξω ἀπὸ κάθε μίμησιν συστημάτων ἄλλων λαῶν τῆς Δύσεως... ἔτσι οἱ καλόγηροι βαδίζοντες στὸ δρόμον πού ἐγάρραξε ὁ ἰδρυτῆς τῶν μοναχικῶν ταγμάτων Βασίλειος ὁ Μέγας, συνδυάζουν τὴν ἀγροτικὴ ἐργασία μετὰ θρησκευτικὰ τους καθήκοντα κατὰ τρόπον ἀξιοθαύμαστον... Οἱ καλόγηροι ἔχουν τόσο ζωηρὴ καὶ γόνιμη δασολογικὴ παράδοσι ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, ὥστε ἔχουν καὶ δικούς των ὄρους γιὰ νὰ σημαίνουν ὠρισμένες δασικὲς ἐργασίες, ὅπως π.χ. τὰ «καστανωτὰ» (δάσος ἀπὸ καστανιές) «ἄρεμα» (ἀραίωμα δάσους), «δευτέρι» (δεύτερο ἀραίωμα) κλπ. 1). Ἴδου γιὰτὶ ἐπρότεινα καὶ ἐβράβευσε ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τὴν Ἱερὰν Κοινότητα τοῦ Ἁγ. Ὁρους» (τῷ 1932).

Αἱ Νύμφαι ὡς καὶ αἱ Μοῦσαι τῆς ἀρχαιότητος ἐνδιέτριβον εἰς τὰ δάση τὰ πυκνὰ καὶ ὑψηρεφῆ καὶ παρὰ τὰς κρήνας καὶ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν: «νύμφαι, λέγει ὁ Πausanias, οἷαι ἐφύοντο ἀπὸ δένδρων» (1,32,9), ὅπερ οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ προσωποποιήσις τῆς μεταξύ δάσους, βροχῶν καὶ πηγῶν ἀλληλεπιδράσεως (2). Ὡς ὄρεσίβιοι αἱ Νύμφαι ἔφερον ποικίλας ὀνομασίας: δενδρίτιδες, ὄρεστιάδες, δρυμίδες, δρυάδες, ἀμαδρυάδες, δρομίδες, αὐλωνιάδες, ναπαῖαι, ὑδριάδες, λημνιάδες κτλ. καὶ ἔζων ἐφ' ὅσον καὶ τὰ δένδρα, μεθ' ὧν καὶ ἐγεννῶντο «ἅμα τοῖς δρυσι γεννᾶσθαι» (3). Ἀξιοσημειώτον εἰς τοῦτο εἶναι τὸ μέρος τοῦ κ. 350 τῆς Ὀδυσσεΐας περὶ τῶν νυμφῶν:

γίγνονται δ' ἄρα ταί γ' ἔκ τε κρηῶν ἀπὸ τ' ἀλσέων,

ἔκ θ' ἱερῶν ποταμῶν, οἳ τ' εἰς ἄλαδε προρρέουσιν.

Νύμφαι μὲν χαίρουσιν ὅτε δρύας δμβρος ἀεξεν.

Νύμφαι δ' αὖ κλαίουσιν, ὅτε δρυσὶν οὐκέτι φύλλα.

(Ἦμνος εἰς Δίμ. 41).

(1) Τὸν ὄρον «καστανωτὰ», καίτοι παιδιόθεν ἔζησα εἰς τὰ βουνὰ τοῦ Ἁγίου Ὁρους, δὲν ἤκουσα λέγομεν «σταῖς καταστανιές» διὰ τὸν σὺνδενδρον ἀπὸ καστανείας ἐκλεκτάς. Ἀσφαλῶς θὰ ἤκουσε ὁ ἀξιότιμος φίλος τὴν λέξιν ἐν Πηλῖφ (χρητῆται αὐτῇ ὁ Α. Χριστοδουλόπουλος ἐνθ' ἄνωτ.). προτιμώτερον νὰ λέγωμεν καστανεῶν καὶ οὐχὶ τὸ κακόζηλον καστανωτόν.

(2) Νύμφαιον λέγεται καὶ τὸ Ν ἀκρωτήριον τοῦ Ἄθω.

(3) Ἀπολλ. Ροδ. Ἄργον. Β 478.

6.—Τὰ δασικά εἶδη ἐν τῇ Λαυριωτικῇ περιοχῇ.—Ἡ τοῦ δάσους ἐγκατάλειψις.—Μία διδακτικὴ ἐκδρομὴ ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Ἄθω.—Ἡ ἐξαισία ωραιότητος καὶ τὸ ἀσύλληπτον μεγαλεῖον τῆς φύσεως παρουσιάζει τὸν σοφὸν δημιουργόν.—Καὶ μία ἐπιστροφή εἰς τὸ παρελθόν.—Ὁραματισμός.

Ἡθελήσαμεν νὰ δώσωμεν γενικὴν εἰκόνα τῆς καλλιεργίας τῶν δασῶν ὑπὸ τῶν Μονῶν τοῦ Ἄθω, αἵτινες φιλοτιμοῦνται πῶς ἀληθοῦς νὰ ὑπερβῇ ἐν τούτῳ ἢ μία τὴν ἄλλην. Οἱ ἀγιορεῖται φυσιολάτραι ἐκδηλοῦσι τὴν πρὸς τὴν φύσιν αὐτῶν στοργὴν εἰς τὴν ὑποδειγματικὴν τῶν δασῶν διατήρησιν, καὶ ἡ ἀρετὴ αὕτη πρὸς ταῖς λοιπαῖς ἐκδηλώσεσι τοῦ μοναχικοῦ βίου παρουσιάζει αὐτοὺς εἰς τὰ ὅμματα τοῦ κόσμου ἀνθρώπους ἀνωτέρας πνευματικῆς καταστάσεως καὶ ἐξηυγενισμένους. Φοβοῦμαι μήπως ἡ μοναδικὴ ἀρετὴ αὕτη ἐχρεώκοπησεν ἐν τῇ γεραρῶ Μονῇ τῆς Μεγίστης Λαύρας. ἀναλογίζομαι τὸ τοιοῦτον καὶ φρίττω, μήπως μετ' αὐτῆς συναπωλεσθῇ καὶ πᾶν ἰδανικὸν καὶ εὐγενὲς αἴσθημα ἀπὸ τῶν τὰ τῆς Μονῆς διεπόντων. Καὶ πῶς νὰ ἐξηγήσωμαι τὸ φαινόμενον ἄλλως, ὅταν στρέφω τὰ βλέμματα περίξ καθορῶ στυγνάζουσαν τὴν φύσιν, καὶ τελείως ἐγκαταλελειμμένην. Ἐκεῖ ἔνθα ἄλλοτε μετὰ τοῦ πνευματικοῦ πλοῦτου καὶ τῆς τῶν γητίνων ἀγαθῶν πλησμονῆς ἔλαμπε τὸ πᾶν, νῦν βλέπει ὁ ἐπισκέπτης τὴν φύσιν σκυθρωπάζουσαν ἀπὸ τῆς ἐλλείψεως πάσης θεραπείας, καὶ οἶσνει διαμαρτυρομένην διὰ τὴν ἀδιαφορίαν καὶ ἀβελτηρίαν τῶν ἀρχόντων. Καὶ ἐπεξηγοῦμαι. Ὁ Ἄθως ἐπροικίσθη πλουσιοπαρόχως ὑπὸ τῆς θείας προνοίας διὰ θαυμαστῆς δασικῆς χλωρίδος, ὀνομαστῆς καθ' ὅλην τὴν ὑφήλιον. Τὴν πρινώδη βλάστησιν, τὴν καλλίκαρπον κουμαρέαν μετὰ τῆς πυκνοκόμου ἐρείκης, τὴν μυροβόλον δάφνην μετὰ τῆς λευκαζούσης ἀξίας (μηλάδι, μελιός) διαδέχεται ὁ ἀπέραντος τοῦ ὄρους καστανεῶν, ὁ μεγαλήτερος φυσικὸς πλοῦτος τῶν Μονῶν. Καὶ ὡς ἔγραφέ τις τῶν παλαιότερων πλέκων τὸ ἐγκώμιον τοῦ ἐκλεκτοῦ τούτου καὶ πολυτίμου δένδρου, «ἐφ' ὅσον ὑπάρχουσι καστανεῖαι, ἅς μὴ φοβῶνται γὰ μοναστήρια. ἡ ζωὴ αὐτῶν εἶναι αἰ καστανεῖαι», καὶ ὄντως εἶναι ἀνεξάντλητος πηγὴ πλοῦτου. Χάριν τῶν περιέργων φιλοδασικῶν ἀναφέρομεν καὶ τὰς ὑπερκειμένας δασικὰς ζώνας, τῶν πολυκλώνων δρυῶν, καὶ δὴ τῶν βαθυκόμων ἐλατῶν, αἵτινες ὅταν συμφύωνται μετὰ τῶν καστανεῶν προβάλλουσι τὴν κωνικὴν αὐτῶν κεφαλὴν δίκην νυκτερινοῦ φάσματος ἢ μελαίνης σκιᾶς, Ἐπίσης παρ' αὐτὰς ἀπαντῶνται ἀναμῖξ καὶ αἱ βαθύφυλλοι ὀξύαι μετὰ

τῆς λευκοκόρμου λεύκης, ἥτις εἰς τὰς κλιτύς τοῦ Ἑθωνος ἀπαν-
τᾶται εἰς ἐκτεταμένας συστάδας. Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτὴ ἡ ποι-
κιλία τῶν χρησίμων δένδρων ἐν Ἑθῳ, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα πολύ-
τιμα διὰ τὴν ἐπιπλοποιίαν: ἡ τεφρώδης σφένδαμνος, ἣν ἐξύμνησεν ὁ
Γκαῖτε, τὸ ὑδροχαρὲς σιλῆθρον, ἡ πολυανθῆς φιλύρα, γνωστὴ τοῖς
πᾶσι καὶ διὰ τὸ λαμπρὸν τοῦ ἄνθους ἀπόζεμα (τίλιο). ὁ ἴταμος,
ἡ κέδρος, τὸ χρυσόξυλον (κερκίς), ἡ ἀγρία κερατέα καὶ ἡ ποτα-
μογείτων πλάτανος, ἥτις κοσμεῖ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ
πληροῖ τὰς φάραγγας καὶ τὰ κοιλώματα, τὸ δασύφυλλον πλαίσιον
τῶν ἀπορρώγων βράχων. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ κουράσω περισσότερον
τὸν ἀναγνώστην· διότι σκοπὸς μου δὲν εἶναι νὰ γράψω δασικὴν
τοῦ Ἑθωνος. νομίζω διὰ τῶν ὀνομασμένων ποικιλιῶν προῖδεάσθη
πᾶς τις τὸν δασικὸν πλοῦτον ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Λαύρας, ἥτις
ἐκτεινομένη ἀπὸ τοῦ Καρακάλου μέχρι τοῦ ἀγίου Παύλου κατέχει
ὀλόκληρον τὸν κῶνον τοῦ Ἑθωνος καὶ τὸ 1)3 περίπου τοῦ Ὀρους.
Εἰς τὸν ἀγαθὸν ἐπισκέπτῃ συνιστῶ νὰ περιορίσῃ ἐνταῦθα τὴν
περιεργίαν, «μέχρις ἐμβάδος» κατὰ τὴν ἀρχαίαν παροιμίαν.
Ὡς θαυμάσιον ἐξ ἀποστάσεως τὸ ὠραῖον θέαμα καὶ τὸ ἔκπαυλον
μεγαλεῖον, τοῦ ὑπερηφάνου καὶ οὐρανογείτονος κῶνου πλαισιου-
μένου διὰ τοιαύτης πολυδαιδάλου βλαστήσεως, τοῦθ' ὅπερ ἐνε-
πνευσεν εἰς τὸν Σοῦτσον τὸ θαυμάσιον ἀληθῶς ποίημα: «Κρυ-
σταλλωμένε Ἑθωνά». Οἱ καλοὶ τῆς Λαύρας Ἀλεξανδριῶται, οἵτινες
ἀξιοζήλως νυχθημερὸν ἐργάζονται καὶ πονοῦσι πρὸς καλιεργίαν
καὶ ἐπέκτασιν τῶν ἰδιωτικῶν κηπαρίων καὶ περιβολίων, ἀπασχολοῦν-
τες τακτικῶς τοὺς ἐργάτας τῆς Μονῆς (ὅπερ δὲν συνέβαινεν
εἰς παλαιότερους χρόνους), ἠδύναντο ἐν μέρει νὰ ἐνδιαφέρωνται
καὶ διὰ τὰ κοινὰ τῆς Μονῆς κτήματα. Τὰ δάση παρέχουσι τοῖς τε
ἀδελφοῖς καὶ προῖσταμένοις τὸν ἐπιούσιον ἄρτον. Δὲν θὰ ἠδυνά-
μεθα νὰ πληρῶνωμεν διὰ τὸν ἐτήσιον σῖτον καὶ τὴν κριθὴν 300—
400 χιλιάδας δραχμᾶς, ἐὰν δὲν εἴχομεν ἀνάλογον ποσὸν ἐκ τῆς ξυ-
λείας καὶ τῶν ξυλανθράκων. Πόσα ἀποταμιεύουσι δι' ἑαυτοὺς ἐκ
τῆς αὐτοκαλλιέργειας οἱ ἀγαθοὶ οὗτοι προῖσταμένοι; 5—10 χιλιάδες
δραχμᾶς ἕκαστος;—καὶ εἶναι 5—10 οἱ κτηματῖαι—ὥστε διὰ νὰ θη-
σαυρίζωσιν εἰς ἑαυτοὺς 50—100 χιλιάδας δραχμῶν ἀφήνουσι
νὰ διαφεύγῃ τετραπλάσιον καὶ ὀκταπλάσιον εἰσόδημα ἀπὸ τοῦ
ταμείου τῆς Μονῆς, ἀφ' οὗ καὶ αὐτὰ οὗτοι τρέφονται.
Θὰ ἦσαν ἀξιοπρεπέστεροι, ἀντὶ νὰ πωλῶσιν εἰς τὸ κοινὸν τῆς Μονῆς
τοὺς καρποὺς καὶ τὰ λοιπὰ προϊόντα τῶν κήπων αὐτῶν, κρόμμυα,
σκόρδα, πατάτες κλπ. καὶ νὰ ἐκκενῶσιν καθ' ἑκάστην τὸ ταμεῖον
τῆς Μονῆς, νὰ πωλῶσι τὴν ξυλείαν, ἵνα ἀενάως πληρῶσιν αὐτό. Δὲν

θά ἦτο μυριάκις ἐντιμότερον, ὅπως ἐπιμελοῦνται νὰ γνωρίζωσι τὰς ἐν τοῖς ἑαυτῶν περιβολίοις ποικιλίας τῶν σταφυλῶν, νὰ φροντίζωσι νὰ μανθάνωσι τὰς ποικιλίας τῶν δασικῶν δένδρων καὶ τὸν τρόπον τοῦ πολλαπλασιασμοῦ αὐτῶν ; Δὲν ὑπάρχει ὠραιότερον πρᾶγμα, νὰ περιδιαβάζωσιν ἀνὰ τὰ καλλίπρεμνα δάση, ἀντὶ νὰ θαλαμεύωνται ἐντὸς τῆς ἑαυτῶν κόγχης, ὡς ὀκτάποδες. Ἄς ἐνθυμηθῶσιν καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Θεὸς εὐρίσκεται ἐντὸς τῆς μεγαουργίας αὐτοῦ, περιδιαβάζει καὶ αὐτὸς κατὰ τὸ δειλινὸν εἰς τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς. Μὴ κρυφθῶμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς, ὅπως οἱ πρωτόπλαστοι, ἵνα μὴ ἐκβληθῶμεν ἔξω. ἀλλ' ἐξέλθωμεν ἀνὰ τὸ δάσος εἰς προὔπαντησιν αὐτοῦ. Εἰθισμένος ἐκ τῆς Ἀθωνιάδος, ἐνθα συχνότατα μετεβαίνομεν μετὰ τῶν μαθητῶν εἰς τὰ δάση, ἠθέλησα νὰ ἐφαρμόσω τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τοὺς Λαυριώτας Ἀλεξανδρίδας, τοὺς πεπροικισμένους τῇ ἀφελείᾳ τῶν νηπίων, οὐχὶ ὁμῶς καὶ ταῖς ἀρεταῖς αὐτῶν, καὶ δὴ τῇ πρὸς τὴν φύσιν ἀγάπη. ἀνέλαβον τὸ ἀνιαρὸν τοῦτο δι' ἐμὲ ἔργον, ἀνιαρότερον δὲ διὰ τοὺς δυστυχεῖς ἡμιόνους κομίζοντας ἐπὶ τὰ ὕψη τὰ τραχέα τὸ δυσβάστακτον τοῦτο φορτίον, ἵνα διδαχθῶ μὲν ἐγὼ καὶ προσαπολαύσω τὰ κάλλη τῆς φύσεως, μὴσῶ δὲ τὸ κατὰ δύναμιν καὶ αὐτοὺς εἰς τὰ μυστήρια τῆς δημιουργίας. ἀλλὰ περισσότερον, ἵνα εἶπω τὰληθές, εἰς τὰ τῆς ὑλοτομίας (τὴν πατοικὴν μου τέχνην). καὶ τὸ δεύτερον ἐνδιαφέρει αὐτοὺς πλεον· διότι στοιχίζει τὸν ἐπιούσιον. Ἐνῶ διηρχόμεθα διὰ τῆς ἀτελειώτου τῶν καστανεῶν σκιάδος καὶ ἐγὼ ἤμην βεβυθισμένος εἰς ρεμβασμὸν καὶ ἐκστασιν, αἱ ἡλιακοὶ ἀκτῖνες διωλίσθαινον διὰ τῶν φυλλωμάτων, ὡς ὁ Γαβριὴλ ἐκ τῶν οὐρανίων ἀψίδων, καὶ ἀπετέλουν θαυμασίαν φασμαγορίαν. Ἡ Ἀθωῆτις αὔρα ἐκίνει ἡρέμα τὰς καλλιπλόκους κόμας τῶν οὐρανομήκων δένδρων, καὶ ὁ ἑλαφρὸς θροῦς συνεχέετο πρὸς τὰ θεσπέσια τῶν ἀηδόνων μελωδήματα. τὸ ζωηρὸν ἐξ ἄλλου κελάρυσμα τῶν στροβιλιζομένων ἐκ τῶν βράχων ὑδάτων, ἄλλοτε διέκοπτε καὶ ἄλλοτε διερρύθμιζε ἄλλως πῶς τὴν ἀρμονίαν. τότε ἐνεθυμήθην τὸ Θεοκρίτειον ἐν ἀρχῇ τοῦ ἀ' εἰδυλλίου ἄσμα :

Ἄδύ τι τὸ ψιθύρισμα καὶ ἀπίτυς, αἰπόλε, τήνα
ἂ ποτε ταῖς παγαῖσι μελίσδεσαι, ἀδύ δὲ καὶ τὴ
συρίσδες.

Προσεπάθουν μάτην νὰ κολλήσω τὰ ποιητικὰ πτερὰ εἰς τὴν ἀσθενῆ μου φαντασίαν πρὸς πτῆσιν, ἧτις μετὰ ἀλλεπαλλήλους ἀναβάσεις καὶ καταβάσεις κατέληξεν εἰς τοὺς στίχους τοῦ ψαλτήρος, οὐς καὶ τὰ κατοικίδια τῶν μοναστηρίων ζῶα ἐκστηθίζουσιν.

«ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας!» Αἰφνης τὸν ποιητικὸν μου οἶστρον διακόπτει, ἀντὶ τοῦ συρίζοντος αἰπόλου, ἡ βραχνώδης καὶ ἀγρία φωνὴ τοῦ Κυπρίου Ἐπιφανίου : «τί γκατάστασ' ἐν' αὐτῇ ! οἱ παληοαρβανῖτες, ἔτσι γκαθαρίζουν τὸ βουνόν ; γκρῖμαν τόξοδον !» Ἀκούσας οὕτως ἰταμῶς νὰ προσβάλλωνται οἱ συμπατριῶταί μου, οὗς καὶ αὐτὸ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας καὶ τῶν Δασῶν θεωρεῖ ὡς ἐξόχους ἐμπειροτέχνας μετὰ τὰς θερμὰς συστάσεις τοῦ Αὐστριακοῦ ὀργανωτοῦ τῶν δασῶν Stengel (1914), ἐσταμάτησα, καὶ περιεκυκλώσαμεν πάντες τὴν ρίζαν τῆς καστανέας. Ἐν μέσῳ 10-15 νεοβλάστων ἡλικίας 10 ἐτῶν ὑπῆρχε πράγματι εἰς ἡμίξηρος βλαστὸς, ὃν ἐσεβάσθησαν οἱ ὑλοτόμοι, ὡς σέβονται οἱ Λαυριῶται προϊστάμενοι τοὺς πνευματικῶς ἀναπήρους συναδέλφους αὐτῶν, εἰδῶλα καμώντων ! ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ἡ διατήρησις αὐτῶν κάμνει ὀλόκληρον τὴν σὺναξιν νὰ φυτοζωῇ, οὐχ' οὕτως δὲ ἐνταῦθα. Τὸ φαινόμενον εἶναι ἐκ τῶν ἀπορρήτων τῆς δασονομικῆς ἐπιστήμης, ὅπερ καὶ αὐτὸς ὁ δεινὸς καθηγητὴς Stengel δὲν ἐγνώριζε καὶ ἐδιδάχθη παρὰ τοῦ Ἀρβανίτη κ. Ἡλία Ἀδαμίδου, ἀρχιμαστόρου τῆς τοῦ Βατοπεδίου Μονῆς (προεξεχούσης κἂν τούτῳ). Ἐὰν ὁ ἐλαττωματικὸς οὗτος βλαστὸς ἐν τοιαύτῃ ἀναπτύξει ἀπεβάλλετο, θὰ εἴχομεν νέον ἀνισομεγέθη βλαστὸν, ὅστις φυσικῶς σχιαζόμενος ὑπὸ τῶν ἄλλων θὰ ἐφυτοζῶει. ἐνῶ ἡ διατήρησις τοῦ ξηροῦ δὲν ἀφαιρεῖ μὲν τὴν τροφήν τῶν ἄλλων, σώζει δὲ καὶ τὸ ἰσομέγεθες καὶ ὀμήλικον τῶν βλαστημάτων, ὅπερ χαρακτηρίζει τὰ ιδεώδη δάση. Ἀνερχόμενοι ἐπὶ τῶν τοῦ Ἄθωνος ὑψωμάτων τὰ βλέμματα ἡμῶν ἀμυιβαδὸν ἐπεξετείνοντο ἀνὰ τὰς εὐπαρύφους κλιτῦς κατερχομένας, ὡς αἱ πτυχαὶ τῶν πολυπτύχων μανδυῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐν τοῖς μοναστηρ. ναοῖς, μέχρι τῆς παραλίας. Ἐθεώμεθα μετὰ περιεργίας τὴν διάδοσιν τῆς καστανέας καὶ τὴν καταπληκτικὴν αὐτῆς ἐπέκτασιν καὶ εἰς μέρη, ἐνθα δὲν ὑπῆρχε πρὶν. Ἐκτάσεις καταλαμβανόμεναι ἐπὶ τῶν χρόνων ἡμῶν ἀπὸ κομαρέας, ἐρείκης, πρίνου κτλ. νῦν καλύπτονται ὑπὸ καστανεῶν, καὶ αὐτὰ μάλιστα τὰ κράσπεδα τῆς θαλάσσης. Κατὰ τοὺς δασονόμους ἡ καστανέα φύεται εἰς τὰ 700 μέτρα καὶ ἄνω, ἐξικνουμένη μέχρι τῶν 1200 ὑπεράνω τῆς θαλάσσης, ἀλλ' ἐν τοῖς ὄρειοις τῆς Λαύρας αἱ ρίζαι τῶν καστανεῶν περιβρέχονται ὑπὸ τῆς θαλάσσης, ὅπερ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν ἀνατολ. πλευρὰν τοῦ Πηλίου ἔχουσιν τὴν αὐτὴν πρὸς τὴν ΒΑ τοῦ Ἄθωνος γεωλογικὴν σύστασιν. Ἄλλ' ἐνῶ ἐκεῖ εἰς τὸ μεικτὸν δάσος βαίνει ἐλαττουμένη ἐνταῦθα ἐξαφανίζει ἡ καστανέα πάντα τὰ γειτνιαζόντα ἄγρια

δένδρα. εἶναι ἀληθῶς περίεργον τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐν Λαύρα, δεικνῶν, ὅτι τὸ δένδρον τοῦτο ἐξαιρετικῆς ἀπολαύει ὄντως παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐνοίας ἀναπληρούσης τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀδιαφορίαν. Οἱ ἀρχαῖοι ἐδόξαζον, ὅτι δένδρα τινὰ ἔχουσι ἀποδεδειγμένην συμπάθειαν πρὸς ἄλλα· π.χ. ἡ ἀγριελαία ἀρέσκεται τῇ τῆς ἀγρίας ροδῆς γειτνιάσει (1) ἢ δὲ ἡμερος τῇ μυρσίνῃ (2). Ὁ ἐν τοῖς Γεωπονικοῖς Ζωροάστρης (15, 1) ἀφιερῶ εἰς τοῦτο ὀλόκληρον κεφάλαιον, τὸ περὶ συμπαθειῶν καὶ ἀντιπαθειῶν τῶν δένδρων (3). ἐν Ἄθῳ δὲ ἔχω μαθῶν, ὅτι ἡ μὲν ἐλαία ἀνέχεται παρ' αὐτῇ τὴν λεμονέαν, ἡ δὲ συκῆ οὔτε τὸν ἄνθρωπον· διότι ἐὰν τολμήσῃ τις ἐν ὥρᾳ θέρους ν' ἀναπαυθῆ ὑπὸ τὴν σκιάν αὐτῆς, θά ἐγερθῆ λίαν βεβαρυμένος ὡς ἀπὸ μέθης. Καὶ ἡ καστανέα λοιπὸν εἶναι λίαν ἰδιότροπον δένδρον, «ἔχει τὸ φαρμάκι», λέγουσιν οἱ ὑλοτόμοι, καὶ δηλητηριάζει ὅλα τὰ περίξ δένδρα. τρομάζουσι δὲ καὶ οἱ μοναχοὶ καὶ τὸ «φαρμακερὸ ἀγέρι» τῆς καστανιᾶς διὰ τοῦτο κοιμῶνται πάντοτε κλεισμένων τῶν παραθύρων. Ἀλλὰ μήπως δὲν ὑπάρχουσι δυστυχῶς καὶ μεταξὺ ἡμῶν ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀντὶ τῆς φιλαδελφίας, τὴν φιλαυτίαν ἐγκολπωσάμενοι, παρουσιάζουσι τὴν ἀπαισιωτέραν τῆς ἰδιορρυθμίας μορφήν νοσοφίζόμενοι τὰ τῶν ἄλλων; καὶ τὸ μὲν φαινόμενον τῆς καστανέας εἶναι ἄμιλλα καὶ ἀγῶν περὶ ἐπικρατήσεως καταντῶν εἰς πολλαπλασιασμόν, ἐνῶ ἡ τοῦ μοναχοῦ ἐγωπάθεια περιάγει τὰ περίξ εἰς μαρασμόν. Ἐν τούτοις ἔχομεν εἰς τὰς πλείστας Ἀθωτίδας Μονὰς ἀξιομίμητα παραδείγματα. Πολλοὶ στερούμεναι καστανεῶνος, ὡς ἡ τοῦ Γρηγορίου, ἡ τοῦ Δοχειαρίου κ.ά., ἐργάζονται ἀπὸ ἐτῶν καὶ μοχθοῦσι πρὸς ἀπόκτησιν ἀπὸ καστανίου καστανέας, καὶ ἔχουσι θαυμάσια ἀποτελέσματα (4). Ἀπίστευτον, ὅτι ἐν Λαύρᾳ δὲν φιλοτιμούμεθα καὶ τὰς αὐτοφυεῖς νὰ καθαρίζωμεν, ὥστε νὰ ὑποβοηθῶμεν τὴν τεραστίαν, ἣν δεικνύουσιν ἐνταῦθα, ἀνάπτυξιν. καὶ τοιαῦτα μὲν εἶναι ὀλίγα, ἀλλ' ὑπάρχουσι δάση, τὰ ὑψηλότερα, ἅπερ δὲν ἐδοκίμασαν τὸν πέλεκυν. Τοσαύτη ἀκηδία! Φαίνεται, ὅτι τινὲς ἔπαυσαν νὰ ἐνδιαφέρωνται διὰ τὰς καστανέας ἀπὸ τοῦ 1903, ἀφ' οὔτου δηλ. ὁ κ. Σμυρνάκης ἐν τῷ γνωστῷ ἱστορικῷ αὐτοῦ βιβλίῳ ἐδημοσίευσεν

(1) Ἀριστοτ. Περὶ φυτ. βιβ. 1, 7. (2) Θεοφρ. Περὶ αἰτ. φυτ. βιβ. 2, 9.

3, Βλεπ. καὶ Th. Weidlich, Die Sympathie in der antiken Literatur (Programm der Univers. Stuttgart 1894, σ. 70 ε.

(4) Χρήσιμα βιβλία πρὸς τοῦτο εἶναι: Θρασ. Βλησίδου, Περὶ ἀναδασώσεως τῶν χέρσων ἐπιφανειῶν ἰδίᾳ ἐν Ἑλλάδι (Ἀθῆναι 1919). Δημ. Χριστίνῃ, Πραγματεία περὶ μεταφυτεύσεως δένδρων καθ' ἕλας τὰς ὥρας τοῦ ἔτους (Ἀθῆναι 1867), καὶ Γουλ. Ἐσπλεν, Πραγματεία περὶ δενδροκομίας δασονομίας καὶ ἀνθοκομίας (Ἀθῆναι 1898).

άνωνύμου τινός τήν Ἱερεμιάδα ἐκείνην, ἐν ἣ ὀικτείρονται τὰ μοναστήρια διὰ τήν προσήλωσιν πρὸς τὰς διωσβαλάνους : « ἡ καστανιά εἶναι ὁ τύπος καὶ ἡ ὀδηγοῦσα σοφία ἡμᾶς. ἐκ τῆς καστανιάς ἡ πρᾶξις καὶ θεωρία καὶ κελλιότης βίος. ἐκ τῆς καστανιάς νομοθετεῖ ἡμῖν ὁ Θεός, ὡς πάλαι τῷ Μωσεῖ ἐκ τοῦ ὄρους. ἐκ τῆς καστανιάς ἐλπίζομεν τίποτε σωτήριον. Οὐαὶ ἡμῖν, ἀδελφοί, ἐὰν ἡ καστανιά παρέλθῃ. οὐαὶ ἡμῖν, ἐὰν ἡ καστανιά ἐρημωθῇ. Ὅτι γένῃ, ἄς γένῃ, καὶ μόνον τήν καστανιάν, ἄς τήν βαστάζωμεν». (1)

Ἡ ἄνοδος ἐξηκολούθησεν ἔτι, καὶ μετ' ὀλίγων ἐφθάσαμεν εἰς τὸ νεροπρίονον καὶ τήν ἱστορικὴν τοῦ ὕδατος πηγὴν ἦτοι τὴν Φιάλην, ὡς λέγεται. Δὲν ἐσταματήσαμεν ἐκεῖ· διότι τὸ δριμύ καὶ κατάψυχρον ὕδωρ, τὸ τόσον ὀρητικῶς κατερχόμενον ἐκ τῶν τηκνύμενων χιόνων, θέλει ὀβελίαν τράγον ἢ «κοκκάλαν», ὅπως λέγουσιν οἱ πατέρες, ἡ δὲ ἡμέρα ἦν ἡ πρώτη τῆς νηστείας τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. Τὸ γεῦμα ἦν λιτότατον: ἀστακοί, πολυπόδες ξηραί, ὠτάρια κττ. ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπαραίτητον ἀντιφάρμακον. Ὑψώθημεν μετὰ τοῦτο ὑπεράνω εἰς τὰ «Ἑψωμένα», ὡς χαρακτηριστικώτατα ὀνομάζεται τὸ ὑπέργειον μεθόριον Λαύρας καὶ ἁγίου Παύλου. Τὸ θέαμα ἐντεῦθεν εἶναι ἀπερίγραπτον. εὐρισκόμεθα σχεδὸν ἐπὶ τῶν νεφελῶν! κάτω—χαῖρε βάθος δυσθεώρητον—φάραγγες καὶ ἀείρουτοι ποταμοὶ εἰς τὴν κοινὴν μητέρα ἐκκυλιόμενοι. ἄνωθεν—χαῖρε ὕψος δυσανάβατον—ἡ δροσερὰ αὔρα ἐκ τῆς ἐπικρεμαμένης κορυφῆς τοῦ Ἄθωνος πρυσψαύει ἡμῶν καὶ κινεῖ τὰς πολιὰς τῶν σεβαστῶν γερόντων ὡς χαίτην θυμοειδοῦς λέοντος. Ἄλλ' ἡ ὀδὸς μακρὰ ἀφ' ἡμῶν καὶ ἔδει ἀμέσως μετὰ δῖωρον πορείαν ἐκ τῶν «Ἑψωμένων» νὰ ἀναβιβάζωμεν ἑαυτοὺς διὰ τῶν βεβαρημένων πλέον ἡμιόνων εἰς τὸ ἐναντι βουνὸν Στρατὶ καὶ Γρεκομάνδρι (ἰδοὺ καὶ ἐνταῦθα τὰ φραγκάττικα: grex-gregis καὶ μάνδρα). Καὶ ἄφες νῦν τὸ βλέμμα ὁ ἐπιβαίνων εἰς τὸ ὕψηλότατον τοῦτο ὀροπέδιον τοῦ Ἄθωνος, ἄφες τὸ βλέμμα ἐλεύθερον νὰ περιπλανᾶται εἰς σταθμούς, παρασάγγας καὶ λεύγας τῆς Λαυριωτικῆς πολυδαιδάλου καὶ ἀτέρμονος χλωρίδος. Πατοῦμεν ἐπὶ πελωρίου βουνώδους ὀμφαλοῦ. ἔνθεν καὶ ἔνθεν χαίνουσι δύο ἰλιγγιώδη προκατακλυσμαῖα χάσματα, φάραγγες βαθύταται πλήρεις αἰωνοβίου χιόνος. Πρὸ ταύτης καὶ αἱ θερμότηται τῶν κυνικῶν καυμάτων ἡλιακαὶ ἀκτῖνες θραύονται καὶ διαλύονται, ἀντὶ νὰ διαλύσωσιν. Ἐκατέρωθεν καὶ ἄνω καὶ κάτω δάση δρυῶν, ὄξυων, λευκῶν, ὀστρυῶν, σφενδάμων, φιλυρεῶν καὶ ὑπερθευ πάντων τούτων, ἰδοὺ καὶ αὐθις τὸ δένδρον τοῦ

(1) Τὸ Ἅγιον Ὄρος σ. 155.

Διὸς πολὺ καὶ ἡ ὑψίζωνος ἐλάτῃ. Καὶ ὀλόκληρος ἡ ζώνη αὕτη, καὶ αἱ δυσεξίτητοι δασικαὶ συστάδες παρθενικαί, ἀνεκμετάλλευται, ὁ ποῦς τοῦ ὑλτόμου δὲν ἐπάτησε καὶ ὁ σκληρὸς δὲν ἀντήχησεπέλεκυς. Καὶ ὅμως οἱ Λαυριῶται Ἀλεξανδροῖδαι διαρκῶς κλαίονται δι' ἔλλειψιν πόρων, καὶ ἐψιθύριζον μάλιστα κάπτετε, ὅτι θὰ πωλήσωσι καὶ κειμήλια διὰ νὰ ζήσωσιν! Ἀνεβίβασα αὐτοὺς εἰς τὰ ὕψη ταῦτα καὶ ἔδειξα αὐτοῖς τὰ ἄγνωστα πλοῦτη καὶ τοὺς εὐθαλεῖς πόρους, καὶ εἶπεν: δὲν ἔχει ἡ μινὴ τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου οὔτε ἡ τοῦ Ξενοφῶντος, ὅσα εἶδον οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ. δὲν ἔχουσι οὔτε τὰ ἡμίση, καὶ ὅμως δανείζουσιν εἰς τὴν Λαύραν καὶ ἔχουσι καταθέσεις σεβαστὰς εἰς Τραπεζας. Καὶ δὲν εἶδμεν οὔτε τὸ τρίτον τῶν Λαυρ. δασῶν. ἀλλ' «οὐκ ἐν τῷ πολλῷ τὸ εὖ, ἀλλ' ἐν τῷ εὖ τὸ πολὺ». Ὁ γέρον Βαχλαάμ Γρηγοριάτης τοὺς δασον. κανόνας, οὓς ὑπέβαλεν εἰς τὴν Δισενιαύσιον (ἵνα πανηγυρικῶς ἀπορριφθῶσιν) ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐφαρμόζει αὐτὸς μετὰ τῶν συναδέλφων εἰς τὰ δάση τῆς Μονῆς αὐτοῦ, καὶ οἱ προϊστάμενοι τῶν Μονῶν παρευρίσκονται διαρκῶς ἐπὶ τῆς ὑλοτομίας καὶ εἰς τὸν καθαρισμὸν καὶ τὰς ἀναδασώσεις, ἐνῶ ἡ πλειονοψηφία τῶν τῆς Λαύρας οὐδέποτε ἐγνώρισε τὸν μοναστηριακὸν αὐτὸν πλοῦτον. Κατὰ τὴν ἐπάνοδον ἐξετελέσαμεν ἐν πλήρει θέρει παχυδρομίαν! καὶ ἦν ἀπόλαυσις μόνον δὲ τὰ ἀνόητα ὑποζύγια ἐτρόμαξαν πρὸ τοῦ ξένου θεάματος. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ἐθεασάμεθα ἐκεῖ ἕτερον περίεργον φαινόμενον, τὸν ἐκφυλισμὸν τῆς καστανέας εἰς λεύκην!—συνέβησαν δὰ τόσαι πυρκαϊαὶ εἰς τὰ δάση τῆς Μονῆς, ὥστε εἶναι ζήτημα πῶς ἡ γῆ ἀντέχει νὰ τρέφῃ καὶ τὴν ἀγριολεύκην, ἧς σφοδρὸς τις ἄνεμος ἐσκόρπισε τὸν σπὸρον (γῦριν) ἐκ τῶν γειτνιαζόντων μερῶν—καὶ παρωμοίασα τὸ φαινόμενον πρὸς τὸν ἐκφυλισμὸν τῆς Λαύρας ἐκ τοῦ προτύπου κοινοβίου τοῦ πατρὸς ἡμῶν ὁσίου Ἀθανασίου εἰς πρότυπον κακοῦ ἰδιορρύθμου—Ἴδου πόσα σοφὰ διδάγματα, φίλε ἀναγνώστα, ἀρύεται τις ἐκ τοῦ σοφοῦ βιβλίου τοῦ Θεοῦ!

Ἴδου πανταχοῦ πρὸ τῶν ὀμμάτων ἡμῶν ἐκτυλίσσεται ἡ ἀπεραντος καὶ προαιωνία τῆς φύσεως θαυμασία περγαμηνή, δεικνύουσα τὰς ὑπὸ τῆς δεξιοτέχνου χειρὸς τοῦ σοφοῦ δημιουργοῦ γραφείσας σελίδας τῆς ὑπὲρ νοῦν ὑποστάσεως καὶ μορφῆς αὐτοῦ. Ἡ φύσις εἶναι τὸ σοφὸν καὶ μέγα βιβλίον τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ πᾶς τις ἔμπειρος ἢ ἄπειρος γραμμάτων ἐλευθέρως ἀναγινώσκει. Ὁ μέγας Βασίλειος εἶπεν, ὅτι αἱ ἐν τῇ θείᾳ λατρείᾳ εἰκόνες εἰσὶ τὸ βιβλίον τῶν ἀπαιδύτων—καὶ εἶχε πολὺ δίκαιον μὰ τὴν ἀλήθειαν—Καὶ οἱ ὀρθολογισταὶ τῆς Εὐρώπης, οἵτινες ἀπέβαλον τόσῳ ἀπερισκέπτως τὸν σεβάσιμον τοῦτον διάκοσμον τῆς ἐκκλησίας, εἰσή-

γαγον ὁμῶς τὴν εἰκονολογίαν εἰς τὴν παιδαγωγικὴν, ὡς προπαί-
δειαν καὶ ἀσκησιν πραγματογνωσίας. Μόνος ὁ ὑπερφυῆς νοῦς τοῦ
Πλάτωνος, ὅστις διὰ τύπων γεωμετρικῶν συνελάμβανε καὶ παρίστα-
τὴν ἀλήθειαν τῶν ἰδεῶν, εἰς τὴν τελευταίαν ἀναθεώρησιν τοῦ ἔργου
ἀπέβαλε τὰ ὑλικά γεωμετρικὰ σχήματα, βουλόμενος δι' αὐλῶν
τὰ ἀυλὰ νὰ ἰδεασθῇ. ἀλλ' ἡμεῖς νήπιοι ὄντες ἐν τῇ κατὰ Θεὸν καὶ
τῇ θύραθεν σοφίᾳ δεόμεθα τῶν ὀρατῶν ἔργων καὶ ποιημάτων τῆς
δημιουργίας, ἵνα ἐξυψωθῶμεν εὐχερέστερον εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ
σοφοῦ τοῦ δημιουργοῦ. «τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου
τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθοραῖται, ἢ τε ἀτίδως αὐτοῦ δύναμις καὶ
θειότης (Ρωμ. 1,20). Εἶπε δὲ καὶ Πλάτων ἐν Νόμοις ἰ. «πρῶτον μὲν
γῆ καὶ ἥλιος, ἄστρά τε τὰ ξύμπαντα καὶ τὰ τῶν ὠρῶν διακεκοσμη-
μένα καλῶς οὕτως, ἐνιαυτοῖς τε καὶ μηνὶ διειλημμένα, καὶ ὅτι
πάντες Ἕλληνές τε καὶ βάρβαροι νομίζουσιν εἶναι θεούς». Πῶς ἐξηγεῖσαι,
ἀγαπητέ, τὴν ἀλλόφρονα χαράν, ὅταν ἐτοιμάζῃσαι διὰ τὴν ἐξοχὴν; τὴν ἡδονὴν, τὴν μέθην, τὴν ἔκστασιν, ὅταν περι-
πολεύῃς ἐντὸς ὑψιπρέμνου καὶ βαθυσπίου μονήρους δάσους; βε-
βαίως ὁ ὑλιστὴς θὰ μοι εἴπῃ: ἀπλούστατα· διότι φεύγω ἐκ τῆς με-
μολυσμένης ἀτμοσφαιρας, ἐκ τῶν κονιορτοβριθῶν πόλεων; καὶ
ἀναπνέω τὸν καθαρὸν ἀέρα, τὸ ὀξυγόνον, τὴν ζωὴν. Ἀλλὰ τὰ προ-
σόντα ταῦτα δὲν ὑπάρχουσι καὶ εἰς τὰς ἐκτεταμένας πεδιάδας, δὲν
ἀπαντῶνται καὶ εἰς τὰ χωρία; καὶ ὁμῶς ἐκεῖ διατελεῖς διάγων ἐν
πεζότητι, καὶ τὸ πνεῦμα δυσκινήτως ἵπταται, σπανίως ἐνθουσιάζε-
σαι (διὰ τὰ πλεονεκτήματα τῆς μουσοτρόφου ἐρήμου ἐγράψαμεν ἄλ-
λοτε, καὶ ἵνα μὴ τὰ αὐτὰ ἐπαναλάβωμεν παραπέμπομεν τὸν βουλόμε-
νον εἰς τὸν Α' τόμον τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἀσκητισμοῦ σ. 43—44) (1).
Ἡθέλησα πολλάκις νὰ κάμω τὸν Γεροστάθην, ἀλλὰ δὲν εἶχον τὸ
εὐτύχημα καὶ νὰ ἔχω ἐνώπιόν μου τοὺς μαθητὰς ἐκείνου.

(1) Ἐπίσης τῷ θελοντι ἐρασμίως νὰ ἐνδιατρίψῃ περὶ τὰ τοιαῦτα συνί-
στημι, ὅπως ἀναγῶ τὰ κεφάλαια: Ἡ αἰσθητικὴ σημασία τῶν δασῶν. ἡ
ψυχολογικὴ καὶ ἠθικὴ.—Ἡ λατρεία τῶν δένδρων καὶ τῶν δασῶν.—Τὰ δάση
καὶ ἡ μυθολογία, ἐκ τοῦ λαμπροῦ βιβλίου τοῦ φίλου καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπι-
στημίῳ Θεσσαλονίκης κ. Π. Κοντοῦ σ. 281—351. (Δάση καὶ πολιτισμός,
Ἀθήναι 1906). Ἐτερον δὲ λίαν περιεργὸν καὶ εἰς ἀλληγορικὴν, ποιητικωτά-
την γλῶσσαν, πλήρη νεολογιῶν καὶ τομηρῶν λέξεων εἶναι ἡ «Αἰσθητικὴ τῆς
Πίνδου» μετὰ σκηνῶν καὶ εἰκόνων ἰδανικῶν καὶ πῶς ἐξεζητημένων. Ἐξετυ-
πώθη ἐν Ἀθήναις ὑπὸ Αἰακοῦ Πυρρίδου (!) τῷ 1923. Ἡ ὅλη σύνθεσις ἔχει
ὁμοιότητα πρὸς τὰς ἐκφράσεις τῶν Βυζ. σοφιστῶν καὶ ἄλλων πρβ. Λιβανίου,
Ἐκφρασις ἔαρος, (ἐκδ. Reiske τομ. 4. σ. 1051. Boissonade anecd. gr.
VI, σ. 346—48) καὶ δὴ Ἰω. Εὐγενικοῦ περιγραφὴν τοπίου μετὰ πτηνῶν καὶ
θηρευτικῶν κύνων, οὗ τὸ μέσον κατέχει πλάτανος (329—346).

Κατὰ τὴν διαδρομὴν ταύτην ἀνά τοὺς δρυμῶδες καὶ τὰ παρθε-
νικά τῆς Λαύρας δάση ἀνεπλόησα τὴν εὐτυχῆ ἐκείνην προϊστορι-
κὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν οἱ πρόγονοὶ ἡμῶν ἔζων ἐντὸς τῶν δασῶν,
εἰς τὸν παράδεισον τοῦ θεοῦ, καὶ ἐνεθυμήθην ὀλόκληρον τὴν ποι-
ησιν τῶν Ὀρφικῶν, Διονυσιακῶν καὶ βουκολικῶν, οἵτινες ἐντὸς
τοῦ ὠραιοτάτου στρώματος τοῦ πρασίνου βασιλείου διαιτώμενοι
ἀνεστρέφοντο μετὰ τῶν Ὀρεστιάδων νυμφῶν καὶ τῶν Ἐλικωνίδων,
Παρνασσίδων καὶ Πιερίδων μουσῶν, καὶ καθ' ἕκαστον βῆμα καὶ
εἰς ἕκαστον δένδρον διέκρινον τὴν πανταχοῦ τῆς θεότητος παρου-
σίαν. ἀκουσίως τότε ἐξέφυγε τοῦ ἔρκους τῶν ὀδόντων μου
ὁ δόμοποιός ὕμνος:

Ἄρτεμιν αἰείδω χρυσηλάκατον κελαδεινήν,
παρθένον αἰδοίην, ἐλαφήβόλον, ἰοχέαιραν,
αὐτοκασιγνήτην χρυσαόρου Ἀπόλλωνος,
ἣ κατ' ἔρη σκίοντα καὶ ἀκριας ἠνεμοέσσας
ἄγρη τερπομένη παγχρύσεια τόξα τιταίνει,
πέμπουσα στονόεντα βέλη· τρομέει δὲ κάρηνα
ὑψηλῶν ὄρεων, ἰαχεῖ δ' ἐπι δάσκιος ὕλη
δεινὸν ὑπὸ κλαγγῆς θηρῶν... (1)

Καὶ ποῦ ἀλλαχοῦ μᾶλλον πρόσφορος ἦν ἡ μόλπη αὕτη, ἢ εἰς
τὸν χώρον τοῦτον, ἐνθα ἔντως ἀνίδρυτο τὸ πάλαι ναὸς τῆς ἀγρο-
τέρας Ἀρτέμιδος; Καὶ μαρτυρεῖ περὶ τούτου πλάξ ἀναθηματικὴ
εὐρεθεῖσα ἐπὶ τόπου μετὰ ἀναγλύφου ὠτίου καὶ τῆς ἐπιγραφῆς:
Ἀρτέμιδι ἀγροτέρα Νεβρις ἀνέθηκε. (2) Πρὸς τὰς ἠλιβάτους
πέτρας καὶ τοὺς ἀπορρῶγας βράχους ἐφαντάσθην ἐκεῖ που καὶ
τὸν ὄρεσίβιον Πᾶνα.

αἰγιπόδην, δικέρωτα, φιλόκροτον, ὅσ τ' ἀνά πύση
δενδρήεντ' ἄμυδις φοιτᾷ χοροθήσει νύμφαις,
αἰ τε κατ' αἰγίλιπος πέτρης στείβουσι κάσθηνα

ὄρεσσιν

(1) Ὕμνος XXVII εἰς Ἀρτεμιν ὡς ἐξ ἄλλοις πηγαῖς ἀπο-
(2) Τὰ περὶ τῆς πλακῆς ταύτης, ἐντετειχισμένης ἤδη ἐπὶ τοῦ ἀετώ-
ματος τῆς Τραπεζῆς τῆς Μονῆς, βλ. Εὐλογίου Κουρίλα Λαυριώτου, Τὸ
μωρὸν ἔλας (Θεσσαλονίκη 1932) σ. 28+29 καὶ ἐπιφ. ΖΙΕ (1)

Πᾶν' ἀνακεκλόμεναι, νόμιον θεόν, ἀγλαέθειρον,
αὐχμήενθ', ὅς πάντα λόφον νιφόνετα λέλυγχε,
καὶ κορυφᾶς ὄρεων καὶ πετρήεντα κέλευθα.
Φοιτᾶ δ' ἔνθα καὶ ἔνθα διὰ ρωπήια πυκνά,
ἄλλοτε μὲν ρεῖθροισιν ἐφελκόμενος μαλακοῖσιν,
ἄλλοτε δ' αὖ πέτρῃσιν ἐν ἠλιβάτοισι διοιχνεῖ,
ἀκροτάτην κορυφὴν μηλοσκόπων εἰσαναβαίνων.
πολλάκις δ' ἀργινόμεντα διέδραμεν οὖρεα μακρὰ..... (1)

Κατὰ τὸ κρατοῦν ἐν Λαύρα διοικητικὸν σύστημα, οἱ τὰ τῆς Μινῆς διέποντες κατατρίβουσι τὸν χρόνον νύκτα μεθ' ἡμέραν ἐντὸς τοῦ γραφείου εἰς ἀνάξια λόγου ζητήματα καὶ πράγματα. Πῶς λοιπὸν θὰ εὐκαιρήσωσιν οἱ Ἐπίτροποι νὰ φροντίζωσι διὰ τὴν τακτικὴν ὑλοτομίαν καὶ καλλιέργιαν τῶν δασῶν; τελεία ἀδιαφορία! Εἶναι λυπηρὸν, ὅτι οὐδέποτε ἐξέρχονται χάριν διασκεδάσεως τοῦλάχιστον εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ μεγαλητέρου φυσικοῦ πλούτου τῆς Μινῆς. καὶ ὅμως ἀξίζει ὁ κόπος νὰ περιηγηθῆται τις τοιαῦτα γραφικὰ τοπία. Κλιτύς ὄλοπράσινοι, δειράδες βαθύσκιοι, λόφοι δενδροστεφεῖς καὶ βουνὸι βραχώδεις διαδέχονται ἀλλήλους διακκεπτόμενοι ὑπὸ θεουλαξεύτων λάκκων καὶ συχνῶν κοιλωμάτων, ἢ ὑπὸ βαθειῶν φαράγγων, ἔνθα στροβιλιζονται ὀρμητικῶς τὰ κρυσταλλώδη ὕδατα ἀπὸ πηγῶν αἰωνίων ἀναβρύοντα ἢ ἀπὸ τῆς τῶν χιόνων τοῦ Ἄθω ἐκτῆξεως εἰς μέγαν ποταμὸν συγκεντρούμενα. Καὶ ἀμιλλᾶται ἐνταῦθα τὸ λευκὸν τῶν ἀφριζόντων ὑδάτων πρὸς τὴν λευκότητα τῶν μαρμάρων τῆς κοίτης, ἥτις ποῦ μὲν στενοῦται καὶ βαθύνεται καὶ καλύπτεται ὑπὸ τοῦ πρᾶσίνου πέπλου τῶν συγκλινομένων δένδρων καὶ ὡς τέκνα ἠγαπημένα τοῦ οὐτοῦ πατρὸς συμπλεκόμενων, ποῦ δὲ ἐφαπλοῖ εἰς ἕκτασιν τὰ ἀργυρώδη ὕδατα. Αἱ τοιαῦται στενότητες περατοῦντι ἐνίοτε εἰς μεγαλοπρεπῆ καὶ ἀφρόεντα καταρράκτην, ὡς ὁ τῆς Πηγῆς τοῦ ὕδατος λεγόμενος (ὑπὸ τὴν κορυφὴν ἀκριβῶς τοῦ Ἄθωνος). Οὗτος διὰ τῆς ὀρμῆς ἀνασκάφας τὰ κάτωθεν μαρμαρώδη στρώματα ἐσχημάτισε τεραστίαν δεξαμενὴν, ἣθεν λαμβάνει ἀπὸ δίωρον ἀπόστασιν ἡ Μονὴ τὸ ὕδωρ δι' ὕδραγωγείου κατασκευασθέντος διὰ θηρσικῆς γῆς τῷ 1900 καὶ περὶ τὰ 2 ἑκατομ. δραχμῶν στοιχίσαντος. Πυκνὸτατοι δρυμοὶ καλύπτουσι τὰς παρειάς, βράχοι παραδόξων σχημάτων ἀνυψοῦνται ἀποτόμως, ἀπὸ κρημνι ὡς πυραμίδες θεόκτιστοι, καὶ ἐπιφύονται παρὰ τὰ βαθύτατα στρώματα τῶν ἀκαταλύτων χιό-

(1) XIX Ὀμηρ. Ἰμν. εἰς Πᾶνα, στίχ. 2-12.

νων ἢ ἄνω τῶν ὑπερυψήλων τοιχωμάτων τοῦ ἐκ τῶν ἀναλυομένων παγετώνων σχηματιζομένου ὄρμητικοῦ ροῦ ἐκατέρωθεν. Οὗτος δὲ ὡς μαινόμενος στρόβιλος σπεύδει δι' ἀτελευτήτων ρηγμάτων, βαθυκοίλων δεξαμενῶν καὶ ἀλλεπαλλήλων καταρρακτῶν πρὸς τὴν χθσαμαλὴν ἐκβολὴν, παραδίδω· τὰ ἀγνὰ ὕδατα εἰς τὴν τρικυμιώδη θάλασσαν. Τὸ ζωύφιον, ὁ ἄνθρωπος, ἴσταται ἐκπεπληγμένος ἐκεῖ πρὸ τοῦ ἀπεράντου καὶ ἰλιγγιώδους ὕψους τοῦ ὄγκου τοῦ Ἄθωνος ἐνῶ ἀποτολμᾷ καὶ πατεῖ ἐπὶ τῆς ράχεως τοῦ γίγοντος καὶ ἀναρριχᾶται ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ καταφρονῶν τοῦ μεγέθους καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Πρέπει νὰ προσέρχηται τις εἰς τὴν προκατακλυσμαιάν ταύτην καὶ παρθενικὴν φύσιν ὡς εὐλαβῆς προσκυνητῆς, σεμνὸς καὶ νηφάλιος, ὅπως ἐμπνευσθῆ καὶ μεταρσιωθῆ πρὸς τὸν σοφὸν τῆς ἐξαιρέτου ἐκείνης πλάσεως δημιουργόν. Ἡ κνῖσα τοῦ ὀβελίου δὲν ἀνήκει εἰς τὸ ἄδυτον καὶ τὸ θυσιαστήριον τοῦ ἀπείρου, καὶ ὁ Διονυσιακὸς ζωμὸς θολώνει τὸν νοῦν, καὶ ἀποδιώκει τὴν σκέψιν καὶ τὴν πνευματικὴν ἔξαρσιν.

7.—Τὰ καθήκοντα τοῦ δασονόμου τῆς Μονῆς.—Ἡ κατάστρεπτικὴ ὑλοτομία καὶ τὸ παμφάγον πῦρ.—Τὸ θαυμάσιον ὄροπέδιον Κρύα νερά.—Ἀνάγκη μεταπέμψεως ὄργανωτοῦ τῶν δασῶν.

Ὁ δασονόμος τῆς Μονῆς, ἐάν ἦτο ἄξιος τῆς ὑψηλῆς ταύτης διακονίας, ἔπρεπε νὰ μὴ ἐγκατολείπῃ ποτὲ τὴν χαριτόβρυτον τοῦ δάσους διατριβὴν, καὶ οἱ κυβερνήται τῆς Μονῆς ὀφείλουσι νὰ ἐπιστήσωσι τὴν προσοχὴν εἰς τὴν ἐκλογὴν τούτου. Πρέπει ὁ δασονόμος νὰ ἔχη μὲρφωσίν τινα καὶ ἐμπειρίαν καὶ νὰ ἀμείβηται οὐχὶ 1000 δραχμὰς κατ' ἔτος, καὶ νὰ καθορίζωνται καὶ τὰ καθήκοντα αὐτοῦ ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ καὶ ἀκριβείᾳ. Εἰς τὰς καλῶς ἰσχυραζόμενας Μονὰς ὁ δασονόμος ἔχει διαρκῆ διαμονὴν εἰς τὸ δάσος. τοῦτο δὲ μαρτυροῦσι καὶ τὰ οἰκήματα, ἅπερ διατηροῦσιν εἰς διάφορα σημεῖα αὐτοῦ μετὰ κήπων καὶ πάντων τῶν ἀναγκαιοῦντων. Δὲν ὑπάρχει καλλιτέρα ζωὴ δι' ἓνα προϊστάμενον, ὅστις καὶ χωρὶς νὰ εἶναι μεταβάλλεται εἰς φιλόσοφον καὶ ποιητὴν.

Πρὸ ἐτῶν ἐζήτησα τὴν τοιαύτην διακονίαν, ἥτις θεωρεῖται ἐν γένει περιφρονημένη ἐν τῇ Μονῇ, ἀλλὰ δὲν μοι ἐδόθη κατ' ἐμὴν ἐπιθυμίαν εἰς τὸν ἀχαρὶν ἀγῶνα τῆς πολιτικῆς. Κρατῶν εἰς χεῖρας ὁ δασονόμος τὸν τοπογραφικὸν καὶ δασικὸν χάρτην θὰ ὀρίζῃ ἐκάστοτε τὴν ὑλοτομίαν καὶ θὰ πα-

ρακολουθῆ αὐτὴν ἐπὶ κεφαλῆς παρευρισζόμενος τῶν μαστόρων, καὶ τότε αὕτη γενήσεται κανονικὴ· «ὄφθαλμὸς γὰρ κυρίου πιαίνει βοῦν». Πέρυσιν ἐγένετο ἡ ὑλοτομία τῶν «Κρύων νερῶν». ἐλάται ἐκλεκταί, θεόρατοι, ἐπιπτον χαμαὶ ἀπὸ ἐνὸς καὶ πλέον μέτρου (ἀπὸ τῆς ρίζης) κοπτόμενοι, καὶ ἀφιέμενοι κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος ὡς ἄχρηστοι! ὅπως καὶ αἱ πλεῖστοι περιφρονοῦντο ἄκοποι τελείως· διότι ἔτυχε νὰ ἔχωσιν ὀλίγους ρόζους—καὶ αὐτὸ λέγεται ὑλοτομία δάσους ἐν Λαύρα!—Ταῦτα τὰ ἐγκαταλειπόμενα δένδρα διαμένοντα, ὡς γίγαντες ἐν μέσῳ νάνων, τῶν νεοβλάστων, παρεμποδίζουσι διὰ τῆς σκιᾶς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν, ἢ ἀνατρεπόμενα ὑπὸ σφοδρῶν ἀνέμων καταστρέφουσι αὐτὰ εἰς μεγάλην ἀκτῖνα, ἀποξηραινόμενα δὲ καὶ σηπόμενα ἐπὶ μέρος προκαλοῦσιν ὡς δᾶδες τὰς πυρκαϊάς. Καθ' ὅλα τὰ Λαυριωτικὰ δάση διακρίνει τις σωρούς τοιούτων εὐφλέκτων ὑπολειμμάτων, καὶ διὰ τοῦτο τὸ παμφάγον πῦρ νέμεται αὐτὰ κατὰ πάνυ βραχείας περιόδους· ὅθεν πράγματι σπανίως ἐντὸς 20ετίας συμβαίνει νὰ κάμωμεν ὀλοκληρωτικὴν ὑλοτομίαν. Αἱ πλεῖστοι τῶν Μονῶν ἀξρουσι καὶ αὐτὰ τὰ φρύγανα, ἅπερ χρησιμοποιοῦσιν εἰς τοὺς κλιβάνους, καὶ οὕτως ὡς καὶ διὰ τῶν ἀπαιτούμενων μέτρων προλαμβάνουσι τὰς πυρκαϊάς (1). Παρ' ἡμῖν οὐδὲν οὐδέποτε τοιοῦτον μέτρον, ἔστω καὶ στοιχειῶδες, ἐλήφθη. καὶ ἔπειτα σταυροῦντες τὰς χεῖρας μόλις ἐκραγῆ ἢ πυρκαϊὰ διατάσσομεν παρακλήσεις καὶ λιτανείας κττ., ἅπερ εἶναι μὲν καλὰ, πρέπει ὅμως οἱ γέροντες νὰ τελῶσιν ταῦτα, πάντες δὲ οἱ δυνατοὶ νὰ σπεύσωσιν ἐπὶ τόπου «σὺν Ἀθηνᾶ καὶ χεῖρα κίνει». Ὀντως ἔχουσι ἀφεθῆ τὰ ὠραῖα τῆς Λαύρας δάση, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ τῶν γειτόνων ἡμῶν, ἔρημα καὶ εἰς ἀθλιεστάτην κατάστασιν. συχνότατα γίνονται παρανάλωμα τοῦ πυρός, καὶ ἀπόλλυσιν ἢ Μονὴ ἑκατομμυρίων περιουσίαν, χωρὶς καὶ νὰ καταγγεῖλη τὴν πρᾶξιν ἐκ στρεβλῆς ἀντιλήψεως, ἵνα μὴ ἐρεθίσῃ δῆθεν τοὺς ἐμπρηστὰς! ἐνῶ εἰς ἄλλας Μονὰς, ἐνθα τιμωροῦνται οὗτοι, σπανιώτατα γίνονται πυρκαϊαί. Καὶ συμβαίνει πολλάκις νὰ ἔχη ἐξοδεύσει

(1) Βλ. Π. Κοντοῦ, Κατὰ τῶν πυρκαϊῶν τῶν δασῶν (Θεσσαλονίκη 1933). Διαχειρίσις ἑλλην. δασῶν, Ἀθῆναι 1924, (ἀντεμπρηστικά μέτρα σ. 349-378). Τὸ ὀγκῶδες τοῦτο βιβλίον (σ. κς', 842 εἰς 4ον μικρ. μετὰ πινάκων) λίαν φιλοτιμῶς ὁ συγγραφεὺς ἀπέστειλε δωρεάν εἰς ὅλας τὰς Μονὰς. Ἐν τῇ γραφείῳ τῆς Λαύρας ἀπὸ θετίας βλέπω αὐτὸ εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν ἀμετακίνητον καὶ ἀθικτον, ἀπόδειξις ὅτι οὐδεὶς ἐνδιεφέρθη δι' αὐτὸ οὔτε καὶ ἐκ περιεργίας.

ἡ Μονὴ διὰ τὴν τελείαν ἀνάπτυξιν τοῦ δάσους εἰς καθαρίσματα περὶ τὰς 500.000! καὶ εἰς κανένα «δὲν τοῦ καίεται καρφί». Οἱ ὑλοτόμοι ἐργάζονται πάντοτε ἄνευ τινὸς ἐπιτηρήσεως καὶ ὁδηγίας. καὶ ἐὰν μὲν οὗτοι εἶναι ἔμπειροι τὴν τέχνην καὶ εὐσυνείδητοι, ἔχει καλῶς, ἄλλως ἢ ὑλοτομία διεξάγεται μόνον πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῶν καὶ ἐναντίον τῶν κανόνων τῆς δασονομίας. Αὐτοὶ ἐπιδιώκουσι νὰ ἐξάγωσι περισσότερα ξύλα ὅθεν καὶ τὸ ἐλάχιστον ἐλαττωματικὸν καὶ δύσκολον εἰς τὸ πελέκημα πετῶσι «κάτω ἀπ' τὴ σκάλα (1)» ὡς ἄχρηστον. Ἐπειτα λαμβάνουσι ὠρισμένα τεμάχια, καθ' ἃ μέτρα ἔχουσι μετὰ τοῦ ἐμπορίου συμφωνήσει, τὸ δὲ ὑπόλοιπον, πολλάκις τὰ $\frac{2}{3}$, ἐγκαταλείπουσι. Ἐπιδιώκουσι τὰ ὁμαλὰ καὶ εὐπρόσιτα μέρη· καὶ βλέπει τις φωλεαῖς φωλεαῖς μακρόθεν, ἢ ὀλόκληρους ἐκτάσεις ἀνεκμεταλλεύτους. Πρὸς πίστωσιν προσκομίζω ἕν παράδειγμα. Πέρυσιν ἡ Μονὴ εἶχε συμβληθῆ μετὰ τοῦ κ. Α. Παπαγιάννη ἐμπορίου πρὸς ἐξαγωγήν εἰς τὰ δάση τῆς Μονῆς κυβικῶν «ἀπεριορίστως». καὶ ἡ λέξις αὕτη ἐπροτάθη οὐχὶ ἄνευ βεβαίως σκοποῦ. Ὅπως ταῦροι αἰσθηλατοῦντες, ὅταν διέρχωνται ἐν ὥρᾳ θέρους εἰς ἐσπαρμένους ἀγρούς, ποῦ μὲν τρώγοντες, ποῦ δὲ ποδοπατοῦντες καταστρέφουσι τὸ πᾶν, οὕτως ἐξετελεῖτο καὶ ἡ ἄνευ τινὸς περιορισμοῦ ἐκχωρηθεῖσα ὑπὸ τῶν Λαυριωτῶν ὑλοτομία. Ἐφρόντιζον οἱ καλοὶ ἐκεῖνοι πελεκηται νὰ ἐκλέγωσι τὰ χρήσιμα δι' αὐτοὺς δένδρα, καὶ ἠδιαφόρουν, ἐὰν διὰ νὰ κόψωσι μίαν καστανέαν ἐν μέσῳ βλασταρίου δεκαετοῦς τὴν ἡλικίαν, κατέστρεφον 20 καὶ 30 ὠρίμους βλαστούς! καὶ τὸ μὲν κέρδος τῆς Μονῆς ἦν 50 δρ. ἢ δὲ ζημία 500! κττ. Ὅποια ἀστοργία πρὸς τὰ ἀθῶα δένδρα! Ταῦτα οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοι ἡμῶν τοσοῦτον περιεποιοῦντο, ὥστε κατήντησε νὰ λατρεύωσιν αὐτά. Ὅθεν ἵνα παρορμήσωσι τὸν λαὸν πρὸς ἔργα φιλοδασικά, καὶ ἐξεγείρωσι παρ' αὐτοῖς αἰσθήματα σεβασμοῦ καὶ θαυμασμοῦ πρὸς τὴν θάλλουσαν φύσιν, ἐμυθολόγησαν περὶ τῶν χρησιμωτέρων δένδρων, ὅτι εἰσὶ κατοικία θεοτήτων. καὶ οὕτως ἀνεκλήρουζαν αὐτὰ ἱερά. καὶ ἔχομεν τεμένη ἱερά, καὶ δάση καὶ ὄρη ὀλόκληρα, ἱερά τῶν θεῶν καταγωγία, ὡς ἐθεωρεῖτο καὶ ὁ Ἄθως ἐπὶ Πελασγῶν. Θὰ ἐνόμιζέ τις, ὅτι ταῦτα συμβαίνουσι μόνον μακρὰν τῆς Μονῆς καὶ εἰς δυσπροσπελάστους διὰ τοὺς εὐσώμους προϊσταμένους περιφερείας. τὸ ἀπίστευτον εἶναι ὅτι τὰ χειρότερα δάση εἶναι τὰ περίξ τῆς Μονῆς. Οἱ μεγαλήτεροι ἐχθροὶ

(1) Σκάλα λέγεται τὸ μέρος, ἐνθα ὁ πελεκητῆς (ἡ λέξις αὕτη πρέπει νὰ κωδικοποιηθῇ ἀντὶ τῆς γενικῆς ὑλοτόμος) συγκεντρώνει τὰ ξύλα διὰ νὰ πελεκήσῃ αὐτά, καὶ ἦν καθ' ἑκάστην ἡμέραν χάριν εὐκολίας ἀλλάσσει.

εἶναι οἱ βουρδουναραῖοι (ξύλοκόποι) τῆς Μονῆς, οἵτινες λεηλατοῦσι κυριολεκτικῶς καὶ ἄνευ παραδείγματος καταστρέφουσι τὰ δάση. Εἰς τὰς Μονὰς, ἔνθα οἱ προϊστάμενοί εἰσιν ὄνομα καὶ πρᾶγμα τοιοῦτοι, δὲν ἀφήνουσι τούτους «ἀπεριορίστως» καὶ κατ' ἐπιλογὴν νὰ κόπτωσιν ἀπεναντίας ὀρίζουσι κατ' ἔτος τὴν περιφέρειαν καὶ τὴν ἔκτασιν, καὶ ἀναγκάζουσιν αὐτοὺς νὰ ὑλοτομῶσι κατὰ συνέχειαν, ὡς ὑπαγορεύουσι οἱ δασονομικοὶ κανόνες, καὶ οὐχὶ νὰ ἐκλέγωσι τὰ εὐτραφέστερα, τὰ δὲ λοιπὰ νὰ ἀφήνωσιν. Οὕτω τὸ δάσος οὐδέποτε ἀναπτύσσεται κανονικῶς, ἀλλὰ μᾶλλον φυτοζωεῖ καὶ καταστρέφεται, τῶν νεοβλάστων ἐμποδιζομένων ἀεὶ ὑπὸ τῶν ἐγκαταλειφθέντων καὶ πνιγομένων ὑπὸ πῆς παρασίτου ὕλης (ζύγκας). Οἱ παλαιότεροι ἡμῶν συνείθιζον νὰ σέβωνται τὰ παρόδια δένδρα, ἅτινα παρέχουσι πλὴν τοῦ κάλλους καὶ τὴν παρήγορον κατὰ τὸ θέρος σκιὰν τοῖς διαβάταις. Οἱ βουρδουναραῖοι καὶ πολλοὶ τῶν ἀδελφῶν καὶ ταῦτα ἐπεβουλεύθησαν καὶ ἐξηφάνισαν (1) ὅποια ἀβελτηρία! Ἀλλὰ συνέβη καὶ κάτι χειρότερον εἰς τὰ δάση τῆς Λαύρας. Ἰπάρχει εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν «Κρύων νερῶν» ἐκτεινόμενον ἐπὶ μίαν καὶ πλέον ὥραν συνεχὲς δάσος ἐλάτης, θαυμασίας εἰς ἀνάπτυξιν καὶ ποιότητα, ἀνωτέρας καὶ αὐτῆς τῆς τοῦ Γαλαζίου. Τὸ πολύτιμον τοῦτο δάσος σχεδὸν ἐξεφυλίσθη διότι ὁσάκις ἀπὸ 20ετίας ἐγένετο ὑλοτομία δὲν ἐφρόντιζόν οἱ διέποντες νὰ περιορίζωσι τὸ ὑλοτομούμενον ἐκάστοτε μέρος, ὡς συνήθως γίνεται ἐν Ἄθῳ, ἀλλ' ἄφινον τοὺς τράγους καὶ τὰ λοιπὰ βοσκήματα νὰ ἐπιπίπτωσιν ἐλευθέρως· οὕτω λοιπὸν καταστραφέντων τῶν νεοφύτων κατεκλύσθη ὀλόκληρος ἡ περιφέρεια ἐκείνη ὑπὸ ἀχρήστου ὕλης. Ἡ καταστροφή αὕτη δὲν εἶναι μόνον ἀπὸ ὑλικῆς ἀπόψεως μεγάλη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αἰσθητικῆς. Τὰ Κρύα νερά ἀποτελοῦσι τὸ μαγευτικώτερον ὄροπέδιον τοῦ Ἄθῳ, ὅπερ ἀμφιλαφῶς ἀφ' ἑνὸς μὲν καλύπτεται ὑπὸ ὑψιπρέμων ἐλατῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ συνεχοῦς ἐκτάσεως ἀγρίας λεύκης, ἥτις τυγχάνει περιζήτητος διὰ τὴν ἐπιπλοποιίαν (καὶ δι' ὄδοντογλυφίδας). Ὑπερθεὶ ἀκριβῶς ὑψοῦται ὁ φαλακρὸς κῶνος τοῦ Ἄθωνος, ὡς γηραλέος ἀλλ' ἀδάμαστος γίγας. Κάτωθεν λήγει τὰ λευκὰ κράσπεδα τοῦ ὄρους ἢ ἐπαφρίζουσα θάλασσα. Τὸ κελάρυσμα τῶν διειδεδστάτων, ψυχροτάτων καὶ εὐγένεστῶν ὑδάτων, διάσταυρούμενον μετὰ τοῦ

(1) Δὲν θὰ λησμονήσω τὸ ἐξῆς. Παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς Μονῆς ὑπάρχουσι τρεῖς φιλυρέαι, ὧν τὸ ἄνθος περισυλλέγει κατ' ἔτος ὁ νοσοκόμος διὰ τοὺς ἀσθενεῖς. βέλανθος τις μοναχὸς ἤρχισεν ἐσχάτως ἀντὶ τῶν ἀνθῶν νὰ ἐκσπᾶ κλώνους. τὸ δυστυχὲς δένδρον διεμαρτύρητο μάλιστα, ἕως οὗ ἐξηράνθη καὶ ἔμειναν δύο.

κελαδήματος τῶν ἔρατεινῶν καὶ φιλερήμων πτηνῶν, ἀποτελεῖ ἀξιοσημείωτων μουσικῆν σύνθεσιν. Τὸ θέαμα εἶναι μεγαλοπρεπέστατον καὶ ἀπαράμιλλον. Ὁχρῖῳσι κατὰ τὴν κρίσιν τῶν εἰδότην τὸ Τυρόλν καὶ τὸ Νταβός, μαγεία ἀσύλληπτος! Ὁ ἐπισκέπτης περιέρχεται εἰς ἔκστασιν, λησμενεῖ τὰ πάντα, καὶ συλλαμβάνει τὴν ιδέαν τῆς ἀκαταλήπτου μεγαλοπρεπείας τοῦ δημιουργοῦ. Λέγω καὶ κηρύττω πάντοτε, ὅτι ὁ θεὸς εἰς οὐδένα τοιοῦτον ἐχθρὸν τῶν δασῶν καὶ ἀνοικτίρμονα πρὸς τὰ δένδρα μοναχὸν θέλει ἀνοίξει τὴν θύραν τοῦ παραδείσου. καὶ ὅπως ἐξεχώρισε τὰ ἐρίφια ἀπὸ τῶν προβάτων, οὕτω καὶ τοὺς τοιοῦτους μοναχοὺς θέλει ἀφρίσει ἀπὸ τῆς ποιμνῆς τῶν ἐκλεκτῶν, ὡς ἐπικινδύνους εἰς τὸν παράδεισον. Δὲν νομίζετε, ὅτι δὲν θὰ ὑφίστατο παράδεισος, εἰάν οἱ δημόται αὐτοῦ καὶ οἰκήτορες ἦσαν ἄστοργοι πρὸς τὴν θάλλουσαν φύσιν; Τὰ Ἠλύσια πεδία καὶ αἱ νῆσοι τῶν Μακάρων ὑφίσταντο μέχρι τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ· διότι θαμῶνες αὐτῶν ἦσαν οἱ εἰς ὑπερβολὴν φιλόδενδροι καὶ φιλανθεῖς Ἕλληνας. (Βλ. Κοντοῦ Δάση καὶ πολιτισμὸς, ἐν τέλει). Λέγω καὶ διακηρύττω ὅτι οἱ Ἄγιοι ρεῖται πρὸς σωτηρίαν τῶν δασῶν καὶ συστηματικώτεραν ἐκμετάλλευσιν δέν, ἵνα μετακαλέσωνται εἰδικὸν δασολόγον, ὅστις οὐ μόνον τὸν γενικὸν χάρτην θὰ ἐκπληρῆσῃ, ἀλλ' ἰδιαιτέρως ἐκάστης Μονῆς θὰ ὀρίσῃ τὰς δασικὰς ζώνας καὶ περιφερείας, τὸν τε χρόνον καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἐπίσης καὶ τὰ ἀντεμπρηστικὰ μέτρα. Τοιαύτην ἐργασίαν παρουσίασαν οἱ φιλότιμοι Κεφαλλῆνες διὰ τοῦ ἀρχαίου δασολόγου Κ.Μ. Σαμίου (1).

Ἡ μετάπεμψις τοιοῦτου ὀργανωτοῦ τῶν δασῶν, θὰ εἶναι τελεία καὶ παῦλα ὄλων τῶν ἐν ταῖς δασικαῖς ἐργασίαις κακῶν. Ἡ διαίρεσις τοῦ δάσους εἰς 20 ζώνας (ὅσα ἔτη ἀπαιτεῖ πρὸς ὠρίμανσιν ἢ καστανέα)· θὰ ἔχη ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐκ τοῦ δάσους ὠρισμένην καὶ διαρκῆ ὄμα πρὸσοδον—πρᾶγμα σπουδαῖον διὰ τὴν οἰκονομίαν τῶν Μονῶν— καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ θεοφυτεύτου κή-

(1) Βλ. Τὰ δάση τῆς Κεφαλληνίας, Ἀθήναι 1908, 8ον σ. ἢ 316, «μετὰ καλλιτεχνικῶν εἰκόνων, πινάκων καὶ ἐγχρῶμου χάρτου. Ἀξιανάγνωστον βιβλίον τοῦ αὐτοῦ εἶναι καὶ αἱ «Εἰκόνες ἐκ τῶν Ἑλλην. δασῶν» Ἀθήναι 1900, μετ' ἐμβριθείας καὶ πρακτικοῦ πνεύματος γεγραμμένον. Σημειωτέον, ὅτι ἐν ταῖς περὶ τῶν δασῶν, ἐλαιῶνων, ἀμπέλων κττ. ταύταις διατριβαῖς ἀναφέρομαι μόνον εἰς τὰ σπουδαιότερα τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ μου σχετικῶν βιβλίων. Ἴσως ὑπάρχουσι καὶ καλλίτερα, καὶ εἰς τοῦτο εἰ ἀνάγκη τῆς θὰ φανῇ πρὸς ἐμὲ ἐπιεικῆς. Ἡδυνάμην νὰ συσσωρεύσω ἐπιγραφὰς καὶ τίτλους ἀφθόως, εὐλόγητος ὁ λόγος διὰτὶ δὲν ἔπραξα τοῦτο.

που, τῶν δασῶν τοῦ ἁγίου Ὄρους, ἅπερ ὑπάρχει φόβος νὰ ἐκλί-
πωσιν, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ.

8. Ὁ θεοφύτευτος παράδεισος ἐν Ἀθωνί.—Ἐν ἀνέκδοτον.

Ὅτι κῆπον τοῦ θεοῦ καὶ ὡς παράδεισον ἐπίγειον εἶχον καὶ ἐθεώρουν τὰ δάση οἱ πρὸ ἡμῶν πατέρες μαρτυρεῖ τὸ ἐξῆς παράδειγμα. Πρὸ 50ετίας περίπου ὁ ἐμὸς μακαρία τῇ λή-
ξει γέροντας, Γαβριήλ ὁ Ἰμβριος, μεταβάς δι' ὑπηρεσίαν τῆς Μο-
νῆς εἰς Ἀθήνας ἐπεσκέψατο καὶ τὸν βασιλικὸν κῆπον. ὅταν ἐξήρ-
χετο ὁ θυρωρὸς συνῆψε τὸν ἐξῆς διάλογον πρὸς αὐτόν. «Πῶς σὰς ἐφάνηκε, γέροντα, ὁ κῆπός μας; Οὗτος ἀμέσως ἀπεκρίθη: καὶ μὲ ἐρωτῶς, ἀγαπητέ, πῶς μοῦ ἐφάνηκεν ὁ βασιλικὸς κῆπος! ὦραϊος, πανώργος, θαυμάσιος, συζήτησι θέλει; Καὶ ἐκεῖνος, δὲν εἴσθε ἀπὸ τὸ ἅγιον Ὄρος παποῦλι; ναι, ἀπαντῶ. Ἐ, τότε δὲν μοῦ λέγεις τὴν ἀλή-
θειαν, παρτηρεῖ ὁ θυρωρὸς. ἐκεῖ ἔχετε καλλιτέρους κήπους. Μὲ πει-
ράζεις, εὐλογημένε; ἀπὸ τὸν βασιλικὸν καλλιτέρους; Μάλιστα. πρὸ ἡμερῶν πέρασεν ἓνας ἄλλος σεβαστὸς σὰν ὑμᾶς γέροντας—ὅστις μάλι-
στα μοῦ εἶπεν, ἂν καλῶς ἐνθυμοῦμαι; ὅτι ἦτον ἀπὸ τὴν ἁγία Λαύρα—
μὲ ἐβεβαίωσεν, ὅτι ἔχει ἐκεῖ ἓναν καλλίτερον κῆπον, μικρότερον βεβαίως, ἀλλ' ὦραιότερον κατὰ πολλά. Εἶχεν ἐξοδεύσει, ἔλεγε, 700 λίρας χρυσᾶς. Ὁ ἀγαθὸς γέρον ἐγέλασεν. Ἐνεθυμήθη, ὅτι περιώ-
δευε τότε μετὰ τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἐγκολπίου ὁ μακαρίτης Γέρο-
Κοσμάς, ὅστις δὲν ἦτο εἰς τὴν ξυλογλυπτικὴν τέσον καλλιτέχνης, ὅσον εἰς τὴν τερατολογίαν,—ἀγαθὸς ἄλλως κατὰ πάντα τὰ ἄλλα καὶ λίαν εὐχάριστος εἰς τὴν συναναστροφὴν—. Δὲν λησμονῶ τὰ καλὰ τοῦ ἀπλοῖκοῦ ἐκείνου γέροντος, ὅπως ὁ ὑποτακτικὸς αὐτοῦ, καὶ νῦν ἐκ τῶν προϊσταμένων τῆς Μονῆς, ἐλησμόνησεν ἡμᾶς καὶ ἀγνω-
μόνως ἀπεκλήρυξε διαρραγέντας σχεδὸν διὰ νὰ ἀναδείξωμεν αὐτόν εἰς τὴν θέσιν τοῦ προϊσταμένου καὶ νὰ ἐνισχύσωμεν εἰς τὴν διακονίαν τοῦ δάσους παραχωρήσαντες καὶ τὸν παραδελφὸν ἡμῶν ὡς ἐπίκουρον, —ἦν γὰρ δασονόμος— ἀλλ' ἄς συνεχίσωμεν τὸν διάλογον. Ναι, ἀπήντησεν ὁ ἀστεῖς Γέρο-Γαβριλάκης, γνωρίζω τὸν γέροντα, εἶναι γνωστὸς ἄλλως ὡς Ψευτοκοσμαδέλης. Πράγματι ἔχει ἓναν κῆπον πλησίον τοῦ ἰδικοῦ μου. Ἀλλὰ δὲν πιστεύω νὰ σὰς εἶπε τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ἔχει καλλίτερον κῆπον ἀπὸ τὸν βα-
σιλικὸν— ἤθελε νὰ σὰς ἀστειευθῇ βεβαίως—ὄχι 700 λίρες, ἀλλ' οὔτε 700 γρόσια δὲν ἔχει ἐξοδεύσει· διότι οὔτε τὸ πεζοῦλι ἀκόμη δὲν ἔκτισεν. Ἐγὼ ὅμως διὰ τὰ πεζοῦλια ἔχω ἐξοδεύσει τὸ πολὺ 700 γρ. Ἀλλὰ βεβαίως θὰ εἶμαι πολὺ ἀνόητος νὰ εἶπω, ὅτι ἔχω βασιλικὸν κῆπον καὶ δὴ καλλίτερον ἀπὸ αὐτόν τὸν ἰδικόν σας».

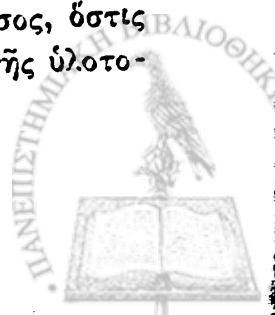

Καὶ ταῦτα μετὰ πάσης ἀφελείας διηγηθεὶς ὁ Γέρων προσέθετο·
« Ἄλλ' ἔχομεν, κύριε, ἀνώτερον πράγματι καὶ τοῦ βασιλικοῦ
κῆπον, ἀληθινὸν παράδεισον, τὰ βουνά μας, τὰ ὅποια ἐφύτευσεν
ὁ θεὸς μὲ τὰ ἴδια χεῖρά του, τὰ ποτίζει πάντοτε, τὰ ἀυξάνει καὶ τὰ
διατηρεῖ ὡς ἔργα τῶν χειρῶν του. Ἡμεῖς εἴμεθα οἱ φύλακες καὶ
ἐπιστάται, ὅπως καὶ σὺ ἐδῶ καὶ οἱ συνάδελφοί σου, οἱ κηπουροί.
Καλλιεργοῦμεν τὸ περιβόλι τοῦ θεοῦ, ἀφαιροῦμεν τὰ περιττά, ταῖς
ζίγραις καὶ τὰ ἀρκουδόβατα, διὰ νὰ μὴ ὀρμανιάσῃ. καθαρίζομεν
ταῖς καστανιές μας διὰ νὰ μεγαλώνουν ὀγλήγορα, κόπτομεν ὅταν
ἔλθῃ ὁ καιρὸς διὰ νὰ μὴ κουφιάσουν καὶ σαπίζουν. καὶ ἔτσι καθε-
κάστην ἔχομεν νέα ὠραῖα βλαστάρια, τὰ ὅποια μὲ τὴν ὀλίγην αὐτὴν
περιποίησιν, καὶ περισσότερον μὲ τὴν εὐλογίαν τοῦ θεοῦ, ἀυξάνουν καὶ
ἀναπτύσσονται καταπληκτικὰ, καὶ δὲν φυτοζωοῦν, ὅπως δὲ αὐτὰ
τὰ ἰδικά σας· διότι αὐτὰ εἶναι μεταφυτευμένα καὶ δὲν προκόπτουν.
Εἶναι σὰν νὰ πάρῃς ἐμένα τὸν γέροντα νὰ μὲ φέρῃς νὰ ζήσω ἐδῶ εἰς
τὰς Ἀθήνας. θὰ μοῦ εἶναι ζωντανὴ κόλασις! Πῶς ὑποφέρω! πέφτω
τὸ βράδυ νὰ κοιμηθῶ. μόλις μὲ χίλια βάσανα, ἔνεκα τῶν φωνῶν καὶ
τοῦ θορύβου, κλείσω τὰ μάτια, εὐρίσκομαι ἀμέσως εἰς τὴν πόρταν
τοῦ μοναστηριοῦ, πιάνω χεῖρι μὲ τοὺς πατέρας. δηλ. θέλω νὰ σὲ πῶ.
ὁ νοῦς μου εἶναι ἐκεῖ, καὶ μόνον τὸ σῶμα κάθεται ἐδῶ. Ἔτσι καὶ αὐτὰ
τὰ δένδρα, ὅσο καὶ ἂν τὰ περιποιηθῆτε, ἀδικα, χάνετε τὸν κό-
πο σας. Ἡ ζωὴ των, ἡ εὐτυχία των εἶναι ἐκεῖ στὰ ψηλά βουνά.
Ἔ καὶ νὰ σὲ εἶχα, κύριε, νὰ βλέπῃς τῶρα δὲ τὴν ἀνοιξὶ ἀπὸ καμ-
μιὰ μεριά τὰ ὠραῖά μας δάση, καταπράσινα, μὲ τὰ διάφορα ἄνθη
καὶ ταῖς θεσπέσιαις ἐκείναις μυρωδιαῖς, σὲ μεθᾶνε. Τί εἶναι τὰ ἀνθο-
πωλεῖά σας καὶ τὰ μυροπωλεῖα μπροστὰ εἰς «τὰ μυρίπνοα ἐκεῖνα
ἄνθη τοῦ παραδείσου». Τί πολυποίκιλοι χρωματισμοί! νομίζεις,
ὅτι ἓνας ἀπέραντος τάπητας πολύχρωμος καὶ πλουμουδιστὸς ἔχει
στρωθῆ ἀπὸ τὸ ἓνα ἕως εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον. Τάπητας ἀχειροποίητος,
διὰ νὰ ὑποδεχθῆ τῶρα τὴν ἀνοιξὶ εἰς τὴν πανηγυρίζουσαν καὶ
ἡλιολαμπῆ φύσιν τὴν παρουσίαν τοῦ βασιλέως τῶν βασιλευόντων!
Καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος νὰ ἀκούσῃς τὰ χελιδονάκια, τὰ ἀηδονάκια,
τὰ διάφορα πετεινά τοῦ οὐρανοῦ νὰ ὑμνοῦν καὶ δοξολογοῦν τὸν
θεόν. Ὅποια ἀπόλαυσι, ὅποια θεῖα ἔκστασι! Νὰ δι' αὐτὸ σᾶς εἶπα,
ὅτι ἔχομεν καλλίτερον βασιλικὸν κῆπον». Καὶ ὁ συγκεκριημένος
θυρωρὸς συγκατανεύσας, « μάλιστα, γέροντα, ἀπήντησεν, ἔχετε
δίκαιον».

9.—Ἡ διαχείρισις τοῦ δάσους.—Αἱ μετὰ τῶν ὑλοτόμων συμφωνίαι.—Ὁ ἀρχιμάστορας.—Ὁ σκαλιέρης καὶ πώλησις τῆς ξυλείας.—Οἱ πτωχοὶ τῆς Λαύρας ἀδελφοί, οἱ «παραμικροί».—Ἡ ἐπιμέλεια τῶν ζώων.—Οἱ ἀδελφοὶ κελλιῶται.

Τοιοῦτοι θυμωσταὶ τῆς φύσεως ἦσαν οἱ ἀείμνηστοὶ ἐκεῖνοι προκάτοχοι τῶν νῦν κυβερνώντων τὴν Μονὴν. Ἠγάπων περιπαθῶς καὶ περιεποιῶντο τὰ δάση καὶ ἀφῆκαν αὐτὰ εἰς τοιαύτην ἀκαμίαν, ὥστε κατὰ τὸ 1921 ἐπιπεσόντες οἱ τότε προϊστάμενοι μακ. Ἡσυχίος καὶ Κυρνήλιος κατέστρεψαν ὅλην ἐκείνην τὴν τεραστίαν βλάστησιν, ἵνα ἀποπληρώσωσι τὰς διὰ τὴν τοῦ κοινοβίου ἀνατροπὴν δαπάνας. Ὑλοτόμησαν εἰς ἓν καὶ μόνον ἔτος 90.000 κολῶνας! ἀπίστευτον τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ γεγονός. «ἐλυμμένα ὡς ἐκ δρυμοῦ καὶ μονιῶς ἄγριος κατενεμήσατο αὐτήν», ὡς ψάλλει ὁ Δαβίδ. Ἐκτοτε δὲ ἐσταμάτησαν τὰ βουνα τῆς Λαύρας καὶ δὲν παράγομεν οὔτε 15.000 τὸ ἔτος. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ὁμιλήσω περὶ τῆς σπατάλης τοῦ χρήματος ἐκείνου — κολοσσίου ποσοῦ, ὅπου ποτὲ δὲν θὰ ἀξιωθῆ νὰ ἴδῃ ἡ Λαύρα—οὐδὲν εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους περίσσειμα! Θὰ ἦτο ὅμως ἐπάναγκες νὰ μάθῃ ὁ κόσμος κατὰ ποῖον τρόπον γίνεται ἐν τῇ Μονῇ ἡμῶν ὁ μετὰ τοῦ ἀρχιμαστόρου τοῦ δάσους συνεταιρισμὸς, καὶ ἀκούσατε. Ὅσαι τῶν Μενῶν δὲν ὑλοτομοῦσι τὰ δάση δι' ἰδίων ἐξόδων συμφωνοῦσιν μετὰ τοῦ ὑλοτόμου 60νὰ λαμβάνῃ ἡ Μονὴ καὶ 40 αὐτὸς ἐκ τῆς πωλουμένης ξυλείας ὑποχρεούμενος διὰ τὴν ἐξαγωγήν καὶ μεταφορὰν αὐτῆς ἐν τῷ λιμένι τῆς Μονῆς. Ὅταν κατὰ τὸ 1924 ἀνεκλήθην ἐξ Ἀθηνῶν, ἵνα διευθύνω τὸ γραφεῖον, ἔμαθον, ὅτι μόνη ἡ Λαύρα ἀπετέλει εἰς τοῦτο ἐξαίρεσιν καὶ εἶχεν ἐξ ἡμισείας τὴν ξυλείαν. Ἐπέμεινα τότε καὶ ἀπεφασίσθη, ὅπως ἡ Μονὴ λαμβάνῃ τοῦλάχιστον τὰ 55 ο]θ. Ἀλλὰ «ὅς παλαιὸ χωριὸ καινοῦργιος νόμος δὲν γίνεται». Μετὰ τὴν παραίτησίν μου ἐπανῆλθον μετὰ ἐξάμηνον εἰς τὰς πρώτας συμφωνίας μαστορευόντος εἰς τὰ δάση τῆς Λαύρας τοῦ μακαρίτου Ἰωάννου Ἀδαμίδου. Οὗτος, καίτοι κατὰ τὰ ἄλλα εὐσυμπάθητος καὶ λίαν ἀξιοπρεπὴς ἀνὴρ, ἀπέτυχεν ὅμως εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν δασῶν παρασυρόμενος ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε ἐν Λαύρᾳ ἰσχυόντων καὶ ἐβουθίσθη εἰς δυσβάστακτα γρέη, ὧν ἕνεκα καὶ ἔπαθε μικρὰν τῶν φρενῶν δατάραξιν, καὶ κατ' ἀκολουθίαν πέρυσιν ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν. Τὸ 1932 ἐμοῦ διευθύνοντος τὸ γραφεῖον τῆς Λαύρας ἐκλήθη ὡς διάδοχος τοῦ Ἀδαμίδου ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ Δημ. Κάλτσος, ὅστις τῇ ἐπιμονῇ μου συγκατετέθη νὰ λαμβάνῃ ἡ Μονὴ ἐκ τῆς ὑλοτο-

μουμένης ξυλείας τὰ 60 ο]ο. Μετ' οὐ πολὺ ὅμως ὁ ἀπερίγραφτος Ἀλεξανδρίδης Ἐπιφάνιος διαλύσας τὰς μετ' αὐτοῦ συμφωνίας ἐξεδίωξε τὸν δυστυχῆ ἐκ τῶν ὀρίων τῆς Μονῆς, καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἐκάλεσε τὸν Γεώργιον Γάκην—πάντες οὗτοι Ἀλβανοὶ ἐκ τῆς περιφερείας Κορυτσᾶς— ὃν καὶ συνεφώνησε κατὰ τὰ εἰωθότα ἐξ ἡμισείας. Ἐπὶ πλεον δεῖνα καλοπιάση τὸν νέον ἀρχιμάστορα παρεχώρησεν (ἄνευ γνώσεως τῆς Συνάξεως) αὐτῷ τὴν ἀπὸ τοῦ Κωφοῦ μέχρις Ἀμαλφινούσ παραλιακὴν δασικὴν περιφέρειαν, ἵνα δῆθεν καθαρῖση τὸ δάσος, ὅπερ περιέχει ἄγρια δένδρα, ποῦ καὶ ποῦ δὲ καστανέας λίαν ἀραιῶς, καὶ ἐξάγη καυσόξυλα δωρεὰν δι' ἴδιον λογαριασμόν, καθ' ὃν χρόνον ὁ Κάλτσος ἐνταῦθα ἐπλήρωνεν εἰς τὴν Μονὴν 17 λεπτὰ κατ' ὁκᾶν.

Καὶ οἱ μὲν παλαιότεροι ἀρχιμαστόροι παρευρίσκοντο σχεδὸν πάντοτε ἐπὶ κεφαλῆς τῶν μαστόρων συνδιαιτώμενοι μετ' αὐτῶν, οἱ νῦν δὲ παραμένουσιν εἰς τὸν λιμένα καὶ φροντίζουσι μόνον διὰ τὴν ἐμπορίαν τῆς ξυλείας, ἡ δὲ ὑλοτομία διεξάγεται ἄνευ ἐποπτείας. Ὁ ἀρχιμάστορας αὗτος πωλεῖ τὴν ξυλείαν καὶ συνάπτει συνήθως τὰς συμφωνίας μετὰ τῶν ἐμπόρων ἄνευ γνώσεως τῆς Μονῆς. παρουσιάζει δὲ λογαριασμούς, οὓς οὐδεὶς δύναται νὰ ἐξελέγξῃ—καὶ πρόκειται περὶ ἑκατομμυρίου σχεδὸν κατ' ἔτος—Ὁ ἐπιστάτης τῆς Μονῆς ἡ *σκαλιέρης*, εἶναι συνήθως ἀγράμματος, διὰ τὸν τύπον μᾶλλον, ὁ τυχὼν ἀδελφός. Καὶ σήμερον εἰς τὸν κεντρικὸν τῆς Μονῆς λιμένα, τὸν Ἀρσανᾶν, εἶναι τοιοῦτος ἐπιστάτης, εἰς πρώην ψαρᾶς Ὑδραῖος, ἀπλούστατος μοναχός, ἀστοιχείωτος, μὴ γνωρίζων οὔτε τὸ ὄνομά του νὰ γράψῃ, εἶναι ὁ γνωστός «πτωχὸς Ἰάκωβος», ὁ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν διατελέσας σκαλιέρης εἰς τὴν Ἀμαλφινούσ. Ὅταν ἡμῖν εἰς τὸ Γραφεῖον, ἤρχοντο καθ' ἑκάστην τὰ μολυβδουγραφημένα σκαλαθύρματα, λογαριασμοὶ πωλουμένης ξυλείας, τοῦ μάστορ—Σωτήρη, χωρὶς τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Γελασίου, τοῦ τότε *ἀρσανάρη*. Διαμαρτύρομαι πρὸς τὸν Ἡλιόδωρον, ἐπίτροπον τῆς Μονῆς, ὅστις ἀπαθέστατα μοὶ ἀπαντᾷ «ἔτσι ἐπεκράτησεν»! καὶ εἶχε δίκαιον νὰ μὴ ἐνδιαφέρηται διὰ τὸ συμφέρον τῆς Μονῆς, ἐφ' ὅσον τὰ ἰδιαίτερα αὐτοῦ συμφέροντα μετὰ τοῦ ὑλοτόμου δὲν παρεβλάπτοντο. Ὁ μάστορ—Σωτήρης καὶ ἄνευ δικηγόρου ἐν τῇ Συνάξει κατώρθου πάντοτε νὰ κερδίξῃ παραβαίνων καὶ καταπατῶν πᾶσαν συμφωνίαν. καὶ μόνον ὁ δυστυχῆς δασονόμος Παΐσιος, ὁ ἀριστος ἐξ ὅσων ἐγνώρισεν ἡ Μονή, ποῦ ἐγίνετο κακός. Δὲν εἶναι λοιπὸν μόνον εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ ἀργόμισθοι, ὑπάρχουσι καὶ εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Λαύρας ἀναγκαστικοὶ ἀργόμισθοι, οἱ σκαλιέρηδες. Ἀλλὰ δὲν πταίουσιν οἱ ἀδελφοί, οἵτινες

καταδικάζονται μάλιστα διοριζόμενοι εἰς τῶν αὐτῶν ἐρημικὰς θέσεις, καὶ κατατήκονται βλέποντες, ὅτι δὲν εἶναι αὐτοὶ ἐκεῖ ὡς Λαυριῶται καὶ κυρίαρχοι, ἀλλ' ὁ κοσμικὸς μάστορ Γάκης Δημήτρης, Σωτήρης κλπ. Καὶ ὅμως πᾶσαι αἱ λοιπὰ Μῖνα εἰς τοὺς λιμένας διορίζουσι οὐχὶ ἀπλοῦς ἀδελφοὺς, ἀλλὰ προϊσταμένους ἐπιλέκτους, εἰς οὓς ἐμπιστεύονται τὴν κολοσσιαίαν τῆς ξυλείας καὶ τῶν λοιπῶν εἰδῶν περιουσίαν, ἀνερχομένην πολλάκις εἰς ἑκατομμύρια. Τέλος ἅπαξ φιλοτιμηθέντες καὶ οἱ Λαυριῶται ἐνέδωκαν καὶ ἀπέστειλαν (τῷ 1927) δύο προϊσταμένους, Ἀλεξανδρίδας πάντοτε ὡς ἐμπίστους, τὸν Χριστόφορον καὶ Ἀλέξανδρον, ἵνα παραδώσωσιν εἰς σκάλαν Ἀμαλφιῶν 6000 κολῶνες εἰς τὸ πλοῖον διὰ λογαριασμὸν τοῦ Χίου μεγαλεμποροῦ κ. Μιχάλου. Οὗτος εἶχεν ἀποστείλει σημεῖωμα τῶν εἰδῶν τῆς ξυλείας, ἣν ἐζήτει, δηλ. «ψιλὴν» ξυλείαν, ὡς λέγομεν (ὑποδιαίρεσις τῆς κολῶνας) **καπροῦλια καὶ ρεντίνες**. Ἀλλ' εἰς τὸν πλοίαρχον δὲν συνέφερε τὸ τοιοῦτον· διότι δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ παραλάβῃ τὸ πλοῖον ὀλόκληρον τὴν ποσότητα. Συνεννοεῖται λοιπὸν, ὅπως πάντοτε, μετὰ τοῦ κ. Ἀδαμίδου, νὰ φορτώσῃ «χονδρὴν» ξυλείαν (μορελάτα, κολῶνες κττ.). Διὰ τοὺς προϊσταμένους δὲν ὑπῆρχε λόγος ν' ἀνησυχῆσῃ· διότι κάλλιον οὗτοι γνωρίζουσι τὴν ἀστρονομίαν ἀπὸ τοῦ Συμπαντος τοῦ Ραπτάρου καὶ Ζαλούχου, παρὰ τὰ ποικιλώνυμα εἶδη τῆς ξυλείας. Ἀλλὰ μὰ τὴν ἀλήθειαν δὲν πταίουσι τόσον αὐτοὶ ὅσον τὸ ἐλεεινὸν σύστημα, ὅπερ διέπει τὴν Μονὴν, ν' ἀνέρχονται οἱ τυγχόντες εἰς τὴν ἀρχὴν, καὶ νὰ εἶναι ἀσύδοτοι εἰς τὴν διοίκησιν καὶ ἀνεξέλεγκτοι εἰς τὴν διαχείρισιν. Καὶ οὕτως αὐτῶν εὐωχομένων τὸ πλοῖον ἐφόρτωσε, καὶ ἀπᾶραν κατέπλευσεν εἰς Χίον. Ἐκεῖ ὁ κ. Μπούχαλος, ὡς καλοῦσιν αὐτὸν ἐν Λαύρᾳ, ἐδαμιμονίσθη, βλέπων τὴν ἀπάτην. τηλεγραφεῖ ἀμέσως, ὅτι ἡ ξυλεῖα ἀπαράδεκτος· διότι δὲν εἶναι συμφώνως τῷ σημειώματι. "Ε, τί νὰ εἶπω; θὰ πιστεύσητε, ὅτι τὸ φορτίον ἐκεῖνο σχεδὸν ὀλόκληρον «πάει εἰς τὸν ἀέρα»! Ἐκτοτε καλῶς μὲν πράττουσι οἱ Λαυριῶται Ἀλεξανδρῖδαι μὴ ἀναμειγνυόμενοι εἰς τὰς φορτώσεις καὶ μᾶλλον ἀρέσκονται εἰς τὰς ἐκφορτώσεις. καλῶς δὲ ἔπραξε καὶ ὁ ὑποφαινόμενος νὰ διδάξῃ τὰ εἶδη τῆς ξυλείας εἰς τὰς τάξεις τῆς Ἀθωνιάδος, καὶ νὰ ἐπισυνάψῃ καὶ τὸν πίνακα ἐν τέλει τοῦ κεφαλαίου τούτου.

Ἴδου τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀμεριμνίας καὶ ἀδιαφορίας τῶν ἐντεταλμένων νὰ διέπωσι τὰς οικονομικὰς τῆς Μονῆς ὑποθέσεις! Ποῖος ἐπλήρωσε τὴν ζημίαν ταύτην ἀνερχομένην εἰς 200 καὶ πλέον χιλιάδας δρ.; ἡ Μονή, ἡ δυστυχισμένη Μονή πληρώνει ὅλας τὰς ἀμαρτίας τῶν Ἀλεξανδριδῶν εἰς βᾶρος τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς.

Οὗτοί κυριολεκτικῶς πένονται, εἰ καὶ πάσας τὰς ὑπηρεσίας ἀόκνως ἐκτελοῦσιν, «οἱ μὲν ἔσω, οἱ δὲ ἔξω, ἐν χερίμωνι καὶ ἔαρι, ἐν πυρὶ καὶ καύσωνι, ὡς δούλοί τινες ἀπόταγέντες, ἀροτριῶσι, σκάπτουσι, κλαδεύουσι, κηπεύουσι, ξυλεύουσι, τεκτόνεύουσι, μυλεύουσι, ὀψοποιοῦσι, χαλκεύουσι, πλύνουσι, ράπτουσι, κακοφοροῦσι, περιπατοῦσι, διακονοῦσι, πεζοποροῦσιν ἢ ἐν πόλεσιν ἢ ἐν ἀγροῦς ἢ ἐν ὄρεσιν, ὠνούμενοι πράγματα, ἀπόδιδόμενοι, καὶ ταῦτα θλιβόμενοι καταπνένοντες» κατὰ τὸν ἡγέτην τοῦ κοινοβιακοῦ βίου Θεόδωρον τὸν Στουδίτην (1). Τὰ πάντα ἰδίαις χερσὶν ἐξετέλουν ἐκεῖνοι, ὅπως καὶ οἱ Λαυριῶται «παραμικροὶ», ὡς χλευαστικῶς ὑπὸ τῶν «μεγάλων» ἀποκαλοῦνται, τῷ Παύλῳ πειθόμενοι μαρτυροῦντι: «ταῖς χρεῖαις μου καὶ τοῖς οὔσι μετ' ἐμοῦ ὑπῆρτησαν αἱ χεῖρες αὐται» (Πράξ. 20, 34). Καὶ ὅμως ὑπάρχει ἰδεολογία καὶ ἀρετὴ ἀνεκτίμητος ἐν Λαύρα εἰς τοὺς «παραμικροὺς», καὶ εἶναι τὰ τρία τέταρτα τῶν ἀδελφῶν, ἐνῶ οἱ τῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου γενεᾶς τρανοὶ οὔτε διὰ τὰ δάση ἐνδιαφέρονται εὐδοπωστιῶν, οὔτε διὰ τὰ ξύλα, οὐδὲ δι' αὐτὰ τὰ ζῶα τοῦλάχιστον. Ταῦτα ἐκτελοῦσι πολλὰς, πλείστας ὑπηρεσίας καταχρηστικῶς ἐπιφορτιζόμενας αὐτοῖς. καίτοι ἀκούουσιν ἐν τῷ ναῶ τὸ τοῦ σοφοῦ «χρηστὸς ἀνὴρ αἰκτεῖρει ψυχὰς ζώων», οὐδέποτε ἠρώτησαν περὶ τῶν ἀλόγων καὶ εἰσνεύει αὐτοῖς ὁμοψύχων τούτων ὄντων τὸν κτηνίτην ἢ **χαρτουλάριον**, περὶ οὗ ὁ Στουδίτης τάδε διακελεύεται: «ἐὰν μὴ τὴν προσήκουσαν ἐπιμέλειαν ποιῆται ἐν τοῖς κτήνεσιν, εἴτουν τὸ ἐν καιρῷ ὕδωρ διδόναι καὶ τὴν τροφήν καὶ στρωννύειν καὶ ἀναξύειν καὶ φιλοκαλεῖν καὶ ἀποκαθαίρειν καὶ ψηκτρίζειν μετανοίας λ'. Ἐὰν πολὺ κατελάυνῃ ἐν τῷ μυλῶνι, ἢ ἐν ἄλλῃ ὁδῷ, ἢ καταρραβδίτῃ, ἢ ἐπιφορτίτῃ πλέον τοῦ δέοντος ξηροφαγείτω ἢ καὶ ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν» (2). Ὅποια ἰδεώδης μέριμνα καὶ εὐσπλαγχνία, εἰς ἣν ὠχρίᾳ καὶ ὁ Ἀγγλικὸς περὶ προστασίας τῶν ζώων νόμος!

Ἄλλ' ὀφείλω νὰ ψέξω καὶ τοὺς ἀδελφίους κελλιώτας καὶ δὴ τοὺς Προβατιανούς· διότι οὗτοι εὐμοιροῦντες μεγάλων ἐκτάσεων καστανέας εἰς τὰς περιουσίας καὶ θεωροῦντες αὐτὰς καταχρηστικῶς ὡς ἰδίαις, ποιοῦνται πολλὴν καὶ ἀκατανόητον διὰ τὰς χρεῖας αὐτῶν σπατάλην, ὅπερ ἀσφαλῶς δὲν θὰ συνέβαινεν, ἐὰν ὄντως ἦσαν ἰδιοκτῆται αὐτῶν. Σχεδὸν λαμβάνουσι ἐξ αὐτῶν ἐλευθέρως (διότι πολλάκις λείπει καὶ ἡ τυπικὴ ἄδεια) τὴν καύσιμον, οἰκοδομήσιμον, δι' ἐπιπλα, διὰ ναυπηγίαν καὶ δι' ὅλας τὰς ἀνάγκας αὐτῶν, τὰς πο-

(1) Μεγάλη Κατήχησις, β.βλ. Β' ὑπὸ Α. Π. Κεραμέως, Πετροῦπολις 1904, σ. 46.

(2) Καν. 91—92 Migne Patr. gr. τόμ. 99, σ. 1745.

λυειδεῖς καὶ πολλαπλᾶς, ξυλείαν καὶ ἐξέχουσιν ἐλευθέρως καὶ ἀνεμπυδίστως, μετ' ἀδείας καὶ ἄνευ ἀδείας ἐκ τῶν δασῶν τῆς Μινῆς· ἀλλὰ τὸ δεινότερον καὶ ἐμπορεύονται αὐτὴν κατὰ ποικίλους ἐπίσης τρόπους. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται ἐνταῦθα νὰ διακανονίσω τὰ δικαιώματα αὐτῶν, ἅπερ ἐπακριβῶς ὀρίζονται ὑπὸ τῶν σιγιλλίων, τῶν ὁμολόγων καὶ τοῦ Κ. Χάρτου, θέλω νὰ παρατηρήσω, ὅτι τὰ δάση ταῦτα, ἐξ ὧν τόσα ἀπολαμβάνουσι ἀνεξόδως, πρέπει νὰ θεωρῶσιν ὡς ἴδια καὶ νὰ φείδωνται αὐτῶν κατὰ τὴν ὑλοτομίαν. Εἰς τοὺς φράκτας εἶναι πολυτέλεια νὰ χρησιμοποιῶσιν εὐθείας καὶ χρησίμους καστανέας, εἰς τὰ κρεβατὰ εἶναι ἁμαρτία νὰ μὴ ἀποφλουδίζωνται αἱ καστανεαὶ (μόνον εἰς τὰ κελία τῆς Λαύρας συμβαίνει κ' αὐτὸ διὰ τοῦτο καὶ αἰωνίως νέα ξύλα διὰ τὰ κρεβατὰ). Ἐντὸς τοῦ φλοιοῦ ἐμφωλεύουσιν ὄλοι οἱ ἐχθροὶ τοῦ ξύλου, ὅπερ ἐντὸς ὀλίγου καταρρακοῦσι καὶ καταστρέφουσιν. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐπίσης σπατάλη εἰς τοιαύτας ἀνάγκας νὰ λαμβάνωνται ὀλίγη καὶ εὐδυτενῆ ξύλα, καθαρὰ καὶ ἄρροζα! Βεβαίως, ἐὰν ἦσαν ἴδια αὐτῶν τὰ δάση, δὲν θὰ ἔπραττον ταῦτα, οὔτε ἐὰν ἠγόραζον τὰ ξύλα ταῦτα θὰ ἐπυροῦντο τοιαύτην ἐκλογὴν καὶ ἀκαταλόγιστον χρῆσιν, καὶ δὲν θὰ ἄφηνον χρησιμώτατα ξύλα νὰ σήπωνται κατὰ γῆς, ἃ συναντᾷ τις τῆδε κακεῖσε. Τὰ δάση δέον πάντες νὰ θεωρῶμεν ἱερά καὶ πᾶσαν ἐν αὐτοῖς κατάχρησιν ὡς ἱεροσυλίαν. Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις καὶ κελλιῶται, οἵτινες πράγματι ἔχουσιν ἀνωτέραν ἀντίληψιν καὶ περιποιῶνται ὑπυδειγματικῶς τὰ ἐν ταῖς περιχαῖς αὐτῶν δάση, καὶ τούτους ὁμοίως καὶ ἡ Μινὴ δέον πάση θυσίᾳ νὰ περιποιηθῆται καὶ ἀνταποκρίνηται προθύμως πρὸς τὰς αἰτήσεις αὐτῶν. Οὕτω θὰ κατορθώσωμεν, ὥστε οἱ κελλιῶται νὰ κατασταθῶσι οἱ καλλίτεροι τῆς Μινῆς δασοφύλακες. Οἱ ἀσκηταὶ—καὶ οὗτοι δέον νὰ διαπαιδαγωγηθῶσι καταλλήλως—οὐ μόνον τὰς αὐτὰς καὶ οἱ κελλιῶται ἔχουσιν ἀνάγκας, ἀλλ' ἐπὶ πλεον περιφέρονται διαρκῶς εἰς τὰ δάση χάριν τῶν ἐργαχείρων (σφραγιδες, κοχλιάρια, γουδιά, σταυροὶ κττ), καὶ εἰσέρχονται δυστυχῶς ὡς ἐχθροὶ καὶ οὗτοι. κόπτουσιν ἀδιακρίτως καὶ λεηλατοῦσιν ἀνηλεῶς τὰ δάση.

11.— Αἱ Λαυρ. λεῦκαι καὶ αἱ Ἡλιάδες.— Ὀργάνωσις δασονομικῆς ὑπηρεσίας. Ἡ ἐκρίζωσις ἀγρίων ξύλων.— Τὰ καυσόξυλα.

Ἡ Λαύρα μόνη πασῶν τῶν Μονῶν ἔχει συνεχὲς δάσος ἀγριολεούκης ἤτοι αἰγείρου εἰς Λεύκαν καὶ Κρύα νερὰ ἰδίως. Τὸ δάσος τοῦτο εὐδέποτε ἐξυλεύθη, καὶ ἔχει ἀφεθῆ εἰς τοὺς πυιμένας καὶ ἀσκητάς ὡς ἐλεύθερος ἀγρός. καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ρήπτουσι κατὰ γῆς κολοσ-

σούς, οί μὲν ποιμένες διὰ νὰ παρέχωσι τὸ φύλλωμα τροφήν εἰς τὰ ζῶα, οἱ δὲ ἀσκηταί, ἵνα ἐκλέξωσι τεμάχια τινὰ χρήσιμα διὰ τὰ ἐργόχειρα αὐτῶν. οὕτω τὸ ὄλον σχεδὸν ἐγκαταλελειμμένον σήπεται. Πολλάκις τὰ δένδρα ταῦτα χρησιμοποιοῦνται καὶ ὡς καύσιμος ὕλη. Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῷ 1932 εὕρισκόμενος ἐγνωρίσθην μετὰ ἀντιπροσώπου τοῦ ἐν Πειραιεῖ κατάστηματος ξυλουργίας Στασινοπούλου. Οὗτος μαθὼν, ὅτι ἐν Λαύρα ὑπάρχει δάσος ἀγριολευκής, ἥτις ἐν Ὀλύμπῳ ἔνθα μόνον ὑπῆρχεν ἐξηγνήθη, μοι προσέφερε 1100 δραχμάς κατὰ κυβικὸν (ἀκατέργαστον). καὶ ἡ πρώτη αὕτη προσφορά ἠδύνατο νὰ αὐξηθῆ, ἐὰν ἐπέμενον. ἔμαθον δὲ ὅτι ἐκ ταύτης ἐξάγονται αἱ ὀδοντογλυφίδες. Συνέστησα εἰς αὐτὸν νὰ ἔλθῃ νὰ ἴδῃ τὸ δάσος καὶ νὰ συμφωνήσωμεν εἰς τὴν Μονήν. Καὶ ἤλθε πράγματι, ἀλλὰ δὲν ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ ἐμπορευόμενος τὰ δάση τῆς Μονῆς νὰ ἔλθῃ μετὰ τῶν Ἐπιτρόπων εἰς ἐπαφήν. Μετὰ τὴν ἐκ τοῦ γραφείου ἀποχώρησίν μου μανθάνω ἤδη, ὅτι ὁ ἐπιτήδειος οὗτος κύριος μετὰ τὰς συμφωνίας αὐτοῦ πρὸς τὸν Στασινόπουλον, ἐπρότεινε εἰς τὴν Μονήν, ἵνα αὕτη παραδώσῃ αὐτῷ τὸ δάσος τῆς ἀγριολευκής ἐν Λεύκῃ, ὡς καλεῖται τὸ μέρος ἐν Λαύρῃ, πρὸς ἐξαγωγήν καυσοξύλων, καὶ συνεφώνησε μάλιστα μετὰ τῶν Ἀλεξανδριδῶν πρὸς 3 ἢ 5 λεπτά κατ' ὀκᾶν! (ἐνῶ τὰ ἀγριαξύλα πληρώνονται 18 λεπτά, ὁ δὲ Στασινόπουλος προσέφερε μοι ὑπὲρ τὴν δραχμὴν). Καὶ οὕτω διὰ καυσόξυλα ἀντὶ εὐτελεστάτης τιμῆς ὑλοτομήθη ἡ πολύτιμος τῆς λευκής ξυλεία. Οὐδέποτε τόσῳ πολύτιμον δένδρον ἐκακοποιήθη σκληρότερον, οὐδέποτε τὸ ψεῦδος ἐθριάμβευσεν ἰταμώτερον. Ἐὰν αἱ Ἡλιάδες, αἱ εἰς λευκάς μεταμρφωθεῖσαι τοῦ ἡλίου θυγατέρες, εἶχον τὴν ἀνθρωπίνην φωνήν, διατόρως θὰ ἐκραύγαζον ἐπαναλαμβάνουσαι τὴν τῶν δακρύων ἔκχυσιν, ἅτινα ἐπὶ τῇ κατακεραυνώσει τοῦ Φαέθοντος ἀπεκρυσταλλώθησαν εἰς ἤλεκτρον. Ὁ ὠραῖος αὐτὸς μῦθος μαρτυρεῖ τὴν πολυτιμότητα τοῦ ξύλου διὰ τὴν ξυλογλυπτικὴν, λεπτοουργικὴν καὶ τερνευτικὴν. Ἐντὸς κιβωτίου λευκής τὰ ἱμάτια διατηροῦνται ἀδιάφθορα. Τὸ δένδρον τοῦτο δὲν ἔχει φλέβας ἢ νερά, ὡς λέγουσιν οἱ ἐπιπλοποιοί, καὶ ἕνεκα τούτου εἶναι τὸ μόνον, ὅθεν κατασκευάζονται αἱ ὀδοντογλυφίδες. Εἶναι σπανιώτατον ἐν Ἑλλάδι. ἐκτὸς τοῦ Ὀλύμπου δὲν γνωρίζω ποῦ ἀλλαχοῦ ὑπάρχει (1).

Ἐπρεπε τὸ κατάστημα τοῦ κ. Στασινοπούλου νὰ μᾶς ἀνοίξῃ

(1) Μὴ γνωρίζων μονογραφίαν τινὰ περὶ λευκής ἐλληνιστὶ γεγραμμένην παραπέμπω εἰς ἄρθρον ἐν τῇ Δασικῇ ζωῇ (Α', 1933 σ. 27—28 τοῦ 11—12 τεύχ.) περὶ μόνης τῆς ἡμέρας ἕμως λευκής πραγματεύεται τὸ ἄρθρον τοῦτο.

τὰ μάτια —καίτοι ἐπώρωθησαν ἢ ἐπηρώθησαν· καὶ πάλιν οἱ Ἄλεξανδριῶται—ἵνα παύσωμεν πλέον λεηλατοῦντες τὰς ἀγριολεούκας καὶ ἀφήνοντες αὐτὰς ἐκτάδην, ἵνα σήπωνται, ἢ καίοντες εἰς τοὺς κλιβάνους! Πόσον δίκαιον εἶχον αἱ ἀδελφαὶ τοῦ Φαέθοντος νὰ ἐκχέωσι τὰ κρυσταλλώδη αὐτῶν δάκρυα ἀενάως εἰς τὸν τῆς Ἰσπανίας Ἡριδανὸν ποταμόν! Ἐὰν συνέβαινε νὰ θεῶνται τὴν τόσῃ ἐν Ἀθῶν σκληρότητα καὶ περιφρόνησιν τοῦ πολυτίμου αὐτῶν ξύλου (ὃ ὡς ἱερὸν ἐδέχετο ἢ ἀρχαιότης, καὶ διὰ τοῦτο οἱ Ἀθωνῆται ἐντεῦθεν κατασκευάζουσι τὰ σφραγιστερά διὰ τὰς προσφορὰς τῆς θείας λειτουργίας, τὰ ἀρτοφόρια, τὰ σκαλιστὰ τέμπλα καὶ τὰ ἀνάγλυφα προσκυνητάρια.) ἀσφαλῶς θὰ εἶχον ἀπολιθωθῆ, καὶ παρὰ τὸν υἱὸν τοῦ Πελασγοῦ Ἀθῶνα θὰ εἶχομεν καὶ τὰς Ἀθωτῖδας Νύμφας. Ἀλλὰ μήπως τὸ αὐτὸ δὲν συμβαίνει καὶ διὰ τὴν σφέδαμον, ἀφ' ἧς κατασκευάζονται ἀποκλειστικῶς τὰ τακούνια τῶν γυναικείων ὑποδημάτων;— εἶναι λίαν ἐλαφρὸν ξύλον—. Εἶναι σπάνιον τὸ δένδρον καὶ τιμᾶται δύο δρακᾶν καὶ ὅμως οἱ ὑλοτόμοι τῆς Λαύρας καὶ τοῦτο καίουσιν εἰς τὴν κάμινον πρὸς ἀνθρώπους! Ἐν γένει ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς ἡμετέρας Μονῆς ἔχω ἀπαριθμήσει περὶ τὰ 20 εἶδη δένδρων, ἅπερ θεωροῦνται πολυτελείας εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν, καὶ ὅμως πάντα ταῦτα πωλοῦνται ὡς καυσόξυλα ἀντὶ 12—16 λεπτὰ κατ' ὀκᾶν!

Τὴν κατάστασιν ταύτην τῶν δασῶν ἔχων ὑπ' ὄψιν προὔτεινα κατὰ τὴν βραχεϊάν μου εἰς τὰ τῆς διοικήσεως ἀνάμειξιν τὴν ὀργάνωσιν δασονομικῆς ὑπηρεσίας ἐκ τῶν προσώπων δύο ἀδελφῶν τῆς Μονῆς καὶ δύο λαϊκῶν, οἵτινες νὰ παρίστανται κατὰ τὴν ὑλοτομίαν καὶ νὰ περιφέρωνται διαρκῶς ἐντὸς τῶν δασῶν. συγχρόνως δὲ εἶχον σκοπὸν νὰ διαιρέσω τὰ δάση εἰς περιφερείας καὶ τμήματα καὶ ἡ ὑλοτομία νὰ γίνηται κατὰ σειρὰν καὶ κανονικῆ καὶ εἰς περίοδον 20ετίας· ὥστε κατ' ἔτος νὰ ἀναλογῆ ἓν τμήμα—20 ἔτη ἀπαιτοῦνται, ἵνα ἡ καστανέα καὶ τὰ πλεῖστα τῶν δένδρων ὠριμάσῃ πρὸς ὑλοτομίαν—Τοῦτο ἐσκόπουν νὰ ἐφαρμόσω καὶ διὰ τὰ ἄγρια δάση, ἐνθα δυστυχῶς ἀπὸ 15ετίας εἰσῆχθη ἡ ἐκρίζωσις ἀνευ λόγου. οὕτω δὲ ἐκφυλίζονται ταῦτα εἰς ἀσπαλάθους, σπάρτα, σουσούρας κττ. Παρατηρεῖται ὅτι καὶ κατὰ τὴν ὑλοτομίαν τῶν ξυλανθράκων καὶ τῆς καυσίμου ὕλης, ἐπικρατεῖ μεγίστη ἀταξία διό εἶχομεν ἀποφασίσει νὰ καταργήσωμεν καὶ τὸ σύστημα τῶν βουρδουναραίων, οἵτινες ἀληθῶς εἶναι οἱ καταστροφεῖς τῶν δασῶν. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμούς μου, ἐνῶ νῦν μόνον σχεδὸν διὰ τὴν καύσιμον τῆς Μονῆς ὕλην δαπανῶμεν περὶ τὰς 200.000, κατὰ τὰ ὑπ' ἐμοῦ σχεδιασθέντα

ταύτην θὰ ἐπρομηθευόμεθα ἀντὶ 60.000, ὅπως ἐπραξε καὶ ἡ Μονὴ τοῦ Ἐηροποτάμου: (τοιοῦτόν τι ἐπράξαμεν διὰ τὴν διατροφήν τοῦ ἐν Κιχρεαῖς ἀντιπροσωπείου· πρὶν ἐξώδευεν 100-150 χιλ. δρ. κατὰ τὸ νέον σύστημα, ὅπερ ἐφαρμόζεται ἤδη, μόνον 23 χιλ. ἀλλ' ἡ πλεονεξία τοῦ Κρητὸς Γρηγορίου ἀνέτρεψε καὶ τοῦτο). Πρὸς τούτοις κατὰ τὸ νέον σύστημα τὴν καύσιμον ὕλην θὰ εἴχομεν ἐκ τῶν διαφόρων ὑπολειμμάτων καὶ μόνων. Οὕτω ἀφ' ἑνὸς μὲν θὰ ἐκαθαρίζετο τὸ δάσος ἐκ τῶν εὐφλέκτων ὑλῶν, καὶ ἀφ' ἑτέρου θὰ εἴχομεν κέρδος, ὅσα νῦν τμήματα λεηλατοῦνται πρὸς παραγωγήν αὐτῆς. Ποῖος νὰ ἀκούσῃ ὅτι κατὰ τὸ κρατοῦν ἐν Λαύρα σύστημα τῶν βουρδουναραίων, ὅπερ στοιχίζει δύο ἑκατοντάδας χιλιάδων δραχμῶν καὶ τὴν καταστροφήν τῶν δασῶν, οἱ ἀδελφοὶ ὑποφέρουσι καὶ κατακραυγάζουσι διαρκῶς, ὅτι στεροῦνται καυσοξύλων! Τοῦτο ἄλλως προσπίπτει εἰς τὴν ἀντίληψιν καὶ τοῦ ἐπισκέπτου· διότι καθεκάστην βλέπει τοὺς ἀδελφούς νὰ κομίζωσι καὶ ἐπ' ὤμων εἰσέτι ξύλα. ἐγὼ αὐτὸς ἀναγκάζω πολλάκις τοὺς ὑποτακτικούς μου νὰ κόπτωσι ξύλα, (ὅπερ ἐνίοτε πράττω καὶ ἐγὼ ἀσκήσεως χάριν.) Τὶ ἀπίστευτα πράγματα! καὶ ὁμῶς συμβαίνουσιν ὑπὸ τὸν ἥλιον τῆς παλαιγενεοῦς Λαύρας. Μετὰ τὴν ἀναγκαστικὴν παραίτησίν μου ἐκ τοῦ γραφείου τῆς Μονῆς ἐναυάγησάν πάντα ταῦτα. Τὰ δάση καὶ πάλιν ἐγκατελείφθησαν εἰς τὴν τύχην. Ὁ μόνος δραστήριος καὶ πονῶν δασονόμος, ὁ πλήρης αὐτοπαρνήσεως καὶ θεοῦ ζήλου πατήρ Παῖσιος, ὁ κηρατσακισθεὶς καθ' ὅλον τὸ ἐξάμηνον διὰ νὰ προλάβῃ ποντοσχοῦ καὶ τὰ πάντα, ἐπαύθη οἰκονομίας ἐνεκεν (ἐπληρώνετο δὲ 2000 δρ. ἑτησίως καὶ οὐδὲν ἕτερον, ἐνῶ ὁ λαϊκός, ἀπλοῦς ἐργάτης, δασοφύλαξ ἐν ὅλῳ 5000 μετὰ τῆς διατροφῆς).

12. Ἡ ἀναβίωσις τῶν δασῶν τοῦ Ἄθω. Ἀναγνώστης καὶ Βελίτσκος, οἱ μεγάλοι εὐεργεταί. Τὰ γηραιὰ δάση.— Ἡ κολοσσιαία καστανέα.— Ἐπενεκτέαι μεταρρυθμίσεις εἰς τὸ σύστημα τῆς ὑλοτομίας.

Ἀπὸ πλουτολογικῆς ἀπόψεως εἶναι λίαν προσοδοφόρα τὰ δάση τοῦ ἁγίου Ὄρους, πρῶτον διότι ἕνεκα τοῦ καταλλήλου ἐδάφους πρὸ πάντων ἡ καστανέα καὶ ἡ ἐλάτη ἀναπτύσσονται καὶ ὠριμάζουσι πρὸς ὑλοτομίαν εὐκόλως καὶ ταχέως, ἐντὸς 15ετίας, δεύτερον διότι εἶναι πλησίον τῆς θαλάσσης καὶ τρίτον, διότι ἕνεκα τῆς διαπλάσεως τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ διασχιδοῦς αὐτοῦ διὰ μικρᾶς δαπάνης ἐξασφαλίζονται ταῦτα ἀπὸ τῶν πυρκαϊῶν. Ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν δασῶν τοῦ

Ἄθω δὲν ἐγένετο ἀνέκαθεν, ἢ μᾶλλον δὲν ἐγένετο πρεμνοφυῶς καὶ τακτικῶς. μόλις ἤρξατο συστηματικῶς μετὰ τὸ 1821 καὶ δὴ ὅταν ἐξησφαλίσθησαν αἱ συγκοινωνίαι ἀπὸ τῶν πειρατῶν τοῦ Αἰγαίου καὶ ἀνεπτύχθη τὸ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον. Μάλιστα τὴν προσφυγὴν εἰς τὰ φυσικὰ ταῦτα πλούτη ἐποίησαντο οἱ Ἁγιορεῖται μετὰ τὴν δήμευσιν τῶν ἐν Ρουμανίᾳ κτημάτων, ὅθεν ἐστερήθησαν μεγάλων προσόδων. Εὐεργέται τῶν Μονῶν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης δύνανται νὰ θεωρηθῶσι δύο ἄνδρες Μακεδόνες, ὁ ἐκ Κιουτέζης τῆς Κοριτσᾶς Ἀλβανὸς Ἀναγνώστης καὶ ὁ ἐκ κάτω Βροντοῦ τῶν Σερρῶν Βελίτσκος, οἵτινες μετὰ τὰ μέσα τοῦ παρελόντος αἰῶνος ἀρξάμενοι εἰργάσθησαν συνεχῶς μέχρι καὶ μετὰ τὸ τέλος αὐτοῦ. καὶ διετήρει ἕκαστος, ὁ μὲν α' κυρίως δι' οἰκοδομησιμον ξυλείαν καὶ καυσόξυλα, ὁ δὲ β' διὰ ξυλάνθρακας περὶ τοὺς 500 ὑλοτόμους. Ἐκ τούτων οἱ τὰ πρῶτα εἶδη ἐξεργαζόμενοι προήρχοντο ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς ἐπαρχίας Κοριτσᾶς καὶ Καστορίας, ὡς καὶ μέχρι σήμερον, οἱ τὸ δεύτερον ἐκ τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Πάντες ἐν γένει ἦσαν Ἀλβανοὶ καὶ Μακεδόνες. Τὸν Ἀναγνώστην διεδέξαντο ἐν μὲν τῇ Λαύρᾳ ὁ ἐκ Γράφης Βασ. Ἀδάμ, οὗ ὁ ἕγγονος Ἰωάννης Ἀδαμίδης πρὸ ἔτους ἀπεχώρησε τῆς ἐργασίας, ἐν τῇ Σιμωνοπέτρᾳ ὁ Βασίλειος Παπαϊωάννου ἐκ Ζιτσιστίης, ἐν τῇ τοῦ Καρακάλου, Φιλοθέου καὶ Ἰβήρων οἱ ἐκ Γιούρασης μαστόροι Γεώργης, Κώστας καὶ Ἰωσήφ ἀδελφοὶ Στέφου. Ἡ ἐξαγωγή ἐγένετο δι' ἰστιοφόρων εἰς τοὺς λιμένας Κωνσταντινουπόλεως καὶ Σμύρνης, καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὸν Βόλον, σπανίως εἰς τὸν Πειραιᾶ. Συνήθως ὅμως οἱ Ἁγιορεῖται διὰ τῶν μοναστηριακῶν πλοίων μετέφερον τὰ δασικὰ προϊόντα εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἠγόραζον ἐκεῖθεν διάφορα ἐμπορεύματα διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν Μονῶν. Ἡ καλλιέργειν καὶ ἀναβίωσις τῆς καστανέας καὶ ἐλάτης, εἰς ἣν ἐπίζηλον κατάστασιν καθορᾶται νῦν, ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν μακαρίτην Ἀναγνώστην, τὸν δχιμόνιον ἐκεῖνον ἄνδρα. Οὗτος ὅμως ἀπολέσας πᾶσαν τὴν περιουσίαν ἕνεκα τῆς ἀσωτίας ἐνὸς τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ἀπέθανεν «ἐπὶ τῆς ψάθης» εἰς τὰ Δεβελίγια τῆς Χαλκιδικῆς—Μετόχιον Διονυσιάτικον—κάνταῦθι καίτοι πενόμενος ἐξεχέρσωσεν ὑπεράντους δασικὰς ἐκτάσεις. Οἱ Διονυσιᾶται μνήμονες τῆς εὐποιίας ταύτης ἐμνημόνευον ἐν ταῖς ἱεροτελεστίαις τοῦ Ἀναγνώστου ὡς κτίτορος τῆς Μονῆς. Τὰ δάση τοῦ Ἄθω τέως ἀπετέλουν γηραιὰ καὶ πολυσχιδεῖς καστανέαι, κουτσουμπάνες, χρήσιμοι μόνον πρὸς παραγωγὴν καστάνων (εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν ἐγένετο καὶ ἐξαγωγή τούτων διὸ καὶ βλέπομεν, ὅτι ἐν τῷ Τυπικῷ τοῦ 1574 ἀπηγορεύθη αὕτη) καὶ διαφόρων χον-

δροειδῶν ἐπίπλων, σκαφῶν, δούγων κττ. Ὁ γράφων ταῦτα ἔφθασε καὶ οἰκήματα ἐστεγασμένα ἀντὶ κεράμων διὰ τεραστίων πυέλων (γοῦρνες) ἐκ καστανέας. Ἐν τῇ Λαύρα ὑπάρχει μεγάλη στρογγύλη τράπεζα μονόξυλος ἐκ καστανέας ἐπίσης. Τὰς τοιαύτας πεπαλαιωμένας καὶ ἡμισεσηπυίας καστανέας ἐξεκάθηρεν ὁ ἀείμνηστος ἀνὴρ ἐκεῖνος, καὶ οὕτως ἐπέτυχε τὴν πλήρη ἀνοδάσωσιν διὰ νεοβλάστων, εὐθυτενῶν καὶ ὑψηλῶν εἰς ἀπίστευτον σημεῖον καστανεῶν (ἀπὸ 10—30 μέτρ. ὕψους, ἐνῶ ἡ βάσις ἔχει διάμετρον μόλις 15^ο μέτρ.). Τὸ γεγονός τοῦτο διὰ τὰ Ἀγιορειτικὰ δάση ἐξοίρει ὁ κ. Ι. Κ. ο. κ. κ. ἰ. η. ς, εἰς τῶν ἐξόχων δασολόγων τῆς Ἑλλάδος, οἰκτείρων τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος διότι δὲν ἐμιμήθησαν τοὺς Ἀγιορείτας, ἔν' ἀποτελέσωσι πολυτίμους καστανεῶνας (1). Τοιαῦται καστανέαι διατηροῦνται εἰσέτι ἀραιῶς ὡς παλαιοντολογικὰ λείψανα εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ Ὄρους, ἰδίως εἰς τὰς ὑπαρείας τοῦ Ἄθωνος καὶ τὰ Κρύα νερά, καὶ φέρουσι τὸ ὄνομα «καστανάρες». Μίαν τοιαύτην ἀνεκάλυψα τὸν παρελθόντα Ἰούνιον ὑπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ Ἄθωνος μετὰ τῆς τοποθεσίας Ὑψωμένα καὶ Ἀρκοῦδα ἐν τοῖς ὄρεισι τῆς Λαύρας. Ἐχει ὁ κορμὸς περίμετρον 12 μέτρων, ὕψος δὲ οὐχὶ μέγα ἕνεκα τῶν χιόνων, ἐξ ὧν κατὰ Φεβρουάριον εἶχε σπάσει κλωνός τις, ὅστις ἔχει περιφέρειαν οἴαν αἰ μεγάλαι λεῦκαι αἰ ὑψούμενοι ἔμπροσθεν τῆς μονῆς τῆς Πεντέλης! Ἐντὸς τοῦ κορμοῦ, ὅστις διατηρεῖται λίαν εἰσέτι εὐθαλής, ὑπάρχει ξυλοκρέβατον διότι ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἠσκήτευεν ἐκεῖ Ρῶσσοί τις μοναχός. Ἴδου καὶ ἐπὶ τοῦ Ἄθω μία καστανέα ὑπενθυμίζουσα τὴν castagno di cento cavalli τῆς Αἴτης. Ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν δασῶν, ἐφ' ὅσον διατηρεῖται τὸ πεπαλαιωμένον σύστημα τοῦ Ἀναγνώστου, εἶναι νῦν πλημμελής καὶ ἐπιζήμιος εἰς τὰς κυριάρχους Μονάς. Αὗται λαμβάνουσι συνήθως τὸ ἥμισυ τῆς ἀξίας τῆς πωλουμένης ξυλείας ἢ τὸ πολὺ 60 ο]ο, τὰ δὲ λοιπὰ ὁ μάστορας, ὅστις οὐ μόνον τρὺς ὑλοτόμους πληρώνει, ἀλλὰ καὶ μεταφέρει διὰ τῶν ἡμιόνων αὐτοῦ τὴν ξυλείαν εἰς τὴν παραλίαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ Μονὴ ἔχει ἔξοδα, ἐκτὸς τῆς μεγάλης διὰ ἐκκαθάρισιν τοῦ βλασταρίου δαπάνης. Διατηρεῖ ἀδελφὸν ἐν τῷ λιμένι καὶ δασονόμους, ἐπομένως τὰ 20 ο]ο ἐκφεύγουσιν. ὑπολείπονται 30—40 ο]ο, ἅπερ πρέπει νὰ λαμβάνη κατὰ 15 ἢ 20 εἰάν, ἐὰν ἀφήσῃ τὸ πανδαμάτωρ πῦρ. Ἐὰν ἐφηρμόζοντο τὰ γὰρ μέσση τῆς ὑλοτομίας ἦτοι παρήγετο στρογγύλη ξυλεία (μόνον ἀποφλοισμός) καὶ μετεφέρετο δι' ἑναερίου σιδηροδρόμου, σύστημα, ὅπερ ἐφήρμοσαν οἱ Γάλλοι κατὰ τὴν πρᾶσωρινὴν κατοχὴν

(1) Ἑλληνικὰ δάση, ὑπόδειγματικὴ διαχειρίσις δασῶν, Ἀθῆναι 1927, σ. 19.

του 1916—1918 ἐπὶ τοῦ εὐρ. πολέμου, θὰ ἐλάμβανον τὸ διπλάσιον αἱ Μονοί. καὶ ἐὰν μάλιστα ἀπεφάσιζον αὐτοὶ νὰ κατεργάζωνται ἐπὶ τόπου τὴν ξυλείαν σχίζουσαι αὐτὴν διὰ πετρελαιομηχανῶν καὶ καταρρακτῶν ἢ ἰδρύνουσαι μέγα ἐργοστάσιον διὰ μετοχ. Ἑταιρείας ἐπιπλοποιίας πρὸς χρησιμοποίησιν ὄλων τῶν πολυτίμων εἰδῶν τῆς ξυλείας, ἅπερ ἀνωτέρω ἀπηριθμήσαμεν, μόνον ἐκ τῶν προσόδων τοῦ ἐργοστασίου τούτου θὰ καθίσταντο ἀντάρχεις. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐφήρμοσεν ἤδη ἡ τοῦ ἁγ. Παντελεήμονος ἢ τοῦ Ρωσικοῦ μονή. Ἐκὶ δὲ καὶ ἐργοστάσιον χειροποιίας ἀνιδρύετο, ὅπερ θὰ ἐτροφοδοτεῖτο διὰ τῆς ἀχρήστου δασικῆς ὕλης ἢ τῶν ὑπολειμμάτων τῆς ξυλείας, τότε διὰ τοῦ ἐντεῦθεν πλούτου πολλὰ θὰ κατωρθοῦντο διὰ τὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Μέγα τυπογραφεῖον θὰ ἠδύνατο νὰ διατηρηθῆ, ὅπερ θὰ ἐξέπεμπε τὰ φῶτα τῆς θρησκείας καὶ ἐπιστήμης ἀνά τὴν ὑφήλιον. Ἴδου ὁ μέγας προορισμὸς τῶν Μονῶν τοῦ ἁγίου Ὄρους! καὶ τοῦτο διεκηρύξαμεν πάντοτε μὲν, ἰδίᾳ δὲ ἐν ἔτει 1923 εἰς 9 ἄρθρα διὰ τοῦ Ἐμπρὸς τῶν Ἀθηνῶν (1—9 Ἰουλίου).

13.—Ἡ διδασκαλία τῆς δασονομίας καὶ γεωπονίας ἐν τῇ Ἱερατικῇ Ἀθωνιάδι Σχολῇ.—Δασονομία διδαχθεῖσα ὑπὸ Εὐλογίου Κουρίλα Λαυριώτου (Πίναξ τῶν περιεχομένων).—Τὰ διάφορα εἶδη τῆς ἐκ καστανέας παραγομένης ξυλείας.—Θρησκεία καὶ φύσις.—Οἱ νέοι Σελλοὶ Ἀγιορεῖται.—«Ψυκτήρια θεῶν» τὰ δάση παρ' ἀρχαίοις.—Ἐν ἰδεῶδες δασικὸν Συμβόλαιον ἐν Λαύρα.—Θάνατος τοῦ ὄρους.

Ταῦτα πάντα ἔχων ὑπ' ὄψιν καὶ ὅτι ἀνέκαθεν οἱ Ἕλληνες ἔτρεφον ἀπειρον σεβασμὸν καὶ ἔρωτα πρὸς τὴν γεωπονίαν καὶ τὰ δάση, καὶ ἐθυσίαζον «Ποσειδῶνί γε φυταλμίῳ, Διονύσω δὲ δενδρίτῃ» κατὰ τὸν Πλούταρχον ἐν Συμποσίῳ (1), εἰσήγαγον εἰς τὸν κανονισμὸν τῆς νεοσυσταθείσης Ἱερατικῆς Ἀθωνιάδος Σχολῆς τὴν γεωπονίαν καὶ δασονομίαν, ὡς ἀπαραίτητον τοῖς Ἀγιορεῖταις μάθημα. Οὕτω αἱ δρυάδες καὶ Ὀρεστιάδες Νύμφαι, αἱ Πιερίδες καὶ Ἐλικωνιάδες Μοῦσαι εὐρίσκουσι νέον τερπνὸν ἐνδιαίτημα εἰς τὸν συνηρεφῆ καὶ κατ' ἐξοχὴν ἀλσώδη Ἁθῶ. Κατὰ τὸ α' ἔτος ἡ Ἱ. Κοινότης ἐνθουσιασθεῖσα ἐκ τῆς ραγδαίας ἐπιτυχίας τῆς συστάσεως τῆς Σχολῆς, καὶ καταλλήλως ὑποκινουμένη ἐφιλοτιμήθη, ἵνα μέ-

(1) Περὶ τῆς συμβολικῆς λατρείας τῶν δένδρων καὶ δασῶν βλ. Χαλδράτῃ ἐν Ἡμερολόγιῳ Ἀσωπίου 1875, σ. 289—298 καὶ Εὐλογίου Κουρίλα, Βοτανικὰ Μελετήματα (ἀνατύπ. Ἑλλην. ἐπιθεωρ. ἔτ. ΙΑ'—ΙΒ'), Ἀθῆναι 1919, σ. 8.

τακαλέσεται και καθηγητήν τῆς Δασονομίας και Γεωπονίας, τὸν λαμπρὸν νέον και ἀξιόλογον ἐπιστήμονα κ. Κ. Μπίκαν, νῦν τμηματάρχην τοῦ Ὑπουργείου τῆ Γεωργίας. Δὲν ἔπραξε ὅμως τοῦτο και ἐφεξῆς διὰ τοῦτο κατὰ τὸ β' ἔτος τὰ μὲν Γεωπονικὰ ἀνέθεσεν εἰς τὸν φιλότιμον καθηγητὴν τῶν Μαθηματικῶν κ. Μιχ. Ζαχαριάδην, τὴν δὲ Δασονομίαν ἀνέλαβον δωρεὰν νὰ διδάξω ἐγώ. Μοὶ ἐδόθη ὄντως ἡ εὐκαιρία νὰ πεισθῶ πόσον δίκαιον εἶχομεν νὰ συγκαταριθμῶμεν ἐκεῖ και τὸ μάθημα τοῦτο. Ἄλλοτε ἔγραψα (ἐνθ' ἄνωτ. σ. η') περὶ τοῦ πλοῦτου τς Ἀθωίτιδος χλωρίδος και ὑποστηρίζω πάντοτε, ὅτι ὁ μοναδικὸς βοτανικὸς σταθμὸς ἡδύνατο κάλλιστα νὰ ἰδρυθῆ ἐν Ἀθῶ, ἵνα ἐκ τοῦ φυσικοῦ ἐνταῦθα σπουδάσωσιν οἱ νέοι πάντα τὰ φυτά, οὐ μόνον τῶν τροπικῶν, ἀλλὰ και τῶν κατεψυγμένων ζωνῶν (ἐνταῦθα εἰς ὕψος 1600 μόνον μέτρων εὐρίσκεται και τὸ δένδρον Κίνα). Νῦν ὑπερθεματίζων λέγω, ὅτι ὁ ἀγαπητὸς φίλος κ. Π. Κοντὸς δέον τάχιστα νὰ μεταφέρῃ τὴν δασονομικὴν τοῦ Πανεπιστημίου Σχολὴν ἐνταῦθα. Οἱ μαθηταὶ τῆς Ἀθωνιάδος ἀνυπομότως ἀνέμενον τὴν ὥραν τοῦ μαθήματος, ἵνα ἐξέλθωμεν, εἰς τὰ περικυκλοῦντα τὴν Σχολὴν δάση. Τὰ μαθήματα σχεδὸν πάντα ἐγίνοντο ἐν ὑπαίθρῳ, και διὰ περιπάτων και ἐκδρομῶν κατωρθώσαμεν νὰ γνωρισθῶμεν κάλλιστα πρὸς τὴν περιβάλλουσαν ἡμᾶς φύσιν. Ἴδου και ἡ διδαχθεῖσα ὕλη.

Δασονομία διδαχθεῖσα ὑπὸ ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ κατὰ τὸ 1931—1932 ἀπὸ χειρογράφου τὸ πλεῖστον (τῆ βοήθειά τῶν σοφῶν συγγραμμάτων τοῦ καθηγητοῦ κ. Π. Κοντοῦ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

1. Χρησιμότης τῶν δασῶν.
2. Περὶ θερμοκρασίας ὑψηλῆς και χαμηλῆς.
3. Προστατευτικὰ μέτρα κατὰ τῆς θερμοκρασίας.
5. Περὶ τῆς χαμηλῆς θερμοκρασίας, και εἰς ποῖον βαθμὸν ἐνδείκνυται ἡ ἀκμὴ τῶν δένδρων και ἰδίᾳ περὶ ψύξεως.
6. Εἰς ποῖον ὕψος δασικὸν ἀναπτύσσονται τὰ δένδρα ἐν Ἑλλάδι.
7. Περὶ παγετώνων.
8. Περὶ ὑγρασίας τοῦ δάσους και βροχῶν.
9. Τρόπος ἀναδασώσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

1. Περὶ καστανέας ἐν γένει.
2. Τρόπος πολλαπλασιασμοῦ αὐτῆς.
3. Ἡ διάρκεια τῆς ζωῆς τῆς καστανέας.
4. Καλλιέργια καὶ ἀναδάσωσης αὐτῆς.
5. Σύστημα νέον ἐκκαθαρίσεως τοῦ βλασταρίου.
6. Προστασία τῶν νεοβλάστων.
8. Ἀπὸ ποίου ὕψους ἀναφαίνεται εἰς τὴν δασικὴν ζώνην ἡ καστανέα.
9. Περὶ τῶν προϊόντων τῆς καστανέας, καὶ δὴ περὶ τῶν εἰδῶν τῆς οἰκοδομησίμου ξυλείας, τὰ διάφορα μεγέθη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

1. Περὶ ἄλλων προϊόντων δασικῶν καὶ ξυλείας ἐν ᾿Αθῶ.
2. Περὶ σανιδίων καὶ νεροπριόνων.
3. Περὶ μεταφορᾶς τῆς ξυλείας καὶ κατεργασίας αὐτῆς ἐν ἐργοστασίοις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

1. Περὶ καυσόξυλων καὶ περὶ ἐξαγωγῆς τῶν πολυτίμων εἰδῶν ξυλείας πρὶν ἢ ὑλοτομήσωμεν τὸ δάσος.
2. Καλλιτέρα καὶ συμφερώτερα διάθεσις τῶν δασικῶν προϊόντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

1. Περὶ γαιανθράκων.
2. Περὶ ξυλανθράκων.
3. Περὶ ἀνθρακοποιίας, πῶς κατασκευάζομεν τὰ ὀρθὰ καὶ τὰ πλαγιαστὰ καμίνια.

Ἡ πελεκητὴ ξυλεία ἐν ᾿Αθῶ, ὅπως καὶ ἐν Πηλῷ, δὲν ὑπολόγιζται ἐπὶ τῆ βάσει τοῦ ὄγκου κατὰ κυβικόν, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν τεμαχίων (τῶν τεμαχίων λέξις τεταυρική) διὰ τῆς ἀναγωγῆς ὄλων τῶν ἰδῶν εἰς τὴν κολῶναν (δύο δὲ κολῶναι ἀποτελοῦσι τὸ

φορτίον). αὕτη λαμβάνεται ὡς μονάς· διότι ἐνίοτε, ὅταν μάλιστα εἶναι ξηρά ἢ ξυλεία, τὸ φορτίον ἀποτελεῖται καὶ ἐκ τεσσάρων κολωνῶν.

**Μονάδες καὶ ὑποδιαίρεσεις τῆς παραγομένης ξυλείας κα-
στανεῶν ἐν Ἐθῶ.**

Εἶδη.	Μήκ. εἰς μ.	Πλάτ.	Πάχ.	Ἡλικία.	Τιμή.
Μουρελάτα	4,50	0,12	0,8	20 ἐτῶν	Δρ. 60
»	4	0,11	0,8	20 »	» 45
Κολῶναι σειρᾶς	3,50-3,60	0,11	0,7	17 »	» 30
Ταμπάνια	4,50	0,8	0,6	15 »	» 30
Μισοκόλωνα	2	0,8-0,10	0,6	15 »	» 14
Μισοτάμπανα	3,60	0,7	0,5	13 »	» 15
Μισομουρελάτα	2,20	0,12	0,67	20 »	» 20
Ρεντίνες	2,70	0,7	0,4	10 »	»
Διπλορεντίνες	2,65-2,70	0,8	0,6	12 »	» 15
Κοντρορεντίνες	1,80	0,6	0,5	9 »	» 7,50
Καπρούλια	2-2,50	0,6	0,6	8 »	» 4
Βέργες, φουῤρκες	1-5			5 »	

Παρατηρήσεις. Αἱ δύο τελευταῖαι ὑποδιαίρεσεις εἶναι στρογγύλη ξυλεία ἀποφλουδισμένη. Ὁ κ. Γρίσπος ἐν τῷ παρατιθεμένῳ Πίνακι (σ. 6) παρουσιάζει διαφορὰς τινὰς (ἀσημάντους) εἰς τὰ ἀνωτέρω μεγέθη, καὶ βεβαίως ὑπάρχουσι τοιαῦται· διότι δὲν εἶναι πρῆσθη ξυλεία, ὥστε νὰ διατηρῆται ἡ δέουσα ἀκρίβεια. Οἱ Ἀλβανοὶ πελεκηταὶ κρατοῦσι κατὰ τὸ πελέκημα τὸ μέτρον, ἀλλ' οἱ ἐμπειρότεροι αὐτῶν μόνον διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ «μὲ τὸ μάτι» ἐπιτυχάνουσι τοῦ ἤρθου. Ἐπιναλαμβάνω, ὅτι διαφοραὶ εἰς πλάτος καὶ πάχος πάντοτε θὰ ὑπάρχωσιν, ἀλλ' ἀνεπαίσθητοι.

Ὅταν συστηματοποιηθῆ κάλλιον τὸ σπουδαῖον τῆς δασονομίας μάθημα ἐν τῇ Ἐθῶνιᾳ (καὶ οὐχὶ ὡς διδάσκεται ἐφέτος ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῶν ἱερῶν, χωλοῦ δὲ καὶ ἀναπήρου σωματικῶς) καὶ μυηθῶσιν οἱ μαθηταὶ εἰς τὰ τῆς ἐπιστήμης, τότε ἐξερχόμενοι θὰ προσανατολίσωσι τὰς Μονὰς εἰς τὰς νέας ἀπόψεις καὶ μεθόδους τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν δασῶν, τότε θὰ ἰδρυθῆ εἰς ἐκάστην Μονὴν τελεία δασονομικὴ ὑπηρεσία καὶ θὰ δημιουργηθῆ ρεῦμα καὶ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ φυσικοῦ τούτου πλοῦτου, καὶ ἀγάπη καὶ ἀφοσίωσις πρὸς τὰ ὠραῖα ὄντως τῆς χερσονήσου δάση. Ἡ φύσις εἶναι ἡ ἀστείρευτος πηγὴ τῶν ἐμπνεύσεων,

καὶ εἰς τὰ ὄρη ἐγένοντο αἱ σπουδαιότεραι τῶν θείων ἀποκαλύψεων. Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας, εἰς τὰ ὄρη ἐπεκoinώνησαν μετὰ τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ἀπὸ τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν ἀπεκάλυψε τὸν νόμον τῆς χάριτος. Οἱ σοφώτεροι τῶν ἱεροφαντῶν τοῦ Εὐαγγελίου ἐκ τῆς φυσικῆς θρησκείας ὀρμώμενοι ἀποκαλύπτουσι τοῖς ἀνθρώποις τὰ μυστήρια τῆς θεολογίας καὶ καταβιβάζουσι τὸν θεὸν ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ ἀναγνὺς τὸ λαμπρὸν βιβλίον τοῦ Φλαμμυριῶνος, Ὁ Θεὸς ἐν τῇ φύσει, ἢ τὰς Θρησκευτικὰς Μελέτας τὰς ὑπὸ τοῦ Δημ. Μαυρογορδάτου εἰς τὸ ἑλληνικὸν μετνεχθείσας, θὰ πεισθῇ περὶ τούτου. Οἱ νέοι Σελλεῖ, οἱ Ἀγιορεῖται, οὐχὶ ἀνιπτόποδες καὶ χαμαιοῦνχι, λατρεύοντες οὐχὶ τὸν Δωδωναῖον, ἀλλὰ τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἐν τῷ ὄρει τοῦ Ἀθωνος, θὰ ἀποκαλύψωσιν εἰς τὸν σύμπαντα κόσμον (οὐχὶ βεβαίως ἐκ τοῦ θροῦ τῶν φύλλωμάτων καὶ τῆς κλαγγῆς τῶν λεβήτων, ἀλλὰ δι' ἐποπτείας) τὰ μυστήρια τῆς φύσεως καὶ θὰ συνδεθῶσιν οἰκειότερον πρὸς τὴν κτίσιν, καὶ τὸν κτίσαντα, καὶ ἐπὶ ταύτης ὡς δι' ἀσφαλοῦς βαθμίδος θὰ ἐπαναγάγῃ τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὸν ἀπολεσθέντα παράδεισον. Καὶ ἡ βάσις ἰδού. Ἐπεκτείνεται ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἡ νέα Ἐδέμ, ὁ ἐπίγειος οὐτος παράδεισος, «τὸ περιβόλι τῆς Παναγίας», ὃν, ὅστις περιποιεῖται, γίνεται θεοφίλητος, ὅστις δὲ φθείρει, «φθερεῖ αὐτὸν ὁ θεὸς» (Α' Κορ. 3,17).

Ἄγιον τὸ ὄρος, ἱερά καὶ τὰ δάση δέον νὰ θεωρῶνται. Καὶ εἶχον πολὺ δίκαιον οἱ πατέρες ἡμῶν ἀφιερῶσαντες εἰς τὴν τοῦ οὐρανοῦ βασιλίαν ὡς ἀναφίρετον ἰδιοκτησίαν τὸν Ἀθῶνα, μιμούμενοι καὶ τούτῳ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας, οἵτινες τοὺς ἀλσώδεις καὶ συσκίους τόπους ὠνόμαζον **ψυκτήρια Θεῶν** καὶ εἶχον ἀφιερῶσαι εἰς τοὺς Θεούς:

Ἐνθα πότ' ἔσται ἐμὸν ψυκτήριον, ὄρχαμε λαῶν,
οὐρειαὶ Νύμφαι θεαὶ ἐξεγένοντο, καὶ ἀρχαῖοι κίθαρ
καὶ γένος οὐτιδανῶν καὶ ἀμηχανοεργῶν,
Κούρητές τε θεοὶ φιλοπαίγμονες ὄρχηστῆρες.

Ἡσιόδ. ἀπόπ. 198, ἐκδ. Rzach, σ. 207.

Ἐν ιδεῶδες δασικὸν Συμβόλαιον ἐν Λαύρα.

Εἰς τὴν ἐν τέλει τοῦ ἐπομένου κεφαλαίου καταχωρηθεῖσαν ἐπίσημον καταδικαστικὴν κατὰ τοῦ γέροντος Ἐπιφανίου ἀπόφασιν, λέγεται ὅτι οὗτος συνῆψεν ἀσύμφορον μετὰ τοῦ Ἀλεξ. Παπαγιάννη συμβόλαιον διὰ τὴν τοῦ δάσους ἐκμετάλλευσιν. Πράγματι, ὡς ἀνωτέρω περὶ τῶν δασῶν τῆς Μονῆς πραγματευόμενος πολλάκις ἐκαυτηρίασα τὰς τοιαύτας παρανόμους καὶ καταστρεπτικὰς διὰ τὴν μονὴν συμφωνίας τοιοῦτον συμβόλαιον συνήφθη, ἀφοῦ οὗτος ἐπὶ ἓν ἔτος εἰργάζετο μόνον ἐπὶ τῇ βάσει ἀνταλλαγείσων ἐπιστολῶν, παραμονευσάντων τῶν ἐνδιαφερομένων νὰ ταξιδεύσω ἐγὼ εἰς Ἀθήνας. καὶ εἶναι τὸ κατωτέρω. Τοῦτο ἀντὶ νὰ περιορίσῃ τὸν κ. Ἀλεξ. Παπαγιάννην ἀφῆκεν ἐλεύθερον εἰς ὅλην τὴν δασικὴν περιοχὴν τῆς Λαύρας, νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἀπερίγραπτον λεηλασίαν, ὑλοτομῶν παρὰ τοὺς δαυνονομικοὺς κανόνας καὶ ἀρπάζων τὰ καλλίτερα ξύλα καὶ εἰς τὰ εὐκολώτερα μέρη. Οὕτως ἐντὸς διετίας ἐληλάτησεν ὅλα τὰ ἀπέραντα βουνὰ τῆς Μονῆς, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῆ ἐν τῷ συμβολαίῳ ποινικὴν ρήτραν. Διὰ νὰ συγχωνεύσῃ δὲ τὸ ταχύτερον τὴν πωλύτιμον λείαν ἐγκατέστησε πετρελαιακίνητον πρίονα εἰς τὴν παραλίαν, ἔνθα συνεχέντρωσε περὶ 1500 κυβικά. Ἀλλὰ πρὸς κατάπληξιν πάντων, ὅταν ἔσχισε τὰ κυβικά ταῦτα καὶ ἡ Μονὴ ἐπρόκειτο νὰ πληρωθῆ πυρκαϊὰ ἐκραγεῖσα ἀπετέφρωσεν ἐντὸς 4 ὥρῶν ὀλόκληρον τὴν ἐγκατάστασιν (ἦν οὐδόλως ἠθέλησε παρὰ τὰς ὑποδείξεις ἡμῶν νὰ ἐξασφαλίσῃ ἔστω καὶ προχείρως) καὶ πᾶσαν τὴν κατεργασθεῖσαν ξυλείαν! Οὕτως ἡ Μεγίστη Λαύρα οὐδὲν σχεδὸν ἐκομίσατο ἐκ τῆς τοιαύτης ὀλοσχεροῦς ὑλοτομίας τοῦ δάσους αὐτῆς, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ κύριος κατεστράφη τελείως. Ἴδου τὸ περίφημον συμβόλαιον, ὅπερ μετὰ τῶσους ἀγῶνας καὶ διαμαρτυρίας τῶν πατέρων συνετάχθη, καὶ ἀνεμένετο νὰ θέσῃ τέρμα πλέον εἰς τὰς τύσας ἀτασθαλίας.

Ἰδιωτικὸν συμφωνητικὸν

Μεταξὺ τῶν κάτωθι συμβαλλομένων, ἀφ' ἑνὸς τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὄρει Ἀθω Ἱερᾶς καὶ Σεβασμίας Μονῆς τῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου ἐκπροσωπούμενης ἐν προκειμένῳ ὑπὸ τῶν Ἐπιτρόπων αὐτῆς Προηγ. κ. Μαξίμου, Προηγ. κ. Χαρίτωνος καὶ Γέροντος κ. Ἐπιφανίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ ἐν Δάφνῃ ἐμπόρου κ. Ἀλεξάνδρου Παπαγιάννη συνεφωνήθησαν καὶ ἐγένοντο ἀποδεκτὰ τὰ ἑξῆς :

1. Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Μ. Λαύρας παραχωρεῖ τῷ κ. Ἀλ. Παπαγιάννη ἅπασαν τὴν ἐν τοῖς ὄριοις αὐτῆς εὐρισκομένην δρῦν, ἐξαι-

ρουμένης τῆς τῶν «*υγρεκίων*», ἧς ἡ ὑλοτομία ἀπαγορεύεται ἄνευ εἰδικῆς αὐτῆς ἀδείας, πρὸς κατασκευὴν στρωτήρων μ. 1.80X 0.12X0.18, σανίδων διαφόρων διαστάσεων καὶ διαφοροτρόπως κατεργασμένης ξυλείας, με πληρωμὴν ὡς δικαίωμα τῆ Ἰ. Μ. Μ. Λαύρα δραχμ. τριακοσίων (300) κατὰ κυβικὸν μέτρον.

2. Ἡ Ἰ. Μ. Μ. Λαύρα παραχωρεῖ τῷ κ. Ἀλ. Παπαγιάννη τὴν ὑλοτομίαν παντοῦ, ὅπου φύονται δρῦς μεμονωμένως ἢ κατὰ συστάδας καὶ τῶν δένδρων ἐλάτης, πεύκης, φιλύρας καὶ ὄξυᾶς με πληρωμὴν διὰ μὲν τὴν ἐλάτην καὶ πεύκην δραχμὰς τριακοσίας κατὰ κατεργασμένον κυβικὸν μέτρον ξυλείας διὰ δὲ τὰ λοιπὰ ὡς ἄνω εἶδη δραχμὰς τετρακοσίας πενήκοντα (450).

3. Ἄν ὁ κ. Ἀλ. Παπαγιάννης κατὰ παράβασιν τῶν ἀνωτέρω ὑλοτομήσῃ τυχὸν τοιαῦτα εἶδη ξυλείας εἰς μέρη, ἅτινα δὲν ἔχουσι δρῦν, καὶ συνεπῶς ἔχει τὸ δικαίωμα ὁ Γ. Γάκης νὰ ὑλοτομήσῃ, τότε πᾶσαν εὐθύνην ἐκ τῆς παραβάσεως ταύτης δικαστικὴν θὰ ἔχη ὁ κ. Ἀλ. Παπαγιάννης, ἀναλαμβάνων διὰ τοῦ παρόντος ἀρθροῦ ρητῶς τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην.

4. Ἡ Ἰ. Μ. Μ. Λαύρα παραχωρεῖ τὰ ἐν τῷ δάσει τῆς εὐρισκόμενα σπαραδικῶς εἴτε κατὰ συστάδας εἰς τὸν κ. Ἀλ. Παπαγιάννην πρὸς ὑλοτομίαν δένδρα σκλήθρων, λεύκης καὶ πλατάνων με πληρωμὴν αὐτῇ ὡς *τοπιάτικον* κατὰ κατεργασμένον κυβικὸν μέτρον διὰ τὴν λεύκην δραχμὰς ἑκατὸν ἐβδομήκοντα πέντε (175), διὰ τὰ σκλήθρα δραχμὰς τετρακοσίας πενήκοντα, καὶ διὰ τοὺς πλατάνους (γρ. τὰς πλατ.) τριακοσίας εἴκοσι πέντε. Διὰ δὲ τὴν πεύκην τὴν εὐρισκομένην εἰς τὰς ράχεις τοῦ λάκκου Βελά δραχμὰς τετρακοσίας κατὰ κυβικὸν μέτρον.

5. Διὰ τὴν ὑλοτομίαν τῆς ἐλάτης ἀπὸ Κερασιάς μέχρι Νεροφορείου συμπεριλαμβανομένου, ἧται Κερασιάς, Ἀγίου Ἀντωνίου, Κρούων Νερῶν καὶ Ὀλοκλήρου τῆς περιγῆς αὐτῶν, Λεύκας καὶ Νεροφορείου μέχρι Στρατῆ, ὁ κ. Ἀλ. Παπαγιάννης θὰ πληρῶνῃ ὡς δικαίωμα τῆς Ἰ. Μ. Μ. Λαύρα διὰ μὲν τὴν ὅπωςδήποτε κατεργασμένην ξυλείαν δραχμὰς τριακοσίας (300) κατὰ κυβικὸν μέτρον διὰ δὲ τὴν στρόγγυλὴν δραχμὰς διακοσίας εἴκοσι (220) κατὰ κ. μέτρον. Ἡ εἰς τὴν θέσιν «Λεύκα» ὑλοτομούμενη ἐλάτη δέον νὰ ἔχη διάμετρον βάσεως ὕψι κατωτέρα τῶν τριάντα πέντε ἐκ. τοῦ μέτρον (0.35). Ἡ δὲ εἰς τὰς λοιπὰς θέσεις διάμετρον βάσεως εἴκοσι πέντε ἐκ. τοῦ μέτρον (0.25). Πενικῶς δὲ πάντα τὰ ὑλοτομούμενα διάφορα δένδρα νὰ μὴ ἔχουν διάμετρον ὀλιγωτέρα τῶν εἴκοσι πέντε ἐκ. τοῦ μέτρον (0.25) ἐκτὸς τῆς λεύκης, ἧτις δύναται νὰ ἔχη ἕως εἴκοσι (0.20).

6. Ὁ κ. Ἀλ. Παπαγιάννης ὑποχρεοῦται ἐφεξῆς εἰς τὴν κατεργασίαν τῶν κορυφῶν. Ξυλεία προερχομένη ἐκ κατεργασίας κορυφῶν δὲ λογίζεται ἡ ἔχουσα πλάτος καὶ πάχος ἀνώτατον 0.10 Χ0.10 (δέκα ἐπὶ δέκα ἐκ. τοῦ μέτρου). Θὰ πληρώνη δὲ ὡς δικαίωμα τῆ Ἰ. Μ. Μ. Λαύρα δραχμὰς ἑκατὸν πενήκοντα (150) κατὰ κυβικὸν μέτρον τῆς ὁπωσδήποτε οὕτω κατεργασμένης ξυλείας. Κατόπιν τούτου ἡ Ἰ. Μ. Μ. Λαύρα οὔτε δίδει οὔτε παραδέχεται κατασκευὴν ὑπολειμμάτων ἐλάτης ὡς καυσόξυλα.

7. Διὰ τὰ τυχὸν μεταφερθησόμενα ὑπολείμματα λεύκης ὁ κ. Ἀλεξ. Παπαγιάννης θὰ πληρώνη τῆ Ἰ. Μ. Μ. Λαύρα ὡς δικαίωμα λεπτά τῆς δραχμῆς δέκα (0.10) κατ' ὁκᾶν, ἐφ' ὅσον θὰ πρέρχονται ταῦτα ἐκ δένδρων ὑγιῶν καὶ καταλλήλων πρὸς κατασκευὴν χρησίμου ξυλείας ἐκ τῶν κορυφῶν των, μήκους ὅμως οὐχὶ πλεον τοῦ ἑνὸς μέτρου (1). Τὰ δένδρα ταῦτα ἀναλαμβάνει νὰ ριψῆ ὁ κ. Ἀλ. Παπαγιάννης δι' ἐξόδων του κάτω εἰς τὰ μέρη, ἐνθα διενεργεῖ ὑλοτομίαν χρησίμου ξυλείας. Τὰ ὡς ἄνω ὑπολείμματα λεύκης δὲν θὰ εἶναι μήκους πλεον τοῦ ἑνὸς μέτρου, ἄλλως θὰ θεωρῶνται ὡς χρήσιμος ξυλεία καὶ θὰ πληρώνωσι (sic) τὸ ἀνάλογον δικαίωμα τῆς Ἰ. Μ. Μ. Λαύρα.

8. Διὰ τὰ κάτωθι κατενομαζόμενα δένδρα ἦτοι ἐλάτην, πεύκην, λεύκην, φιλύραν, δρυῖν, ὄξυᾶν, σκλήθρον, πλατάνους, καθὼς καὶ διὰ τὰς γινδράς μόνον καστανάς τὰς εὐρισκομένας εἰς τὰς θέσεις «Υψωμένα» καὶ «Νησι», Κερασιὰν καὶ Κρύα Νερά (πρὸς κυβισμόν) καθὼς καὶ τὰς σφενδάμνους, ὁ κ. Ἀλ. Παπαγιάννης θὰ πληρώνη δραχμὰς τετρακοσίας πενήκοντα (450) κατὰ κυβικὸν μέτρον. Ἡ ὑλοτομία τῶν πλατάνων δέον ν' ἀποπερατώθῃ μέχρι τέλους τοῦ παρόντος ἔτους (2). Ἡ ὑλοτομία τῶν δρυῶν ἐν ταῖς περιοχαῖς τῶν Κελλίων θὰ διενεργῆται πάντοτε τῆ ὑπεδείξει τῆς Μ. Νῆς. Ἡ ὄστρουά θὰ πληρώνηται ὅσον καὶ ἡ ἐλάτη.

9. Τὰ τυχὸν καρφόξυλα, ἅτινα θὰ παραχθῶν εἰς τὰς θέσεις, εἰς ἃς θὰ γίνηται ἡ ὑλοτομία ξυλείας, θὰ πληρώνωσι (sic) λεπτά ἑξήκοντα (60) κατ' ὁκᾶν, τὰ δὲ ὑπολείμματα λεπτά δέκα ἕξ (16) κατ' ὁκᾶν.

(1) Εἶναι αἱ λευκαὶ περὶ ὧν, ἀνωτέρω σ. 49 ἀνεφέρομεν ὅτι ὁ κ. Στασινόπουλος προσέφερε μοι ὡς πρώτην προσφορὰν δρ. 1100 κατὰ κυβικόν, καὶ ἤδη παραχωρῶνται οὔτε εἰς τὴν ἀξίαν τῶν καυσόξυλων; διότι ταῦτα τιμῶνται 16—18 λεπτά κατ' ὁκᾶν.

(2) Παρῆλθε τὸ ἔτος καὶ 3 μῆνες καὶ ἐπειδὴ δὲν συνέφερον εἰς τὸν ἔμπορον δὲν ἐγένετο ἡ ὑλοτομία αὕτη.

10. Ἡ πληρωμὴ τοῦ δικαιώματος τῆς Ἰ. Μ. Μ. Λαύρας (τοπιᾶτικο) θὰ γίνηται κατὰ τὴν φόρτωσιν καὶ ἐκδόσιν πιστοποιητικοῦ. ἀνεξαρτήτως ὅμως τούτων, ὅταν θὰ συγκεντροῦται εἰς τὴν παραλίαν ποσότης ἑκατὸν πενήκοντα (150) κυβικῶν μέτρων ξυλείας, ὁ κ. Ἀλ. Παπαγιάννης ὑποχρεοῦται εἰς τὴν πληρωμὴν αὐτῶν. Εἰδικῶς διὰ τὴν νῦν συγκεντρουμένην στοργγύλην ξυλείαν ἐλάτης εἰς παραλίαν «Τηγάνια» καὶ προερχομένην ἐκ τῆς θέσεως «Λεῦκα» αὕτη θὰ πληρωθῇ τμηματικῶς ἐντὸς τριμήνου ἀπὸ σήμερον, ἀνεξαρτήτως κατεργασίας ἢ φορτώσεως (1).

11. Διάρκεια τοῦ παρόντος συμφωνητικοῦ καὶ ἰσχύς αὐτοῦ ὀρίζεται μέχρι τέλους τοῦ ἔτους 1935. Ἡ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὑλοτομηθεσομένη ξυλεία θὰ ὑπάγῃται εἰς ὅλους τοὺς ὅρους τοῦ παρόντος.

12. Αἱ τυχόν ἐγκαταστάσεις τοῦ κ. Ἀλεξ. Παπαγιάννη ὑδραυλικαὶ ἢ μηχανικαὶ πρὸς κατεργασίαν τῆς ξυλείας αἱ ὑπάρχουσαι ἢ γενησόμεναι, οὐδὲν ἄλλο δικαίωμα δύνανται νὰ δώσωσι τῷ κ. Ἀλ. Παπαγιάννη μετὰ τὴν λήψιν τοῦ παρόντος πλὴν τῆς ἐπὶ ἴσους ὅροις προτιμήσεως ἀπὸ πάντα ἄλλον ἐνδεχόμενον ἀνταγωνιστὴν. Ἐν περιπτώσει βεβαίως καθ' ἣν ἡ Ἰ. Μ. Μ. Λαύρα ἤθελεν ἐξακολουθήσει τὴν ὑλοτομίαν τῶν δασῶν Αὐτῆς.

13. Τὸ παρὸν συμβολαίον ἀκυροῖ πάσαν προγενεστέραν σύμβασιν μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων σχετικὴν μετὰ τὴν ὑλοτομίαν ξυλείας ἐκ τῶν δασῶν τῆς Ἰ. Μ. Μ. Λαύρας.

14. Ἐγένετο εἰς διπλοῦν, ἀνεγνώσθη παραβληθὲν καὶ ὑπεγράφη παρ' ἀμφοτέρων τῶν συμβαλλομένων μερῶν, λαβόντων ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον.

Ἐν Ἱερᾷ Μονῇ Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τῇ 17]30 Μαΐου 1934.

Οἱ Συμβαλλόμενοι ἡμετέροις ἦσαν ὁ κ. Ἰ. Μ. Μ. Λαύρας Προηγούμενος Μάξιμος. ὁ κ. Ἀλέξανδρος Παπαγιάννης. ὁ κ. Παναγιώτης Χαρίτων. ὁ κ. Ἀλέξανδρος Παπαγιάννης. ὁ κ. Γέρων Ἐπιφάνιος Ταμίας.

Βλέπων ὅτι διὰ τοῦ συμβολαίου τούτου διεκινδύνευε νὰ καταστραφῇ ὁλόκληρον τὸ δάσος τῆς Μονῆς ἀνέλαβον μετὰ τοῦ γέροντος Ἀμβροσίου ὡς ἐποπτικὴ δασικὴ ἀρχὴ νὰ προλάβωμεν, ὅτι ἦτο δυνατόν

(1) Ἐπειδὴ οὐτε αὐτὸς ὁ ὅρος ἐτηγῆθη, ἡ Μονὴ εἰσέπραξεν ἐκ τῆς συγκεντρωθείσης ξυλείας 1500 κυβ. μόνον 100 χιλ. ὄρ. καὶ ταύτας κατόπιν μεγάλων ἡμετέρων ἀγώνων.

τόν. Ἐπὶ δμηγον διαρκῶς περιεφερόμην εἰς τὰ ἀπέραντα βουνὰ τῆς Λαύρας, ἔνθα πολλάκις διεκινδύνευσα καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν, ἀνατραπείς ἀπὸ τοῦ ὑποζυγίου. Παρηκολούθουν τοὺς ὑλοτόμους ἐπὶ τόπου, ἀλλ' οὔτοι δὲν ἠννόουν νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τοὺς δασονομικοὺς νόμους καὶ κανόνας· διότι ὁ ἀπερίγραπτος Παπαγιάννης εἶχε δώσει πρὸς αὐτοὺς διαταγὰς νὰ θύσωσι καὶ ἀπολέσωσι, ποιῶντες ὑλοτομίαν κατ' ἐπιλογὴν. Κατώρθωσα πρὸς στιγμὴν νὰ στεναχωρήσω αὐτοὺς εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε νὰ πεισθῇ ὁ κ. Παπαγιάννης, ὅτι δὲν δύναται νὰ παίζη ἐν οὐ παικτοῖς εἰς βάρους τῶν συμφερόντων τῆς Μονῆς. ἀλλ' ὁ πολυμήχανος ἀνὴρ καὶ δὴ ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ Λάκης Βρέτας κατώρθωσε νὰ μοῦ ἀποσπάσῃ τὸν Ἀμβρόσιον, ὅστις ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ κερδαλεόφρονος παπᾶ Γρηγορίου ἐτόλμησαν νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐπὶ Συνάξει συνήγοροι φεῦ ! τοῦ καταστροφέως τῶν δασῶν τῆς Μονῆς. Καὶ οὕτως ἐπῆραν καὶ τὴν Μονὴν καὶ αὐτὸν τὸν δυστυχῆ εἰς τὸν λαιμόν. Καὶ ἐνταῦθα μὲν τοιαύτη ἡ δρᾶσίς μου ὡς προέδρου τῆς δασονομικῆς Ἐπιτροπῆς. Εἰς ἄλλο ὅμως σημεῖον τῆς περιοχῆς τῆς Μονῆς ἤμην εὐτυχέστερος, εἶχον σπουδαῖα ἀποτελέσματα, ἐν Προβάτα καὶ Ἀμαλφηνῶν, ὅπου ἀπὸ 400 ἐτῶν ἤριζον εἰκοσὰς καὶ πλέον κελλιωτῶν πρὸς τε τὴν κυρίαρχον Μονὴν καὶ πρὸς ἑαυτοὺς περὶ ὀρίων, καὶ προσεπάθουν πάσῃ μηχανῇ νὰ ἐπεκτείνωσιν αὐτὰ ἐντὸς τοῦ καστανεῶνος τῆς Μονῆς· διὸ καὶ εὐρίσκοντο πάντοτε εἰς τὰ δικαστήρια. Βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τριῶν ἀδελφῶν, Γέροντος Γερασίμου, προηγ. Χρυσοστόμου καὶ Νικάνδρου, εἰργάσθην ἀνευδότης ἐπὶ τρίμηνον καὶ κατωρθώσαμεν θεία χάριτι νὰ ἰδρῦσωμεν κτιστὰ σύνορα καταμετρήσαντες ἀκριβῶς τὰς περιοχὰς καὶ λύσαντες πᾶσαν ὀριακὴν διαφορὰν. Τὴν πολύμοχθον ταύτην ἐργασίαν κατεστρώσαμεν εἰς βιβλίον, ὅπερ ὀνομάσθη Νέος Κώδικὸς ὀριακῶς τῆς Προβάτας καὶ Ἀμαλφηνῶν. Ὁφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι εἰς τὸ ἔργον τοῦτο πολὺ ἐβοήθησεν ἡμῖν καὶ ἡ ὀροθετικὴ τῶν κελλιωτῶν Ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἱερομονάχου Ἰγνατίου. Ἐπὶ τῇ βᾶσει τοῦ κώδικος τούτου ἡ Μονὴ πρόεβη εἰς τὴν ἐκδοσιν νέων ὁμολόγων καὶ οὕτως καθησύχασεν ἡ μεγαλητέρα κελλιωτικὴ περιοχὴ τῆς Λαύρας, ἣτις ἐταράσσετο διαρκῶς καὶ ἐτάρασσε οὐ μόνον τὴν Ἱερὰν Μονὴν καὶ τὴν Ἱερὰν Κοινότητα δικάζουσαν πάντοτε σχεδὸν Προβατιανὰ ζητήματα, ἀλλὰ καὶ τὰ δικαστήρια τῆς Θεσσαλονίκης. Μέγα δὲ μέρος τοῦ ἐκλεκτοτέρου καστανεῶνος, ἀποσπασθὲν συμφώνως τοῖς ἀπαραγράπτοις δικαίους ἐκ τῶν κελλιωτικῶν περιοχῶν, ἠνώθη μετὰ τοῦ λοιποῦ δάσους τῆς Μονῆς. Εἶναι πρωτόφανές ὅτι, καίτοι τὸ ζήτημα τοῦτο εἶχεν ἀνά-

ριθμήτους κατὰ τὴν ἐπίλυσιν τῶν διαφορῶν δυσχερείας καὶ ἤναγ-
κασεν ἡμᾶς νὰ φανῶμεν ὑπὲρ τὸ δέον αὐστηροί, ἐν τούτοις παρούσα-
σεν ἐν τέλει ἀμφότερα τὰ μέρη ἱκανοποιημένα, καὶ εἰς ὑπερβολὴν
εὐχαριστημένα, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ὑπ' αὐτῶν συγχαρητήρια πρὸς
τὴν Ὀροθετικὴν Ἐπιτροπὴν. Ἀξία συγχαρητηρίων εἶναι καὶ ἡ Λαυ-
ριωτικὴ Σύναξις, ἣτις προειβόλουσα ἡμᾶς δι' ἀπολύτου πληρε-
ξουσιότητος, ἀπεδέξατο ἀσυζητητῆι πάσας ἡμῶν τὰς ἀποφάσεις.

Θάνατος τοῦ ὄρους.

Οὕτως ὑπέγραψεν ὁ Michelet τὸ ἐν ἔτει 1868 ἐκδοθὲν βιβλίον
περὶ τῶν κατεστραμμένων βουνῶν τοῦ Λευκοῦ ὄρους. Ἡ σελίς
ἦν παραλαμβάνομεν ἐνταῦθα ἐμποιεῖ μὲν φρίκην, ἀλλ' ἀνταποκρί-
νεται κάλλιστα (μεταβαλλομένου τοῦ ὀνόματος τοῦ ὄροπέδιου
Julier εἰς Κρούα νερὰ κ.τ.τ.) πρὸς τὴν κατάστασιν τῶν Λαυριω-
τικῶν ὄρεων μετὰ τὸν ἐξανδραποδισμόν τῶν αἰωνοβίων ἐλατῶν,
δρυῶν, λευκῶν κλπ. ὑπὸ τοῦ κ. Ἀλεξ. Παπαγιάννη καὶ τὸ ξεπά-
τωμα τῆς πρηνώδους βλαστήσεως ἤτοι τῶν εἰδῶν ἀνθρακοποιίας
ὑπὸ τοῦ κ. Ἰω. Χάλακα.

»Οὐδὲν ἄλλο παρὰ λίθοι. Μεγάλῃ σιγῇ! καὶ μὲ τὸν ὠραιότε-
ρον Ἰούλιον, μὲ τὸν λαμπρότερον ἥλιον, ἡ ὁδὸς ἦτο ἀνιαρά. Τὸ
ὄροπέδιον Julier, διὰ τοῦ ὁποίου αὕτη διέρχεται, εἶναι ἀγανὲς θέα-
τρὸν καταστροφῆς καὶ ἀποσυνθέσεως. Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης ἡ ἰδέα
αὕτη μοι ἤρχετο ἤδη, μοι ἐπανήρχετο συνεχῶς: ὁ θάνατος
τοῦ ὄρους. Ἀσθενικὰ δάση συνεχράτουν κακῶς τὰ γώματα.
Ἄγανεις βράχοι ἄρηνον νὰ διαφεύγη ἡ γῆ, νὰ κατάρρουν οἱ λίθοι.
Ἐὰν αἱ χιονορραγίαι δὲ εἶναι ἐπιφοβοὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης, ἀλλὰ
καὶ ἡ κατακρήμνισις τῆς γῆς καὶ τοῦ γώματος τῶν τεθρυμματι-
σμένων ἐρειπίων ἀπειλεῖ. εἶναι τρομεροτέρα τῆς χιόνος.....
Τίς ὁ ὑπαίτιος τῶν καταστροφῶν τούτων; Οὐδεὶς ἄλλος
παρὰ ὁ ἄνθρωπος.....

Ἡ χιὼν καθ' ἕκαστον ἔτος συσσωρεύεται ἐπ' αὐτῶν ἀναμφι-
βόλως. Ἀναμφιβόλως δὲ θὰ ἀνελύετο κατὰ τὸν Ἰούλιον: ἀλλὰ ὁ
συντριβεὶς ὄγκος τῆς, διαιρούμενος εἰς ποτάμια δὲν θὰ ἐδημιούργει
χειμάρρους, ἐὰν τὸ ἀρχαῖον δάσος..... ἦτο σεβαστόν, ἐὰν ὁ πέ-
λεκυς ἐφοβεῖτο νὰ καταστρέψῃ τὸ ζωντανὸν δρύφρακτον τὸ ὁποῖον
ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐκλείσαν οἱ πρόγονοί μας (1).

(1) Οἱ ἀρχαῖοι ὡς φύλακας τοῦ δάσους εἶχον τοὺς ἀλσοκόμοις, ἀλσο-
ποιούς, ὑλωρούς καὶ ἀγρονόμοις. Περὶ τῶν τελευταίων ἀναφέρει
ὁ Πλάτων λεπτομέρειαν τῆς ὑπηρεσίας ἀγνωστον νῦν: καὶ τῶν ἐκ Διὸς ὑδάτων,

Εἰς τὰς πλέον σκληροτραχήλους χώρας, ὅπου λέγουσιν : ἡ φύσις ἐκπνέει, αὕτη ἐνεκρώθη. οὐδὲν θὰ τὴν ζωογονήσῃ. Αὕτη ἐδημιούργησεν ἐπίτηδες πλάσματα ρωμαλέα, ἰσχυρὰ καὶ ἀδάμαστα, ἀψηφοῦντα τὸ κλῖμα, τὶ λέγω ; ἀντλοῦντα ἀκριβῶς ἐκ τῆς σκληρήτητός του τὴν δυνάμιν των. Εἰς τὸ ὄροπέδιον Julier, ἔρημον καὶ ἄθλιον, ὅπου τὸ πᾶν καταρρέει,... ἐκεῖ, λέγω, ὑπῆρχον δένδρα ὑποβαστάζοντα τὰς κλιτύας καὶ ἴσως ὠραῖον δάσος. Εἶδομεν τὰ ἴχνη αὐτοῦ, ἀπόδειξιν ἀναμφισβήτητον ὅτι τὰ ὠραιότερα δένδρα ἔζων ἐκεῖ. Εἶδον ἐκεῖ δύο ὑπερηφάνους πεύκας (γρ. ἐλάτας), σχεδὸν ἐφαπτομένας ἀλλήλων, ἀδελφικῶς συνεσφιγμένας, ἀναμφιβόλως δὲ συμπεπλεγμένας διὰ τῶν ριζῶν, ὑποστηριζομένας διὰ τῆς αὐτῆς ζωῆς..... Ἐννοεῖται θαυμάσια, ὅτι ἐν ταῦθα ναὸς δύνανται νὰ εἶναι πᾶν δένδρον, διηύθυνον πρὸς τοὺς οὐρανοὺς τοὺς ἰσχυροὺς βραχίονας αὐτῶν, οἱ ὅποιοι ἐφαίνοντο ὡς πολυέλαιοι μὲ ἐπτὰ βραχίονας (γρ. ἐπτάφωτοι). Αὐτὸ εἶναι τὸ ἰσχυρότερον τῶν δένδρων, ἀλλ' ἐπίσης καὶ τὸ μᾶλλον δυσκόλως ἀναπτυσσόμενον. Δὲν θὰ ἀναθάλωσι τὰ δένδρα ταῦτα, τὰ ὅποια χρειάζονται αἰῶνας· ταῦτα δὲ θὰ μένωσιν ἐκεῖ ὡς λυπηρὰ διαμαρτύρησις λέγουσα τό : ἐσβεσμένα ἀϊωνίως ! (1).

ἵνα τὴν χώραν μὴ κακουργῇ, μᾶλλον δ' ὡφελῇ ρέοντα ἐκ τῶν ὑψηλῶν εἰς τὰς ἐν ταῖς ὄρεσι νάπας, ὅσαι κοίται, τὰς ἐκροὰς αὐτῶν εἰργονταὶ οἰκοδομήμασι τε καὶ ταφρεύμασιν, ὅπως ἂν τὰ παρά τοῦ Διὸς ὕδατα καταδεχόμενχι καὶ πίνουσαι τοῖς ὑποκάτωθεν ἀγροῖς τε καὶ τόποις πᾶσι νάματα καὶ κρήνας ποιοῦνται καὶ τοὺς ἀχμηροτάτους τόπους πολυῦδρους τε καὶ εὐδύρους ἀπεργάζονται· τὰ τε πηγαῖα ὕδατα κοσμοῦντες φυτεύμασι τε καὶ οἰκοδομήμασιν εὐπρεπέστερα, καὶ συνάγοντες..... καθ' ἑκάστης τὰς ὥρας, εἴ τι που ἄλλος ἢ τέμενος περὶ ταῦτα ἀνειμένον ἢ, τὰ ρεύματα ἀφιέντες εἰς αὐτὰ τὰ τῶν θεῶν ἱερὰ κοσμοῦσιν». Νόμ. 6, 761.

(2) Βλέπ. Γ. Κοφινᾶ, Μελέτη περὶ δασῶν, Ἀθῆναι 1895, σ. 44-46.

II. ΓΕΩΠΟΝΙΚΑ

Επιμελεῖται τούτων (ὁ βασιλεύς), ὅπως κῆποί τε ἔσονται οἱ παράδεισοι καλούμενοι πάντων καλῶν τε καὶ γαθῶν μεστοί, ὅσα ἢ γῆ φύειν θέλει, καὶ ἐν τούτοις αὐτὸς τὰ πλεῖστα διατρίβει, ὅταν μὴ ἡ ὥρα τοῦ ἔτους ἐξείργη· εὖ μὲν γὰρ φερομένης τῆς γεωργίας ἔρρωνται καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι ἅπασαι, ὅπου δ' ἂν ἀναγκασθῇ ἡ γῆ χερσεύειν, ἀποσβέννυνται καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι σχεδόν τι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν.

Ξενοφῶντος Οἰκονομ. 4, 13. 5, 17.

Ἄδελφοὶ καὶ πατέρες, καιρὸς ὁ παρὼν τοῦ θέρους καὶ καιρὸς κόπων καὶ ἰδρώτων· ἔξεισι γὰρ «ἄνθρωπος ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ ἕως ἑσπέρας», κυρτούμενος ἢ ὑψούμενος πρὸς τὸ χρησιμώτατον, καὶ οὐ δίδωσιν αὐτῷ ἄνεσιν, ἕως ἂν τελείως θερίσειε καὶ ἀλωνίσειε καὶ εἰς ἀποθήκας ἐμβάλοι τὰ προκείμενα σπέρματα.

Τοῦ δόλου πατρὸς ἡμῶν καὶ Ὁμολογητοῦ Θεοδώρου ἡγουμένου τῶν Στουδίου, Μικρὰ Κατήχησις. edidit Emm. Auvaray et A. Tougaard, Parisiis 1891, σ. 57, Κατ. ις'.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

*Ἡ γεωπονία ἐν γένει ἐν Ἀθῶ παλαιότερόν τε καὶ νῦν—
Τὰ ἐσπεριδοειδῆ.—Ἡ φύσις ὀργᾶ πρὸς τὴν ζωὴν, ὁ
δὲ μὴ παρακολουθῶν καὶ μὴ συντρέχων αὐτῇ κατα-
δικάζεται εἰς μαρασμὸν καὶ ἀποσύνθεσιν—Διατὶ ἀνή-
ροτος ὁ Ἀθῶς ;*

Τὸ ἱερὸν φυτὸν τοῦ Διονύσου καὶ ἡ τῇ Ἀθηνᾶ παρ' Ἑλλησιν ἀφιερωμένη ἐλαία εἶναι τὰ σπουδαιότερα σύμβολα τῆς καλογε-
ρικῆς ἐν Ἀθῶ γεωπονίας. Περὶ ἀμπέλων καὶ τῆς ἐξαγωγῆς ὑπὸ
τῶν μοναχῶν οἴνου ἀπαντῶμεν μνείαν εἰς τὸ Α' Τυπικὸν τοῦ
ἀγίου Ὁρους, τὸ ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Τσιμισκῆ, καὶ ὅπερ κοινῶς
λέγεται **Τράγος**, ὡς ἐπὶ βύρσης τραγείας γεγραμμένον. Τὰ δύο
ταῦτα φυτὰ συνδέονται στενῶτα πρὸς τὴν ἀγιορειτικὴν ἱστορίαν.
Αἱ πλεῖσται τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων, αἵτινες πληροῦσι τὰ
ἀρχεῖα τῶν Μονῶν, ἀναφέρονται εἰς γειτονικὰς τῶν μοναχῶν
ἔριδας περὶ ἐλαιῶνων καὶ ἀμπελώνων. Τοῦ ἀκτῆμονος μάλιστα
ἀσκητοῦ ἐν τῇ βραχῶδει ἐρήμῳ, τὰ κλήματα καὶ τὰ «ἐλαϊκὰ
δένδρα» ἀπετέλουν τὸ ὅλον τῆς κτηματικῆς αὐτοῦ περιουσίας
καὶ εἰς τοὺς ἀδιαλείπτους πρὸς τοὺς γείτονας διαπληκτισμοὺς αἱ
ἐχθροπραξίαι ἐνήρχοντο ἀπὸ τῆς ἐκκοπῆς τῶν ἀθῶνων τούτων
φυτῶν. Οὕτω ὁ Βάκχος μεταξὺ τῶν μοναχῶν καὶ πρὶν εἰσεῖι
πατηθῆ καὶ εἰσχυθῆ εἰς τὰ βυρέλια Ουυματουργεῖ. Ἡ συμπάθεια
τῶν μοναχῶν πρὸς τὴν αἰδήμονα ἐλαίαν καὶ τὴν πολυστάφυλον
ἀμπελον δὲν ἀνάγεται βεβαίως εἰς τὴν παράδοσιν τῆς ἐλληνικῆς
ἐποχῆς. Ἐχει σχέσιν πρὸς τὴν μυστηριακὴν χρῆσιν τοῦ οἴνου καὶ
τοῦ ἐλαίου. Ὅτε οὗτοι περιήρχοντο ἀνά τὰς ἐπαρχίας πρὸς συλλογὴν
ἐλεῶν ἐξεφώνουν διαρκῶς πρὸς τοὺς εὐλαβεστάτους χριστιανούς
«διὰ τὸ λάδι τῆς ἐκκλησίας καὶ τὸ κρασί τῆς ἀγίας κοινωνίας!»
(τὸ **νάμα** ἢ **ἄναμα** καὶ **ἀνάμα** κοινῶς λεγόμενον), καὶ ἡ δόσις ἦν
«πολλή τε καλὴ τε» ὅθεν ἐπερίστευεν, καὶ ἐν ἀφθονίᾳ παρετίθετο
πρὸς κοινὴν τῶν ἀδελφῶν ἐστίασιν καὶ εὐωχίαν. Ἐκ τούτου εἰκά-
ζω τὴν ἔπειτα ἰδιάζουσαν στύργην τῶν Ἀγιορειτῶν πρὸς τὰ ἐν
λόγῳ φυτὰ καὶ τὴν μεγάλην διάδοσιν αὐτῶν ἐν Ἀθῶ. Ἄλλως τε
εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἐν Ἑλλάδι παρὰ τῷ κοινῷ λαῷ τὰ δύο ταῦτα
πολύτιμα ὑγρὰ, εἶναι τὰ μόνα καὶ ἀπαραίτητα εἰς διατροφήν.
Ἀκούεις τὸν καλόγηρον νὰ λέγῃ συχνά: ὅταν ἔχω ἐγὼ τὸ

ψωμάκι, τὸ λάδι καὶ τὸ κρασάκι εἶμαι βασι-
ληάς», καὶ τὴν παροιμίαν: ὅταν βάνης λάδι καὶ ἡ πέ-
τρες γίνονται φαγεῖν. Τὸ δὲ κρασί, τὸ οὐκ ἄνευ τῆς
τραπέζης τοῦ μοναχοῦ, ἀνὰ πλήροισι πολλάκις
εἰς αὐτὸν τὴν ἔλλειψιν παντὸς ἐδέσματος.
ὅταν ἔχῃ κρασί, βουτῶ τὸ ψωμί καὶ τελείωνει ἢ ὁσούλειαν
διατείνεται ὁ ὀλιγαρχής: Ἄλλὰ μᾶλλον ἀληθεύει τὸ ἕτερον κοινὸν
λόγιον, ὅτι «τὸ κρασί θέλει καὶ καλὸ φαγεῖν».

Ὁ περιερχόμενος τῆς Μονῆς, τὰ κελία καὶ τὰς σιτήτας δὲν
διακρίνει ἄλλην τόσῳ κτυπητὴν φυτεῖαν, ὅσῳ ἐλαιας καὶ ἀμπέλους,
τὴν ὑπερέντασιν μάλιστα τῆς καλλιεργίας ταύτης θαυμάζομεν
εἰς τὰ κελία. Οὐχ ἦττον καὶ αἱ Μοναὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν, ὅτ' ἐστε-
ρήθησαν μετὰ τῶν μετοχιῶν καὶ πάντων τῶν ἄλλων, ἐπεδόθησαν
εἰς ἐντεταμένην καλλιεργίαν ἐντὸς τοῦ Ὄρους, καὶ αὐτὸς ὁ ἀπη-
γορευμένος σῖτος ἐσπάρη τότε ὑπὸ τῶν μοναχῶν, ὅστις μετὰ ἓνα
περίπου αἰῶνα ἐν τῷ Τυπικῷ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου (1574)
ἠμποδίσθη: «οὐδόλωσ δὲ σῖτον ἢ κριθὴν ἐνδον τοῦ ἁγίου τούτου
Ὄρους μὴ σπείρειν». Ἄλλ' ὁ μέγας ἐκεῖνος πατριάρχης δὲν
περιώρισε μόνον τοῦ ἁγνοῦ σῖτου τὴν φυτεῖαν, ἀλλὰ διέταξε καὶ «ρα-
κίον τε παντελῶς μὴ κατασκευάζεσθαι ἐν παντὶ τῷ ἁγίῳ ὄρει τούτῳ,
οὔτε πίνεσθαι παρὰ τῶν ἐνασκουμένων ὡς κακῶν μόνον αἴτιον, οὔδε-
μιᾶς δ' ὠφελείας πρόξενον», καὶ τοὺς ἀμπελῶνας τῶν ἀσκητῶν κα-
τέστρεψε (φαίνεται ὁ ἐρυθρὸς ζωμὸς τοῦ Διονύσου εἶχε θαυματουργ-
γήσει καὶ παρὰ τοῖς ἁγίοις τούτοις ἀνδράσι, παρακινῶν αὐτοὺς ἅμα
πρὸς ἐξοδὸν καὶ ἐμπορίαν). Ταῦτα ἐννοῶ, ἀλλὰ διατὶ νὰ ἀπαγο-
ρευθῇ καὶ τὸ ἱερὸν τῆς Δήμητρος φυτὸν, ὅπερ σύμπασα ἡ ἀρχαιό-
της περὶ πλείστου ἐποιεῖτο; (2)

Αἱ βιοτικαὶ ἀνάγκαι ἠνάγκασαν τοὺς τότε Λαυριώτας μονα-
χοὺς νὰ ἐπιδοθῶσιν μετ' ἀξιοθαυμάστου ζήλου εἰς τὴν τῶν περίξ-
εις μεγάλην ἀκτῖνα ἐκχέρσωσιν καὶ καλλιεργίαν, ἧς εἶναι πολλοστή-
μόριον ὁ νῦν σωζόμενος ἐλαιῶν. Κατὰ σωζόμενον ἐν τῇ Μονῇ κώ-
δικα τοῦ ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἕκαστος μοναχός, ἵνα κοινοβιάσῃ
τότε ἐν Λαύρᾳ, ἔπρεπε νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν διατροφήν, καὶ μετὰ τοῦ
ἄρτου ἐλάμβανε καὶ ἐλαιόδενδρά τινα, ἀμπελον, ἢ ἐφύτευεν, ἐὰν δὲν

(1) Παρὰ Meyer, Die Haupturkunden κτλ. σ. 216,30.

(2) Βλ. Ἀρχὴ καὶ ἐννοία τῆς γεωργίας παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλήσιν
ὑπὸ Εὐλογίου Κουρίλα ἐν Εὐτυχία, ἔτος Α' (Ἀθήναι 1922) σ. 23—24, 37—39,
ἢ συνέχεια δὲν ἐδημοσιεύθη εἰσέτι. Διατὶ ἀπηγορεύθη ὁ σῖτος ἐν Ἀθῶν βλ.
κάτωτέρω.

ὕπῃρχον. καὶ ταῦτα μετ' ὀλίγα ἔτη ἐπόλλαπλασιάζοντό, ὥστε νὰ ἐπαρκῶσι καὶ εἰς τοὺς ὑποτακτικούς καὶ κληρονόμους αὐτοῦ. Τούτου ἕνεκα εἰς ἀκτῖνα ὠριαίας ἀποστάσεως τὰ περίξ τῆς Λαύρας ἦσαν κατειλημμένα ὑπὸ πυκνοτάτης φυτείας ἐλαιῶν καὶ ἀμπέλου, (ὧν ἴχνη καταφανῆ διακρίνομεν μέχρι σήμερον), μεταμορφωθείσων εἰς ἀγρίας, ἥτοι ἐπανῆλθον διὰ τῆς παντελοῦς ἐγκαταλείψεως εἰς τὸ πρῶτον αὐτῶν εἶδος, τὴν ἀγρίαν κατάστασιν, ἀφ' ἧς δι' ἐμβολιασμοῦ εἶχον ἀπομακρυνθῆ καὶ ἐξευγενισθῆ. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐστὶ μία ἐπὶ πλέον ἀπόδειξις περὶ τοῦ ἀμεταβλήτου τῶν εἰδῶν. Τὸ γαρούφαλον δύναται διὰ ἐπανειλημμένων ἐμβολιασμῶν νὰ λάβῃ τὴν μορφήν τοῦ πολυφύλλου ρόδου, ἀλλ' ἐκ τοῦ σπόρου αὐτοῦ προκύπτει πάλιν ἄγριον. Ἐκτὸς τούτου οἱ Λαυριῶται τότε, ἔν' ἐπαρκέσωσιν ἑαυτοῖς ἐπεδόθησαν λίαν φιλοτίμως εἰς πᾶν εἶδος καλλιέργειας, συστήσαντες κήπους καὶ περιβόλια εἰς ὅλας τὰς ἀπεράντους κλιτύς μέχρις αὐτῶν τῶν βραχυδῶν μερῶν τοῦ Ἄθωνος. μάρτυροῦσι τὰ διάφορα πεζούλια καὶ αἱ ἀνθηρίδες τῆδε κάκεισε ἐντὸς νῦν τοῦ δάσους συναντώμεναι. Εὐρίσκω εἰς τὸν εἰρημένον κώδικα, ὅτι ἐφιλονείκουν οἱ ἀδελφοὶ διὰ τὸ ὕδωρ τῆς **Παραβούτας** (τοποθεσία εἰς 1 ὥραν ὑπερθεν τῆς Μονῆς), ὅπερ ἐχρησιμοποιοῦν εἰς τοὺς περίξ ἐκεῖ τότε καλλιεργουμένους κήπους καὶ ἡ Σύναξις ἀπεφήνατο, ὅτι τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν Μονήν. φαίνεται ὅτι ἐκτοτε πρὸ 500 ἐτῶν ἐκεῖθεν κατήργητο τὸ πολὺ εἰς αὐτὴν ὕδωρ.

Ἐκ τῶν λοιπῶν καλλιεργουμένων εἰδῶν εἰς μεγίστην κλιμάκᾳ συναντῶνται τὰ ἐσπεριδοειδῆ. **Νεραντζῶνες** ὀνομάζονται ἐν τῷ κώδικι εἰς πλείονα σημεῖα περίξ τῆς Μονῆς. Σήμερον μόνον τὸ ὄνομα σώζεται εἰς τὸ βάθος τοῦ κάτωθεν αὐτῆς ἐλαιῶνος παρὰ τὸν μυχὸν τῆς θαλάσσης, καὶ ἐντὸς τοῦ ἐκεῖ ἡμετέρου κηπαρίου παλαιότατοι λεμονεῶν κορμοί. οἱ πρεσβύτεροι ἔφθασαν εἰς ἀκμὴν ὅπως δῆποτε τὸν νεραντζῶνα, καὶ ἐμοίραζε τὸ κοινὸν εἰς τοὺς πατέρας λεμονο-πορτόκαλα. (1) Νῦν ἡ ἀδιαφορία καὶ κλασσικὴ ἀβελτηρία ἀρχόντων τε καὶ ἀρχομένων πολλῶν συνετέλεσαν, ὥστε νὰ ἐκλίπωσι τελείως ἀπὸ τῆς Μονῆς τὰ εὐγενῆ καὶ χρησιμώτατα εἰς τὴν βιολογίαν ταῦτα δένδρα. καὶ ἐκεῖ ἐνθα ἔθαλλεν ἡ φύσις καὶ ἐκοσμεῖτο διὰ τῶν χρυσῶν μήλων τῶν Ἐσπερίδων, νῦν

(1) Μεθ' ὅλα τὰ πολυειδῆ περὶ τῶν ἐσπεριδοειδῶν νεώτερα ἔργα τὸ βιβλίον τοῦ Ἰακ. Τριμπάζη, Καλλιέργεια καὶ ἀσθένειαι τῶν ἐσπεριδοειδῶν (Ἀθῆναι 1877) διατηρεῖ ἀμείωτον τὴν ἀξίαν.

ὕλομανοῦσι ἔκανθαι καὶ τρίβολοι καὶ πᾶν εἶδος ἀγρίας βλαστήσεως. Καὶ στεροῦμεθα τοῦ πολυσημάντου διὰ τὴν ὑγιείαν τοῦ ἀνθρώπου λεμονίου. καὶ στοιχίζει ἡμῖν τοῦτο ἐκ Θεσσαλονίκης προερχόμενον 2-3 δραχμάς! κιβώτιον προμηθευθέν πέρουσι διὰ τὴν τῆς Μονῆς πανήγυριν ἐπληρώθη δρ. 600! ἐνῶ εἰς Θεσσαλονίκην ἐτιμᾶτο 40 λεπτά τὸ λεμόνιον. Καὶ ὅμως ἠδύνατο καὶ ἐξαγωγή νὰ γένηται· διότι ἀληθῶς μεγάλως εὐδοκιμεῖ ἐν Ἐθῶ τὸ εἶδος τοῦτο, ὡς βλέπομεν ἐν ταῖς σκήταις καὶ εἰς τοὺς κήπους καὶ τὰ περιβόλια τῶν προϊσταμένων, οὓς θεωρῶ ἀξιόους πάσης τιμῆς, ἐφ' ὅσον φιλοτιμοῦνται νὰ προαχάρισσι τὴν διάδοσιν τοιούτων χρησίμων δένδρων, ὡς εἶναι ἡ λεμονέα καὶ ἡ πορτοκαλέα, ὧν ὁ ἐξαιρετος ζωμὸς ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως δύναται ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν τοῦ γάλακτος ἐν Ἐθῶ ἀπουσίαν. Ἀλλὰ διατὶ οἱ εὐλογημένοι νὰ μὴ φροντίζωσι καὶ διὰ τὸ κοινὸν καὶ τοὺς δυστυχεῖς ἀδελφούς! Ὑπάρχει ἐν τῇ αὐτῇ τῆς Μονῆς καὶ πρὸ τοῦ νοσοκομείου ἐκτεταμένος κήπος, ὅστις ὁσάκις ὁ νοσοκόμενος τύχῃ προκομμένος θάλλει καὶ τέρπει τὴν ὄρασιν τῶν πατέρων, ἄλλως παρουσιάζει οἰκτρὰν ὡς νῦν ἐν μέσῳ τῆς θαλλούσης φύσεως δυσαρμονίαν. Εἰς τοῦτον ἠδύνατο χάριν τοῦλάχιστον τῶν ἀσθενῶν νὰ φυτεύωσιν ἐσπεριδοειδῆ, ὅπως ἄλλως ἡμεῖς εὖρομεν αὐτὸν πλήρη τοιούτων καὶ ἄλλων ὀπωροφόρων δένδρων. Πᾶς τις θὰ ἀνέμενε παρὰ τῶν μοναχῶν ὡς ἐκδαπανόντων τὸ πλεῖστον τῆς νυκτὸς εἰς προσευχὰς λατρείαν τινὰ καὶ πρὸς τὰς Ἐσπερίδας, θυγατέρας τῆς νυκτὸς, αἵτινες ἀνευ τινὸς παρ' ἡμῶν παρασκευῆς καὶ κατεργασίας παρέχουσι τροφήν εὐχυμον καὶ τόσῳ εὐεργετικῇ. Μήπως αἱ Νύμφαι ἐνοχλοῦνται ἐκ τῆς παννυχίου ἐργασίας τῶν πατέρων καὶ εἰς ἐνδειξιν οὐκ εὐδοκοῦσι νὰ ἐγκλιματίζωνται παρ' αὐτοῖς, διανοηθεῖσι νὰ ἀντιστρέψωσι τοὺς ὅρους τῆς φύσεως καὶ ἐναλλάττουσι πρὸς τὴν νύκτα τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἡ φύσις σύμπασα ὄργᾶ καὶ πλήρης σφρίγγου κινεῖ πάντα τὰ ὕντα πρὸς ἐργασίαν; Εἶναι ἀξιοθαύμαστοι ὄντως οἱ ἀείμνηστοι ἐκεῖνοι πατέρες· διότι καὶ μετὰ τὸ δούλειον ἡμᾶρ, καὶ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων δήμευσιν τῶν μετοχίων, δὲν ἀπηλπίσθησαν νὰ περιφέρωνται, ὅπως οἱ ἀξιόλογοι αὐτῶν σημερινοὶ Ἀλεξανδριῶται διάδοχοι, ὑπὸ τὴν σκέπην μάλιστα τῆς κυανολεύκου (χωρὶς οὐδεμιᾶς ἐκ τῶν τακτικῶν νὰ στερηθῶσι προσόδου), προτείνοντες τὸν δίσκον τῆς ἐπαιτείας εἰς τὰς μικροτέρας Μονὰς, αἵτινες χθιζὰ καὶ πρῶιζα κατὰχρησῶ ὕσαι νῦν δανείζουσι χρήματα. Πρυσέφυγον ἐκεῖνοι

εἰς τὴν μητέρα Γῆν, τὴν τροφὸν παντὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, εἰς τὴν Γῆν, εἰς ἣν, ὡς Δήμητραν, οἱ σοφοὶ τῆς Ἑλλάδος ἀνήγειραν τὸ σεβασμιώτερον τῶν ἱερῶν. Αὕτη θεραπευομένη ἀνταμείβει πλουσίως τοὺς θεράποντας αὐτῆς, καὶ ἀντιδίδωσιν ἑκατονταπλασίως τὸ διδόμενον. Μακάριοι καὶ τρισμακάριοι οἱ ἀρχαῖοι μοναχοί, οἵτινες ἐπέστρεφον τὴν ἐλεημοσύνην, καὶ ἐδημιούργουν πόρους δι' ἐργοχειρῶν καὶ καλλιέργειας, ὥστε νὰ περισσεύωσι καὶ χάριν τῶν πτωχῶν, ἀκολουθοῦντες πιστῶς τὸ «μακάριόν ἐστι διδόναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν». Ἡ ἐλεημοσύνη, λέγουσιν οἱ ἅγιοι πατέρες, διδομένη ἀντιδίδωσι τὰς κλεῖς τοῦ παραδείσου. Τοῦτο συμβαίνει εἰς τὸν διδόντα, ἀλλ' ὅποιαν ὑποχρέωσιν ἔναντι αὐτοῦ ἀναλαμβάνει ὁ λαμβάνων; Πῶς λοιπὸν ὁ μοναχός, ὅστις ἀναμένει ἀπὸ ἐλεῶν τῶν πτωχῶν χριστιανῶν καὶ τὸ χεῖρον ἀπὸ δανείων, ὡς οἱ Λαυριῶται προϋστάμενοι, νὰ ζήσῃ, δύναται καὶ νὰ ἴδῃ πρόσωπον Θεοῦ; Ἡ χερσόνησος τοῦ Ἄθω ἐπὶ Πελασγῶν ἐλέγετο **Πεντάπολις**, καὶ αἱ πέντε πόλεις ἐκεῖναι, ὧν μόνον τὰ ὀνόματα γνωρίζομεν σήμερον, θὰ εἶχον βεβαίως, ὅσον καὶ ἂν ἦσαν μικραὶ, 10000 πληθυσμόν, ὅστις ἐτρέφετο ἐκ τῆς χερσονήσου. Ἡ γονιμότης μάλιστα τοῦ ἐδάφους, ἡ παχεῖα καὶ λίαν γεώδης αὐτοῦ σύστασις καὶ ἡ ποιότης (μέλαινα γῆ) ὑπισχοῦνται διὰ τὴν ἐπάρκειαν καὶ ἀνωτέρου ἀριθμοῦ. Καὶ ὅμως σήμερον μόλις ὑπυλείπονται 3—4 χιλιάδες μοναχοί, πᾶραπονοῦνται δὲ οἱ Λαυριῶται, ὅτι δὲν δύνανται νὰ ζήσωσιν 100 ἄνθρωποι τὸ τρίτον κατέχοντες τοῦ Ὄρους! Ἐὰν ἦρχετο ὁ ἅγιος Βενέδικτος ἐνταῦθα, ὅστις διὰ τῶν μοναχικῶν ταγμάτων ἐξεχέρσωσε τὴν Ἰταλίαν ὀλόκληρον καὶ ἐδίδαξε εἰς τοὺς κατοίκους τὰ ἀγαθὰ τῆς γεωπονίας θὰ ἐξέβαλλεν ἐκ τῆς Μονῆς τοὺς ὀκνηροὺς τούτους ὡς ἄχθους ἀρούρης καὶ κηφῆνας.

Ἴσως δὲν ὑπάρχει που προσφύτερον μέρος διὰ τὴν αὔξησιν καὶ ἐπίδοσιν ὀπωροφόρων δένδρων. Οἱ θεόπνευστοι πρῶτοι τοῦ Ἄθω οἰκίσται εἰς τὴν ἐξάριτον ταύτην τοῦ ἐδάφους ἀπιδόντες ἀρετὴν ἀπηγόρευσαν αὐστηρῶς τὴν καλλιέργειαν σίτου ἐν Ἄθῳ καὶ ἄλλων δημητριακῶν καρπῶν. Βεβαίως καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ἡ γεωργία θεωρεῖται ἱερὰ «ἀπὸ καρποῦ σίτου, οἴνου καὶ ἐλαίου αὐτῶν ἐνεπλήσθημεν» ψάλλει ὁ Δαβίδ. Ἡ ἐκκλησία πλῆθος εὐχῶν ἔχει διὰ τὴν στερεάν τοῦ σίτου τροφήν, καὶ ἰδιαίτεραν εἶχε καθιερώσει τὸ πάλαι ἀκολουθίαν διὰ τὴν τοῦ Νείλου ἀνάβασιν. Ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐτίμων πολὺ τὴν

γεωργίαν. Ὁ Ὅμηρος ὄνειδίζων τὸν Μαρσίτην λέγει κτλ. οὐτ' ἄρ' σκαπτῆρα θεοὶ θέσαν, οὐτ' ἀροτῆρα». Ἐπομένως ἠθρησκευτικός λόγος δὲν ὑπάρχει κωλύων τοῦτοια κωμικά ποικίλα ἔργα. — Πᾶν τὸναντίον. Ὑπάρχει βιβλιάριον ἀρίστα συντεταγμένον «Φιλογεωργικά» ὑπὸ I. Z. Μανιάρη, ἐνθ' ἀποδείκνυται, ὅτι διὰ τῶν αἰώνων οἱ ἱερεῖς πᾶρὰ τοῖς διάφοροῖς λαοῖς ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι τῆς γεωργίας (ἐξεδόθη ἐν Τεργέστη τῷ 1852). Ἐδίδασκε δὲ καὶ ὁ Σωκράτης περὶ τούτου τὰ ἐξῆς: «τίς δ' ἄλλη γεωργικῆς θεοῖς ἀπαρχὰς πρεπωδεστέρας παρέχει ἢ ἐρτάς πληρεστέρας ἀποδεικνύει. . . ἔπειτα δὲ ὅσοι κοσμοῦσι βωμοὺς καὶ ἀγάλματα καὶ οἷς αὐτοὶ κοσμοῦνται καὶ ταῦτα μετὰ ἡδίστων ὀσμῶν καὶ θεαμάτων παρέχει. . . (Οἶκον. Ξενοφ. 5, 10 ἐ. πρβλ. καὶ παρ' ἡμῖν τὰς ἐρτάς τῶν ἀνθέων, ἃς σοφῶς καθιερώσατο ἡ ἐκκλησία, καὶ τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν τῆς γῆς, ἃς αὕτη εὐλογεῖ, τὰς προσφοράς καὶ τὰ κόλλυβα κττ). Κατὰ ταῦτ' ὁ λόγος, δι' ὃν ὁ Ἄθως παρουσιάζεται ὡς ἀνήροτος ἄρουρα δέον ν' ἀναζητηθῆ εἰς βαθύτερα αἷτια. Οἱ πρῶτοι ἐκεῖνοι καὶ μακάριοι ἄνδρες προερχόμενοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν διαλυομένων Μονῶν τῆς Ἀνατολῆς (1) καὶ ἀπελπίσαντες ἐκ τοῦ πολυπράγμονος πρῶην βίου τῶν Μονῶν, ὅστις ἐπέφερε τὴν κατάρρευσιν αὐτῶν, κατέφυγον εἰς τὸν Ἄθω ἀπεκδυθέντες τελείως τὰς κοσμικὰς φροντίδας. Τὸ ὄρος τότε ἐγκαταλειμμένον ἕνεκα τῆς πειρατείας καὶ ἀπὸ τῶν ῥωμαϊκῶν ἤδη χρόνων ἀκατοίκητον, ἦν καὶ ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ τῆς ἀγρίας καὶ ἀπροσίτου καὶ ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως προωρισμένον πρὸς τοιοῦτον σκοπόν. Ἴδου μία ἐκ τῶν πρώτων πηγῶν (980 ἔτους) τῆς Ἀθωϊτικῆς ἱστορίας τί γράφει περὶ αὐτῶν τῶν πραγμάτων: . . .

»Τούτων ἀκούσαντες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἐν πλαξί καρδίας πάντα γράψωμεν, καὶ παρατηρήσωμεν, καὶ τῶν πρὸ ἡμῶν πατέρων τὸν ἀκλήδωτον βίον καὶ μικροῦ δεῖν ἄσαρκον καὶ ἀσώματον ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς ἐντυπώσαντες, κλαύσωμεν καὶ θρηνήσωμεν, τὸ χαῦνον ἡμῶν εἰδότες καὶ πρὸς πᾶν μαλακὸν καὶ ἀναδύομενον ἐκεῖνοι γὰρ ἅπαξ κόσμου καὶ τῶν ἐν κόσμῳ ἀπαλλαγέντες οὐκέτι πρὸς τὰς κοσμικὰς ματαιοπενίας ἑαυτοὺς ἀπησχόλουν, ἀλλ' ὅσημέραι πυρὶ προσλαμβάνοντες πῦρ καὶ ταῖς ἀναβάσεσιν, ὡσπερ θεοῦμενοι, τὰ κάλλη τῶν ὀρωμένων, καὶ τοῦ βίου τὴν εὐθηνίαν ὡς

(1) Βλ. Ἱστορ. Ἀσκητ. Α' σ. 29 δ.)

σκιάν παρέτρεχον, καὶ τὰς μερίμνας καὶ φροντίδας καὶ τ' ἄλλα, οἷς φιλοκτῆμονες καὶ φιλάυλοι ἤδονται, ὡς ἐμπόδια τῶν ἀρετῶν ἀπεστρέφοντο, μονολόγιστον κεκτημένοι διαγωγὴν καὶ μόνोटρόπον, τὴν δυσεύρετον καὶ σπανίους ἀρετὴν γινωσκουμένην, ἵνα μὴ λέγω περατουμένην· οὐ γὰρ τρυφῆς ἐπεμελοῦντο, οὐ χιτῶσιν ἀπαλοῖς ἐπέτερπυον ἢ σωματικῆν ἐζήτουν ἀνάπαυσιν, οὐδὲ κτήσεις ἐπόθουν καὶ ἐπικτήσεις καὶ πλατυσμούς, καθάπερ ἡμεῖς, ἀλλ' εἰς ὁσμὴν μύρου ἔτρεχον νοητοῦ, ὃ ἐστὶ Χριστὸς ἡ ζωὴ καὶ τὸ φῶς» (1). Τοῦ αὐτὴν κατάστασιν εὔρεν ἐνταῦθα καὶ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος· «οἱ γὰρ καλοὶ πατέρες ἐκεῖνοι οὐκ ἐργασίαν εἶχον γεωργίας, οὐ πράγμασι συνεπλέκοντο, οὐ μερίμναις περισπῶντο σωματικαῖς, οὐχ ὑποζυγίων εἶχον οὐδὲ ὄναριον οὔτε κυνᾶριον, ἀλλὰ καλύβας ἀπὸ χόρτου κατασκευάζοντες. . . . ἢ δὲ τροφὴ αὐτοῖς ἀκρόδρυα (= κάστανα, κάρυα, ἀμύγδαλα κττ.) καὶ ὀπωροφόρων δένδρων καρποί. εἶποτέ δέ τινες προσωρμίζοντό ποθεν τῷ ὄρει διὰ πλοίου χάριν εὐχῆς. . . τότε σίτον λαμβάνοντες παρ' αὐτῶν ἢ κέγχρον ἢ ἕτερον εἶδος σπέρματος ἀντιπαρεῖχον αὐτοῖς ὀπώρας» (2). Καίτοι δὲ ὁ ἅγιος ἰδρύσατο τιαυτὴν πολυάνθρωπον Μονὴν δὲν ἠθέλησε ἵνα ἀνατρέψῃ τὸν κανόνα τοῦτον· «τὸ γὰρ ἀπερίσπαστον, λέγει εἰς τὴν Διαθήκην, ἀφροντιστότερον, τὸ δὲ ἀφρόντιστον ἀταραχώτερον, τὸ δὲ διὰ πάντων τούτων συναγόμενον παρεκτικὸν καταστάσεως τελειότερας καὶ μείζονός» (3) ἐξηναγκάσθη ὅμως «διὰ τὸ τῆς χρείας ἀπαραίτητον καὶ μάλιστα εἰς τὴν τῆς ἐκκλησίας καρποφορίαν» νὰ φυτεύσῃ μόνον ἀμπελῶνας, εἰς πλείονα μάλιστα μέρη.

Ἡ κατάστασις αὕτη ἀληθῶς ὁμοιάζει πρὸς τὸ κράτος τῶν Κυκλώπων, οἷον περιγράφει αὐτὸ ὁ Ὅμηρος ἐν Ὀδυσσεΐα I, 107.

οὔτε φυτεύουσι χερσὶ φυτὸν οὔτ' ἀρόωσιν.

ἀλλὰ τὰ γ' ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα πάντα φύεται·

ἀλλ' οἱ γε ὑψηλῶν ὄρεων ναίουσιν κάρηνα,

ἐν σπέεσι γλαφυροῖσι θεμιστεύει δὲ ἕκαστος·

δηλαδὴ καὶ οἱ «ὑπερφίαλοι» Κύκλωπες κατόικουν ἐντὸς σπηλαίων εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὑψηλῶν ὄρεων, καὶ ἦσαν αὐτόνομοι, ὅπως ἀκριβῶς οἱ πρῶτοι ἀσκηταὶ τοῦ Ἄθω.

(1) Οὐσπένσκη, Χριστ. Ἀνατολή, Ἄθως, Κίεβον 1877 σ. 130.

(2) Vie de saint Athanase l'Athénite par L. Petit, Bruxelles: 1906, σ. 23,7.

(3) Meyer Die Haupturkunden κτλ. σ.105,26. αὐτ. 105—106.

Ὁ περίεργος οὗτος θεσμός συνετέλεσε διὰ τῶν αἰώνων, ὅπως διατηρηθῶσιν ἀνεπαφα καὶ παρθενικά τὰ δάση τοῦ Ἄθω, οἷον εἰ ἱερά. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὑπῆρξε σωτήριος· διότι τάχιστα θὰ εἶχε μεταβληθῆ ἡ γερσόνησος εἰς ἀπέραντον ἀγρόν, ἀφοῦ μεθ' ὅλας τὰς ἀπαγορεύσεις αἱ ἐξαιρέσεις δὲν ἔλιπον καὶ ἐπὶ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἔτι· «εἰσὶ μὲν γὰρ ἀγροὺς ἐν τῷ ὄρει πολλοὶ καλλιεργήσαντες, γράφει, καὶ ἀμπελῶνας καταφυτεύσαντες, ἐτοιμοὺς τε ἐξωνισάμενοι καὶ ἐπὶ φανερωτέρα ὄψει καὶ βελτιώσει γενέσθαι τούτους σπουδάσαντες» (ἐνθ' ἄνωτ. σ. 106,17). Τοῦτο ἄλλως παρατηρεῖ τις καὶ σήμερον, ὅτε ἀγροὶ δὲν καλλιεργοῦνται πλέον, ὅτι ἡ τάσις, τῶν Προβατιανῶν μάλιστα κελλιωτῶν, πρὸς ἐπέκτασιν τῶν ἀμπελῶν ἀπέβη σχεδὸν ἀπεριόριστος παρ' ὅλην τὴν αὐστηρότητα τῆς Μονῆς, ὅπως προστατεύσῃ τὰς καστανάας. Τὸ γεγονός τοῦτο πράγματι διὰ τῶν αἰώνων ἐθεωρήθη ὡς ἐξαιρετικὴ εὐλογία τοῦ θεοῦ ἐπὶ τῶν μοναχῶν τοῦ Ἄθωνος «οὐ σπείρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν καὶ ὁ θεὸς τρέφει αὐτούς» (Λουκ. 12,24). Ἀλλὰ πρὸς ταῦτα πάντα; ἵνα καταδειχθῆ, ὅτι οἱ τρισμακάριοι ἐκεῖνοι ἠβουλήθησαν καὶ εἰς πέρας ὄντως τὴν βουλήν ἠνεγκον νὰ διατηρήσωσι τὴν παραδείσιον τοῦ Ὄρους μορφὴν πλήρους παντοειδῶν δένδρων καρπίμων τὸ πλεῖστον, ἐξ ὧν οὐ μόνον ὡς οἱ πρωτόπλαστοι ἐτρέφοντο, ὡς εἶδομεν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐξώθεν πρυσπελάζουσι παρεῖχον τὰ πάντα ἀφθότως. Κάν τούτῳ διενεήθησαν νὰ διακρίνωνται τῶν λοιπῶν «ὀϊζυρῶν θνητῶν», οὔτινες μέτοχοι τῆς προπατορικῆς ἀμαρτίας εἰργάζοντο ὡς ὁ Ἀδάμ τὴν γῆν καὶ ἤκουον «ἐπικατάρατος ἦ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου· ἐν λύπαις φαγῆ αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. ἄκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι, καὶ φαγῆ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ» (Γέν. 3,17). Ἀλλὰ Λαυριῶται προῖστάμενοι ἐπιλήσμονες τῶν ἱερῶν τούτων παραδόσεων ἐπεβουλεύθησαν νὰ καταστρέψωσι τὸν παράδεισον τοῦτον, καὶ γράφω τὸ τοιοῦτόν μετὰ συντριβῆς καρδίας.

Ἡ ἐπιλήσμων ἡγεμονία ἐπέβουλεύθη νὰ καταστρέψωσι τὸν παράδεισον τοῦτον, καὶ γράφω τὸ τοιοῦτόν μετὰ συντριβῆς καρδίας. Ἡ ἐπιλήσμων ἡγεμονία ἐπέβουλεύθη νὰ καταστρέψωσι τὸν παράδεισον τοῦτον, καὶ γράφω τὸ τοιοῦτόν μετὰ συντριβῆς καρδίας. Ἡ ἐπιλήσμων ἡγεμονία ἐπέβουλεύθη νὰ καταστρέψωσι τὸν παράδεισον τοῦτον, καὶ γράφω τὸ τοιοῦτόν μετὰ συντριβῆς καρδίας.

Α΄. ΕΛΑΙΑΙ.

1.—Ἡ ἐλαία ἱστορικῶς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐξεταζομένη.—Ὁ περὶ προελεύσεως τῆς ἐλαίας μῦθος (ἔρις Ἀθηνᾶς καὶ Ποσειδῶνος).—Ἡ πάγκυφος ἐλαία τοῦ Πλάτωνος.—Ἡ ἐλαιόφυτος Ἀττική.—Τὸ ἱερὸν ἔλαιον τῶν μοριῶν.—Ἡ ἐλαία ὡς ἔπαθλον ἐν τοῖς ἀγῶσιν, ἢ εἰρεσιῶν η.—Χελιδόνισμα μετὰ θαλλῶν ἐλαίας.—Ὁ θαλλὸς τῆς ἐλαίας ὡς σύμβολον εἰρήνης.—Τὸ ἔλαιον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τῇ ἰατρικῇ καὶ τῇ μαγειρικῇ.

«Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ ἐλαία κατὰ καρπὸς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ». Δαβὶδ ἐν Ψαλμῷ 51,8.

Ἡ γλαυκόφυλλος καὶ καλλιστέφανος ἐλαία, ἢ τόσῳ δαψιλῶς κοσμοῦσα τὴν ἑλληνικὴν χλωρίδα καὶ πυκνῶς καλύπτουσα τὰς κλιτύς καὶ τὰς δειράδας, τὰς κοιλάδας καὶ πεδιάδας, ἢ τόσῳ ἐρασμίως πλαισιούσα τὰς παραλίας καὶ μεγαλοπρεπῶς περιστέφουσα τὰς θάλασσας τῶν μεσογειακῶν χωρῶν, ἔχει θεῖαν ὄντως τὴν καταγωγὴν· διὸ καὶ πάλαι μὲν ἦν λίαν προσφιλὴς τοῖς θεοῖς, ἔπειτα δὲ ἐν τῇ χριστιανικῇ ἐκκλησίᾳ («ἐλαιον ἀγγελλιάσεως») ἦν τὸ σύμβολον τῆς ἀγιότητος ἐν τῇ λατρείᾳ καὶ τοῖς μυστηρίοις. Δύο θεοὶ ἐρασθέντες τῆς Ἀττικῆς, Ἀθηνᾶ τε καὶ Ποσειδῶν, ἀμίλλην ἐνεστήσαντο, ἵνα ἐπὶ τῷ αὐτῶν ὀνόματι κτίσωσι πόλιν. Ὁ Ζεὺς ἀπεφάνθη, ὅτι τὸ δικίωμα τοῦτο θὰ ἔχη, ὅστις θὰ προσφέρῃ τὸ καλλίτερον τῇ πόλει δῶρον. καὶ ὁ μὲν Ποσειδῶν λιμέσι καὶ νεωρίοις (κατ' ἄλλους ἵπποις) ταύτην ἐκόσμη, ἡ δ' Ἀθηνᾶ ἐλαίαν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἀνέδωκεν εὐθαλῆ τε καὶ εὐκαρπον, καὶ στεφανωσαμένη ταύτην καὶ ὀραθεῖσα ὑπὸ πάντων νικήτρια ἀνεδείχθη. Ἴδου πῶς ἀφηγοῦνται τὸ γεγονός τοῦτο οἱ Ἕλληνας μυθογράφοι: «Κέκροψ αὐτόχθων... τῆς Ἀττικῆς ἐβασίλευσε πρῶτος, καὶ τὴν γῆν πρότερον καλουμένην Ἀκτὴν ἀφ' ἑαυτοῦ Κέκροπιαν ὠνόμασεν. Ἐπὶ τούτῳ, φασίν, ἔδοξε τοῖς θεοῖς πόλεις καταβαλλέσθαι (ἄλλ. καταλαβέσθαι), ἐν αἷς ἔμελλον ἔχειν τιμὰς ἰδίας ἕκαστος. Ἦκεν οὖν πρῶτος Ποσειδῶν ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν καὶ πλήξας τῇ τριαίνῃ κατὰ μέσον τὴν Ἀκρόπολιν ἀνέφηγε θάλασσαν, ἣν καὶ Ἐρεχθίδα καλοῦσι. μετὰ δὲ τοῦτον ἦκεν Ἀθηνᾶ, καὶ ποιησαμένη τῆς καταλήψεως Κέκροπα μάρτυρα ἐφύτευσε ἐλαίαν, ἣ καὶ νῦν ἐν τῇ Πανδροσίῳ δείκνυται. γενομένης δὲ ἔριδος ἀμφοῖν περὶ τῆς χώρας... διαλύσας Ζεὺς κριτὰς ἔδωκεν... θεοὺς δὲ τοὺς δώδεκα. Καὶ τούτων μὲν δικαζόντων

ἡ χώρα τῆς Ἀθηνᾶς ἐκρίθη Κέκροπος μαρτυρήσαντος, ὅτι πρῶτον τὴν ἐλαίαν ἐφύτευσεν. Ἀθηνᾶ μὲν οὖν ἀφ' ἐαυτῆς τὴν πόλιν ἐκάλεσεν Ἀθήνας, Ποσειδῶν δὲ θυμῷ ὀργισθεὶς τὸ Θριάσιον ἐπέκλυσε καὶ τὴν Ἀττικὴν ὑφαλον ἐποίησεν» (1). ὅθεν καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἀπὸ τοῦ Κολωνοῦ θεασάμενος τὴν Ἀττικὴν ὡς ἀπέραντον ἐλαιῶνα (2) ἐξυμνεῖ τὴν ἐλαίαν ὡς τερατουργὸν καὶ ἀλεξίκακον φυτὸν :

Ἡ δὲ ἑστὸς ἐστὶν ἐλαία
 φύτευμ' ἀγήρατον αὐτοποιόν, αἰετὸν ἰσοπέδον ἄριστον
 ἐγγέων φόβημα δαίτων, ὅθεν ὀ—ρτίσθε νῶλ
 ὁ τὰδε θάλλει μέγιστα χώρα, ὅτι—ἀρνήσθ
 γλαυκᾶς παιδοτρόφου φύλλον ἐλαίας. ἤκρια ἐγχευ

Οἰδ. ἐπὶ Κολ. 697.

Τὰ δ' ἀκολούθως ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα δύνανται τῇ ἀληθείᾳ ὡς θέσφατα νὰ ἐκληφθῶσιν· διότι παρ' ὅλης τᾶς ἐπιδρομᾶς καὶ καταστροφᾶς τὸ «δῶρον τοῦ μεγάλου δαίμονος· χθονὸς αὐχνημα μέγιστον» διετηρήθη μέχρι τοῦ νῦν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ὡς παραφυᾶς ἐντὸς τοῦ Ἐρεχθείου τοῦ αὐτοφυοῦς ἐκείνου δένδρου, περὶ οὗ τὰδε γράφει Ἡρόδοτος, ὁ εὐπίστος: «ἔστι ἐν τῇ ἀκροπόλει ταύτῃ Ἐρεχθεὸς τοῦ γηγενέος λεγόμενου εἶναι νηός, ἐν τῷ ἐλαίῃ τε καὶ θάλασσα ἐνι, τὰ λόγος παρ' Ἀθηναίων Ποσειδέωνά τε καὶ Ἀθηναίην ἐρίσαντας περὶ τῆς χώρας μαρτύρια θέσθαι. Ταύτην οὖν τὴν ἐλαίην ἅμα τῷ ἄλλῳ ἱρῷ κατέλαβεν ἐμπρησθῆναι ὑπὸ τῶν βαρβάρων. δευτέρῃ δὲ ἡμέρῃ ἀπὸ τῆς ἐμπρήσιος Ἀθηναίων οἱ θύειν ὑπὸ βασιλῆος κελευόμενοι, ὡς ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερόν, ὤρεον βλαστὸν ἐκ τοῦ στελέχους ὅσον τε πηχυαίον ἀναδεδραμηκότα» (βιβ. 8,55).

Ὁ σπουδαῖος οὗτος περὶ τῆς προελεύσεως τῆς ἐλαίας μῦθος, ὅστις ἀνάγει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς εἰς τὸν πρὸ τοῦ συνοικισμοῦ τῶν Ἀθηναίων χρόνον, ὑποδηλοῦ καὶ ἕτερον τι, τὴν σχέσιν τοῦ δένδρου πρὸς τὴν θάλασσαν· διότι, ὡς πρῶτος ὁ Θεόφραστος παρετήρησεν (Περὶ φυτ. ἱστορ. 6,6), αἱ ἐλαῖαι δὲν τελεσφοροῦσιν μακρὰν τῆς θαλάσσης πλέον τῶν 300 σταδίων. Καὶ ὁ ἀθάνατος τῆς Ἰλιάδος

(1) Ἀπολλοδώρου Βιβλιοθήκης βιβ. 3, 14, 1ε.

(2) Οὕτω τοὐλάχιστον περιγράφουσι οἱ ἀρχαῖοι τὴν πεδιάδα τῆς Ἀττικῆς μέχρι τῆς ὑπὸ τοῦ Σύλλα καταστροφῆς τῶν ἐλαιοδένδρων, ἀπερὶ οὗτος ἐχρησιμοποίησεν εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀθηναίων. Καὶ ὁ Σοφοκλῆς παρῆλθον τὴν χειρᾶγωγούσαν τὸν Οἰδίποδα Ἀντιγόνην λέγουσαν περὶ τοῦ Κολωνοῦ:

Ἄχθος καὶ ὄδ' οὗτος ἱερὸν ὡς σάφ' εἰκάσαι, βρύων δὲ ἐξ
 κωτὸν ἄρκυ δάφνης, ἐλαίας, ἀμπέλου Στίχ. 15 ὅστι ἐδ' εἴπει

ποίητης διδάσκει, ὅτι ἡ ἔλαια συνήθως περιβρέχεται ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Οὗτος λαμβάνων τυχαίως ἀφορμὴν, ὡς συνήθως αὐτῶν, ἐκ τοῦ φόνου τοῦ Εὐφόρου ὑπὸ τοῦ Μενελάου ἀναπόλει τὴν θάλασσαν τρικυμιώδη καὶ ἐπαφρίζουσαν πρὸ τοῦ ἐξανθίζοντος δένδρου καὶ ποιεῖται τὴν ἐξῆς θαυμασίαν τῆς ἐλαίας περιγραφὴν:

Οἶον δὲ τρέφει ἔρνος ἀνὴρ ἐριθηλὲς ἐλαίης
χώρῳ ἐν οἰοπόλῳ, ὅθ' ἄλις ἀναβέβρυχεν ὕδωρ,
καλὸν τηλεθάον· τὸ δὲ τε πνοιαὶ δοπέουσιν
παντοίων ἀνέμων, καὶ τε βρύει ἀνθεῖ λευκῶ,
ἐλθὼν δ' ἐξαπίνης ἀνεμὸς σὺν λαίλαπι πολλῇ
βόθρου τ' ἐξέστρεψε καὶ ἐξετάνυσσ' ἐπὶ γαίῃ.

P. 53-58.

Ποσάκις κατὰ τὰς σφοδρὰς ἐπιπνοὰς τῶν ἀνέμων ἐνταῦθα, ὅπου καὶ ὁ βορρᾶς κατὰ μέτωπον μανιωδῶς πνέει, καὶ ὁ νότος ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἄθωνος ἐκχέει τὸ κραταῖον ρεῦμα, δὲν βλέπει τις τὸ φαινόμενον τοῦτο· καὶ ἐνῶ λυπεῖται (ὅπως ὁ Ὅμηρος διὰ τὸν ἑίδν τοῦ Πανθήου) διὰ τὸν ἀνεμοδερόμενον νεοθαλῆ βλαστόν, ὀργίζεται κατὰ τῶν ὑπευθύνων μόνων, οἵτινες δὲν ἐπροστάτευσαν αὐτόν!

Ὡς πρὸς τὴν τῆς ἐλαίας προέλευσιν, οἱ μὲν τῶν ἀρχαίων θέλουσιν αὐτὴν ἰθαγένῃ, ἐλάχιστοι δὲ ἑτεροθαλῆ. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει (5,82) ὅτι κοιτὶς τῆς ἐλαίας ἦσαν αἱ Ἀθῆναι, καὶ τοῦτο ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τούτου, ὅτε ἡ Πυθία ἀπήντησε τοῖς Ἐπιδαυρίοις, ὅτι μόνον ἐξ ἡμέρου ἐλαίας ἔπρεπε νὰ κατασκευάζωσι τὰ ἀγάλματα, καὶ ἐπιφέρει ὁ ἱστορικός (1): «ἐδέοντο οὖν οἱ Ἐπιδαυριοὶ Ἀθηναίων ἐλαίην σφι δοῦναι ταμέσθαι, ἱροτάτας δὲ ἐκείνας νομίζοντες εἶναι. λέγεται δὲ καὶ ὡς ἐλαῖαι ἔσαν ἄλλοθι γῆς οὐδαμοῦ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἢ ἐν Ἀθήνησι». Τὸ τελευταῖον προσεπιβεβαιοῦται καὶ ὑπὸ τοῦ Αἰλιανοῦ, ὅστις γράφει: «ἐν Ἀθῆναις εὐρέθηται λέγουσι τὴν ἐλαίαν καὶ τὴν συκῆν, ἃ ἡ γῆ ἀνέδωκε, καὶ ἀγῶνα τὸν διὰ τῶν σωμάτων πρῶτοι ἐπενόησαν καὶ ἀπεδύσαντο καὶ ἠλείψαντο» (2). Καὶ ἡ πρώτη ἐλαία, ὡς εἰπόμεν, ἐφύετο ἐπὶ τῆς ἀκρόπλευς ἐν τῷ Ἐρεχθεῖῳ ἐντὸς τοῦ σηκοῦ τοῦ μόριου Διὸς—καὶ αὕτη ἦν ἡμερὸς—ἀλλ' αἱ κλιτύες τοῦ βράχου περιεστέφοντο ὑπὸ ἀγριελαιῶν, προσερχομένων

(1) Περὶ τῆς ἐλαίας (1)

(1) Καὶ τὸ ἐν τῷ Ἐρεχθεῖῳ ἀγαλμα τῆς Ἀθῆνᾶς ἦν κατεσκευασμένον ἐξ ἡμέρου ἐλαίας, τὸ λεγόμενον Παλλάδιον, ὡς ἐξ οὐρανοῦ καταπτάνει.

(2) Ποικίλης ἱστορ. βιβ. 8,38.

(1) Περὶ τῆς ἐλαίας (1)

ἐκ τῶν σπερμάτων τῆς ἡμέρου, ἧτις ἐλέγετο **μορία**. Ἐτέρα ἡμερος ἐλαία ἦν ἐν τῇ Ἀκαδημείᾳ: «ἔστι δὲ καὶ Μουσῶν τε βωμός· καὶ φυτὸν ἐλαίας, δεύτερον τοῦτο λεγόμενον φανῆναι» (1.) καὶ αὕτη ὡς ἐκ τῆς παλαιότητός τοῦ χρόνου ἐλέγετο «πάγκυφος»; καὶ ἐσώζετο ὡς πελώριος ξηρὸς κορμὸς παρὰ τὸν βοτανικὸν κῆπον μέχρι πρὸ 20ετίας, λεγομένη «ἐλαία τοῦ Πλάτωνος». (τοιαύτας πρεσβυγενεῖς ἐλαίας εἶδον εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Ἐλικῶνος, ἐνθα ἡ ἀρχαία πόλις Βουλίας, ἧς σώζονται τὰ Πελασγικὰ τεῖχη ὑπερθεῖν τοῦ λιμένος Σάλτζα ἐν τῷ ἐλαιῶνι τῆς μινῆς τοῦ ὀσίου Σεραφεῖμ). Ἡ ἱερὰ τῆς Ἀκαδημείας ἐλαία τῷ χρόνῳ ἀπετέλεσε λαμπρὰς δενδροστοιχίας μοριῶν, ὡς ὁ Ἀριστοφάνης διαμνημονεύει:

ἀλλ' εἰς Ἀκαδήμειαν κατιῶν ὑπὸ ταῖς μορίαις ἀποθρέξει,
στεφανωσάμενος καλάμῳ λευκῷ...

Νεφέλ. στίχ. 1005.

Αὗται, ὡς ἱερὰ δένδρα, ἅτε τοῦ ἐλαίου αὐτῶν χρησιμοποιουμένου ἐν ταῖς ἱεροτελεστίαις, ἐφυλάσσοντο περιδεῶς, καὶ ἦσαν περιθριγκωμένα διὰ φραγμοῦ μάλιστα εἰς τὸν τόπον, ἐνθα ἐγίνετο ὁ δρόμος· ὅθεν καὶ ἡ πικριμία «ὡς ἐκτὸς τῶν ἐλαιῶν φέρεται» ἐπὶ τῶν ὑπερβαινόντων τὰ ἐσκαμμένα λεγομένη (καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Βατράχοις 995 λέγει: «μὴ σ' ὁ θυμὸς ἀρπάσας ἐκτὸς οἴσει τῶν ἐλαιῶν»). Ἀλλὰ μορία οὕτω πεφυλαγμένα ὑπῆρχον καὶ εἰς κτήματα καὶ ἐλαιῶνας ἰδιωτῶν ἀνήκουσαι εἰς τὸν ναὸν τῆς Παρθένου, ἃς ἐμίσθουν οὗτοι καὶ τὸ ἀποφερόμενον προωρίζετο διὰ τὴν λατρείαν αὐτῆς (2). Σύμπασα ἡ Ἀττικὴ ἐκαλύπτετο ὑπὸ δάσους ἐλαιῶν, «ἃς φυτευτήρια ἐλαιῶν περιστοίχων» ὀνομάζει ὁ Δημοσθένης (3), καὶ αἵτινες ἀπεῖχον ἢ μία ἀπὸ τῆς ἄλλης διάστημα 9 μέτρων (ἢ ἀρχαίων ποδῶν), ἵνα μὴ διασταυρῶνται αἱ ρίζαι (4) κατὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος. Τὴν ἐλαιόφυτον Ἀττικὴν ἐξυμνοῦσι ἄλλοι τε καὶ ἐκ τῶν ἄλλοδαπῶν ὁ Παπίνιος Σάττιος, Ρωμαῖος ποιητής, ὁ τετράβιβλον ποιῆμα συγγράψας περὶ τῶν δασῶν (*Silvarum libri IV*), ἐν τῇ Θηβαίδι, τὰ τῆς ἐπανόδου τοῦ Θησεῶς

(1) Πausanias 1,30,2.

(2) Δημοσθένης § 1039.

(3) Νικοστρ. § 15.

(4) Ἀριστοφ. Ἀχαρν. στίχ. 511.

ἐκ τῆς ἐκστρατείας τῆς Σκυθίας περιγράφων ἐν τῷ 12ῳ βιβλίῳ
ὧδε :

dives et Egaleos nemorum, Parnesque benignus
vitibus et pingui melior Lycabessos oliva. (1)

Ἐπειδὴ καὶ ἐκ τῶν ἰδιωτικῶν ἐλαιῶν ἐλάμβανεν ἡ πολιτεία τὸ δέ-
κατον διὰ τὸν θησαυρὸν (τὸ παγκάρι) τῆς Ἀθηνᾶς ἀπηγορεύετο διὰ
νόμου ἢ ἐκρίζωσις, καθ' ὃν ἐάν τις πλεόν τῶν δύο ἐλαιῶν ἐξερρίζου
ὑπεχρεοῦτο διὰ κάθε πόδα τοῦ δένδρου νὰ καταβάλῃ πρόστιμον 100
δραχμῶν ἀττικῶν (ἦτοι 800 χρυσᾶς δραχμάς), διὰ δὲ τὰς μορίας
ἦτοι τὰς ἱεράς ἐλαίας, ὁ νόμος ἦν αὐστηρότατος. Κατὰ τὸν Ἀρι-
στοτέλην, ὅστις ἐν ἐκτάσει ὀμιλεῖ περὶ τῆς ἐλαίας ἐν τῇ Ἀθηναίων
Πολιτείᾳ (κεφ. 60), ὑπῆρχεν ἰδιαιτέρα ἀρχὴ διὰ τὴν διαχείρισιν
τοῦ ἐκ τῶν μοριῶν τούτων παρὰ τοῦ ἄρχοντος τῆς πόλεως εἰσ-
πραττομένου ἐλαίου, οἱ ἀθλοθέται. αὗτοι καὶ τὸ ἔλαιον τοῖς
ἀθληταῖς ἀποδιδόασιν. συλλέγεται δὲ τὸ ἔλαιον ἀπὸ τῶν μοριῶν (2).
εἰσπράττει τοὺς τὰ χωρία κεκτημένους, ἐν οἷς αἱ μορίαί εἰσίν,
ὁ ἄρχων τρεῖς ἡμιχοτύλια ἀπὸ τοῦ στελέχους ἐκάστου. πρότερον
δὲ ἐπώλει τὸν καρπὸν ἢ πόλις». Καὶ ἐπάγεται τὸν ἀπηνῆ νόμον, ὃν ἡ
ἀνωτάτη τῆς πόλεως ἐφήρμοζεν ἀρχὴ κατὰ τῶν ἐπιβουλευομένων
ταῖς ἐλαίαις: «εἴ τις ἐξορύξειεν ἐλαίαν μορίαν ἢ κατάξειεν,
ἐκρινεν ἢ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλή, καὶ εἶπου καταγνοίη, θα-
νάτῳ τοῦτον ἐξημιου. Συλλέξας δὲ ὁ ἄρχων τὸ ἀφ' ἐαυτοῦ γιγνώ-
μενον τοῖς ταμίαις παραδίδωσιν εἰς ἀκρόπολιν. οἱ δὲ ταμίαι τὸν
μὲν ἄλλον χρόνον τηροῦσιν ἐν ἀκροπόλει, τοῖς δὲ Παναθηναίοις
ἀπομετροῦσι τοῖς ἀθλοθέταις, οἱ δὲ ἀθλοθέται τοῖς νικῶσι τῶν ἀγω-
νιστῶν· ἔστι γὰρ ἄλλα ταῖς μὲν τὴν μουσικὴν νικῶσι ἀργύρια καὶ
χρυσᾶ... τοῖς δὲ τὸν γυμνικὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ἵπποδρομίαν ἔλαιον».
Παρεθέμενην ὀλόκληρον τὸ χωρίον ἐνταῦθα, ἐξ οὗ ἀποδείκνυται ὅτι, ἡ
διπλῆ αὕτη ἐπὶ τῶν ἐλαιοδένδρων κυριότης διεσώθη ὑπὸ τῶν χρι-
στιαγῶν, ἐξ Ἑλλήνων βεβαίως καταγομένων, ἐν τῇ Ἑκκλησίᾳ καὶ
ταῖς Μοναῖς. Αὗται μάλιστα πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας
εἰς τοὺς ἐλαιῶνας τῶν χωρικῶν ἐκέκτηντο δένδρα ἀφιερωμένα
εἰς τὸν ἅγιον τῆς Μονῆς, τὰ «σκόρπια» λεγόμενα, ὧν ἐλάμβανον

(1) Ἐκδ. Buntleville, τομ. IV, σ. 208, Paris 1832.

(2) Κατὰ τὸν σχολιαστὴν: «μορίαί· διὰ τὸ πάντα ἄνθρωπον κεκτη-
μένον ἐλαίας ἀναγκάζεσθαι μέρος τι παρέχειν εἰς τὰ Παναθηναίων». Ἐν δὲ
τῇ Συμερικῇ πιπτ σημαίνει περιτελισμα (ὑπὸς καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ), ἰα
ἐλαία, ἐπομένως τόπος ἐλαίων. πεφραγμένος, ὡς εἶδομεν καὶ ἀνωτέρω.

τὸ ἔλαιον ἀδιὰ τὰ κανδήλια τῆς ἐκκλησίας. Δυστυχῶς διὰ τῆς ἀπαλλοτριώσεως ἐξέλιπε καὶ αὐτὸς ὁ σύνδεσμος τῶν νέων Ἑλλήνων πρὸς τοὺς ἀρχαίους. Πρὸς τούτοις καὶ ἑτέραν παρατήρησιν ἔχομεν νὰ κάμωμεν. Ἐὰν καὶ νῦν ὁ αὐστηρὸς περὶ μοριῶν νόμος ἴσχυεν ἐν Ἀθήναις δὲν θὰ ἐβλέπομεν τὴν πεδιάδα τῆς Ἀττικῆς ἀπογυμνωθεῖσαν τελείως τῶν ἐλαίων. καὶ ἡ καταστροφή ἤρξατο συντελουμένη ἀπὸ τοῦ ἔτους τοῦ σκληροῦ ὑπὸ τῶν προστατίδων Δυναμέων ἀποκλεισμοῦ (1916), ἡ δὲ ξυλεία αὐτῶν ἐχρησίμευεν ὡς καύσιμος ὕλη εἰς τοὺς κλιβάνους τῆς πόλεως καὶ εἰς τοὺς σιδηροδρόμους. ὡς κινητήριος· εἴτι ἔκτοτε εἶχεν ὑπολειφθῆ ἔξηφάνισθη ἤδη διὰ τῆς ἐκτετατάς ἐπεκτάσεως τοῦ σχεδίου πόλεως. Τὸ αὐτὸ σχεδὸν παρατηρεῖται κατ' ἐξίρσεις δυστυχῶς μόνον ἐν τῇ Μεγίστῃ Λύρῃ, (διότι εἰς τὰς λοιπὰς μόνος ἴσχυει τὸ καθεστῶς, καθ' ὃ οἱ ἐλκιδῶνες τῶν μονῶν θεωροῦνται ἱεροί). Καθ' ἐκάστην βλέπει τις γάρον ἐπεκτάσεως τῶν ἀθλήτων ἰδιωτικῶν κηπερίων νὰ ἐκρίζωσι μικροὶ καὶ μεγάλοι ἐλκιδένδρα, ἅπερ ὁ πανδαμιάτωρ ἐσεβάσθη χρόνος, συμπληροῦσι δὲ τὸ ἔργον οἱ ἀπρόσεκτοι ἐργάται τῆς μονῆς, οἵτινες κἀνοῦσι τὴν ἀγρίαν ὕλην τοῦ ἐλκιδῶνος ἐν μέσῳ τῶν δένδρων. ὅποια ἀναληθσία! Ποῦ εἶσαι καυμένη Ἄρειε Πάγε!—

Τὴν ἐλαίαν ὡς ἐγγώριον καὶ παλαιγενὲς φυτὸν θεωροῦντες οἱ ἀρχαῖοι ἀνεκέρουζάν τε ἱερὰν καὶ μετὰ τῶν σπουδαιωτέρων ἐπινικίων βραβείων κατέταζαν. Ὁ Πύρσανίας τὰ ἐν Ὀλύμπῳ ἀξιοθέατα περιγύρων, εἰς τὸ ἐν τῇ Ἄλτει Λεωνίδαιον πάργενόμενος γράφει: «κατὰ τὸν ὀπισθόδρομον μάλιστα ἐστὶν ἐν δεξιᾷ πεφυκὼς κότινος, καλεῖται δὲ ἐλαία καλλιστέρανος, καὶ τοῖς νικῶσι τὰ Ὀλύμπια καθέστηκεν ἀπ' αὐτῆς διδόνθαι τοὺς στεφάνους» (5, 15, 3). Πρὸ αὐτοῦ δὲ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης «τοὺς νικῶντας στεφανῶσαι κότινω» ἔγραψεν (βλ. καὶ ἀνωτ.) (1), τοῦθ' ὅπερ προσεπικυροῦ καὶ ὁ Βαλέριος Μάξιμος καὶ διὰ τοὺς ἐν τοῖς φιλολογικαῖς καὶ μουσικαῖς ἀγῶσιν ἀριστεύσαντας (βιβ. II, κεφ. VI):

duobus oleae connexis ramulis Periclis eingendo caput.

Θαλλοὶ ὡσαύτως κότινου ἐχρησίμευον καὶ κατὰ τὰς ἐορτὰς τῶν ἀρχαίων καὶ τοιαύτη ἦν ἡ εἰρεσιώγη: Θαλλοὶ κότινου περιεπλεκόμενοι εἰς στεφάνους, οἵτινες μετὰ τὴν ἐορτὴν διετηροῦντο εἰς τὰς οἰκίας τῶν Ἀθηναίων ὡς φυλακτὰ καὶ παλαιούμενοι ἐκαί-

(1) Διὰ τὴν τὴν τοῦ δένδρου ἱερότητα καὶ διὰ τὴν σκληρότητα ἐκ κότινου ἦν καὶ τὸ τοῦ Ἡρακλέους ρόπαλον, ἐξ οὗ ἐβλάστησεν ἡ ἱερὰ ἐλαία ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς Τροιζήνης κατὰ Πύρσανίαν, (Κορινθ. 11, 13).

οντο (πβρλ. Ἀριστοφ., Πλοῦτ. 1054: ὡσπερ παλαιὰν εἰρεσιώνην καύσεται. ἀκριβοῦς ὕπως καὶ ἡμεῖς τὰ βάρια ἢ τοὺς στεφάνους τοὺς πρωτομαγιάς). Ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ὕμνοις διεσώθη ἡ εἰρεσιώνη ὡς ἄσμα, ὅπερ μετὰ τῶν στεφάνων περιφερόμενοι ἔψαλλον οἱ νέοι ἐν Ἀθήναις (ὅπως νῦν τὰ κάλανδα, ἢ μᾶλλον τὰ ἄσματα τῆς ἀνοίξεως ἢ τοῦ Μαιῦ, ἅπερ ψάλλουσιν ἐν τῇ πατρίδι μου τῇ Κοριτσᾷ), εἶναι δὲ τοῦτο τὸ λεγόμενον γελιδόνισμα.

Δῶμα προσετραπόμεσθ' ἀνδρὸς μέγα δυναμένιο,
ὃς μέγα μὲν δύναται, μέγα δὲ πρέπει ὄλβιος αἰεὶ.
αὐταὶ ἀνακλίνεσθε θύραι· πλοῦτος γὰρ ἔσεσιν
πολλός, σὺν πλούτῳ δὲ καὶ εὐφροσύνη τεθαλυῖα,
εἰρήνη τ' ἀγαθή. ὅσα δ' ἄγγεα, μεστὰ μὲν εἴη,
κῦρβαίη δ' αἰεὶ κατὰ καρδόπου ἔρποι μᾶζα,
νῦν μὲν κριθαίαν εὐώπιδα σησαμβέσσαν,
τοῦ παιδὸς δὲ γυνή κατὰ διφράδα βήσεται ὕμνιν.
ἡμίονοι δὲ ἄξουσιν κραταίποδες ἐς τόδε δῶμα.
αὐτὴ δ' ἰστόν ὑφαίνει ἐπ' ἠλέκτρῳ βέβαυῖα.
νεῦμαί τοι, νεῦμαι ἐνιαύσιος, ὥστε γελιδῶν
ἔστηχ' ἐν προθύροις ψιλὴ πόδας κτλ.

Εἰ μὲν τι δώσεις· εἰ δὲ μή, οὐχ ἔστήξομεν·

οὐ γὰρ συνοικήσοντες ἐνθάδ' ἦλθομεν. (1).

Παρά Ῥοδίους ἐπίσης ἦν ἐν χρήσει τὸ γελιδονίζειν, καὶ τὸ ἄσμα διέσωσεν ἡμῖν ὁ Ἀθήναιος (H 360c)

Ἦλθε, ἦλθε γελιδῶν
καλὰς ὥρας φέρουσαι
καλοὺς ἐνιαυτούς
ἐπὶ γαστέρα λευκὰ
ἐπὶ νῶτα μέλαινα.

Ἐπεμήκυνα τὸν λόγον τὰς περὶ αὐτογλυκίας τῆς ἐλαίας ἐν Ἑλλάδι ἐκτιθέμενος ἀποδείξεις, αἵτινες δύνανται καὶ νῦν πολλαπλασιασθῶσιν. καὶ τοῦτο μαρτυρεῖ τὴν πολὴν τοῦ δένδρου ἀρχαιότητα. Πράγματι οἱ Ἕλληνας ἀπὸ ἀμνημονευτῶν χρόνων εἰς τὴν τῆς ἐλαίας ἐπεδόθησαν θεραπείαν, καὶ κατὰ τὰς ζώνας ταύτας τῆς Εὐ-

(1) Hymni Homerici ex rec. A. Baurmeister, Lipsiae 1882, XV, σ. 90.

ρώπης, ἔνθα αὐτῇ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ, εἶναι ὁ πρῶτος λαὸς ὅστις διεΐδε τὴν παντοδαπὴν αὐτῆς χρησιμότητα, καὶ δικαίως θουμάσας ἀφιέρωσεν αὐτὴν εἰς τὴν θεὰν τῆς σοφίας. Ἡ ἐλαία ἔκτοτε ἐγένετο δημοφιλεστάτη ἐν Ἑλλάδι, κατέλαβεν ὅλας αὐτῆς τὰς ἀγχιγάλους ἐκτάσεις, προυχώρησε ἀπὸ τῆς θαλάσσης μέχρις ὕψους 600 μέτρων, καὶ ἐξετιμῆθη τοσοῦτον, ὥστε ἐν μὲν ταῖς ἐρταῖς ἦν τὸ σύμβολον τῆς ἀργιότητος, ἐν δὲ ταῖς ἀγῶσι τὸ σύμβολον τῆς ἀνδρείας, καὶ ἐν ταῖς μεταλλαγαῖς τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους τὸ εὐρίωνον σύμβολον τῆς εὐτυχίας.

Ἄλλ' ἡ ἐλαία, ἡ ταπεινὴ καὶ αἰδήμων, παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἦν καὶ τὸ σύμβολον τῆς εἰρήνης, ἥς ὁ Εὐριπίδης ἐν τῷ ἀπ' σπᾶσμάτι τοῦ Κρεσφόντου πλέκει τὸν ὕμνον.

Εἰρήνη, βαθύπλουτε καὶ καλλίστα μακάρων θεῶν
ζῆλος μαι σέθεν ὡς χρονίζεις.

καὶ ὁ Καλλιμάχος εἰς Δῆμητρος κάλαθον εὐχεται ὧδε:
Δαμάτερ μέγα χαῖρε, πολύτροφε, πολυμέδιμνε.

φέρβε βῶας, φέρε μᾶλα, φέρε στάχυν, οἷσε θειισμόν,
φέρβε καὶ εἰρήναν, ἵν' ὅς ἄρσσε, κῆνος ἀμάση.

Στίχ. 119, 137—138).

Ἡ περιστέρα τῆς Γενέσεως ἐπανακάμπτει εἰς τὴν κιβωτὸν κομίζουσα γλοερὸν κλάδον ἐλαίας εἰς ἔνδειξιν, ὅτι ὁ κατακλυσμός καὶ ἡ ἀναστάσις τῆς γῆς ἐκόπασαν, εἰρήνη δὲ καὶ γαλήνη βασιλεύει, καὶ οἱ ἄνθρωποι καλοῦνται ἐπὶ τὰ ἔργα «καὶ ἀνέστρεψε πρὸς αὐτὸν (τὸν Νῶε) ἡ περιστέρα τὸ πρὸς ἑσπέραν καὶ εἶχε φύλλον ἐλαίας, κάρφος ἐν τῷ στόματι αὐτῆς, καὶ ἔγνω ὁ Νῶε, ὅτι κεκόπηκε τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς γῆς» (κεφ. 8, 10).

Οἱ κήρυκες παρὰ τοῖς Ἑλλησι καὶ ταῖς Ῥωμαίοις, ὡς ἰσραὴ καὶ ἀπαραβίαστα πρόσωπα, ἐκράτουν κλάδους ἐλαίας προσερχόμενοι εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν ἐχθρῶν :

velati ramis olivae veniamque rogantes (1).

καὶ ἡ Ἰοκάστη οὕτω παρουσιάζεται πρὸς τὸν Πολυεῖκην, ἵνα πρότρέψῃται αὐτὸν εἰς συνδιαλλαγὴν μετὰ τοῦ Ἐτεοκλέους :

nigra (branchia) ferens, ramumque oleae cum vel-
[leris atris] nexibus, Eumenidum velut antiquissima (2).

(1) Βιργ. Αἰνείαδ. βιβλ. XI, στίχ. 101.

(2) Statius theb. βιβλ. VII, στίχ. 474.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Διομήδης, κομίζων πρὸς τὸν Αἰνεΐαν τὸ Παλλάδιον
προβάλλει μετὰ κλώνου ἑλαίας, ἵνα μὴ τρομάξωσιν οἱ Τρῶες :

Priamidae intremaere meta; tum pignera pacis
praetendens dextra ramum canentis olivae (1).

Ἐπίσης καὶ ὁ Ἰκέτης εἰς τὸν βωμὸν προσερχόμενος, ἑθαλλοφόρει,
ὡς παρίστησιν αὐτὸν ὁ Αἰσχύλος ἐν Εὐμενῶσι, στίχ. 42 :

ὄρω δ' ἐπ' ὀμφαλῷ μὲν ἄνδρα θεομυσῆ
ἔχοντ' ἑλαίας θ' ὑψηγέννητον κλάδον,
λήγει μεγίστῳ σωφρόνως ἑστεμμένον
ἀργῆτι μαλλῶ.

Καὶ ὁ Ἀμφιάραος κατερχόμενος εἰς τὰς ζοφώδεις τῆς Στυγὸς ὄχ-
θας ἔφερε κλώνον φθινοῦσης ἑλαίας :

vitta manet ramumque tenet morientis olivae (2).

Ὡς σύμβολον βεβαίως εἰρήνης καὶ καταπαύσεως τῆς τρικυ-
μίας τῶν παθῶν παρέχεται τοῖς πιστοῖς ὑπὸ τῆς ἡμετέρας ἐκκλη-
σίας τὸ ἔλαιον, ὡς τε χρίσμα ἱερὸν πρὸς μετάδοσιν τῶν χαρισμά-
των τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἐν τῷ εὐχελαίῳ πρὸς ἴασιν ψυχῆς
καὶ σώματος ἵνα δὲ ἡ ἐκκλησία πιστοποιήσῃ τὴν ἐξαιρετικὴν
ταύτην χάριν καὶ ἰαματικὴν δύναμιν τοῦ ἐλαίου, καὶ διαφημίση
οἴκει αὐτὸ πρὸς τὸν λαόν, ἐκ πάντων τῶν καρπῶν τῆς γῆς αὐτὸ
καθιέρωσεν εἰς πολλὴν ἐν τῷ ναῷ χρῆσιν, ὡς π.χ. εἰς τὰς κανδή-
λας τῶν ἁγίων, τὴν λυχνοκάταν καὶ τὸν φωτισμόν, ὡς συμβαίνει
ἐν ταῖς Μναῖς τοῦ Ἁθω. Ἐνταῦθα ἀντὶ ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων
ἔχομεν τὰ λεγόμενα πολυκάνδηλα καὶ τοὺς φανούς (αἱ λαμπάδες
ἀνάπτονται εἰς ὠρισμένας μόνον ὥρας τοῦ ἥθρου καὶ τῆς λειτουρ-
γίας καὶ κατὰ τὰς μεγάλας ἐυρτάς). Πρὸς τούτοις τὸ ἔλαιον ἀπο-
τελεῖ σπουδαιότατον θεραπευτικὸν μέσον ἐν τῇ ἰατρικῇ. Δὲν ὑπάρ-
χει σχεδὸν ἀσθένεια εἰς ἣν δὲν ἐγίνετο χρῆσις ἐλαίου παρὰ τῶν ἀρ-
χαιῶν ἰατρῶν, καὶ τὸ κυριώτερον στοιχεῖον παντὸς φαρμάκου ἦν
τὸ ἔλαιον. Ἐνεκα τῶν πολλαπλῶν τούτων ἀρετῶν καὶ προτιμή-
σεων ἡ ἑλαία κατέστη δημοφιλέστατον δένδρον καὶ τὸ ἀπαραί-
τητον ἐκάστης οἰκογενείας ὑπωροφόνον—καὶ ὡς κοσμητικὸν δὲ
εἶναι ἀξιόλογον διὰ τὸ ἀειθαλές.

Κατέστη ἡ ἑλαία καὶ τὸ ἔλαιον τῷ χρόνῳ καὶ ἡ ἀπαραίτη-
τος τροφή πτωχῶν τε καὶ πλουσίων. δὲν ὑπάρχει ἕδρασμα, ἕπερ νά.

(1) Silius Italicus, Punicorum βιβ. XIII, 68.

(2) Θηγάτος, βιβλ. VIII, στίχ. 89.

μη ἀρτύηται δι' ἐλαίου, καὶ δὲν ὑπάρχει τράπεζα, ἢ τε ἀβροδιαίτος καὶ ἡ λιτοτάτη, ἣτις νὰ μὴ ἔχη ὡς τε ὀρεκτικὸν καὶ ὡς τὸ πρόσφαγιον συνήθως τοῦ χωρικοῦ τὰς ἐλαίας· εἶναι δὲ αὐταὶ ὡς φυτικὴ οὐσίη ὀρεπτικωτάτη τροφή (1).

2. Ἡ ἀληθὴς καταγωγὴ τῆς ἐλαίας. πότερον ἡ ἀγρία ἢ ἡ ἡμέρος προηγείται ἐλαία.

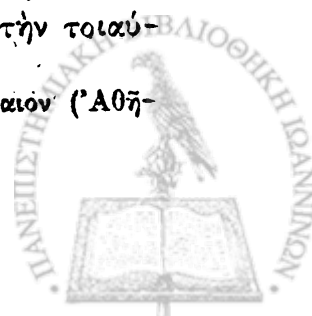
Διὰ ταῦτα πάντα ἐθεωρήσαμεν ὡς ἐλληνικώτατον ἰθαγενὲς δένδρον τὴν ἐλαίαν καὶ συνεσωρεύσαμεν ἀλλεπαλλήλους τὰς τῶν ἀρχαίων περὶ τούτου μαρτυρίας. ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ τινὲς οὔτινες παρουσιάζουσιν ὡς ἑτεροθαλὲς καὶ ξενικὸν φυτὸν τὴν ἐλαίαν. Οὕτως ὁ γλυκίφθογγος Πίνδαρος πρῶτος ἀναφέρει, ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ἐφύτευσεν εἰς Ὀλυμπίαν (Πῖσαν) τὴν ἐλαίαν ἀπὸ τοῦ Ἰστροῦ ποταμοῦ ἐκ τῆς χώρας τῶν Ὑπερβορείων μετενεγκὼν αὐτήν· ὅθεν καὶ ὡς ἄθλιον ἀρετῆς τοῖς νικηταῖς στέφανός ἐλαίας ἀπενέμετο· ψάλλει δὲ οὕτως:

ᾧτινι κραίνων ἐφετμᾶς
Ἡρακλέους προτέρας,
ἀτρεκῆς Ἑλλανοδίκας γλεφάρων·
Λίτωλός ἀνὴρ ὑψόθεν
ἀμφὶ κόμαισι βάλαι γλαυ-
κόχροα κόσμον ἐλαίας. τάν ποτε
Ἰστροῦ ἀπὸ σκιερᾶν παγᾶν ἔνεικεν
Ἀμφιτριονιάδας (ἄλλ. ἀμφιτροωνίδας)
μνᾶμα τῶν Οὐλυμπία κάλλιστον ἄθλων
δᾶμον ὑπερβορείων πείσαις Ἀπόλ-
λωνος θεράποντα.

Πίνδ. Ὀλύμπια, εἶδος γ', 19-29.

Ἀπεμνημόνευσε ταῦτα καὶ Πausanias, εἰπὼν ὅτι ἀκομισθῆναι δὲ ἐκ τῆς τῶν ὑπερβορείων γῆς τὸν κότινον φασὶν ὑπὸ Ἡρακλέους εἰς Ἑλλάδας· εἶναι δὲ ἀνθρώπους, οἳ ὑπὲρ τὸν ἄνεμον εἰκοῦσι τὸν Βιρέαν (5,7,7). Ἀλλ' εἶναι πάντως ἀκατανόητον πῶς ἐκ τῆς ἀζένου (διὰ τὸ δένδρον) χώρας, τῆς παραδουναβείου, προῆλθεν ἡ μεσημβρινοῖς καὶ εὐχραέσι τόποις χαίρουσα ἐλαία. καὶ εἶναι περιέργον πῶς ὁ μακ. Διομ. Σαρακωμένος, ὁ τὴν ἀρίστην συνθέμενος περὶ ἐλαίας συγγραφήν, ἀφῆκεν ἄνευ σχολίου τὴν ταιαύ-

(1) Βλ. Δ. Σαρακωμένου, Ἡ ἑλληνικὴ ἐλαία, τόμ. Β' (τὸ ἐλαίον) (Ἀθήναι 1930), ἔργον ἀξιόλογον.

τὴν παράδοσιν. (1) Ὁ Βίκτωρ Hehn καὶ ὁ De Candolle, ἀριστοὶ ἐρευνηταὶ τῆς προελεύσεως τῶν καλλιεργουμένων φυτῶν, παραδέχονται, ὅτι ἡ ἐλαία ἔσχε πατρίδα τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας, ἐνθα καὶ ἐξηγγενίσθη ὑπὸ τῶν Σημιτῶν, ἐκ δὲ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐκομίσθη εἰς Αἴγυπτον ἐπὶ 19ῆς δυναστείας. (2) Ὁ πάπυρος Harris ἀπὸ τοῦ 1550 π.χ. ἀναφέρει τὴν καλλιεργίαν τῆς ἐλαίας, μούμια δὲ τῶν Θηβῶν τῆς 20ῆς καὶ 26ῆς δυναστείας εἰσὶν ἐστεφανωμένοι θαλλῶ ἐλαίας. καὶ πρὸ τοῦ 1500 μεταξὺ τῶν ἀγαθῶν «τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας» ἀναφέρονται καὶ αἱ ἐλαῖαι. Ἀπήγησιν περὶ τῆς ἐξ ἀνατολῶν προελεύσεως τοῦ δένδρου ἔχομεν τὴν παρ' Ἀθηναίῳ (βιβ. Γ', 7) μαρτυρίαν τοῦ Ἀντιφῶντος, ὅτι τοῦτό μετηνέχθη ἐκ Περσίας. ἀλλ' ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὑπερβορείους ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι οὐχὶ τοὺς βορείους λαοὺς, ἀλλὰ τοὺς Κιμμερίους, ἧτοι τοὺς νῦν εἰς τὸ φῶς ἀχθέντας ἀρχαιωτάτους ἀριανοὺς λαοὺς, τοὺς Χετταίους καὶ Σουμερίους, οἵτινες μετ' ἄλλων κατέλαβον εἰς προϊστορικοὺς χρόνους πάσας τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, καὶ ἐπειδὴ καὶ ἕτεροι κατῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Βυρῶν, τότε συμβιβάζονται αἱ δύο περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ δένδρου μαρτυρίαι. Τὸ δὲ σπουδαιότερον ἐν τῇ Σουμερικῇ ἢ λέξις Κεχροπίλ ἐρμηνεύεται χώρα ἐλαιῶν. Τὸ δ' ἀληθές εἶναι, ὅτι πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων—1500 ἔτη π.χ. ἦν γνωστὴ ἡ ἐλαία ἐν Ἑλλάδι—λαοί, οὓς εἵπομεν, ἔφερον ἐκ Παλαιστίνης εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τὸ φυτόν, καὶ εἶτα διὰ τῶν νήσων μετεδόθη εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Ἐν τῷ Δευτερονομίῳ (6, 18. 8, 8) ἡ Χαναάν ὀνομάζεται «γῆ ἐλαιῶν καὶ μέλιτος». Τίς δὲν γνωρίζει ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου τὸ παρὰ τὰ Ἱεροσόλυμα Ὅρος τῶν ἐλαιῶν; Ἐνταῦθα ὑπάρχουσιν εἰσέτι ἐλαῖαι χρονολογούμεναι ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ Χριστιανισμοῦ. λέγεται, ὅτι ἐπὶ κοπέντων κορμῶν ἐλαιῶν ἠρίθμησαν πλέον τῶν 3000 συγκεντρωτικῶν στρωμάτων (3). Ὁ περὶ τῆς ἀναφύσεως

(1) Βλ. Ἡ Ἑλληνικὴ ἐλαία, τόμ. πρῶτος, μέρος Α'. Ἡ Κερκυραϊκὴ ἐλαία, Ἀθήναι 1920, σ. 12.

(2) Ἡ προϊστορικὴ τῆς ἐλαίας πατρὶς ἐξετείνετο ἀπὸ τῆς Συρίας πιθανῶς πρὸς τὴν Ἑλλάδα διότι κοινοτάτη τυγχάνει ἡ ἀγριελαία εἰς τὰς μεσημβρ. ἀκτὰς τῆς Μ. Ἀσίας. ἀναμφιβόλως δὲ οἱ Ἕλληνες ἐντεῦθεν καὶ ἐκ τῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους ἐγνώρισαν ἐνωρὶς πολὺ τὸ δένδρον» (καὶ τὸ ὄνομα δηλοῖ ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐθεώρουν ὡς ἰθαγενῆ τὴν ἐλαίαν) Sur l'origine des plantes cultivées, Paris, σ. 244.

(3) Βλ. Ἀλεξ. Ριόνδε, Περὶ τῆς ἐλαίας, κατὰ μετάφρ. Φωστήροπούλου (Ἀθήναι 1882) σ. 5.

ἐν τῇ ἀκροπόλει ἐλαίας μῦθος ἀναφέρει ὡς πρόσωπον ἱστορικὸν τὸν Κέκροπα, ὅστις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πρῶτος ἐκ Αἰγύπτου ἔφερε τὸ πολυύμνητον τοῦτο φυτόν ἐπὶ τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων. Ἄλλ' ἡ πολὺ αὐτῆ ἀρχαιότης καὶ ἡ θαυμασία τοῦ δένδρου εὐδοκίμησις εἰς τὴν εὐκρατον ἐλληνικὴν ζώνην, καὶ ὑπὸ τὸν τερπνὸν οὐρανόν, μετέβαλεν τοὺς περὶ αὐτοῦ θρύλους εἰς τὴν δημόδη παράδοσιν, καθ' ἣν ἡ ἐλαία ὑπὸ τε τῶν ποιητῶν καὶ μυθογράφων ἐξυμνεῖται ὡς γηγενὲς φυτόν. Ὁ Δ. Σαρακωμένος, ὁ βαθὺς τῆς ἐλαίας ἐρευνητής, ἀποφαίνεται ὡς ἐξῆς πρὸς ἐξήγησιν τῆς τοιαύτης παραδόσεως: «τὸ μόνον ἀληθές εἶναι, ὅτι ὅταν αἱ συνθήκαι τοῦ ἐδάφους, τοῦ περιβάλλοντος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν κρατούντων ἐν χώρᾳ τινὶ λαῶν συντρέχουσιν εὐμενῶς πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ πολλαπλασιασμὸν φυτοῦ τινὸς, τὸ φυτόν τοῦτο δεῖν νὰ θεωρηθῇ ἤδη ὑπάρχον ὡς ἀναπόδραστον ἀποτέλεσμα τοῦ συνδυασμοῦ προσφόρων παρρηγιῶν» (1)

Πολλάκις κατὰ τοὺς ἐσπερινοὺς περιπάτους ἀπομακρυνόμενος τῆς Μινῆς χάριν ἐρεύνης διέρχομαι διὰ στενῶν ἐντὸς τοῦ δάσους καὶ δυσεξιτήτων ἀτραπῶν καὶ κατὰ πᾶν βῆμα ἀνακαλύπτω ἐν μέσῳ πρίνων καὶ κομαρεῶν καὶ τῆς ἄλλης παντοδαποῦς ἀγρίας ὕλης τὴν ἀγριελαίαν, ἧς ὁ γηραιὸς κορμὸς δεικνύει, ὅτι ἤκμαζόν ποτε καιρὸν καὶ εἰς αὐτὰ τὰ νῦν δασώδη μέρη θαλεροὶ ἐλαιῶνες, καὶ ὅτι οὗτοι παρήκμασαν καὶ ἐξηγριώθησαν τελείως μετὰ τὴν παρακμὴν τῆς Μεγίστης Λαύρας, ἣτις ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις παρουσιάζει ὄντως ἀξιολάκρυνον κατάστασιν. Τοῦτο μάλιστα μαρτυρεῖ καὶ τὴν μεγάλην ἀλήθειαν, ὅτι ἡ πρόεδρος καὶ ἡ ἀκμή, ὅπου ὑπάρχει, ἐκδηλοῦται καὶ ἐν τοῖς ἔξω, καὶ τὰνάπαλιν. καὶ ὅπως τὸ ἔαρ ἐπιφαίνεται.

ὁπότε δ' ἀνθεσι γαῖ' εὐωδέσιν εἰαρινοῖσι
παντοδαπῆς θάλλει (2).

οὕτω καὶ τὸ ἔαρ τῶν καλῶν ἐν πάσῃ ἀνθρώπων κοινωνίᾳ ἐπιμαρτυρεῖται ἐκ τῆς πέριξ θαλλούσης φύσεως. Πολυζήτητον τυγχάνει, ἐὰν ἡ ἀγρία ἡ ἡμερος προσηύργεν ἐλαία. Βεβαίως ἡ ἡμερος, ἐφ' ὅσον ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει, ὅτι ἐκ τῆς ξένης μετηνέχθη

(1) Ἐνθ' ἀνωτ. τομ. Α' σ. 14. ἐκτενέστερον δὲ περὶ τῆς εὐχαρπίας ἐν γένει τῆς Παλαιστίνης ἱστορικῶς ἔγραψεν ὁ Guénée, Recherches sur la Judée considérée principalement par rapport à la fertilité de son terroir depuis la captivité de Babylon jusqu'à notre temps (Mémoires de l'Académie des inscriptions et belles lettres tom. 50, σ. 142-246).

(2) Ὅμηρ. Ὕμν. γ εἰς Δήμητρον, στίχ. 401.

αὕτη, ὡς ἡμερος μεταφυτευθεῖσα, εἶτα ἐγκαταλειφθεῖσα ἐξη-
γριώθη, ὅ ἐστι περιῆλθεν εἰς τὴν ἀρχικὴν κατάστασιν. Ὁ Caruso
ὡς ἀρχικὸν τῆς ἐλαίας τύπον παραδέχεται τὴν ἀγρίαν, καὶ ὅτι ἐκ
ταύτης λέγει, προῆλθεν ἡ ἡμερος, ἥτις ἐκ τῆς Ἀσίας διεδόθη βαθ-
μηδὸν εἰς τὴν Εὐρώπην σὺν τῇ προόδῳ τοῦ πολιτισμοῦ (1).
Ἄλλοι ὅμως βοτανικοὶ καὶ ἱστορικοὶ ὡς ὁ Presta (2) ὁ De
Candolle (3) καὶ ὁ Hehn (4) διατείνονται, ὅτι ἡ ἀγρία
προῆλθεν ἐκ τῆς ἡμέρου ἐγκαταλειφθείσης καὶ διὰ τῶν δια-
δοχικῶν διασπορῶν τῶν σπερμάτων αὐτῆς ἐκφυλισθείσης· ὁ δὲ
Presta λέγει, ὅτι «θὰ ἦτο προσβολὴ κατὰ τοῦ δημιουργοῦ,
ἂν ἐπιστεύομεν ὅτι ἔδωκεν ἡμῖν τὴν ἀγρίαν ἐλαίαν καὶ οὐχὶ τὴν
ἡμερον». Ἡ πλειονότης ὅμως τῶν βοτανολόγων τούτων, καὶ οἱ
διασημότεροι μάλιστα, δέχονται, ὅτι ἡ μὲν ἀγρία εἶναι ἔργον τοῦ
δημιουργοῦ, ἡ δὲ ἡμερος τοῦ σοφοῦ γεωργοῦ, ὡς οὗτος μετέβαλε
καὶ ἄλλα φυτὰ ἀγρία εἰς ἡμερα δι' ἐμβολιασμοῦ, ὡς τὴν ροδὴν
προελθοῦσαν ἐκ τῆς κυνοροδῆς (*rosa canina*), τὴν ἀπιδέαν ἐκ τῆς
ἀγριαπιδέας (*pyrus communis sylvestris*). Ὁ Σαραχωμένος ἐν
τούτοις (5) δὲν ἀπιδέχεται τὴν γνώμην ταύτην· διότι παρετήρησε,
λέγει, ὅτι ἐντὸς ἐλαιῶνων, ὅπου ἡ ἀγριελαία ἀπὸ αἰῶνων καί-
περ θεραπευομένη διετῆρει τὰ διαστέλλοντα αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἡμέ-
ρου χαρακτηριστικὰ κλπ.).

3.—Τὰ «Γεωπονικά» περὶ ἐλαίας.—Κολοσσοὶ ἐλαιοδέν-
δρων ἐν Λαύρα, Πελασγικὰ λείψανα ἐν τῷ ἐλαιῶνι.—
Ἡ πλημμελὴς καλλιέργια καὶ καὶ ἐξαγωγή τοῦ ἐ-
λαίου.—Ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ μεγάλου ἐλαιῶνος.—Ὁ
λευκὸς χρυσὸς ρέων ἀκαταπαύστως εἰς τὴν θάλασ-
σαν.—Ἡ ἀλλαχοῦ ἐπίδοσις καὶ ἐν λοιπαῖς τοῦ Ἄθω
Μοναῖς.—Ὁ δάκος εἶναι ἡ πληγὴ τοῦ Φαραῶ.—Ἐπι-
στήμη καὶ θρησκεία.—Ἡ πρὸς τὸ ράντισμα ἀποστρο-
φή.—Ὁ ἀφρακτος ἐλαιῶν τῆς Λαύρας.—Ἐγκατάλει-
ψις ἐλαιοκαρπίας.

Οἱ τὰ Γεωπονικὰ συνειρησάμενοι, (πολύτιμον ἔργον τῶν Βυζαν-
τινῶν, οὗ ἀθλία μετάφρασις ἐδημοσιεύθη πρὸ διατίας ἐν τῷ

(1) Monografia del Olivo § 8, σ. 3.

(2) Deg' i olivi. Delle olive e della maniera di cavar l'olio,
Μέρ. I, κεφ. V.

(3) Ce graphie botanique, τόμ. 2.

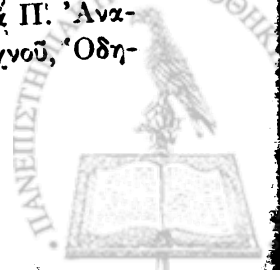
(4) Voyage en Sardaigne I, σ. 164.

(5) Ἡ ἐλλην. ἐλαία Α', σ. 29.

Δελτίω τοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας) μετὰ τὸ ἐκτεταμένον
Ε' βιβλίον περὶ ἀμπέλου, τὸ Θ' ἀφιέρωσαν εἰς τὴν ἐλαίαν, καὶ
προσιμιάζεται ὁ Φλωρεντῖνος ὧδε: «τῆς ἀπὸ τῆς ἐλαίας πρόσδου
ἀναγκαιοτάτης τυγχανούσης (οὐδεμία γὰρ ἑτέρα πρόσδος οὕτως
ἐπὶ πλεῖστον φυλάττεσθαι δύναται χρόνον), οὗ μάλιστα τοὺς περὶ
γεωργίαν ἐσπουδαχότας τῆς ἐλαίας πλείστην τίθεσθαι πρόνοιαν·
οὐ γὰρ μόνον ἀσφαλεῖς καὶ βεβαίους ἔχει τοὺς πόρους ἢ ἀπὸ τῆς
ἐλαίας πρόσδος, ἀλλὰ καὶ μέγιστόν ἐστιν ἀγαθὸν πρὸς πᾶσαν
τὴν τοῦ βίου Θεραπείαν ὁ ἀπὸ τῆς ἐλαίας καρπός» (κεφ. 2, 1-2).
Αἱ ὑπώρειαι τοῦ Ἄθωνος, εἰ καὶ πετρώδεις, ἀπεδείχθησαν ὅτι
μεγάλως εὐνοοῦσι τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐλαίας. Ἀπόδειξις ἡ ἔκτασις,
ἣν παλαιότερον κατελάμβανεν, ἀφοῦ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ μᾶλλον ἀπρό-
σιτα μέρη διακρίνομεν ἀγριελαίας. Νῦν ὅμως καλλιεργεῖται μόνον
εἰς τὰ ὀμαλά. Πέριξ τῆς Μινῆς ὑπάρχουσι γηραιὰ ἐλαία, οἶαι οὐ-
δαμοῦ ἀλλαγῶ ἀπαντῶνται. τούτων ὀνομαστή ἡ τοῦ Ἁγίου Ἀθα-
νασίου λεγομένη, περαστίων διαστάσεων, πολὺ μεγαλητέρα τῆς
παρὰ τὸν Βυτανικὸν κῆπον πρὸ ὀλίγον ἐτῶν καταστραφείσης
«ἐλαίας τοῦ Πλάτωνος». καὶ ἐπειδὴ ὑπερθεῖν τῆς Λαύρας ὑπάρ-
χουσι περιτειγίσματα δι' ὀγκωδῶν λίθων Πελασγικά, φρονῶ ὅτι τὰ
δένδρα ταῦτα εἶναι λίαν παλαιγενῆ. Τὸ Ἀγιορειτικὸν ἔλαιον ἦν
ἐξαιρετόν. ἐπὶ τουρκοκρατίας τὸ καλλίτερον δῶρον εἰς Βεζιράδες
καὶ Πασάδες, ὅσας οἱ μναχοὶ εἶχον ὑποθέσεις, ἦν δοχεῖον
ἐλαίου, δι' οὗ κατεσκευάζον τοὺς περιφήμους κουραμπιέδες καὶ
γαλβάδες. Ἀλλὰ καὶ ἡ συλλογὴ τῶν ἐλαίων γίνεται πλημμελής·
ἢ ἀφίνονται ἐπὶ τοῦ δένδρου καὶ πίπτουσιν ἀφ' ἑαυτῶν (αἱ δρυ-
πεταῖς τῶν ἀρχαίων, νῦν δὲ **θροῦμπες**), ἢ τὸ χειρὸν τινάζονται
δερσμένων τῶν δυστυχῶν δένδρων καὶ ἐκτιλλομένων ἀνηλεῶς
(ἐντεῦθεν καὶ ἡ παρ' ἐνιαυτὸν μόνον καρφορορία). Ἀλλὰ καὶ
οὕτω συναζόμεναι δὲν ἀλέθονται ἀμέσως, ἀλλ' ἐγκαταλείπονται συσ-
σωρευμένοι ἐπὶ μῆνας, σήπνεται καὶ εὐρωτιῶσιν. ἐντεῦθεν ἡ τε δυ-
σοσμία καὶ ἡ μεγάλη ὀξύτης τοῦ ἐλαίου. Ἡ ἐλαία εἶναι λεπτοφυῆς
καὶ λίαν εὐαίσθητος καρπός, ἡ ἀπλῆ δὲ μετὰ τοῦ χύματος ἐπαφῆ
καὶ ὁ τραυματισμὸς σπουδαίως ἐπηρεάζει αὐτήν· ὅθεν ὁ διὰ τῶν
χειρῶν ἀπὸ τοῦ δένδρου τρυγητὸς ἀπαραιτήτως ἐνδείκνυται, ἢ
τὸ τινάγμα ἐντὸς πανίων καὶ ἡ ἀμεσὸς ἄλεσις. (1) Ἀλλὰ δεῖται ἡ

(1) Βλ. Περὶ ἐλαίας τοὺς μνημονευθέντας δύο τόμους τοῦ Σαρακω-
μένου καὶ πρὸς τοῦτοις δύο ἔργα ὑπὸ τῆς Ἀκαδημείας βραβευθέντα Π. Ἀνα-
γνωστοπούλου: Ἡ ἑλλην. ἐλαιοκομία (Ἀθήναι 1931) καὶ Δ.Ν. Λυγχοῦ, Ὀδη-

ἐλαία διηνεκοῦς καλλιέργειας καὶ ἐξοκαφῆς καὶ κλάδεύματος. Ἡ περιγύρωσις, ἣτις κατέστη ἐν Λαύρᾳ ἀγνώστος, δέον ἐνα- γένηται τακτικῶς μετὰ τὴν συλλογὴν τῶν ἐλαίων. Τὰ κοιτάσματα ἢ οἱ λάκκοι διακρατοῦσι μὲν τὰ ὕμβρια ὕδατα· διαλύουσι δὲ καὶ τὴν ἐναποτειθεμένην κόπρον. Παρετήρησα ἐν Καλάμαις, ὅτι κατὰ τὴν ἐξοκαφὴν ἀφαιροῦνται καὶ τὰ ἐλάχιστα λιθάρια, καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖ παράγονται αἱ περί- φημοι «Καλαματιανές» ἢ κολουμβάδες ἐλαῖαι. Ταύτας ὁ Δίφιλῶς θεωρεῖ εὐστομαχωτέρας ὡς καὶ τὰς θλαστὰς (τσακιστές), πᾶσας δὲ τὰς λοιπὰς (ἀναφέρονται διάφορα εἶδη) ὀλιγοτρόφους, κακοστρεμ- χούς καὶ κεφαλαλγεῖς (παρ' Ἀθην. Β 56 ad). Ἀπλῆ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ταῦτα ἐλαίωνι ἐπίσκεψις πείθει ἕκαστον, ὅτι διὰ τὰ δυστυχησμένα δένδρα οὐδεὶς φροντίζει, τελεία ἐγκατάλειψις! Ἀπὸ 40ετίας δὲν ὑπάρ- χει διακομητής, ὁ ἐπιμελούμενος τῶν δένδρων, ἀνεργομένων εἰς τὰς 10.000. οὐδεὶς δυστυχῶς εὐρέθη διάδοχος τοῦ μακ. Σοφονίου τοῦ Ἰμβρίου· ἐάν τις τῶν ἀδελφῶν πράττη τι ἐξ αὐτοβουλίας—καὶ τοῦτο πρέπει νὰ θεωρηθῆ μέγα ὄσση καὶ σπάνιον—ἐμβολιάζων, μεταφυ- τεύων καὶ καθαρίζων, προκαλεῖ ἀμέσως τὰς αὐστηρὰς ἐπικρίσεις τῶν προϊσταμένων, καὶ ἀναγκάζεται νὰ παύσῃ πρόσφέρων τὰς θεραπείας εἰς τὰ κινδυνεύοντα δένδρα, ὡς ἐπραττεν ὁ ἀλησμόνητος Ζωσιμᾶς καὶ νῦν ὁ προηγ. Μάξιμος ὁ Κρής (1). Ἡ προϊούσα ἀραίωσις αὐτῶν προμηγύει τὴν ἐντὸς δεκαετηρίδων τελείαν ἐξάντλησιν τοῦ πλουσίου ἐλαιῶνος, ὅστις ἄλλοτε ἐπῆρκει εἰς 700 μοναχοὺς! Τὰ ὑπολειπόμενα δένδρα ἐκτιθέμενά διαρ- κῶς εἰς τὴν μῆνιν τοῦ ψυχροῦ βουρᾶ φθίνουσιν ἐν καλπασμῷ. Παρίστανται ἐλεεινὸν τοῖς ὄρωσι θέαμα, κορμοὶ στυγνοὶ καὶ κατε- σκληρότεροι, ὅπως οἱ σκελετοὶ τῶν ζωολογικῶν μουσείων. φέρουσι ποῦ καὶ ποῦ πρασινίζοντας κλάδους, καὶ εἰ μὴ ἐπολιορκοῦντο ὑπὸ τῆς ἀγρίας ὕλομανούσης βλαστήσεως, θὰ ἐνόμιζέ τις, ὅτι τὸ ἀδά- μαστον τοῦ Ἠφαίστου στοιχεῖον συνεχῶς μαστίζει τὴν ἐλαιῶνα τῆς Λαύρας. Ἡ συσσώρευσις περὶ τὰς ρίζας λίθων καὶ ὁ σχημα- τισμὸς ἡμικυκλικῶν πεζουλιῶν εἰς τὰ ἐπικλινῆ ἐδάφη ἔπαυσε ἀπὸ ἐτῶν γιγνόμενος.—θεωρεῖται νῦν ἀρχαιολογία—καὶ τὰ ἐλεεινὰ δένδρα ἐν τῇ ἀποχυμνώσει τῶν ριζῶν ὁμοιάζουσι πρὸς πλοκάμους

γὸς τοῦ ἐλαιοκόμου ἥτοι ἡ κατάστασις τῆς ἐλαιοκομίας καὶ τὰ λεπτεπὶ μέτρα πρὸς βελτιώσιν τῆς (Ἀθῆναι 1928) καὶ ἄλλα εἰδικώτερα, ἅπερ ἀναφερομέν ἐκασταχοῦ.

(1) Χρήσιμα πρὸς τοῦτο βιβλία: J. Μπρισσέ, Πρακτικαὶ ὁδηγαὶ περὶ φυτεύσεως καὶ μεταφυτεύσεως τῶν δένδρων (Ἀθῆναι 1913), Jul. Brichef, Ἐμβολιασμὸς τῶν δένδρων (Ἀθῆναι 1923).

ξηροῦ πολὺποδος, δι' ὧν οἱ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐγκρατευταὶ δια-
σκεδάζουσι τὸ σκληρὸν τῆς νηστείας στάδιον. Πολλάκις
συνέπεσεν ἐκ τῶν γειτόνων Μονῶν ἡ ἀποπληρηθῆ τις τῶν καθα-
ριστῶν μέχρι Λαύρας. Βλέπων τὴν τελείαν ἀδιαφορίαν τῶν προ-
σταμένων καὶ οὐκ εὐρίων τὰς κινδυνεύουσας ἐλαίας ὑπεχώρησεν εἰς
τὸ ἥμισυ τοῦ ἡμερομισθίου νὰ ἐργασθῆ (18 δραχμάς!). Ἄλλ' ὁ
δυστυχῆς ἐλαιοκόμος μετὰ τὰς πρώτας ἡμέρας ἀποκαμῶν ἐκ τῆς
ἐπεμβάσεως τῶν προϊσταμένων (οὔτινες ὅσον ἀμαθεῖς, τοσχύτην
κενήν ἐπιδεικνύουσι σοφίαν εἰς τοιαύτας περιστάσεις), ᾤχετο
ἀπιῶν (1). Καὶ δὲν λείπουσι τοιοῦτοι Λάζαροι καὶ Ἐπιφάνιοι, πάν-
σοφοι καὶ πανδμήμονες—προνόμιον τῆς Λαύρας καὶ τοῦτο—. Καὶ
ὅμως αὐτοὶ καθαρίζουσιν ἀνοικτιρμόνως καὶ ἀποτέμνουσι τὰς ἐλαίας
ριζηδὸν διὰ νὰ ἐξανοίξωσι τοὺς ἰδίους αὐτῶν κήπους, διὰ νὰ ἐπε-
κτείνωσι τὰ κρεβατὰ χάριν τοῦ ὑπνοποιοῦ ζωμοῦ. Πόσον σοφὸς
ἦν ὁ νομοθέτης ἐκεῖνος Ἀθηναῖος, ὅστις ἐθέσπισε τὸν νόμον περὶ
μοριῶν, καθ' ὃν τίμημα θάνατος εἰς τὸν καὶ ἀποξέσαντα τῶν ἱερῶν
ἐλαίων οἰονδήποτε δένδρον νέον ἢ παλαιόν. Οἱ πατέρες ἡμῶν χάριν
ἀρδεύσεως τοῦ ἐλαιῶνος ὑπεβλήθησαν εἰς δαπάνην 5000 χρυσῶν
λιρῶν πρὸ βθετίας καὶ μετέστρεψαν ἀπὸ τοῦ Ἄθωνος ἐκ τῆς
Πηγῆς τοῦ ὕδατος ὀλόκληρον ποταμὸν εἰς τὴν Λαύραν, καὶ
ὅμως οὐδέποτε ἐποτίσθη ὁ ἐλαιὸν κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως
ἔτη! καὶ ὁ αὐλαξ τρέχει καὶ ἀκαταπαύστως καταβιβάζει τὸν
λευκὸν χρυσὸν εἰς τὴν Θάλασσαν—δῶρον μοναδικὸν τῆς Λαύρας—
καὶ οἱ Λαυριῶταί εἰσιν ἀνάξιοι νὰ σταματήσωσιν αὐτὸν
ἐντὸς τοῦ περιβολίου. Τὸ ὕδωρ τρέχει εἰς τὴν κοινὴν μητέρα, αἱ
ἐλαῖαι ξηραίνονται, οἱ δὲ ἐπιτετραμμένοι θεῶνται ἀπαθῶς, καὶ
θαυμάζουσιν ἔπειτα πῶς ἀπὸ 25.000 ὀκάδων τὸ ἔλαιον κατῆλθεν
εἰς 2000! Καὶ ἐγὼ ἀπαντῶ εἶναι θαῦμα πῶς αἱ ἀγκοὶ ἐλαῖαι
καρέχουσι καὶ αὐτὸν τὸν καρπὸν, ἀφοῦ τὸ ἄροτρον οὐδέποτε διῆλθεν
ὑπ' αὐτάς, ἢ τε φίλεργος σκαπάνη οὐδέποτε ἔψαυσε τοῦ ἐδάφους,
καὶ τὸ λίπασμα εἶναι πάνπαν ἄγνωστον. Πῶς λοιπὸν ἴστανται
ἄρθιοι καὶ οἱ ὀλίγοι αὐτοὶ κορμοὶ εἶναι ἕτερον θαῦμα, ἀφοῦ ἐστε-
ρήθησαν ἐπὶ 40ετίας ἤδη τῶν τριῶν ἀπαραιτήτων θεραπειῶν,
ἀρδεύσεως, λιπάνσεως καὶ κλαδεύσεως, καὶ δὴ τῆς τελευταίας τῆς
καὶ σπουδαιότερας (εἰς τὸν Κολουμέλαν ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ὑποθήκη:
ὅταν μὲ ποτίζης, λέγει ἡ ἐλαία, μὲ παρακαλεῖς, ὅταν μὲ λιπαίνης

(1) Περὶ τῆς ἐργασίας ταύτης βλέπ. Ἄλ. Γεωργακοπούλου, Τὸ κλά-
δεμα τῆς ἐλαίας (Ἀθῆναι 1906), Ἰ. Μπρισσέ, Πρακτικαὶ ὁδηγίαι περὶ
κλαδεύματος τῶν ὑπωροφῶρων δένδρων (Ἀθῆναι 1914).

μέ τι κατεύεις, όταν με κλαδεύης με ἐξαναγκάζεις νὰ καρπίσω»!).

Εἰς τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἐν γένει, ἐπειδὴ κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας δὲν βρέχει, φροντίζουν οἱ χωρικοὶ ἀνοίγοντες βαθεῖς λάκκους περὶ τῶν ἐλαιῶν νὰ συνάξωσιν ἐν χειμῶνι τοὺλάχιστον τὰ ὄμβρια ὕδατα, ὥστε τὸ δένδρον νὰ δύναται νὰ κρατῆ κατὰ τὸ θέρος τὴν ὑγρασίαν. Κατὰ τὴν πολυομβρίαν τοῦ Φεβρουαρίου ἐφέτος (1934) ἐγενόμην θεατῆς εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν Ἐθῶν τοῦ ἐξῆς φαινομένου, ὅτι οἱ χωρικοὶ ἐν χειμῶνι ἤριζον περὶ ἀρδεύσεως, καὶ ἀνθημιλλᾶτο ἕκαστος νὰ μεταβάλῃ εἰς λίμνην τὸν ἑαυτοῦ ἐλαιῶνα.—περίεργον ἀληθῶς νὰ ἐρίζωσι τὸν χειμῶνα περὶ ποτίσματος!—

Ἄς ἐγίνετο τὸ τοιοῦτον καὶ τὸ θέρος ἐν τῇ Λαύρᾳ.

Διατί, ὅταν περιδιαβάζω εἰς κῆπον, τότε ἕκαστον ἀντικείμενον διαχελᾷ ἐνώπιόν μου, καὶ φαίνεται μοι, ὅτι ὅλον τὸ περιεχόμενον εἶναι ὠραῖον; καὶ μάλιστα ἐκεῖνα τὰ φυτὰ εἶναι ὠραιότερα, ὅσα ἀνακουφίζουν τὰς ἀνάγκας μου. Πολλάκις ἀναπλάττομεν παίγνια τῆς φαντασίας ἡμῶν διὰ νὰ αὐξήσωμεν τὴν γὰρὰν ἡμῶν (ὁ ὑποτακτικὸς μου Θεόδουλος π.χ. φυτεύσας 100 ὀκάδας γεωμήλων, ἦτο πεπεισμένος ὅτι θὰ ἐλάμβανε 3000 ὀκάδας, καὶ ὅταν δὲν εὐγαλεν οὔτε τὰς 100 ὀκάδας, διότι ρίψας ἀχώνευτον κοπρίαν ἕκαυσε τὰ φυτὰ, δὲν ἠθέλησε πλέον νὰ πατήσῃ εἰς τὸν κῆπον). Ἐν τούτοις ἀρέσκεται ὁ ἄνθρωπος νὰ ζῆ μετὰ τὰ ὄνειρα καὶ φαντάζεται, ὅτι ἡ γῆ ἐπέκτειναι τὴν πρὸς αὐτὸν προσοχὴν αὐτῆς μέχρι τρυφηλότητος, καὶ ἀπαριθμεῖ τὴν μέλλουσαν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν ἐκ τῶν ἀνθέων, Ἄλλ' ὅπως αἱ ἀγαθὲς ἐργαίαι ἐξουδετεροῦνται ὅσκις ὑπολογίζονται ἔστω καὶ ἀπλῶς, οὕτω συμβαίνει συνήθως καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθέων. Ἄνεμος θερμὸς πνεύσας ἀποξηραίνει καὶ διάσκιρπίζει αὐτὰ, καὶ ἡμεῖς μένομεν μετὰ τὰ ὄνειρα. Ἐν τούτοις καὶ αὕτη ἡ πρόσκαιρος ἡδονὴ ἀπολείπει ἡμᾶς, ὅταν θεώμεθα τὰ δένδρα τελείως ἐγκαταλελειμένα, ὥστε ἀναγκασόμεθα ν' ἀποστρέψωμεν τὸ πρόσωπον. Ὅσκις διέρχωμαι τὴν ΝΔ πλευρὰν τοῦ Ὄρους θαυμάζω τοὺς Σιμωνοπετρίτας, οἵτινες ἐκχερσώσαντες ἀπεράντους παραλιάκας ἐκτάσεις ἐδημιούργησαν λαμπροὺς ἐλαιῶνας. μακαρίζω τοὺς Ἐηροποταμηνοὺς, ὧν ἡ Μονὴ κατὰντᾶ νὰ ἔχῃ τὰ πρωτεῖα ἐν ταῖς ἰδιωρρύθμισ ἐπὶ ἀγαθῇ διοικήσει, οἵτινες καὶ τὴν σποραδικῶς ἀπαντῶσαν μεταξὺ τοῦ ἐλαιῶνος καὶ τῶν κήπων καὶ πρὸς τὸν μέγαν λάκκον ἀγρίαν ὕλην ἐξεκάθησαν καὶ ἀπετέλεσαν τὴν ἐνιαίαν ἀδιάσπαστον σειρὰν τοῦ ἐλαιῶνος ἀπὸ τῆς Δάφνης μέχρι τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος. Δὲν προχωρῶ πέραν εἰς τὰς Μονὰς Ξενοφώντος, Δοχειαρίου καὶ Κωσταμονίτου, αἵτινες στενὴν παραλιάκην κωρίδα κατέχουσας, οὐ μόνον αὐτὴν μετέβαλον εἰς

Οχυμαστούς ελαιῶνας, ἀλλὰ καὶ ὑπερθεν ἐπεκτείνονται, καὶ νέους ἀμπελῶνας φυτεύουσι, καὶ λεπτοκαρεῶνας συγκροτοῦσιν. κατῆντησαν δὲ αὐταὶ τὰς πλουσιωτέρας προσόδους νὰ δρέπωνται ἐκ τῶν προϊόντων τούτων. Πρῶται αἱ Μοναὶ αὐταὶ εἰσήγαγον καὶ τὸ ράντισμα τῶν ἐλαιῶν. Κατὰ τὴν ἐλαιοσυλλογὴν μετὰ θάμβους βλέπει τις τὴν ἀγέλην τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν καθηγούμενον καὶ τοὺς προϊσταμένους σπεύδοντας ἀπὸ πρωίας καὶ καλαθοφοροῦντας. Πάντες ἐργάζονται κεκυφότες, εἰς δὲ εἰς ἐπήκουόν πάντων ἀναγινώσκει τὰς εἰσθισμένας προσευχάς.—παράδειγμα ἀξιωματικῶν διὰ τοὺς Λαυριώτας προϊσταμένους.—Εἶχον πέρυσι προτείνει, ὅταν εἶδον ὅτι ἡ ἐλαιοκαρπία δὲν θὰ συναγοῆ, νὰ ἐξέλθωμεν καὶ οἱ προϊστάμενοι, καὶ ἤκουσα παρά τινος κατ' ἐξοχὴν τὴν κοιλίαν θεραπεύοντος, «καὶ ποία εἶναι ἡ θέσις τοῦ προϊσταμένου τότε;» ἐν ἀγανακτήσει ἀντιτείνοντας! Καὶ ὅμως οὔτε τῶν Ἰβηριτῶν συναδέλφων, οὔτε ἄλλων ἐμειώθη ἡ ἀξιοπρέπεια, ὅταν δίδωσι τὸ καλὸν παράδειγμα· καὶ διὰ τοῦτο ἡ τῶν Ἰβήρων ἐφέτος (1933) ἔκαμε 12.000 ὀκάδας ἐλαίου, ὡς ἔχω μαθῶν, ἡ δὲ Λαύρα οὔτε τὸ 1)6 ! Ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν τὰ ἀπόκεντρα τοῦ ἐλαιῶνος τμήματα ἐγκατελείφθησαν ἔρημα. Τούτων ἐν ἐξήτησεν ἐφέτος (ἀφοῦ εἶδεν, ὅτι καὶ ἂν καρπίζῃ δὲν συνάζονται αἱ ἐλαῖαι) ὁ νέος **καθισματάριος** τῆς Μονῆς προηγ. Προκόπιος, ὁ-περὶ τὴν γεωπολίαν περιπαθῶς ἔχων, ἵνα καλλιέργησῃ ἐξ-ιδίων καὶ δὴ τὸ ἡμῶν ἐλαιοκαρπίας νὰ δίδῃ εἰς τὴν Μονήν· καὶ ὅμως δὲν ἐδόθη αὐτῷ καὶ μετ' ὀλίγα ἔτη δὲν θὰ ὑπάρχῃ πλέον ἐκεῖ ἐλαία. Συχνῶς ἀκούει τις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἕνεκα τῆς ἐμφανίσεως τοῦ δάκνου, ὅτι ὁ θεὸς κατηράσθη ἡμᾶς καὶ ἔστειλε τὴν πληρῆν ταύτην.

Ἄλλ' ἐπὶ τέλους ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ παρὰ τὴν ἀναισθησίαν τῶν ἀνθρώπων προνοοῦσα περὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀποστέλλει τὴν εὐλογίαν, καὶ αἱ ἐγκαταλελειμμένα οὕτως ἐλαῖαι παρ' ἐνιαυτὸν παρουσιάζονται κατάκαρποι, χάρμα τοῖς ὀφθαλμοῖς! ἀλλ' ὅπως ἡ-διάνοια τῶν τῆς Λαύρας Ἀλεξανδριδῶν ἀριστοκρατικῶν ἐξησθένησε καὶ ἡμβλύθη, οὕτω καὶ τούτων ἡ φύσις, καὶ πολιορκοῦνται ὑπὸ μυρίων ἐχθρῶν, ὧν ἐναντίον εἶναι ὑποχρεωμένος ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀντιπαλαίσῃ· καὶ εὐτυχῶς ὁ πανάγαθος Θεὸς ἀντιπράττων εἰς τὸν διαρκῶς ἐπιβουλεύμενον τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ φωτίζει τὸν ἄνθρωπον, ὥστε μάλιστα ἐμφανισθῇ ἡ νόσος νὰ ἀνακαλύπτῃ καὶ τὸ ἀντιφάρμακον (1).

(1) Βλ. Ἀλεξ. Γεωργακοπούλου, Περὶ ἐλαίας, καλλιέργεια-ἀσθένειαι, (Ἀθῆναι 1906) καὶ τὸ Ἐγχειρίδιον περὶ ἐλαιουργίας (Ἀθῆναι 1903).

παρουσιάσθη ὁ δάκος, ἀλλ' ἰδοὺ καὶ τόσα μέσα πρὸς καταπολέ-
μησιν. "Ἐ, τοῦτο δὲν δύνανται νὰ ἐννοήσωσιν οἱ ἀπλοῦχοι κυ-
βερνήται τῆς Λαύρας, ἀλλὰ νομίζοντες, ὅτι ὁ Θεὸς ἔστειλε
τὸν δάκον ἐξ ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ὅπως εἰς τὸν Φρακὸν τὰς
πληγὰς, οὐδὲν μέτρον κατ' αὐτοῦ λαμβάνουσιν. πᾶσαν ἀνα-
κάλυψιν ἐκλαμβάνουσιν ὡς ἔργον τοῦ διαβόλου καὶ ἀποτρο-
πιάζονται, ὅταν τις ὁμιλῇ αὐτοῖς περὶ ταιούτων πραγμάτων.
'Οποία διαστροφή! ὁ ἐπιστήμων διὰ τῆς σοφίας λαμβάνει
τὴν χάριν παρὰ Θεοῦ, ἵνα ἐξυπηρετῇ τὴν ἀνθρωπότητα,
καὶ οὗτοι οἱ εὐλαβέστατοι στέλλουσιν αὐτὸν εἰς τὸν διάβολον!
Εἰς τὴν πλάνην ταύτην δὲν ἐμμένουσι δυστυχῶς μόνον οἱ Λαυ-
ριῶται. καὶ ἄλλαι Μοναὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀκούσωσι περὶ ραντι-
σμοῦ τῶν ἐλαιῶν. Κατὰ τὸ 1926—1927 ἠγωνίσθημεν ἐν τῇ I.
Κοινοῦτητι πρὸς εἰσαγωγὴν τοῦ ἀποτελεσματικοῦ τούτου κατὰ τοῦ
δάκου μέτρου, ἀπελύσαμεν πολλὰς ἐγκυκλίους, ὑπεδείξαμεν
πολλοὺς συνδυασμοὺς, ἵνα ἀπὸ κοινοῦ φέρωμεν συνεργεῖον,
ἐστάθη ἀδύνατον νὰ πεισθῶσι πᾶσαι αἱ μοναὶ. Εὐτυχῶς αἱ πλεῖ-
σται ἔκτοτε ραντίζουν καὶ ἔχουσι θαυμάσια ἀποτελέσματα,
ἀλλ' αἱ λοιπαὶ μυωπάξουσιν, ἐνῶ βλέπουσιν, ὅτι ὁ καρπὸς ἐν τῇ
γενέσει καταστρέφεται, ὑπάρχοντος μέσου προλήψεως τοῦ κακοῦ.
'Ἀλλ' ἐπὶ τέλος ἴδωμεν συνάγεται καὶ αὐτὴ ἡ ὀλίγη ἐλαιοκαρπία;
'Ἐνταῦθα παρουσιάζεται τὸ ἀπελπιστικώτερον φαινόμενον τῆς
ἐλεεινῆς καταστάσεως ἐν Λαύρα, ἀκηδία, ἀδιαφορία καὶ τελεία
ἀναισθησία! Πρῶτον οὐδεμία πρόνοια λαμβάνεται πρὸς προστα-
σίαν τοῦ καρποῦ, οὔτε τὸ ὑποκάτω ἔδαφος καθαρίζεται ἐγκαίρως
καὶ καταλλήλως, τὸ δὲ χειρότερον, ἐνῶ αἱ ἐλαῖαι εἶναι στρῶμα
κατὰ γῆς, περιφέρονται τὰ ζῶα ἐντὸς τοῦ ἐλαιῶνος καὶ δὴ οἱ χοῖροι!
τοῦτο ἀποδεικνύει τὴν ἀσύγγνωστον ἀδιαφορίαν τῶν προϋσταμένων.
Τοῦτ' αὐτὸ γίνεται καὶ εἰς τὰ λειβάδια κατὰ τὴν ἀκμὴν τοῦ χόρτου.
οἱ μὲν χοῖροι ἀνασκάπτουσι, τὰ δὲ λοιπὰ ζῶα προλαμβάνουσι τὸν
θερμὸν, καὶ οὐδεὶς διὰ ταῦτα στενοχωρεῖται, καὶ ὕστερον ἀγο-
ράζομεν χόρτον! ὁ μέγας οἰκονομολόγος Διακὸ-γερμανὸς τῷ
1929 ἐπλήρωσε 50,000 δραχ. εἰς ἀγορὰν χόρτου (καὶ τὸ χρῆμα
τοῦτο ἡ Μονὴ ἐδανείσθη!). 'Αφίημι ἕκαστον νὰ χαρακτηρίσῃ
ὡς βούλεται τὴν ταιούτην ἀξιόλογον διοίκησιν. Τὰ ὑλοτομού-
μενα δάση, οἱ ἐλαιῶνες, τὰ λειβάδια ἀφρακτα, ὁ ἀμπελῶν τοῦ
Κονακίου κατάφορτος ἐξ ὠρίμων σταφυλῶν φιλοξενεῖ τὰ ὑποζύγια
τῆς Μονῆς, ὕπερ δὲν πράττει ὁ ἀντιπρόσωπος Διακὸ-γρηγόριος καὶ
διὰ τοὺς ἀδελφούς! καὶ ὁ μὲν Κίμων ἐν Ἀθήναις εἶχε τοὺς ἑαυτοῦ
κῆπους χάριν τῶν συμπολιτῶν, οἱ δὲ Λαυριῶται χάριν τῶν τε-

τραπόδων! Ἡ διαφορὰ εἶναι, ὅτι ἐκεῖνος μὲν ὡς ὄντως εὐπατρίδης ἐποίει συμμετόχους τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ τοὺς Ἀθηναίους, οἱ δὲ Λαυριῶται Ἀλεξανδριῖται τοὺς χοίρους, ἵνα στερήσῃσι τῆς τροφῆς τοὺς ἀδελφοὺς, ὑποβιβάζοντες αὐτοὺς εἰς ἡττώ τῆς τῶν ἀλόγων τούτων τάξεως βαθμίδα. Συνήθως ὁ ὑπὸ τοῦ δάκτου προσβληθεὶς καρπὸς ὑφίσταται διαρροὴν ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου(1). ἤδη ἐν Ἀύρᾳ παρέργεται καὶ ὁ Σεπτέμβριος καὶ ὁ Ὀκτώβριος ἐνίοτε καὶ ὁ καθαρισμὸς τοῦ ἐλαιῶνος δὲν ἔχει συντελεσθῆ, ἐπομένως πᾶσαι αἱ κατὰ τοὺς δύο μῆνας πίπτουσαι ἐλαῖαι, παρασύρονται ὑπὸ βροχῶν ἢ κατὰ τὸν καθαρισμὸν μετὰ τῆς ἄλλης ὕλης, καὶ οὕτως ἔχομεν τὴν πρώτην ἀπώλειαν τοῦ καρποῦ. Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Μονῇ παρελάβομεν τὴν καλὴν συνήθειαν, ὅπως καὶ πᾶσαι σχεδὸν αἱ Ἀθωαῖτιδες μιναί, τὰς ἐλαίας νὰ συνάγῃσιν οἱ ἀδελφοὶ ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου μέχρι Νοεμβρίου. τὰ ἔτη δὲ ἐκεῖνα τῆς καλῆς δικιχέσεως καὶ τῆς τάξεως τῆς Μονῆς ἐξήρχοντο πάντες, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν προϊσταμένων. Συναγόμεναι αἱ ἐλαῖαι ἀμέσως καὶ ἠλέθοντο, ὥστε μέχρι τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου ἐτελείωναν τὰ πάντα, καὶ μετὰ τὴν ἀγρυπνίαν διενέμοντο οἱ λουκουμάδες εἰς τοὺς χοιρίασαντας ἀδελφοὺς. Πᾶσα ἡ λαμπρὰ αὕτη τάξις καὶ συνήθεια ἀνετράπη, ἀφ' ὅτου τὰ σεβαστὰ ἀναστήματα τῶν νῦν Ἀλεξανδριδῶν ὑψώθησαν κατὰ κακὴν μοῖραν ἐν τῇ Λαυριωτικῇ Συνάξει. Ἀπὸ τῆς ἑκατοντάδος τῶν πατέρων οἱ παγγενειῶται νῦν μόλις εἶναι τὸ ἕν πέμπτον, καὶ οὗτοι δὲν ἐξέρχονται καθ' ἑκάστην, ἀλλ' ἐναλλάξ ὥστε ὅλη ἡ παγγενεῖα(2) σπανίως ὑπερβαίνει τὴν δεκάδα τῶν ἀδελφῶν! οἵτινες περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐξεργόμενοι τὸ δειλινὸν ἀπέργονται, ἀφοῦ γευματίσωσι καὶ ἐκκενώσωσι τὸν λέβητα, καὶ τελέσωσι τὰς σπονδὰς. συνάγει δὲ ἕκαστος περὶ τὰς 5-10 ὀκάδας ἐλαιῶν τὴν ἡμέραν, ἀλλ' ὁ μάγειρος παράσκευάζει φαγητὸν δι' ὅλους τοὺς ἐν τῇ Μονῇ ἀδελφοὺς ὅθεν πρὸς τοῖς ἐργαζομένοις σιτίζονται καὶ οἱ κεργῶι καὶ κηφῆνες. Τὸ κοινὸν συσσίτιον στοιχίζει ὅσον καὶ τὸ παραγόμενον ἡμερησίως ἐλαιον, ἐπομένως μηδὲν εἰς τὸ πη-

(1) Βλ. Ἡ μυῖα ἦτοι ὁ δάκος τῆς ἐλαίας καὶ ὁ τρόπος τῆς καταπολεμῆσεως του διὰ τῆς μεθόδου τῶν λεκανῶν (Ἀθῆναι 1911). Ὁ τρόπος οὗτος, καίτοι νῦν θεωρεῖται ἀπηρχειωμένος, ἐν τούτοις δύναιται ἐν Ἀθῶν νὰ χρησιμεύσῃ, ἐνθα ἡ σπάνις τῶν φαρμάκων καὶ ἡ ἀποστροφὴ τῶν μοναχῶν πρὸς αὐτά, ὡς καὶ ἡ ἀγνοία ὀρθῆς χρήσεως, εἶναι μέγας φραγμὸς εἰς τὴν πρόοδον.

(2) Παγγενεῖα καὶ παγγενεῖα (ἐκ παγγενεῖ, ἡ πᾶν γένος) ἡ ἀθρόα ἔξοδος τῶν ἀδελφῶν εἰς τὰς κοινὰς ἐργασίας, λέξις μόνον ἐν Ἀθῶν ἀκουομένη (ἴσ. ἐκ τῆς ἐκκλησίας «παγγενεῖ τὸν Ἀδὰμ ἀναστήσας» παραληφθεῖσα), πρβλ. Ποτλιδ. Ὀνομ. Θ' 143· συνήλθον πάνδημει· παγγενεῖ.

λίκον. Ἀπὸ τῶν καλῶν ἐκεῖνῶν χρόνων, ὅτε αἱ παγγενεῖαι συνεποσούντο εἰς 60—70 καὶ ἐσύναζον 20—30 φορτία ἐλαίων, διεσώθη μόνον τὸ κοινὸν συσσίτιον. Τέλος ἐφέτος ἐσταμάτησαν (ἀρχῆς Νοεμβρίου) αἱ παγγενεῖαι, μετὰ ἓνα μῆνα τρυγητόν, καὶ παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ γράφοντος ταῦτα τὸ πλεῖστον τοῦ ἀμητοῦ ἐγκάτελείφθη εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. καὶ οὕτω ἐζημιώθη ἡ Μονὴ τὸ ἥμισυ τῆς ἐσοδείας ἧται 2,000 ἔλαιον, περίπου ἀξίας 50,000 δραχ. Καὶ ταῦτα καθ' ὃν χρόνον ἡ Λαύρα καταχρεωμένη θὰ ἀναγκασθῇ ν' ἀγοράσῃ τὸ ἔλαιον τοῦτο δανειζομένη χρήματα ! Ἴδου πρότυπον διοικήσεως ! Καὶ ὅμως οἱ καλοὶ κυβερνῆται, οἷς οὐδὲν μέλει περὶ τοιούτων πραγμάτων, ἐφρόντισαν πέρυσιν νὰ ἀυξήσωσιν ἀπὸ 2 εἰς 3 ὀκάδας τὴν εἰς αὐτοὺς παρεχομένην μηνιαίαν διακονίαν τοῦ ἐλαίου, ὅπως σπεύδουσι μάλιστα λάβωσιν αὐτὸ νὰ μεταπωλῶσιν εἰς τὴν Μονὴν εἰς ἔνδειξιν τῆς ἐγκρατείας (!), σιτιζόμενοι μὲν τοι γὰρ ἀπὸ τῶν κινῶν, (καὶ τὴν νέαν ταύτην ἐφεύρεσιν ὄντως οὐδὲ αὐτὸς ὁ Ἑβραῖος τοῦ Σαλιζπηρείου δράματος Σάυλωκ διενόηθη). Τίς ἄνθρωπος ἐν τῷ κόσμῳ τὸν νοῦν ἔχων εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἠνέχθη ἀφιείς τοὺς καρποὺς ἀτυργήτους καὶ ἀσυγκομίστους νὰ πεινᾷ, εἶτα καὶ νὰ τείνῃ πρὸς ἄλλους, ὡς οἱ Λαυριῶται Ἀλεξανδριῶται, τὸν δίσκον τῆς ἐπαιτείας ; καὶ πῶς οὗτοι ἐκφεύζονται τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τιμωρίας ἀποστρεφόμενοι τὴν δωρεάν αὐτοῦ, κακοὶ οἰκονόμοι τῆς ἐπιδαψιλευσμένης χάριτος ἀποδεικνύμενοι καὶ τῆς μοναστηριακῆς περιουσίας ἱερόσυλοι ; ἱερόσυλος γὰρ οὐ μόνον ὁ κλέπτων τὰ ἱερά, ἀλλὰ καὶ ὁ δι' ἀμελείας βλάπτων καὶ καταστρέφων αὐτά. ἀλλ' οὗτοι ἄμα καὶ ἄδικοι εἰσὶ διότι τὸ ἀπολεσθὲν ἔλαιον ἀφῆρεσαν ἐκ τῶν ἀδελφῶν στερήσαντες τὴν διακονίαν αὐτῶν καὶ ποιήσαντες αὐτοὺς νὰ λιμώττωσιν.

Καὶ πῶς τολμῶσι καὶ δέονται καθ' ἐκάστην πρὸς τὸν Θεὸν «ὕπερ εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς», ἀφοῦ δοθεῖσάν ταύτην εἰς οὐδὲν λογίζονται ; Πῶς τιμωρεῖται ὁ περιφρονῶν τὸ δῶρον ἐπιγείου βασιλείως ; καὶ οἱ τῆς Λαύρας κυβερνῆται μεῖζον τιμωροῦνται, ὅσον μεῖζον ὁ βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν, καὶ διότι ἀντὶ νὰ ἐλεῶσι τοὺς δυστυχεῖς ἀδελφοὺς ἀπεξένοισάν αὐτοὺς τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ. Οὐχὶ λοιπὸν πόρων, ἀλλὰ νοῦ στερεῖται ἡ δυστυχὴς Λαύρα. νοῦς κατὰ τὸν Ἀναξαγόραν ὁ τὸ σὺμπαν' διακοσμήσας, νοῦς καὶ ὁ συντηρῶν καὶ ὁ προάγων τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ. Οἱ Λαυριῶται, καίτοι ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν ὡς προϊστάμενον ἔχουσιν ἐπιστήμονα, ὅστις ἐρασμίως μάλιστα φιλολογεῖ, δὲν ἔμαθον τὸν Οἰκονομικὸν τοῦ Ξενοφῶντος, οὐδὲ τὸν βίον τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν

Ἀθηναίους ἐνθυμοῦνται, ὅστις τὰ περισσεύοντα ἐκ τῆς τραπέζης ἡσπρια ἀπεστράγγιζεν, ἵνα καὶ πάλιν μαγειρεύσῃ αὐτὰ.

Εὐτυχῆς γεγονός πολλῶν ἀπόψεων ἕνεκα πρέπει νὰ θεωρήσωμεν τὴν τῶν μετοχίων ὑπὸ τοῦ Κράτους τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀπαλλοτριώσιν, ὡς καὶ ἐν τῷ Γρηγορίῳ Παλαμᾷ ἐγράψαμεν (1). Εἰς τὰ μοναστήρια τὰ ἀγροτικά κτήματα εἶχον πλέον καταστήσει δῶρον ἄδωρον, πρὸ πάντων εἰς τὰ ιδιόρρυθμα ἐθεωροῦντο βάρος δυσἀπόλλακτον, καὶ μόλις διὰ τοῦ βιαίου περὶ ἀπαλλοτριώσεως καταναγκαστικῆς νόμου τούτων ἀπελλάγησαν. Ἐγκατεστάθησαν λοιπὸν πρόσφυγες καὶ γρηγενεῖς, καὶ ἡ πρῶτην στύγην καὶ ἕγχα φύσις μετεβλήθη ὡς διὰ μαγικῆς ράβδου εἰς θάλλουσαν καὶ τὰ μάλιστα προσοδοφόρον, ἐνῶ οἱ μοναχοὶ ἐνοικιάζον ἀπεράντους ἐκτάσεις μόνον διὰ νομῆν ὡς λειβάδια! Ἀλλὰ πρόκειται περὶ ἐλαιῶνων. Εἰς τὴν Ἰμβρον ἡ Λαύρα κέκτηται μετόχια δύο, ἀπὸ διετίας ὡς οἰκονόμος καὶ ἐνοικιαστής ἦν ὁ ἐκ τῶν προϊσταμένων τῆς Μονῆς Ζωσιμᾶς, ἐκ τῶν εὐλαβεστέρων καὶ συνετῶν μοναχῶν. ἤπύχησεν ὁ δυστυχὴς καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἀπεστάλη ὁ Γέρων Γρηγόριος ἱεροδιάκονος, ὁ Κοῆς, ἐκ τῶν ἐγγηρασάντων εἰς τὰ μετόχια, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀπαυδησάντων ἐκ τῆς μακροτήτος τοῦ κόσμου. Ἐξήτει ἐπιμόνως νὰ ἀντικαστήσῃ τὸν Ζωσιμᾶν καὶ νὰ ἐνθυμηθῇ τὰ νεανικά ἔτη, ἀλλ' ἡ νεότης μᾶς ἀφίνει ἀνεπιστρεπτὴ δυστυχῶς. Μόλις ἐπάτησεν τὴν πολυπόθητον νῆσον ὁ πρῶτος ἀπηγῆς φίλος, ὅστις ἐδεξιώθη αὐτὸν, ἦν κακοῦθης πυρετός, ὅστις καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Μονήν. (ἀλλ' ὡς ἔπειτα ἐγνώσθη, δὲν ἦτο ὁ πυρετός αἰτία, ἀλλὰ διότι δὲν κατώρθωσε νὰ ἀργυρολογήσῃ παρὰ τῶν χωρικῶν διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων). Ἐπομένως τὰ μετόχια, τοῦλάχιστον τὸ ἓν, ὁ Ἅγιος Γεώργιος, ἔμεινεν ἀδέσποτον ἐπὶ ἓν ἔτος. Οἱ χωρικοὶ, ἀφοῦ εἶδον ὄνους καὶ γοῖρους, ζῶα μικρὰ μετὰ μεγάλων, ἀντὶ τῶν ἐλαιοστρυγητῶν ἀδεῶς νεμόμενα τῶν μοναστηριακῶν ἐλαιῶνα, ἐνόμισαν καὶ δικαίως, ὅτι ἔχουσι πλείονα τῶν ἀλόγων κτηνῶν δικαιοῦμα, καὶ ἀντικατέστησαν ἐπομένως τοὺς Λαυριώτας, καὶ ἀπώλεσεν ὁλόκληρον τὴν πρόσδοτον ἡ Μονή, περὶ τὰς 4,000 ὀκάδας ἐλαίου, ὑπερ ἠναγκάσθη εἶτα νὰ ἀγοράσῃ διὰ τὴν διατροφήν τῶν ἀδελφῶν. Τὸ θῦμα ὑπῆρξεν ὁ πλήμων Ζωσιμᾶς, ὅστις καὶ κατεδικάσθη νὰ ἀποζημιώσῃ τὴν Μονήν, καὶ μὴ δυνηθεὶς ἀπεγυμνώθη ὅλων τῶν ἀξιωμάτων καὶ προνομιῶν ἐν τῇ Μονῇ, καὶ ἐκ τῆς θλίψεως καὶ τῶν ἄλλων κακώσεων ἐπαθεν ὁ

(1) Τὰ ὀριακά κτήματα ἐν Ἀθῶ καὶ τὸ κύρος τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων ἔτ. ΙΒ' σ. 19—23, 65—73 καὶ 120—30.

δυστυχώς, καρκίνον, τοῦ στομάχου, καὶ σκληρῶς ἀπεβίωσεν.
 — εὖρον, τῆν, εὐκαιρίαν, νὰ τοῦ πληρώσουν, παλαιὰς ἀμαρτίας,
 διότι ἦν καὶ, οὗτος ἰδεολόγος κοιναβιάτης καὶ ἐξηγέρθη, ὡς ἀνορε-
 θωτῆς κατὰ τῶν παρανομούντων— ἀλλ' ἡ Θεά, ἦς τὸ ἱερόν, δέν-
 δρον ἐκακώθη, δὲν ἐξίλεώθη. Αὐτὴ εἶναι ἡ τραγικὴ κατάστασις
 τῶν ἐλαιῶνων τῆς Μεγίστης Λαύρας! Ἀλλ' ὑπάρχει ἀρχαία παρά-
 δοσις πῶς εἰς τοιαύτας περιστάσεις καὶ αὐτὰ τὰ ἄψυχα ὑπὸ τοῦ
 μεγέθους τῶν δεινῶν, πιεζόμενα λαμβάνουσι φωνήν, φωνάζουσι,
 δικμκρτῦρονται, καὶ ἐξαιτοῦνται σωτηρίαν καὶ ἐκδίκησιν.

4. Τὸ δικαστήριον τῆς ἐλαίας ἐπὶ τοῦ "Ορους
 τῶν ἐλαιῶν.

Τὴν βιβλιοθήκην τῆς ἐν Ἀθήναις Γεωργικῆς Ἑταιρείας
 ἀναδιφῶν, — καὶ ὀφείλω νὰ ἐκφράσω ἐπὶ τούτῳ τὴν εὐγνωμοσύνην
 μου πρὸς τὸν Διευθυντὴν αὐτῆς, τὸν γεροῦσιαστὴν κ. Π. Δεσλῆζον,
 διὰ τὰς παρασχεθείσας μοι πολλαπλᾶς ἐυκολίας— ἐνέτυχον βιβλίω
 αὐτοῦ, μᾶλλον αἱ πρῶται λέξεις μοὶ ἐκίχησαν τὴν περιεχομένην «Γεωρ-
 γικὴ Φιλολογία. Τὸ συνέδριον τῶν ἐλαιδένδρων μεταφρασθὲν ἐκ
 τοῦ Ἰταλικοῦ τοῦ Ο. Κορπὶ καὶ συμπληρωθὲν ὑπὸ Ἀπαστόλου
 Ἀργυρίου νομογεωπόνου, Ἀθήνα 1928», 12ον σ. 32. Ὡς πρό-
 λογος χρησιμεύει ἡ ἐξῆς δήλωσις: «Ἐπειδὴ τὰ ἐλαιόδενδρα βλαβερῶς πληγὰ τὴν ἄθλια ζωὴν
 τοῦ τόπου καταδικάζει ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ ἀδυναμία τῶν ἐλαιοκτη-
 ματιῶν, καὶ δὲν τὰ τρέφουν, οὔτε τὰ περιποιῶνται καλά, ἀπεφά-
 σισα φανερὰ νὰ ἐκφράσουν τὸν πόνον τους, καὶ ἔχοντες ἓνα συνέδριον,
 τοῦ ὑπὸν ἀναγράφω παρακάτω τὰ πρακτικὰ. Ἡ πολλὴ εὐχὴς
 τοῦ ἐκφράζει τὸ κάλλος δένδρου ἐκθέτου τῆς ἀπαραίτητες καλλιτε-
 ρεῖαι, καὶ ἡ κάθε ἐλαιοκτηματίας πρέπει νὰ ἐφαρμάξῃ, ἂν
 θέλει νὰ ἔχῃ κέρδος ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν δένδρων, τοῦ
 καὶ ἀρχεται οὕτω:

«Ἀπὸ ἅλα τὰ μέρη τὰ ἐλαιόδενδρα ἔτρεξαν, στὸ συνέδριον.
 Βλέπομε ἐλαιόδενδρα καχεκτικά, κακοφυτευμένα, κακακλαδεμένα
 με κούφια καὶ καταφαγωμένα ἀπὸ ἀρρώστιας κλωνάρια καὶ γεμάτα
 πληγὰς ἀπὸ τὸ ράβδισμα καὶ τὰ κάνουν στὸ μάζεμα τῶν ἐληῶν.
 Ὅλα τὰ δένδρα ἦσαν ἀποφασισμένα νὰ ἐπιβάλλουν τῆς δικαίας
 ἀξιώσεως τους, κινουράσθησαν περὶ νὰ κάνουν ἐληῆς χωρὶς νὰ ἔχουν
 τὴν περιποίησιν καὶ τὴν πρέπειν».

Ἐκαστὸν λοιπὸν δένδρον παρουσιάζεται ἐνώπιον τοῦ συνεδρίου
 καὶ ἐκτίθησι τὰς σοβαρὰς ἀπόψεις καὶ τὰ παράπονα ὑποδεικνύον
 πράγματα, ὑπερ-ἠδύναται νὰ γίνῃσι πρὸς ὄφελος καὶ τῶν δένδρων

καὶ τῶν ἐλαιωκτηματιῶν. Οὕτω νεαρόν ἐλαιόδενδρον διδάσκει τὰ
περὶ πηλαπλασιασμοῦ καὶ φυτεύματος (σ. 4-9). "Ἐτερον κακώ-
κλαδευμένον ὁμιλεῖ περὶ κλαδευμάτων (σ. 9-12). "Ἄλλο ὑπερβό-
λικῶς ἀδύνατον, χωρὶς φύλλα καὶ καρπούς, ἀγορεύει μὲ ἀτυνον
φωνήν—μόλις ἀκούεται—περὶ λιπάνσεως (σ. 12-16). Εἶτα ἔρχονται
πολυπληθῆ ἀρρωστημένα καὶ καχεκτικά δένδρα, καὶ ἐκ τούτων
ἐν γεμῶτων κουφάλες ἀναπτύσσει τοὺς διαφόρους ἀσθενείας,
ὕψ' ὧν διηγεῖται μαστίζονται. Εἶναι ἐκ τῶν ἐκτενεστέρων κέφα-
λαίων, καὶ ὕπως καὶ εἰς τὰ ἄλλα τὸ συνέδριον ἐν τέλει ἐκτίθησιν τὰ
μέσα τῆς Θεραπείας (σ. 16-29). Τὸ τελευταῖον θέμα τῆς ἡμερη-
σίας διατάξεως εἶναι τὸ «μάζωμα» τῶν ἐλαίων. Εἰσηγητῆς προ-
βάλλει ἐνταῦθα «ἓνα ἐλαιόδενδρον κατασκατωμένο ἀπὸ τὰ κτυπή-
ματα ποῦγε φάη, τὸ κακώμιστρο εἶχε—ὡς τελευταῖο θέμα μίαν ἀνα-
κρίνωσι γιὰ τὸ μάζωμα τῶν ἐλαίων» (σ. 29-32).

Τὸ ἀληθές εἶναι ὅτι οὐκ ὀλίγον μὲ ἐθέλησεν ἡ Γεωργικὴ φιλο-
λογία, καὶ μοὶ ἀνέπλασεν εἰς τὴν μνήμην παρομιλίαν τῆς Βυζαντινῆς
λογοτεχνίας, τὸν **Πωρικολόγον**, ἥτοι τὴν δίχην τῶν ὀπωρικῶν,
καθ' ἣν βασιλεύοντος τοῦ πανεκλαμπροτάτου Κυδωνίου κλπ.
συγκροτεῖται δικαστήριον, καὶ ἀφοῦ παρήλασαν διάφοροι μεγα-
λειότητες ὀπωρικῶν καὶ τελευταῖος ὁ Κρομόδιος δυσέντυτος,
τρισέντυτος μὲ μακρὸ γένειον καὶ μεγαλοπρεπῆ οὐραν (καὶ διὰ
τοῦτο, καίτοι λαχανῶδες, ἐπετράπη αὐτῷ ἢ εἴσοδος), ἐξηνέχθη
κατὰ τῆς δυστήνου σταφυλῆς ἢ καταδικαστικὴ ἀπόφασις : «ἐπι-
ξύλου κρεμασθήσῃ, ὑπὸ ἀνθρώπων ποδοπατηθήσῃ, ἐν τῷ αἵματί σου
πνιγήσῃ κλπ.» Ἀλλὰ παρετήρησα ἐν τῇ Γεωργικῇ φιλολογίᾳ, ὅτι
ὁ πρακτικογράφος Ἰταλὸς τριαύτην ἀπόφασιν δὲν ἔχει κατα-
δικαστικὴν πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ἐλαίας· διὸ εὗρέθη μία ἐκ
τῶν ὀρίων τῆς Λαύρας, ἥτις ἀνεκίνησε κατὰ τὸν ἐπισημότε-
ρον τρόπον τὴν δίχην. Καὶ ἰδοὺ παρουσιάζεται ἡ «κυρὰ γου-
μένισσα» τοῦ Πωρικολόγου, ἡ γλαυκόφυλλος καὶ διογενῆς
ἐλαία, πρὸ τοῦ δικαστηρίου. Τοῦτο συνέργηται οὐχὶ εἰς τὸ
"Ἄγιον" Ὄρος, ἀλλ' εἰς τὸ "Ὄρος τῶν ἐλαίων πλησίον τῆς
Ἁγίας Πόλεως, ἐνθα κατὰ τὰς παραδόσεις καὶ ἡ ἐσχάτη θά-
συκροτηθῆ κρίσις.

Τὸ δικαστήριον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἰ. Χριστοῦ
ἀποτελεῖται ἐκ τῶν 12 Ἀποστόλων· διὰ δὲ τὴν σπου-
δαιότητα τῆς ὑποθέσεως συμπαραδρεύουσι καὶ δύο τῶν μεγάλων
προφητῶν ὁ Δαβὶδ καὶ ὁ Ἰερεμίας, ὅστις καὶ διορίζεται εἰσαγγελεύς.
Παρουσιάζεται ἡ κατηγορία ὑπὸ τῆς ἡγουμένισσης ἐλαίας κατὰ
τῶν ἀποτελούντων κατὰ τὰ ἔτη 1925—1933 τὴν Σύναξιν τῆς

Λαύρας. Τούτων ἐξαιρέθονται τρεῖς: Γεράσιμος ὁ Χῖος. Οὗτος ἀπολογούμενος εἶπε ταῦτα: Ναί μὲν διαρίσθην ὑπὸ τῆς Συνάξεως, νὰ ποτίζω τὸν ἐλαιῶνα, κατὰ Αὐγουστον, κατόπιν τῶν διαμαρτυριῶν καὶ ἐκκωφαντικῶν φωνῶν ἐνὸς τῶν προϊσταμένων, ὅστις ἐπειδὴ πάντοτε φωνάζει ζωηρῶς καὶ ἐνοχλεῖ τοὺς προϊσταμένους ἀπεβλήθη ἐκ τῆς Συνάξεως, ἀλλὰ τότε αἱ ἐλαῖαι παρούσας οἰκτρὸν θέαμα μὲ τοὺς ξηροὺς καρπούς καὶ τὰ μαραμμένα φύλλα. Ἡ γῆ ἦτο ἐκ τῆς ξηρασίας τόσο σκληρά, ὥστε αὐλάκια δὲν ἠδυνάμην μὲ τοὺς δύο ἐργάτας ν' ἀνοίξω· λάκκοι δὲ πέραν τῶν ἐλαιῶν πρὸς συγκράτησιν τοῦ ὕδατος δὲν ὑπῆρχον· διότι ἀπὸ 20ετίας οὐδέποτε ἐσκάφησαν αἱ ἐλαῖαι. Αὐτὸς ἦτο ὁ πρῶτος λόγος. ὁ δευτέρος διότι δὲν εἶχον ἀρκετὸν ὕδωρ. Τότε ἐν ὀργῇ ἐκέκραζεν ὁ Δαβίδ: «ἵνατι ἀγαπᾶτε ματαιότητα καὶ ζητεῖτε ψεῦδος;» εἰς τὴν Λαύραν δὲν ὑπῆρχεν ὕδωρ! ὡς ὁμιλήσῃ ὁ κύριος πρόεδρος. Τότε ὁ Χριστὸς λέγει: «ὅταν ἐδημιουργοῦμεν τὸν κόσμον ἐφθάσαμεν καὶ εἰς τὸ μέρος τῆς Λαύρας, ἐκεῖ ὁ σάκκος τῶν πετρῶν ἔνεκα τῶν γιόνων διεσπάρθη «ὡς ἄσχος ἐπὶ πάγνη» καὶ ἐσχηματίσθη ὁ κῶνος τοῦ Ἄθωνος, βράχος συμπάγης. Τότε ὁ πατήρ μου λέγει; ἔ, πῶς θὰ τρέφονται αὐτοὶ οἱ ἀνθρωποὶ ἐδῶ, μὲ πέτρας; Πρέπει νὰ ἀνοίξωμεν τοὺς θησαυροὺς τῆς γῆς· διότι οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ, οὐδὲν ὠφελοῦσι, καὶ οὕτως ἐσχηματίσθησαν 3-4 ποταμοί, ἵνα ποτίζονται διαρκῶς τὰ κράσπεδα τοῦ ὄρους, ἅπερ καὶ γῆν ἐκλεκτὴν ἔχουσι καὶ τὴν ἐκμάδα ἐπὶ πολὺ διατηροῦσιν. Λοιπὸν τί ἀπαντᾷς; λέγει ὁ Δαβίδ. Ὁ ἀφελὴς Χῖος δὲν ἀπώλεσε τὸ θάρρος καὶ συνεχίζει: «Ναί, εἶναι ἀλήθεια, ἔχομεν ἀφθονα νερά· εἰς τὴν Λαύραν καὶ τρέχουσι εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλ' ὁσάκις ἐγὼ ἤθελον νὰ ποτίσω τὰς ἐλαίας οἱ Ἐπίτροποι ἐγύριζαν τὸ αὐλάκι εἰς τοὺς κήπους των, καὶ κανεὶς δὲν ἠμποροῦσε ν' ἀντιτείνῃ, μίαν φορὰν κατι ἠθέλησα νὰ διαμαρτυρηθῶ καὶ μὲ ἠπέιλησαν νὰ μὲ διώξουν, καὶ ἐπῆγα εἰς τὴν Προβάταν ν' ἀγοράσω κελλίον». Ἄθως ὁ κατηγορούμενος, ἐφώναζεν ὁ Χριστὸς, πρόσεχε ὅμως νὰ μὴ λάβῃς ἀξίωμα, διότι θὰ κολασθῆς. Διακὸν Ἰγνάτιος. «Ἀπὸ εἰκοσαετίας ἔλειπον συνεχῶς ἀπὸ τὴν Μονὴν. ἤμην εἰς Λῆμνον καὶ οὐ μόνον ἐπλήρωσα τὰ ἐτήσια, ἀλλ' ἀνήγειρα καὶ μέγαρον κλπ.» Τὴ διακονίαν εἶχες πέρυσιν; Ἦμην Δικαῖος τῆς Μονῆς καὶ ἔγεινα κακὸς μὲ ὅλον τὸν κόσμον διὰ νὰ βάλωμε σὲ τάξι τὸ μοναστήρι. Λέγει ὁ Χριστὸς: Δικαῖος καὶ ἀδικος δὲν γίνεται. Ἄθως ὁ κατηγορούμενος, ὑπαγε ἐν εἰρήνῃ, ἀλλ' ἄπεχε ἀπὸ τὸν κόσμον, διότι ἔχεις νὰ πάθῃς συμφοραῖς. Ἀμβρόσιος. Ἐγὼ πρῶτος

ἐπανεστᾶτήσα διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς Μονῆς καὶ ἐσήκωσα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς κατὰ τῶν ἐπιτροπῶν. τοὺς οὗς ὡς καταστρεφεῖς τῆς Μονῆς ἠθέλαμε νὰ τοὺς πετάξωμε πέρασι μαζὺ μὲ τοὺς δύο ἀνωτέρω προσηταμένους, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Ἀρβανίτης δέν μᾶς ἀφῆσε, ἤθελεν ἀνάμιακτον θυσίαν. Διὰ ταῖς ἑλληνας ἐγὼ δὲν εὐθύνωμαι, διότι εἶμαι δασνόμοσ. Καὶ ἐπὶ ἑθῶσ, λέγει ὁ Χριστός, κύνταξε καλὰ τὰ δάση, διότι νομίζω πὼς κάποιος κακέρτοφος μηχανεύεται νὰ πὲ παγιδεύσῃ. Καλεῖται ἡ κυρὰ γουμένισσα, ἥτις ἀγορεύει ὡς ἐξῆς. «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἐλκία ἡ κατὰκτος, τοῦ μὲ ψάλλει ὁ Δαβὶδ, ἐγὼ θεῶν τῆν καταγωγὴν διὰ τοῦτο παράγω τὸ εὐγενέστατον καὶ χρῆσιμώτατον ὑγρὸν. Εἶμαι ἡ τροφή τῶν πτωχῶν καὶ πλουσιῶν, καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς βλασιεῖς εἶμαι («ἐλκίον ἀγαλάσσεως») δι' ἐμοῦ λαμβάνει ὁ βαπτίζομενος τὰ χάρισματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οἱ βασιλεύοντες καὶ οἱ ἱερεῖς τὸ χρῆσμα Κυρίου, οἱ προσήται τὸ χάρισμα τῆς προφητείας καὶ οἱ ἀσθενούντες τὴν ἰασιν. ἕτεροι δὲ τὸ εὐχέλαιον μου λαμβάνουσιν ὡς ἐρόθεν διὰ τὸ ταξίδι εἰς τοὺς οὐράνους. Ἐγὼ δίδω τὸ ἀκοίμητον φῶς εἰς τὰς κωνδῆλας, καὶ ὁ παλῶλεος ἐγένεν δι' ἐμοῦ πολυέλαιον. Ἀλλοτε μὲ τὰ πολυκωνδῆλά μου ἐφώτισα καὶ τὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων. Εἶμαι τὸ ἀπαραίτητον στοιχεῖον τῆς ζωῆς. Τί λέγεις κύριε Δαβὶδ; ἀτὰ γόνατά μου ἠσθῆνησαν ἀπὸ πτωχείας καὶ ἡ σάρξ μου ἠλλοιώθη δι' ἑλαίον. Ἐδωκάς εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου ἀπὸ καρποῦ σίτου, σίνου καὶ ἐλαίου αὐτῶν ἐκλήθυσθῆσαν—ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κέκμηθησονται καὶ ὑπνώσωσι. (Ψαλμ. 4, 9 ε.) Σύμφωνοι εἶμεθα, λέγει ὁ Χριστός, ἔξαχολούθει. «Διαρκῶς ὁ ἱερεὺς εὐχεταί: εὐλόγησάν τὸν σίτον, τὸν σῖνον καὶ τὸ ἑλαίον. Ἀλλ' οἱ τοῦ παλαιῦ νόμου—καὶ ἀποβένομαί πρὸς τοὺς δύο προφήτας—ἐπείουτο μείζονα χρῆσιν τοῦ ἐλαίου ἐν ταῖς προσφοραῖς, θυσίαις καὶ εἰς πᾶσαν σχεδὸν ἱεράν πόδξιν, ἔγριον καὶ τὴν ἱεράν τράπεζαν καὶ τὰ ἱερά σκεύη καὶ ἐθεράπευον τὰς πληγὰς. Περὶ τοῦ τελευταίου τί λέγει Ἀδουκᾶς ὁ ἱατρός: Ἐγὼ, κύριε πρόεδρε, ἀφῆκα τὴν ἱατρικήν, ὅπως ὁ ἱατρός τῆς Λαυρίας, ἀφ' οἴτου ἀνεμύχθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν ἀποστολήν τοῦ Βυζαντινίου. Τότε νὰ κληθῆ εἰς ἐμπειρογνώμων καὶ ἐμπροκίεστι ἀμέπως ὁ βοτανικός καὶ φαρμακολόγος Δισακρόδης, ὅστις κατὰ θέται: ἱέλαιον πρὸς τὴν ἐν ὕψει χρῆσιν ἄριστον. Χρῆσιμον εἰς τὴν τῶν μύρων κατασκευὴν... εὐστόμαχον... εἰς τὴν τῶν φαρμάκων χρῆσιν εὐθετὴν κινῶς δὲ πᾶν ἑλαίον ἱερμαντικὸν ἐστὶ καὶ μαλακτικὸν τῆς σαρκὸς δυσπεριψυκτὰ φύλασσον τὰ σώματα—καὶ ἐπιμύττω πρὸς τὰς ἐνεργείας ποιοῦν...»

ἀμβλύνον τὰς τῶν ἐλκούντων φαρμάκων δυνάμεις, διδοται δὲ καὶ πρὸς θανάσιμα...»(1). Ἀλλὰ πολλοὶ τοῦ ἀκροάτητος ἐδυσανασχέτου ἢ μὴ ἐννόουντες τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν, καὶ φωνάζουσιν ὅτι θέλουσι τὴν γλῶσσαν τῶν ἐφημερίδων, καὶ τότε παρούσιάζεται ἡ «Πρωτὰ» τῶν Ἀθηνῶν, μὲ ἐν ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον: "Ἐνα ἐνεργητικὸν φάρμακον—Ὁ εὐλόγημένος καρπὸς (22, Δεκ. 1934), καὶ ἀναγινώσκει ὁ γραμματεὺς: «Ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη, μετὰ μακρὰν παρατήρησιν, διέγραψε μὲν πολλὰς ἐκ τῶν θεραπευτικῶν ιδιοτήτων τοῦ ἐλαίου, ἀλλὰ καὶ ἐβεβαίωσε ἄλλας αἱ ὁποῖαι οὔτε μικρὰ οὔτε ἀσημάντοι εἶναι, καὶ σήμερον ὁ γυμὸς τοῦ εὐλόγημένου καρποῦ τῆς ἐλαίας παρέχεται ὡς φάρμακον μὲ ἄριστα ἀποτελέσματα εἰς πλείστας ἀσθενείας τοῦ πεπτικῆς συστήματος καὶ τῶν παραρτημάτων του, στόμαχος, ἐντέρων καὶ χολικῶν ἀγωγῶν..... Μεγάλου ἱατροῦ, ὅπως οἱ Gouheim, Matthéu, Euriqneg καὶ Coleman χρῆσιμοποιοῦν τὸ ἐλαίον τῆς ἐλαίας κατὰ τῆς δυσπεψίας τῆς ὀφειλομένης εἰς ὑπερβολικὴν ἐκκρίσιν γαστρικοῦ ὑγροῦ, καὶ κατ' αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ ἔλκου. τὸ γεγονός δὲ ὅτι μεταξύ τῶν ἱατρῶν αὐτῶν ὑπάρχουν καὶ Γερμανοὶ καὶ Ἀμερικανοὶ πείθει, ὅτι πρόκειται περὶ θεραπευτικῆς ιδιότητος γενικῶς παραδεδομένης. Καὶ ὁ κληρονομητὴς Chiray ἀναγνωρίζει τὰς θεραπευτικὰς ιδιότητάς τοῦ ἐλαιολάδου ὄχι μόνον εἰς τὴν ὑπεργλωρυδρίασιν καὶ τὸ ἔλκος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς παθήσεις τῆς χοληδόχου κύστεως καὶ τῶν ἀγωγῶν τῆς χολῆς.....»

Ἀρχεῖ, ἀρχεῖ, λέγει ὁ Χριστός, ἐβεβαίωθημεν καὶ περὶ τοῦτου. Πολλὰ ὅμως μᾶς εἶπε, κυρὰ γούμενισσα, καὶ εἰς τὸ θέμα ἀκόμη δὲν εἰσηλθες. παρέλκουν ταῦτα; ἀφοῦ βλέπεις πῶσον σὲ τιμῶμεν· σὺνῆλθου γὰρ καὶ δικάζουμιν ὑπὸ τὴν τανύφυλλον σκιάν σου. Νὰ εἶναι εὐλόγημενον, ἀπάντῳ ἢ αἰδήμων καὶ πάγκυφος ἐλαία. Ἐγκαλῶ λοιπὸν τοὺς Ἀσυριώτας προισταμένους· διότι ποτὲ δὲν ἦλθον ὑπὸ τὴν σκιάν μου νὰ καθίσουν — καὶ πῶς νὰ καθίσουν, λέγει εἰς τῶν παρέδρων, ἀφοῦ τὰ δένδρα συμπνίγονται ἀκάνθαις καὶ τριβήλοις καὶ πάσῃ ἀγρία βλάχῃ — δὲν ἦλθον νὰ ταπεινώσούν τοὺς ὑπερφιάλους μου κλώνας, οἱ ὁποῖοι, ὡς τῶν ἀκάρπων δένδρων, τείνουσιν εἰς τὰ ὕψη καὶ μοῦ ἀφαιροῦσιν ὅλας τὰς ζωτικὰς δυνάμεις. Πότε δὲν μὲ ἀπῆλλάξαν ἀπὸ τοῦς ξηρῶς ἐλάδους, ποῦ μὲ μαστίζου, ὅπως τὰ καρφία ποῦ σὲ σταύρωσαν οἱ Ἑβραῖοι, οὔτε ἀπὸ τὰ σέσηπότα μέρη, ἕπερ περισφιγγούσιν, ὅπως τὰ νεοπλάσματα, τὴν καρδίαν μου. Πνίγομαι

(1) Περὶ ἁγίας ἱατρικῆς - I, 89 ἐκδ. N. Velimian n; Βερολινόν. 1907).

ἀπὸ τοὺς πέριξ θάμνους, καὶ μερικὰ αὐθάδη δενδρύλλια τολμοῦν
 νὰ συμπλέκωσι πρὸς με τὴν δυστυχῆ τοὺς κλάδους των, ἄλλα δὲ
 ἱταμώτερα παράσιτα, περιτυλισσόμενα μὲ κάμνουν νὰ ψυχομαχῶ
 κάθε στιγμὴν—συγκίνησις εἰς τὸ δικαστήριον—. Πρὸς τοῦτοις οἱ
 μὲν ἄνθρωποι ἀνηλεῶς μὲ κατακόπτουσι καὶ μὲ ἀποψιλώνουσι,
 καὶ πολλάκις τελείως μὲ ξεπατώνουσι, ἵνα μὴ σκιάζω τοὺς φα-
 σουλοφόρους ἐν Λαύρα καὶ κρομμυφόρους κήπους των—καὶ τολμοῦν
 ἔπειτα οἱ εὐλαβέστατοι οὗτοι μοναχοὶ καὶ μεταλαμβάνουν—τὰ
 δὲ ζῶα, οἱ κακοποιοὶ τράγοι, βοῦς ἀρετῆρες, καὶ ταῦροι ἀδάμαστοι,
 ἵπποι καὶ ἡμίονες, ἐνίοτε καὶ ὁ κύρ Μέντωρ, ἀγρίως μὲ κατατρώ-
 γουσι καὶ μὲ ἀποφλοιδίζουσι καὶ ξεκλωνίζουσι τοὺς τρυφεροὺς
 βλαστοὺς μου. καὶ εἰς ἐπίμετρον οἱ χοῖροι σκάπτοντες τὰ ἔγκατά
 μου διαρκῶς ἀπεγύμνωσαν τὰς ρίζας, ἀφοῦ καὶ τὰ πεζούλιά μου τὰ
 υποβαστάζοντα τὸ ὀλίγον γῶμα εἰς τὰς ρίζας μου, κατέρρευσαν
 ἀπὸ πολλοῦ εἶμαι, ὡς βλέπετε, παλαιοντολογικὸς σκελετός. Πέφτω
 κοιμοῦμαι καὶ ἐξυπνῶ νηστικιά, καίτοι μὲ ἀποκαλοῦν κυρὰ γου-
 μένισσαν. "Ὅλος ὁ κόσμος τρώγει εἰς τὴν Λαύραν καὶ δι' ἐμέ οὔτε
 κόπρος δὲν περισσεύει.—ἀλλὰ τί θὰ γίνουσι οἱ κῆποι των; ἀκού-
 εται φωνὴ ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου—δὲν τρώγω, ἀλλὰ καὶ νὰ
 διψῶ εἰς τὴν κατακλυζομένην ἀπὸ ἄφθονα νερὰ Λαύραν. αὐτὸ
 εἶναι ποῦ κατατῆκει τὴν καρδίαν μου. ἀπ' ὅλα περισσότερον, νὰ
 βλέπω ἀδιακόπως νὰ τρέχουν τὰ νερὰ εἰς τὴν θάλασσαν
 Καὶ ἐρωτῶ διατί, Κύριέ μου, μὲ κατεδικάσατε, ὅπως τὸν εἰδω-
 λολάτρη ἐκεῖνον Σίσυφον; νὰ τανύζωμαι διὰ νὰ πίνω καὶ νὰ
 φεύγουν ἀπὸ μπροστά μου τὰ νερὰ; Ἐγὼ ἡ ἀθλία πρώτη δὲν
 ἐδέχθην τὸ κήρυγμά σου, καὶ δὲν εἰσῆλθον εἰς τὴν ἀγίαν σου ἐκκλη-
 σίαν εἰς κάθε μυστηριακὴν χρῆσιν; Καὶ ὕστερ' ἀπ' ὅλα αὐτὰ,
 ἐπειδὴ διδάσκεις νὰ μὴ μνησικακῶμεν, ἀλλὰ ν' ἀποδίδωμεν καλὸν
 ἀντὶ κακοῦ! ἐντείνω ἡ καυμένη ὅλας τὰς δυνάμεις μου καὶ φορτώ-
 νομαι πολλάκις φοραῖς ἀπὸ καρπὸν—ἐγὼ δὲ ὡσεὶ ἐλαία κατὰ
 καρπὸς Δαβὶδ—διὰ νὰ εὐχαριστήσω αὐτοὺς τοὺς ἀχαρίστους,
 καὶ πάλιν τί παθαίνω; ὦ τῆς συμφορᾶς μου!—ἐντρέπο-
 μαι νὰ τὸ εἰπῶ—δὲν συνάξουσιν οἱ ἄθλιοι οὔτε τοὺς καρποὺς
 μου!!! αὐτὸ εἶναι ἀνυπόφορον πλεόν, νὰ γίνωμαι βορὰ τῶν
 χοίρων καὶ ὄλων τῶν τετραπόδων, τῶν πτηνῶν καὶ ἀρουραίων,
 καὶ πολλάκις νὰ συμπαρασύρωμαι ὑπὸ τῶν βροχῶν εἰς τὴν θά-
 λασσαν! Μὰ τί κακὸν ἐπὶ τέλους ἔπραξα καὶ κατεδικάσθην εἰς
 τοιαύτην ἐγκατάλειψιν καὶ ἀτίμωσιν; Αἴσθησις εἰς τὸ δικαστήριον.
 (Κατάρα εἰς τοὺς καταστροφεῖς! φωναὶ ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου). Οἱ
 λίαν συγκινητικοὶ οὗτοι λόγοι τῆς ἐλαίας ἐκίνησαν τὰ δάκρυα καὶ

αὐτοῦ τοῦ δικαστηρίου. Ἐν τούτοις διὰ τὴν τάξιν ἐζητήθησαν καὶ προσῆλθον καὶ οἱ μάρτυρες. Ὁ Πυθαγόρας μετὰ τῶν μαθητῶν φερόντων ἐπὶ πινακίδος: ἐμφύχων μὴ ἄπτεσθαι. μέλι ἐντός, ἔλαιον ἐκτός Δημόκριτος. Πάντες οἱ ἀκρεωφάγοι, καὶ φυτοφάγοι, μηδὲ τοῦ Πλάτωνος Δρακούλη καὶ τοῦ I. Σπαθάρη ἐξαιρουμένων.

Οἱ κοινοβιάται καὶ ἀσκηταί, ὅλη ἡ πτωχολογία τῆς Ἑλλάδος, καὶ πάντες οἱ θαυμασταὶ καὶ λάτραι τῆς ἐλαίας, ὧν κυρία τροφή τὸ ἔλαιον καὶ αἱ ἐλαῖαι, οἱ μηχανικοὶ καὶ σαπυνοποιοὶ καὶ δὴ ὁ χορὸς τῶν μαγείρων καὶ μιᾶ φωνῇ ἐζήτησαν τὴν καταδίκην τῶν ἐνόχων. Ὁ ζωηρότερον φωνάζων καὶ διαμαρτυρούμενος μετὰ πόνου ψυχῆς, εἶναι καὶ ὁ κτίτωρ τῆς Μονῆς ἅγιος Ἀθανάσιος, εἰς ὃν ἐδόθη μάλιστα ὁ λόγος καὶ ἀπήγγειλεν ἰδιαιτέραν κατηγορίαν διότι κατέστρεψαν τὸ μετὰ τοσοῦτων κόπων καὶ μόχθων ἔργον τῶν χειρῶν αὐτοῦ, τὸν μέγιστον τοῦ Ὄρους ἐλαιῶνα, καὶ ἐζήτησε καὶ τὴν διαγραφὴν ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν τοιοῦτων ἀναξίων διαδόχων αὐτοῦ. Πάντων τούτων καταμαρτυρησάντων ἐκλήθησαν καὶ οἱ κατηγορούμενοι, ἐν ἀπολογηθῶσιν, οἵτινες καταπτοηθέντες πρὸ τοῦ ἔργου τῆς κατηγορίας καὶ μηδὲν ἐπιχείρημα ἔχοντες ἂν ἀντιτάξωσιν ἐζήτησαν διὰ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀομμάτου συνηγόρου αὐτῶν Καμῶνα 24ωρον ἀναβολήν, ἣτις ἐδόθη αὐτοῖς τῇ μεσιτεῖα τοῦ προφητάνακτος Δαβίδ, ὃν καθεκάστην ἀναγινώσκουσιν ἐπ' ἐκκλησίᾳ, κατὰ δὲ τὴν Μεγ. Τεσσαρακοστὴν δις ἡλόκληρον τὸ ψαλτήριον καθ' ἑβδομάδα. Ἔκριναν καλὸν τὸ ἐσπέρας νὰ ἐπισκεφθῶσι κατ' οἶκον τὸν βασιλέα Δαβίδ, ἵνα εὐχαριστήσωσι κομίζοντες διὰ τοῦ Λειβοδαγένους καὶ δοχεῖον ἐλαίου, «ἀπ' ἐκεῖνο ποῦ ἀνάβουν τὰ κανδήλια», ὅπερ ἰδὼν οὗτος καὶ ἀναστάς ἐβόησεν: «ἔλαιον δὲ ἀμαρτωλοῦ μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλὴν μου!» (Ψαμ. ΡΜ'. 6). Ἄλλ' οἱ Ἑβραῖοι οὐ μόνον τὴν κεφαλὴν, ἀλλὰ καὶ τὸν πώγωνά ἐλαίῳ ἤλειπον, (ὅπως καὶ ὁ μακ. Χατζηνικολόδημος Λαυριώτης, ὅταν ἔτρωγεν ἐσκούπιζε τὰ χέρια του ἀπὸ τὰ γένεια). Στραφεῖς δὲ πρὸς τὸν κομιστὴν ἐρωτᾷ: ἐσὺ τί διακόνημα ἔχεις; φράσσω τὰ λειβάδια, κύριε, (ὡς καὶ τὸ ὄνομά μου ἤηλον ποιεῖ) καὶ τὸν ἐλαιῶνα. Μὰ πῶς τότε μπαίνουν τὰ τραγιά, τὰ βόδια, τὰ μυλάρια, οἱ χοῖροι, αἱ θηρία καὶ πάντα τὰ κτήνη, ἐρπετὰ καὶ πετεινὰ πτερωτά; (Ψαλμ. ΡΜΗ' 10). Ἐγὼ εἶμαι, κύριε, ἀνθοκόμος καὶ καταγίνομαι μὲ τὰ ὠραῖα λουλούδια, τὰ ἐκλεκτὰ ὄωρα τῆς φύσεως. ἀλλ' αὐτοὶ δὲν εἶναι εὐγενεῖς ἀνθρωποὶ, δὲν ἔχουσι μὀρφωσιν καὶ ἀνάπτυξιν, εἶναι ραχοποιεῖ, ἔμποροι φασουλίων κρομύων καὶ σκόρδων, καὶ μὲ κατεδίκασαν εἰς τὸ βάναιυσαν αὐτὸ ἔργον, νὰ προσέχω τὰς κινήσεις τῶν χοίρων

κλπ. λουλούδια, κύριε, λουλούδια! αυτό μάς διδάσκει και το Ευαγγέλιον καταμάθετε τὰ κρίνα του αγρού». Φθάνει, φθάνει, λέγει ο Δαβίδ, και σύ καλός είσαι. Έπαναληφθείσης της συνεδρίας προβάλλει μετ' αγωνίας ώθων και ώθούμενος νέος μάρτυς της κατηγορίας, κατισγνός, κατεσχληγώς, απεψλωμένος το πρόσωπον και την κεφαλήν, αλλά προς επίδειξιν φορτωμένος τὰ ράκη. επωνυμίαν μὲν απροσδιόνυσον φέρων, ἀλλ' Εὐφροσύνην αποκαλέσειεν ἂν τις αὐτόν διότι ὄντως ἦ τε ἐμφάνισις αὐτοῦ και ἡ διμιλία προκάλει τὸν γέλωτα. ἀεγώ, ἀρέντη, Χριστέ, λέγει ὁ υἱός, πῶς περιμένα αὐτήν τὴν ὥρα, διὰ νὰ πῶ ὅσα ἔχω μαζευμένα 40-50 χρόνια, πῶς ἔχω στή Λαύρα, και με σφιγγουν τὴν καρδιά, πῶς ἔγεινε πέτρα και θέλω νὰ τὰ πῶ, νὰ τὰ πῶ νὰ ξεσκάσω. Εἴμεθα γάλια ἐδῶ μέσα, Χριστέ μου, εἰλωτές, σκλάβοι σωστοί, ὄχι ἀδελφοί. Αὐτὸ λέγεται μόνον γιὰ Θεομπιξίλι. Αὐτοὶ δὲ εἶναι πασάδες, Χαμνιθες. Ξοδεύουν τὰ ἐκπομπύρια διὰ τὸν ἑαυτόν τους, διὰ τοὺς ὑποταχτικούς των και διὰ τοὺς τσανάχογλύφτας, πῶς διατήρουν τὸ κόμμα.

Ὁ εἰσπληγελεύς ἐχειρόμενος ἐν ὁργῇ ταῦτα φθέγγεται: «διὰ τοῦτο τάδε λέγει κύριος Παντοκράτωρ: ἄνθ' ὧν ἐλαλήσατε τὸ ῥήμα τοῦτο, ἰδοὺ ἐγὼ δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου πῦρ και τὸν λαόν τοῦτον ξύλα και καταφάγεται αὐτούς. Ἰδοὺ ἐγὼ ἐπάγω ἐφ' ὑμᾶς ἔθνος, και κατέδονται τὸν θερισμὸν ὑμῶν και τοὺς ἄρτους ὑμῶν... και κατέδονται τοὺς ἀμπελώνας ὑμῶν και τοὺς συγκῶνας ὑμῶν και τοὺς ἐλαιῶνας ὑμῶν (γι' αὐτοὺς πρόλαβαν οἱ Λαυριῶται, κάποιος φωνάζει)... ἀκούσατε διή ταῦτα λάθος μωρός και ἀκάρδιος...» (Ἱερειμ. 5, 14 ε.). Κάμε ὑπομονή, Ἱερειμία, διακόπτει ὁ πρόεδρος, ἀκόμη δὲν ἦλθεν ἡ σειρά σου, και στραφείς πρὸς τὸν χριστιανισμὸν μάρτυρα λέγει: Ἀλλὰ ταῦτα μάρτυς δὲν ἔχουσιν ἐνταῦθα θέσιν. εἶναι νέον στοιχείον κατηγορίας και πρέπει νὰ κάμης μῆνυσιν. ἀλλὰ πρὸ πάντος σεῖς οἱ μοναχοὶ πρέπει ἀγογγύστως νὰ ὑποτάσσησθε. διὰ τὸν ἔλεγγον ἔχετε τοὺς προϋσταμένους σας. διὰ τὴν κῆρα γουμένισσάν ἔχεις νὰ προσθέσης τίποτε; Πῶς ὄχι! δι' αὐτὸ ἦλθον, και νὰ με συγχωρέσης διότι ὁ πόνος μου και ἡ ἀγανάκτησι με ἔκαμε νὰ λησμονήσω. Εἰς τὴν πατρίδα μου ἔχομε τὰς καλλίτερας ἐλπίδας τοῦ κόσμου. ἀπὸ τῶν περασπέδων της θαλάσσης εἰς τῶν ὑψηλοτέρων βράχων, πάντου πλαγίαις και γαράδραις, καλύπτει τὴν νῆσον μᾶς ἡ ἐλαιόφυττα. πάνοραμα, και γάρμα ὀφθαλμῶν! και ἔσπομε καλά τὴν τέχνην της καλλιεργίας. Πέρυσι ἔφερα ἐδῶ ἐνὰ πατριώτη μου νὰ κηθεύσῃ τὰ δένδρα, και ἐπειδὴ ὁ ταμίης μᾶς ἤξευρά πῶς εἶναι

Ἐπιχορηγῆς διὰ τοὺς ἄλλους, καὶ δὲν πληρώνει, διὰ νὰ μὴ μείνουν ἀκαθάρτοις ἢ ἐλθαῖς τὸν ἐπίσκοπον νὰ δεχθῆ με μισὸ μεροκάματο, με 18 δραχμῆς γιὰ τὸν ἄγιον Ἀθανάσιον νὰ δουλέψῃ. καὶ θιμὰ ἔχαμε 2-3 ἡμέρας καὶ εὐχαριστοῦνταν ὅλοι οἱ πατέρες, πῆγεν αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὁ ταμίης ὁ Κύπριος, ὁ περιφάνης νὰ τοῦ δώσῃ μαθήματα. γιὰ τὴν ἐδῶ στὸ μιναστήρι μὰς, ἀμὰ μποῦν ἐκεῖ μέσα εἰς τὴν Σύναξιν, κατεβαίνει ἀπὸ πάνω τὸ ἄγιον Πνεῦμα καὶ τὰ ξέρουν ὅλα. ὅλα, τίποτὲ δὲν εἶναι ποῦ νὰ μὴ τὸ ξέρουν, ποῦ νὰ ... (πρόεδρος πρόσεχε μάρτυς). καὶ δὲν τὸν ἀφήσε νὰ ἐργασθῆ καὶ πῆρε τὰ μάτια καὶ αὐτὸς καὶ ἡ ἐλθαῖς ἔμειναν πάλι στὴν ἰδίαν κατάστασιν. Πολὺ καλά, εἶπεν ὁ κ. πρόεδρος, πῆγαινε τώρα καὶ τοῦ χρόνου νὰ παραγγείλῃς καὶ ἄλλους νὰ ἔλθουν. Ἀλλὰ, Κύριε, πεινάμε. βλέπεις τί κουρέλια φοροῦμε. 500 δρ. παίρνουμε στὰ διακονήματα, ὅλο τὸ χρόνο δουλεύα, καὶ ἐγὼ τί νὰ κάμω ποῦ δὲν με δίδουν καὶ διακόνημα; Πῆγαινε σὲ εἶπα, καὶ κάμε ὑποκοπὴν καὶ ὑπομονήν, λέγει ὁ Χριστός. Καὶ ἐρωτᾷ τὴν ἐλθίν, ἐάν ἔχη νὰ προσθέσῃ ἄλλο τίποτε. Ἐγὼ εἶμαι, Κύριε, τὸ σύμβολον τῆς ταπεινώσεως διότι ὅσον καρπίζω τόσο χαμηλώνω τοὺς κλώνους μου, δι' αὐτὸ αὐτοὶ με περιφρονοῦν. ἀλλὰ σὰς δὴλώνω, ὅτι ἂν κάμνουν ὅλοι σὰν τοὺς Λαυριώτας ὁ κόσμος θὰ γεμίσῃ ἀπὸ μωρὰς παρθένους, ποῦ δὲν εἶχον ἔλαιον ἐν τοῖς ἀγγείοις τῶντων, τίποτε ἄλλο.

Αἴφνης θόρυβος πολὺς γίνεται εἰς τὸ ἀκροατήριον καὶ ὅλοι συνταράσσονται καὶ οἱ κλητήρες ἀνοίγουσι δρόμον καὶ παραμερίζουσι τὸ πλῆθος. Ἔρχονται οἱ μάρτυρες τῆς ὑπεράσπισεως! Κισσὸς ὁ κυρτομυθῆς καὶ μελανόκομος, βάτος ἢ αἱμοσταγῆς καὶ στάφυλοφόρος, περιπλοκάς ἢ ἐλκεσίπεπλος καὶ πολυκλώνος καὶ πολυφύλλος, ἢ κοινῶς σκρέπα λεγομένη, καὶ ἡ λευκάζουσα καὶ μυροβόλος, τὸ αἰγὸκλήμα (ἢ ἀγὸκλήμα), ἀρκόδοβατος ὁ αἱμοχαρῆς καὶ πολυέλικτος, σπάρτος ἢ χρουσανθῆς καὶ καλλιπλόκαμος. ἀλλὰ καὶ ὁ πολυάκανθος ἀσπάλαθος μετὰ τῶν ὑπασπιστῶν αὐτοῦ, τοῦ ἀκανθοφόρου καὶ ἀγκιδωτοῦ πρίνου, σουσοῦρας τῆς εὐγενεῦς καὶ καλλικόμου, πτέρης τῆς λυγερᾶς καὶ εὐπαρύφου, ροῦ τοῦ βυρσοδεψικοῦ καὶ λοιπῶν παρασίτων θύμων, μὴδ' αὐτῆς τῆς βράμνου καὶ τῆς κερκίδος ἐξαιρουμένης. Οὗτοι παράσταντες ἔλαβον ἀλληλοδιαδόχως τὸν λόγον καὶ ἐπλεξαν τὸ ἐγκώμιον τῶν ἀρχόντων τῆς Λαύρας Ἀλεξανδριδῶν διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀκράν ἀγαθότητα καὶ φιλάνθρωπιαν διότι ἀφῆνοῦσιν αὐτοὺς ὑπὸ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων ἀνηλεῶς ἐκκριζομένους ν' ἀναπτύσσονται ἀνέτως ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς ἐλαίας, νὰ ἐπιμυζώσῃ τοὺς χυμοὺς καὶ τὴν ἰκμάδα αὐτῆς μέχρι τελείας

ἀποξηράνσεως, καὶ νὰ τρέφονται ἐκ τῶν σηπομένων ἐλαιῶν κλπ. Καὶ ἐνῶ ἐξακολουθοῦσι νὰ ὑπεραμύνονται, αἴφνης ἀκούεται ἡ φοβερὰ δεσποτική φωνή:

Λάβετε αὐτοὺς τοὺς ἀνόθεους κυρίους καὶ τὰς κυρίας, διατάσσει πλήρης θυμοῦ καὶ ἀγανακτήσεως ὁ Χριστὸς, δῆσατε γεῖρας καὶ πόδας καὶ ρίψατε εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον· διότι ἐτόλμησαν νὰ παρουσιασθῶσι πρὸ τῆς σεμνῆς ταύτης ὁμηγύρεως. Συζητήσεως γενομένης καὶ ἀποφανθέντος τοῦ δικαστηρίου, ὅτι αἱ ἐλαίαι θεωροῦνται ἱερὰ, καλεῖται ὁ ἐκ Σταγειρῶν τῆς Χαλκιδικῆς φιλόσοφος Ἀριστοτέλης, ὅστις διέσωσε τὸν νόμον, ὅστις ἐπεβάλλετο κατὰ τῶν βλαπτόντων ἢ κοπτόντων τὰς «μορίας ἐλαίας» τὰς ἀφιερωμένας τῇ Ἀθηνᾷ, ὧν καὶ τὸ ἔλαιον ἐθεωρεῖτο ἱερόν, καὶ γρηῃς αὐτοῦ ἐν ἱεροτελεστίαις μόνον ἐγένετο καὶ ἐδίδετο τοῖς ἀθληταῖς τὰ Παναθηναϊκὰ. Οὗτος ἐμφανισθεὶς πλέκει τὸ ἐγκώμιον καὶ ἐξαίρει τὸν «γλαυκὸχροα χόσμον τῆς ἐλαίας», καὶ λέγει ὅτι ἐν τῷ Περιπάτῳ τῶν Ἀθηνῶν πολλάκις ἀπήλασε «γλαυκωπον ὑπὸ σιέπας ἀβρὸν ἐλαίης» τῆς δροσοβόλου σκιάς, καὶ ἐθεάσατο κατὰ τὴν πομπὴν τῶν Παναθηναίων τοὺς «θαλλοφόρους καλοὺς γέροντας» καὶ τοὺς νεανίας «τῶν Ἀθήνηθεν ἄθλων» ἐστεφανωμένους. «καλεῖται δὲ ἐλαία καλλιστέφανος, ἐπιπροστίθησι, καὶ τοῖς νικῶσι τὰ Ὀλύμπια καθέστηκεν ἀπ' αὐτῆς δίδοσθαι τοὺς στεφάνους». Εὖ τε καὶ καλῶς ταῦτα εἰρηκας, Ἀριστότελες, λέγει ὁ Ἰωάννης, ἀλλ' εἶπέ ἡμῖν καὶ τὸν νόμον. καὶ ἐκεῖνος: «εἴ τις ἐξορύξειεν ἐλάαν μορίαν ἢ κατὰξειεν, ἔκρινεν ἢ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλή, καὶ εἴ του καταγνοίη, θανάτῳ αὐτὸν ζημιούη». (Ἀθην. Πολιτεία. 60, 2).

Ἡ ἀγαν αὕτη ἀυστηρότης τοῦ παρ' Ἀθηναίοις νόμου ἐνεποίησε τοῖς πᾶσιν αἴσθησιν, καὶ δίδεται ὁ λόγος εἰς τὸν συνήγορον, ὅστις συγκρατούμενος, ὡς ὁ Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῶ, ἐζητήσατο τὴν ἐπιείκειαν τοῦ δικαστηρίου, καὶ παρεχάλεσεν, ὅπως κατὰ τῶν κατηγορουμένων ἐπιβληθῇ ποινὴ κατὰ τὰ σχετικὰ ἄρθρα τῆς ἁγίας Γραφῆς· διότι τὸν νόμον ἐκεῖνον κατήργησε, λέγει, ὁ Παῦλος κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ Ἀρείου πάγου ὁμιλίαν· «διότι ἔστησεν ἡμέραν, ἐν ἣ μὲλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ ἐν ἀνδρί, ᾧ ὤρισε κλπ», ἀνθυποφέρει εἰς τῶν πρακτικογράφων τοῦ δικαστηρίου, ὁ Λουκάς. (Πραξ. 17, 31). Ἡ σπουδαία αὕτη παρατήρησις ἔδωκε πέρασ εἰς τὴν ἀμφισβήτησιν καὶ δίδεται ὁ λόγος εἰς τὸν εἰσαγγελέα. Οὗτος ἐν μέσῳ νεκρικῆς σιγῆς ἐγερθεὶς ἔλεξε τάδε μετὰ ὕφους καὶ κύρους προφητικοῦ: «Ἔως πότε πενήθει ἡ γῆ καὶ πᾶς ὁ χόρτος τοῦ ἀγροῦ ξηρανθήσεται ἀπὸ κακίας τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ; ἠφανίσθησαν κτήνη καὶ πετεινά, ὅτι εἶπαν: οὐκ ὄψεται

ὁ θεὸς ὁδοὺς ἡμῶν..... βαδίσσατε συναγάγετε πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ καὶ ἐλθέτωσαν τοῦ φαγεῖν αὐτήν, ποιμένες πολλοὶ διέφθειραν τὸν ἐλαιῶνα μου (τὸ κείμ. ἀμπελῶνα), ἐμόλυον τὴν μερίδα μου, ἔδωκαν τὴν μερίδα τὴν ἐπιθυμητὴν μου εἰς ἔρημον ἄβατον, ἐτέθη εἰς ἀφανισμόν ἀπωλείας.... μάχαιρα τοῦ κυρίου καταφάγεται ἀπ' ἀκροῦ ἕως ἀκροῦ τῆς γῆς σπείρετε πυροὺς καὶ ἀκάνθας θερίζετε.... ὅτι τάδε λέγει κύριος.... Ἴδου ἐγὼ ἀποσπῶ αὐτοὺς ἀπὸ τῆς γῆς αὐτῶν... καὶ ἐξαρῶ τὸ ἔθνος ἐκεῖνο. ἐξάρσει καὶ ἀπωλεία». (Ἱερ. 12, 4 ε').

Ταῦτα ἐπευφήμησαν πάντες καὶ ἡ συνεδρία διελύθη (1).

15. Ἡ ἐξιλέωσις.—Μία καταδικαστικὴ ἀπόφασις.

Ἡ αὐστηρὰ ὅμως καὶ ἀμείλικτος τοῦ προφήτου κατάρα, δὲν ἤργησε νὰ θυματουρηγήσῃ, καὶ ἐξέσπασε κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐπιφανεστέρου τῶν Ἀλεξανδριδῶν. Δὲν ἐσκέφθη ὁ δύστηνος, ὅτι ὅταν ἐτιμῶρει τὸν ἀθῶνον Ζωσιμᾶν καὶ καταβίβαζεν αὐτὸν προῶρως εἰς τὸν τάφον, παρεσκευάζεν ἅμα καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ καταδικήν. «ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, λέγει ἡ Γραφή, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν». Ἡ γλαυκῶπις Ἀθηνᾶ, ἥς τὸ ἱερὸν ἐκακώθη δένδρον, διερρήγνυετο ἀξιῶσα ἐκδικήσιν, καὶ ἀπέστειλεν εἰς Λαύραν τὰς Ἐρινύας. Αὗται, ἐνῶ τὸ δικαστήριον τοῦ Γοργι εἶχε σταματήσει εἰς τὸ ζήτημα τῆς συλλογῆς τῶν ἐλαιῶν, καὶ τὸ τοῦ Ὄρους τῶν ἐλαιῶν εἰς τὴν ἀτομίαν τοῦ παλαιῦ νόμου, κινήσασαι πάντα λίθον ἐξήγειραν δεινὴν θύελλαν ἐν Λαύρᾳ κατὰ τῶν καταστροφέων τῶν δασῶν καὶ τοῦ ἐλαιῶνος. Οἱ προφητικοὶ λόγοι ὑπῆρξαν τὸ ἔναυσμα, καὶ αἱ ἀδυσώπητοι Ἀτθίδες, αἱ ἐκδικήτριαι θεαί, αἱ ὑποδαυλίσασαι τὴν πυράν. Καὶ ἡ σεβαστὴ τῆς Μονῆς Σύναξις ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν φωνασκούντων πατέρων καὶ πρὸς ἀποσώβησιν ἀπευκαταίων—τὸ γὰρ σκάνδαλον ἦν μέγα, εἰς τῶν σπουδαιότερων μαρτύρων, ὁ Δημ. Κάλττος πρόην ἀρχιμάστορας τῆς Μονῆς, κατέθεσεν εἰς τὴν ἀνάκρισιν, ὅτι ἠναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῇ ἐκ τῆς ὑπηρεσίας, διότι ὁ ἀπερίγραπτος Ἀλεξανδριδῆς ἀπῆτει παρ' αὐτοῦ 100 δρχ. κατὰ κυβικὸν ὡς ἀντάλλαγμα, ἵνα παραχωρήσῃ αὐτῷ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ δάσους—ἔσπευσε, λέγω, ἡ Σύναξις μετ' αὐστηρᾶς ἀνακρίσεως νὰ ἐκδώσῃ τὴν ἐξῆς ἀπόφασιν, ἣτις ἔρχεται ὡς ἐπιβεβαίωσις πάντων τῶν ἀνωτέρω (βλέπ. σ. 78—81 τὰ ἐγγκαλυόμενα κατὰ τοῦ Ἐπιφανίου) καὶ μερικὴ ἐξιλέωσις, ἀνθ' ὧν συμφορῶν ὁ καταδικασθεὶς ἐπεσώρευσε τῇ τληπαθεῖ Λαύρᾳ, καὶ εἰς παραδειγματισμὸν

(1) Τοιοῦτόν τι καὶ τὸ παρὰ Matranga (Anecd. graeca, σ. 648): Τὴν ἄν εἶποι ἡ Ἀρροδίτη τῆς Ἀθηνᾶς φυτεύσασα ἐλαίαν καὶ ἀνελευθέρως ρόδου.

των, εννοούντων να συνεχίσωσι τὸ ἐπιμον ἐκείνου ἔργον. Ἴδού αὕτη ἐξηγμένη ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Μονῆς Μεγίστης Λαύρας ἴσον καὶ ἀπαράλλακτον.

Συνεδρία ΝΗ' τακτικῆ.

Ἀπόφασις IB'

Ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ τῆς Μεγίστης Λαύρας σήμερον τῇ 21ῃ τοῦ μηνὸς Ἰουλίου τοῦ σωτηρίου ἔτους 1934, ἡμέρα Παρασκευῆ καὶ ὥρα 12ῃ πρωινῇ συνέργεται ἡ Ἱ. Σύναξις, ὅπως συμφώνως τῷ προηγουμένῳ πρακτικῷ προβῆ, εἰς τὴν ἐκδίκασιν τῆς κατὰ τοῦ πανοσ. Γέρ. κ. Ἐπιφανίου μηνύσεως. Πρὸς τοῦτο ἡ καθ' ἡμᾶς Ἱ. Σύναξις συγκαθίσταται συμφώνως τῷ 41ῳ ἄρθρῳ τοῦ Καταστ. ἡμῶν Χάρτου εἰς δικαστήριον, καὶ οὐ παρόντα μέλη εἰσὶν ἀπαντὲς οἱ τὴν καθ' ἡμᾶς Ἱ. Σύναξιν ἀποτελοῦντες συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἡμετέρου ἁγίου ἀντιπρόσωπου, πλην τοῦ ὡς ἄνω ἀναφερομένου, ὅστις ὡς ὑπόδικος δὲν δικαιούται συμφώνως τῷ 11ῳ ἄρθρῳ τοῦ Νομοθ. Διατάγματος τοῦ κυρῶντος τὸν Κατ. Χάρτην καὶ 6ῶ τοῦ Ἐσωτερικοῦ Κανονισμοῦ νὰ λάβῃ μέρος.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν μαρτυρικῶν καταθέσεων, τῆς ἀπολογίας τοῦ κατηγορουμένου, τῆς ἐκθέσεως τοῦ ἁγίου εἰσηγητοῦ ἀναγκασθείσης κατὰ τὴν προηγουμένην Συνεδρίαν, καλεῖται ὁ κατηγορούμενος συμφώνως τῷ 61ῳ ἄρθρῳ τοῦ Κ. Χάρτου ἡμῶν, εἰς ὃν ἀναγκινώσκονται πάντα τὰ σχετικά ἔγγραφα τῆς δικογραφίας καὶ καλεῖται πρὸς ἀπολογία. Ἐπειδὴ ἡμῶς, λέγει, ὅτι δι' οὐδὲν ἔχει ν' ἀπολογηθῆ καὶ ἐπαφίεται εἰς τὴν κρίσιν καὶ εὐθυδικίαν τοῦ Ἱεροῦ Δικαστηρίου ἀρκούμενος εἰς τὴν ἔγγραφον αὐτοῦ ἀπολογία παραιτούμενος καὶ τοῦ δικαιώματος τῆς ἐφέσεως, καὶ κατόπιν ἀπογορεῖ αὐτοῦ.

Τὸ Ἱ. Δικαστήριον ἀκλούθως περαιωθείσης τῆς δικογραφίας καὶ ἀπάντων τῶν σχετικῶν ἐκπληρωθέντων, ἐκτιμήσαν τὰς μαρτυρικὰς καταθέσεις, ἐξακριβώσαν, ὅτι πράγματι ὁ κατηγορούμενος εἶναι ἐνοχός, ἐγένετο πρόξενός τῆμιων εἰς τὴν Ἱερὰν ἡμῶν Μονὴν ἐξ ἀμελείας τε καὶ ιδιότελων σκοπῶν. Ἐπειδὴ ἀφορμῆς δοθείσης ἐκ τε τῆς μηνύσεως τοῦ Ἱερομονάχου Ἐφραίμ καθὼς καὶ τῶν μαρτυρικῶν καταθέσεων, αἰτινὲς εἰσὶν ἐπιβαρυντικαὶ διὰ τὸν κατηγορούμενον, προῆλθον εἰς φῶς καὶ προέκυψαν κατὰ τὴν πορείαν τῆς διαδικασίας καὶ πλεῖστον ὅσα ἕτερα ἐνοχοποιητικὰ δι' αὐτόν, ἅτινα ὡς μὴ ὑπαγόμενα εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ 62ου ἄρθρου τοῦ Ἐσωτερικοῦ Κανονισμοῦ ἡμῶν ποινάς, ἀλλὰ χαρακτηρίζονται ὡς ἀδικήματα

συμφώνως τῷ 4ῳ καὶ 63ῳ ἄρθρῳ τοῦ ἰδίου Ἐσωτερικοῦ Κανονισμοῦ.

Καὶ δὲ Α΄) Ἐπειδὴ ὡς ἐκ τῆς κατατεθείσης ὑπὸ τοῦ μάρτυρος Νικάνδρου ἱερομονάχου συμφωνίας καὶ τῶν μαρτύρων ὑλοτόμων Π. Θέμελη καὶ Δημητρίου Κάλτσου ἀποδεικνύεται, ὅτι μόνος ὁ κατηγορούμενος ὡς Ἐπίτροπος, ἀνευ εἰδήσεως τοῦ ἑτέρου τῶν συναδέλφων ὡς καὶ τοῦ Ταμίου, προέβη εἰς τὴν ἐκχώρησιν δωρεὰν ὑλοτομίας ἐναντίον τοῦ ἀρθροῦ 46ου τοῦ ἐσωτερικοῦ Κανονισμοῦ καὶ τῶν συμφερόντων τῆς Μονῆς, ἐνῶ οἱ ὡς ἀνω ὑλοτόμοι εἰς τὴν αὐτὴν καὶ μακροτέραν περιφέρειαν ἐπλήρωνον συγχρόνως 17—18 λεπτά κατ' ὅκῳ τὰ καυσόξυλα.

Β΄) Ἐπειδὴ παρανόμως διέλυσε τὸ μετὰ τοῦ Δημητρίου Κάλτσου συμβόλαιον διὰ τὴν ἐκ καστανέας ξυλείαν τῆς Μονῆς λαμβανούσης 60 οἴθ, ὡς μαρτυρεῖ οὗτος καὶ ὁ Πέτρος Θέμελης, καὶ παρέδωκεν εἰς τὸν εὐνοούμενον ὑπ' αὐτοῦ Γ. Γάκην πρὸς 50 οἴθ, — Ἐπίσης παρεχώρησεν καὶ τὰ κυβικά σχιστῆς ξυλείας εἰς τὸν αὐτοῦ ὑλοτόμον εἰς ἡλαττωμένας κατὰ 100 δραχμ. τιμὰς, ὡς ἐνόρκως ἐβεβαίωθη ὑπὸ τῶν ἄλλων τῆς Μονῆς ὑλοτόμων Δημητρίου Κάλτσου καὶ Π. Θέμελη, καὶ ἐκ τῶν συμβολαίων ἀποδεικνύεται, τὰ δὲ τῆς καστανέας ὑπολείμματα παρέδωκεν εἰς τὸν αὐτὸν Γ. Γάκην δωρεάν, ὡς καὶ τὰ τῶν κυβικῶν πρὸς 5 λεπτά κατ' ὅκῳ εἰς τὸν κ. Ἀλεξ. Παπαγιάννην, ἐνῶ ὁ Θέμελης ἐπλήρωνε 45. Ἐκ τῶν πράξεων τούτων τοῦ κατηγορουμένου ἡ Μονὴ ἐζημιώθη περὶ τὸ ἕμισυ ἑκατομμύριον. — Ἐπιζήμιον διὰ τὴν Μονὴν ἀπεδείχθη καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ συναφθὲν μετὰ τοῦ Ἀλεξ. Παπαγιάννη συμβόλαιον ὑλοτομίας.

Γ΄) Ἐπειδὴ ὁ κατηγορούμενος ἐφωράθη ἀφαιρέσας ἀργυροῦν ὠρολόγιον ἐκ τοῦ δωματίου τοῦ μκκ. Ἡλιοδώρου, ὅπερ κατόπι ἀπειλῆς ἐπιτιμίου παρουσίασεν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ὡς βεβαιοῖ ὁ α' Ἐπίτροπος προηγ. Μάξιμος ἐν τῇ εἰσηγητικῇ ἐκθέσει καὶ ἐπεβεβαίωσεν καὶ προφορικῶς.

Δ΄) Ἐπειδὴ ἡ ἀπώλεια τοῦ ἐλαιοκάρπου ἀνεργουμένου εἰς 3.000 ὀκάδ. ἐλαίου ἐπιβαρύνει μόνον αὐτὸν διότι οὐ μόνον διάφοροι πατέρες ὑπέδειξαν αὐτῷ τὸν κίνδυνον τούτων ἐκ τῆς μὴ προσλήψεως ἐργατῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ Συναξίς διαρκῶς ἐβόα, ὡς συνέβη καὶ κατὰ τὸ 1932(1). ὅτε καὶ αὐτὸς ὡς ταμίης ἦν ὑπεύθυνος διὰ τὴν μὴ συλλογὴν τῶν ἐλαίων, ἀνθιστάμενος πάντοτε εἰς τὰς ὑποδείξεις τῆς Ἱ. Συναξέως.

Ε΄) Ἐπειδὴ κατὰ τὴν ὑπόφωρον τοῦ δικαστηρίου ἡμερολογίου

(βλ. ἀνωτ. σ. 78—81).

ὁ κατηγορούμενος οὐδέποτε καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν συνεμόρφουτο πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνάξεως, καὶ σχεδὸν πάντοτε, ὡς ἄν τις ἤθελε τις ἀντιδιαφέρεσθαι ἢ ἐλέγξει αὐτόν, ἐξηγγριούτο καὶ περιέλουε δι' ὕβρεων τὸν ἐλέγχοντα, ὡς καὶ πάντα ἀδελφὸν ἐμφανίζομενον ἐνώπιον αὐτοῦ· ἐκυβέρνα δὲ ὡς ἄν τις ἦν οὗτος ἢ τις τῶν παραδελφῶν αὐτοῦ Ἐπίτροπος αὐταρχικῶς καὶ ἀπολυταρχικῶς, ὥστε πᾶσα παρανομία καὶ ἐπιζήμιος διὰ τὴν Μονὴν πράξις νὰ ἐπιβαρύνῃ κατ' οὐσίαν αὐτόν.

Τὸ δικαστήριον ὅθεν εἶχεν καὶ τοῦτο ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ ἐκτιμῇ τῶν ὡς ἄνω ἀποδιδόμενων αὐτῷ ἀδικημάτων, ἀποδειχθέντων καὶ ἐκ τῶν μαρτυρικῶν καταθέσεων ὡς κατὰ πάντα βασιμῶν. Οὐτε ἐλαφρύνει τὴν ἐνοχλήν αὐτοῦ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ μηνυτὴς Ἐφραὶμ ἱερομόναχος ἀνεκάλεσε τὴν μήνυσιν ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἐκδικάσεως, παραχθὲς διὰ διαφόρων ὑποσχέσεων ἀλλὰ μὴν καὶ τρομακτικῶς ὑπὸ τοῦ κατηγορουμένου διὰ διαφόρων ἀπειλῶν, ἅς καὶ ἐν τῇ ἀπολογίᾳ ἐκτοξεύει κατ' αὐτοῦ, ὅπερ γεγονὸς οὐδ' ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὸ δικαστήριον εἰς τὸ 53 ἄρθρον τοῦ Κἀταστατ. Χάρτου στηριζόμενον.

Διὰ ταῦτα τὸ δικαστήριον ἀκοῦσαν καὶ τὴν ἐγγραφὸν αὐτοῦ ἀπολογίαν, ἥτις διὰ μὲν τὸ α' καὶ γ' μέρος τῆς κατηγορίας περιέχει ὅλως ψευδῆ καὶ ἀσυνάρτητα πράγματα· διότι καὶ ἄλλοτε τῷ 1925 ὑλοτομήθη τὸ μέρος ἐκεῖνο εἰς τιμὰς λίαν εὐναϊκάς, οὔτε δὲ ὑπεσχέθη οὔτε προσέφερε τι διὰ τὴν ὑλοτομίαν ὁ Γ. Γάκης· διὰ δὲ τὸ β' ὁμολογεῖ διὰ τῆς λέξεως «παρακλητικῶς», ὅτι ἐπειδὴ παρεκάλεσαν αὐτόν ὁ Γ. Γάκης συνῆψε τὰς καταστρεπτικὰς διὰ τὴν Μονὴν μετ' αὐτοῦ συμφωνίας, οὔτε δὲ ἐτόλμησεν ἐπὶ δικαστηρίῳ, καίτοι προκληθεὶς, νὰ καταστήσῃ συνυπεύθυνον τὴν Ἱερὰν Σύναξιν διὰ τὴν ἐπιζήμιον αὐτοῦ ταύτην πράξιν· διότι ἦν πρόσφατον τὸ γεγονός, ὅτι πρὸ δύο μηνῶν σχεδὸν ἐνώπιον τῆς Συνάξεως μόνος αὐτὸς ἀνέλαβε νὰ ὑπερασπίσῃ δίκην συνηγόρου τὸν Γ. Γάκην ἐγκαλούμενον διὰ παρανομίας αὐτοῦ διενεργουμένης εἰς βάρος τῆς Μονῆς κατὰ τὴν ὑλοτομίαν τῆς καστανέας. Ἄλλως ὡς Ἐπίτροπος οὗτος ἠδύνατο νὰ ἀρνηθῇ τὴν ὑπογραφὴν ἀσυμφόρου διὰ τὴν Μονὴν συμβολαίου, ἢ νὰ θέσῃ γνώμην ἐν τῷ πρακτικῷ, ἐνθα οὐδεὶς γίνεται λόγος, ἐσχημάτισε (τὸ δικαστήριον) πεποιθήσιν, ὅτι σχεδὸν ὁ κατήγορος ὡμολόγησε διὰ τοιαύτης ἀπολογίας τὴν ἐνοχλήν αὐτοῦ, μὴ θελήσας μάλιστα οὔτε λέξιν νὰ προσθέσῃ οὔτε μάρτυρας νὰ ἐπικαλεσθῇ, ἀλλ' ἀφθεῖς εἰς τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου.

Διὰ ταῦτα

Λαμβάνον δὲ ὑπ' ὄψιν τὸ 4ον καὶ 63ον τοῦ Ἐσωτερικοῦ Κανονισμοῦ ἄρθρου καὶ τὸ 86ον καὶ 108ον τοῦ Καταστατικοῦ ἡμῶν Χάρτου, ἐπεικῶς δὲ φερόμενον ὡς πρὸς τὴν καταβολὴν ἀποζημιώσεως πὰρὰ τοῦ κατηγορουμένου εἰς τὴν ἀδικηθεῖσαν παρ' αὐτοῦ Ἱερὰν Μονὴν συμφώνως καὶ τῷ 23ῳ ἄρθρῳ τοῦ Ἐσωτερικοῦ Κανονισμοῦ.

Ἀποφασίζει ὁμοφώνως

α') Ὅπως κηρύξη καὶ κηρύττει ὀριστικῶς ἔκπτωτον τοῦ ἀξιώματος τοῦ Προϊστάμενου τὸν κατηγορούμενον, Γέρ. Ἐπιφάνιον, 8 (ὀκτώ) ψηφισάντων διὰ τὴν ὀριστικὴν καὶ 6 διὰ τὴν προσωρινὴν ἔκπτωσιν.

β') Ὅπως συμφώνως τῷ 36ῳ ἄρθρῳ τοῦ Νομοθετικοῦ Διατάγματος τοῦ κυροῦντος τὸν Καταστατικὸν ἡμῶν Χάρτην ἢ παῦσις του ἀγγελθῆ διὰ τῆς Ἱ. Κοινότητος τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχείῳ.

γ') Ὅπως συμφώνως τῷ 69ῳ ἄρθρῳ τοῦ Καταστατικοῦ ἡμῶν Χάρτου κοινοποιηθῆ ἢ παροῦσα ἀπόφασις τῷ καταδικασθέντι ἐν ἐπισήμῳ ἀντιγράφῳ καὶ ἐπὶ ἐγγράφῳ ἀποδείξει παραδόσεως.

Ἐγένετο, ἀνεγνώσθη, ἐνεκρίθη καὶ ἀπεφασίσθη.

Ἀπαντες οἱ Προϊστάμενοι τῆς Ἱερᾶς καὶ Σεβασμίας

Μονῆς τῆς Μεγάλης Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου.

(Ἐπονται αἱ ὑπογραφαί)

ΑΜΠΕΛΩΝΕΣ

**Πολιά ιστορία τῆς ἀμπέλου καὶ τοῦ οἴνου καὶ ἡ περὶ αὐ-
τῶν ποίησις.—'Ανάλεκτα ἐκ τῆς τῶν Βυζαντινῶν ἱ-
στορίας.—'Η διάδοσις ἐν Ἐθῶ, ἡ ἀνεκδοτολογία καὶ
ἡ κατάστασις τῶν ἀμπελώνων ἐν Δαύρα.**

ὁ Σεμέλης γόνος

βότρυος ὑγρὸν πῶμ' ἤρρε κείσηνέγκατο
θνητοῖς, δ παύει τοὺς τάλαιπῶρους βροτοὺς
λύπης, ὅταν πλησθῶσιν ἀμπέλου ροῆς,
ὑπνον τε λήθην τῶν καθ' ἡμέραν κακῶν
δίδωσιν, οὐδ' ἐστ' ἄλλο φάρμακον πόνων.

Εὐριπίδης, Βάκχ. 278.

» Όταν οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελώνος,
τί ποιήσει τοῖς γεωργοῖς ἐκείνοις ;
λέγουσιν αὐτῷ : κακοὺς κακῶς ἀπο-
λέσει αὐτοὺς καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκδό-
σεται ἄλλοις γεωργοῖς, οἵτινες ἀποδώ-
σουσι τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς
αὐτῶν».

Ματθ. 21, 41.

1.—Σπουδαιότης τοῦ οἴνου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις—Ἡ πατρὶς
τῆς ἀμπέλου—Τὰ Γεωργιανὰ κλήματα ἐν Ἄβω καὶ ὁ
σαπρίας τῶν ἀρχαίων—Τὸ ἐπιλεκάνιον τῶν Ἀγιορει-
τῶν—Ὁ οἶνος ἐξυμνούμενος—Οἶνος λευκός, γλυκά-
ζων, μέλας καὶ βραστός—Ὁ ἄκρατος καὶ τὸ ἀκρά-
τισμα.

Ἡ δημοφιλεστάτη καὶ ἀξιόμνητος ἀμπελος ἔχει ἀρχαίαν τὴν
καταγωγὴν. Ἴσως ἀφ' οὗτου ὁ ἄνθρωπος ἀπέτελεσε τὴν κοινωνίαν
καὶ ἐγνώρισε τὴν χαρὰν καὶ εὐτυλίαν συνεδέθη καὶ μετὰ τοῦ θαυ-
ματουργοῦ τούτου φυτοῦ, ὅπερ ἐνωρὶς συνεδέθη καὶ μετὰ τῶν θρη-
σκευτικῶν τελετῶν (1). Οἱ ἅγιοι πατέρες πάντοτε ὁσάκις κρα-
τοῦσι τὸ κύπελλον εἰς χεῖρας ἐπικαλοῦνται καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ
Δαβίδ : «καὶ οἶνος εὐφραίνει καρδίαν... καὶ ἄρτος καρδίαν ἄν-
θρώπου στηρίζει» (2). Τὸ αὐτὸ περίπου ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ
σοφὸς αὐτοῦ υἱός : «δεῦρο φάγε ἐν εὐφροσύνῃ τὸν ἄρτον σου καὶ
πίε ἐν καρδίᾳ ἀγαθῇ οἶνόν σου» (3). Οὕτω καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις
Ἕλλησιν ἀπὸ τῶν ὁμηρικῶν ἡρώων ὁ οἶνος ἦν ἐν γενικῇ χρήσει
καὶ πανταχοῦ προὑπετίθετο ὡς δῶρον φυσικὸν τῆς χώρας. «σίτος
καὶ οἶνος» ἢ «σίτος καὶ μέθυ», εἶναι τύπος συνήθης συχνὰ ἐπανα-
λαμβανόμενος. Ἡ Καλυψὼ δίδωσι τῷ Ὀδυσσεῖ ἄρτον, οἶνον καὶ
ἐνδύματα, τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὸν πλοῦν ἐφόδια (η', 264). Ἐν
τῷ ἄρτῳ καὶ τῷ οἴνῳ ἔγκειται ἡ ἰσχὺς τοῦ ἀνθρώπου (Ἰλ. I, 705):

νῦν μὲ κοιμήσασθε τεταρπόμενοι φίλον ἦτορ
σίτου καὶ οἴνου· τὸ γὰρ μένος ἐστὶ καὶ ἀλκή.

Ὁ Εὐριπίδης ἐξυμνεῖ τὰ δῶρα τῆς Δήμητρος καὶ τοῦ Βάχ-
χου, ὡς τὰ πρῶτα ἀγαθὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους (4):

Ἡ κυρίως πατρὶς τῆς ἀμπέλου κεῖται Ν τῆς μεσημβρινῆς πα-
ραλίας τῆς Κασπίας θαλάσσης, ἣτις διακρίνεται διὰ τῆς εὐθαλοῦς
τῶν δένδρων αὐξήσεως. Ἐκεῖ περιτυλίσσονται τὰ κλήματα ἐν τῷ
πυκνῷ δάσει μέχρι τῆς κορυφῆς τῶν οὐρανομήκων δένδρων,
ἐμπλέκουσι τὰς ἐκυτῶν ἑλικὰς ἀπὸ στεφάνης εἰς στεφάνην, καὶ

(1) Βλ. Kircher, Die sacrale Bedeutung im Altertums, Giessen 1910.

(2) Ψαλμ. 103, 15 ἐν ἐνὶ στίχῳ κατὰ τὸν Βατικ. κώδικα.

(3) Ἐκκλ. 9, 7.

(4) Βάχχ. 278 βλ. τίτλον. σ. 115, ἐνθ' ὀλόκληρον τὸ χωρίον.

δελιάζουσιν ἐκ τῶν ἄνω διὰ τῶν βαρέως κρεμαμένων σταφυλῶν (1).

Τούτου ἕνεκα καταλαμβάνομεν διατί ἐν Ἑλλάδι τὰ Γεωργιανὰ κλήματα ἀντέχουσιν εἰς πᾶσαν ἀσθένειαν, ἔχουσιν ἀνάγκη οὐχὶ ἐξεζητημένης καὶ πολλῆς περιποιήσεως καὶ καρπίζουσιν εἰς ὑπερβολὴν, ὅπως καὶ εἰς ὑπερβολὴν εὐωδιάζουσιν. ἀλλ' αἱ σταφυλαὶ δι' αὐτὸ εἶναι ἀποκρουστικά, ὀλιγώτερον δὲ ὁ οἶνος, ὃν συγκιρνώσι μετὰ τοῦ ἐγχωρίου καὶ οὕτως γίνεται εὐχάριστος. Τοιοῦτος πιθανῶς ἦτο ὁ οἶνος τὸ **τριμμα**, ὃν ἐκθειάζει ὁ Ἑρμιππος (παρ' Ἀθηναίῳ Α', 29e) :

Ἔστι δὲ τις οἶνος, τὸν δὴ σαπρίαν καλέουσιν. οὗτος οὐ καὶ ἀπὸ στόματος στάμνων ὑπανοιγομένων ἔσται ὅζει ἰων, ὅζει δὲ ρόδων, ὅζει δὲ ὑακίνθου, ἡ δὲ οὗτος ὁσμὴ θεσπεσία κατὰ πᾶν δ' ἔχει ὑψηρέες δῶμα καὶ ἀμβροσία καὶ νέκταρ ὁμοῦ· τοῦτ' ἐστὶ τὸ νέκταρ.

Ἐν Ἑλλάδι νῦν ὅλους τοὺς πολυπληθεῖς καὶ πολυωνύμους εὐώδεις τῶν ἀρχαίων οἶνους κατενίκησεν ὁ ρητινίτης, ὅστις εἰσάγεται κατ' ὀλίγον καὶ ἐν Ἑλλάδι. Ἀκούω, ὅτι εἰς τινα κοινόβια παρατίθεται οὗτος καὶ εἰς κοινὴν τράπεζαν. Ὑπερεξέχει εἰσέτι ὁ Σάμιος, (ὁ κατεσκευασμένος βεβαίως· διότι ὁ γνήσιος ἐξάγεται πρὸς ἐμπορίαν εἰς Γαλίαν) καὶ τὸ γλυκὸ ἄσπρο κρασί ἐν Ἑλλάδι, ὡς ἐπιδόρπιον καὶ ἐπιλεκάνιον (σπουλακὴν ἢ σπουλουκάν, σλαβ. λέξις ἐν γρήσει καὶ ἐν Ἑλλάδι) χρησιμεῖον. Ὁ τοιοῦτος οἶνος λευκὸς ἢ ξανθὸς ἢ κοκκινωπὸς ἔλκεται ἀμέσως ἐκθλιβομένων τῶν σταφυλῶν, λέγεται ἐν Ἑλλάδι **πατατράβα** ἢ **καιροπάτι**.

Πιέ, Φλώρο, ἀκόμα μιὰ φορὰ μ' αὐτὸ τὸ καιροπάτι (2)

Ὅτ' ἂν ἀνασταίνοντο οἱ νεκροὶ ἂν ἔπιναν κομμάτι (3).

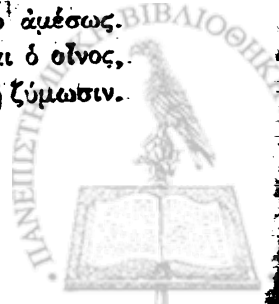
Πάντες οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, μὴδὲ τῶν προφητῶν ἐξαιρουμένων, ἔπλεξαν ὕμνους καὶ διθυράμβους εἰς τὸν θαυματουργὸν τῆς ἀμπέλου καρπὸν.

Ἀλλ' οὐδεὶς ἄλλος ἐξύμνησεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὸν οἶνον τοῦ Ἀνακρέοντος, τοῦ κατ' ἐξοχὴν βακχικοῦ ποιητοῦ, λυρικώτερον:

(1) V. Hehn Kulturpflanzen und Haustiere' σ. 57.

(2) Γρ. καιροπάτι, διότι ἐκθλιβεται εἰς τὸν καιρὸν τοῦ τρύγου ἀμέσως.

(3) Βαλαωρίτης, ἐκδ. Μαρασλή 1907 σ. 379: καιροπάτι λέγεται ὁ οἶνος, ὅταν ἔλκεται ἅμα πιεσθῶσιν αἱ σταφυλαί, καὶ δὲν ἀρῆνεται νὰ ὑποστῇ ζύμωσιν.

Ὅταν πίνω τὸν οἶνον
εὐδουσιν αἱ μέριμναι.
τί μοι γόων τί μοι πόνων;
τί μοι μέλει μεριμνῶν;
θανεῖν με δεῖ κἄν μὴ θέλω.
τί τὸν βίον πλανῶμαι;
πίωμεν οὖν τὸν οἶνον. (1).

Καὶ ὁ Πανύσσις (παρ' Ἀθην. Β 37α) ἐστιγύργει:
.....οἶνος θνητοῖσι θεῶν πάρα δῶρον ἄριστον,
ἀγλαός. ὧ πᾶσαι μὲν ἐφαρμόζουσιν αἰοδαί,
πάντες δ' ὀργησμοί, πᾶσαι δ' ἐραταὶ φιλότητες,
πάσας δ' ἐκ κραδίας ἀνίας ἀνδρῶν ἀλαπάζει (2)
πινόμενος κατὰ μέτρον· ὑπὲρ μέτρον δὲ χερείων.

Ὁ Ἀθήναιος (Β 40 ας) γράφει ὅτι Σιμωνίδης (σ' πόσπ. 221) τὴν αὐτὴν ἀρχὴν τίθησιν οἴνου καὶ μουσικῆς, ἀπὸ μέθης καὶ ἡ τῆς κωμωδίας καὶ ἡ τραγωδίας εὑρεσις ἐν Ἰκαρίῳ τῆς Ἀττικῆς εὐρέθη, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τῆς τρύγης καιρὸν. ἀφ' οὗ δὴ καὶ τραγωδία τὸ πρῶτον ἐκλήθη ἡ κωμωδία.

τὴν παυσίλυπον ἄμπελον δοῦναι βροτοῖς. οὗτος οἶνου δὲ μηκέτι ὄντος οὐκ ἔστιν Κύπρις, οὐδ' οὐδ' ἄλλο τερπνόν, οὐδὲν ἀνθρώποις ἔτι. καὶ Ἀστυδάμας δὲ φησὶ:

Ὀνητοῖσι τὴν ἀχεσφόρα φησὶ
λύπτης ἔφηνεν οἰνομήτορα ἄμπελον.
συνεχῶς μὲν γὰρ ἐμπιπλάμενος ἀμελής γίνεται
ἄνθρωπος, ὑποπίνων δὲ πάνυ φροντιστικός.

Γενικῶς προτιμᾶται νῦν ἐν Ἀθῶν ὁ μέλας οἶνος, βράζων μάλιστα ἐπὶ 40 ἡμέρας μετὰ τῶν στεμφύλων, οὔτινος καὶ τὸ χρῶμα αὐτὸ καὶ ἑαυτὸ τέρπει καὶ ἔχει πολλὰς ἀρετάς. τοῦτ' ἐφρόνου καὶ οἱ ἀρχαῖοι, ὡς γράφει ὁ Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος: «δυναμικώτατος γὰρ, φασίν, ὁ μέλας οἶνός ἐστι καὶ μένων ἐν ταῖς ἔξεσι τῶν πινόντων πλεῖστον χρόνον. ὁ δὲ λευκὸς ἀσθενής ἐστι καὶ λεπτός. ὁ μὲν τοι κίρρος ξηραντικός ὢν πέττει ῥᾶον (3). Εἰς πολλὰ μέρη

(1) Συμποσιακὰ ἡμιάμβια 45. (Lipsiae 1868).
(2) ἀλαπάζει, ἀποδιώκει.
(3) Εἰς Ἰλιάδα XI, 547, (εἰλημμένον ἐκ τοῦ Ἀθην. I 26, bc).

τῆς Ἑλλάδος θεωρεῖται ἄριστος ὁ **λιαστός**, ὁ θειλοπεδευθεὶς τῶν ἀρχαίων, ὡς ἐν Ζιατίστη καὶ Μετεώροις καὶ δὴ ἐν Κρήτῃ. Ἐν Πελοποννήσῳ βράζουσι τὸν οἶνον, ὅτε ἀποβαλλόμενος τὸ οἰνόπνευμα καθίσταται ἥττον βαρῦς, ὡς ἔγραφε καὶ ὁ Ἀριστοτέλης: «εἰ ὁ οἶνος μετρίως ἀφεψηθεῖ πινόμενος ἥττον μεθύσκει (1), ἀλλὰ καὶ πλέον εὐγεστος ὡς γλυκάζων καθίσταται καὶ εὐώδης καὶ μονιμώτερος, ὡς λέγει Διόδωρος ὁ Συκιελιώτης: «τοὺς πλείστους ἐψεῖν τὸν οἶνον, εὐωδεστέραν αὐτοῦ καὶ βελτίονα τὴν φύσιν κατασκευάζοντες (3,61). Ἄκρατον οἶνον σπανίως ἔπινον οἱ ἀρχαῖοι, πλὴν τῆς πρώτης βράζοντες αὐτὸν καὶ ἐμβάλλοντες καὶ πέπερι,— τοῦτο εἶναι τὸ **ἀκράτισμα (κουλατσό)**, ὅπερ καὶ νῦν ἐν Πελοποννήσῳ ἰδίως—ἄλλως τὴν ἀκρατοποσίαν ἐθεώρουν βαρβαρικόν. «ἀρίστη κρασις (2) ἐδίδασκεν ὁ Ἀριστοφάνης, οἶνου δύο μέρη καὶ ὕδατος τρία (Ἰππ. 1187).

2.—Ὁ οἶνος τὸ αἷτιον τῶν κοινῶν συνεστιάσεων καὶ δημοτελῶν ἐορτῶν.—Ὁ Βάκχος μετακομίζων τὴν ἄμπελον ἐξ Ἰνδιῶν.—Ποικιλία οἴνων, ὁ πισσίτης, τὸ οἰνόμελι ἢ μελίκρατον.—Ὁ ζύθος καὶ τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Ἰουλιανοῦ.—Ὁ πελώριος βότρυς τῆς ἀγίας Γραφῆς.—Χῶραι φημιζόμεναι ἐπὶ ἐκλεκτῷ οἴνῳ.—Οἶνοι θαυματουργοί.—Ὁ παλαιὸς οἶνος.—Πῶς ἔπινον οἱ ἀρχαῖοι, τὰ προπόματα καὶ αἱ προπόσεις.—Κυπέλλων 100 εἶδη.—Ἡ τοῦ οἴνου ἀραίωσις.—Ὁ περίφημος Ἰσμαρικὸς τῆς Μαρωνείας.—Μεγαλοφυῖα καὶ οἶνος.—Τὸ περίφημον περὶ ἀμπέλου καὶ οἴνου σύγγραμμα τοῦ Φασισμοῦ ἐν Ἰταλίᾳ.

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ οἶνος ὑπῆρξεν ἡ θαυματουργὸς δύναμις, ἥτις ἔδιδεν τὸν προσήκοντα τόνον εἰς τὰς ἐορτάς καὶ τὰ συμπόσια καὶ ἦν τὸ ζώπυρον τῶν θρησκευτικῶν πανηγύρεων(3). Ὡς πρώτη ἀφορμὴ τῶν κοινῶν συνεστάσεων δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ πρὸς τοὺς θεοὺς εὐλάβεια, ἥτις ἐκδηλοῦται διὰ δημοτελῶν καὶ ιδιωτικῶν οὐσιῶν (τὰῦτα λέγει ὁ Ἀθήναιος). Πλὴν τῶν πολλαπλῶν ἀφορμῶν πρὸς

(1) Ἀθην. I 429 c.

(2) Ἐντεῦθεν καὶ τὸ κρασί ἔχει τὴν παραγωγὴν καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ κέραν σείειν, ὡς ἀστείως λέγουσιν.

(3) Πρβλ. Διονύσια, Ἀνθεστήρια, Ἀθήναια, Ἄλφα.

τὸ συμποσιάζειν, ἐξεπίτηδες παρεσκευάζοντο καὶ τὰ «ἀπὸ συμβολῶν δεῖπνα», ἐν οἷς ἕκαστος τῶν συνδαιτυμόνων συνεισέφερε ἀνάλογον χρηματικὸν ποσόν, τὸν ἔρανον («ἐπειδὴ οὐκ ἔρανος τάδε γ' ἐστίν») (1).

καὶ Ἡσίοδος : «... μὴδὲ πολυζείνου δαιτὸς δυσπέμφελος εἶναι ἐκ κοινού, πλείστη δὲ χάρις δαπάνη τ' ὀλιγίστη» (2).

(ἐνταῦθα ὁ Ἡσίοδ. ἐννοεῖ τὸ «ἀπὸ σπυρίδος» δεῖπνον, καθ' ὃ ἕκαστος ἔφερεν ἐντὸς καλάθιου τὰ φαγητά. Ἄρρ. Ἐπικτ. 4,40 καὶ Ἡσυχ.). Τὰ «ἀπὸ συμβόλων» ἐκαλοῦντο καὶ **συναγώγισμα**. ἔλεγον δὲ **συνάγειν** καὶ τὸ μετ' ἄλλων πίνειν καὶ **συναγώγιον** τὸ συμπόσιον, καὶ **ἐπιδόσιμον** τὴν προαιρετικὴν συνεισφοράν, ὅθεν ἐπὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν «ἐξ ἐπιδομάτων» (Ἀθην. Η 363—4). Οἱ ἐντιμότεροι τῶν πολιτῶν καταλαμβάνουσι τὰ ἄκρα, τὴν **προνομίην** (=ἐντιμος τόπος), ἣτις διακρίνεται ἀπὸ τῆς ἐσχάτως χώρας ἢ «ἀτίμου κλισίας».

Τὸν οἶνον δὲν ἀνεκάλυψεν ὁ Βάκχος, ἀλλ' οὗτος ἔφερεν εἰς τὴν Θράκην τὴν ἀμπελον ἐκ τῆς πολυθρυλήτου καὶ θριαμβευτικῆς κατὰ τὴν Ἀνατολήν καὶ τὰς Ἰνδίας ἐκστρατείας αὐτοῦ. Ταύτην ἐξετέλεσε καθήμενος ἐπὶ ὄνου καὶ παραχολυθούμενος ὑπὸ τοῦ παιδαγωγοῦ αὐτοῦ Σειληνοῦ καὶ ὑπὸ πλήθους θεῶν, Πανῶν, σατύρων τραγοπόδων, ἱερείων, βακχίδων καὶ μαινάδων καὶ ἀνδρῶν, ἀντὶ ὕπλων φερόντων θύρσους κεκοσμημένους ὑπὸ γλοερῶν κλάδων ἀμπέλου καὶ συρόντων τράγους εἰς θυσίαν ἐκάστοτε προωρισμένους (3). Ἀπὸ τῆς Θράκης ὁ οἶνος μετεδόθη εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἰταλίαν.

Ἐν τοῖς Γεωργικοῖς (4) ὁ Βιργίλιος, καὶ ὁ Ἀθήναιος (5) ἀπαριθμοῦσι τὰ διάφορα-εἶδη οἴνων τῶν ἀρχαίων, ἐξ ὧν μανθάνομεν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐξετίμων τὰς ἐξαιρετικὰς ιδιότητας τοῦ οἴνου καὶ ἠσχολοῦντο περιπαθῶς εἰς τὴν πολυπλοκὸν καὶ πολυειδῆ κατασκευὴν αὐτοῦ προστιθέμενοι καὶ διαφόρους ἀρωματικὰς καὶ δυναμωτικὰς οὐσίας, ἀλλὰ καὶ καρπούς ἀπλῶς ἢ μετ' ἀφεψήσεως. τοιοῦτοι οἶνοι ἦσαν πολλοί, ὧν ἀναφέρω τοὺς γνωστοὺς κατωτέρω.

(1) Ὀδυσ. α, 226. (2) Ἔργα καὶ Ἡμέρ. 722.

(3) Παρεμφερῆς παράστασις ἀρχαία εὔρηται ἐν *Istoria della vite e del vino in Italia*, τόμ. II, Πίν. 21, σ. 43.

(4) Βιβλ. Β' στ. 89—108.

(5) Βιβλ. Α' 26 a—B. 41e.

Συνηθέστατος ἦν καὶ ὁ διὰ πίστεως (ὡς καὶ νῦν γίνεται) ἡ πισσι-
σίτης λεγόμενος, περὶ οὗ ὁ Πλούταρχος λέγει : «τῆ τε γὰρ πίσει
πάντες ἐξολίφουσι τὰ ἀγγεῖα, καὶ τῆς ρητίνης ὑπομιγνύουσι
πολλοὶ τῷ οἴκῳ, καθάπερ Εὐβοεῖς ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Ἰταλίᾳ οἱ
περὶ τὸν Πάδον οἰκοῦντες. ἔκ δὲ τῆς περὶ Βιένναν Γαλατείας ὁ
πισσιῆς οἶνος κατακομίζεται διαφερόντως τιμώμενος ὑπὸ Ρω-
μαίων» (1). Ἔτι δὲ καὶ οἰνόμελι κατεσκευάζον. τούτου ἐκ τριῶν
μερῶν τὸ ἐν ἦν μέλι καλὸν καὶ τὰ δύο παλαιὸς αὐστηρὸς οἶνος,
ὅθεν καὶ μελίκρατον ἐλέγετο « τὸ νῦν οἰνόμελι, ἧ που δὲ καὶ
τὸ νῦν ἔφημα ὀνομαζόμενον, ὅπερ ἐστὶν οἶνος ἐξηψημένος εἰς
γλυκύτερα (2). ὁ Διοσκουρίδης λέγει ὅτι ὁ μελίτειος οὗτος οἶνος
ἦν μᾶλλον γυναικεῖος, ἢν ἀπελάμβανον ἐμβάλλοντες μύρραν, λι-
βανιστὴν καὶ μάλιστα ἡπίον καὶ φοινικίτην.

Ὁ ζύθος καθ' Ἡρόδοτον ἐσκευάζετο ἐν Αἰγύπτῳ κατὰ δὲ τὸν
Ξενοφῶντα ἐν Μεσοποταμίᾳ καὶ ἐλέγετο κριθίνος οἶνος γινόμενος
ἐκ πυρῶν καὶ κριθῆς. Διόδωρος ὁ Συκελιώτης γράφει : «λέγεται
δὲ αὐτὸν εὑρεῖν (ὁ Διόνυσος δηλ.) καὶ τὸ ἐκ τῆς κριθῆς κατασκευα-
ζόμενον πόμα, τὸ προσαγορευόμενον μὲν ὑπ' ἐνίων ζύθος, οὐ πολὺ
δὲ λειπόμενον τῆς περὶ τὸν οἶνον εὐωδίας» διὸ καὶ Ἰουλιανὸς ὁ
παραβάτης ἔγραψε «εἰς οἶνον ἀπὸ κριθῆς» τὴν δὲ ἐπίγραμμα :

Τίς, πόθεν εἷς, Διόνυσε ; μά γὰρ τὸν ἀληθέα Βάκχον
οὐ σ' ἐπιγινώσκω, τὸν Διὸς οἶδα μόνον.

Κεῖνος νέκταρ ὄδωδε, σὺ δὲ τράγου (3) ἦ ρά σε Κελτοὶ
τῆ πενήη βοτρυῶν τεύξαν ἀπ' ἀσταχύων.

τῷ σε χρὴ καλέειν Δημήτριον, οὐ Διόνυσον,
πυρογενῆ μᾶλλον καὶ Βρόμον, οὐ Βρόμιον. (4)

Ἡ Παλαιστίνη ἦν ἀμπελοφόρος χώρα. Ἡ Ἐξοδος ἀναφέρει, ὅτι
δύο ἄνθρωποι μόλις ἠδύναντο νὰ κομίσωσι βότρυον τῆς γῆς τῆς
ἐπαγγελίας, ὅπερ ἐπιβεβαιουῦται καὶ ὁ Στράβων, ὅτι τὸ σῦνηθες
μῆκος τῶν βοτρυῶν ἐνταῦθα ἦν περίπου δύο ποδῶν ἤτοι 0,66
μέτρων (5). Ἡ Ρόδος ἐφημίζετο διὰ τὰς ἀρίστας σταφυλάς, καὶ ὁ

(1) Συμποσ. 5, 5, 1.

(2) Πολυδ. Ὀνομ. σ' 17, ἐκδ. Bzthe, Lipsiae 1931, II. σ. 4.

(3) Ἄλλ. τράγων.

(4) Anthologia epigrammatum Palatina et Planudea, ed. H. Stadtmüller III, I, 1906, σ. 338. πρβλ. καὶ Ἀθην. Δ.152 c.

(5) Εἰς τὸ κατωτέρω περιγραφόμενον σύγγραμμα Storiad ella vit e dal vino in Italia ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου ὑπάρχει πελωρία σταφυλὴ ὑπὸ δύο ἡρώων φερομένη, καὶ ἐν Σητεῖα τῆς Κρήτης παρήχθη σταφυλὴ σταθμίσασα 11 ὀκάδας. Βλέπ. κύριον σύγγραμμα: Delitzsch, Die Bibel und der Wein. Leipzig 1885.

οἶνος αὐτῆς ἦν ἐξαιρετος ἠπροτιμώμενος διὰ τὰς σπονδάς. ὡσαύτως ὁ τῆς Ἀργολίδος καὶ ὁ Συρακούσιος. Ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Βιργίλιος ἐξύμνησαν τὸν οἶνον τῆς Μηθύμνης (Λέσβου), ὁ δὲ παρ' Ἀθηναίῳ Ἀντιφάνης ὁ κωμικὸς τὸν Φλιάσιον. Ὁ Πλίνιος ἐπαινεῖ τὸν Κύπριον, τὸν Σικυώνιον, τὸν Τελμησικόν, τὸν Τριπολιτικόν, τὸν Βηρύτιον, τὸν Τύριον καὶ τὸν Μυκῶνιον (ἐν Μυκῶνῳ τὰ νομίσματα ἔφερον ἀφ' ἐνὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ Βάχχου καὶ ἀφ' ἑτέρου βότρυν καὶ σπέρμα κριθῆς). Καὶ ἡ Ἄνδρος ἐφημιζετο ἐπὶ ἀφθόνῳ παραγωγῇ οἴνου καὶ ἰδιαζούσῃ τοῦ Βάχχου λατρεία. ὁ τε Πausanias καὶ ὁ Πλίνιος ἱστοροῦσιν, ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἐν τῷ τοῦ Διονύσου ἱερῷ πηγῇ Θεοδαΐσια καλουμένη; ἀφ' ἧς κατὰ τριετίαν, ὅτε ἐτελεῖτο μέγалоπρεπῶς ἡ ἑορτὴ τοῦ Βάχχου, ἔρρεν αὐτομάτως οἶνος ἐπὶ ἑπτὰ κατὰ συνέχειαν ἡμέρας.

Ἀναφέρονται καὶ οἶνοι θαυματουργί. οὔτω κατὰ τὸν Αἰλιανὸν ὁ τῆς Ἡραΐας οἶνος καθίστα γυνίμους τὰς γυναῖκας, ὁ δὲ τῆς Κερυνίας ἐπέφερον ἄμεσιν ἔκτρωσιν τῶν ἐγκύων ὅθεν καὶ συνήθως ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τῶν ἐν ἐνοχῇ ἐγκύων. Ἀπὸ τῶν Ὀμηρικῶν ἔτι ἐπῶν μαυθάνομεν, ὅτι ὁ οἶνος παλαιούμενος προσκτᾶται ἐκτάκτου ἰδιότητος πλεονεκτήματα· διὸ καὶ ὁ Νέστωρ ἠρέσκετο εἰς τοὺς παλαιούς οἶνους, ὡς ὁ Ὀμηρὸς ἀναφέρει, ὅτι οὔτος διετήρει 11 ἐτῶν οἶνον. ὁ δὲ Πλίνιος λέγει, ὅτι ρωμαϊκὸς οἶνος διατηρηθεὶς περὶ τὰ 200 ἔτη ἔλαβε τὴν σύστασιν πεπηγὸτος μέλιτος. Ἀρχαῖος ἰατρὸς (παρ' Ἀθην. Α 26 a) ἔγραψεν: «ὁ παλαιὸς οἶνος οὐ πρὸς ἡδονὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὑγιεῖαν πρόσφυρος· πέσσει τε γὰρ μᾶλλον τὰ σιτία καὶ λεπτομερῆς ὧν εὐανάδατός ἐστιν, δύναμιν τε ταῖς σώμασιν ἐμποιεῖ· διὸ καὶ ὁ Πίνδαρος εἶπε: «παλαιὸν μὲν οἶνον, ἄνθεα δ' ὕμνων νεωτέρων» (IX, 48). Ὁ Εὐβουλος ἐν προβεβηκυῖα ἡλικίᾳ ὧν μετὰ τινος ἔγραφε πικρίας:

ἄταπρον, τὸν μὲν οἶνον εὐδοκιμεῖν αἰεὶ

παρὰ ταῖς ἐταίραις τὸν παλαιόν, ἄνδρα δὲ

μὴ τὸν παλαιόν, ἀλλὰ τὸν νεώτερον (1)

Οἱ γέροντες ἐν Ἀθῶν προτιμῶσι βεβαίως τὸν παλαιὸν οἶνον ἐπαναλαμβάνοντες τὸ δημῶδες:

τὸ γάλα τρέφει τὸ παιδί, ὁ ἥλιος τὸ μοσχάρι

καὶ τὸ παλαιὸν κρασί κάμνει τὸ γερὸν παλιχάρι.

Κατὰ τὴν διάφορειαν τοῦ φαγητοῦ οἱ ἀρχαῖοι ἐπίνον ὀλίγιστον

(1) Ἀθην. Α 257.

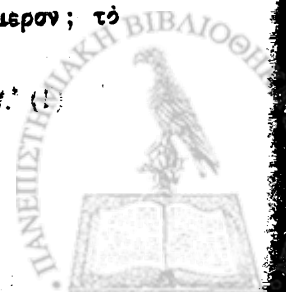

οἶνον καὶ μόνον κατὰ τὰ ἐπιδόρπια μετὰ τὰς πρὸς τοὺς θεοὺς σπονδὰς ἔπινον ἐλευθεριώτερον, ὅτε συγχρόνως ἢ ἔπαιζον διάφορα παίγνια καὶ τὸν κότταβον ἢ ἤδον καὶ ἠχοῶντο ἀοιδῶν καὶ μουσικῶν ἢ συνεζήτουν. Κατ' ἀρχὰς ἔπινον ὅλοι ὁμοῦ ἀπὸ κυπέλλου ἐκ κέρατος βρώδης κατεσκευασμένου καὶ περιφερομένου δι' ὄλων τῶν συμποτῶν. κατόπιν κατεσκευάσθησαν ἴδια κύπελλα, ὥστε ἐπὶ Σωκράτους ἦσαν ταῦτα τόσῳ βαθέα, ὥστε σκωπτικῶς ὠνομάζοντο φρέατα (1). Τὰ πρῶτα πόματα ἐλαμβάνοντο εἰς τιμὴν τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων καὶ εἶτα εἰς τὴν τῶν συμποτῶν καὶ ἀπόντων φίλων. Ταῦτα ἐλέγοντο **προπόματα** καὶ ἐγίνοντο ἐν ἀρχῇ τῶν δείπνων (2). ἄλλαι δὲ ἦσαν αἱ **προπόσεις**, αἵτινες ἐτελοῦντο κατὰ τὴν ἀκμὴν αὐτῶν εὐθυμούστων τῶν συνδαιτυμόνων (I 432), καὶ προπίνειν σημαίνει «τὸ ἐτέρῳ πρὸ ἑχυτοῦ δοῦναι πιεῖν» (IA 498c). Τὸ σύστημα τοῦτο ἠδδοκίμησε καὶ εἰς τοὺς ἔπειτα χρόνους. ἔπινον τόσα πόματα ὅσα γράμματα ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ χαιρετωμένου προσώπου. Καὶ ὁμως, ἐὰν πιστεύσωμεν τοὺς ἱστορικούς, οἱ Ῥωμαῖοι, οἵτινες ἐπενόησαν τὴν τοιαύτην εἰς τὰς προπόσεις κατάχρησιν, σπανιώτατα ἀπήρχοντο τῶν συμποσίων ἕξοινοῦ. Τοῦτο ἐπετυγχάνετο πρῶτον, διότι οἱ ἀρχαῖοι εἶχον ἰσχυρὸν ὀργανισμόν, καὶ δεύτερον, διότι ἀνεμείγνουν μεγάλην ποσότητα ὕδατος. Ἐν γένει οἱ οἶνοι τῶν ἀρχαίων ἦσαν παχεῖς καὶ ἰσχυροί, διὰ τοῦτο ἐπεβύλλετο ἡ ἀρχαίσις. Ὁ Πλούταρχος γράφει: «ἀφαίρει γὰρ ἡ κρᾶσις τοῦ οἴνου τὸ βλαπτόν, οὐ συναναιροῦσα τὸ χρήσιμον»

(1) Ὁ Ἄθηναιος ἐν τῇ IA' εἰδήλῳ ἀναφέρει τὰ διάφορα εἶδη τῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις κυπέλλων (κεφ. 22-110): ἀγκυλῆ, ἀκάτος, ἄωτον, ἀροκλον, ἀλειστον καὶ δέπας, ἀμαλθείας κέρα, ἀμφωξίς, ἄμυστις, Ἀντιγονίς, ἀναφαία, ἀρυβάλλος, ἀργυρίς, βκτιάκιον, εἴρσα, ἐκυκαλίς, εἴκος, ἐομεύλιος, βρομιάδες, γραμματικόν ἔκπωμα, γυάλας, δεῖνος, δέπαστρον, δακτυλωτόν, ἐλέφας, ἰδρυπτιδες, Ἡράκλειον, ἰθάνειον, ἡμίτομος, θηρίκλειος, Ἰσθμιον, κάδος, καδίσκος, κάνθαρος, καρχήσιον, κάλπιον, κελέβη, κέρας, κέρνος, κισσῦδιον, κισώριον, κόνδου, Κονώνιος, κοτύλος, κοτύλη, κοτταθίς, κρατάνιον, κρουναία, κυαθίς, κύλιξ, κυμβία, κύπελλον, κύμδη, κώθων, λαβρώνια, Λάκαιναι, λεπαστή, λοιβάσιον, Λέσσιον, λουτήριον, λυχιουργεῖς, μετάνιπτρον, μαστός, μαθαλίθας, μάνης, Νεστορίς, ἔλμος, ἔξυθαφον, οἰνιστήρια, ἔλλιξ, Παναθηναϊκόν, πρόαρον, πελικαί, πενταπλόα πενταχρόν, πλησιχόη, πριστίς, προχύτης, Προυσίας, ρέοντα, ρυσίς, ροδιάς, ρυτόν, σαννάκια, Σελευκίς, σκαλλίον, σκύφος καὶ σκύφος, τραγέλαφος, τριήρης, ὑστιακόν, φιχλή, φθορῆς, φιλοκτησία, χοννοί, χαλκιδικὰ ποτήρια, χυτρίδες, φυγεὺς καὶ φυκτήρ, φιδός, ὠοκυρία, ὠόν. Ἐναντι τῆς ἑκατοστῆς, ταύτης τῶν οἰνοφόρων δοχεῶν τοῦ ἀρχαίου τρι κ λ ι ν ο υ, τίθισθῆ μεχρι σήμερον; τὸ ποτήριον καὶ ἡ κούπα!

(2) Ἄθην. Β 58 c.

ΠΡΟΣ Α. ΚΡΑΤΙ. (1)

(Ποιητ. ἀκουσμάτων 1). Ὁ οἶνος π. γ. τῆς Θάσου παρὰ πάντων ἱστορεῖται ὡς ὁ ἰσχυρότατος ὅθεν πινόμενος /συνεχιρνατό μετὰ εἰκοσαπλασίου καὶ πλέον ποσότητος ὕδατος. Ὁ Ὅμηρος διηγεῖται ὅτι διὰ Θασίου ἀκράτου οἴνου ὁ Ὀδυσσεὺς κατῴρθωσεν ἵνα μεθύσῃ τὸν πελώριον κύκλωπα Πολύφημον, ὃν οὕτως ἐφόνευσεν.

Περιφημότατος πάντων ἦν ὁ ἐν Ἰσμάρῳ τῆς Μαρωνείας (ἐν Θράκῃ) παραγόμενος οἶνος, ὁ δοθεὶς ὑπὸ τοῦ ἱερέως τοῦ Ἀπόλλωνος Μάρωνος τῷ Ὀδυσσεῖ :

δῶκε δέ μοι κρατῆρα πανάργυρον αὐτὰρ ἔπειτα
οἶνον ἐν ἀμφορεῦσι δυῶδεκα πᾶσιν ἀφύσσας
ἠδύν, ἀκηράσιον, θεῖον ποτόν. οὐδέ τις, αὐτὸν
ἠεῖδη δμῶων οὐδ' ἀμφιπόλων ἐνὶ οἴκῳ.
ἀλλ' αὐτὸς ἀλόγος τε φίλος ταμίη τε μί' οἴῃ.
Τὸν δ' ὅτε πίνοιεν μελιηδέα οἶνον ἐρυθρόν,
ἐν δέπας ἐμπλήσας ὕδατος ἀνά εἴκοσι μέτρα
γεῦ. ὀδμή δ' ἠδεῖα ἀπὸ κρητῆρος ὀδώδει.
θεσπεσίη.

Ὀδυσσ. I, 203+11.

Πολλοὶ τῶν διασήμεων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαιότητος ἔθουον ὑπερβάλλοντως τῷ Βάκχῳ π. γ. ὁ Ἀγαμέμνων ἠνειδίζεται ὡς πολυπότης ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως : «οἶνοβαρές, κυνὸς ὄμματ' ἔχων», καὶ δὴ ὁ Νέστωρ, ὃν πολλάκις ὁ θόρυβος τῆς μάχης κατελάμβανε πίνοντα.

Νέστορα δ' οὐκ ἔλαθε ἰαχὴ πίνοντά περ ἔμπης. (Ἰλιάδ. Ε. 1.

Ὁ Αἰσχύλος ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου καὶ Ἀθηναίου, ὅτι μεθύων ἔγραφε τὰς ἐξόχους τραγωδίας ὅθεν καὶ ὁ ἀντίπαλος αὐτοῦ δραματικὸς Σοφοκλῆς ἔλεγε πρὸς αὐτόν : (1) «Αἰσχύλε, εἰ καὶ τὰ δέοντα ποιεῖς, ἀλλ' οὖν οὐκ εἰδῶς γε ποιεῖς». Ἐπίσης καὶ ὁ κωμικὸς Ἀριστοφάνης, ὅστις καὶ ὠνόμασε τὸν οἶνον γάλα Ἀφροδίτης, καὶ ὁ Ἀλκαῖος μεθύοντες ἐποιοῦν. Καὶ ὁ ἠδυμελής Ἀνακρέων ψάλλει :

Ἐγὼ γέρων μὲν εἰμι, νέων πλεον δὲ πίνω.
καὶ ὁμολογεῖ ὅτι ὅτε ἐγὼ πῖω τὸν οἶνον
τότε μὲν ἰανθὲς ἤτορα
Μούσας λιγαίνειν ἀρχεται.

(1) Ἀθ. γ. I 428f.

Ὀδυσσ. I, 203+11 (1)

Ὀδυσσ. I, 203+11 (2)

Λέγεται δὲ πολλὰ πίων ἀπέθανεν ὁ Ἀνακρέων. (Ἀθην. 429ab).
 Ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἦν διάσημος οἰνοπότης. Κατὰ τὰς Ἰνδίας
 κηρύξας ἀγῶνα πολυποσίας, ἐνῶ 35 μὲν ἀπέθανον, ἐνῶ διηγωνί-
 ζοντο, αὐτὸς δὲ πλεῖστον πίων καὶ νικήσας, ἔπιε μὲν ἀκράτου οἴνου
 χόας τέσσαρας (ἡ 13 ὀκ.), ἐβίωσε δὲ μόνον ἡμέρας τέσσαρας» (1).
 Γνωστὸς δὲ καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ ὡς φίλινος, ἐφ' ᾧ καὶ ἐσεμνύ-
 νετο. οἱ δὲ φιλομακεδόνες ἐν Ἀθήναις διεφήμιζον τὸ κατόρθωμα
 τοῦτο τοῦ βασιλέως· ὅθεν καὶ ὁ Δημοσθένης ἔλεγε, ὅτι δὲν εἶναι
 τοῦτο πλευνέκτημα βασιλέως, ἀλλὰ κοινοῦ σπόγγου! (2)

Ἐν γένει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὸ πίνειν ἐθεωρεῖτο ὡς ἐν τῶν
 σπουδαίων προτερημάτων καὶ ἐν Ἀθήναις συμποσιαρχοὶ διωρί-
 ζοντο οἱ «μήτε τῷ μεθεῖν εὐάλωτοι, μήτε πρὸς τὸ πίνειν ἀπρό-
 θυμοι».

Περὶ ἀμπέλου καὶ οἴνου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Ρω-
 μαίοις βλέπε τὸ νεοφανὲς περισπούδαστον σύγγραμμα

A. MA RESCALCHI — G. DALMASSA

Storia della vite e del vino in Italia Vol. I. Milano

MCMXXXI — X° fascista — presso arti Grafiche Enrico Gual-
 doni Vol. I, 4ον, σ. XVI, 290.

Vol. II, σ. XI, 497. (Υπολείπονται ἔτι δύο τόμοι).

Ἐκδοσίς πολυτελεστάτη πρωτοβουλία τοῦ Μουσουλίου ἐκδιδο-
 μένη καλλιτεχνικῶς ἐπὶ στιλπνοῦ βασιλικοῦ χάρτου μετὰ καὶ
 εγχρώμων καλλιτεχνικῶν εἰχόνων.

Μέρος Α'. Giovanni Negri, Viti fossilie, viti preistoriche
 in Italia.

Μέρος Β'. Goffredo Bendinelli, La vite e il vino nei mo-
 numenti antichi in Italia.

Τόμ. II. Μέρ. Α'. Lorenzo Dalmasso, La vite e il vino
 nella letteratura romana.

Μέρ. Β'. Renalto Soriga, La vite e il vino nella let-
 teratura e nelle figurazioni italiane del medioevo.

Μέρος Γ'. Guido Marangoni, La vite e il vino nelle
 arti figurative italiane de Leonardo ai nostri giorni.

(1) Βλ. Ἀθην. I 434.
 (2) Ἀθην. I 435 ad.

1895 I 130A (1)

Μέρ. Δ'. Pietro Micheli, La vite e il vino nella letteratura italiana dal rinascimento al novecento?

Ἐν ἀρχῇ ὑπάρχει πλουσία βιβλιογραφία καὶ ἐκάστῳ κεφαλαίῳ ἀκολουθοῦσι πολυπληθεῖς σημειώσεις. Ἐν γένει τὸ σύγγραμμα εἶναι μνημειῶδες καὶ πρωτότυπον εἰς τὸ εἶδος. Ἰδίως διακρίνεται διὰ τὸ πλῆθος τῶν εἰκόνων εἰλημμένων ἐκ τῆς ἀρχαίας, Βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς τέχνης ἐκ τῶν ἐν τοῖς μουσείοις μνημείων καὶ αἵτινες σχετίζονται πρὸς τὴν ἀμπελον καὶ τὸν οἶνον. Ἐπειδὴ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ πολὺς ὁ λόγος περὶ ἀμπέλου ἐκτίθενται διάφοροι μεσαιωνικαὶ παραστάσεις αὐτῆς καὶ εἰκόνες διασήμων ζωγράφων ὡς τοῦ Λεονάρδου da Vinci καὶ καλλιτεχνήματα κοσμούμενα ὑπὸ κλημάτων (πρβλ. τὰ παρ' ἡμῖν εἰκονοστάσια, καὶ τὴν γενεαλογίαν τοῦ Χριστοῦ «ράβδος ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσαί κτλ.» θαυμασία παραστάσεις ἐν τῇ τράπεζῃ τῆς Μεγίστης Λαύρας). Χαρακτηριστικαὶ ἐνταῦθα εἶναι αἱ ἐξῆς εἰκόνες: κεφαλὴ Βάχχου φέρουσα ἀντὶ τῶν κορύμβων τῆς κόμης σταφυλὰς περιβαλλούσας ὁλόκληρον τὴν κεφαλὴν (I, εἰκ. 105, σ. 84). Βάχχος ἐνδεδυμένος σταφυλὰς καὶ ἐν Diction. des antiquités grecque et romains τόμ. V. Paris 1912, σ. 922). δύο κρατῆρες περιελισσόμενοι διὰ κλημάτων βριθόντων σταφυλῶν καὶ ἐν τῷ μέσῳ σάτυροι χορεύοντες (I, Πίν. V, σ. 128). πρβλ. καὶ εἰκ. 176, σελ. 153, εἰκ. 178, σ. 154, εἰκ. 180, σ. 155. καὶ παράστασιν 195, σ. 168). πελωρία δενδρώδης ἀμπελος, ἀφ' ἧς διάφοροι σάτυροι (I, εἰκ. 250, σ. 223). Διάφορα ἀμπελοειδῆ κοσμήματα ἀνάγλυφα ἐπὶ μαρμάρου (I, εἰκ. 260—1). Σαρκοφάγος ἐν τῷ ναῶ τοῦ ἀγίου Λαυρεντίου ἐν Ρώμῃ (σπουδαῖον τόμ. II, πιν. IX, σ. 232), ἐν ἣ δενδρώδης ἀμπελος μετὰ ἀγγέλων καὶ πτηνῶν (πρβλ. καὶ 287—8, σ. 253). Μωσαϊκὸν θαυμάσιον Πίν. X, σ. 260. Τοιαῦτα μωσαϊκὰ ἀνεκάλυψεν ὁ φίλος κ. Ἀλέξ. Φιλαδελφεὺς ἐν Πρεβέζῃ (βλ. Νικόπολις. Συνοπτικὴ ἱστορία καὶ περιγραφή τῶν ἀνασκάφων (1913—27) τῶν μνημείων καὶ εἰρηπύων τῆς μετὰ πάλλων εἰκόνων τῶν περιφῆμων ψηφιδῶν τῶν τῆς Βασιλικῆς Δουμντίου κτλ. Ἀθῆναι 1928).

3. Εἶδη οἴνων ὡς πρὸς τὸ χρῶμα καὶ τὴν γεῦσιν. — Περιγραφὴ τῶν σπουδαιοτέρων οἴνων.—Διάφοροι ἔξ οἴνου σκευασίαι.—Ὁ ἀνθοσμίας καὶ ὁ δευτερίας (λάγγερον). — Ἐκ τοῦ δειπνοσοφιστοῦ Ἀθηναίου ιδιότητες τῶν οἴνων.—Περὶ ἀκράτου καὶ κεκραμένου. — Ὁ «γερούσιος» τοῦ Ὀμήρου.—Περὶ ἰταλικῶν οἴνων.—Οἶνοι ἑλληνικοὶ διαφόρων χωρῶν.—Ἡ Συκυθικὴ ἀκρατοποσία.—Πάσσος, γυναικεῖον πόμα.

Διέκρινον οἱ ἀρχαῖοι κυρίως τρία εἶδη οἴνου, τὸν μέλανα ἢ ὑπέρυθρον (παρ' Ὀμήρῳ *αἶθρον* οἶνος), τὸν λευκὸν καὶ τὸν κίρρον ἢ κιτρινωπὸν. Ὁ μὲν μέλας, ὡς ἐλέγθη, ἐνομιζέτο δυνατώτατος καὶ θρεπτικώτατος, ἦττον ὁ στυφρὸς (στυφρὸς) ἢ στυπτικός, ὁ μὴ γλυκάζων, μᾶλλον δὲ ὁ γλυκάζων, ὅστις παχύνων μᾶλλον τὰ ὑγρά ἦττον παρενοχλεῖ τὴν κεφαλὴν καὶ μένει ἐν ταῖς ἔξεσι τῶν πινόντων ἐπὶ πλεῖστον χρόνον. ὁ δὲ λευκὸς ἐθεωρεῖτο λεπτὸς καὶ ἀδύνατος, θερμὸς καὶ ἔχων τάσιν ἀνωφερῆ, καὶ διὰ τοῦτο τὴν κεφαλὴν διαπυρον ποιεῖ, ὁ δὲ κίρρος ἦν ξηραντικός καὶ ἐθεωρεῖτο πεπτικώτερος.

Ἀπερίγραφτος σχεδὸν ἀποβαίνει ἡ τῶν οἴνων ποικιλία παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀφθονίαν τῆς ἀμπέλου, ἣτις παρουσιάζεται ἐν πάσῃ ἑλληνικῇ γῆ· διὸ ἀναφέρομεν ἐνταῦθα μόνον τοὺς κυριωτέρους καὶ ἐξαιρέτους αὐτῶν. Καὶ ἐκ μὲν τῶν οἴνων τῆς ἑλλην. ἡπείρου καὶ Πελοποννήσου διεκρίνοντο ὁ **Σικυώνιος** καὶ ὁ **Φλιάσιος**. ἐκ δὲ τῶν νήσων ὡς Χίος οἶνος ἦν ἄριστος καὶ τίμιος ὁ ὑπέρυθρος ἢ μέλας **Ἀριούσιος**. Ἀλλὰ λέγεται ὅτι καὶ ἀνεφάνη τὸ πρῶτον παρὰ τοῖς Χίοις ἡ τοῦ οἴνου κατασκευὴ, ὡς καὶ τὸ φυτεῦειν καὶ καλλιεργεῖν ἀμπέλους. Ὁ δὲ **Δέσβιος** ἐπαινεῖται ὡς ἡδιστος καὶ νεκταροσταγῆς, μάλιστα ὁ παλαιός, προτιμώμενος ἐνίοτε καὶ αὐτοῦ τοῦ Θασίου. Οὗτος δὲ ἐθρυλεῖτο ὡς μὴ μεθύσκων, καὶ ἔκπαλαι εἰσήγετο εἰς Ἀθήνας καὶ μάλιστα ἔφθανε καὶ μέχρι τῶν βορείων ἀκτῶν τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου, καὶ ὁ **Πεπαρήθιος** διεκρίνετο ἐπὶ ἡδύτητι καὶ μονιμότητι διατηρούμενος ἐπὶ ἔτη ἕξ. Ἡ Θράκη, ἡ παραλία ἐν γένει καὶ αἱ περὶ αὐτὴν νῆσοι, ἐφημίζοντο ὡς εὔοινοι, καὶ ἐπίσημος ἦν ὁ **Μενδαῖος** καὶ ὁ ἐκ τοῦ Ὀμήρου γνωστὸς **Μαρωνεῖτης** καὶ **Ἰσμαρικὸς**. Καὶ ἡ Ἰκαρία ἀναφέρεται ὡς παράγουσα ἐξαίρετον οἶνον· διότι ὑποτίθεται ὑπό τινων, ὅτι ἐνταῦθα ἀνήκει ὁ ἐκ τοῦ Ὀμήρου γνωστὸς **Πράμνιος** ἢ Πράμνειος οἶνος (ἀπὸ τοῦ ὄρους Πράμνου). ἦν δὲ οὗτος αὐστηρὸς καὶ σκληρὸς καὶ εἶχε διαφέρουσαν δύναμιν· διὸ καὶ ὁ Ἀριστοφάνης πρὸς τοῦτον τὸν μὴ ἀγαπώμενον ἐν Ἀθή-

ναις παραβάλλει τούς τραχεῖς ποιητάς, λέγων, ὅτι ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων οὔτε ποιηταῖς σκληροῖς καὶ ἀστεμφέσιν ἤδεται οὔτε πραμνίοις σκληροῖς οἴνοις, οὔτινες συνάγουσι τὰς ὀφρῦς τε καὶ τὴν κοιλίαν, ἀλλ' ἀνθοσμία καὶ πέπονι νεκταροσταγεῖ (1). ἔπινον λοιπὸν τὸν γλυκάζοντα, ὅστις οὐ βρύνει τὴν κεφαλὴν κατὰ τὸν Ἴπποκράτην: «ὁ γλυκὺς ἤσσον ἐστὶ καρηβαρικός τοῦ οἴνωδεος καὶ ἤσσον φρενῶν ἀπτόμενος καὶ διαχωρητικώτερος...» (2). Πάντες ὁμῶς οὔτοι οἱ ἑλληνικοὶ οἴνοι ὑπελείποντο πολὺ τῶν μετὰ ταῦτα περιφήμων ἰταλικῶν, ὅπερ μαρτυρεῖ ὅτι ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῶν πόλεων τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος καὶ Σικελίας ἤσκειτο ἐπιμελῶς ἡ ἀμπελοργία ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ ὡς ἐπιτηδειοτάτῃ (3). Πρῶτος τῶν Ἑλλήνων ὁ Γαληνὸς γινώσκει ἀκριβῶς καὶ ἐκτίθησι τὰς ιδιότητας αὐτῶν καταλέγων ὑπὲρ τοὺς 30, ὧν ὡς ἀρίστους ἐξαίρει τὸν Φαλερῖνον, Τιβουρῖνον καὶ Καίκουβον.

Πρὸς τούτοις ἐκ τοῦ οἴνου οἱ ἀρχαῖοι παρεσκευάζον καὶ διαφοροὺς πρὸς ἐδωδὴν σκευασίας, τὰ σιρόπια καὶ ρετσέλια, ὡς λέγομεν νῦν, καὶ ἐν γένει παντοῖα γλυκίσματα. Ἀλλὰ καὶ ὁ κατάλληλως παρεσκευασμένος οἴνος ἦν εἶδος ἡδυπότου· ὅθεν τὸν εἰς ὑπερβολὴν βεβρασμένον οἴνον ἐκάλουν *ἔψημα*, καὶ *γλυξιν* τὸν ἔχοντα τὸ ἔψημα τοῦτο οἴνον, *σίραιο*ν (σιρόπιον) τὸν ἐκ τοῦ γλεύκου ἠψημένον γλυκύν· (ὁ δὲ μὴ ἠψημένος οἴνος ἐκαλεῖτο *ἀπυρος*). Ἀνεμείγνυον τὸν οἴνον μύροις διαφοροῖς, καὶ οἱ οὕτω κεκραμένοι ἦσαν περιζήτητοι ὡς ἀρωματῖται οἴνοι, χυμοῖς διαφορῶν ὀπωρῶν ἢ βοτανῶν ἢ ἀνθέων ἡδυσμένοι ὡς ἀλόη, σμύρνα, κινναμώμω, κρόκω, νάρδω, κασία, ὑσσώπω, ἀψινθίω κττ. Μετὰ μέλιτος συγκιρνώμενος ὁ οἴνος ἀπετέλει τὸ *μελικρατον* ἢ οἴνομελι, ὡς εἶπομεν, ὁ δὲ *ἀνθοσμίας* κατεσκευάζετο ἐκ τοῦ γλεύκου ἢ τοῦ οἴνου ἀπλῶς ἐπιχεομένου ἐνὸς χροῆος θαλασσίου ὕδατος εἰς 50 χόας γλεύκου. Ἀλλὰ καὶ ἐκ πολλῶν ἀρωμάτων συνεσκευάζετο οἴνος παρὰ τοῖς νέοις κωμικοῖς ἀπαντώμενος τὸ *τριμμα*, ἢ ὁ σαπρίας λεγόμενος, ὃν περιγράφει ὁ Ἑρμιππος, ὡς ἐλέχθη. Ἐπὶ πλέον παρῆγον οἱ ἀρχαῖοι μετὰ τὴν ἐκροὴν (τὸ τράβηγμα) τοῦ καλοῦ οἴνου καὶ τὸν *δευτερίαν* ἐπιχεομένου ὕδατος καὶ διαμένοντος ἐπὶ ἡμέρας μετὰ τῶν στεμφύλων ἢ βρυτίων, ὅστις ἐκαλεῖτο *τρυγηφάνιος*, τρύξ ἢ τρυγίας οἴνος, ἢ

(1) Ἀθην. Α 30c.

(2) Τόμ. II σ. 332 Littré.

(3) Βλέπ. Curtel, La vigne et le vin chez les Romains.

καὶ ἐξεστηκώς, ἐκτροπίας, ὀξίνης καὶ ὀξώδης (1). ὑπῆρχε χρη-
σμός τὸ πάλαι ὅστις ἔλεγε :

πῖν' οἶνον τρυγίαν, ἐπεὶ οὐκ Ἀνθηδόνα γαίεις
οὐδ' ἱεράν Ὑπέραν, ὅθι καὶ ἀτρογον οἶνον ἐπίνεις (2).

Ὁ τρυγίας ἐν Ἀθῶν λέγεται **λάγγερον** (ἀρχ. λάκυρος) καὶ
προσφέρεται εἰς τοὺς ἐργάτας καὶ πλανοδίους, κατ' ἐξαιρέσιν
δ' ἐν Λαύρα καὶ εἰς τοὺς ἀδελφούς. Οἱ δὲ σπαγγοραμένοι τῶν
κελλιωτῶν οἰκονομοῦντες πρὸς ἐμπορίαν τὸν καλὸν οἶνον ἐξοδεύ-
ουσι κατὰ πρῶτον τὸν τρυγίαν, καὶ πολλάκις ἀηδιάζοντες αὐτὸν
ἀναφέρουσι παραμυθούμενοι τὸ Δαβιτικὸν «καὶ ὁ τρυγίας αὐτοῦ
οὐκ ἐξεκενώθη». ἀλλὰ θεωρεῖται ἐν γένει ὁ χεῖριστος.

Ἐκ τοῦ δειπνοσοφιστοῦ Ἀθηναίου. Βιβλ. Α'. 48ε. (3).

Ἴνα ὁ φιλάρχαιος ἀναγνώστης ἀκριβεστέραν περὶ τῆς παρ' ἀρ-
χαιούς οἰνολογίας σχηματίσῃ γνώμην, ἀρυόμεθα περιληπτικῶς καὶ
σχεδὸν κατὰ λέξιν τὰ σχετικὰ ἐκ τοῦ μοναδικοῦ τύπου τῆς ἀρχαι-
ότητος βιβλίου (4). Ὁ Ἀθήναιος ἀποδεικνύων τοὺς Ἕλληνας κατ'
ἐξαχὴν φιλοίνους προτάσσει τὸ περὶ διαφορῶν οἴνων βιβλίον. Δεὸν
πᾶς τις νὰ γνωρίζῃ, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἀπεύφευγον τὸν ἄκρατον οἶνον·
ἐξαιρετικῶς ἄκρατον ἐπίνον μόνον ἐν τέλει, ὅπερ ἔλέγετο **πρόποσις**,
ὡς λέγει ὁ Θεόφραστος : «τὸν ἄκρατον οἶνον τὸν ἐπὶ τῷ δειπνῶ
διδόμενον, ὃν δὴ λέγουσιν ἀγαθοῦ δαίμνος εἶναι πρόποσιν, ὀλίγον
τε προσφέρουσιν, ὡς περ ἀναμίμνησκόντες τῇ γεύσει τὴν ἰσχύον
αὐτοῦ καὶ τὴν τοῦ θεοῦ δωρεάν, καὶ μετὰ τὴν πλήρωσιν διδάσκει,
ὅπως ἢ ἐλάττωσιν τὸ πινόμενον (693hd)». Τοῦτο ἀκριβῶς διέσωθη
ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, διότι ἐν τῇ ἀγίᾳ κοινωνίᾳ τίθεται ἄκρατος καιεὶς
ταῦς μεταλαμβάνοντες (ἐν Ἀθῶν) δίδοται ὀλίγος μετὰ τὴν μετά-

(1) Ὁ δὲ φαῦλος οἶνος δευτερίας, ἐξεστηκώς, ἐκτροπίας, ὀξίνης καὶ ὀξώδης.
ὁ μόντος δευτερίας καὶ τρυγηράνιος ἐκαλεῖτο. τὸν δὲ οἶνον καὶ τρύγα ἐκάλουν
(Πολύδ. Ὀνομ. ἐκδ. Bèthie, Lipsiae 1931, τόμ. II, βιβλ. Σ', 17, σ. 5).
Ὁστος ἔλέγετο καὶ θ ἄ μ ν α Γεωπ. 6, 18, 2: «ἐκ τούτων τῶν ὀστεμφύλων
τρυγίαν ἐπαλωρῶς καλοῦσι θάμνιν, οὐκ ἀηδὲς πόμα τοῖς ἀγροίκοις γίνεται»

(2) Ἀθην. Α 36 b. τὸ ἀντίστοιχόν ἐστὶν ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ἀρχαίας οἰνολογίας.

(3) Ὡς γνωστὸν τὸ βιβλίον τούτου δὲν ἐσώθη δυστυχῶς ὁλόκληρον ὡς καὶ
τὸ Β', εἰς δὲ γίνεται ἡ συνέχειά περὶ οἴνου. Καὶ εἰς μὲν τὸ Α' ἀπαριθμοῦνται
τὰ εἶδη καὶ ἐξετάζονται αἱ ιδιότητες αὐτοῦ, εἰς δὲ τὸ Β' πῶθεν κατὰγεται ἡ
ἀμπελος καὶ ὁποῖαν τοῦ οἴνου χρῆσιν ἐποιούντο οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνας. Ἐν-
ταῦθα τὰ σχετικὰ κεφάλαια τῶν δύο τούτων βιβλίων ἐπεριληπτικώτερον
ἐκτίθενται.

(4) Ἐκ δευτερίας καὶ τρυγίας ἀκριβῶς ἀποδεικνύων τὸν ἀκρατον οἶνον.

ληψιν, ἵνα πλύνωσι τὸ στόμα. Καὶ εἰς μίαν ἄλλην περίστασιν δικαιολογοῦσιν ἐπιδεικτικῶς οἱ ἀγορεύονται τὴν ἀκρατοποσίαν, ὅταν παράτιθῃται πέπων ἐπὶ τῆς τραπεζῆς, προφέροντες καὶ τὸ τοῦ Ἰπποκράτους: ὅτι σὰρκα πὲρ αἶμα καὶ οἶνον ἐν τῷ ἔργῳ τῷ κτλ. Πέπων πάθος πέφυκεν ἀνευ ἀκράτου οἴνου. ἄρα οὐδὲ κατ' ἄλλους: ζαχράτω οἴνω. ἀλλὰ συμβαίνει τὸ ἀντίθετον, ὅπερ δύναται νὰ ἐπιβεβαιώσῃ ὁ γράφων, ὅτι ἔπαθε γευσάμενος.

Περίφημον διὰ τὴν οἰνοκρασίαν εἶναι καὶ τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα
 331. ΜΕΛΕΑΓΡΟΥ.

Ἐφ' ὕδατι καὶ οἴνω κερναμένοις
 αἱ Νύμφαι τὸν Βάχχον, ὅτ' ἐκ πυρός ἤλαθ' ὁ κοῦρος,
 νύψαν ὑπὲρ τέφρης ἄρτι κυλιόμενον
 ταῦνεκα σὺν Νύμφαις Βρόμιος φίλος, ἦν δέ νιν εἴργης,
 μίγεσθαι, δέξῃ πῦρ ἔτι καιόμενον.

Anthol. gr. Palatina.

Εἶναι ἀξιοσημειώτον τὸ ἀνέκδοτον τοῦ Φιλοχόρου, ὅτι ὁ τῶν Ἀθηναίων βασιλεὺς Ἀμφικτύων, διδαχθεὶς παρὰ Διονύσου τὴν τοῦ οἴνου κρᾶσιν, πρῶτος ἀνέμειξεν ὕδωρ εἰς τὸν οἶνον. «διὸ καὶ ὄρθου» γενέσθαι τοὺς ἀνθρώπους οὕτω πίναντας, πρότερον ὑπὸ τοῦ ἀκράτου καμπτομένους». τούτου ἕνεκα καὶ βωμὸν «ὄρθου Διονύσου» ἕστηκε ἀτύπμημα ποιούμενος τοῖς χρωμένοις τῆς κρᾶσεως..... καὶ θέσμιον ἔθετο προσφέρεσθαι μετὰ τὰ σιτία ἀκρατον μόνον ὅσον γεύσασθαι, δεῖγμα τῆς δυνάμεως τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ, τὸ δὲ λοιπὸν κεκραμένον (IE 693e). Καὶ ὁ Ὅμηρος ἐπαιεῖ τὸν οἶνον τὸν ἐπιδεχόμενον ἱκανὴν κρᾶσιν (=ὅποιος συκῶνει νερό πολύ), καὶ τοιοῦτος ὁ παλαιὸς οἶνος, ὃν ἀπὸκαλεῖ «γερούσιον»: διότι μᾶλλον θερμὸς γίνεται παλαιούμενος. Τινὲς τὴν εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Διονύσου φυγὴν λέγουσιν, ὅτι σημαίνει οἰνόποιον, ἥτις ἐγένετο τὸν παλαιὸν καιρὸν γνωστὴ ἠήδ' ἔτι εἶναι τὸν οἶνον παρεγχεσμένης θαλάσσης». Ἐπαινῶν δὲ ὁ Ὅμηρος τὸν μέλανα οἶνον πολλάκις αὐτὸν αἴθωπα καλεῖ: διότι οὐ μόνον δυναμικώτερος εἶναι, ἀλλὰ καὶ διαρκέστερος. Ὁ Θεόπομπος ἀναφέρει, ὅτι παρὰ Χίους τὸ πρῶτον ἀνεφάνη ὁ μέλας οἶνος: διότι οὕτοι ἐμάθον πρῶτοι νὰ φυτεύωσι καὶ νὰ καλλιεργῶσιν ἀμπέλους παρ' Οἰνώπιωνος τοῦ Διονύσου, ὅστις ἐγένετο ὁ οἰκιστὴς τῆς νήσου, ὃθεν καὶ μετεδόθη εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. ὁ δὲ λευκὸς οἶνος

ἀδύνατος καὶ λεπτός καὶ ὁ ξανθὸς γωνεύει εὐκολώτερον
ξηραντικὸς ὢν.

48. Περὶ τοῦ Ἰταλικοῦ οἴνου, λέγει ὁ σοφιστὴς Γαληνός, ὅτι ὁ Φαλερινὸς οἶνος πίνεται ἀπὸ 10—20 ἐτῶν παλαιούμενος, ὁ παλαιότερος φέρει κεφαλαλγίαν καὶ ἐκνευρισμόν. Ἦσαν δύο εἶδη, ὁ αὐστηρὸς, (ἐπίστυφος, μπρούσιχος) καὶ ὁ γλυκάζων. καὶ ὁ Ἄλβανὸς δύο εἰδῶν ἦτο, ὁ γλυκάζων καὶ ὁ ὀμφακίας· ἀμφότεροι δὲ μετὰ 15 ἔτη εὐρίσκονται εἰς ἀκμήν. Ὁ Συρεντῖνος μετὰ 25ετίαν ἀρμόζει νὰ πίνηται, καὶ ὁ Ρηγῖνος παχύτερος τοῦ Συρεντίνου μετὰ 15ετίαν. ὠφέλιμος καὶ ὁ Πριούερνος ὡς ἀραιότερος καὶ ἦττον κεφαλαλγῆς, ὡς καὶ ὁ Φορμιανὸς πλέον ἀργεῖ ὁ Τριφολῖνος, ὁ δὲ Στατανὸς εἶναι ἐκ τῶν πρώτων οἴνων, παρόμοιος τῷ Φαλερινῷ, ἐλαφρότερος δὲ καὶ ἀνεκτός. Ὁ Τιβουρτῖνος ὢν λεπτός εὐκόλως ἐξατμίζεται, γίνεται μετὰ 10ετίαν, καὶ ὁ παλαιότερος καλλίτερος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον περιγράφονται καὶ οἱ ἐξῆς οἴνοι: ὁ Λαβικανὸς ἠδύς καὶ λιπαρὸς τῇ γεύσει, ὁ Γαυρανὸς κάλλιστος, εὐτονος καὶ παχὺς καὶ ἀνώτερος τούτου ὁ Πραϊνεστῖνος, ὁ Μαρσικὸς αὐστηρὸς καὶ εὐστόμαχος, ὁ Οὐλβανὸς ἐλαφρὸς, ὁ Ἀγκωνιτανὸς χρηστὸς καὶ λιπαρὸς, ὁ Βυξεντῖνος ὀμφακίας, ὁ Οὐελίτερνος ἠδύς εὐστόμαχος, ὁ Καληνὸς κοῦφος καὶ εὐστόμαχος ὁ Καίκουβος εὐγενῆς καὶ εὐτονος, ὁ Φουνδανὸς ὅστις εὐτονος καὶ πολύτροφος ἐπηρεάζει τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν στόμαχον· διὸ οὐ πολὺς ἐν συμποσίοις πίνεται. Πάντων δὲ τούτων ὁ Σαβῖνος ἐλαφρότερος, ὁ Σιγνῖνος παλαιούμενος ἄριστος, ὁ Νουμεντιανὸς μέτριος, ὁ Σπωλητῖνος πινόμενος ἠδύς καὶ τῷ χρώματι χρυσιζει, ὁ Αἰκυανὸς ὅμοιος τῷ Συρεντίνῳ, ὁ Βαρῖνος λίαν αὐστηρὸς, ὁ εὐγενῆς Καυκῖνος, ὁ εὐστόμαχος Βενεφρανὸς ὁ Τρεβιλλικὸς τῆς Νεαπόλεως εὐκρατος καὶ εὐσμος, ὁ Ἐρβουλος, ὅστις ἐν ἀρχῇ μέλας, μετ' οὐ πολλὰ ἔτη γίνεται λευκός, ὁ καλὸς Μασσαλιήτης παχὺς καὶ σαρκώδης, ὁ Ταραντῖνος ἠδύς καὶ εὐστόμαχος, ὁ ἔξω τῆς Ἰταλίας Μαμερτῖνος, ὅστις ἐν Σικελίᾳ γινόμενος καλεῖται Ἰωτάλινος, ἠδύς καὶ εὐτονος.

49. Ἀντιφάνης ὁ χαρίεις ἀπαριθμῶν τὰ ἐξ ἐκάστης πόλεως ἀξιόλογα ἐπαινεῖ τὸν Φλιάσιον οἶνον καὶ ὁ Ἐρμιππος γράφει μεταξύ ἄλλων, ὅτι

Ἰωτάλινος οἶνος ἐστὶν ὁ καλὸς οἶνος τῆς Ἰταλίας

ἢ Ρόδος ἀσταφίδας καὶ ἰσχάδας ἠδύονείρους
αὐτὰρ ἀπ' Εὐβοίας ἀπίους καὶ ἴφια μῆλα...

τὰς δὲ Διὸς βαλάνους (1) καὶ ἀμύγδαλα
[σιγαλόεντα

Παφλαγόνες παρέχουσι...

51. Ὁ Βασιλεὺς τῶν Περσῶν τὸν Χαλυβώνιον μόνον
ἔπιπεν οἶνον τῆς Δαμασκοῦ· ἐν δὲ τῇ κατὰ τὸν Ἀδρίαν νήσῳ Ἴσση
ἐγένετο οἶνος, ὅστις ἦν καλλίτερος πάντων. Ἀλλ' ὁ Χῖος καὶ ὁ Θά-
σιος ἐπίπεντο διωλισμένος. διὸ καὶ ὁ Ἀντίδοτος ἐπαινῶν αὐτὸν
λέγει: ὅτι ἦν ὡς βάλαμον εἰς τὴν ὀδυνωμένην καρδίαν αὐτοῦ:

Θάσιον ἔγχει.....

ὁ γὰρ λαβὼν μου καταφάγη τὴν καρδίαν.

ὅταν πῖω τοῦδ' εὐθύς ὑγιῆς γίνεται.

καὶ ὁ Κλέαρχος σὺν αὐτῷ ἐπαινεῖ καὶ τὸν Λέσβιον, ὅτι τούτου
ἠδύτερος ἄλλος δὲν ὑπῆρχε:

Λεσβίου..... πώματος

οὐκ ἔστιν ἄλλος οἶνος ἠδίων πιεῖν.

ὁ δὲ Ἀρχέστρατος γράφει περὶ τοῦ Λεσβίου 52:

κεῖνος δὲ δοκῆσει

οὐκ οἶνω σοι ἔχειν ὅμοιον γέρας, ἀμβροσία δέ.

καὶ ὁ Ἐριππος λέγει 51:

φιλῶ γε πρᾶμνιον οἶνον Λέσβιον....

πολλὴ δὲ Λεσβία σταγῶν ἐκπίνεται ἄγαν.

ὁ Ἀντιφάνης θεωρεῖ εὐτυχῆ τράπεζαν, ὅπου ὑπάρχει Θάσιος:

ἔστιν ὄψον χρηστόν, ἐπαγωγὸν πάνυ

οἶνός τε Θάσιος καὶ μύρον καὶ στέμματα.

ὁ Εὐβολος ἐπίσης:

Θάσιον ἢ Χῖον λαβὼν

ἢ Λέσβιον γέροντα νεκταροσταγῆ. (2)

αὐτὸς ἀναφέρει καὶ ψίθειον οἶνον:

οἶνον γὰρ με ψίθειον γεύσας

ἠδὺν ἄκράτον διψῶντα λαβὼν

ὄξει παῖει πρὸς τὰ στήθη.

(1) Τὰ κάστανα.

(2) νεκταροσταγῆς, ἰ.ὸ στάζων νέκταρ. Καὶ οὕτω καθεξῆς, ὡς καὶ
ἐν τῷ 52 κεφαλαίῳ ὁ Ἀθήναιος ἀποσπάσματα πολλῶν ποιητῶν
ἔξυμνούντων τὸν Χῖον τὸν Θάσιον, τὸν Λέσβιον, ὡς καὶ τὸν
Πρᾶμνιον καὶ Πεπαρήθειον οἶνον.

...Θί·Μίτυληναῖοι τόν παρ' αὐτοῖς γλυκύν οἶνον *πρότροπον* κα-
λοῦσιν ἄλλοι δὲ *πρότροπον*. (1)

... 55. Θαυμάζεται δὲ καὶ ὁ Ἰκάριος οἶνος, ὡς ὁ Ἄμφις λέγει :

ἐν Θουρίοις τοῦλαιον, ἐν Γέλῳ φακοί,

Ἰκάριος οἶνος, ἰσχάδες Κιμώλια.

Γίνεται δὲ ἐν Ἰκάρῳ ὁ Πράμνιος, οὔτε γλυκὺς οὔτε πα-
χύς, ἀλλ' αὐστηρὸς καὶ σκληρὸς καὶ σημαντικὴν ἔχων δύναμιν.
ὑπάρχει δὲ ἐκεῖ Πράμνιος πέτρα καὶ παρ' αὐτῇ ὄρος μέγα, ἀφ' οὗ
τὸν Πράμνιον οἶνον, ὃν καὶ *φαρμακίτην* τινὲς ἐκάλουν καὶ ἡ ἀμπε-
λος ἱερὰ καὶ *Διονυσιάς* καὶ Οἰνότη πόλις ἐν τῇ νήσῳ ὑπῆρχεν.
Κατὰ τὸν Δίδυμον ὁμοίως ὁ Πράμνιος ὠνομάσθη ἀπὸπραμνίας ἀμ-
πέλου οὕτω καλούμενος, ἄλλοι πρᾶμνιον τὸν μέλανα οἶνον, ὡς πρὸς
παραμονὴν ἐπιτήδειον οἶνονεὶ παραμόνιον ὄντά, οἱ δὲ τὸν πρᾶμνοντα
τὸ μένος.....

56. Ἐπαινεῖ ὁ Ἄμφις καὶ τὸν ἐξ Ἀκάνθου πόλεως (2) οἶνον λέγων περὶ τοῦ Ἀκαγθίου :

οἶνου πολίτης ὢν κρατίστου στρυφνός ἐστι καὶ ἐξ ἑσέ
καὶ τούνομ' αὐτὸ τῆς πατρίδος ἐν τοῖς τρόποις
ἔχεις, τὰ δ' ἔθη τῶν πολιτῶν οὐκ ἔχεις. (3)

Ὁ δὲ Κορίνθιος ἦν σκληρὸς καὶ αὐστηρὸς διὸ προυτι-
μᾶτο ὁ ξενικός :

(οἶνος ξενικός παρῆν' ὁ γὰρ Κορίνθιος βασιανισμὸς ἐστίν.)

Εἶχε δὲ καὶ ἡ Νάξος τὸν νεκτροειδῆ, ἡ Σκιάθος τὸν μέ-
λανα. Ὁ μέλας Σκιάθιος, ἐπίνετο ἴσον ἰσῶ ὕδατι κεκράμενος.

(1) Κατὰ Πολυδεύκην «πρότροπος, ἦν οἶνος τις, ὃ πρὶν ἀποθλιβε-
σθαι ἐκρυσί» ('Ονομαστικὸν ἐκδ. Bethe 1931-βιβ. σσ', 17, τμή. II σ. 55).
Εἶναι περίεργον τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου ἀναφερόμενον ἐνταῦθα περὶ τοῦ οἶ-
νου τούτου φαίνεται καὶ ἐκ τῶν δύο ἐπιθέτων, ὅτι ἐν Μυτιλήνῃ ὁ γλυκὺς
προηγείτο, ἐνῶ ἐν Ἀθῶ νῦν ἔπεται καὶ πίνετα, ὡς ἐπιδότησις ὁ λευκὸς
οἶνος, τὸ λεγόμενον ἐπιλεκάνιο, διότι οἱ πρόγονοί ἡμῶν μετὰ τὸ φαγητόν,
ὡς καὶ πρὸ αὐτοῦ, πλύνοντες τὰς χεῖρας ἐπινον τὸ τελευταῖον, τὸ καὶ
πλυνοδόντιον ἐν Ἀθῶ καλούμενον.

(2) Ἡ Ἀκάνθος ἔκειτο εἰς τὸν ἰσθμὸν «Πρόβλα» ἀπὸ τῆς Ἀθωνικῆς χερσονήσου,
ὃν ὁ Ξέρξης ἔταμεν.

(3) Οὐδὲν τὸ παράδοξόν, ὅτι ἐξ ἀπυξομῆτι καὶ οἱ πέραν τῆς Ἀκάνθου
καὶ μέχρι τοῦ Ἀκράθου νέοι κατόικοι τοῖσδετοῖ εἰσὶν ὧ; ἔπιτυ κλειστόν.

· χεῖ· Ὁ Ἀχαιοὺς ἀναφέρει καὶ Βίβλινον. ἥτις δὲ ἡ Βιβλία τῆς Θράκης χώρας, ἡ καὶ Ἀνασάρη καὶ Οἰσύμη καλουμένη. τὰ μάλιστα δὲ ἐθαυμάζετο ἡ Θράκη ὡς ἡδύοιτος. καὶ ἡ εἰλεὸς καλουμένη ἄμπελος βιβλία καὶ αὕτη, ἐκαλεῖτο, μετενεχθεῖσα εἰς Συρακούσας, ἔνθα ὁ Βίβλιος οἶνος ἦν γλυκὺς Πόλλις καλούμενος(1). παρὰ Τροϊζήνιοις δὲ καὶ ἄμπελος Ἀνθηδονιάς καὶ Ὑπερρυεῖας ἀπὸ Ἀνθου τινὸς καὶ Ὑπέρου.

57. Ὁ Ἀλκμάν ἀναφέρει τῆς Σπάρτης: ἄπυρον οἶνον καὶ ἀνθεὸς ὄσδοντα ἄπυρον δὲ εἶπε τὸν ἄβραστον.(2) Ὁ Πολύβιος, λέγει ὅτι διὲν Καπύη παραγόμενος ἀναδενδρίτης πρὸς οὐδένα ἐσυγχρίνετο. Ὁ Τιμαχίδας Ρόδιος καλεῖ ὑπόχυτον οἶνον ἐν Ρόδῳ ὅμοιον πρὸς γλεῦκος, καὶ γλυξιδ' οἶνος καλεῖται ὁ τὸ ἔφημα ἔχων (σίρόπιον). Ὁ Πολύζηλος καλεῖ αὐτίτην οἶνον (Πολυδ: 18, ὁ ἐπιχώριος). Πλάτων δ' ὀκωμικὸς καπνίαν, ὅστις εὐδοκίμει ἐν Βενεβέντῳ τῆς Ἰταλίας, καὶ ἀμφίας οἶνος ὁ εὐτέλης καλεῖται παρὰ Σωσικράτει. Ὁ Θεόφραστος ἐν τῇ περὶ φυτῶν ἱστορίᾳ (9; 18, 10) λέγει, ὅτι ἐν Ἡραίᾳ τῆς Ἀρκαδίας ἐγίνετο οἶνος, ὅστις πινόμενος τοὺς μὲν ἀνδρας ἐποίει ἔξω φρενῶν, τὰς δὲ γυναῖκας τεκνοποιούσας, καὶ ἐν Κερυνίᾳ τῆς Ἀχαΐας τὰς ἐγκύους ν' ἀποβάλλωσιν ὅθεν καὶ ἐχρῶντο, τούτῳ αἱ ἐν ἐνοχῇ ἔγκυοι γυναῖκες. ὁ δὲ Τροϊζήνιος οἶνος ἀγόνους ποιεῖ τοὺς πίνοντας, ἐν Θάσῳ δὲ ἐποιοῦν οἶνον τινα ὑπνωτικὸν καὶ ἕτερον ἀφαιροῦντα τὸν ὕπνον.

58. Ὁ ἀνθοσμίας οἶνος κατεσκευάζετο ἐγγεομένου εἰς γλεύκους 49 μέρη καὶ ἐνός μέρους (χοῦς) θαλάσσης, ἰσχυρότερος δὲ ἐγίνετο ἐκ τῶν νέων ἀμπέλων. Εἰς τὸ πρυτανεῖον ἐδίδετο οἶνος, θαυμαστὸς τὴν γεῦσιν: ἀμβάλουσι γὰρ εἰς τὸ κεράμιον σταῖς (3) μέλιτι φυράσαντες, ὥστε

(1) Ἄλλ' ἐν κεφ. 53 ὁ δειπνολόγος Ἀρχέστρατος ἀναφέρει καὶ Βύβλινον οἶνον: τὸν τ' ἀπὸ Φοινίκης ἱερᾶς τὸν Βίβλινον αἰνῶ. Τοῦτον ὀνομάζει καὶ φοινίκιον (ἄλλ. φοινίκιον) καὶ θεωρεῖ κατώτερον τοῦ Λεσβίου.

(2) Ἐν τούτοις ὡς εἶδομεν ὁ Ἀριστοτέλης (σ. 118R) συνίστησι τὸν βεβρασμένον οἶνον. τ' χωρίον πλήρως ἔχει ὅδε: «εἰ ὁ οἶνος ἀφεψηθείη μετρίως, πινόμενος ἤττον μεθύσκει τὴν γὰρ δύναμιν ἀσθενεστέραν γίνεσθαι». καὶ ἀποδείξει τὸ παρ' ἡμῖν λεγόμενον τουρκ. *πετιμέξι* ἢ *πεκμέξη* διὰ τοῦτο νῦν οἱ δεινοὶ τῶν οἴνοποιῶν ἐν Πελοπόννησῳ δὲν βράζουσι μὲν ὅλν τὸν οἶνον, ἀλλὰ ρίπτουσι βεβρασμένον εἰς τὰ βυτία, ὅπερ καὶ μόνιμώτερον ποιεῖ αὐτόν. Τὸ *πεκμέξι* ἐλέγετο σίραιοον «καὶ σίραιοον δ' ἐκάλουν τὸν ἐκ γλεύκους ἠψημένου γλυκύν» Πολυδ. ἐνθ. ἀνωτ. Π, 4 (βιβ. στ' 15).

(3) σταῖς γεν. σταιτός, ἄλευρον ἐκ σίτου ζυμωμένον, ζυμάριον.

τὴν ὀσμὴν ἀπ' αὐτοῦ, τὴν δὲ γλυκύτητα ἀπὸ τοῦ σταιτὸς λαμβάνειν τὸν οἶνον· καὶ μυρίνης ἐγένετο οἶνος (μύρω κεκραμένος Πολυδ. στ' 17):

δίψηρος (1) ἀτοπος (2) ὁ μυρίνης ὁ τίμιος (3), καὶ ἐν Βαβυλῶνι τὸ καλούμενον νέκταρ.

Ἐτερον νέκταρ κατεσκευάζετο ἐν Λυδία μετὰ μέλιτος καὶ ἀνθέων, ὅπερ ὁ Ἀναξανδρίδης ἔλεγεν ὅτι εἶναι οὐχὶ ποτὸν ἀλλὰ τροφή τῶν θεῶν.

59. Τῶν τριῶν εἰδῶν οἴνου, ὁ μὲν λευκὸς λεπτότατος, οὐρητικός, θερμὸς, πεπτικός καὶ φλογίζων τὴν κεφαλὴν ἀνωφερῆς γὰρ ὁ οἶνος. ὁ δὲ μέλας ὁ μὴ γλυκάζων, στυπτικός καὶ τροφιμώτατος πάντων δὲ ὑπέρτερος ὁ γλυκάζων καὶ τοῦ μέλανος καὶ τοῦ κίρρου (κίτρινος ἢ ξανθός). οἱ δὲ ἐπιμελέστερον θαλάσση ἀναμειγμένοι δὲν μεθύουσι, λύουσι τὴν κοιλίαν, κεντῶσι τὸν στόμαχον καὶ γεννώσιν ἐμφυσησεις καὶ συγκατεργάζονται τὴν τροφήν. Τοιοῦτος ὁ τε Μύνδιος καὶ ὁ ἀπὸ Ἀλικαρνασσοῦ, ἱκανῶς δὲ ὁ Κῶος (4), ἤττον ὁ Ρόδιος· διότι μεγάλη ποσότης θαλάσσης κατέστρεφεν αὐτόν. ὁ Κνίδιος τὸ αἷμα αὐξάνει, τρέφει καὶ λύει τὴν κοιλίαν (5), ὁ Λέσβιος στύφει. χαριέστατος εἶναι ὁ Χῖος καὶ τοῦ Χίου ὁ καλούμενος Ἀριοῦσιος, ὡς καὶ ὁ Ἰταλικὸς Ἀλβανὸς καὶ ὁ Φαλερνίτης (ἄλλ' οὐχὶ πεπαλαιωμένος), ὁ δὲ Ἀδριανὸς μᾶλλον εὐχάριστος· χαριέστατος δὲ εἰς παλαιώσιν ὁ Κερκυραῖος· ἐπηρεάζουσι δὲ τὴν κεφαλὴν ἕνεκα τοῦ γύψου ὁ Ζακύνθιος καὶ ὁ Λευκάδιος· ὁ δ' ἀπὸ Κιλικίας Ἀβάτης καλούμενος, μαλακτικὸς ἐστὶ κοιλίας.

60. Τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ὁ Μαρεώτης ἢ Ἀλεξανδρεωτικός κάλλιστος, λευκός, ἠδύς, λεπτός, ἐλαφρὸς, οὐρητικός. καὶ ἀνώτερος ὁ Ταϊνιωτικός, ὡς ἀρωματώδης καὶ μικρὸν ὑποστύφων. πλεονάζουσι δὲ αἱ ἀμπελοὶ περὶ τὸν Νεῖλον καὶ αἱ ποικιλίαι τῶν οἴνων· καλλίτερος δὲ πάντων ὁ κατὰ Ἀντυλλαν πόλιν· λεπτός δὲ καὶ πεπτικός ὁ κατὰ Θηβαίδα (6).

(1) ὁ προκαλῶν δίψην.

(2) παράδοξος.

(3) πολύτιμος.

(4) Ἐν τούτοις ὁ Δημοσθένης (35, 32) ὀνομάζει ἀχρεῖον οἶνον· τὸ τε οἰνάριον τὸ Κῶον, ὑγδοήκοντα στάμνοι ἐξεστηχότος οἴνου.

(5) Οἱ Κνίδιοι εἶχον σταφυλὴν εἰς τὰ νομίσματα.

(6) Οἱ Αἰγύπτιοι, ὡς καὶ νῦν, ἦσαν φίλοινοι καὶ ἵνα μὴ μεθύσκωνται ἡσθιον πρότερον κράμβας ἐφθᾶς, εἶτα ἔπινον, καὶ οἱ φιλοπόται Συβαρίται ράφανον (οὕτω καλοῦντες τὴν κράμβην).

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν συνόψει περὶ τῶν παρ' Ἀθηναίῳ ποικιλιῶν τοῦ οἴνου. Περὶ τούτου οὗτος, (ἀφοῦ διαρκῶς περὶ δείπνων διαλέγεται καὶ συμποσίων) δι' ὅλου τοῦ πολυτίμου τούτου ἔργου παρενείρει διάφορα ἀνέκδοτα, καὶ δὴ ἐν Ἰ' βιβλίῳ κεφ. 21έ, καὶ τῷ ΙΑ' πραγματεύεται περὶ τῆς χρήσεως τοῦ οἴνου, περὶ τῆς κράσεως ἢ συγκράσεως αὐτοῦ ἐν γένει. [Περὶ ταύτης ὁ Πλάτων ἐν Φιλήβῳ (61bc) λέγει : «εὐχόμενοι κεραυνῶμεν, εἴτε Διόνυσος εἴθ' Ἥφαιστος, εἴθ' ὅστις θεῶν ταύτην τὴν τιμὴν εἴληχε τῆς συγκράσεως». καὶ ὁ Ἀνακρέων (ἀπόσπ. 63b) παρέχει τὸ μέτρον τῆς κράσεως, τὴν ἀκρατοποσίαν Σκυθικὴν ἀποκαλῶν πόσιν :

ἄγε δὴ φέρ' ἡμῖν, ὦ παῖ, κελύβην, ὅπως ἄμυστιν (1) προπίω, τὰ μὲν δέκ' ἐγγέας ὕδατος, τὰ πέντε δ' οἴνου κυάθους ὡς ἀνυβρίστως ἀνά δηῦτε (2) βασσαρήσιω (3), ἄγε δηῦτε, μηκέθ' οὕτω πατάγω τε κάλαθητῶ Σκυθικὴν πόσιν παρ' οἴνω μελετῶμεν, ἀλλὰ καλοῖσ' ὑποπίνοντες ἐν ὕμνοις.

Ὁ Ζάλευκος ἐνομοθέτησε παρὰ Λοκροῖς : «εἴ τις ἀκρατον ἔπιε μὴ προστάξαντος ἰατροῦ θάνατος ἦν ἢ ζημία» (Ἀθην. Ι 429α). Ἐξακολουθεῖ εἰτα ὁ Ἀθήναιος ὁμιλῶν περὶ μεθυσκομένων καὶ διασήμων οἰνοποτῶν, περὶ κυπέλλων καὶ οἰνοδοχείων κ. τ. τ. Περὶ γυναικῶν λέγει, ὅτι ἐν Θράκῃ καὶ παρὰ βαρβάρους ἐν γένει αὐταὶ ἔπινον, οὐδόλως δὲ παρ' Ἑλλησι ὡς καὶ οἱ παῖδες. ἔπινον ὅμως, προστίθησι, τὸ λεγόμενον πάσσον. «τοῦτο δὲ ποιεῖται μὲν ἐκ τῆς ἀσταφίδος καὶ ἐστι παραπλήσιος τῷ Αἰγιοσθενεῖ τῷ γλυκεῖ καὶ τῷ Κρητικῷ· διὸ πρὸς τὸ κατεπεῖγον τοῦ δίψους χρῶνται αὐτῶ» (Ι' 56). Καὶ ἐν τῇ ἐμῇ πατρίδι καὶ ἐν γένει ἐν Ἠπείρῳ καὶ Μακεδονίᾳ μόνον γλεῦκος πίνουσιν αἱ γυναῖκες καὶ ἐνίοτε γλυκὺν οἶνον.

(1) ἄμυστις τὸ πίνειν διὰ μιᾶς, ἀπνευστί.

(2) δεῦτε, ἐμπρός.

(3) βασσαρίζω καὶ βατταρίζω, «ἀσημα καὶ ἀδιάρθρωτα διαλέγεσθαι» τὸ τραυλίζω.

4.—Οἰνολογία καὶ ἄσκησις.—'Ο Ἀβδηριτισμὸς ἐν Λαύρα.—
'Η Σκῆτις τῆς Νιτρίας καὶ ὁ οἶνος.—Τὶ νομοθετοῦσιν
περὶ οἴνου οἱ ἰδρυταὶ τῶν Μονῶν.—Τὸ ἀπαραίτητον
κρασοβόλιον.—'Η ἀλληγορία τοῦ ἄββᾶ Ἡσαίου.—Τὸν
οἶνον ἐν Λαύρα ἀντικαθιστᾷ τὸ ψυχρὸν ὕδωρ.—Οἱ
καθισματάριοι.—Μία στάσις, «αὐτὸ τὸ κρασί μᾶς βα-
στάει ἐδῶ».—Οἶνος καὶ ἔμπνευσις.—'Ο θαυμάσιος Μο-
νοξυλίτης οἶνος.—Τὸ ὄξυπόριον τοῦ Γαληνοῦ.

Εἰς τὴν κατάσκευσιν τοιούτων ἐκλεκτῶν οἴνων ὡς καὶ ἐξεζη-
τημένης ραχῆς θαυμάζονται δύο Κύπριοι προεστῶτες τῆς Λαύρας.
ἐκκληρονόμησαν παρὰ τοῦ γέροντος αὐτῶν τὴν ἀρετὴν ταύτην ὡς
καὶ παρὰ τοῦ πάτρωνος Κορνηλίου. ἀλλ' οὗτοι μετέδιδον τὰ
ἀγαθὰ αὐτῶν καὶ ἄλλοις, καὶ μετὰ θάνατον ἔτι καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες
δὲν ἔσχον ποτὲ μετοχὴν, ἐδοκίμασαν ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἐν ταῖς
ἀποθήκαις εὐρεθεισῶν ἐσφραγισμένων φιάλῶν παλαιῶν πολυποι-
κίλων οἴνων. οὕτω καὶ ἐν τάφῳ δὲν ἀπέλιπεν αὐτοῦς τὸ τῆς
καλῆς ξενίας χάρισμα! Οἱ διάδοχοι αὐτῶν κληρονομήσαντες
μετὰ πολυτελῶν κήπων μᾶλλον τὰ κακὰ ἐκείνων ιδιώματα ἐλησμό-
νησαν ὅτι «οὐκ ἐν τῷ πολλῷ τὸ εὖ, ἀλλ' ἐν τῷ εὖ τὸ πολύ». Τοῦτο
ἐφαρμόζεται εἰς πάντα καὶ εἰς βρῶσιν καὶ πόσιν. Τὸ πλῆθος τῶν
ἐδωδύμων σταφυλῶν οἱ Ἀβδηρίται οὗτοι ἀνηλεῶς καταπατοῦσιν
ἐν τῷ ληνῷ, ἐνῶ ἐκεῖνοι διένεμον ἐξ αὐτῶν τοῖς προϊσταμένοις
καὶ τοῖς ἀδελφοῖς, ἀληθινοὶ ἄρχοντες, ὡς Κίμων ὁ Ἀθη-
ναῖος. Τίς δὲ ἐπισκεπτόμενος τὴν Μονὴν δὲν ἐγνώριζεν ἐκ
τῶν πρώτων τὰ δωμάτια τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ Κορνηλίου,
καὶ δὲν ἐτύγχανε παρ' αὐτοῖς πάντων τῶν τῆς φιλοξενίας
ἐπιδαψιλεύσεων; Οὗτοι ἀναξίως ἐγκατασταθέντες ἐν αὐτοῖς
δέχονται μὲν εὐχαρίστως ὅλας τὰς παρὰ κελλιωτῶν καὶ
ἀσκητῶν, ἐμπόρων καὶ ξυλεμπόρων παντοειδεῖς προσφοράς καὶ
φιλοδωρήματα, καὶ μόνον τοὺς προσφέροντας δὲν ἐπιτρέπουσι νὰ
διέλθωσι τὸν οὐδὸν τῆς θύρας. Καὶ οὐ μόνον τὰ ὠραῖα ραζακίᾶ
καὶ Ἀλεξανδρινὰ τῶν ἀσκητῶν ληνοπατοῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν
ἀμπέλων τῆς Μονῆς συνεχῶς μεταφέρουσι καλάθους καὶ ὁ τῆς
ἀπληστίας δαίμων κόρον οὐ λαμβάνει. Καὶ ἔχει μέγα δίκαιον ὁ
Παῦλος γράφων, ὅτι ἡ πλεονεξία ἐστὶν εἰδωλολατρεία (Κολ. 3,6)
Τὸ κακὸν ὅμως εἶναι λίαν μεταδοτικόν, ὅπως ἡ ἀγρωστὶς ἐν τῇ
ἀμπέλῳ. Τὶ συνέβη πέρυσιν ἐν Λαύρᾳ; εὐρέθησαν ἐκπαλαὶ δύο
μεγάλα κρεβατὰ ἐντὸς τῆς Μονῆς, τοῦ Δοχείου καὶ τῆς Τραπεζῆς
(εἰς τὰ πατητήρια), ἅπερ κατ' ἔτος τρεφόμενα καὶ ἐκ τῶν ὁμοιο-

γενῶν ἀναθυμιάσεων· βριθούσας δὲ φύλων, μεγάλων, **ραξάκιων**.
Ἐνῶ, δὲ οἱ ἀδελφοὶ διερχόμενοι καθ' ἑκάστην ἐμπρόσθεν αὐτῶν
ἔρριπτον λαίμαργά· βλέμματα, καὶ παρηχολούθουν ἀνυπομόνως
τὴν τελείαν αὐτῶν ὠρίμخين, ὁ δὲ χειρῶν καὶ ὁ τραπεζῶν
ἐσκέπτοντο ἄλλως μισοῦμένοι· τοὺς προϊσταμένους, ἤτοι συλλέ-
ξαντες τὰς σταφυλὰς ἀντὶ νὰ διαμοιράσωσιν, ὅπως ἀνέκαθεν εἰς
τοὺς ἀδελφούς, ἔρριψαν αὐτάς· εἰς τὰ βυτία πρὸς παράγωγὴν ρακῆς
χάριν ἰδίῳ κέρδους, ὅπως, ὡς λέγουσιν, οἱ Ἑβραῖοι ρίπτουσι πρὸς
ἀφαιμαξίν τὰ ἀθῶα βρέφη ἐντὸς βελανοφόρων μαγγάνων! οὕτως
Παρὰ τῶν ἀρχαίων τὴν χρῆσιν τοῦ οἴνου παρέλαβον καὶ οἱ
πρῶτοί ἀσκηταί. Τὸ δαιμόνιῳδες ποτὸν ἔφθασε καὶ εἰς τὰ ἐνδοτάτα
τῆς ἐρήμου. Καὶ ποτε εἰς τὴν Σικητὴν τῆς Νιτρίας πλούσιός τις
μετεκομίσατο ἀσχοὺς οἴνου πρὸς διανομὴν εἰς τοὺς ἀδελφούς.
Ὁ πρῶτος τῆς Σικήτεως ἐλησμόνησεν νὰ γράψῃ εἰς τὸν κατάλογόν
καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου Ἀρσενίου· οὗτος δὲ ὠργίσθη λέγεται,
ἐπὶ τούτῳ, ὅπως ἄλλοτε κατὰ τοῦ ἀμελοῦς μαθητοῦ αὐτοῦ, τοῦ
βασιλόπαιδος Ἀρκαδίου. Ῥητῶς ὁ Παλλάδιος μαρτυρεῖ, ὅτι
ἐν Νιτρία «κέχρηται οἴνω καὶ πιπρᾶσκέται οἴνος» (1)· διότι
οἱ μακαριοὶ ἐκεῖνοι ἐφρόνουσιν ὅτι «ἀμεινὴν ἢ μετὰ λόγῳ
δίνοποσίαν τῆς μετὰ τύφου ὑδροποσίας» (2). Οἱ ἰδρυταὶ εἰς τὰ
τῶν Μένων εἰσήγαγόν τινος οἴνον ὡς ἀπαραίτητον ἐν ταῖς
κοινοβιακαῖς τραπέζαις. Ὁ Ἄγγελος λέγει εἰς τὸν ἅγιον
Παχώμιον «συγγώρησεῖς ἑκάστῳ κατὰ δύναμιν φαγεῖν καὶ πίνειν
καὶ πρὸς τὰς δυνάμεις τῶν ἐσθιόντων ἀνάλογα καὶ τὰ ἔργα αὐτοῖς
ἐγγείρισον, καὶ μὴτε νηστεῦσαι κωλύσης μὴτε φαγεῖν» (3).
οὕτω καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος προστάττει «μὴτε πρὸς ἡδυ-
πάθειαν μὴτε πρὸς κακοπάθειαν». Ἐντεῦθεν εἰσήχθη καὶ εἰς
τὰ Τυπικὰ τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τοῦ ἐλαίου καὶ ἡ κατάλυσις
τοῦ οἴνου, καὶ δὴ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν Μεγ. Πέμπτῃν: «εἰς δὲ τὴν τρά-
πεζαν μεταλαμβάνομεν οἴνου καὶ ἐλαίου» ἐναντίου τοῦ Ν' κανόνος
τῆς ἐν Λαοδικείᾳ Συνόδου «ὅτι οὐ δεῖ ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ, τῇ ὑστέρᾳ
ἐβδομάδι τὴν Πέμπτῃν λύειν καὶ ὅλην τὴν τεσσαρακοστὴν ἀτιμᾶν
ζειν». Καὶ τὰ ἀυστηρότερα μοναστήρια καὶ τυπικὰ τὰ ἀπέκλειοντα
τὸ ἐλαίον ἐπιτρέπουσιν τὸ «κρᾶσοβόλιον» εἰς τοὺς ἀδελφούς.
Ὅτι ὁ οἴνος ἦν ἐν χρῆσει καὶ παρὰ τοῖς μακαρίοις ἐκεῖνοις δείχνει

ἡμετέρας ἀποστολῆς ἐπὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς ἐρήμου, ἡμετέρας ἀποστολῆς ἐπὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς ἐρήμου.

(1) Λαουσ. III, σ. 29, κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἀποστολὴν τῆς ἐρήμου, ὅτι (1)

(2) Ἄδ. πρὸς, σ. 42, κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἀποστολὴν τῆς ἐρήμου, ὅτι (2)

(3) Λαουσ. XXXII σ. 89.

· ἡ ἐξῆς ἀλληγορία τοῦ ἀββᾶ Ἡσαΐου, περὶ τοῦ οἴνου (1). «Μυστήριον περὶ τοῦ οἴνου ἐρῶ καὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως, τῆς θελούσης ὑπαντῆσαι τῇ ἀγνείᾳ φυλακτοῦσης τὸ ἔργον σῶον..... (καὶ οὕτω ποιεῖται τὴν σύγκρισιν). Τὸ ἀγγεῖον πεπισσωμένον ἐστὶ μετὰ ἐπεικίας..... ἀδύνατον βληθῆναι οἶνον εἰς ἀγγεῖον μὴ ὄλον πεπισσωμένον ἢ ἔχοντά τινα ραγάδα. οὐ γίνεται οἶνος, ἐὰν μὴ βληθῇ γῦψος, ὡς καὶ ἡ ζύμη ἐν μέτρῳ..... ἐῶσιν αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἕως οὗ κατασταθῇ.... ἐὰν ἐάσωσιν αὐτὸν μετὰ σπερμάτων ἢ γεννημάτων ὄξος γίνεται.... ἐπιτιθέασιν ὑπ' αὐτὸν γῆν τοῦ μὴ ἀνεμισθῆναι καὶ ἀπολέσθαι..... ἐὰν γίνωνται (γρ. γεύονται) αὐτοῦ πολλάκις ἀνεμίζεται καὶ ἀπόλλυσι τὴν γεῦσιν αὐτοῦ..... ἐὰν ἐάσωσιν αὐτὸν ἐν τῷ ἀνέμῳ ἀπόλλυσι αὐτοῦ τὸ εἶδος εἰς τὴν γένεσιν..... κρύπτουσιν αὐτὸν ἐν τοῖς ταμείοις καὶ καλύπτουσιν αὐτὸν ἐν τῇ στοιβῇ» (βλέπε ὁλόκληρον τὴν ἀλληγορίαν κατωτέρω).

· Ὁ Ἀγιορείτης, ὡς εἶπομεν, δύναται νὰ στερηθῇ τῶν πάντων, ἀλλὰ τὴν στέρησιν τοῦ οἴνου κατ' οὐδένα τρόπον ἀνέχεται. Ἡ Λαύρα ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν δι' ἀβελτηρίαν τῶν ἰθυόντων μετὰ τὴν ἐρήμωσιν τῶν ἀμπέλων μοιράζει τοῖς ἀδελφοῖς 500 δράμια καὶ τοῖς προῖσταμένοις 1000 δρ. καθ' ἑβδομάδα οἴνου. Πέρυσι δὲ εἶχον στερηθῆ τελειῶς καὶ αὐτῆς τῆς ἐλαχίστης **διακονίας** (2). Καὶ οἱ μὲν προῖστάμενοι οἰκονομοῦνται παρὰ τοῦ τραπεζαρίου καὶ πίνουσι πολλάκις καὶ ἐκ τοῦ **νάματος**, ἢ ἐν ἀνάγκῃ τρέπονται εἰς τὰ **πέριξ καθίσματα** (3). Ταῦτα ὄντα 5 τὸν ἀριθμὸν μετὰ περιωρισμένης περιοχῆς ὑπὸ 2-3 συντηρούμενα μοναχῶν εὐποροῦσι τῶν πάντων καὶ παράγουσιν οἶνον μέχρι 500 μέτρων (8000 ὀκάδας), ἐνῶ τῆς Μονῆς οἱ ἀμπελῶνες κατεστράφησαν καὶ ἐξηράνθησαν πρὸς κα-

(1) Α' ἐκδοσ. Ἱεροσ. ὑπὸ Αὐγουστίνου Ἰορδανίτου 1911, σ. 71—72)

(2) **Διακονία** ἐν Ἀθῶν λέγεται ἡ μοναστηριακὴ ὑπηρεσία καὶ **διακόνημα**. συνήθως. ἀμφότεραι αἱ λέξεις ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας παρὰ Πλάτ. Θεαίτ. 175 καὶ Πολ. 2, 371. **διακονία** δὲ ἡ μερὶς τῆς βρώσεως καὶ τῆς πόσεως, τὸ συσσίτιον. καὶ τὸ δοχεῖον ἢ τὸ κύπελλον τοῦ εἴνου. ὁμοίως ἔχουσιν αἱ λέξεις παρ' Ἀθηναίῳ Ε, 208α ὄπτανεῖα καὶ μύλοι καὶ ἕτεροι πλείους **διακονίαι** (=σκεύη οἰκιακά), ζ, 274 d **γαλκᾶ** **διακονήματα**. παρ' αὐτῷ ὑπάρχει καὶ λ. **διακόνιον** =πλακοῦς: «ὑπὸ τῆς ἀπληστίας **διακόνιον** ἐπήσθιε ΙΔ 645a. ἐπὶ παραπλησίας λοιπὸν σημασίας διεσώθη ἢ λ. ἐν Ἀθῶν, ὅθεν καὶ τὰ δημῶδη: **διακονεύω** =ἐπαιτῶ καὶ **διακονιάρης** ὁ ἐπαίτης.

(3) **Καθίσματα**, τὰ πλησίον τῆς Μονῆς προάστεια, ἤτοι κελλία μετὰ 5—10 θωματίων, παρὰχωρούμενα ὑπ' αὐτῆς εἰς τοὺς ἡσυχαστάς. νῦν δὲ κατεστάθησαν τὰ καλλίτερα ἀγροκτήματα.

τάκρισιν, ἐν μέσῳ τῆς λοιπῆς ἀνθούσης φύσεως. Ἐσχάτως τὸ μὲν κάθισμα τοῦ Κουκουζέλη παρεχωρήθη εἰς τὸν προηγούμενον Χρυσόστομον Κασταμονίτην, τὸ δὲ τοῦ Ἀγ. Παντελεήμονος εἰς τὸν προηγ. Προκόπιον ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν χρηματίσαντα ἡγούμενον ἐν Μετεώροις. καλὸν ὑπόδειγμα ἀμφοτέρωθεν ἐγένοντο καλλιέργειας καὶ φιλοπονίας τοῖς Λαυριώταις· ὁ δὲ Προκόπιος ὑπερέβη πάντας διὰ τοὺς νεωτερισμούς καὶ τὴν χρῆσιν τῶν λιπασμάτων. Ἡμεῖς ἐπικροτοῦμεν ταῦτα καὶ γεραίρομεν τοὺς ἄνδρας, οὐδὲ συγχωροῦμεν εἰς τοὺς Ἀλεξανδρίδας, οἵτινες ἀντὶ νὰ παραδειγματίζωνται παρὰ τῶν ἀξιολόγων καὶ ὄνομα καὶ πράγμα τούτων προηγούμενων ἐκήρυξαν αὐτοῖς τὸν πόλεμον. Ἴδου πῶς συντελεῖται ἡ πρόοδος ἐν Λαύρᾳ!

Καὶ ὅμως οἱ ἀδελφοὶ ἐν Λαύρᾳ ἀνέχονται καὶ ὑπομένουσι τὰ πάντα ὡς Στωικοὶ φιλόσοφοι. Εὐρέθην πρὸ 20ετίας ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Διονυσίου. Ἡμέραν τινα ἀκούω συναγερμὸν ἐν τῇ αὐλῇ· προύβαλον καὶ βλέπω τοὺς πατέρας φωνασκοῦντας καὶ διαμαρτυρομένους. Τί συμβαίνει ἡρώτησα; ἀνά, τὸν ἡγούμενον θέλομεν νὰ συντύχωμεν· διατὶ μᾶς ἐσμίχρυνε ταῖς διακονιαῖς», μοὶ ἀπαντᾷ ὁ καλὸς πατήρ Χριστόφορος μὲ ἀστράπτοντας ὀφθαλμούς. Πράγματι ὁ ἡγούμενος εἶχε φέρει νέαις διακονιαῖς μετόλλιναις, ἃς κατεσκεύασαν οἱ ἐν Καυσοκαλυβίοις τότε καὶ νῦν εἰς κάθισμα τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου αὐτάδελφοι μοναχοὶ ὀρειγαλκεῖς (μπρουτζάδες). ἀλλὰ κατὰ τὴν χύσιν ἀπὸ τῶν 150 δραμίων ἔλιπον 10-15 δράμια, ἐπομένως οἱ πατέρες ἠδικοῦντο. ὁ δὲ **Μονοξυλίτης** θὰ ἐπερίσσειε ἢ θὰ μετεβάλλετο εἰς ἐξεστηκίτα, ὅπως καὶ αὐτοὶ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Συνεβούλευσα τὸν φίλον ἡγούμενον νὰ μὴ ἐπιμείνη εἰς τὴν ἀδικίαν, ἀφοῦ μάλιστα ἤκουσα νὰ λέγωσιν: «αὐτὸ τὸ κρασί μᾶς βαστάει ἐδῶ σ' αὐτὸ τὸ φρούριον, διδάσκαλε». Καὶ εἶχον δίκαιον, ὅπερ καὶ ἔλαβον· διότι ἐπαναληφθείσης τῆς χύσεως ἐγένοντο, ὡς ἔμαθον, ἀντὶ 150, 170 δραμίων χωρητικότητος τὰ νέα κύπελα. Δίκαιον ἀναγνωρίζω εἰς τοὺς ἀγαπητούς μοι Διονυσιάτας κοινοβιάτας διὰ δύο αἷτια, ἅπερ καὶ γὼ ἐδοκίμασα ἐκεῖσε ἐπὶ μῆνα διατρίψας. Πρῶτον διὰ τὴν ἀθλίαν τοῦ ἐλαίου ποιότητα. συνέβαινε δὲ τοῦτο, διότι κατὰ τὸ ὀλέθριον σύστημα ἐν Ἄθῳ καὶ ἐν τοῖς μετοχίοις αἱ ἐλαῖαι ἀλέθονται μετὰ τὸ πέρας τῆς συλλογῆς. ἐν τῷ μεταξὺ στοιβαζόμεναι εὐρωτιῶσι καὶ σήπονται. οὕτω ἢ τε ὀξύτης αὐξάνει καὶ δυσσομίαι ἀναδίδονται. Ἐτυχε τὸ ἔτος ἐκεῖνο νὰ εἶναι ἀνυπόφορον, ὥστε μυριάκις προὔτιμα τις τὸ ἀνέλαιον ἔδεδεσεν τοῦ ἡρτυμένου. Δεύτερον τὸ ὕδωρ ἐπίσης εἶναι ἐκεῖ λίαν βαρὺ καὶ δύσπεστον. φαντάζεσθε λοιπὸν μετὰ τοιαύτην ἐλεεινὴν βρῶσιν νὰ ἀκολουθῇ καὶ τοιούτου ὕδατος πόσις. καὶ τίς ἢ ἀνάγκη,

ὅταν ἔλθῃσι τὸσάυτην περίσσειαν Μονοξυλίτου.—**Μονοξυλίτης**
δ' ἔστι ὁ ἄριστος οἶνος ἐν Ἄθῃ παραγόμενος εἰς τὸν ὁμώνυμον
ἀμπελῶνα τῆς Μονῆς Διονυσίου πρὸς τὰ μεθόρια τοῦ ἁγίου Ὁρους
κείμενον.†

Κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου ἐπεσκέψατό με καὶ ὁ ἐσχάτως ἀπο-
βιώσας φίλος λογογράφος Χαρίλαος Παπαγιάντιου, ἔμαθεν ὅτι κατέ-
λαβον τὸ 1914 τὴν ἀρχὴν ἐν Λαύρᾳ καὶ ἦλθεν ἐν μέσῳ τῶν κροτούν-
των τηλεβόλων τοῦ πανευρωπαϊκοῦ πολέμου νὰ συγγράψῃ παρὰ τὰς
τηλεβολουστοιχίας τῆς Λαυριωτικῆς οἰνοθήκης τὸ περί ἁγίου Ὁρους
« Ἀνά τοὺς αἰθέρας » (1) βιβλίον. Καὶ τὴν μὲν Λαύραν ἀντιπαρῆλθε
διότι ἡ πτώσις τοῦ κηρυχθέντος κοινοβίου εἶχεν ἐπιφέρει καὶ
τὴν τοῦ φίλου αὐτοῦ πτώσιν—εὐρίσκόμην ἐξόριστος ἐν Καυσο-
καλυβίῳις—ἀλλ' ἐπεσκέψατο τὴν τοῦ Ἁγίου Διονυσίου. Καί μοι διη-
γεῖτο, ὅτι ὡς ἐμπειρογνώμων ροφῶν τὸν Μονοξυλίτην ἡσθάνετο
δύναμιν τινα διαγεομένην παραχρῆμα διὰ τῶν φλεβῶν καὶ ἀρτη-
ρίων αὐτοῦ, ὡς ἐκείνην ἦν ὁ Γαλήνης ἀπεδίδου εἰς σκευασίαν
τινὰ ἐκ σταφυλῶν κατεσκευασμένην, τὸ **ὄξυπόριον** (2)· καὶ ὁ
ἀλησμόνητος ἐκεῖνος θεολογῶν καὶ φιλοσοφῶν, κράτιστος τῶν δη-
μοσιογράφων, ὑπὸ τοιαύτας διαχύσεις ἔγραφε τὰ ἀξιόλογα ἐκεῖνα
ἐν ταῖς ἡμερίσιν ἄρθρα (δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ τρία ἄρθρα,
ἅπερ ἔγραψεν διὰ τὸ ἀμετάφραστον τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τοὺς « Καί-
ρους » τῆ ἀζιώσει μου κατὰ τὸ πολυθρύλητον γλωσσικὸν ζήτημα)
καὶ κινδυνεύει τις νὰ πιστεύσῃ τὸ περίφημον Ταντάλιδιον: Ἐί-
πε μὲν ἐκεῖνος: **Θέλεις πνεῦμα, θέλεις γνῶσι**· καὶ ἐάν τινα νῆ-
σται· τὸ κρασί θὰ σοῦ τὰ δώσῃ· καὶ ἐάν τις πνεῦμα
ἔκῃ· τὸ κρασί θὰ σοῦ τὸ χθικιάρης δάσκαλός σου τὰ δώσῃ· ὅτι
ὁ κρασί θὰ σοῦ βγάλῃ τὸ μυαλό σου. καὶ τὸ κρασί θὰ σοῦ
βγάλῃ τὸ μυαλό σου. καὶ τὸ κρασί θὰ σοῦ βγάλῃ τὸ μυαλό σου.
(1) Ὑπῆρξε τὸ τοιοῦτον διὰ τὸν μακαρίτην *pium desiderium*, ὅπερ ἐξ-
πλήρωσεν ἐπιτυχέστατα ὁ ἀυτάδελφος αὐτοῦ κ. Ζαχαρίας ἐκδὸς ἐσχάτως
τὸ « Ἁγιον ὄρος » (Ἀθῆναι 1934) ἐκ τῶν σοβαρωτέρων νεωτέρων περί Ἄθῃ
φιλοσοφικῶν ἀδολεσχῶν καὶ ἐπιστάσεων. ἐν τῇ δὲ ἐμνήσθη καὶ αὐτο-
σήμου τοῦ Χαρίλαου δημοσιεύματος (σ. 196—8), πρώτης τῆς « ἀνά τοὺς αἰ-
θέρας » πτήσεως ἐκεῖνου διὸ καὶ ἐπαξίως κατ' αὐτὰς ἔλαβε τὸ πρῶτον (25000
δραγμᾶς) παρὰ τῆς Ἀκαδημείας. Βεβαίως ὁ κράτιστος λογοτέχνης κατῆλθεν
ἐκ τῶν αἰθέρων καὶ διεισδύσας εἰς τὴν πραγματικότητα ἀναπαρίσθη τὸν μο-
ναχὸν ἐν τῇ ἰδεολογίᾳ αὐτοῦ.

(2) Κατὰ τινὰ τῆς Ἑλλ. γλώσσης ἰδιοτροπίαν, τὸ ὄξυπόριον ἢ ὄξυ-
πόριον τοῦτο, ἢ ῥαχὴ δηλ. ἐγένετο τὸ ἰπὸ ὄξυ ὡς ὅπως τὸ ὄξυγαρίζω τοι-
γαριζῶ, ὡς ἄλλαχού γράφομεν. ἀπὸ τῆς ἰσπανικῆς ἰσπανικῆς ἐν νεωτέρῳ

5. Οίνος και Βυζαντινοί. — Ἡ γλευκοποσία καὶ ὁ Ζίφο-
μούστης. — Τὸ «νεροκοπημένον κρασὶν» καὶ ὁ Πτωχοπρό-
δρομος. — Οἰνολογικοὶ ὄροι καὶ ὀνομασίαι. — Ἡ δημώ-
δης βακχικὴ ποίησις. — Ἡ φιλοσοφία τοῦ Κρασο-
πατέρα.

Παρά τὴν τοιαύτην καὶ τοσαύτην τοῦ οἴνου τακτικὴν χρῆσιν οὐδαμῶς οἱ Ἀγιορεῖται γεύονται τοῦ γλεύκους, ἀλλὰ κατασκευάζουσι ἐξ αὐτοῦ τὴν *μουσταλευριὰν* λεγομένην. Καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν φαίνονται ποιούμενοι μεγάλην χρῆσιν τῆς γλευκοποσίας, ἤτοι σπανίως ἔπινον τὸν *μοῦστον*, ὡς ἀπεδείξαμεν ἀνωτέρω. οἱ Βυζαντινοὶ ὅμως συνεπάθουν περισσότερον. τὸ γλεύκος ἔθεν καὶ ὁ γλευκοπότης ἐλέγετο *ζιφομούστης*, καὶ ἡ εὐτράπελος «*Φυσιολογικὴ διήγησις τοῦ ὑπερτίμου κρασοπατέρα Πέτρου τοῦ Ζιμοφούστου*» (1) τὸ πικρὸν παράπικρον τῶν πατέρων κατὰ τῶν ἡγουμένων καὶ προϊσταμένων, ὅτι περιποιούντες ἑαυτοῖς τὸν ἄκρατον «ἀπολύουσι τὸν Ἰορδάνην», ὡς συνήθως λέγουσι, εἰς τοὺς πίθους, ἔνθα συγκιρνώσι τὸν οἶνον «διὰ τὸ κοινόν» χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν. Ὁ Πτωχοπρόδρομος, ὁ ἀείποτε παραπονιάρης καὶ γρινιάρης κοινοβιάτης, ἀποκηρύττων «τὸ νεροκοπημένον κρασὶν» ἐπιφέρει κατὰ τῶν προεστώτων :

ἐκεῖνοι νὰ κουτζώνουσι τὸ Χιώτικον εἰς κόρον (3,260).

ὅτι δὲ «εἶχε γεῖνει τὸ μάτι του μπακίρι» δι' ἀνόθευτον (*ἄδολον* ἐν Ἀθῶ) οἶνον, καὶ δὴ τὸν Χιώτικον, χαρακτηριστικὸς καὶ προηγούμενος τις στίχος :

καὶ Χιώτικον νὰ ἐκότζωσα κὰν τέσσερα μουχρούτια (3,156).

Δὲν γνωρίζω ἂν τὸ *κοτσάνω* λέγεται καὶ σήμερον ἐπὶ πολυποσίας. πάντως ὅμως ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ κουτσοπίνω. Ἡ *μουχρούτια* σώζεται καὶ νῦν ἐν Πελοποννήσῳ μάλιστα, ἥτις ἀλλαχοῦ λέγεται *γαβάθα* ἢ *κανάτα*. τοιαύτην οἱ Βυζαντινοὶ εἶχον ξύλινον τὸ *κρασοπινάκιν* καὶ δὴ τὰ ποτήρια, *καῦκους* ἢ *καυκία* λεγόμενα. Γνωστὸτάτον τυγχάνει τὸ εἰς Φωκᾶν τὸν τύραννον σατυρικόν :

πάλιν τὸν καῦκον ἐπιες,

πάλιν τὸν νοῦν ἀπώλεσες |

(1) Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Σ. Λάμπρου ἐν Ν. Ἑλληνομ. Α' σ. 1401δ. (2)

Συνήθης ἡ λέξις καὶ ἐν τοῖς μοναστηρίοις, ἥτις νῦν λέγεται καὶ
διακονιά (κρασοβόλιον ἐν τοῖς ἀρχαίοις τυπικοῖς τῆς Ἐκκλη-
σίας) :

καυκὴν κρασὶν οὐ δίδουν με, τὸ λέγουν εὐλογίαν,

μεμψιμοιρῶν γράφει ὁ τάλας Θεόδωρος ὁ Πρόδρομος (3.124).

Οὗτος, καίτοι σπανίως ἐγεύετο καλοῦ οἴνου, ἐπλεξε τὸν ἄ-
ριστον παιᾶνα εἰς τὸν οἶνον :

Σὺ θάρσος, ἦβη, δύναμις, πλοῦτος, πόλις
δειλῶν, γερόντων, ἀσθενῶν, πτωχῶν, ξένων (1).

Πόσοι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον δὲν
ἀφιέρωσαν τὸ ποιητικὸν αὐτῶν τάλαντον πρὸς ἐξύμνησιν τοῦ εὐ-
γενοῦς ποτοῦ, τοῦ δαψιλῶς ἐκχέοντος εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν
εὐθυμίαν ; (2)

νά τὰν ἡ θάλασσα κρασί καὶ τὰ καράβια κοῦπες
κ' οἱ βάρκες ρακοπότηρα..... (Λεσβιακόν).

ἄλλος ἐν τῇ παραζάλῃ ὑπερεύχεται ὀλοψύχως :

νά γε ἓνα βουτσί κρασί σὰν τοῦ Σινᾶ τὸ ὄρος (Κρητικόν).

Καὶ θαυμάζομεν μὲν τὰς ἐμπνεύσεις, ἀλλὰ δὲν στεφανοῦμεν
τοὺς τοιούτους ἀρρητολόγους ποιητάς.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ὑπέρτιμος Ζιφομούστης τῶν Βυζαντινῶν, παρ' ᾧ
βασιλεύει τὸ βουτσί, ὅλα τὰ οἰνοφόρα ἀγγεῖα καὶ τὸ κρασί εἰς ὅλην
τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ, δὲν ὑστερεῖ τῶν νεωτέρων καθόλου :

φόρεμαν εἶχε τὸν ἀσκόν, καπάσιν μισοβούτσιν,
σχούφιαν ἀργυρόκουπταν καὶ κάλτζας τὰς κανάτας (3)

(1) Catalogue des manuscrits Grecs de l' Escorial par E. Miller σ. 47.

(2) Ἐκ τῶν νεωτέρων βακχιχῶν ποιητῶν παραπέμπομέν πλὴν τοῦ Τανταλί-
δου καὶ, εἰς τὸν χαριέστατον Ἀθ. Χριστόπουλον, οὗ θαυμάζονται τὰ δύο πρὸς
τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ καθηγητὴν Στεφ. Δούγκαν ποιήματα :

Στέφανέ μου γεωμέτρα,
πού γνωρίζεις ἀπὸ μέτρα.
καὶ Φίλε Στέφανε, νά ζήσης
πού διδάσκεις πῶς ἡ φύσις.

(3) Ν. Ἑλλ. Ἀ' σ. 445. (1)

Ἄμιμητον εἶναι ὡς πρὸς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς εὐτραπέλου λογο-
τεχνίας τῶν Βυζαντινῶν τὸ ἐκτενὲς ποίημα. «Ἡ φιλοσοφία τοῦ
Κρασοπατέρα» δημοσιευθὲν ἐξ ἀνεκδότου κώδικος τῆς βιβλιο-
θήκης τῆς Βιέννης ὑπὸ τοῦ Αἰμιλίου Legrand, οὗ ἡ ἀρχὴ θαυ-
μασία, ἐν ἣ χαρακτηριστικώτατα περιγράφει τὴν ἑαυτοῦ οἰνόφλυξ
κατάστασιν καὶ ἐπαβρυνόμενος διακηρύττει :

Ἄρχοντες νὰ ἤξεύρετε μικροί τε καὶ μεγάλοι
ὁ μεθυστὴς ἐξύπνησε, τρίβει τοὺς ὀφθαλμούς του,
κίτρινον εἶδε τοῦρανόν, γέματον πεταλούδαις — 8
μέ τὸ πουγοῦνι ταῖς μετρά, φύσᾳ ταῖς καὶ χασμᾶτον
ὡς εἶδε καὶ τὸν ἥλιον, φιλοσοφεῖ καὶ λέγει κτλ. (1).

Δεόμενος δὲ ἐκ κρασοκατανύξει λέγει :

Ἐστέγνωσαν τὰ χεῖλη μου, ἡ γλῶσσά μου ἐξηράνθη
ἰδοῦ, Χριστέ, ψυχορραγῶ, καὶ κἂν ἄς ἐκκινῶνουν,
καὶ νὰ μὲ ἐκπωμάτιζαν κἀνένα πιθάρᾶκιν,
καθάπερ τὸ ἡυλόγησες ἄλλοτε εἰς τὸν γάμον.
Πιθάριν μου γλυκύτατον, πιθάρι λυχνιτᾶρι,
πιθάρι μου ἐκλαμπρότατον, καλῶς ἱστορισμένο, (2)
τῆς λύπης παρηγόρημα καὶ τῆς χαρᾶς ἡ δόξα,
τὸ σχῆμά σου αὐθεντικόν, φιλόξενος ἡ γνώμη κτλ. (3).

ὑπέροχος εἶναι καὶ ἡ στροφή :

Εἰς τοῦτο μόνον μὲ λυπεῖς πῶς οὐκ αὐξάνεις κλημά,
νὰ ὑπερβαίνης τὰ ψηλά τὰ ἄραρά τὰ ἔρη.
Νὰ ἦλθα, νὰ ἐφόρεσα τὸ ἄγιόν σου σχῆμα
ἀπάνω εἰς τὰς κεφαλὰς, μετὰ πολλῶν καὶ ἄδων
ἐν μέσῳ, ὡς ἦδεν ὁ Θεὸς καὶ τὴν πολυφαίαν!

(1) Recueil de chansons populaires grecques (Paris 1873) σ. 2.

(2) ἱστορισμένο=ζωγραφισμένον. ἡ λέξις ἐκ τῶν ναῶν, ἐνθα συνήθως
ζωγραφίζεται ἡ ἱστορία τῆς Παλ. καὶ Καιν. Διαθήκης (ἴδεν καὶ «ἱστορήθη ἡ
ἱστορήθη ὁ παρὼν ναός»), διεσώθη καὶ νῦν ἐν Μυτιλήνῃ καὶ Ἰμβρῶ ἐπὶ τῆς
αὐτῆς σημασίας.

(3) Αὐτ. σ. 4 στ. 37 ἔ. ἡ φράσις φιλόξενος γνώμη, ἐκκλησιαστική.

Λοιπὸν καὶ τὸν παράδεισον δίχως κρασί μισῶ τόν.
ἀλλὰ καὶ ὁ παράδεισος ἐκεῖνος ποῦ ἀκούεις,
τέσσαρας ποταμοὺς ἔχει μεγάλους θαυμασίους.
ἂν ἦσαν καὶ οἱ τέσσαρες κρασί, ὡς ἐνθυμοῦμαι,
ὁ πρῶτος σώζει με πρόγεμα (μόνον μὴ τύχη φίλος),
ὁ δεύτερος εἰς γιῶμά μου, ὁ τρίτος δειλινόν μου,
ἀρκεῖ μὲ καὶ ὁ τέταρτος εἰς πτωχικόν μου δεῖπνος (1).

**6.—'Εκκλησίας καὶ Πολιτείας διὰ τὴν τῆς ἀμπέλου προ-
κοπὴν μέριμνα παρὰ Βυζαντινοῖς. — Τὰ ἀπελατικὰ
ἄσματα.**

Μεγίστην σημασίαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ διάδοσιν τῆς ἀμπέ-
λου ἀπέδωκε καὶ ἡ 'Εκκλησία, καθιερώσασά εὐχὰς διαφόρους.
π. ζ.

Εἰς φύτευμα ἀμπελῶνος

Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ, σὺ εἶ ἡ ἀμπελὸς ἡ ἀληθινή, καὶ ὁ πατήρ
σου ὁ γεωργὸς ἐστὶ. σὺ τοὺς ἀποστόλους ἐκάλεσας κλήματα. σὺ
καὶ τὸν Ἰσραὴλ ὡς ἀμπελον μετήρας, ἐξέβαλες ἔθνος καὶ κατεφύ-
τευσας αὐτήν. οὕτω καὶ νῦν, δέσποτα, ἐπιφύιτησόν ἐπὶ τὸν ἀμπε-
λῶνα τοῦτον. φύτευσον, ρίζωσον, βάλθυνον τὸν ἐλεός σου ἐπ' αὐτόν...
λύτρωσαι αὐτόν καὶ πᾶσαν τὴν περιουχὴν αὐτοῦ ἀπὸ πάσης χαλάζης,
ἀπὸ χιόνος, καὶ κρυστάλλου φερομένου βιαίως, ἀπὸ φρικτῶν
κρυμῶν καὶ πνευμάτων καύσωνος, ἀπὸ καταγιγίδος καὶ πάσης ἀπα-
ξαπλῶς ἐφόδου ὀρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν. Ἐπίδε καὶ ἐπίσκεψαι
τὴν ἀμπελον παύτην, ἣν ἐφύτευσεν ἡ δεξιὰ σου, ἵνα ἀποδῶ ἐν καιρῷ
τοὺς καρποὺς αὐτῆς καὶ καταξιωθῶμεν τρυγῆσαι καὶ προσκομίσαι
σοι ἐξ αὐτῆς εἰς τὸ μεταποιηθῆναι εἰς αἷμα τοῦ τοῦ Χριστοῦ. (2)

Ἐπι τρυγῆς ἀμπέλου..... αὐτὸς καὶ νῦν δέσποτα,
καὶ τοῦτον τὸν καρπὸν εὐλόγησον καὶ δὸς πᾶσι τοῖς μεταλαμβά-
νουσιν ἐξ αὐτοῦ τὸν ἁγιασμόν καὶ τὴν τῆς ψυχῆς προκοπὴν κλπ.(3)

Ὡς δὲ κατωτέρω διαμνημονεύει ἡ εὐχὴ αὕτη εἰς τὴν ἑναρξιν
τοῦ τρυγητοῦ ἐγένετο ἐπίσημος τελετὴ καὶ πολλὴ συνάθροισις
κόσμου. Τὸ τοιοῦτον ἐπιμαρτυρεῖ καὶ ὁ Πορφυρογέννητος, ὅτι καὶ
αὐτὸ τὸ παλάτιον συμμετεῖχε τῆς τελετῆς καὶ πανδαισίας ταύτης :

(1) Αὐτ. σ. 6, 48 ἐ. Λίαν ἐπιτυχῆς εἶναι καὶ ὁ ἐπίλογος, καὶ ἀμί-
μητος διὰ τὰς εἰκόνας καὶ τὰς παρομοιώσεις, αἵτινες ὑπενθυμίζουσι τοῦ Ἀθ.
Χριστοπούλου τὴν ποιήσιν.

(2) Εὐχολόγιον τὸ μέγα, Ἀθήναι 1927. σ. 376.

(3) Αὐτ. σ. 377.

Ἄλλος. Ἦχος πλ. δ'.

Ἡ ἀρετὴ σου ὡς ἄμπελος εὐκκληματοῦσα
βότρυας εὐφροσύνης βλαστάνει,
ἐξ ἧς τρυγῶσα ἡ ὑψηλὸς ἀπάσα
καὶ τὸ ποτήριον πλήρες κεράσματος πιούσα.
ἐν εὐφροσύνῃ ἄδουσα,
σὺν τῇ μυστικῇ σου καὶ δουλικῇ τάξει τῶν πατριχίδων
ἐορτάζει τὴν σὴν ἀνέσπερον ἀνάληψιν
τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας ὁ δεῖνα
τὸ ἀκένωτον φρέαρ τῆς οἰκουμένης.

Ἦχος γ'.

Εὐκκληματοῦσα ἄμπελος,
οἱ κραταιοὶ ἀνεδείχθησαν δεσπότες,
εὐφροσύνης βότρυας διανέμοντες πᾶσι
διὸ καὶ κατευφραίνονται αἱ σχολαὶ καὶ ἡ σύγκλητος
τρυγητικὴν ἀπόλαυσιν ἐκτελοῦντες
ἐν ταῖς Ἱερείας δώμασιν
διὸ πάντες ἠκραυγάζομεν.
ὅτι γὰρ ἀνεκλάλητος ἐπεδήμησεν ἐν τῷ κόσμῳ.

Καὶ μετὰ τὸ πληρῶσαι τοὺς δεσπότες τὴν διανομὴν τῶν βε-
τρύων ἐν τοῖς ἀρχουσι καὶ λαμβάνουσι τὰ δύο μέρη ἀνά νομισμάτων
ἐξ εὐεργεσίαν δι' ἀποκομβίων καὶ ἐπευχόνται τοὺς δεσπότες καὶ
ἐξιοῦσιν. οἱ δὲ δεσπότες ἀνέρχονται μετὰ τοῦ πατριάρχου ἐν τῷ
παλατίῳ καὶ συνεστιῶμενοι εὐφραίνονται ἅμα καὶ ἡ σύγκλητος.

7. Ἡ βακχικὴ ποίησις ἐν Ἀθῶ.

Τὸν οἶνον τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐξύμνησεν ὁ Δαβὶδ καὶ
οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου· εἶτα ὁ Χριστὸς εὐλογήσας μετέ-
βαλε τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον ἐν τῷ ἐν Κανᾷ γάμῳ. Ἄμπελος δὲ καὶ κλή-
ματα εἶναι τὰ πρόσφορώτερα ἐν ταῖς εὐαγγελικαῖς παραβολαῖς
παραδείγματα. Πλεῖστα τῶν ἁγίων γραφῶν ρητὰ διάμνημονεύουσιν
εὐθυμοῦντες οἱ μοναχοὶ καὶ πολλῶν τούτων ποιοῦντες διάστροφον
χρῆσιν· διὸ καὶ δικριμύτατα ἐπιτίθεται κατὰ τῶν τοιούτων παρωδιῶν
ὁ ἀοίδιμος Νικόδημος, ὁ Ἁγιορείτης. Ἰδίᾳ τὰ κατὰ πανηγύρεις
μάλιστα ἐν ταῖς σκῆταις καὶ τοῖς κελλίοις ἀδόμενά· ἐπιτραπέζια
ἄσματα συνονοῦσι μετὰ τῆς ἱεροπρεπείας καὶ τὸ χάριεν. Ἐν ταῖς
Μοναῖς, ἐνθα αὐστηρῶς ἀπαγορεύονται τὰ ἄσματα, διηγοῦνται διὰ-
φορα ἀνέκδοτα· οὕτω π.χ. ἐν Λαύρα.

Ἴνα μὴ ἀφήσῃ ἀνυπεράσπιστον τὸν πολυύμνητον ἐρυθρόν τῆς ἀμπέλου ζυμόν, ὃν ποιηταὶ καὶ πεζογράφοι διὰ τῶν αἰώνων τοσοῦτον ἐξύμνησαν, ἀναφέρει εἰς κάθε ἐπισκέπτῃν τὸ ἐξῆς θαυμάσιον πατερικὸν ὁ ἐκ τῶν κλεινῶν τῆς Λαύρας Ἀλεξανδριδῶν, Κύπριος τὸ γένος καὶ ἐκ προπλάσματος «κουμανταρίας» τὴν γένεσιν ἔλκων. Οὗτος εἰς ὥραν εὐθυμίας—καὶ αὕτη ἔπεται αὐτῷ ἀεὶ μετὰ τὴν τράπεζαν, ὅπως ἡ σκιά τῷ σώματι—διηγεῖται ὡς ἐπίτροπος μάλιστα τῆς Μονῆς ἐνώπιον ἐπισήμων ὡς ἐξῆς τὸ ἀνέχδοτον κατὰ πιστὴν ἐκ τῆς Κυπριακῆς διαλέκτου μετάφρασιν: «Ἐνας Σουλτάνος ἠθέλησεν εἰς ὅλον τὸ κράτος νὰ κόψῃ τὸ κρασί· διότι τὸ μεθύσι ἔδιδε καὶ ἔπαιρνε καὶ πολλὰ κακὰ ἐγίνονταν. καὶ ἐκάλεσε τὸν Βεζύρην, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνεκοίνωσε τὸν σκοπὸν του: Μεγαλειότατε, τοῦ λέγει ἐκεῖνος, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μὴν τὸ κάμῃς αὐτὸ τὸ πράγμα· διότι πάει τὸ κράτος σου! καὶ πῶς τοῦτο, ἐρώτησεν ὁ βασιλεὺς; Κάμε ἕνα τραπέζι καὶ κάλεσον διαφόρους ἀνθρώπους πλουσίους καὶ πτωχοὺς, καὶ θὰ πεισθῆς. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐκάθισαν ἀπέναντι εἰς τὸν ἄλλον καὶ ἕνας τυφλός, ἕνας χωλός, καὶ ὁ τρίτος πάμπτωχος καὶ ρακένδυτος. Ὁ τυφλὸς ἀφοῦ ἦλθεν εἰς εὐθυμίαν ὑψώνει τὸ ποτήριον καὶ χαιρετᾷ: «πίνω εἰς υἰεῖαν σας, κύριοι, τὸ κρασάκι αὐτὸ, ὅπου εἶναι κίτρινο καὶ διαφανές· σὰν τὸν ἠλεκτῆρον». Ὁ χωλὸς καγχάζων εἰς τὰ λόγια ταῦτα, «πῆγαινε, νὰ χαθῆς, λέγει, στραβέ, αὐτὸ τὸ κρασί εἶναι μαῦρο καὶ σὺ τὸ ἔκαμες κεχρίμπάρι; Θὰ σοῦ δώσω μιὰ κλουτσιὰ καὶ θὰ κολλήσῃς στὸν τοῦχο». Ὁ τυφλὸς λησμονήσας, ὅτι ὁ σύντροφός του ἦταν χωλὸς ὀπίσθωχώρησε καὶ κτυπήσας εἰς τὸν τοῦχον ἔσπασε τὸ ποτήριον. Ὁ δὲ πτωχὸς γελάσας εἰς τὸ θέαμα ἐφώναζε: «σπᾶς' τοῦ τὸ κεφάλι καὶ ἐγὼ τὸν πληρώνω!» Βλέπετε, Μεγαλειότατε, ἀνέκραξε χαρούμενος ὁ Βεζύρης. «μὲ τὸ εὐλογημένο τὸ κρασάκι, τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, χωλοὶ περιπατοῦσι καὶ οἱ πτωχοὶ γίνονται πλούσιοι». Καὶ ἔτσι ἐπέισθη ὁ Σουλτάνος καὶ δὲν κατήργησε τὸ κρασί. (κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν διηγεῖται τὸ ἀνέχδοτον ὁ Στ. Ξένος εἰς τὸν Διάβολον ἐν Τουρκίᾳ. Ἀθῆναι, 1887 σ. 430—431). Καὶ μετὰ τὴν διήγησιν ταύτην ὡς ἐπωδὸν ἐξιστορεῖ ὁ γέρων Ἐπιφάνιος τὰ λαθρεμπορικὰ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἄθλα αὐτοῦ, δι' ἃ κατ' αὐτάς, κατεδικάσθη ὡς βλέπομεν ἐν ταῖς Ἀθηναϊκαῖς ἐφημερίσιν ὁ πατὴρ Δοσίθεος (οὐχὶ Ἀγιορείτης ἀλλὰ Πειραιώτης) εἰς ἐξαετῆ εἰρκτήν.

Ἐτερος Ἀγιορείτης, ὁ πολὺς Δαπόντες, συγέταξεν εἰς τὸν αἶνον ἱεροπρεπῆ ᾠδὴν:

Ὁ Δαπόντες ἦν ἄλλοτε ἰεροπρεπὴς ᾠδὴν
καὶ τὸν ἄλλοτε ἰεροπρεπὴς ᾠδὴν

Ἦχος δ'. Ὡδή α'. Ἀνοίξω τὸ στόμα μου. ἦ καὶ
Κρασί Σκοπελίτικο,
κουμανταριά ἢ Κυπριώτικη,
μοσχάτο Σχιμώτικο
καὶ μερικὰ τῆς Φραγγιάς,
Δάντζικας βούτικαις (1) δὲ
καὶ Βλαχομπογδανίας,
φασόλια Κορφιάτικα,
ἐκλεκτὰ πράγματα κλπ. κλπ. κλπ. (2).

Ἄλλ' ἔχομεν καὶ σύγχρονον βακχικὸν ποιητὴν, τὸν Κουτλου-
μουσιανὸν Κύριλλον, περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀκμά-
σαντα, οὗ τὰ ἀθῶα καὶ χαριέστατα ἄσματα, ψάλλουσιν εἰ πα-
τέρες κατὰ τὰς πανηγύρεις

Ἦχος δ'. Ὡς γενναῖον ἐν μάρτυσιν.
Τὸ κρασί τὸ τοῦ Ἄθωνος
ἀπεδείχθη ὡς βάλσαμον,
θεραπεύει ἅπαντα τὰ ἐνδόμυχα,
ὑγείαν πᾶσαν χαρίζειται,
οὐ μόνον τοῦ σώματος,
ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς,
τὸν θυμὸν τὴν κατῆφειαν,
τὴν σκληρότητα
καὶ γὰρ τούτων ἡ μόνη θεραπεία,
ἢ πραύνουσα τὰ πάθη,
αὐτὸ τὸ βάλσαμον πέφυκεν.
Ὁμειν.

Ὁ θυμὸς ὅταν ἔρχεται,
νά μαυρίζῃ τὰ σπλάγχνα σου,
νά φουσκώνῃ ἐνδοθεν τὴν κοιλίαν σου,
νά ἀνακατώνῃ τὰ ἄντερα,
καὶ φλόγα ὡς κάμιнос,
νά σ' ἀνάπτῃ τὴν καρδιά,
τότε σύ, ὅσον τάχιον
δράμε, ἄρπασον
τὴν κανάταν καὶ τρέχα στὸ βαρέλι,
νά τράβα πῖνε κρύο κρύο,
νά κατασβέσῃς τὴν κάμινον.

(1) βούτικαις ἰσ. βότικαις, εἶδος ρακῆς Ρωσικῆς κατασκευῆς.

(2) Κῆπος Χαρίτων. Ἀθήναι 1880 σ. 254 ἐ.)

Ἄλλ' ὅπερ ἀπεθανάτισε τὴν μνήμην τοῦ εὐφυοῦς τούτου Ἑπτανησίου εἶναι «Ὁ Ρῶσος κρασοπατέρας» (οὐχὶ βεβαίως ὡσάν τοῦ νέου Ἀνακρέοντος ἐκείνου τὸν κρασοπατέρα· διότι ἐκεῖνος εἶναι Ἕλλην, ἀλλ' Ἀκολουθία ἱερὰ καὶ πλήρης μετὰ Δοξαστικῶν καὶ Ἰδιομέλων, μετὰ Πολυελέου καὶ ἐγκωμίου κτ.) Οἱ δυστυχεῖς οἱ Ρῶσοι λατρεύοντες τὸν Βάκχον εἰς τὰ βόρεια τῆς πατρίδος αὐτῶν μέρη μετέφερον τὴν λατρείαν αὐτοῦ καὶ εἰς τὸν ἱερὸν αὐτὸν τόπον· καὶ εἰς τὰ καλὰ περασμένα χρόνια, ἐποίουν ταχτικὰς σπονδὰς, ὥστε, ὅπως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκινδύνευέ τις νὰ προσκρούσῃ εἰς τοὺς καθ' ὁδὸν καθεύδοντας κύνας, οὕτω ἐνταῦθα τὰ ἐμπόδια ἦσαν οἱ οἰνοβαρεῖς Ρῶσοι, ὅθεν καὶ ἡ παροιμία «ρούσσιχο μεῦσι». Ἰδοὺ, καὶ τὸ Ἅγιον Ὄρος ἀναδεικνύει νέους ποιητὰς ὡς τὸν ὕπατον τῶν φιλοσόφων Ψελλόν. Οὗτος συγκαταλεγείς ἐν τοῖς τῆς μονῆς τοῦ Συγκέλλου καὶ μὴ ὑποστὰς τοὺς τραχεῖς τρόπους τοῦ ἡγουμένου Ἰακώβου ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν. Ἡ μῆνις τοῦ κακεντρεχοῦς τούτου ἀνδρὸς ἐφιλοδώρησεν τὸν ρίψασπιν Ψελλὸν διὰ τοῦ ἐξῆς τετραστίχου:

ὦ δέσποτα Ζεῦ καὶ πάτερ καὶ βακλέα,
ὄβριμοβουγᾶιε καὶ βαρυβρέμων,
Ὀλυμπῶν οὐκ ἤνεγκας κἄν βραχὺν χρόνον·
οὐ γὰρ παρῆσαν αἱ θεαὶ σου, Ζεῦ πάτερ.

Ὁ εὐέξαπτος Ψελλὸς ἀπήντησε τότε διὰ κανόνος ὀλοκλήρου ἐξ 9 ᾠδῶν, οὗ ἡ ἀκροστιχίς: Μέθυσον Ἰάκωβον εὐρύθμως ἄδω Κώνστας. Καίτοι οἶδα, ὅτι δυσαρεστήσω πολλοὺς τῶν σεβασμίων Ἀγιορειτῶν πατέρων, ἀλλὰ χάριν τῆς τριάδος τῶν Λαυριωτῶν προῖσταμένων, ἀναφέρω τρία μόνον τροπάρια, οὐχὶ κατ' ἐκλογὴν, ὅπως ἐκλέγουσιν οὗτοι τοὺς ἀνθοσμίας καὶ τὸ αὐστηρὸν μ π ρ ο ὀ σ ι κ ο, κρασί, ἀλλὰ τὸ α' καὶ τὰ δύο τελευταῖα, ὡς σεμνότερα.

ὦδὴ' α'. Ἦχος πλάγ. δ'. Ἀρματηλάτην, Φαραώ.

Μέθοι καὶ πότοι καὶ χοροὶ Ἰάκωβε,
ἢ σύ πανήγυρις,
καὶ σὺν πότῳ κρότοι,
καὶ τρυφαὶ καὶ χάριτες,
ὄρχίσματα καὶ κύμβαλα
καὶ βοτρυῶν ἐκθλίψεις,
καὶ ράγες ληνόβατούμεναι,
καὶ κοιλῖαι πίθων πληρούμεναι

Ὄδη' ἦ, (γρ. θ'). Ἐξέστη ἐπὶ τούτῳ.
Ἀσκήσεως κανόνας οὐκ ἀναγνούς, ἀσκητικῶν ἀνεφάνης ἀυτόματος, ἀσκήσιν τὴν ὄντως ἀσκητικὴν ἀσκήσας δὲ ἐν βίῳ, ἀσκήσεως τοὺς ἀθλους ἀσχοῦς ἐν βίῳ πάντα εἴληφας. Στεφάνους ἐξ ἀμπέλων σῆ κορύφῃ, ἐπιθήσωμεν, πάτερ Ἰακώβε, καὶ τοῖς ὄσι, βότρυάς κρεμάσωμεν εὐφυῶς, ἀσχοῦς δὲ τοῦ τραχήλου σου, κύκλω ἐξαρτήσωμεν οἰνηροῦς, καὶ κράζωμεν εὐτόνως, ὁ πίνων ἀνενδότως, οὕτω πομπεὺν ἀποπέμπουσα (1).

Σύγχρονός τις τοῦ Ψελλοῦ ἐσχημάτισε τὴν σχοινοτεστάτην περὶ ἀμπέλου λέξιν :

Ἄμπελοκλιματοβλαστοανθοσταφυλοκαρποφοροῦντος (ἐν κώδικι βιβλιοθήκης Ζωγραφεῖου Κωνσταντινουπόλεως, ἀφ. 3. Βλ. Δελτ. Ρωσ. Ἰνστιτούτου Κωνσταντινουπόλεως τόμ. XIV, 1909, σ. 63).

8. Σταφυλοφαγία ἐν Λαύρα.—Μία ἀσκητικὴ ἀλληγορία.—
Ὁ ἀμπέλων τοῦ κύρ Ἡσαίου καὶ ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄.

Ἀλλὰ τούτων πάντων τῶν κακῶν, ὡς καὶ τῶν δηκτικῶν ψελλικῶν ἐγκωμίων, εἰσὶν εὐτυχῶς ἀπηλλαγμένοι οἱ ἀδελφοὶ τῆς Λαύρας, καὶ διὰ τὸν φόβον τῆς καταχρήσεως ἀπηγόρευσαν σχεδὸν αὐτοῖς οἱ καλοὶ Ἀλεξανδριῶται καὶ αὐτὴν τὴν χρῆσιν τοῦ Διονυσιακοῦ ποτοῦ, ὡς ἐπιβλαβοῦς τὰ μέγιστα τῇ ὑγείᾳ. Οὐδ' ἀληθεύει τὸ ἐν τῷ Ταλμούθ ἀπόφθεγμα τοῦ Ραββὶ Βanaah: «ὁ οἶνός ἐστι τὸ κάλλιον τῶν φαρμάκων, καὶ ὅπου δὲν ὑπάρχει οἶνος, ἐκεῖ ὑπάρχει ἀνάγκη φαρμάκων». Εὐτυχῶς τὰ θαυμάσια καὶ διειδέστατα τῆς

(1) Σάθα, Μεσαιων. Βιβλιοθ. Τόμ. Ε΄. Παρίσιοι 1876 σ. 177, 181.

Λαύρας ὑδατὰ, ψυχρότατὰ καὶ γλυκέα ὡς τὸ γάλα, εἰσὶ τὸ δραστη-
 ρώτατον ἀντιφάρμακον. Ἡμεῖς προτιμῶμεν ν' ἀκολουθήσωμεν
 τῷ Ὁμήρῳ, ὅστις ἀποφαίνεται, ὅτι οὐχὶ μόνον δύναμιν δὲν πα-
 ρέχει ὁ οἶνος, ἀλλὰ καὶ κόπτει καὶ τὰ γόνατα, ὡς λέγει ὁ Ἑκτωρ:

μῆ μοι οἶνον ἄειρε μελίφρονα, πόντια μῆτερ,
 μῆ μ' ἀπογυιώσῃς, μένεος δ' ἀλκῆς τε λάθωμαι.

[Ἰλιάδ. Ζ' 264].

Τὸ ἐν Ἀθῶ κήρυγμα τοῦ ἐν τῇ τοῦ Ξηροποτάμου μονῇ μακα-
 ρίτου ἱατροῦ Λευκίου, ὅστις δύο πράγματα ἐμίσει θανασίμως
 τὸν οἶνον καὶ τὴν Εὐάν, ὑπῆρξε καρποφόρον ἐν Λαύρα, καὶ οἱ
 Λαυριῶται τηροῦντες τὸ «μῆ μεθύσθεσθε οἶνον; ἐν ᾧ ἐστὶν ἀσω-
 τία». (Ἐφεσ. 5, 18) τρώγουσι τὸν καρπὸν τῆς ἀμπέλου πρὶν
 ἢ αὐτὸν ἐκθλίψωσιν οἱ ἄρχοντες αὐτῶν ἐν τοῖς ληνοῖς. Καὶ
 ἰδοὺ ἐν ὠραῖον ἀνέκδοτον, πρὸς ὃ συμβιβάζουσι τὴν σταφυλο-
 φαγίαν αὐτῶν. Ὅτε ὁ Πατριάρχης ἐκεῖνος Νῶε «ἄνθρωπος γε-
 ωργὸς γῆς, ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα». (Γεν. 9, 20) προσῆλθεν αὐτῷ
 ὁ ἐπίβουλος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διάβολος — ἐφθόνησε γὰρ
 προβλέπων, ὅτι ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου ἐμελλε νὰ τε-
 λῆται ἡ θεία ἐξιλαστικὴ μυσταγωγία — καὶ λέγει «δὲν μὲ παίρ-
 νεις καὶ ἐμένα σύντροπον νὰ σέ βοηθήσω;» ἀνθισταμένου δὲ
 τοῦ Νῶε, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκτελῇ τοιαύτας βαρείας ἐργασίας,
 «ἀλλὰ ἢμπορῶ νὰ ποτίζω τὰ κλήματα». ἀντιτείνει ἐκεῖνος. Ὅταν
 οὖν κατὰ τὰ κυνικὰ καύματα ἐκινδύνευον τὰ νεόφυτα ν' ἀποξη-
 ρανθῶσιν, ὑπεχρεώθη ὁ διάβολος νὰ ἐκπληρώσῃ τοὺς ὅρους τῆς
 συμφωνίας, ἀλλ' αἱ πηγαὶ πᾶσαι εἶχον στεριεύσει. τί μηχανᾶται
 δὲ ὁ παμπόνηρος; εἰς τὰ περίξ ἄλση ὑπῆρχον ἀγέλαι ἀγρίων χοίρων
 (καὶ οὗτοι τοσοῦτον ἐπλήθυναν μετὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς θήρας
 ἐν Λαύρα, ὥστε κατέρχονται καὶ κατασκάπτουσι τὰς ἀμπέλους,
 ἀφροῦ οἱ μοναχοὶ ἀδιαφοροῦσι), λεόντων, πιθήκων καὶ προβά-
 των. ἐκ τοῦ αἵματος τούτων διενσήθη νὰ ποτίσῃ τὴν ἀμπελον.
 Καὶ οἱ μὲν θιασῶνται τοῦ Βάχχου ἐθυσίαζον τὸν τράγον μόνον
 ὡς ἐπίβουλον τοῦ ἱεροῦ φυτοῦ. ἐνῶ δὲ ὁ δύστηνος ἐκαίετο οὗτοι
 περίξ φερόμενοι τοῦ βωμοῦ ἦδον εἰς τιμὴν τοῦ θεοῦ (ἔθεν καὶ
 τὸ τραγωδῶ). ὁ δὲ δαίμων ἐκ τῆς τετρακτύος τῶν εἰρημένων
 ζώων ἐκόπτεν ἀκαταπαύστως κεφαλὰς ἐπὶ τῶν κλημάτων, καὶ
 οὕτως ἐσώθη ἡ ἀμπελος τοῦ Νῶε. Ἀλλ' ὁ καρπὸς ἐγένετο θαυ-
 ματουργός! Καὶ πρῶτον ἔλαβε τὸ χροῖμα τοῦ αἵματος. Οἱ υἱοὶ
 τοῦ Νῶε ἐλυσοθέντες ἐκ τῆς θεωρίας ἐδοκίμασαν ἀμέσως τὸν
 καρπὸν καὶ πλησθέντες ἠσύχασαν ἡρέμως, ὅπως τὸ ἀρνίον μετὰ

τὸ θήλασμα· ἐκθλίψαντες δὲ τὰς σταφυλὰς ἐγεύθησαν τοῦ γλεύκους, καὶ μετὰ τῆς εὐθυμίας, ἠσθάνοντο δύναμιν ἐν ἑαυτοῖς λέγοντος· μεταγγισάμενοι δὲ τὸν οἶνον ἐν τοῖς πίθοις ἐδοκίμασαν καὶ αὐθις καὶ τότε ἀντελήφθησαν ἀλλόκοτόν τινα δύναμιν καὶ ἐνέργειαν τοῦ δαιμονιώδους ποτοῦ. Καὶ θὰ εἶδες, φίλε ἀναγνώστα, βρέφη ἢ παιδάκια μεθυσκόμενα, πόσῃν χάριν αἰσθάνονται, τὴν ζωηρὰς κινήσεις, τὴν μορφασμούς, τὴν ἀπομιμήσεις, ὅπου κάμνουσιν, ἀπαρράλλακτως ὅπως οἱ πίθηκοι, εἶναι διασκεδαστικώτατα. Ἄλλ' ὁ γέρον Νῶε δὲν ἠρέσκετο εἰς τὸν νέον, ἀλλὰ συνήθιζε νὰ πίνη παλαιὸν οἶνον ἀναλαμβάνων οὕτω τὰς ἀπολεσθείσας δυνάμεις κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον : «τὸ γάλα τρέφει τὸ παιδί, ὁ ἥλιος τὸ μοσχάρι καὶ τὸ κρασί τὸ παλαιὸν κάνει τὸ γέρο παληκάρη». Καὶ ἡμέραν τινα θελήσας νὰ αὐξήσῃ αὐτὰς ἐπὶ πλέον τὴν δόσιν ὑπερέβη τὸ μέτρον ὁ εὐλογημένος «καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου καὶ ἐμεθύσθη καὶ ἐγυμνώθη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ» (Γέν. 9, 21) καὶ ἐκυλίετο ὁ ταλαίπωρος, ὅπως ὁ χοῖρος. Τοιαῦτα τὰ δαιμονικὰ ὄψωνια τοῦ Νῶε! καὶ διὰ τοῦτο ἡμεῖς προτιμῶμεν καὶ συνιστῶμεν μετὰ πάντων τῶν ὑγειονολόγων τὴν σταφυλοθεραπείαν, ἐῶντες τὰ λοιπὰ καλὰ τῶν τῆς ἀμπέλου καρπῶν εἰς τὴν σεπτὴν πλειάδα τῶν προϊσταμένων τῆς Λαύρας, τῶν προτιμώντων τρέμειν πρὸ τῆς ἡμέρας τῆς κρίσεως τῆς φοβερᾶς. Οἱ παλαιότεροι τοσοῦτον σταφυλαφάγοι ἦσαν, ὥστε οὐ μόνον ἐγνώριζον τρόπους νὰ διατηρῶσιν ἐπὶ 3—4 μῆνας τὰ κεκομμένα σταφύλια νωπά, (σήμερον μόνον ἐπὶ τῶν κτημάτων ἐντὸς σακκουλῶν γίνεται αὐτό); ἀλλὰ κατασκεύαζον τ ο υ ρ σ ι ἄ σταφύλια σταφυλαρμίαν. Τοῦτο κάμνουσι καὶ ἐν Κορυττῶν ἐμβάλλοντες ἀντὶ σινάπεως γράνον. Ἴδου συνταγή, ἣν εὐρίσκω ἐν Κώδ. Λαύρας Λ34, φ. 2β.

«Ὅταν θέλῃς νὰ κάμῃς σταφυλαρμίαν ποίησον οὕτως: κόψον τὰ σταφύλια καὶ βάλε τα εἰς τὸν ἀέρα ἢ κατὰ γῆς νὰ κάμουν δύο ἡμέρας. ἔπειτα βάλε τα εἰς τὸ πιθάρι ἢ εἰς τὸ βουτζί, πάτον σταφύλια καὶ πάτον σινάπι, εἶτα ἐκεῖνην τὴν ἡμέραν πάτησον ἐκλεκτὰ γλυκέα σταφύλια καὶ εὐθὺς τὸν μούστον ὅπου θέλεις εὐγάλει βάλε ἅπαν εἰς τὸ πιθάρι, μανδήλη ψιλὸν καὶ βάλε τὸν μούστον στραγγιστὸν ἀνέσια καὶ σκέπασέ το με κλαδί ἢ με σπαρτὰ ὅπου νὰ βράσῃ εἶτα σκέπασέ το με τὴν πλάκα».

Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ ὅτι καὶ δι' αὐτούς, ὅπως καὶ διὰ πάντα ὑπάρχει σωτηρία, καὶ σωτήρια διδάγματα δύνανται νὰ λαμβάνωσιν ἐκ τῶν τοιούτων μελετῶν καὶ ἀσχολιῶν ἐπισφραγίζω τὴν διατριβὴν μου περὶ τοῦ οἴνου ἐπάγων βραχύτατον μὲν, ἀλλὰ διδακτικώτατον ἀλληγορικὸν λόγον τοῦ Ἀββᾶ Ἡσαΐου (ἐνθ. ἀνωτ. σ. 71—73).

«Μυστήριον ἐρῶ περὶ τοῦ οἴνου, καὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως· τῆς θελούσης ὑπαντῆσαι τῇ ἀγνείᾳ, φυλαττούσης τὸ ἔργον σῶον, ἵνα δείξῃ αὐτὸ ὁ Θεὸς μετὰ χαρᾶς. Τὸ ἀγγεῖον πεπισσωμένον ἐστὶ μετὰ ἐπιεικείας· εἰκόνα δὲ λαμβάνει τῆς ἀγνείας τοῦ σώματος τοῦ εἰς πᾶν μέρος αὐτοῦ ὑγιοῦς ἐκ τῶν αἰσχυρῶν παθῶν· ἀδύνατον γὰρ δουλεῦσαι Θεῷ τὸν δουλεύοντα μιᾷ τῶν ἡδονῶν, ὥσπερ ἀδύνατον βληθῆναι οἶνον εἰς ἀγγεῖον μὴ ὅλον πεπισσωμένον, ἢ ἔχοντά τινα ραγάδα. οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐρευνήσωμεν ἑαυτούς, ὅτι οὐ δυνάμεθα εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς μῖσος ἢ ἔχθραν· ταῦτα γὰρ κωλύει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν μετάνοιαν».

«Βράζει μὲν ὁ οἶνος ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτοῦ· εἰκόνα δὲ λαμβάνει τῆς νεότητος, ὅτι ταράσσεται, ἕως οὗ γένηται ἡλικίας καὶ κατασταθῇ. Οὐ γίνεται οἶνος, ἐὰν μὴ βληθῇ γύψος ὡς καὶ ἡ ζύμη ἐν μέτρῳ· οὕτω καὶ τὴν νεότητα ἀδύνατον προκόψαι ἐν τῷ ἰδίῳ θελήματι, ἐὰν μὴ καταδέξηται παρὰ πατέρων αὐτῆς κατὰ Θεὸν τὴν ζύμην, καὶ δώσωσιν αὐτῇ τὴν ὕδον, ἕως οὗ χαρίσῃται αὐτῇ ὁ Θεὸς καὶ ἀναβλέψῃ. Ἐῶσι δὲ αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἕως οὗ κατασταθῇ. οὕτως ἄνευ ἡσυχίας καὶ κακοπαθείας καὶ παντὸς κόπου κατὰ Θεὸν ἀδύνατον ἔλθειν αὐτῇ τὴν κατάστασιν. Ἐὰν ἐάσωσιν αὐτὸν μετὰ σπερμάτων ἢ γεννημάτων ὄξος γίνεται, καὶ ἡ φύσις τῆς νεότητος, ἐὰν ἔσῃται μέσον τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν, ἢ ἄλλων μὴ ὄντων τῆς αὐτῆς πράξεως καὶ ἀσκήσεως ἀπόλλυσι τὸν τρόπον, ὃν ἐδέξατο παρὰ τῶν κατὰ Θεὸν αὐτῇ πατέρων. Ἐπιτιθέασιν ἐπ' αὐτὸν γῆν τοῦ μὴ ἀνεμισθῆναι καὶ ἀπολέσθαι· οὕτω καὶ ἡ νεότης, ἐὰν μὴ κτήσῃται τὴν ταπεινώσιν ἐν παντί, πάντες οἱ κόποι αὐτοῦ μάταιοί εἰσιν. Ἐὰν γεῦονται αὐτοῦ πολλάκις, ἀνεμίζεται καὶ ἀπόλλυσι τὴν γεῦσιν αὐτοῦ. Τὸ πρᾶγμα τοῦτο πολλάκις γίνεται τῷ ἀνθρώπῳ φανεροποιούντι τὸ ἔργον αὐτοῦ· ἀπόλλυσι γὰρ πᾶν ἔργον αὐτοῦ ἢ κενοδοξία. Ἐὰν ἐάσωσι τὸ στόμα αὐτοῦ ἀνεωγμένον, οἱ μισητοὶ κώνωπες ἀπόλλυσι (sic) τὸν οἶνον. οὕτω καὶ ἡ πολυλογία, καὶ ἡ εὐτραπελία καὶ ἡ ματαιολογία. Ἐὰν ἐάσωσιν αὐτὸν ἐν τῷ ἀνέμῳ ἀπόλλυσι αὐτοῦ τὸ εἶδος καὶ τὴν γένεσιν, οὕτω καὶ ἡ ὑπερηφανία ἀπόλλυσι πάντα τὸν καρπὸν τοῦ ἀνθρώπου. Κρύπτουσιν αὐτὸν ἐν τοῖς ταμείοις, καὶ καλύπτουσιν αὐτὸν ἐν τῇ στοιβῇ, οὕτω καὶ ἡ ἡσυχία, καὶ τὸ ἀψήφιστον ἐν παντί πράγματι· ἀδύνατον γὰρ ἄνθρωπον φυλάξαι τὸν κόπον αὐτοῦ, ἄνευ ἡσυχίας, καὶ τοῦ μὴ ψηφίζεσθαι».

«Ταῦτα πάντα γίνεται τῷ οἴνω, ἕως οὗ ἀρέσῃ τῷ γεωργῷ καὶ χαρῇ μετὰ καρποῦ. ταῦτα πάντα ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος ποιῆσαι, ἕως οὗ ἀρέσῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ τῷ Θεῷ. Καὶ καθάπερ ἀδύνατόν ἐστι πιστεῦσαι τῷ οἴνω, ὁποῖός ἐστιν, εἰ μὴ ἀνοιγῇ καὶ γευθῇ.

οὕτως ἀδύνατον τὸν ἄνθρωπον θαρρῆσαι τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ φοβούμενον διαπαντός, ἕως οὗ ἀπαντήσῃ τῷ Θεῷ, καὶ ἴδῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ, εἰ τέλειόν ἐστιν. Καὶ καθάπερ, ἐὰν γένηται ἐν ἀγγελίᾳ ἰδρῶς διαρρέει εἰς τὴν γῆν, πρὸ τοῦ γνῶναι τὸν δεσπότην, ἐὰν ἐστὶν ἀμελής, οὕτω καὶ μικρὸν καὶ ἐλάχιστον πρᾶγμα ἀπόλλυσι τὸν κάρπρον τοῦ ἀνθρώπου, ἐὰν ἐστὶν ἀμελής. Ποιήσωμεν οὖν κατὰ τὴν δύναμιν ἡμῶν, ἀδελφοί μου, φυλάττοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν βλαπτόντων ἡμᾶς, καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐστὶν ἐν ἐκείνῃ, τῇ ἡμέρᾳ καὶ ἡ χάρις πρὸς τὸ εἰπεῖν ἡμᾶς, ὅτι κατὰ τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν ἐποίησαμεν φυλάξαι τὰ λεχθέντα ἡμῖν ὑπὸ τοῦ συνειδότος. ἀλλ' ἡ δύναμις σὴ ἐστὶ καὶ τὸ ἔλεος καὶ ἡ βοήθεια καὶ ἡ σκέπη καὶ ἡ συγχώρησις καὶ ἡ ἀνοχή· ἐπεὶ τίς εἰμι ἐγὼ ἐν χειρὶ τῶν πονηρῶν, ἐξ ὧν ἔσωσάς με; Ἐγὼ οὐδὲν ἔχω δοῦναί σοι· ἀμαρτωλὸς γάρ εἰμι καὶ ἀνάξιός τῶν δωρεῶν σου, καὶ ἐφύλαξάς με ἐκ χειρὸς τῶν ἐχθρῶν μου, ἀλλὰ σὺ εἶ ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου, καὶ σοῦ ἐστὶν ἡ δόξα καὶ τὸ ἔλεος καὶ ἡ σκέπη καὶ ἡ βοήθεια καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν».

Τοιαύτην ἀρίστην ἀρμονίαν οἶδασιν οἱ μακάριοι ἐκεῖνοι ἄνδρες νὰ ἐφευρίσκωσι πανταχοῦ καὶ ἐκ τῶν ὑλικῶν ἀφορμώμενοι νὰ ὑψῶνται εἰς τὰ πνευματικά. Τὰ πάντα συνετέλουν αὐτοῖς εἰς τὴν τελειοποίησιν καὶ ἀναγέννησιν. Ἡ ἀμπελος ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις συμβολίζει, τὴν κίνησιν, τὴν ζωὴν, τὴν χαράν, αὐτὸν τὸν Χριστὸν («ἐγὼ εἰμι ἡ ἀμπελος ἡ ἀληθινή, καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωργὸς ἐστίν» (Ἰωάν. 15,1). Πόσος λόγος γίνεται ἐν τῇ Διαθήκῃ τοῦ θεανθρώπου περὶ ἀμπέλου καὶ κλημάτων, δι' ὧν οὗτος ἠθέλησε νὰ συνδέσῃ ἡμᾶς πρὸς τὰ ἀγνά καὶ λίαν ἐπωφελῆ ταῦτα καὶ καταστήσῃ καὶ μετόχους τῆς βασιλείας αὐτοῦ τῆς ἀκηράτου. Ἀλλ' εἰς μάτην! ὅταν ταῦτα λέγωνται πρὸς ἀμυήτους καὶ ἐκ τῆς ραστώνης βεβαρημένους. εἶναι ἔπεα πτερόεντα, ὅταν ὁμιλῇ τις «εἰς ὧτα μὴ ἀκούοντων». Οὐδαμοῦ τὸ εὐαγγελικὸν φυτὸν παρημελήθη τόσον ὅσον ἐν Λαύρα, ὅπως καὶ οὐδαμοῦ πρὸ 50—100 ἐτῶν εἶχε τοσαύτην ἡ ἀμπελος ἐπίδωσιν, ὅπως ἐν Λαύρα. Ἡμεῖς πρὸ 40 ἐτῶν εὐρομεν ἀπεράντους ἐκτάσεις ἀμπελώνων, αἵτινες νῦν κατέχονται ὑπὸ δασῶν ἢ ἀφέθησαν ἀπεριποίητοι καὶ ἀποτελοῦσι συνέχειαν τοῦ κακογράφου ἐλαιῶνος· καὶ ἀναφέρω τοὺς τρεῖς καταργηθέντας πλησίον τῆς Μονῆς ἀμπελώνας εἰς τὰς καλλιτέρας θέσεις. Ἀλλὰ καὶ οἱ ὑπάρχοντες ὁσημέραι περιορίζονται καὶ στενοῦνται ἐγκαταλειπομένων μεγάλων κατ' ἔτος τμημάτων ἀκαλλιεργήτων. Μετὰ δεκάδας τινὰς ἐτῶν, ἐὰν ἐξακολουθήσῃ ἡ Μονὴ νὰ διοικῆται ὅπως νῦν, οἱ ὑλοτόμοι θὰ ξυλεύωσι τὰ δάση τῶν ἀμπελώνων καὶ ἐκ τῶν

ἀγρίων κλημάτων θὰ πληροφορηθῶσιν οἱ ἄνθρωποι, ὅτι ὑπῆρ-
χον τοιοῦτοι ἄλλοτε, ἀκριβῶς ὅπως ὁ περιοδεύων νῦν ἀνά τὰς
τὰ δάση τῆς Μονῆς διακρίνει κατὰ πᾶν βῆμα τὰ ἴχνη παλαιᾶς
καλλιέργειας. Καὶ ἔπειτα παραπονούμεθα ἀσυστόλως, ὅτι δὲν ἔχο-
μεν ἀμπελοκαρπίαν, ὅτι ὁ Θεὸς διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν (λέγε
διὰ τὴν ὀκνηρίαν) ἐπῆρε τὴν εὐλογίαν. Εἰς ὠριαίαν πρὸς Ν. ἀπὸ
τῆς Μονῆς ἀπόστασιν εἰς θέσιν λίαν περίοπτον καὶ ἐκπάγλως λαμ-
πρὰν κεῖται ὁ μεγαλειτερός ἀμπελῶν τὸ **Κυρσαίου** ἢ τοῦ κυρ-
ῆσαίου, ὃ ὄνομα ἔλαβεν ὁ τόπος ἀπὸ τοῦ γέροντος τοῦ ἀγίου
(βλ. βίον ἔκδ. Petit σ. 35,1). Ὁ ἀμπελῶν οὗτος ὑπὸ τοῦ ἰδρυτοῦ
τῆς Μονῆς πεφυτευμένος εἶναι ὁ μέγιστος τῶν ἐν Ἀγίῳ Ὄρει, καὶ
διετῆρει ἄλλοτε περὶ τοὺς 1,000 μοναχοὺς διὰ τε τοῦ οἴνου καὶ ἄλλων
ἀγαθῶν. κατ' ἐκτάσιν ὑπερβαίνει τὴν περιφέρειαν τῶν Καρεῶν
(περὶ τὰ 200 στρέμματα). Ὁ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἀκμά-
σας προῆγ. Κύριλλος Λαυριώτης οὕτως ἐγκωμιάζει αὐτόν :

Κῶδ. 56Ω. Μονῆς Λαύρας ΙΗ' αἰῶνος. -Κῆπος χαρίτων Κυ-
ρίλλου προηγουμένου Λαυριώτου σελ. 349—51.

« Ἐπάνω εἰς τοῦ κυρ Ἡσαίου ».

1.

Παῖσιοιο προηγῆτορος ἔργα νέ' ὅσα τε κεδνὰ
πρήξεις ἡγάθει, εὐκλήματι ἀμπελοι, οἶκος.
ὅσα τ' ἀγλάα, ὅσα θ' ὀράεις, ὁ δὲ τεύξατο ἥρωσ.
ὦ πόροι ὑψιμέδων. καλὰ κάγαθα ἥματα πάντα..

2.

Τρισσὸθεν εἰσοράω πολυτέρπεα νῶτα θάλαττης,
πάντοθεν ἡμάτιω φέγγει βαλλόμενος
εἰς ἐμὲ γὰρ κροκόπεπλος ὅταν περικίδναται ἥως
τέρπομένη στείχειν πρὸς δύσιν οὐκ ἐθέλει.
ὦρῃ ἀναψύχω θέρεος, εἰ χεῖματι θάλπω,
τύλιπες ὀράων ἐξ' ἐμέθεν παρέχων

3.

Παῖσιος δὲ κεκλήσκειται ὄνομα ὃς μὲν ἔρα τεύξε
Κρητῶν εὐχος ἑών, Λαύρα δ' ἔγγασατο.

4.

Στίχοι ἠρωϊκοί.

Γρηγορίου Πατριάρχου ἔργα νέ' ὄσσα τε κεδνὰ
πρήξεις ἠγάθει, εὐκλήματοι ἀμπελοί, οἶκος,
οὔρεα τερψίνοα, δένδρεα τηλεθόοντα ὄρων,
ὄσσα τ' ἀγλαά, ὄσσα θ' ὄραεις· ὁ δὲ τεύξατο ἦρωσ.
ὦ πόροι ὑψιμέδων καλὰ καγαθὰ ἡματα πάντα.

5.

Ἄλλοι Ἰαμβοί.

Μήκει καμουῖσαν πανδαμάτορος χρόνου,
πτῶσιν τ' ἀπελοῦσάν με τοίχίαν ἰδῶν τῆ
σύμῳς δομήτωρ θεῖος ὁ Γρηγόριος
ἔραζε ρίψας καὶ ἀνεγείρας / αὐθι μετ' αὐτῶν
ἐν φιλοτίμῳ δαπάνῃ ἧς οὐσίας,
μετ' αὐτὸν ἄλλον κόσμον Λαυρίταις μ' ἔδωκεν.

Τροπάριον ἦχος α'. Αὕτη ἡ κλητή.

Αὕτη ἡ τερπνὴ ἐν ἑσπέρῳ ὄρασις
καὶ καλλίστη οἰκία,
ἡ πάμφωτος ὠραία,
ὡς βασιλὶς καὶ κυρία,
τῶν λοιπῶν κυριῶν,
τὸν πανάγιον αὐγοῦσα Γρηγόριον
αὐτὸν εἰς πολλὰ ἔτη,
Χριστὸς διαφυλάττει.

Ὁ πατριάρχης εἶναι Γρηγόριος ὁ Ε', ὁ ἐθνομάρτυς. Οὗτος ἐζηλώσας τὸν Διονύσιον Βάρδαλιν, τὸν νέον κτίτορα τῆς Μονῆς, ὅστις καὶ συνέστησε τὸν πλησίον αὐτῆς ἀμπελῶνα, ἀνεκαίνισε μετὰ πάσης φιλοκαλίας ἐν τῷ Κυρσαίου τὸν τε ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Τριάδος ναὸν καὶ τὰ περίεξ οἰκήματα μετὰ τῶν ἀμπελώνων. Οἱ ὕμνοι τοῦ Κυρίλλου δὲν εἶναι ὑπερβολικοί. Ὁ τοῦ Προσκυνηταρίου ἐκδότης, λέγει: «αὕτη ἡ τοποθεσία εἶναι ὠρατισμένη με ὅλας σχεδὸν τὰς χάριτας τῶν στοιχείων, ὅπου ἡμπορεῖ νὰ ἔχη ἓνας εὐκρατος καὶ ἐξαιρέτος τόπος ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Ἐξόχως εἶναι κατάρρυτος ἀπὸ ἀενάους πηγᾶς ὑδάτων. Αὐτὰ τὰ νερὰ ὄσον εἶναι ἀφθονὰ καὶ πολλὰ ὅσον εἶναι ἀέριστα καὶ ὑγιεινά» (σ. 62). Καὶ ὁμοίως ὁ ἀληθὴς οὗτος παράδεισος κινδυνεύει νὰ ἀναδασωθῇ

καὶ ἐρημωθῆ τελείως ἔνεκα τῆς ἀπειροκαλίας καὶ ἀδιαφορίας τῶν ρακοποιῶν καὶ συκολόγων Ἀλεξανδριδῶν τῆς Λαύρας. Ἐγὼ ἔφθασα καρποφορίαν 300 — 400 φορτίων σταφυλῶν καὶ νῦν μύλις 50 — 60 παράγει, ἅπερ οὔτε τὰς δαπάνας τῆς καλλιεργίας καὶ τὴν διατροφήν τῶν τριῶν ἀμπελικῶν ἀντικρῦζουσιν. Περιττήθη αὐτὸν πέρυσι. Μὲ κατέλαβεν ἀπογοήτευσις τελεία. Τὸ πλεῖστον τῶν ἀμπέλων ἐγένοντο ἀπὸ πολλοῦ λειβάδια, ἀλλὰ ἐδασώθησαν καὶ αἱ ὑπολειφθεῖσαι εἰς 20—30 στρέμματα μεταβάλλονται καθεκάστην εἰς φασουλοτόπους ὑπὸ τῶν ἀμπελικῶν. Ἡμίονοι τῶν ὑλοτόμων καὶ βόες περιφέρονται ἐντὸς αὐτῶν ἐλευθέρως. Πείθεται πᾶς τις, ὅτι οἰκοκύρης δὲν ὑπάρχει. Ἀγριόχοιροι κατερχόμενοι καθ' ἑκάστην ἀνασκάπτουσι τὰς ἀμπέλους, οἶονεὶ ἐλέγχοντες τὴν ἀδιαφορίαν τῶν Λαυριωτῶν. Πάραπονοῦμεθα, ὅτι ἐδημεύθησαν (;) τὰ μετόχια. Ἴδου ὅπου τὸ μεγαλύτερον εἰς τοὺς πόδας ἡμῶν μετόχιον ἐρημοῦται! Πολλάκις ἐβουλιδοσκόπησά τινας τῶν προϊσταμένων, ἵνα πείσω αὐτοὺς ν' ἀναλάβωσι τὸ κτῆμά τοῦτο ὡς μετόχιον ὑπὸ ἐνοίκιον. Ἐπείσθην ὅτι ἄλλοι λόγοι ἐξωθοῦσι τοὺς ἀγίους πατέρας νὰ ἐξέρχωνται πρὸς τὰ ἐγκόσμια μετόχια, ὧν χάριτι θεῖα νῦν ἀπηλλάγημεν.

9. Ὁ τρόπος τῆς καλλιεργίας τῶν ἀμπέλων ἐν Λαύρα ἄλλοτε καὶ νῦν καὶ ἡ παραγωγή ἐξαιρέτων οἴνων.

Ἄλλ' ἡ ἀπαραίτητος τροφή τῆς ἀμπέλου εἶναι ἡ κοπρία ἢ τὸ λίπασμα(1). Θαυμάζω ὅτι ἐν τῷ «πῶς δεῖ ἐν τῷ καιρῷ τῆς γυρώσεως κοπρίζειν» κεφαλαίῳ τῶν Γεωπονικῶν (Ε', 26) ἀναφέρεται καὶ ἡ λεπτομέρεια : «οὐ γρήμντοι αὐτῷ τῷ πρέμνῳ τῆς ἀμπέλου ἐπιβάλλειν τὴν κόπρον, ἵνα καὶ αἱ πόρρωθεν ρίζαι μεταλαμβάνωσι τῆς θερμότητος». καὶ τὸ ἐξῆς σπουδαῖον : «εἰ δὲ μὴ εὐποροίης κόπρου, ἔγχευε γοῦν τὰ τῶν κυάμων καὶ τὰ τῶν ἄλλων ὀσπρίων ἀρκέσει' ταῦτα γὰρ καὶ πρὸς τοὺς πάγους ὠφελεῖ τὰς ἀμπέλους καὶ ἀντίκεινται τοῖς φθοροποιοῖς ἐρπετοῖς. καὶ γίγαρτα δὲ κόπρον ποιεῖ, πολλῶν δὲ μᾶλλον οὖρον παλαιόν». Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου μαθησόμεν, ὅτι ἐγνώριζον οἱ ἀρχαῖοι ὅτι ἡ ἀρίστη κόπρος εἶναι ἢ ἐκ τῶν ἀγύρων τῶν κυάμων. Ἄλλ' ἐγνώριζον καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ φυτεία τῶν κυάμων τρέφει τὸν ἀγρὸν (ἢ ὡς λέγουσιν οἱ χωρι-

(1) Περὶ πάσης ἐν τῷ ἀμπέλῳ ἐργασίας βλέπ. τὰ εἰδικὰ φυλλάδια τῆς ἐν Ἀθήναις Γεωργ. Ἐταιρείας καὶ τὸ περιοδικὸν τοῦ Ἀμπελουργικοῦ Ὁργανισμοῦ. Περὶ τῆς οἰνοποιίας τὸν Ὁδηγὸν τοῦ Πύργου (1906).

κοί ξεκουράζει). Ἡ ἐπιστήμη ἀπέδειξεν, ὅτι οἱ κύαμοι εἶναι ἀριστός ἀγωγός τοῦ ἐλευθέρου ἀζώτου· ὅθεν οἱ Γερμανοὶ ὀδηγηθέντες ἐφεῦρον τὸν συγκεντρωτήν, δι' οὗ μεταγγίζουσιν εἰς τοὺς ἀγρούς τὸ ἀζωτον. Τὰ ἡμέτερα οὔτε μακρὰν οὔτε πλησίονι δέχονται τὸ δῶρον τοῦτο, καὶ μόνον οἱ κελλιῶται ὑπεθυμίζουσιν ἡμῖν, ὅτι κοπρίζονται αἱ ἄμπελοι, ἄλλως θὰ εἶχομεν λησμονήσει τὸ πρᾶγμα. Ἐν τούτοις οὐδεμία ἄλλη Μονὴ ἔχει τοσαύτην πέριξ δασώδη ὕλην, ὅσῃν ἡ Λαύρα. Ἡ κουμαρέα, ἡ ἀρία, ἡ ἐρείκη κττ. ἀποτίθενται τὸ καλλίτερον λίπασμα, καὶ ὅμως πέρυσιν ἐστάθη ἀδύνατον νὰ πείσω τοὺς Λαυριώτας νὰ συνάξωμεν τὸ δῶρον τοῦτο τῆς φύσεως. Ἡ Λαύρα πρὸς τούτοις μόνη ἐξ ὅλων τῶν Μονῶν διατηρεῖ ποίμνιον ὑπερχιλίων τράγων καὶ ταύρων. Ἐπιστεῦτε, ὅτι οὐδέποτε ἐχρησιμοποίησεν εἰς τὰς ἀμπέλους τὴν πολύτιμον τούτων κόπρον! Διερράγην φωνάζων καὶ διὰ τοῦτο, ἀλλὰ «φωνή βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ» οἱ προϊστάμενοι δὲν καταλαμβάνουσι αὐτὰ τὰ πράγματα, μεταφέρουσιν ὅμως τὴν τραგიάν κόπρον αἰ ἐργάται τῆς Μονῆς εἰς τοὺς ἰδιαιτέρους αὐτῶν κήπους. Πωλοῦσιν αὐτὴν ἐξ ἄλλου καὶ οἱ ποιμένες πρὸς ὄφελος αὐτῶν, καὶ οἱ τυχηροὶ ἀσκηταὶ καὶ κελλιῶται φιλοκαλοῦσι καθιρίζοντες τὰς μάνδρας πρὸς συλλογὴν τοῦ κεχυμένου χρυσοῦ, ἡμεῖς «ἀγρὸν ἠγοράσαμεν!» Προπέρυσιν ὁ φιλοπρόεδρος Κρής Μάξιμος προηγούμενος κατὰ τὴν ἐπάρατον καὶ οὗτος συνήθειαν τὸν πρὸ τῶν προδῶν τοῦτον πλοῦτον περιφρονῶν ἔδραμεν εἰς τὰς ἀγορὰς τοῦ Πειραιῶς πρὸς προμήθειαν τεχνητοῦ λίπασματος! Καὶ ταῦτα ἐνῶ βλέπουσιν, ὅτι αἱ ἀδελφαὶ Μοναὶ στερούμεναι ἀγοράζουσιν αἰγείαν κόπρον ἐκ Σικιᾶς καὶ Θάσου κττ.

Τὸ σύστημα τῆς καλλιέργειας τῶν ἀμπέλων ἐπίσης εἶναι πλημμελεστάτον. Διορίζεται εἰς ἡ δύο μοναχοί, οἱ τυχόντες, πάνπαν ἀνιδεοὶ περὶ τὴν ἀμπελοουργίαν· π.χ. πέρυσιν ὁ μὲν Μόδεστος ἐγγηράσας εἰς τὸ πλοῖον τῆς Μονῆς μετατίθεται εἰς τὸν ἀμπελῶνα μετὰ τοῦ σαγματόποιου Ἀντωνίου, ὁ δὲ ἀμπελικὸς Γελάσιος γίνεται Ἀρσανάρης (σκαλιέρης) καὶ ὁ Ἀλβανὸς Συμεὼν ἀπὸ κτίστου ἀμπελικός! Οἱ τοιοῦτοι κατ' ὄνομα ἀμπελοουργοὶ ἀσχολοῦνται μᾶλλον περὶ τοὺς ἑαυτῶν κήπους. Εἶναι ζήτημα, ἐὰν ἐκτὸς τοῦ ἐλεεινοῦ κλαδεύματος καὶ θειαφίσματος, πράττωσιν τι ἐπὶ πλέον εἰς τὰς ἀμπέλους· διότι τὸ λεγόμενον σκάψιμον ἢ μᾶλλον γ ρ α ε σ ο ὄ ν ι σ μ α γίνεται ὑπὸ ἐργατῶν. Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ τρυγητοῦ μόλις διακρίνονται τὰ κλήματα ἐκ τῶν χόρτων ἰδίως τῆς ἀγρώστεως, καλαμιᾶς, κονούζης κττ. Θὰ ἐνόμιζε πᾶς τις, ὅτι ἀπὸ πολλοῦ αἱ ἀμπελῶνες οὗτοι εἶναι ἐγκαταλελειμμένοι καὶ στερούμενοι πάσης ἐπιμελείας, καὶ πράγματι κατ' ἔτος περιορίζεται ὁ κύκλος τῶν καλλιεργουμέ-

νών και μετὰ 20ετίαν οὔτε κλημά δὲν θὰ ὑπάρχη περὶς τῆς Λαύρας, ἐνῶ ὁ πολιοῦχος πατήρ ἡμῶν οὐ μόνον τὰ ἐγγύς, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀπόστασιν 3—5 ὥρων ἐφύτευε καὶ ἐκαλλιέργει ἀμπελώνας (ἐν Κεράσιᾳ καὶ Μυλοπότάμῳ). Οὕτω ἐκ χιλιάδων ἀλλοτὲ φορτίων σταφυλῶν μόλις νῦν παράγονται 100—200 ἕσα δηλ. παράγει κελ-λιώτης Προβατιανός· καὶ ὁ λεγόμενος Γραῖπους ἤτοι τὸ πάμμι-γιστόν βυτίον; (ἀπεκλήθη δὲ οὕτω, διότι ἀνάγεται εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, καὶ εἶναι χωρητικότητος 17.000 ὀκάδων), κινδυνεύει νὰ διασχισθῇ καὶ καταστραφῇ διότι ἀπὸ δύο δεκάετηρίδων οἶνος δὲν εἰσῆχθη ἐν αὐτῷ. Καὶ ἐλαττοῦται μὲν ἡ διακονία τῶν ἀναξιοπαθούτων ἀδελφῶν εἰς μίαν ὁλῶν καθ' ἑβδομάδα! ἀξάνει δὲ ἀντιστρόφως τῶν προϊσταμένων εἰς 3 ὀκ. (ἢ ὅσον θέλουσιν).

Εἰς τὸ ὄρος ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν εἰσαχθέντα τὰ Γεωργιανά κλημάτα εὐδοκίμοσι τὰ μάλιστα, καὶ καλύπτουσιν αἱ ἀναδένδραδες (κλημά ἐπὶ δένδρων) καὶ τὰ κρεβατὰ τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς πλατείας, τοὺς κήπους καὶ τὰ περιτεργίσματα καὶ πᾶσαν ἀγρονν ἢ πετρώδη ἔκτασιν. Μόνον οἱ ἐπίτροποι τῆς Λαύρας δὲν ἀποφασίζουσι· καίτοι κατ' ἔτος εἰς τὰς διαμαρτυρίας τὰς σφοδρὰς τοῦ γράφοντος ἀνταποκρινομένη ἡ Σύναξις λαμβάνει ἀποφάσεις, δὲν κατώρθωσαν ἀπὸ δετίας, ὅτε τῇ ἐπιμονῇ μου ἠτοιμάσθη καὶ ἡ ἀπαιτούμενη διὰ τὰ κρεβατὰ ξυλεια, νὰ φυτεύσωσιν οὔτε μίαν κληματαριάν (1). Πληροῦσιν ὅμως ἀπεριορίστως οὐ μόνον τὰ ἐντὸς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκτὸς τῶν ἰδιαιτέρων αὐτῶν κήπων καὶ πωλοῦσι τὸ προϊόν αὐτῶν, ἕκαστος εἰς ποσότητά 50—100 ὀκάδων ρακῆς εἰς τὴν Μονήν, ἵνα καὶ πάλιν μεταφέρωσιν ἐκ τῆς ἀποθήκης εἰς τὰ δωμάτια αὐτῶν, ὅσην ποσότητα βούλονται, ὡς εὐλογίαν, οἱ ἀφιλοκερδεῖς προϊστάμενοι. καὶ ἡ ἀμπωτις αὕτη καὶ παλιρροία ἐξακολουθεῖ ἀδιακόπως καὶ περὶ ἄλλα εἶδη τῆς κηπουρικῆς αὐτῶν ἐμπορίας, ὡς καὶ τῶν εἰδῶν τροφίμων τῆς ἀποθήκης. Καθιερώθη οὕτω δυστυχῶς εἰς τὴν Μονήν ἀπὸ δεκαετίας τὸ ἄλεθριον τοῦτο τῆς μεταπράσεως σύστημα· καὶ ἡ νέα πλουτολογικὴ ὑπὸ τῶν νη-λύδων προϊσταμένων Λαυριωτῶν, τῶν Ἀλεξανδριδῶν, ἐφευρέσις, ἤτις πληροὶ ἀκόπως τὰ αὐτῶν βαλάντια ἐκκενουμένου τοῦ ταμείου τῆς Μονῆς. Καὶ αὐτὸς εἶναι ὡς φαίνεται ὁ σπουδαιότερος λόγος τῆς ἐπιμονῆς νὰ μὴ φυτεύωσι ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ κληματαργίᾳς (περγουλίε)· διότι ὅταν ἡ Μονὴ εὐπορήσῃ ἀμπελῶν, σταματᾷ τὸ ἐμπόρευμα

(1) Τὰ κρεβατὰ ἐγνώριζον καὶ οἱ ἀρχαῖοι (βλ. ἐν Storia della vite κ.τ.λ., 1, εἰκ. 199, σ. 171.

αὐτῶν, καὶ εἰς τὸν Εὐριπον τῆς Λαύρας μεταβάλλεται τὸ περίεργον, πλουτοπαραγωγικὸν φαινόμενον.

Πᾶσαι αἱ μοναὶ πωλοῦσιν οἴνους, ἡ δὲ Μεγίστη Λαύρα, ἀγοράζει τὰ κατασκευαστὰ παληοκράσια τῆς Σκοπέλου καὶ τῶν πέριξ νήσων. Καὶ ὅμως ἄλλοτε ἐγένετο τεραστία ἐξαγωγή παρὰ τὰς ἀπαγορεύσεις τῶν Τυπικῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου: «εἰ γὰρ καὶ δοίημεν, γράφει οὗτος ἐν τῇ Διαθήκῃ, ραδίαν τὴν ἐμπορίαν γενέσθαι, ὅπερ ἀμήχανον, ἀτιμον καὶ ἀτοπον τοῦτο καταστοχαζόμενοι λελογίσμεθα πέμπεσθαι τοὺς μοναχοὺς, οἶνον ἐμπορεύεσθαι ἐν τε κώμαις καὶ πόλεσιν.....» Οἱ οἶνοι τοῦ Ἄθωνος εἶναι συνήθως δριμεῖς καὶ αὐστηροὶ (μπρούσικοι), ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ μαλακώτεροι, ὡς ὁ τοῦ Μονοξυλίτου, τοῦ Μυλοποτάμου, τῆς Καληάγρας κ. ἄ. καὶ ἐπὶ μακρὸν ἀντέχουσιν. Παράγονται εἰς μεγάλην ποικιλίαν ὡς ἐκ τοῦ διαφόρου ἐδάφους, καὶ κέκτηνται πολλοὶ τούτων ἀρωματώδη ὁσμὴν, ἀνευ συσκευασίας τινός. Ὅσοι τῶν ξένων ἐγεύθησαν ἐπίστευσαν πρὸς στιγμὴν, ὅτι πίνουσι κάτι ὑπέροχον ἀνώτερον ἀπὸ καμπανίτην ἢ Βορδιγάλιον. καὶ ἀναφέρω τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτον: Τὸ 1924 ἐπεσκέψατο τὴν Μογὴν Λαύραν ὁ μυστικοσύμβουλος τοῦ τῆς Ρουμανίας Βασιλέως Καρόλου καὶ θεολόγος, ὁ μακ. Δραγομίρ Δημητρέσκος. Οὗτος γευθεὶς τοῦ λευκάζοντος οἴνου τοῦ ἐν Ἀμαλφηνῶν καλλιῶν τῶν Ἀλβανῶν, οἱ Ἀρχάγγελοι, τοσοῦτον ἠὲ χαριστήθη ὥστε κατ' ἔτος ἔπειτα ἐπρομηθεύετο ἐξ αὐτοῦ ἡ αὐλὴ τῆς Ρουμανίας. ὑποῖα ὑφέλη λοιπὸν ἠδύνατο νὰ προσπορίζηται ὁ τόπος, ἐὰν ὄργανοῦτο βιομηχανία οἴνων πρὸς ἐξαγωγήν ἐν φιάλαις. Σήμερον αὕτη γίνεται εἰς βυτία εἰς μικρὰν ὅμως κλίμακα, μεγλητέραν κυκλοφορίαν ἔχει εἰς τὰς μεγάλας παραλίαι πόλεις τῆς Μακεδονίας τὸ Ἀγειορειτικὸν οὔζον, ρακίον ἐξαιρέτου ποιότητος, ὅπερ παράγεται καὶ ἐκ κομάρων καὶ σύκων. Ὁ σεβασμ. ἅγιος Μελιτουπόλεως, ὁ ἐν Μυλοποτάμῳ τῆς Λαύρας ἐφησυχάζων, ἐδοκίμασε νὰ μεταχειρισθῇ ἀσφοδέλους (σπερδοῦκλες) πρὸς παραγωγὴν ρακίου, καὶ ἐπέτυχε θαυμάσια ἀποτελέσματα. Μετὰ δύο ἑβδομάδων ζύμωσιν τῶν ριζῶν τοῦ ἀσφοδέλου ἐντὸς βυτίων, εἰσάγεται τὸ παρασκεύασμα εἰς τὸν ἀμβυκα, ὅπως καὶ τὰ στέμφυλα, καὶ παράγεται ἐξ 8 ὀκάδων μία ὀκά ρακίου ἐξαιρέτου ποιότητος.

Τὰ κλήματα ἐν Ἄθῳ γηράσκουσι μὲν ταχέως διὰ τὴν ἔλλειψιν συστηματικῆς καλλιέργειας, ἀντέχουσιν ὅμως εἰς τὰς ἀσθενείας τῆς φυλλοξήρας καὶ τοῦ περονόσπορου, καὶ διατηροῦνται ἀνευ ραντισμοῦ. Ἀπρὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης πλέον ἠὲ δοκίμησαν τὰ Γεωργιανά, (τζουρτζίτικα), ἅπερ οὔτε θειαφίσματος ἔχουσιν ἀνάγκην

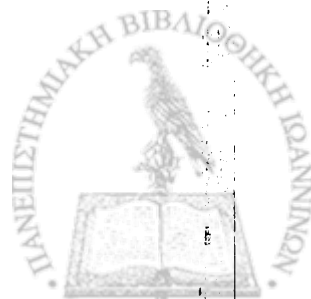
οὔτε ἄλλης δαπάνης, καὶ ἐκάλυψαν ὅλα τὰ περίξ τῶν Μονῶν δι' ἀτελειώτων κρεβατῶν ἢ κληματαριῶν (1).

Τὰ ρωσικὰ κελλία, ἅπερ στεροῦνται περιοχῶν, τὸ πρῶτον εἰσήγαγόν νομίζω ἐκ τοῦ Καυκάκου τὸ εἶδος τοῦτο τῶν κλημάτων καὶ ἐφύτευσαν ὅλα τὰ περίξ τῶν οἰκημάτων δι' ἄλλεπαλλήλων κρεβατῶν. Φάνεται ὁμῶς ὅτι παλαιότεν ἦσαν ἐν πολλῇ χρήσει τὰ κρεβατὰ ἐν Ἄθῳ. Ὁ λεπτοκαρεῶν τῆς τοῦ Φιλοθέου Μονῆς, λέγεται («Κράβατος») (2), καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο εὕρισκω ἀπὸ 900 ἐτῶν εἰς ἔγγραφα, ἀφ' οὔτου δηλ. οὗτος μετὰ τοῦ Μυλοποτάμου ἦν κτήμα τῆς Λαύρας. Εἰς τὰς Σκήτας, εἰς τὰ λίαν βραχύωδη μέρη, παρέτηρησα κα' ἕτερον σύστημα κληματαριάς, οὐχὶ ἀναδενδράδος ἀλλ' ἐρπούσης εἰς μῆκος πολὺ ἐπὶ τῶν **λιθοσωρειῶν** (σάρες). Ἐὔρον αἰ ἀσκηταὶ τὸ σύστημα τοῦτο καλλίτερον, καὶ διότι δὲν ἀπαιτοῦνται ξύλα καὶ διότι διατηρεῖται κάλλιον ἢ ὑγρασία. (Τὰ Γεωπονικὰ ὁμῶς διδάσκουσι νὰ ἀπομακρύνωμεν ἀπὸ τῶν σταφυλῶν τοὺς λίθους· διότι μεταδίδουσι πολλὴν θερμότητα). Οἱ ἀρχαῖοι ἐκαλλιεργοῦν καὶ τὰς ἀναδενδράδας, ἧτοι κλήματα ἐπὶ τῶν δένδρων ἀνερχόμενα, ἅπερ ἐξετείνοντο μέχρι 60 ποδῶν, καὶ ὅθεν παρήγατο ὁ Ἀμινάτος οἶνος (Γεωπ. 8,1). ἐν τῇ ἐμῇ πατρίδι τῇ Κορυτσᾷ διατηρεῖται τὸ εἶδος τοῦτο. Ἡ καλλιέργια τῶν ἀμπελῶν ἐν γένει εἰς τὰς Μονὰς πλὴν τῶν ἐλαφρῶν ἐργασιῶν (βλαστολογία, θειάφισμα καὶ κλάδευμα) γίνεται δι' ἐργατῶν, ἐν Λαύρᾳ μάλιστα, ὡς εἶπομεν λίαν ἐλαττωματικῶς. Οἱ ἀμπελικοί, οἵτινες ἀλλάσσονται κατ' ἔτος, καίτοι ὑπάρχει τόση σπάνις εἰδικότητων, ὀλίγον παρακολουθοῦσι τοὺς ἐργάτας κατὰ τὴν ἐκσκαφήν. οὔτε κοιμιστὰ καὶ καθιστὰ, οὔτε καταβολάδες πλέον ρίπτονται. καὶ πῶς νὰ γίνηται τοῦτο, ἀφοῦ κλήματα (βέγγες) δὲν ὑπάρχουσιν, εἰμὴ σπιθαμιαῖα· διὸ καὶ ἡ ἀραιότης τῶν ἀμπελοπρέμων καταφανής. (3). Ἡ τῆς ἀμπέλου ἐξασθένωσις ἐν Λαύρᾳ διακρίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ὡς ἐκ τῆς τῶν κλημάτων βραχύτητος· ταῦτα εἶναι σπιθαμιαῖα καὶ σπανίως ὑπερβαίνουσι τὸν πῆγυν· διὸ οἱ δυστυχεῖς ἀμπελικοὶ δὲν εὕρισκον διὰ καταβολάδας. Ὁ Ἀθήναϊός, γράφει τὸ ἐξῆς περὶ ἐργον περὶ τῆς κατακλητικῆς προόδου τῆς ἐν Ἑλλάδι ἀμπελοουργίας: «Ἀνάχαρσις τε ὁ σοφὸς ἐπιδεικνύμενος τὴν τῆς ἀμπέλου δύ-

(1) Βλ. γενικὰ, Γεωργιάδου. Ἡ κληματαργία (κρεβατῖνα) Ἀθῆναι 1927 καὶ Περί τοῦ περονόσπρου τῆς ἀμπέλου ὑπὸ Π. Γενναδίου (Ἀθῆναι 1892).

(2) Κατὰ τὸν Sturtz (De dial. Maced. 175) ἡ λ. εἶναι Μακεδονικὴ ἀποδοκιμαζομένη ὑπὸ τῶν Ἀττικῶν.

(3) Βλέπ. Ο. Α. Ρουσσόπουλου, Πρακτικὸς ὁδηγὸς τοῦ ἀμπελοουργοῦ, οἰνοποιοῦ καὶ οἰνοπνευματοποιοῦ (Ἀθῆναι 1894).

ναμιν τῶ τῶν Σκυθῶν βασιλεῖ· καὶ τὰ κλήματα αὐτῆς δεικνύς ἐλεγεν, ὡς εἰ μὴ καθ' ἕκαστον ἔτος ἔτεμονον οἱ Ἕλληνες τὴν ἀμπελον, ἤδη καὶ ἐν Σκυθίαις ἦν» (I 428 de).

Ταῦτα βλέπων καὶ πρὸς πρόληψιν τελείας ἐρημώσεως τῶν ἀμπελῶν, ὑπεστήριξα πέρυσιν μεταξύ τῶν ἄλλων ἀνορθωτικῶν μέτρων, ὧν τὰ πλεῖστα μετὰ τὴν ἀποχώρησίν μου εὐθύς ἀνετράπησαν, τὸ ἐξῆς σύστημα: Νὰ παυθῶσι πάντες οἱ ἀμπελικοί. Οὗτοι νυκθήμερον ἐφρόντιζον πρὸς καλλιέργειαν τῶν ἰδιαίτερον αὐτῶν κήπων, οὓς συνεκρότησαν καταστρέφοντες (sic) τὰς ἀμπέλους, εἰς δὲ τοὺς ἄμβυκας ἔρριπτον οὐ μόνον σῦκα καὶ κόμαρα, ἀλλὰ καὶ τὴν πικρὰν ἀλήθειαν καὶ σταφύλια ἐκ τῶν ἀμπελῶν τῆς Μονῆς πρὸς κερδοσκοπίαν. Οὕτω πρὸς αὐξήσιν τῆς ἐπαράτου βιομηχανίας τοῦ ρακίου προὐλάμβανον τὸν τρυγητὸν! Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἐλαττωμάτων τούτων καὶ οὐδεμίαν εἰδικότητα κέκτηνται εἰς τὴν ἀμπελοργίαν, ἐφ' ὅσον ἐν τῇ ἐλλογῇ οὐδ' ἡ ἐλάχιστη ἐδόθη ποτέ προσοχή. Προσέχουσιν ὅμως τὸν νῦν οἱ προνοητικοὶ Ἀλεξανδριῶται νὰ λαμβάνωσιν ἐν παντί καὶ πάντοτε τὰς ἀπαρχὰς τῶν κόπων τῶν ἀμπελικῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἀνθίσταντο εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ συστήματος. Ἐν τούτοις κατωρθώσαμεν καὶ διωρίσθη εἰς τῶν εἰδημόνων περὶ τὰ τοιαῦτα γερύτων, εἰς ἕκαστον ἀμπελῶνα, ὅστις μετὰ 2-5 ἐργατῶν διαμένων ἀδιακόπως εἰς τὴν διακονίαν νὰ ἐπιμελῆται τῆς συστηματικῆς καλλιέργειας, ἄφου οἱ τε κῆποι καὶ οἱ ἄμβυκες, τὰ κακὰ ἐμπόδια, κατηργήθησαν, ἀλλὰ καὶ αἱ μεταρρυθμίσεις αὗται ἀνετράπησαν μετὰ τὴν ἀποχώρησίν μου. Ὑπάρχει τοσαύτη ἐργασία καὶ δὴ εἰς τὰς ἡμετέρας ἐγκαταλελειμμένας ἀμπέλους, ὥστε ἡ διαρκὴς ἐν αὐταῖς παραμονὴ αὐτῶν ἐθεωρήθη ἀπαραίτητος. Διὰ τὴν ἐκσκαφὴν καὶ σκάλισιν, αἵτινες νῦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀντικαθίστανται διὰ τοῦ ἄπλῆς γιγνομένου σκαλίσματος μᾶλλον ἢ ἐκσκαφῆς, θὰ ἀπασχολῶνται οἱ ἐργάται τῆς Μονῆς καὶ διὰ τὴν κλάδευσιν καὶ βλαστολογίαν οἱ πατέρες. Ἡ ἐπικρατοῦσα ἐπιπολαία ἐκσκαφὴ ἀνευ ἀφαιρέσεως τῆς ἀγρώστεως, καλαμαγρώστεως καὶ τῶν ἄλλων διαφόρων βοτανίων καὶ ζιζανίων οὐδὲν ὠφελεῖ τὴν ἀμπελον. (πρβλ. τὸ δημῶδες: ἄφρσέ με ἕνα κομμάτι νὰ γείνω ἕνα δεματάκι, ἄφρσέ με ἕνα δεματάκι νὰ γείνω ἕνα γουμαράκι (=φορτίον).

Οἱ Βυζαντινοὶ ἐδίδασκον ὅτι «ὁ πολὺς σκάφος καὶ ἡ τῆς γῆς πλείων διάχυσις βίου καὶ τροφῆς τῆ ἀμπελῶ καὶ πολυκαρκίας αἵτιος» (Γεωπονικὰ 5,25,2).

Οἱ ἀμπελοουργοὶ μετὰ τὸν τρύγον ἀμέσως ἐκτελοῦσι τὴν γύρωσιν ἢ τὸ ξελάκκισμα λεγόμενον, μετ' ὃ ἐνκαπνίζονται τὸ λί-

πασμά. Ἐν τοῖς ἡμετέροις ὁρίοις ὑπάρχει ἀφθονία φυσικοῦ λιπα-
σμάτος ἐκ τῆς σήψεως τῶν φυλλωμάτων (λέρα τοῦ ὄρμανίου),
εἰς οὗ τὴν συλλογὴν οἱ ἀμπελοурγοὶ θὰ καταγίνωνται, ἐφ' ὅσον δὲν
ὑπάρχει ἐργασία ἐν ταῖς ἀμπέλοις. Κατὰ τὰ Γεωπονικά «οἱ κατὰ
τὴν Λιβύην καὶ Ἀνατολὴν τὰς ἀμπέλους γυρώσαντες οὐκ εὐθέως
συγχωνεύουσιν, ἀλλ' ἐῷσι τοὺς γυροὺς δι' ὅλου χειμῶνος» (5, 26, 1),
ἐκτὸς ὅταν οἱ τόποι εἶναι ἐπομβροὶ τότε ἡ ἐργασία ἐπιταχύνεται.
Τὰ κατεσκληρότα κλήματα τῶν Λαυρ. ἀμπελώνων οὐδέποτε
ἀπήλασαν τοῦ ἀγαθοῦ τούτου. Ἐτέρα ἐργασία ἥτις πολλὴν
προσοχὴν ἀπαιτεῖ εἶναι ἡ βλαστολογία. (1) «καὶ γὰρ ἐνταῦθα,
λέγει ὁ πατήρ τῆς βοτανικῆς Θεόφραστος, δεῖ εἰδέναι τὰ ποῖα
συμφέρει καταλιπεῖν καὶ τὰ ποῖα ἀφαιρεῖν πρὸς τοὺς ἐτείους
καρπούς καὶ πρὸς τὴν ὅλην φύσιν». (Περὶ φυτ. αἰτ. 31, 4, 1).

Οὐδεμίᾳ παρ' ἡμῖν καὶ ἐνταῦθα δίδεται προσοχὴ ἐνῷ «τῆς αὐτῆς
ἐμπείρας, κατὰ τὰ Γεωπονικά, ἐστὶ κλαδεῦν καὶ βλαστολογεῖν·
διὸ ἐνίοτε οἱ ἐμπειροὶ καὶ τὸ κλῆμα τὸ ἔχον καρπὸν ἀφαιροῦσι
καὶ τὸ μὴ ἔχον ἐῷσι» (5, 28, 2). καὶ οὐ μόνον τοῦτο δὲν γίνεται
ἐν Λαύρᾳ, ἀλλ' οὐδὲ βλαστολογοῦνται τὸ παράπαν αἱ ἀμπελοὶ πολ-
λάκις. Ἀλλαγὴ γίνεται καὶ ἡ ἀργολογία — οὐχὶ βεβαίως, ἦν τε-
λοῦσιν τῶν Λαυριωτῶν οἱ ἀργόσχολοὶ ἐν τῷ Συνοδικῷ ἀπὸ πρώτας
μέχρις ἐσπέρας προσφοιτῶντες, ἵνα μετὰ τῶν ἀναφυκτικῶν καὶ
τοῦ **νυφοκοκκοζώμου** μακαρίως διέρχωνται τὰς ὥρας—ἀλλ' ἡ
ἀφαίρεσις τῶν ἀργῶν βλαστῶν (τὸ κοινῶς **ἀργολόγημα** ἢ βλα-
στολόγημα), τῶν τε ἀκάρπων καὶ τῶν παραφυάδων πρὸς τῆς βλα-
στολογίας, ἢ αἰθῆς ἀκολουθεῖ ἢ ἀποφύλλισις, (κοινῶς **ξεφύλλι-
σμα**), ἥτοι ἡ ἀπογύμνωσις τῆς σταφυλῆς οὕτως, ὥστε νὰ δέχηται
ἀνεμπόδιστως τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας καὶ τὸν ἀερισμὸν. Ἀλλ' ἡ
σπουδαιότερα ἐργασία εἰς τὰς ἀμπέλους εἶναι τὸ κλαδεῦμα, ὅπερ
κυρίως ἀπαιτεῖ τὴν προσοχὴν τοῦ ἀμπελοурγοῦ διότι καθιστᾷ τὴν
ἀμπελον ἰσχυρότεραν, εὐφροιώτεραν καὶ διαρκεστέραν. (Θεόφρ. περὶ
αἰτ. φυτ. γ', κεφ. 19). Οἱ ἀρχαῖοι διεφώνουν ὡς πρὸς τὴν ὥραν
τοῦ κλαδεύματος διότι, ὅταν γίνηται τὸν χειμῶνα, ἡ πληγὴ δὲν
δύναται νὰ κλεισθῇ καὶ κινδυνεύουσιν οἱ ὀφθαλμοὶ νὰ ξηρανθῶσι,
τὴν δὲ ἀνοιξίν διότι ὁ ὑπὸς πλημμυρεῖ καὶ τοὺς ὀφθαλμούς, οὓς
ἀφήνουσι πλησίον τῆς ἐγκοπῆς (Θεοφ. αἰτ. κεφ. 20). «Ὅταν ὁ

(1) Οὕτω λέγεται ἐν Ἄθῳ, **στεερολόγημα** παρὰ Βαλαωρίτη: «παντοῦ
στὸ στεερολόγημα στὸ τρύγο στὸ κοπάδι», ἡ ἐργασία, δι' ἧς ἀποκόπτονται
ἀργοὶ καὶ ἀχρηστοὶ βλαστοὶ πρὸς ἐπίρρωσιν τῶν χρησίμων (ἐκδ. Μαρασλῆ,
Ἄθῆναι 1907, σ. 34).

τόπος είναι ἰσχυρὸς καὶ ξηρὸς τὸ κλάδευμα γίνεται τὸ φθινόπωρον, ὅταν εἶναι ὑγρὸς καὶ ψυχρὸς τὴν ἀνοιξίν, καὶ ὅταν ὁ τόπος εἶναι μέσος τὸν χειμῶνα πρέπει νὰ γίνηται, ὥστε νὰ ἔχωμεν καὶ τὰ ἀποτελέσματα ἀνάλογα.

Πᾶσαι αὗται αἱ λεπτομέρειαι γνωσταὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐφαρμόζονται, ὡς ἐγὼ οἶδα, ὑπὸ τῶν κελλιωτῶν πῶν περίξ ἡμῶν, οἵτινες ἀπειλοῦσι νὰ πνίξωσι τὴν Λαύραν εἰς τὸ κορασί, ἐνῶ οἱ κάδοι ἡμῶν διαλύονται ἐκ τῆς πολλῆς ξηρασίας. Χθὲς τυχαίως διερχόμενος πρὸ τῆς οἰνοθήκης ἐβεβαιώθην ὅτι ἀπὸ 20ετίας ὁ ἕτερος τῶν ληνῶν (πατητῆρι) περιτῆλθεν εἰς ἀχρησίαν. Ἡ δημώδης σοφία ἐν Κρήτῃ, τῇ κατ' ἐξοχὴν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡς εὐκαρπος καὶ εὐφορος ἐξυμνουμένη γῶρα, ἀπετύπωσεν ὀλόκληρον τὴν ἀνωτέρω περὶ τὴν ἀμπελον ἐργασίαν εἰς ἓν θαυμάσιον ἐπτάστιχον, ὑπερ διέσωσεν ἡμῖν ὁ ἀλήστου μνήμης καὶ κατ' ἐξοχὴν γεωπόνος τῆς Ἑλλάδος, ὁ λόγιος καὶ ἔργοις προαγαγὼν τὰ μάλιστα τὴν γεωπονίαν καὶ γεωργίαν ἐν Ἑλλάδι Παν. Γεννάδιος ἐν τῷ περισπουδάστῳ φυτολογικῷ Λεξικῷ σελίς, 78.

Ἄμπελν μου πλατύφυλλο καὶ μακροκονδυλάτο,
ἦρθαν οἱ χρώτες (1) ἦρθαν καὶ θε νὰ σέ πουλήσω.
Πουλήσῃς με, χαρίσῃς με, τὸ χρέος δὲν τὸ βγαίνεις.
Βάλε νὰ με κλαδέψουνε γέροντες μὲ τὰ γένεια,
καὶ βάλε νὰ με σκάψουνε ἀγένεια παλληκάρια,
νὰ μὲ κορυφολογήσουνε ἀπάρθυνα κοράσια.
Τότε βγαίνεις τὸ χρέος σου κ' ἐγὼ θά σ' ἀπομείνω.

Ἐμπρὸς λοιπὸν, σεβάσιμοι προιστάμενοι, ἔμπρὸς οἱ σοφιστῶντες καὶ ἐκ τῆς μητρὸς τῶν κακῶν ἀργίας εὐρωπιῶντες ὑποτακτικοί, ἔμπρὸς, «ἔργον οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δ' ὄνειδος», ὡς εἶπεν ὁ Σωκράτης. Διὰ τὸ τρίτον ἔχομεν τόσα ἄλλα πλεονεκτήματα εἰς τὸν εὐλογημένον αὐτὸν τόπον, ὥστε δυνάμεθα ν' ἀνταποκριθῶμεν κάλλιστα πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐπτάστιχου, καὶ τότε ἡ Μεγίστη Λαύρα οὐ μόνον τὰ χρέη αὐτῆς θὰ πληρώσῃ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ληνούς καὶ τοὺς παπούδες θὰ ὑπερπληρώσῃ, καὶ ὡς εἶπεν ὁ χαριέστατος Χριστόπουλος.

Τὰ ἀνώγια τὰ κατώγια
τὰ βαθύτατα ὑπόγια
καὶ τὰς κόγχας κάθ' ἑκάστην

(1) χρώτες, ἰσ. χρώστες δανεισταὶ ἐν Κρήτῃ.

Ἰδοὺ πανταχόθεν ὁ ἔρκυνος καὶ ἡ συμβολὴ εἰς τὸ ἔργον. Πλὴν τῶν ἀσυνάγωνίστων κελλιωτῶν, οἵτινες ἐπλούτισαν ἐκ τῶν ἀμπέλων, ἔχετε ὡς παράδειγμα τὰ λοιπὰ μοναστήρια, ἅπερ οὐ μόνον εἰς πλησμόνην ἐπαρκοῦσιν, ἀλλὰ καὶ πωλοῦσι χιλιάδας μέτρων οἴνου. Τὸ ἀγιορείτικο κρασί καὶ τὸ περιζήτητον **τσιπουρον** κυκλοφορεῖ ἤδη εὐρύτατα εἰς τὸν ἔξω κόσμον. Αἱ ἀδελφαὶ Μοναὶ Διονυσίου, Δοχειαρίου, Ξενοφώντος, Κωνσταντίνου, Βατοπεδίου, Κουτλουμουσίου καὶ ἄλλαι παρὰ τὰς ἀπαγορεύσεις τῶν ἀρχαίων Τυπικῶν, ἔχουσιν ἰκανὴν πρόσοδον ἐκ τῆς ἐμπορίας ταύτης. Καὶ ἐπειδὴ οἱ ἀρχηγέται τῆς Λαύρας οὐδὲν ἐκ τούτων συνετίζονται, ἀλλ' ἐπιμένουσιν ἐν τῇ κακίᾳ αὐτῶν ἀπαγγέλλω καὶ γὰρ αὐτοῖς τὸ **Ε'** κεφάλαιον τῆς προφητείας τοῦ μεγαλοφωνάτου Ἡσαίου:

10.—Ἡ ἐξαγγελλομένη τοῖς κακοῖς τοῦ ἀμπελώνος ἐργάταις καταδικαστικὴ προφητεία.

Ἄσω δὲ τῷ ἠγαπημένῳ ἄσμα τοῦ ἀγαπητοῦ μου τῷ ἀμπελώνι μου. ἀμπελῶν ἐγεννήθη τῷ ἠγαπημένῳ ἐν κέρατι ἐν πόνῳ πίνῳ, καὶ φραγμὸν περιέθηκα καὶ ἐχαράκωσα, καὶ ἐφύτευσα ἀμπελον Σωρήκ, καὶ ὠκοδόμησα πύργον ἐν μέσῳ αὐτοῦ, καὶ προσήλιον ὠρυζα ἐν αὐτῷ, καὶ ἔμεινα τοῦ ποιῆσαι σταφυλὴν, καὶ ἐποίησεν ἀκάνθας. καὶ νῦν οἱ ἐνοικοῦντες ἐν Ἱερουσαλήμ καὶ ἄνθρωπος τοῦ Ἰούδα, κρίνατε ἐν ἐμοὶ καὶ ἀνά μέσον τοῦ ἀμπελώνος μου, τί ποιήσω ἔτι τῷ ἀμπελώνι μου, καὶ οὐκ ἐποίησα αὐτῷ; διότι ἔμεινα τοῦ ποιῆσαι σταφυλὴν, ἐποίησε δὲ ἀκάνθας. νῦν δὲ ἀναγγελοῦ ὑμῖν τί ἐγὼ ποιήσω τῷ ἀμπελώνι μου. ἀφελῶ τὸν φραγμὸν αὐτοῦ καὶ ἔσται εἰς διαρπαγὴν, καὶ καθελῶ τὸν τοῖχον αὐτοῦ καὶ ἔσται εἰς καταπάτημα καὶ ἀνήσω τὸν ἀμπελώνα μου, καὶ οὐ τμηθῆ οὐδὲ μὴ σκαφῆ, καὶ ἀναβήσονται εἰς αὐτὸν ὡς εἰς χέρσον ἄκανθοι, καὶ ταῖς νεφέλαις ἐντελοῦμαι τοῦ μὴ βρέξαι εἰς αὐτὸν ὑετὸν ὁ γὰρ ἀμπελῶν κυρίου Σαβαώθ οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ἄνθρωπος τοῦ Ἰούδα νεόφυτον ἠγαπημένον. ἔμεινα τοῦ ποιῆσαι κρίσιν, ἐποίησε δὲ ἀνομίαν καὶ οὐ δικαιοσύνην, ἀλλὰ κραυγὴν. Οὐαὶ οἱ ἐγειρόμενοι τὸ πρωτὶ καὶ τὸ σίκερα (1) διώκοντες, οἱ μένοντες τὸ

Σημ. Σίκερα, λέξις γραφικὴ, κατὰ τὸν Θεοδώρητον Κόρυθον «τὸ ἐκ φοινίκων (κατ' ἄλλους καὶ ἐκ σίτου καὶ κριθῆς) ὀνομάζεται πόμα ἐγὼ δὲ οἶμαι διὰ τούτων σημαίνεσθαι τὰς τῶν προπομάτων κατασκευάς. ὁ μὲν Σύμμαχος καὶ Ἀκύλας (διαπρεπεῖς μεταφρασταὶ τῆς Π. Διαθήκης) τὸ σίκερα μέθυσμα ἠρμῆνευσάν» (εἰς Ἡσαίαν Ε', 11, τομ. II, σ. 200, ἐκδ. Χάλλης). Ἠλ. εἶναι σημιτικὴ: σέκρ, μουσικρ=μεθύειν ὅθεν καὶ

ὄψέ οὐ γὰρ οἶνος ἀψύχους συγκαύσει· μετὰ γὰρ κιθάρας καὶ ψαλτηρίου καὶ τυμπάνων καὶ αὐλῶν τὸν οἶνον πίνουσι, τὰ δὲ ἔργα κυρίου οὐκ ἐμβλέπουσι, καὶ τὰ ἔργα πῶν χειρῶν αὐτοῦ οὐ κατανοοῦσι. Γρίνον αἰγμάλωτις ὁ λαὸς μου ἐγεννήθη, διὰ τὸ μὴ εἶδέναι αὐτοὺς τὴν κύριον, καὶ πλῆθος ἐγεννήθη νεκρῶν διὰ λιμὸν καὶ δίψης ὕδατος καὶ ἐπλάτυεν ὁ ᾄδης τὴν ψυχὴν αὐτοῦ καὶ διήνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ τοῦ μὴ διαλιπεῖν, καὶ καταβήσονται οἱ ἔνδοξοι καὶ οἱ μεγάροι καὶ πλούσιοι καὶ οἱ λοιποὶ αὐτῆς καὶ ταπεινωθήσεται ἄνθρωπος, καὶ ἀτιμασθήσεται ἄνθρωπος, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ μετέωροι ταπεινωθήσονται καὶ ὑψωθήσεται κύριος Σαβαώθ ἐν κρίματι, καὶ ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος δοξασθήσεται ἐν δικαιοσύνῃ καὶ βοσκηθήσονται οἱ δικασασμένοι ὡς ταῦροι, καὶ τὰς ἐρήμους τῶν ἀπειλημμένων ἄνρες φάγονται. Οὐαὶ οἱ ἐπισπώμενοι τὰς ἀμαρτίας ὡς σχοινίῳ μακρῶ καὶ ὡς ζυγοῦ-ἰμάγι δαμάλειος τὰς ἐνομίας, οἱ λέγοντες· Τὸ τάχος ἐγγισάτω ἃ ποιήσει, ἵνα ἴδωμεν, καὶ ἐλθέτω ἡ βουλή τοῦ ἁγίου Ἰσραήλ, ἵνα γινῶμεν. Οὐαὶ οἱ λέγοντες τὸ πονηρὸν καλὸν καὶ τὸ καλὸν πονηρὸν, οἱ τιθέντες τὸ σκότος φῶς καὶ τὸ φῶς σκότος, οἱ τιθέντες τὸ πικρὸν γλυκὺ καὶ τὸ γλυκὺ πικρὸν. Οὐαὶ οἱ συνετοὶ ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες. Οὐαὶ οἱ ἰσχύοντες ὑμῶν, οἱ πίνοντες τὸν οἶνον καὶ οἱ δυνάσται οἱ κεραυνῶντες τὸ σίκερα οἱ δικαιοῦντες τὸν ἀσεβῆ ἕνεκεν δώρων καὶ τὸ δίκαιον τοῦ δικαίου αἶροντες· διὰ τοῦτο ἦν τρόπον καυθήσεται καλάμη ὑπὸ ἀνθράκος πυρός, καὶ συγκαυθήσεται ὑπὸ φλογὸς ἀνειμένης, ἡ ρίζα αὐτῶν ὡς γλοῦς ἔσται καὶ τὸ ἄνθος αὐτῶν ὡς κόνιορτος ἀναβήσεται.»

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐδίδαξεν, ὅτι πλήρωμα νόμου ἐστὶν ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη, μείζων δὲ τῆς πρὸς τὸν πλησίον θεόν ἢ ἡ πρὸς τὸν ἀδελφόν, καὶ μεγίστη ἡ πρὸς ἀδελφοὺς. Ὑπὸ ταύτης οὖν χάριτος, ἀγαπήτοί ἐν Χριστῷ ἀδελφοί, παρακινου- μένος ἠθέλησα νὰ καταστήσω τὴν φιλολογίαν θερααινίδα τῆς ἀνιάτου νόσου, ἥτις τὴν τῆς Λαύρας διοίκησιν ἀπὸ 20ετίας καὶ πλέον μαστίζει. Αἱ τελευταῖαι λέξεις τοῦ Εὐαγγελικοῦ ῥητοῦ, ὅπερ τοῦ τμήματος τούτου προέσξα, καὶ ἡ αὐστηρὰ ἐξαγγελία τοῦ μεγαλοφωνοτάτου Ἡσαίου ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ὡς Δαμόκλειος σπάθη ἐπά-

ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος γράφει: sicera hebraico sermone omnis potio quae inebriare potest siye illa quae frumento con ficitur, siye pomorum succo, aut cum favi decoquantur in dulcem et barbaram potionem, aut palmarum fructus exprimuntur in liquorem coctisque fructibus aqua pinguior coloratur. (Hieronimi sancti opera, ἐκδ. Marti- anay IV, σ. 364).

πειλοῦνται ἐναντίον τῶν Ἀγιορειτῶν ἐκείνων, οἵτινες ἀμελοῦσι τοῦ καθήκοντος, οὐ μόνον ὡς πρὸς τὰ δάση καὶ τὴν καλλιέργειαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, καὶ ἡμῖν τοῖς ἀναστρεφόμενοις καὶ πρὸς τὰ ἀνώτερα τῆς κοινωνίας καὶ πολιτείας σφρώματα διαρκῶς ὡς ὀδυνηρὰ ὑπονοθεοῦνται ἀπειλή. Καὶ δυστυχῶς διὰ τὰς ἔξω τοῦ Ἀγίου Ὀρους Μονὰς ἐφηρμόσθη διὰ τῆς ρευστόποιήσεως τῶν κτημάτων ὑπὸ τοῦ κράτους, καὶ εἰς ἡμᾶς δὲ ἤρξατο, ὡς μὴ ὤφειλε (καὶ γνωρίζει ὁλόκληρος ὁ Τόπος πρὸσον διὰ τοῦτο ἠγωνίσθη, ἀλλ' ἔμεινα μόνος) διὰ τῆς χαρτοποιήσεως τῶν μετοχίων (δι' ἣν φεῦ τοῖς πρωτοστατήσαντες ἐτοιμάζουσι καὶ τὴν ἐκδοσιν πανηγυρισμοῦ τεύχους) Ἴνα μὴ λοιπὸν ἡ θεοκήρυκτος αὕτη προφητεία ἐφαρμοσθῇ καὶ ἐφ' ἡμᾶς ἀναδιφήσας τὰς χειρογράφους τῶν ἱερῶν Μονῶν βιβλιοθήκας εὔρον ὡς ἀντιφάρμακον δραστήριον ἐν κώδικι 123 φ. 7α—8α, τῆς τοῦ Ἐσφαιμένου (νῦν ἐγένετο Ἐσφιγμένου, διὰ τοῦτο καλεῖται ἐπιστρέφει τὰ βιβλία μου καθ' ὑποχρέωσιν δύο ἀντίτυπα ἀποστέλλοντος εἰς ἐκάστην μονὴν) τὴν ἐξῆς συνταγὴν :

Ἐτέρα κάθαρσις ὀρδινιασμένη πρὸς θεραπείαν καὶ καθαρισμόν τῆς ψυχῆς (1).

Λάβε ἀπὸ ταῦτα τὰ τέσσαρα μέρη ἀπὸ καρπὸν, ἀπὸ φύλλα, ἀπὸ ἄνθη, ἀπὸ ρίζαν. Ἀπὸ καρπὸν : καθαρὸτητα πίστεως, βεβαιότητα ἐλπίδος, ἀδολότητα ἀγάπης. Ἀπὸ φύλλα : ἀψίνθιον τῆς ἐνθυμήσεως τοῦ θανάτου, ροῦδαν τῆς κοινῆς κρίσεως, ἠδύοσμον τῆς οὐρανίου κληρονομίας, ἀλόην τῆς αἰωνίου κολάσεως. Ἀπὸ ἄνθη : λούλουδον τῆς σωφροσύνης, κρόκον τῆς ταπεινοφροσύνης, νάρκισσον τῆς προσευχῆς, ὑάκινθον τῆς ἐλεημοσύνης, βιόλαν τῆς μετανοίας. Ἀπὸ ρίζαν : διὰ προφη[τι]κῶν γραφῶν, διὰ ἀποστολικῶν, διὰ διδασκάλων. Βάλε αὐτὰ εἰς τὸ γδῖ (2) τῆς συνειδήσεως, λάβε ξύλον ἀνακατώσεως τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ. Τζάκιζε αὐτὰ διὰ κατὰ Θεὸν λύπης. Βάλε αὐτὰ εἰς τὸ κόσκινον τῆς ἐνθυμήσεως

(1) Προηγείται ἐν τῷ κώδικι ἡ γνωστὴ «Συνταγὴ τῆς ἀγάπης», καθ' ἣν ἐπιμελῶς συλλέγονται πάντα τὰ δραστήρια βότανα, βράζονται εἰς γύτραν κτλ. καὶ σερβίρονται πρὸς θεραπείαν ψυχικῶν παθημάτων. Αὕτη κυκλοφορεῖ εἰς ἐντυπα καὶ ἕκαστος μοναχὸς ἀγιορείτης, ἔχει αὐτὴν ἐντετοιχισμένην, καὶ ἀναγινώσκει χωρὶς νὰ γευθῇ. "Ὅθεν περιττὸν ἔκρινα τὴν ἀναδημοσίευσιν καὶ περιρρῖζομαι εἰς ταύτην τὴν ἀνέκδοτον, ἣν εὔχομαι νὰ μὴ ἀναρτήσωσιν ῥιπαῖοι ἐπὶ τοῦ τοίχου, ἀλλὰ νὰ ἐναποθέσωσιν ἐπὶ τῆς τραπέζης αὐτῶν, ὡς ἄρτυμα καὶ καρύκευμα.

(2) Γδῖ εἶτα γουδῖ καὶ ἰγδῖον.

τοῦ πάθους τοῦ κυρίου, πότιζει αὐτὰ μετὰ τὰ δάκρυα τῆς συντριβῆς
τῆς καρδίας. Βάλε αὐτὰ εἰς ἀγγεῖον κρυστάλιον τῆς ἐξομολογή-
σεως. Ζέστανε αὐτὰ μετὸν φόβον τοῦ κυρίου, τοῦ θανάτου, τῆς ἀνα-
στάσεως, τῆς κρίσεως καὶ τῆς ἀνταποδόσεως. "Ἐπαρε ὄξος πρὸς
τὴν μύτην διὰ νὰ μὴν ξεράσῃς τὴν ὑπομονὴν τῶν ὕβρεων, τῶν συμ-
φορῶν καὶ τῶν λοιπῶν-θλίψεων. -Καθ' ἡμέραν κατὰ τὴν ροδοδά-
κτυλον καὶ χρυσῆν ὥραν τῆς καλῆς προαιρέσεως καὶ ἀγαθῆς θελή-
σεως πίνε, μάσσει, κατάπινε, - ὑποδέχου μέσα εἰς τὴν καρδίαν μετὰ
χαρᾶς καὶ θέλεις ὠφελῆθῃ μεγάλην (1).

Εἰς τὴν καρδίαν σου βάλε κρυστάλιον τῆς ἐξομολογήσεως
καὶ ζέστανε αὐτὸ μετὸν φόβον τοῦ κυρίου, τοῦ θανάτου, τῆς ἀναστάσεως,
τῆς κρίσεως καὶ τῆς ἀνταποδόσεως. Ἐπαρε ὄξος πρὸς τὴν μύτην
διὰ νὰ μὴν ξεράσῃς τὴν ὑπομονὴν τῶν ὕβρεων, τῶν συμφορῶν καὶ
τῶν λοιπῶν θλίψεων. Καθ' ἡμέραν κατὰ τὴν ροδοδάκτυλον καὶ
χρυσῆν ὥραν τῆς καλῆς προαιρέσεως καὶ ἀγαθῆς θελήσεως πίνε,
μάσσει, κατάπινε, ὑποδέχου μέσα εἰς τὴν καρδίαν μετὰ χαρᾶς
καὶ θέλεις ὠφελῆθῃ μεγάλην (1).

Εἰς τὴν καρδίαν σου βάλε κρυστάλιον τῆς ἐξομολογήσεως
(1) ἡ ψυχὴ σου.

Εἰς τὴν καρδίαν σου βάλε κρυστάλιον τῆς ἐξομολογήσεως
καὶ ζέστανε αὐτὸ μετὸν φόβον τοῦ κυρίου, τοῦ θανάτου, τῆς ἀναστάσεως,
τῆς κρίσεως καὶ τῆς ἀνταποδόσεως. Ἐπαρε ὄξος πρὸς τὴν μύτην
διὰ νὰ μὴν ξεράσῃς τὴν ὑπομονὴν τῶν ὕβρεων, τῶν συμφορῶν καὶ
τῶν λοιπῶν θλίψεων. Καθ' ἡμέραν κατὰ τὴν ροδοδάκτυλον καὶ
χρυσῆν ὥραν τῆς καλῆς προαιρέσεως καὶ ἀγαθῆς θελήσεως πίνε,
μάσσει, κατάπινε, ὑποδέχου μέσα εἰς τὴν καρδίαν μετὰ χαρᾶς
καὶ θέλεις ὠφελῆθῃ μεγάλην (1).

(1) Τὸ κείμενον ἐδημοσιεύθη ὡς ἔχει ἐν τῷ κώδικι μετὰ καὶ τῶν ἀνορθο-
γραφικῶν, ἵνα μὴ ἀπαγγείλωσιν ἡμῖν, οἱ πιστοὶ τῶν πατέρων δογμάτων θεμα-
τοφύλακες κατῆγορίαν ἐπὶ πλαστογραφία, ὡς τόσας ἄλλας, αἱ ἠναγκάσθησαν
ν' ἀνακαλέσωσι, μετὰ τὴν δικαστικὴν ἐννοεῖται ἐτυμηγορίαν. τῶν ἐν ᾧ Θεο-
σαλονίκη πολιτικῶν δικαστηρίων.

οὐκ ἔστιν ἔτι ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἀνακρίσεως ἀλλὰ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας
ἀνακρίσεως ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἀνακρίσεως ἀλλὰ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας

ΤΑ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΡΧΑΙΟΙΣ ΕΛΛΗΣΙ ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΟΙΝΩΝ. ΚΑΤ' ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΗΝ ΤΑΞΙΝ

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀναντιρρήτως ἦσαν εἰς ὑπερβολὴν θιασῶται τοῦ οἴνου, καὶ διὰ τοῦ παυσιλύπου τούτου ποτοῦ διετήρουν ἀμείωτον τὴν εὐθυμίαν. Πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ ποιηταὶ ἐξύμνησαν τὸ θεσπέσιον τοῦτο δῶρον τῆς φύσεως, ὡς βλέπομεν ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ δειπνοσοφιστοῦ Ἀθηναίου διασωθεῖσιν ἀποσπάσμασιν. Ἡμεῖς ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἓνα βακχικόν, ἓνα μοναδικόν, ἀνεγνωρίσαμεν, γένον Ἀνακρέοντα, τὸν συμπατριώτην μου Ἀθαν. Χριστόπουλον, ᾧ ἠκολούθησεν ἔπειτα ἐν μέρει καὶ ὁ Ἡλίας Τανταλίδης. Μᾶλλον διέσωζον τὰς ἀρχαϊκὰς παραδόσεις οἱ Βυζαντινοί, ὡς δεικνύουσιν ὁ Κρασοπατέρας καὶ ὁ Ζιφομούστης. Ἐκ τούτου ἀριθῆλως ἀποδεικνύεται, ὅτι οἱ πρόγονοὶ ἡμῶν ἠγάπων περισσότερο τὴν ζωὴν καὶ ἀπεδίωκον πᾶσαν δυσθυμίαν, ἣτις ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἐπάρατον αὐτοχειρίαν, ἄγνωστον σχεδὸν οὖσαν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Τὴν ὑπερβολικὴν πρὸς τὸν τῆς ἀμπέλου ζωμὸν ἀγάπην τούτων μαρτυρεῖ τὸ πλῆθος τῶν πολυειδῶν καὶ πολυποικίλων οἴνων—καὶ ἐν τούτῳ ἀνεξάντλητος πηγὴ ἔσται πάντοτε ὁ Ἀθηναῖος, ὃν ἐπὶ πλέον ἀνέδειξεν ὁ Casaubonus εἰς τὰς Animadversiones (1600).—Ὁ Πλίνιος ἀρχόμενος ἐν τῇ Historia naturalis ἀπὸ τοῦ ζ' κεφαλαίου τοῦ 14 βιβλίου ἐξετάζει μέχρι τέλους τὴν ἱστορίαν καὶ τὰ διάφορα τοῦ οἴνου εἶδη, ὡς καὶ εἰς τὰ λ' πρῶτα κεφάλαια τοῦ 23. Μετ' αὐτὸν ὁ πολὺς Γαληνὸς κρίνει τοὺς διαφόρους οἴνους μᾶλλον ἀπὸ ἰατρικῆς ἀπόψεως, παρ' οὗ ἡρύσατο καὶ ὁ Ὀρειβάσιος (I, σ. 338—57). Ὁ Διοσκορίδης ἐξετάζει τοὺς διὰ βοτανῶν καὶ καρπῶν σκευαζομένους οἴνους (107 εἶδη!) ὡς φάρμακα (V, 66.). Οἱ Γεωπονικοὶ ἐπίσης ἐπιμελῶς ἐπραγματεύσαντο περὶ κατασκευῆς καὶ ποιότητος οἴνου (βιβ. Η'). Ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν Ρωμαίων ὁ Βιργίλιος εἰς τὸ II βιβλ. τῶν Γεωργικῶν (ἐπιθ. καὶ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Heyne καὶ Voss), ὁ Κολουμέλας εἰς τὸ XII (ἐκδ. Scheinder μετὰ σπουδαίων σημειώσεων), πολὺν περὶ οἴνου ποιῶνται λόγον ὁ Κάτων, Οὐάρρων κ. ἄ., Ὁ Πλίνιος ὑπολογίζει, ὅτι ἐπὶ τῶν τότε χρόνων ἡ ποικιλία οἴνων ἠρίθμει περὶ τὰ 80 ἐκλεκτὰ εἶδη, ὧν τὰ 23 παρῆγεν ἡ πατρις αὐτοῦ. Ἀλλαχοῦ δὲ ἐν συνόλῳ ἀναβιβάζει εἰς 195 τὰ εἶδη οἴνου ἐξαιρέτου γεύσεως καὶ ὅλως διαφόρους ἔχοντες τὰς ιδιότητας.

ἔσημειώθησαν ἐν τοῖς δεξταρίοις θύσοντι δὲ ἀπὸ
φυσιῶν παραγόμενοι οἴνοι, δηλ. οὐκ ἐκ τῶν τοπικῶν
ἐπιβαῖος, Καμφανός κτ.

Ενταῦθα κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν διαλαμβάνομεν ἐν συντόμῳ περὶ τῶν γνωστῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις οἴνων. Μερικὴν περιγραφὴν, τῶν σπουδαιότερων τοῦλάχιστον ἐπισημασμένων ἐν τῷ ἀνωτέρῳ 3 κεφαλαίῳ, ὁ δὲ βουλόμενος νὰ μάθῃ πλείονα ἀναδραμέτω εἰς τοὺς ἀγγράφους, εἰς τοὺς ἐπιχρυσῶς παραπέμπωμεν.

Ἄβ α τ η ς οἶνος τῆς Κιλικίας, κοιλίας μαλακτικὸς Γαλήν. VI, σ. 180. (1) Ἀθην. A 33b, ἴσως ἐντεῦθεν καὶ τὸ ἀ ν α β α τ η ς τοῦ Ὁρειβάσιου I, σ. 345 (2).

Ἄβ ρ ο τ ὸ ν ἰ τ η ς ὁ δὲ ἄβροτόνου (φυτὸν) ἀποχλωμασμένους στυμχικὸς καὶ διουρητικὸς Διοσκ. 5, 52 (3).

Ἄ γ κ ὠ ν ἰ τ ἄ ν ὅ ς ὁ ἐξ Ἀγκῶνος οἶνος Ἰταλικὸς λιπαρὸς Ἀθην. A 26f. Plin. Hist. nat. XIV, 6, 8 (πρβλ. Schweighäuser Animadv. in Athen. Deipn. I, σ. 198).

Ἄ γ ρ ἰ ο σ τ ἄ φ υ λ ἰ τ ἦ ς οἶνος στυμχικὸς Διοσκ. 5, 6.

Ἄ δ ρ ι α ν ὅ ς λεπτός, λευκός, ὑποστυφών, ἀβλαβής ἐν γενεῇ Ἀθην. A 33a. Διοσκ. 5, 10. Γαλήν. VI, σ. 275. Ὁρειβ. IV, σ. 623, 29. Ἀέτ. XVI λόγ. σ. 67, 11. Ἀλεξ. Τραλλ. II, σ. 217. (4) Plin. XIV, 6, 8.

Ἄ ἰ γ ε ἄ τ η ς οἶνος παχὺς παραγόμενος ἐν Μ. Ἀσίᾳ, καὶ Περπερίνιος Γαλήν. VI, σ. 337, καὶ σ. 800 ἐν Αἰγαῖς καὶ Περπερίνῃ (τῆς Αἰολίδος). πρβλ. De victu atten. σ. 32, 12. (5).

Ἄ ἰ γ ὸ σ θ ἑ ν ἰ τ η ς καὶ Ἀ ἰ γ ὸ σ θ ἑ ν ἦ ς Ἀθην. I 440f. Περπ. 6, 2, 5 (6) οἶνος γλυκὺς ὅμοιος τῷ Κρητικῷ.

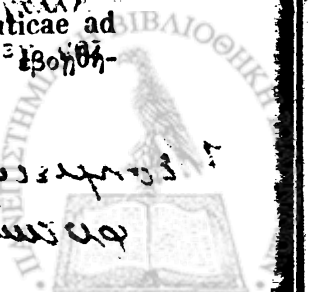
Ἄ ἰ γ ὑ π ε ἰ ὅ ς ἀλλ' τὸ θαυμασιώτερον δὲ κατ' Αἰγυπτίον (ὕδατος δεῖς οἶνοι γίνονται) παχεῖς γὰρ οἶνοι καὶ ἄσμη ἔχοντες καὶ ἰσχυροὶ σφόδρα ἐν τοῖς θερμοῖς χωρίοις γεννῶνται. Γαλήν. XV, σ. 649. XIV, σ. 366. Ἀέτ. λόγ. XII, σ. 112, 6. (7) Plin. XIV, 7, 9.

Ἄ λ σ ὀ ἄ ν ὅ ς ἄλιν αὐστηρὸς (πρβλ. Συρεντινός) Ἰταλικὸς Ἀθην. A 27b. Ὁ Ἐρμόλαος Βάδβαρος διώρθωσεν Ἀκούανός. (8).

Ἄ λ σ ὀ ἄ ν ὅ ς ἄλιν αὐστηρὸς (πρβλ. Συρεντινός) Ἰταλικὸς Ἀθην. A 27b. Ὁ Ἐρμόλαος Βάδβαρος διώρθωσεν Ἀκούανός. (8).

(1) Corpus medicorum graecorum, ἐκδ. Kühn 1821—1833, εἰς 21 τόμ. (2) Ἐκδ. Daremberg—Bussemaker, Paris 1851—74, τόμ. I—V. (3) De materia medica edid. M. Wellmann, τόμ. I, 1907, II, 1906, III, 1914, Berolini (περὶ ὅλης ἱατρικῆς βιβλίου πέντε. Ἐν τῷ τέλει περὶ ἀπλῶν φαρμάκων βιβλίου δέκα). (4) Ἐκδ. Th. Puschmann, εἰς δύο τόμ. 1889. (5) Ἐκδ. Kalbfleisch—Shone 1896—97. (6) Ἐκδ. Κωστομόρφου, Πάρισις 1892. (7) Βλέπ. E. Pezopoulos, Adnotationes criticae et grammaticae ad medicos graecos. Fasciculus I, Athenis 1911, σ. 43 (ἐντεῦθεν Ἰσοηθῆ).

συντάξις καὶ ἐπισημάνσεις ἐπὶ τῷ κειμένῳ
ἀποδοθέντες ἐπὶ τῷ κειμένῳ
Κωνσταντῆς Κωνσταντῆ

... Ἀκάνθου πόλεως Χαλκιδικῆς Ἀθην. Α 30e. ... ἀκορίτης δι' ἀκόρου (φυτὸν) ἐπιχρησίμος) πρὸς πλευρά...

ὠώρακα καὶ σὺρησιν. Διοσκ. 5, 63. ... Ἀλβανός οἶνος Ἰταλικὸς δύο εἰδῶν, ὁ μὲν γλυκάζων, ὁ δ' ὀμφακίας Ἀθην. Α 26d. Διοσκ. 5, 10. Διον. Ἀλικ. 1, 66. Στράβ. 5, σ. 234. Γαλην. VI, σ. 275. X, 833. Plin, XIV, 2, 4; 6, 8. XXIII, 20.

... Ἀλεξανδρεωτικὸς καὶ Μαρεώτης ἀπὸ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ λίμνης Μαρείας οἶνος, κάλλιστος, λευκὸς καὶ ἠδύς, λεπτὸς, ἐλαφρὸς, διουρητικὸς, Ἀθην. Α 33d. Βλ. Μαρεώτης.

... Ἀλικαρνασίου οἶνος τεθλασσωμένος Ἀθην. Α 33b καὶ 32e. βλ. Μίνδιος. ... ἄλοτος ὁ δι' ἀλώης κατασκευαζόμενος λίαν στομαχικὸς καὶ πεπτικὸς. τούτου κατὰ χρῆσιν ἐπιποιῶντο αἱ μοναχὴ τῆς Δύσεως.

... ὁ δι' ἄλος ἄνθους ἦτοι τοῦ ἀφροῦ τῆς θαλάσσης καθαρι- τικὸς Διοσκ. 5, 66 (πρβλ. θαλασσίτης).

... Ἀμβλαδέυς ὁ ἐν Ἀμβλάδοις, πόλει τῆς Πισιδίας, παρα- γόμενος, ὀνομαστοῖς διὰ τὴν ἀμπελοουργίαν Στράβ. 12, σ. 570. Στεφ. Βυζ. ἐν λ. Ἀμβλαδα.

... Ἀμβρακιώτης οἶνος προσφιλέστατος Ἰππολεμπίω Plin. XIV, 7, 9.

... Ἀμιναιῖος Ἰταλικὸς καὶ Βιθυνὸς (σκευασία) Γαλην. X, σ. 833. VI, 806. XIV, 16 αἱ κατὰ Σικελίαν τε καὶ Βιθυνίαν Ἀμι- ναῖοι. Γεωπ. 8, 22, 1 (1) βλ. Νεαπολίτης, Σικελός.

... Ἄμφιας ὁ ἐν Βενεβέντῳ τῆς Ἰταλίας φαῦλος οἶνος Ἀθην. Α 31e. Ἄναδενδρίτης οἶνος ἐξ ἀναδενδράδος ἦτοι κλίματος ἀναρριχωμένου ἐπὶ δένδρων, παραγόμενος ἐν Καπύῃ, τῆς Ἰταλίας Ἀθην. Α 31 d.

... Ἄνδρους ὁ ἐξ Ἄνδρου οἶνος. ... Ἄνηθινος καὶ Ἄνηθίτης ὀρεκτικὸς καὶ διουρητικὸς Διοσκ. 5, 65. Γεωπ. 8, 1, 3 (διὰ σπέρματος ἀγῆθου) ὑπνοποιὸς ὁ οἶνος, οὗρα κινεῖ, πέπτει τὰ σιτία (ἦτοι χωνεύει).

... Ἄνθοσμία Ἀθην. Α 32a Φαινίας ὁ Ἐρέσιός φησι τὰδε ἐπι- κλεῖται παρὰ τοὺς πενήκοντα εἰς θαλάσσης καὶ γίνεται ἄνθο- σμίας. ... ἐκ νέων ἀμπέλων ἰσχυρότερος ἢ ἐκ παλαιῶν.

... ὁ θῆτον ἀρκούντως). Ἡ δικτριβή γέγραπται γλώσση Ἰταλικῆ διὸ καὶ ἐνό- μισα καλὸν να ἐξελληνίσω τινὰ χάριν τῶν πολλῶν.

... (1) Geoponica sive Cassiani Bassi de re rustica ecologiae, ἐκδ. Henr. Becks, Lipsiae 1895.

Θεόφραστος δὲ... ἄριστον ἐν τῷ πρυτανείῳ διδόμενον θαυμάσιον εἶναι τὴν ἡδονήν· ἤρτυμένος γὰρ ἐστὶν· ἐμβάλλουσι γὰρ εἰς τὸ κεράμιον σταῖς (ζυμάρι) μέλι· φυράσαντες κτλ.

ἀνισίτης· ὁ δ' ἀνίσου (φυτὸν) κατασκευάζεται κατὰ τῆς δυσουρίας Γεωπ. 8, 1, 4.

Ἀπάμηνος· ὁ ἐν Ἀπαμείᾳ οἶνος Plin. XIV, 7, 9 Apamēni in pulso p̄scipue conuenire dicitur.

ἀπίτης καὶ ἀπίτης· ὁ δι' ἀπίων ἢ ἀπίων κατασκευάζεται κατὰ τῆς διαρροίας Διοσκ. 5, 24. Γεωπ. 8, 1, 5.

Ἀργολίδος οἶνος· Ἀθην. Α. 33f.

Ἀριούσιος· «ὁ ἐνδοξότατος παρὰ τοῖς παλαιοῖς· ὁ ἐν Χίῳ γεννώμενος οἶνος χαριέστατος» Γαλην. XIII, σ. 513, 405, 659. XVI, σ. 28 τὴν προσηγορίαν κλησάμενος ἀπὸ τοῦ χωρίου, ἐν ᾧ γίνεται (τὸν νῦν Χιώτικο). Ἀθην. Α. 33f. Στράβ. 12, σ. 645 (πρβλ. Κοραῆ Ἀτακ. III, σ. 7ε. 50).

ἀρκευθίτης· ὁ δι' ἀρκευθίων (φυτὸν) θερμαντικὸς, οὐ φρητικὸς, ὑποστύφων Διοσκ. 5, 36.

ἀρκευθίνος· ἐκ τοῦ κάρπου τῶν μειζόνων κέδρων οἶνος ὁμοῖος τῷ ἀνωτέρῳ Διοσκ. 5, 36.

Ἀρομειύς· ἄριστος οἶνος ἐκ τοῦ ὄρου Ἀροματῆς Λυδίας (βλ. Μεσσωγίτης) Στράβ. 14, σ. 650. Στεφ. Βυζ. Ἀρωμα καὶ Ἀρωμεύς.

Ἀρσυήνιος· ἄριστος οἶνος (Ἀρσύνος, Ἀρσύνιος, Ἀρσύνιος, Ἀρσύνιος) Γαλην. VI, σ. 276, σ. 335. XI, σ. 833, 483, 485. XIV, σ. 16. XII, σ. 517. VI, σ. 806. XI, 87. Ὀρείβ. I, σ. 341, 352. Ἀρσιηνιῶς Στεφ. Βυζ. ἐν λέξ. Ἀρσυσία (βλ. Pauly—Wis-sowa Realencyke I, σ. 1290).

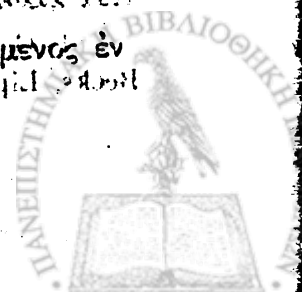
ἀρωματίτης· συσκευάζεται ἐκ πολλῶν ἀρωματιῶδων φυτῶν καὶ γλεύκους, περιποιεῖ εὐχροίαν, ὑπνώτικὸς καὶ νεφρητικοῖς χρήσιμος Διοσκ. 5, 54.

ἀσαρίτης· ὁ δι' ἀσάρου (φυτὸν) χρήσιμος ὑδρωπικοῖς, ἰκτερικοῖς, ἡπατικοῖς, ἰσχυαδικοῖς, καὶ δυσούρητικοῖς Διοσκ. 4, 58. Γεωπ. 8, 6.

Ἀσκάλωνίτης· ἐξ Ἀσκάλωνος τῆς Συρίας Ὀρείβ. I, σ. 433. Ἀέτ. XII, σ. 109, 13 (βλ. τὸ σχόλιον τοῦ Κωστομοίρου σ. ρα'). Ἀλ. Τραλλ. II, 53, 353, 393.

Ἄσπιτης· Ἀθην. Α. 41e γλύξινος οἶνος καλεῖται ἰσχυρῶς ἐφρημα ἔχων. Πολύζηλος δὲ αὐτὴν καλεῖ οἶνον.

Ἄφροδιτεύς οἶνος γλυκαζὼν καὶ ἥπιος παραγόμενος ἐν Μ. Ἀσίᾳ Γαλην. XIII, σ. 659. X, σ. 835.

καὶ Ἄφροσ· Ἑρμην. καὶ καθημ. ὁμίλ. Πολύδ. ἔκδ. Boucherie
σ. 134, πρβλ. Λιβυκός (ἐκ τοῦ Pezop. σ. 46). Ἐπιτομὴ τοῦ Ἰουδαίου
τοῦ Ἰνθίτης· ἐν πολλοῖς χρήσιμος ὡς τὸ ἀψίνθιον, μεθ' οὗ
βράζεται τὸ γλεῦκος Διοσκ. 5, 39. Γεωπ. 2, 47, 7.

Βαρῖνος· οἶνος Ἰταλικὸς λίαν αὐστηρὸς Ἀθην. A 27b
(κατὰ διόρθ. ἐκ τοῦ Βαρβίνος βλ. Θησ. Ἑρρ. Στεφ. τόμ. III, Add.
et corrig. ὁ Ἑρμ. Βάρβαρος. ἔχει Baldinum).

Βενεφρανός· οἶνος Ἰταλικὸς εὐστόμαχος καὶ ἑλαφρός
Ἀθην. A 27c.

Βίβλινος· οἶνος γλυκὺς ὁ καλούμενος Πόλλιος Ἀθην.
A 31b βλ. Βύβλινος.

Βηρύπιος· Ἀλεξ. Τραλλ. II, σ. 407. Plin XIV, 7, 9.

Βιθυνός· οἶνος γλυκὺς, λευκὸς «ὁποῖος ὁ Βιθυνὸς Ἀμι-
ναῖος» (ὕδατῶδης) Γαλην. VI, σ. 805 337. XIV, σ. 16. XV, σ.
649. Ἀλεξ. Τραλλ. II, σ. 27, 171, 487. Ὀρειβ. I, 349. Ροῦφ.
Ἐφεσ. 416, 11 (1). Γεωπ. 4, 1, 4, 5, 2, 7.

βοστρυγίτης· ὁ ἀποστάζων ἐκ τῶν στεμφύλων (βό-
στρυχοι) μετὰ τὸ ἀποπιεσθῆναι τὸν οἶνον Ἀέτ. XV, σ. 149, 21.
βλ. στεμφυλίτης.

βουνίτης· ὁ διὰ βουνίου (φυτὸν) καὶ γλεύκους «ἀρμόζει
στομαχικοῖς, κεκοπωμένοις δι' ὄπλομαχίαν ἢ ἱππασίαν, πολλήν»
Διοσκ. 5, 46.

Βρεττιανός· «τῶν ἐν Καμπανία γινομένων οἴνων Βρετ-
τιανοῦ ἢ Παλματιανοῦ» Ἀλεξ. Τραλλ. II, σ. 424.

Βύβλινος· Βλ. περὶ τοῦ οἴνου τούτου Ἡσιόδ. Ἔργ. καὶ
Ἡμ. 589 καὶ τὰς ἐκεῖ σημειώσεις τοῦ Sittl. (ἔκδ. Ζωγραφείου
βιβλιοθήκης) καὶ Θησ. Ἑρρ. Στεφ. ἐν λ. Βίβλινος. βλ. Νάξιος καὶ
Schweighauser in Athen. Deirni. I, σ. 217. Pauly-Wissowa
Realencycl. III 404 (2).

Βυξεντῖνος· ὁμοίος τῷ ὀμφακίᾳ Ἀλβανῶ Ἀθην.
A 27a βλ. Schweigh. Animadv. in Athen. Deirni. I, σ. 217 (βλ. Pezopoulos σ. 47).

Γαβριανός· οἶνος Ἰταλικὸς ὁμοίος τῷ Ἀδριανῶ καὶ Ἀλβανῶ
Γαλην. VI, σ. 334.

Γαζίτης· ὁ ἐκ Γάζης τῆς Συρίας Ἀλεξ. Τραλλ. I, σ. 419
(βλ. Pezop. σ. 48).

(1) Ouvres de Rufes d' Ephese, par Daremberg-Ruelle, Paris 1879.

(2) Εἰς τὸ χρησιμώτατον διὰ τὸν φιλόλογον Λεξικόν τοῦτο δὲν θὰ παρα-
πέμφωμεν πλέον καὶ ὁ βουλόμενος ἀναζητήσῃ ἑκαστὸν ὄνομα ἐν τῇ οἰκείᾳ
θέσει.

Γαυριανός οίνος Ἰταλικὸς εὐτονος καὶ πάχυς, ὀλίγος καὶ κάλλιτος Ἀθην. Α26f. Γαυριανός Γαλην. Χ, σ. 83 (ὄδατώδης) XIV, σ. 16. ὁ Γαυριανός ἐν τῷ Ποτιόλω λόφῳ γινόμενος ὡσαύτως Ὀρειβ. I, σ. 341, 352 καὶ Γαυρία Γαλην. VI, σ. 806 καθάπερ ἐν Ἰταλίᾳ ὁ τε Γαυρίας, ὀνομαζόμενος ἐστὶ (βλ. Pezom. 48). H

γλυκυκίτης (ἢ γλεύκινος) ὁ ἐκ καθεψομένου τοῦ γλεύκου σίραιος ἢ ἔφημα καλούμενος. (τὸς πετιμέξι). Διοσκ. 5,6,4 (πρβλ. καὶ γλεύκινον μῦρον 1,57);

γληχωνίτης ὁ διὰ γλήχωνος (φλασκοῦνη) χρήσιμος στομαχικοῖς, ἀνορεκτοῦσι καὶ πρὸς ἕκτερον, ὡς οὖρητικὸς Διοσκ. 5,52. Γεωπ. 8,7.

γλυκυρριζίτης ὁ διὰ γλυκυρριζιῆς πρὸς πλευράνι καὶ θώρακα καὶ οὖρησιν Διοσκ. 5,63.

γλύξις ἢ γλύξις δ' οἶνος καλεῖται ὁ τὸν ἔφημα ἔχων Ἀθην. Α 31e.

γυψίτης ἢ τὴν γύψον ἔχων κκωτικὸς τοῦ νεφρώδους, κάρηβαρικός.

δακίτης ὁ διὰ δάκκου καὶ γλεύκουσιν γρήσιμος ἐν πολλοῖς Διοσκ. 5,60.

δάφνινος οἶνος θερμαντικὸς, οὖρητικὸς, ὑποστύφον Διοσκ. 4,36 (1).

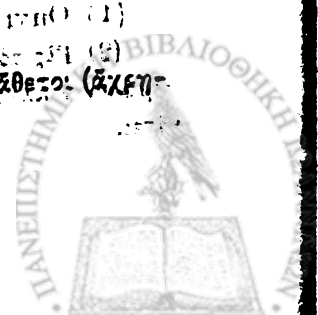
Δένθις Ἀθην. Α 31d (ἀπλῶς παραπέμπει εἰς τὴν Ἀλκυμᾶν).

δενδρογάληνος ἢ παπῶν δὲ τῶν ἀμπέλων ἢ καλούμενη μερσίτης καλλίων αὕτη γὰρ ἐστὶν ἢ ἐν Βιθυνίᾳ τὸν καλούμενον δενδρογάληνον οἶνον ποιοῦσα. πάλιν ἐν ἑτέροις χωρίοις τὸν Τιαρηνόν, ἐν δὲ Τίῳ τῆς Πάφλαγονίας τὸν Τιονόν, καὶ ἐν Ἡρακλείᾳ τοῦ Πόντου τὸν ἐπισημότατον οἶνον. . . . χαίρει δὲ μᾶλλον τοῖς δένδροις καὶ τῷ τούτων ὕψει Γεωπ. 5,2,10—12.

δευτερίας ὁ μετὰ τὸ ἐπιχυθῆναι τὸ ὕδωρ εἰς τὰ στέμφυλα οἶνος (κοινῶς λάγγερων ἀργ. λάκυρος) Πολυδ. Ὀνόμ. 6,17, ἐκδ. Er. Bethé, Lipsiae τόμ. II, 1931, ὅστις καὶ πότε μὲν εἰς ἐλέγχοι Διοσκ. 56,15 εἰς τὰ στέμφυλα, ὧν ἐξέθλιψας οἶνου μέτρον τριτάκοντα, βάλε οἶνου μέτρον τὰς γ' καὶ μείξας καὶ πατήσας ἐκθλιψον καὶ ἀφέψησον εἰς τὸ τρίτον.

δικτάμινιτης ὁ διὰ δικτάμνου (φύτον) καὶ γλεύκουσιν στομαχικός Διοσκ. 5,47.

(1) Ὁ Διοσκ. ἐνταῦθα ποιεῖται τὴν γενικὴν παρατήρησιν: «ἀθεροῖς (ἄκρηστοῖ) μέντοι οἱ φαρμακώδεις οἶνοι τοῖς ὑγιαίνουσιν».

ἐλάτινος· θερμαντικός, οὐρητικός, ὑποστύφων Διοσκ. 5,36.
ἔλειος· ὁ ἐν τοῖς ἔλεσι γινόμενος σφόδρα ὑγιεινὸς Γεωπ.
2,47,9.

ἐλελισφακίτης· ὁ δι' ἐλελισφάκου καὶ γλεύκους, χρήσι-
μος ἐν πολλοῖς Διοσκ. 5,61.

ἐλεβορίτης· ὁ δι' ἐλεβόρου καὶ γλεύκους τεθαλασσω-
μένου, εἰς πλείστας νόσους χρήσιμος Διοσκ. 5,72.

Ἐλληνικοὶ οἶνοι· Στράβων 12, σ. 534, 14, σ. 645.
Διοσκ. 5,6,11. Ἀρετ.σ. 262 Kühn. Γαλην. VI, σ. 334. XIII, σ. 533.
Αἴλιαν. Ποικ. ἱστορ. XII, 31.

Ἐρβουλος· οἶνος Ἰταλικός, «ἐν ἀρχῇ μὲν ἐστι μέλας,
μετ' οὐ πολλὰ δὲ ἔτη λευκὸς γίνεται. ἐστὶ δὲ λίαν κοῦφος καὶ τρυ-
φερός» Ἀθην. Α 27c.

Ἐρυθραῖος· ἐάν τις κεράση σκληρὸν καὶ εὖοσμον μαλακῶ
καὶ ἀόσμφω καθάπερ τὸν Ἡρακλεώτην καὶ τὸν Ἐρυθραῖον Ἀθην.
Α 32b.

Εὐβοεύς· οὐχ ἡμῖν ληνοβατεῖται οἶνος ὁ Εὐβοεύς καὶ
Πτελεακὸς καὶ Χῖος καὶ Ρόδιος Μιχ. Ἀκομιν. II σ. 83, 17 (ἐκδ.
Λάμπρου). Ἀθην. Α 30f καὶ τῆς ρητίνης ὑπομιγνύουσι πολλοὶ τῶ
οἴνω καθάπερ Εὐβοεῖς κτλ. Πλουτ. Συμπτ. 5,3,1.

Ἐφέσιος· καὶ μὴν καὶ Ἐφέσιος καὶ ὁ Μητροπολίτης ἀγα-
θοὶ Στράβ. 14, σ. 637. Σχολ. Θεοκρ. 7,65 (βλ. Πτελεακός). Ἀθην.
Α 31d Ἀλκίφρων δὲ ὁ Ματιάνδριος περὶ τὴν Ἐφεσίαν φησὶν ὀρείαν
κώμην.....ἐν ἣ γίνεσθαι τὸν πράμνιον οἶνον. Διοσκ. 5,10,11
(βλ. Φυγελίτης). Plin. XIV, 9, 7.

Ζακύνθιος· ὁ δὲ Ζακύνθιος καὶ ὁ Λευκάδιος διὰ τὸ γύψον
λαβεῖν καὶ κεφαλὴν ἀδικουῖσιν Ἀθην. Α 33b. Εὐσταθ. σ. 1573,24.

ζύθος βλ. κριθίνος οἶνος.

Ἡρακλεώτης· Ἀθην. Α 32b (πβλ. Ἐρυθραῖος) Γεωπ.
5,2,10 βλ. δένδρογάληνος.

θαλασσίτης· Διοσκ. 5,66 βλ. ὁ δι' ἀλδὸς ἀνθους.

θάμνα· ἡ τρύξις ἢ ὁ τρυγίας. Γεωπ. 6,13 2 ἢ ἐκ τῶν στεμφύ-
λων τρύξις, ἣν ἐπιχωρίως θάμναν καλοῦσιν οὐχ ἀηδὲς πόμα τοῖς ἀγροί-
κοις γίνεται.

Θάσιος· ὁ ἐξοχώτατος τῶν ἑλλήν. οἴνων. Ἴπποκρ. II, σ.
323 Kühn Θάσιον οἶνον παλαιόν. Πλουτ. ἰδ. 10 21 εἰ Θάσιον ἐνέ-
χεις (ἐνθα ὁ Σχολ. ἐκεῖ γὰρ ἐν Θάσῳ ὄκει Στάφυλος ὁ ἐρώμενος
Διοσύνου· διαφέρει γὰρ ὁ Θάσιος οἶνος). Θεοφρ. περὶ φυτ. ἱστορ.
9,12, 11 ἐν Θάσῳ δὲ αὐτοὶ τινα ποιοῦσιν οἶνον ὑπνωτικὸν ἕτερος
ἀγρυπνεῖν ποιεῖ τοὺς πίνοντας. πρβλ. Ἀθην. Α 317 καὶ Plin.

XIV 18, 22 (άλλας παραπομ. βλ. εἰς Pezop. 49—50 περὶ δὲ τῶν ιδιοτήτων τοῦ Θασίου ἐν τῷ κειμένῳ (κεφ. 3). περὶ τῆς ποιήσεως Θασίου οἴνου Γεωπ. 8,23.

Θεσσαλικός (βλ. Πτελεατικός).

† Θηβαῖος ὁ δὲ κατὰ τὴν Θηβαΐδα καὶ μάλιστα ὁ κατὰ τὴν Κόπτον πόλιν οὕτως ἐστὶ λεπτός καὶ εὐανάδοτος καὶ ταχέως πεπτικός ὡς καὶ τοῖς πυρεταίνουσι διδόμενος μὴ βλάπτειν Ἄθην. A 33f. (ὅτι συγκέχεται παρὰ τισὶ τῷ Θηραίῳ βλ. Pezop. σ. 50).

Θηραῖος μέλας, παχὺς καὶ γλυκὺς ὀνομαστὸς παρ' ἀρχαίοις οἴνος. Γαλην. VI, σ. 337 ὅσοι δὲ χωρὶς τοῦ στύφειν μέλανές τε εἰσὶ καὶ παχεῖς, οἷος ὁ Σκυβελίτης καὶ ὁ Θηραῖος σ. 800. X, σ. 833 XI, σ. 649. XV, σ. 632 γλυκεῖς γούν οἶνοι διαφερόντως εἰσὶν ὁ τε Θηραῖος καὶ ὁ Σκυβελίτης, ἀμφοτέρω παχεῖς τε καὶ μέλανες ὄντες, γλυκεῖς δὲ οἱ κατὰ τὴν Μαιονίαν... ὁ Θηρινός τε καὶ Καρύινος. Πουλυδ. 6, 17 καὶ Θήραιον (ἐκάλουν) τὸν ἐκ Κρήτης βλ. Κρητικός.

Θηρινός Γαλην. VI, σ. 338, 801 τὸ δὲ τοῦ Θηρινοῦ χρῶμα μέλαν μὲν, ἀλλ' οὐκ ἴσον τῷ Καρυίνῳ (ὁ κ. Pezop. ἐδιώρθ. Θηρηγός καὶ Καρυηγός, ἀλλ' ἡμεῖς ἠκολουθήσαμεν τῷ τελευταίῳ ἐκδότῃ τοῦ Γαληνοῦ Q. Helmbreich (1). (ἀλλ. παραπομ. βλ. εἰς Pezop. σ. 50) προβλ. Καρύινος.

Θουρίνος Στράβ. 6, σ. 264 καὶ ὁ Θουρίνος δὲ τῶν ἐν ὀνόματι οἴνων ἐστίν. Στεφ. Βυζ. ἐν λ. Θούριοι. Plin. XIV, 6, 8. (σήμερον ἐν τούτοις ἐν Θουρίοις παράγουσιν ἐξαιρετὸν βεβρασμένον ρητινίτην.

Θούσχος Γαλην. X, σ. 833 ὑδατώδεις μὲν οὖν ἐστὶν τὴν σύστασιν ὁ τε Ἀδριανός... καὶ Θούσχος. VI, σ. 335 ὅσοι τ' Ἀμιναῖοι κατὰ τὴν Ἰταλίαν γεννῶνται περὶ τε Νεάπολιν καὶ κατὰ τὴν Θούσκων γῆν. σ. 806. Martialis 13, 118 Tussi cadi δηλ. Θούσκοι κάδοι ἦται οἶνοι.

Θυμελαίτης ὁ διὰ θυμελαίας (φυτὸν) καὶ γλεύκους «καθαίρει ὑδατώδη καὶ σωλῆνας τήκει» Διοσκ. 5,68.

Θυμβρίτης ὁ διὰ θύμβρης (φυτὸν) καὶ γλεύκους «ἁρμόζει πρὸς δυσπεψίας, δυσενεργείας, νεύρων πόνους» κτλ. Διοσκ. 5,50.

Θυμίτης ὁ διὰ θύμου (θυμάρι). ὅπως καὶ ὁ θυμβρίτης. Διοσκ. 5,49.

Ἰκάριος Ἄθην. A 30b θαυμάζεται καὶ ὁ Ἰκάριος οἴνος ὡς Ἀμφίς : «ἐν Θουρίοις τοῦλαιον, ἐν Γέλα φακοί, Ἰκάριος οἴνος,

(1) Corpus medicorum τόμ. V, 9, 1, Lepsiae et Berolini 1914, σ. 221, 5.

ἰσχάδες Κιμώλιαι». γίνεται δὲ ἐν Ἰκάρῳ, φησὶν Ἐπαρχίδης, ὁ πράμνιος. προσαγορεύεται δὲ ἢ ἄμπελος ἢ τὸν Ἰκάριον πράμνιον φέρουσα ὑπὸ μὲν τῶν ξένων ἱερά.

Ἴνυκῖνος βλ. Ἑρρ. Στεφ. Θησ. ἐν λ.

Ἴπποδαμάντειος οἶνος ποιὸς ἐν Κυζίκῳ Ἡσύχ. Plin. XIV, 7, 9. βλ. Μυστικὸς.

Ἴσμαρικός Ἀθην. Α 30f. παρήγετο ἐν Ἰσμάρῳ τῆς Μαρωνείας ἐν Θράκῃ Πολυδ. 6,16, καὶ Σουΐδας.

Ἴστρικός Διοσκ. 5,10 ὁ δὲ Ἴστρικός λεγόμενος ἔοικε τῷ Πραιτουκανῶ οὐρητικώτερος ὑπάρχων.

Ἴταλικός Στράβ. 4, σ. 206 καὶ ὁ γε Ῥαιτικός οἶνος τῶν ἐν τοῖς Ἰταλικαῖς ἐπαινουμένων οὐκ ἀπολείπεσθαι δοκεῖν 6, σ. 268. Διοσκ. 5,11 διαφέρουσι δὲ τούτων οἱ Ἰταλικοί, ὡς ὁ Φαλέρνος, Συρεντῖνος, καὶ Καΐκουβος. Γαλην. Χ, σ. 831 ἄριστοι δ' εἰσὶ τῶν τοιούτων οἴνων Συρεντῖνος, Σιγνῖνος, Σαβῖνος, Τιβουρτῖνος, Μάρσος, Ἰταλιῶται πάντες οὔτοι (βλ. καὶ ἄλλα παρὰ Rezor. σ. 51—2).

Ἴωτάλινος οἶνος Ἰταλικὸς Ἀθην. Α 27d βλ. Μαμέρτῖνος. Plin, XIV, 6,8 Potulana, ἐνθ. ὁ Casaub. γράφει Πωταλῖνος καὶ ἄλλ. Πωτικανός.

καθαρτικός οἶνος Γεωπ. 8,18 (ἐγίνετο ἐμβαλλομένων κατὰ τὴν φυτεῖαν τῆς ἀμπέλου ριζῶν μέλανος ἐλλεβόρου).

Καΐκουβος Στράβ. 5, σ. 234 ὁ δὲ Καΐκουβος καὶ ὁ Φουνδανός καὶ ὁ Σητῖνος τῶν διωνομασμένων (οἴνων) εἰσὶ. Διοσκ. 5,10 ὁ δὲ Καΐκουβος γλυκὺς ὢν ἀδρομερέστερός ἐστι τοῦ Ἀλβανοῦ. Ἀθην. Α 27a εὐγενῆς δὲ ὁ Καΐκουβος, πληκτικός, εὐτονος. παλαιούται δὲ μετὰ ἱκανὰ ἔτη. Γαλην. Χ, σ. 834 (καὶ ἄλλ. παρὰ Rezor. σ. 52).

καλαμινθίτης ὁ διὰ καλαμίνθης (φυτὸν) Διοσκ. 5,52 ποιεῖ δὲ στομαχικοῖς καὶ ἀνορεκτοῦσι καὶ πρὸς ἕκτερον.

Καληνός Στράβ. 5, σ. 243 καὶ μὴν τὸν οἶνον τὸν κράτιστον ἐντεῦθεν ἔχουσι Ρωμαῖοι τὸν Φαλερνὸν καὶ τὸν Στατανὸν καὶ τὸν Καληνόν. Plin. XIV, 6, 8. Horat. Od. 1,20,9 *Caebum et prelo domitam Caleno—tu hibes uvam.*

Καμπανός Διοσκ. 5,11 πρὸς δὲ τὴν ἐν ὑγιείᾳ χρῆσιν εὐθετοὶ οἱ ἀθάλασσοι, αὐστηροὶ καὶ λευκοί. διαφέρουσι δὲ τούτων οἱ Ἰταλικοί...καὶ ἄλλοι πολλοὶ οἱ ἀπὸ τῆς Καμπανίας.

κανθαρίτης ὁ διὰ κανθάρου σκευαζόμενος Plin. XIV, 7, 9.

καπνίας· γλυκὺς οἶνος βεβρασμένος Ἀθην. A31e κάλ-
λιστος δὲ οὗτος γίνεται ἐν Βενεβέντῳ πόλει Ἰταλίας.

Καρυῖνος· Γαλην. XV, σ. 632 γλυκεῖς δὲ καὶ οἱ κατὰ τὴν
Μαιονίαν (τῆς Λυδίας) γινόμενοι, ὁ Θηρινός τε καὶ Καρυίνος,
τοσοῦτῳ πάχει τε καὶ μελανότητι διαφέροντες τῶν εἰρημένων,
ὅσον καὶ γλυκύτητι λείπονται. XI, σ. 801 μέλαν δὲ τὸ τοῦ Καρυί-
νου χρωμ' ἐστὶ, γλυκέος ὄντος αὐτοῦ. τὸ δὲ τοῦ Θηρίνου μέλαν
μὲν ἀλλ' οὐκ ἴσον τῷ Καρυίνῳ. VIII, σ. 774....ἔοικε τῷ τε
γλυκεῖ τῷ Κρητικῷ καὶ τῷ Σκυβελίτῃ καλουμένῳ κατὰ τε τὴν
χρόαν καὶ γλυκύτητα καὶ πάχος. (βλ. Pezop. σ. 53—4).

Καρύστιος· ἐκ Καρύστου, ὅς ἐστι πλησίον Ἀρκαδίας
Ἀθην. A 31d· πρβλ. Στράβ. 10, σ. 446.

Κατακεκαυμένης Στράβ. 13, σ. 628 ἅπασα ἄδεν-
δρος (ἢ Κατακεκαυμένη) πλην ἀμπέλου τῆς τὸν Κατακεκαυμένη-
την φερούσης οἶνον, οὐδενὸς τῶν ἐλλογίμων ἀρετῇ λειπόμενον.
πρβλ. 14, σ. 637. Plin. XIV, 7, 9. Εὐστάθ. εἰς Διον. Περιηγ. 837.

ὁ πρὸς κατάρρους· Διοσκ. 5,55 (μετὰ σμύρνης, πε-
πέρεως, ἴρεως καὶ ἀνήθου)

κατορχίτης· Διοσκ. 5,41 (·) διὰ σύκων σκευαζόμενος,
ὅστις καὶ συκίτης λέγεται.

Καυκῖνος· Ἀθην. A 27c εὐγενῆς καὶ ὁ Καυκῖνος καὶ τῷ
Φκληρίνῳ ἐμφορῆς (ὁ Ἐρμ. Βάρβαρος ἔχει Caulinus καὶ ταυτίζει
αὐτὸν πρὸς τὸν ἀναδενδρίτην. βλ. Pezop. σ. 55).

κέδρινος· Διοσκ. 5,36 καὶ κεδρίτης ὁ αὐτός. Ἐλάμβανον
δὲ ἐκ τῆς κέδρου (ὡς καὶ τῆς ἀρκεύθου, κυπαρίσσου, δάφνης, πι-
τύος, ἐλάτης) ἀποτιθεμένης ἢ εἰς τὸ πῦρ ἢ εἰς τὸν ἥλιον τὸ ἐξί-
δρωμα, ὅπερ ἀνεμείγνουσιν τῷ οἴνῳ, ἦν δὲ ὁ τοιοῦτος θερμαντικός,
οὐρητικός, ὑποστύφων. εἶδος ρητινίτου καὶ οὔτος.

ὁ ἐκ τῶν κερατίων ἐμβαλλομένων εἰς γλεῦκος καὶ
διατηρουμένων 30 ἡμέρας Διοσκ. 5,24.

Κερκυραῖος· Ἀθην. A 33b χαριέστατος δ' οἶνος εἰς πα-
λαίωσιν ὁ Κερκυραῖος. Εὐστάθ. παρεκβ. εἰς Ὅμηρον σ. 1573, 24.

κεστρίτης· ὁ ἐκ κέστρου τοῦ ψυχοτρόφου οἶνος, ἐμβαλλο-
μένου τοῦ φυτοῦ ἐντὸς τοῦ οἴνου. Διοσκ. 5,44 ποιεῖ δὲ πρὸς πολλὰ
τῶν ἐντὸς, πρὸς ἅπερ καὶ ὁ θάμνος αὐτῆς. καὶ καθόλου πάντες οἱ
σκευαστοὶ οἶνοι ἀναλαμβάνουσι τὴν δύναμιν τῶν μειγμάτων.

Κικόνιος· Βλ. Μεγ. Ἐτυμολ. 443,8 καὶ Σουΐδαν.

Κιλίκιος· Γαλην. XV, σ. 648 ἐγὼ γοῦν καὶ κατὰ τὴν Κι-
λικίαν καὶ Φοινίκην καὶ Παλαιστίνην καὶ Σκυρον καὶ Κρήτην εὗρον
τοιούτους οἶνους (ἐλέγετο Κιλίκιος καὶ Κίλιξ βλ. Pezop. σ. 55)–

Κλαζομένιος· Διοσκ. 5,6,9 ὁ δὲ Κῶος καὶ ὁ Κλαζομέ-
νιος διὰ τὸ θαλάττης πολλῆς μετέχειν εὐφροῦν καὶ ἐμπνευμα-
τώδεις κοιλίας τε ταρακτικοὶ καὶ νεύρων δὲ εἰσι βλαπτικοί.
Plin. XIV, 7,9 nunc gratia ante omnia est Clazomenio.

Κνίδιος· Ἀθην. Α 32e ὁ δὲ Κνίδιος αἵματος γεννητικός,
τρόφιμος, κοιλίαν εὐλυτον κατασκευάζων (βλ. Pezop. σ. 36).

κονδίτον· σκευασία οἴνου. Ὀρειβ. I, 434 12 μέλιτος λίτρ.
ε', οἴνου πρωτείου λίτρ. λ', πεπέρεως γο α' τρίψας τὸ πέπερι, μίξας
τῷ οἴνω καὶ ἀπαφρίσας τὸ μέλι ἔνωσον τῷ οἴνω καὶ ἀναδήσας ἕα.
ἀλλαχοῦ ἐμβάλλει καὶ ἀρώματα σ. 433,12. Θεοφ. Νόνν. II, σ. 12
δίδου οἴνον παλαιὸν πίνειν καὶ κονδίτον (1).

κονυζίτης· Διοσκ. 5,53 διὰ κονύζης καὶ γλεύκους «ἔστι
δὲ πάντων μᾶλλον θηριακός», ἦτοι ἀντίδοτον κατὰ τῶν ἰοβόλων.

Κορίνθιος· Ἀθην. Α 30f Κορινθίου οἴνου Ἄλεξις μνημο-
νεύει ὡς σκληροῦ «οἴνος ξενικός παρῆν· ὁ γὰρ Κορίνθιος—βασα-
νισμὸς ἔστι».

Κρής καὶ Κρητικός· Αἰλ. Ποικ. ἱστορ. 12,31 καὶ
ἐπὶ τούτοις γλυκὺς τις οἴνος ἐκαλεῖτο πρέπων τῷ ὀνόματι τὴν γεῦ-
σιν, καὶ Κρής ἄλλος. Ἀρετ. σ. 194 Kühn σίραιον ἑλληνικὸν ἢ
Κρήτα, σ.322 ξύν τινι γλεύκει Θηραίω τῷ Κρητὶ (ὅτι καὶ ὁ Θηραῖος
ἐλέγετο Κρητικός βλ. Pezop. σ.56), Γαλην. XIII, σ. 8 οἷ τε μαλα-
κοὶ οἴνοι καὶ γλυκεῖς ὁ Κρητικός, Θηραῖος καὶ Σκυβελίτης ἐπιτή-
δευσι. σ. 25, 212. Ὀρειβ. I, σ. 374. Διοσκ. 5,6,4, ὁ δὲ ἐκ τῆς θει-
λοπεδευθείσης (ἡλιασθείσης) σταφυλῆς ἢ ἐπὶ τῶν κλημάτων ὀπτη-
θείσης καὶ τριβομένης γινόμενος γλυκὺς, καλούμενος δὲ Κρητικός
ἢ πρότροπος ἢ Πράμνιος κτλ. παχὺς καὶ πολύτροφος (βλ. Pezop.
σ. 57). βλ. Θηραῖος.

κρίθινος οἴνος· ὁ ζύθος Ἡροδ. 2,77. Ἀθην. Α 34b
εὐρεθῆναι τε βοήθημα παρ' αὐτοῖς (τοῖς Αἰγυπτίοις), ὥστε τοὺς
διὰ τένιν ἀποροῦντας οἴνου τὸν ἐκ κριθῶν γενόμενον πίνειν.
ζύθος πύρινος μετὰ μέλιτος ἐσκευασμένος (παρὰ Κελτοῖς), κα-
λεῖται δὲ κόρμα. Ἀθην. Δ 162c ζύθος σκευάζεται ἐκ τῆς
κριθῆς. ἔστι δὲ διουρητικός καὶ νεφρῶν καὶ νεύρων ἀπτικός κτλ.
Διοσκ. 2,87 καὶ 88 καὶ τὸ καλούμενον δὲ κοῦρμι, σκευαζό-
μενον δὴ ἐκ τῆς κριθῆς, ᾧ καὶ ἀντὶ οἴνου πόματι πολλάκις χρῶν-
ται, κεφαλαλγὲς ἔστι καὶ καχόχυμον καὶ τοῦ νευρώδους βλα-

(1) Theophrastus Nonni, Epitome de curatione morborum graece
ac latinae, J. O. Steph. Bernard. Gothae 1794—5, τόμ. I—II.

πτικόν. σκευάζεται δὲ ἐκ πυρῶν (δημητριακῶν) τοιαῦτα πόματα, ὡς ἐν τῇ πρὸς ἐσπέραν Ἰβηρία καὶ Βρεττανία.

κυδωνίτης· Διοσκ. 5,20 ὁ μὲν οὖν κυδωνίτης, ὃν ἔνιοι μῆλίτην καλοῦσι, σκευάζεται οὕτως κλπ. (παραμενόντων τῶν κατακεκομμένων κυδωνίων εἰς γλεῦχος ἡμέρας 30) ἔστι δὲ στυπτικός, εὐστόμαχος κτλ.

κυπαρίσσινος· Διοσκ. 5,36 σκευάζεται καὶ ἀρμόζει, ὅπως καὶ ὅπου ὁ κέδρινος.

Κῶος· Ἰπποκρ. σ. 474. Kühn πινέτω οἶνον αὐστηρὸν Κῶον ὡς μελάντατον. Στράβ. 14, σ. 657 εὐκαρπὸς τε πᾶσα (ἢ Κῶς) οἴνω δὲ καὶ ἀρίστη, καθάπερ Χίος καὶ Λέσβος. σ. 637. Διοσκ. 5,6,9 βλ. Κλαζομένιος. ὁ δὲ Ἀθῆν. Α 32e καὶ 33b λέγει ὅτι ἦν τεθαλασσωμένος οἶνος. Plin. XIV, 8,10. Εὐσταθ. σ. 871,30. Γεωπ. 8,17. (βλ. Pezop. 57).

Λαβικανός· Ἀθῆν. Α26f ὁ Λαβικανὸς ἡδύς καὶ λιπαρὸς τῇ γεύσει μεταξὺ Φαλερίνου καὶ Ἀλβανοῦ.

Λαγαριτανός. Στράβ. 6, σ.263 μετὰ δὲ Θουρίους Λαγαρία φρούριον (ἀποικία Φωκαέων)... ὅθεν καὶ ὁ Λαγαριτανὸς οἶνος. γλυκὺς καὶ ἀπαλὸς καὶ παρὰ τοῖς ἰατροῖς σφόδρα εὐδοκιμῶν. Στέφ. Βυζ. λ. Λαγαρία. Plin. XIV. 6, 8.

Λαδικηνός· Ἀλεξ. Τραλλ. II, σ. 482 ἡ τοῦ γλυκέος τοῦ Κρητικοῦ ἢ Λαδικηνοῦ ἢ Σκυθοπολίτου.

Λέσβιος· λίαν ὑμνούμενος παρὰ ποιηταῖς. Διοσκ. 5,6,9 ὁ δὲ Λέσβιος εὐανάδωτος, κουφότερος τοῦ Χίου καὶ εὐκοίλιος. Γαλην. Χ, σ. 832 ὁ μὲν Λέσβιος εὐδηλὸς ἔστι... τριῶν δ' οὐσῶν ἐν Λέσβῳ πόλεων, ἦττον μὲν εὐώδης καὶ γλυκὺς ἐν Μιτυλήνῃ γεννᾶται, μᾶλλον δὲ εὐώδης καὶ γλυκὺς ἐν Ἐρεσσῶ κάπειτα ἐν Μηθύμνῃ. σ. 835. XIV, σ. 28 καὶ τῶν οἴνων πολλῶν ὄντων τῶν ἐν Λέσβῳ γεννωμένων, ὁ κίρρὸς καὶ μὴ παχύς, εὐώδης καὶ στύφων μὲν ἦχιστα, βραχυτάτην δὲ γλυκύτητα ἔχων... καλεῖται μὲν ἰδίως Λέσβιος κτλ. Ἀθῆν. Α 28e (βλ. ἐν τῷ κειμένῳ). Plin. XIV, 7,9 (βλ. Pezop. σ. 58).

Λευκάδιος· Ἀθῆν. Α 29a.

Ὁ Λευκάδιος πάρεστι καὶ μελέτιος

οἰνίσκος οὕτω πότιμος (Εὐβουλος).

Λιβυκός· Στράβ. 17, σ. 799 εἰτ' Ἀντίφραι... ἅπαντα μὲν ἡ χώρα αὕτη οὐκ εὖοινος, πλείω δεχομένου τοῦ κεράμου θάλατταν ἢ οἶνον, ὃν δὲ καλοῦσιν Λιβυκόν. Στεφ. Βυζ. Ἀντίφρα, πολίχινιον Ἀλεξανδρείας ἐγγύς... οὐκ εὖοινον, τὸν δ' οἶνον καλοῦσι Λιβυκόν.

Λύττιος· οὕτως ἐπιγράφονται ἀμφορεῖς οἴνου εὐρεθέντες

έν Πομπηία ἴσ. ἐκ πόλεως Λύττου ἢ Λύκτου τῆς Κρήτης. (βλ. Pezop. 59).

Μάγνης· Ἐρμιππος παρ' Ἀθαν. Α 29e Μάγνητα δὲ μελιχόδωρον καὶ Θάσιον κτλ.

μαλαβαθρίτης· ὁ διὰ μαλαβάθρου (φυτὸν) Διοσκ. 5,57 (βλ. ναρδίτης).

Μαμερτῖνος· Ἀθην. Α 27d ὁ δὲ Μαμερτῖνος ἔξω μὲν τῆς Ἰταλίας γίνεται καὶ γινόμενος ἐν Σικελίᾳ καλεῖται Ἰωτάλιος (βλ. λεξ. καὶ Σικελιωτικός). *ἔλ. δελτίον*

μανδραγορίτης· Διοσκ. 5,71 (τοῦ φλοιοῦ τῆς ρίζης ἐμβαλλομένου εἰς γλεῦκος). 4,75, 3 ἔνιοι δὲ καθέψουσιν οἴνω τὰς ρίζας ἄχρι τρίτου καὶ διυλίσαντες ἀποτίθενται, χρώμενοι ἐπὶ τῶν ἀγρυπνούντων...καὶ ἐφ' ὧν βούλονται ἀναισθησίαν τεμνομένων ἢ καιομένων ποιῆσαι.

μαραθίτης· ὁ διὰ μαράθου (μάλαθρον) σπέρματος, στομαχικός καὶ οὖρητικός Διοσκ. 5,65.

Μαρεώτης· Στράβ. 17, σ. 799 ἡ δὲ Μάρεια λίμνη...ἔχει δὲ ὀκτὼ νήσους καὶ τὰ κύκλω πάντα οἰκούμενα καλῶς. εὐοινία τὲ ἐστὶ περὶ τοὺς τόπους, ὥστε καὶ διαρκεῖσθαι πρὸς παλαιώσιν τὸν Μαρεώτην οἶνον. Ἀθην. Α 33d ὅτι ὁ Μαρεώτης οἶνος ὁ Ἀλεξανδρεωτικός τὴν μὲν προσηγορίαν ἔχει ἀπὸ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ λίμνης Μαρείας...πολλὴ δὲ ἡ περὶ τὴν γῆν ταύτην ἄμπελος, ἥς καὶ ἡ σταφυλὴ πάνυ βρωθῆναι εὖστομος καὶ ὁ γινόμενος οἶνος κάλλιστος· λευκός τε γὰρ καὶ ἠδύς, εὖπνους, εὐανάδοτος, κεφαλῆς οὐ καθικνούμενος. Γεωπ. 20, 15. (βλ. Ἀλεξανδρεωτικός).

Μαρσικός· Ἀθην. Α 26f ὁ Μαρσικός δὲ (Ἰταλικός) πάνυ αὐστηρός, εὐστόμαχος δὲ· Γαλην. VI, σ. 337, X, σ. 831 ἄριστοι δ' εἰσὶ τῶν τοιούτων οἴνων Σουρρεντῆνος... Μάρσος. VI, σ. 15. ὁ μέντοι Τιβουρτῖνος καὶ Μάρσος αὐστηροί τε καὶ ραδίως ὀξυνόμενοι... Ὀρειβ. I, σ. 351.

Μαρωνείτης· Πολυδ. 6, 16. Γαλην. XIII, σ. 1041 γλεύκους προσφάτου Μαρωνείας σταφυλῆς.

Μασσαλιήτης· Ἀθην. Α 27c ὁ Μασσαλιήτης καλός. ὀλίγος δὲ γίνεται, παχὺς σαρκώδης. Δ 152c οἶνος ἐξ Ἰταλίας καὶ τῆς Μασσαλιητῶν χώρας παρακομιζόμενος ἄκρατος δ' αὖτος. Γαλην. XI, σ. 87 οἴνω λεπτῶ τε καὶ λευκῶ καὶ ὑποστύφοντι, οἶος ὅ τε Φαλερῖνος καὶ ὁ Μασσαλιώτης καὶ ὁ Σαβῖνος. Plin. XIV, 6, 8. Martial. 3,82. 10, 36.

μελαμψίθιος· Διοσκ. 5, 6, 4 ὁ δὲ ἐκ θειλοπεδευθείσης (ἠλιασθείσης) σταφυλῆς ἢ ἐπὶ τῶν κλημάτων ὀπτηθείσης καὶ τρι-

βομένης γινόμενος γλυκύς... (βλ. Κρής) ὁ μὲν μέλας, καλούμενος δὲ μελαμψίθιος, παχύς ἐστι καὶ πολύτροφος... ἰδίως δὲ ἐπὶ τῶν τῆν κοιλίαν ρευματιζομένων ἀρμόζει ὁ μελαμψίθιος.

μελιτίτης· Διοσκ. 5,7 δίδεται μὲν ἐν χρονίοις πυρετοῖς τοῖς ἀσθενῆ τὸν στόμαχον ἔχουσι κτλ. εὐώδης γὰρ ἐστι καὶ θρεπτικός... σκευάζεται... πρὸς πέντε χοεῖς αὐστηροῦ γλεύκους... μέλιτος χοῦν ἓνα καὶ ἄλῶς κύαθον ἓνα.

Μενδαῖος· ἐκ Μένδης πόλεως τῆς Χαλκιδικῆς. Ἴπποκρ. II, σ. 472 Kühn οἶνον δὲ πινέτω λευκὸν Μενδαῖον. Ἐρμιππος Ἄθην. A 29e Μενδαίω μὲν καὶ ἐνουροῦσιν θεοὶ αὐτοὶ στρώμασιν ἐν μαλακοῖς

29f φησὶ δὲ Φαινίας ὁ Ἐρέσιος Μενδαίοις τοὺς βότρυς ἐπὶ τῇ ἀμπέλῳ ραίνειν τῷ ἐλατηρίῳ· διὸ γίνεσθαι τὸν οἶνον μαλακὸν (ἐλατήριον=τετράγγουρον) βλ. Pezop. 60.

Μενδήσιος· Γαλην. XIX, σ. 736 ἀντὶ Μενδησίου οἴνου οἶνος Ἰταλικός. ἦν δὲ ἡ Μένδη πόλις τῆς κάτω Αἰγύπτου· ὄθεν καὶ Μενδήσιον στόμα (βλ. Pezur. σ. 60).

μερσίτης· Γεωπον. S, 2, 10 βλέπ. δενδρογάληνος.

μεσπιλίτης· ὁ ἐκ τῶν μεσπίλων Διοσκ. H, 24 στυπτικός καὶ εὐστόμαχος.

Μεσωγίτης· Διοσκ. 5, 6, 9 ὁ δὲ ἐκ τῆς Ἀσίας Μεσωγίτης ἐκ τοῦ Τιώλου κεφαλαλγῆς καὶ νεύρων βλαπτικός. Plin. XIV, 7, 9 nam Mesogioten capitis dolores facere compertum est (βλ. Ἀρομεύς).

μηλίτης· (βλ. κυδωνίτης) ὁ ἐκ κυδωνίων μῆλων παρασκευαζόμενος.

Μητροπολίτης· Στράβ. 14, σ. 637 βλ. Ἐφέσιος.

Μοναρίτης· Στράβ. 12, σ. 534 πᾶσα γὰρ (ἡ Μελιτηνὴ) ἐστι τοῖς ἡμέροις δένδροις κατάφυτος μόνη τῆς ἕλλης Καππαδοκίας, ὥστε καὶ ἔλαιον φέρειν καὶ τὸν Μοναρίτην οἶνον τοῖς ἔλληνοισι ἐνάμιλλον.

Μονεμβασιώτης· Δημ. Πεπαγωμένος 35c καὶ ἐν Ducang. Glossar. I, σ. 948 οἴνου Μονεμβασιώτου διὰ τὸ ὑγρὸν.

μορίτης· Collect. des anc. alchimistes grecs par Berthelot σ. 183, 15 οἶνος ἐκ μύρων (μοῦρα) ἤτοι συκαμίνων (ἐν τῇ ἐμῇ πατρίδι ἐκ τούτων παράγεται ἐξαιρετικὸν ρακίον).

Μυκόνιος· Plin. XIV, 7, 9 (βλ. Κνίδιος).

Μύνδιος· Ἄθην. A 32e οἱ δ' ἐπιμελέστερον τεθαλαττωμένοι οἶνοι ἀκραίπαλοι τέ εἰσι καὶ κοιλίας λύουσι... τοιοῦτος δ' ἐστὶν

ὁ τε Μύνδιος καὶ ἀπὸ Ἀλικαρνασσοῦ· ὁ γοῦν κυνικός Μένιππος ἀλμοπότιν τὴν Μύνδον φησὶν σ. 33b (βλ. Κῶος) Εὐστάθ. σ. 871, 30.

μυρίνης· Πελυδ. 6, 17 ἦν δὲ τις καὶ μυρίνης οἶνος μύρω κεκραμένος. οἱ δὲ τὸν γλυκὺν οὕτως οἶονται κεκληῆσθαι. Ποσειδίππος παρ' Ἀθην. Α 32b.

διψηρὸς ἄτοπος ὁ μυρίνης ὁ τίμιος.

μυρρίνης· ἢ μυρτίτης (οὕτως ἐν πολλοῖς κώδιξι γράφεται ὁ μυρίνης)· ὁ ἐκ τῶν μύρτων Αἰλ. Ποικ. ἱστορ. 12, 31. ὁ αὐτὸς καὶ μυρσινίτης· Διοσκ. 5, 29 δεῖ λαβόντας τῶν μελαίνων (sic) μυρσινῶν τοὺς ἀκρέμονας καὶ τὰ φύλλα σὺν τοῖς μύρτοις κόπτειν καὶ βάλλειν εἰς τοὺς τρεῖς τοῦ γλεύκους χοεῖς τῆς μυρσίνης κεκομμένης μνᾶς δέκα καὶ ἔψειν ἄχρις οὗ ἂν δύο χοεῖς ἀπολειφθῶσι (χρήσιμος πρὸς πολλά)· ἀλλὰ καὶ ὁ ἐκ μύρων κατασκευαζόμενος λέγεται μυρρινίτης· «τί δὲ οὐκ ἐκεῖνα τοῖς Ἑλλησι τρυφῆς ἀπόδειξις; μύρω γὰρ οἶνον μιγνύντες οὕτως ἔπινον καὶ ὑπερηγάζοντο τὴν τοιαύτην κρᾶσιν, καὶ ἐκκλεῖτο ὁ οἶνος μυρρινίτης» Αἰλ. Ποικ. ἱστορ. 12, 31.

μυσιαστός· Ἱππιατρ. σ. 46 ἔκδ. Valentini 1814. ἴσως ὁ ἐκ τοῦ μούστου κατασκευαζόμενος μυστάτης—μουστάτης.

Μύσιος· Γαλην. X, σ. 833 γεννᾶται δὲ καὶ κατὰ τὴν Ἑλλησποντιακὴν Μυσίαν οἶνος ὅμοιος τῷ Σουρρεντίνῳ Μύσιος ὀνομαζόμενος κατ' ἐξοχὴν. VI, 334. XIII, σ. 659. Μιχ. Ἀκομιν. II, σ. 336, 29 ραδίως δ' ἂν χρῆσαιμεθ' τοῖς φύσει θερμοτέροις οἶνοις Λεσβίῳ καὶ Μυσίῳ τῷ Ἀσιανῷ κτλ.

Μυστικός· Plin. XIV, 7, 9 post haec Hippodamantio, Mystico.

Μυτιληναῖος· Ἀθην. Α 30b ὅτι Μυτιληναῖοι τὸν παρ' αὐτοῖς γλυκὺν οἶνον πρόδρομον καλοῦσι ἄλλοι δὲ πρότροπον. Γαλην. X, 831. XIII, 405. XIV, 29 βλ. Λέσβιος· Πτωχοπρόδρ. I, 355 (ἔκδ. Legrand Bibl. gr. vulgaire).

οὐδὲ γὰρ πίνουσι Χιώτικον εἰς κόρον,
ἀλλὰ γλυκὺν Μιτυληναῖον καὶ Κρητικὸν ἀθύρην.

(βλ. Κοραῆ Ἄτακ. I, σ. 283).

Νάξιος· Ἀθην. Α 30f Ἀρχίλοχος τὸν Νάξιον τῷ νέκταρι παραβάλλει Β 54d. Στεφ. Βυζ. Βιβλίη Θράκης, ἀπὸ ταύτης ὁ Βίβλιος οἶνος. οἱ δὲ ἀπὸ βιβλίας ἀμπέλου. Σῆμος δ' ὁ Δῆλιος τὸν Νάξιόν φησι· ἐπειδὴ Νάξου ποταμὸς Βίβλος.

να ρδίτης· Διοσκ. 5,57 ὁ διὰ Συριακῆς νάρδου καὶ Κελτικῆς καὶ μαλαβάθρου σκευαζόμενος οὕτως: «ἐκάστου τούτων ἡμιναῖον λαβὼν εἰς δίχουν (= δύο χόας) γλεύκους κάθες, καὶ μετὰ μῆνας δύο διύλιζε (πρὸς πολλὰ χρήσιμος). 59 ὁ διὰ τῆς ἀγρίας νάρδου (ρίζαι) ὁμοίως.

Νεαπολίτης· Γαλην. Χ, σ. 833 ὅτε Νεαπολίτης ὁ Ἀμιναῖος ἐν τοῖς περὶ Νεάπολιν χωρίοις γινόμενος... VI, σ. 806 καὶ περὶ Νέαν δὲ πόλιν ὁ κατὰ τὸν ὑπερκείμενον αὐτῇ λόφον Ἀμιναῖος ἐν τάχει πότιμος γίνεται. XIV σ. 16. Ἀθην. Α 27c ὁ ἐν Νεαπόλει Τρεβιλλικός εὐκρατος τῇ δυνάμει, εὐστόμαχος, εὐστομος.

νέκταρ· Ἀθην. Α 32b Χαιρέας δὲ ἐν Βαβυλῶνι οἶνον φησι γίνεσθαι τὸν καλούμενον νέκταρ 29f. 387 καλῶς οὖν Ἀρίστων ὁ Κεῖός φησιν ἡδιστον ποτὸν εἶναι τὸ ἅμα μὲν γλυκύτητος, ἅμα δὲ εὐωδίας κρινωνοῦντα· διὸ καὶ τὸ καλούμενον νέκταρ κατασκευάζειν τινὰς περὶ τὸν Λυδίας Ὀλυμπον οἶνον καὶ κηρία συγκρινάντας εἰς ταῦτά καὶ τὰ τῶν ἀνθῶν εὐώδη. οἶδα δ' ὅτι Ἀναξανδρίδης τὸ νέκταρ οὐ ποτόν, ἀλλὰ τροφήν θεῶν εἶναι λέγει (Πρβλ. οἰνόμελι). Ἐν Γεωπ. 8,25 τὸ οἰνόμελι λέγεται τὸ νέκταρ.

νεκταρίτης· Διοσκ. 5,56 ὁ δὲ νεκταρίτης σκευάζεται ἐκ τοῦ Ἑλενίου, ὃ ἐνιοι... νεκτάριον καλοῦσι (ἐκ ξηρῶν ριζῶν εἰς γλεῦκος ἐμβαλλομένων).

Νουμεντανός· Ἀθην. Α 28b ὁ Νουμεντιανὸς ἀχμάζει ταχύ καὶ ἀπὸ ἐτῶν πέντε πότιμός ἐστιν. ἔστι δ' οὔτε λίαν ἡδύς οὔτε λεπτός. Martial. 13, 119 Nomentana vina. Colum. 3,3.

οἶνάνθινος· Διοσκ. 5,25 λαβὼν τῆς ἀγρίας ἀμπέλου τὸ ἄνθος βρυσούσης ξηρὸν μνᾶς δύο κάθες εἰς μετρητὴν γλεύκους πρὸς ἡμέρας λ', εἶτα διυλίσας ἀπόθου. (πρὸς τόνωσιν στομάχου καὶ ὄρεξιν κτλ.). Γεωπ. 5, 51, 1-2 ληπτέον δὲ παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ ἄνθους τῶν βοτρύων δηλ. ἀφαιρουμένων καὶ ξηρανομένων ἐν σκιᾷ ἐπιχυτέον οἶνου εὐώδους παλαιοῦ ἐψητοῦ τὸ ἴσον... 7,25 εὐώδη τὸν οἶνον ποιεῖ.

οἶνανθίτης· Ροῦφος Ἐφέσιος σ. 573.

οἰνόμελι· Διοσκ. 6,8 οἰνόμελι δὲ διαφέρει τὸ ἐκ τοῦ παλαιοῦ οἶνου καὶ αὐστηροῦ καὶ μέλιτος καλοῦ γινόμενον... ἔστι δὲ τὸ μὲν παλαιὸν θρεπτικόν, τὸ δὲ μέσον εὐκοίλιον, οὐρητικόν... κινεῖ ὄρεξιν· σκευάζεται δὲ πρὸς δύο μετρητάς οἶνου ἐνός μέλιτος μειγνυμένου. Γεωπ. 8, 25, 3 ἄλλοι δὲ οἰνόμελι οὕτω ποιοῦσι (διὰ πολλῶν ἀρωμάτων) τοῦτο καλοῦσιν τινες νέκταρ.

Οἶνου ντιάδας· Ἀθην. Α 31d οἶνος ἐκ πολιγνίου τῆς Λακωνικῆς.

ὄμφακίας. Ἀθην. Α 26d (βλ. Ἀλβανός) Ἰταλικὸς οἶνος.

ὄμφακίτης· Διοσκ. 5, 6, 14 ὁ δὲ καλούμενος ὄμφακίτης σκευάζεται ἰδίως ἐν Λέσβῳ θειλοπεδευομένης (ἠλίαζομένης) μήπω κατὰ πάντα πεπεύρου τῆς σταφυλῆς οὔσης...στυπτικὴν δὲ καὶ ἔχει δύναμιν καὶ εὐστόμαχον (πρέπει νὰ παλαιωθῆ). Γεωπ. 8,11.

ὄμφακομελίτης· Διοσκ. 5,23 ὄμφακόμελι δὲ σκευάζεται...λαβὼν ὄμφακας, μήπω περκαζούσας (ὠρίμους) ἠλίαζε ἐπὶ ἡμέρας τρεῖς καὶ μετὰ ταῦτα ἐκθλίψας βάλε πρὸς τρία μέρη τοῦ γυλοῦ μέλιτος καλλίστου ἀπηφρισμένου μέρος ἐν καὶ ἠλίαζε καταγγίσας εἰς κεράμους. ἀρμόζει στομαχικοῖς, κοιλιακοῖς, ἢ χρῆσις.....μετ' ἐνιαυτόν.

Ὀνογλις· Ἀθην. Α 31d. φαίνεται ὀνομάζεται ὁ οἶνος οὕτως ἀπὸ ὀνόματος χωρίου.

ὄριγανίτης· Διοσκ. 5,51 δι' ὀριγάνου Ἡρακλεωτικῆς. σκευάζεται ὁμοίως τῷ θυμίτῃ, ποιῶν πρὸς τὰ αὐτὰ (βλ. θυμίτης).

Ὀυελίτερος· Ἀθην. Α 27α ὁ Ουελίτερος δὲ ἠδύς πινόμενος, εὐστόμαχος φαίνεται ὡς μεμειγμένος μετ' ἄλλου· καὶ Ουέτερος βλ. Ρεζορ. σ. 62).

Ὀυλβανός· Ἀθην. Α 26f γίνεται δὲ περὶ τὴν Καμπανίας Κύμην ὁ καλούμενος Ουλβανός, κοῦφος, πότιμος ἀπὸ ἐτῶν πέντε. Plin. XIV, 6, 8, 8. Ὁ τελευταῖος ἐκδότης τοῦ Ἀθηναίου Kaibel φρονεῖ, ὅτι γραπτέον Ουλκανός ἢ Ουολκανός δηλ. vinum Vulcanum.

Παλματιανός· Ἀλεξ. Τραλλ. II, σ. 325 εἰς οἶνον διδόμενος ἢ μυρτίτην...ἢ Παλματιανόν (οἱ κώδ. παλματιαν) σ. 327, σ. 421 ἢ τῶν ἐν Καμπανίᾳ γινομένων οἴνων, Βρεττανίου ἢ Παλματιανοῦ (βλ. σ. 324 τὰς παρατηρήσεις τοῦ ἐκδότου Ruschmann κ. ἄ. (παρὰ Ρεζορ. σ. 63—4 φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ φοινικίτης).

πανακίτης· Διοσκ. 5,62 πάνακος (φυτὸν) δραχ. ι' εἰς χροάα γλεύκους καθεὶς ὁμοίως μετάγγιζε (πρὸς πολλὰ χρήσιμος).

Παννονικός· Ἑσμ. καὶ καθημ. ὁμιλ. Πολυδ. Boucherie, σ. 134 (Ρεζορ. σ. 64)

πάσσοις· Πολύβ. 6, 25 Ἀθην. Ε 440f τὸ δὲ καλούμενον πάσσον (αἱ γυναῖκες) πίνουσι· τοῦτο δὲ ποιεῖται ἐκ τῆς ἀσταφίδος καὶ ἐστὶ παραπλήσιος πινόμενος τῷ Αἰγοσθενεῖ τῷ γλυκεῖ καὶ τῷ Κρητικῷ (πρβλ. σταφυλίτης).

Πελλαῖος· Πολυδ. 6,15. οὕτως ἔχει ὁ Ρεζορ. ὁ νέος ἐκδ. δὲν ἔχει τὴν λέξιν ἴσ. κεῖται ἐσφαλμένως ἀντὶ τοῦ Πόλλιος.

Πεπαρήθιος· οἶνος εὐτελής Ἀθην. Α 29f Ἑρμιππος:

ἀμβροσία καὶ νέκταρ ὁμοῦ. τοῦ ἔστι τὸ νέκταρ.
τούτου χρῆ παρέχειν πίνειν ἐν δαιτὶ θαλείῃ
τοῖσιν ἔμοῖσι φίλοις, τοῖς δ' ἐχθροῖς ἐκ Πεπαρήθου.

Plin. XIV, 7, 9, ὄθεν καὶ ἡ νῆσος εὐοῖνος IV, 12, 23. Ἡρακλ. Ποντ.
43.

Περπερήνιος· Γαλην. Χ, σ. 833 ἐπὶ δὲ τῆς Ἀσίας (πα-
χεῖς οἶνοι) Αἰγεάτης καὶ Περπερίνος VI, σ. 337. Ὀρειβ. I, σ. 349
ἐκ πόλεως Περπερηνῆς (βλ. Σουῖδ. Ἑλλάνικος).

Πετρίτης· Plin. XIV, 7, 9 ἐκ Πέτρως ἢ τῆς Πετραίας
Ἀραβίας. Plin. X, σ. 315, σημ. 167 τοῦ ἐκδ. Panckoucke.

πετροσελινίτης· Διοσκ. 5,65 σκευάζεται ὁμοίως τῷ
σελινίτῃ (βλ. λεξ.). Γεωπ. 8, 9,12 στόμαχον ρώννουσιν ἐρυγγάνειν
ποιῶν καὶ τὰς ὀρέξεις ἐγείρων, διουρητικὸς ἔστι καὶ ὑπνωτικὸς
φσόδρα.

πηγανίτης· ὁ διὰ πηγάνου Γεωπ. 8, 9, 13 θερμὸς πρὸς
τε τὰ δηλητήρια φάρμακα καὶ πρὸς τὰ ἐρπετὰ ἀλεξικάκως.

Πικηνός· Corp. Gloss. lat. III, 313, 56. Edict. Diocl.
σ. 11. Momms—Blümner οἴνου Πεικῆνου (βλ. σημ. σ. 68).

πισσίτης· Διοσκ. 5, 38 σκευάζεται διὰ πίσσης ὑγρᾶς
(λευκαينوμένης διὰ θαλάσσης) καὶ γλεύκους... τοῖς ὀκτῶ χοεῦσι
μίσγειν οὐγγίας β' πίσσης... μετὰ δὲ τὸ ἀναζέσαι καὶ καταστῆναι
μεταγγίζειν (χρήσιμος πρὸς πολλὰ). Πλουτ. Συμπ. 5,5 ἐκ δὲ τῆς
περὶ Βιένναν Γαλατείας ὁ πισσίτης οἶνος κομίζεται διαφερόντως
τιμώμενος ὑπὸ Ρωμαίων.

πιτύινος· Διοσκ. 5,36 οἶνος διὰ πεύκης βλ. κέδρινος,
καὶ πιτυίτης.

Πόλλιος· Ἀθην. Α 31b βιβλίαν ἄμπελον καλεῖσθαι, ἣν
Πόλλιν τὸν Ἀργεῖον... εἰς Συρακούσας κομίσαι... (ἐξ ἧς) ὁ
γλυκὺς καλούμενος Πόλλιος. Πολυδ. 6, 16 Πόλλις... ὁ Ἀργεῖος
πρῶτος ἐπεσκεύασεν ἢ ἀπὸ τοῦ Συρακουσίων βασιλέως Πόλλιδος,
ὡς Ἀριστοτέλης λέγει.

πολυποδίτης· ὁ διὰ πολυποδίου (φυτὸν) οἶνος.

πότιμος· Διοσκ. 5, 6, 15 βλ. δευτερίας.

Πραϊνεστῖνος· Ἀθην. Α 26e (ὁ Γαυρανὸς οἶνος) Πραι-
νεστίνου καὶ Τιβουρτίνου λιπαρώτερος.

Πραιτουτιανός· Διοσκ. 5, 6, 8 ὁ δὲ Πραιτουτιανὸς
καὶ αὐτὸς ἐκ τῶν κατ' Ἀδριάν κομιζόμενος τόπων εὐώδης καὶ
λειώτερός ἐστιν (κοινῶς κατὰ Ρεζορ. ἐλέγετο Πραιπιανός, ἄλλοι

γράφουσι Πραιτετιανός). Plin. XIV, 6, 8 ex reliquis autem a supero mari Praetutia atque Ancone nascentia.

πράμνιος (—ειος,—εος)· Διοσκ. 5,6,4 οἶνος ἡλιαστός, γλυκύς. Ἄθην. Α 31d Ἀλκίφρων δ' ὁ Μαίανδριος περὶ τὴν Ἐφεσίαν φησὶν εἶναι ὀρείαν κώμην τὴν πρότερον μὲν καλουμένην Λητούς νῦν δὲ Λατώρειαν... ἐν ἧ γίνεσθαι τὸν πράμνιον οἶνον. βλ. Στεφ. Θησ. VI, σ. 155 6d. Pape-Benseler Wört d. gr. Eigenn. Ebeling, Lexicon homer. Κοραῆ, Πρόδρ. Ἑλλ. βιβλ. σ. 330. (βλ. φαρμακίτης).

πρασίτης ὁ διὰ πρασίου οἶνος. Διοσκ. 5,48 πρασίου τοῦ ἀκμαίου φύλλων κόψας χρίνικας β' κάθεσ εἰς μετρητὴν γλεύκουσ. ἀρμόζει τοῖς περὶ θώρακα.....

Πριούερνος Ἄθην. Α 26e χρῆσιμος καὶ ὁ Πριούερνος λεπτομερέστερος ὢν τοῦ Ρηγίνου ἤχιστά τε καθαπτόμενος κεφαλῆς. (ὁ Kaibel παρατηρεῖ: fort. Πριουέρνας). Plin. XIV, 6,8 alia ex vicinia urbis Veliternina, Privernatiaque.

πρόδρομος Ἄθην. Α 30b. ὁ αὐτὸς καὶ

πρότροπος αὐτ. ὅτι Μυτιληναῖοι τὸν παρ' αὐτοῖς γλυκὺν οἶνον πρόδρομον καλοῦσι, ἄλλοι δὲ πρότροπον. Διοσκ. 5,6,4 ὁ δὲ ἐκ θειλοπεδευθείσης σταφυλῆς.... γινόμενος γλυκύς, καλούμενος δὲ Κρητικὸς ἢ πρότροπος....

Πτελεατικός Θεοκρ. 7,65. Σχολ. Πτελέα τόπος ἐν Κῶ ἢ ἐν Ἀρκαδίᾳ. ἢ Θεσσαλικὸν οἶνον. ἢ τὸν ὑγείας καὶ ῥώμης παρασκευαστικόν. ἢ τὴν ἐν ἀναδενδράσι δρόσον, παρ' ὅσον ταῖς παρακειμέναις πτελέαις ἐμπλέκονται. ἢ Ἐφέσιον· Πτελέα γὰρ ἢ Ἐφεσος ἐκαλεῖτο. πρβλ. Βυζ. ἐν λεξ. Ἀδρία καὶ Μιχ. Ἀχομ. II, σ. 83, 17. βλ. Εὐβοεύς.

πρώτειος οἶνος βλ. κονδίτον.

Ραιτικός Στράβ. 5, σ. 206 ὅ γε Ραιτικὸς οἶνος τῶν ἐν τοῖς Ἰταλικαῖς ἐπαινουμένων οὐκ ἀπολείπεσθαι δοκῶν ἐν ταῖς τούτων (τῶν Ραιτῶν) ὑπωρείαις γίνεται. Plin. XIV, 6,8. in Veronensi item Rhaetica.... Verg. Geor. 2,95. βλ. ἐκδ. τοῦ Πλινίου ὑπὸ Panckoucke, σ. 297, 308.

Ρηγῖνος Ἄθην. Α 26e ὁ δὲ Ρηγῖνος τοῦ Συρεντίνου λιπαρώτερος ὢν χρῆσιμος ἀπὸ ἐτῶν πεντεκαίδεκα.

ῤητινίτης Διοσκ. 5,34 πλεονάζει ἐν Γαλατίᾳ κόπτεται δὲ σὺν τῷ φλοιῷ ἢ ρητίνῃ καὶ ἐμβάλλεται. βλ. Εὐβοεύς.

Ρόδιος Ἄθην. Α 32e καὶ ὁ Ρόδιος ἐλάττωνος μὲν κεκοινώνηκε θαλάσσης, ὁ δὲ πολὺς αὐτοῦ ἀχρεῖός ἐστιν. Γαλην. XIX, σ. 738. ἀντὶ οἴνου Ροδίου αὐστηρὸς οἶνος. Αἰλ. Ποικ. ἱστορ. 12, 31 ἐπινον.

δὲ καὶ Κῶνον οἶνον, καὶ οὕτως αὐτὸν ἐκάλουν καὶ Ρόδιον κατὰ τὰ αὐτὰ ὀνομάζοντες, Plin. XIV, 8, 10. Εὐστάθ. σ. 871, 30. Μιγ. Ἀχομ. II, σ. 83, 17.

ῥοδίτης· Διοσκ. 5, 27 ρόδων ξηρῶν ἐπετείων κεκομμένων μῶν μίαν ἐνδήσας εἰς ὀθόνιον κάθες εἰς γλεύκους ζέστας εἴκοσι.... μετὰ δὲ τρεῖς μῆνας διυλίσας μετάγγιζε γρήσιμος δέ..... πρὸς στομάχου πόνον καὶ πέψεις.... πρὸς τε δυσεντερίας.

ῥοίτης· Διοσκ. 5, 26 ρόας ἀπυρήνους λαβῶν ὠρίμους καὶ ἀποθλίψας τὸν χυλόν... ἐψήσας εἰς τὸ τρίτον.

Σαβίνος· Γαλην. X, σ. 833 ὕδατώδεις μὲν οὖν εἰσι τὴν σύστασιν ὅτε Ἀδριανὸς καὶ ὁ Σαβίνος. XV σ. 648 ὁ ἄτονος Σαβίνος ὃν καὶ διδύασι τοῖς πυρέττουσι. VI, σ. 275 διουρητικός. X, σ. 485 ὁ εὐγενῆς Σαβίνος..... εὐγενῆ δὲ ὀνομάζω τὸν αὐστηρόν. XI, σ. 648 αὐστηρὸς δὲ ἄμα καὶ γλυκύς..... τῶν οἴνων ὁ Σουρρεντίνος καὶ ὁ Σαβίνος (βλ. Pezop. 66). Ἀθην. A. 27 Γαλλ. πάντων δὲ τούτων ὁ Σαβίνος κουφότερος ἀπὸ ἐτῶν ἐπτὰ ἐπιτήδειος πίνεσθαι.

σακκίας καὶ σακτός· οἶνος διυλισμένος Πολυδ. 6, 18.

Σάμιος· Ἀλεξ. Τραλλ. I, 483 οἶνον ὀλίγον παρέχειν καὶ μάλιστα τὸν ὕδατώδη, οἶος ἐστὶν ὁ Κνίδιος καὶ ὁ Σάμιος καὶ ὁ Σαρρεφθῖνος σ. 301, 335. II 217, 331. (ἄλλ. κῶδ. Σαβίνος). Στράβ. 14, σ. 637 ἐστὶ δ' οὐκ εὖοινος, καίπερ εὖοινοσῶν τῶν πέριξ νήσων..... περὶ μὲν οἶνους οὐ πάνυ εὐτυχεῖ Σάμος, τὰ δὲ ἄλλα εὐδαίμων. (τοῦναντίον σήμερον ἡ Σάμος παράγει τὸν ἐξοχώτερον τῶν ἑλλήνων οἴνων, τὸ γλυκὸ Σαμιώτικο, ὅπερ ἐξάγεται ἐν φιάλαις εἰς Γαλλίαν).

σαπρία· Ἑρμιππος παρ' Ἀθην. A 29e: ἐστὶ δὲ τις οἶνος, τὸν δὴ σαπρίαν καλέουσι οὐ καὶ ἀπὸ στόματος στάμνων ὑπανοιγομένων ὄζει ἰων, ὄζει δὲ ρόδων, ὄζει δ' ὑακίνθου ὁσμὴ θεσπεσία....

Σαρρεφθῖνος· βλ. Σάμιος.

Σεβεννυτικός· Plin. XI)V, 7, 9... Sebennytico..... in Aegypto hoc nascitur tribus generibus uvarum ibi nobile, Thasia, aethalo, peuce.

σελινίτης· Διοσκ. 5, 64 γίνεται διὰ σπέρματος ἐμβαλλομένου εἰς γλεύκος, ὀρεκτικὸς καὶ στομαχικός. Γεωπ. 8, 16.

σεσελίτης· Ἀέτ. XVI, σ. 167 ὁ διὰ σεσέλεως (φυτῶν) σκευαζόμενος.

σητινος· Στράβ. 5, σ. 234, 237. Plin. XIV. 6, 8. XXIII, 1, 21. (βλ. Pezop. καὶ Σιγνῖνος).

σιγνῖνος· Στράβ. 5, σ. 237 Σητία τε καὶ Σιγνία φέρουσαι

οἶνον, ἡ μὲν τῶν πολυτελῶν ἕνα, ἡ δὲ τὸν σταλτικώτατον κοιλίας, τὸν Σιγνῖνον λεγόμενον. Ἀθην. Α 276 ὁ δὲ Σιγνῖνος μέχρις ἐτῶν ἕξ χρήσιμος, παλαιωθείς δὲ πολὺ χρησιμώτερος. Ἀρετ. σ. 262 Kühn. Γαλην. XIV, σ. 15 ὁ δὲ Σιγνῖνος ἰσχυρότερός τε τούτων ὑπάρχει καὶ ἤττον ὀξύνεται καὶ παλαιωθείς κάλλιστος γίνεται. VI, σ. 334, 337. X, σ. 831 ἄριστοι δ' εἰσὶ τῶν τοιούτων οἴνων Σουρρεντῖνος, Σιγνῖνος, Σαβῖνος κττ. ὁ δὲ Σιγνῖνος αὐστηρότερος (βλ. Pezop. σ. 67).

σικερίτης Coll. des anc. alchimistes gr. σ. 184, 15. βλ. ἄνωτ. σίκερα.

Σικελιωτικός Διοσκ. 5, 1, 11 Σικελιωτικός ὁ Μαμερτῖνος καλούμενος 10. ὁ δὲ Ἀδριανὸς καὶ ὁ Μαμερτῖνος γεννώμενος δὲ ἐν Σικελίᾳ κατ' ἴσον εἰσὶν ἄδρομερεῖς, μετρίως στύφοντες καὶ τάχιον παλαιοῦνται. Στράβ. 6, σ. 268 τοιοῦτον δ' ἐπεκράτησαν οἱ Μαμερτῖνοι παρὰ τοῖς Μεσσηνίοις, ὥστε ἐπ' ἐκείναις ὑπῆρξεν ἡ πόλις. καλοῦσιν τε Μαμερτῖνους μᾶλλον ἅπαντες αὐτοὺς ἢ Μεσσηνίους. εὐοῖνου τε σφόδρα τῆς χώρας οὔσης, οὐ Μεσσηνίον καλοῦσιν τὸν οἶνον, ἀλλὰ Μαμερτῖνον τοῖς ἀρίστοις ἐνάμιλλον ὄντα τῶν Ἰταλικῶν. Ἀθην. Α 27 b.

Σικελός Ἑρμ. καὶ καθημ. ὁμιλ. Πολυδ. Boucherie, σ. 134. Γαλην. X, σ. 835 καὶ τοῦ Σικελοῦ τοῦ Ἀμιναίου τοῦ ἐν τοῖς μεγάλοις κεραμίσις ὁ γὰρ ἐν τοῖς μικροῖς λαγυνοῖς ἐναντιώτατος τῷ δε, κακοστόμαχος ἅμα καὶ κεφαλαγλῆς ὑπάρχων XIII, σ. 659 ἐν Σικελίᾳ δὲ ὁ καλούμενος ὑπ' αὐτῶν Ἀμιναῖος.

Σικυώνιος Plin, XIV, 7, 9 ab his dignatio erst Sicyonio κτλ.

Σκιάθιος Ἀθην. Α 30f Στράτις δὲ τὸν Σκιάθιον ἐπαινεῖ

οἶνος κοχύζει τοῖς ὀδοιπόροις πιεῖν
μέλας Σκιάθιος, ἴσον ἴσῳ κεκραμένος.

σκαμμωνίας ὁ διὰ σκαμμωνίας (ὄρυκτὸν) κατασκευαζόμενος Διοσκ. 5, 67, 73.

σκιλλητικός καὶ σκιλλίτης ὁ ἀπὸ τῆς σκίλλης. Διοσκ. 2, 171 τῇ μὲν οὖν τμητῇ εἰς οἶνον καὶ ὄξος καὶ ἔλαιον σκιλλητικὸν χρώμεθα. Γεωπ. 2, 47 8.

Σκυβελίτης Ἡσυχ. ἐν λ. Κέσχος : Σκυβελίτης οἶνος ἀπὸ Σκυβέλων τόπου Παμφυλίας. Γαλην. De victu atten. σ. 31, 7 ὁ ἀπὸ τῆς Παμφυλίας οἶνος ὁ καὶ Σκυβελίτης ὀνομαζόμενος. VI. σ. 337 ὅσοι δὲ χωρὶς τοῦ στύφειν μέλανές τε εἰσὶ καὶ παχεῖς, οἶος καὶ ὁ Σκυβελίτης καὶ ὁ Θηραῖος. σ. 800 τελῶς μὲν οὖν εἰσὶ

γλυκεῖς ὅ τε Σκυβελίτης καὶ ὁ Θηραῖος. Ducang. Glossar. ὁ σκυβελίτης δὲ οἶνος, ὁ αὐτομάτως ἀποστάζων ἐκ τῆς πατηθείσης σταφυλῆς καὶ τὸν οἶνον ἀποβαλλούσης. Ἄρετ. σ. 284 Kuhn σκυβαλίτης : οἶνος γλυκύς, θηρινὸς ἢ σκυβαλίτης. (βλ. Pezop. σ. 68).

Σκυθοπολίτης Ἄλεξ. Τραλλ. II, σ. 483. βλ. Λαδικηνός. σμυρνίτης βλ. μυρίνης.

σπαθίτης Ἄλεξ. Τραλλ. ὁ ἐκ τοῦ φοίνικος κατασκευασμένος ἢ σπάθη τοῦ φοίνικος μεμειγμένος.

Σπανός Γαλην. XIII, σ. 300 ἐψήματι ἢ γλυκεῖ ἢ Σπανῶ πάλιν ἐψομένῳ Plin XIV, 6, 8 Hispaniarum Laletana copia nobilitantur.

Σπωλητῖνος Ἄθην. A. 276 ὁ Σπωλητῖνος οἶνος..... καὶ πινόμενος ἠδὺς καὶ τῷ χρώματι χρυσίζει, Martial. 14, 16, 1 Spoletina bibis. 13, 120, 1 Spoletinae lagenae.

Στατανός Στράβ. 5, σ. 234 (βλ. Ἀλβανός). σ. 243. Ἄθην. A 26e ὁ δὲ Στατανός τῶν πρώτων ἐστὶν οἴνων, ἐμπερῆς τῷ Φαλερίνῳ κουφότερος (δὲ), οὐ πληκτικὸς. Plin. XIV, 6, 8. XXIII, 21. βλ. Schweighauser Anim. in Athen. I, σ. 197. *ἡ φάλερνα*

σταφιδίτης ὁ ἐκ σταφίδων κατασκευασμένος Ὀρειβ. IV, σ. 517, 14.

στεμφυλίτης ἢ στεμφυλίας Ἄετ. XV, σ. 119, 21 παράσταζε οἶνον βοστρυχίτην, τοῦτ' ἐστὶ τὸν ἀποστάζοντα ἐκ τῶν στεμφύλων μετὰ τὸ ἀποπιεσθῆναι τὸν οἶνον. Γαλην. VI, σ. 342 τὴν τοῦ στεμφύλου προσηγορίαν ἐπιφέρουσιν αὐτῷ τῶν κλημάτων ἐκπεφυκὸτι ριζώματι τῶν ραγῶν. Τοῦτον ἡμεῖς βόστρυχον καλοῦμεν, ὅθεν ἐξήρτηνται αἰ ραγάδες. καὶ βοστρύχιον Θεόφραστ. Αἰτ. φυτ. 3, 16. Ἡσύχ. βοστύχια· στέμφυλα.

στοιχαβίτης Διοσκ. στοιχὰς ἀρωματικὸν φυτόν.

στυρακάτον οἶνος διὰ στύρακος καὶ μέλιτος κατασκευαζόμενος Ὀρειβ. I. σ. 435, 2.

συκίτης Διοσκορ. 5, 32. βλ. κατορχίτης. καὶ σύκινον πόμα Πλουτ. Ἐρωτ. 5. (βλ. τροχίτης).

συκομορίτης Διοσκ. 5. 33 ὁ ἐκ τῶν μόρων (μοῦρα). Ἐκ τούτων ἀριστον παράγεται ρακίον ἐν ἐπαρχίᾳ Κοριτσᾶς.

Συρακούσιος βλ. Πόλλιος.

Συρρεντῖνος Στράβ. 5, σ. 243 ἤδη δὲ καὶ ὁ Συρρεντῖνος ἐνάμιλλος καθίσταται τούτοις, νεωστὶ πειραθείς, ὅτι παλαιῶσιν δέχεται. Δι' ἀπλοῦ ρ γράφουσιν ὅ τε Διοσκ. V, 6, 7. ὁ δὲ Συρρεντῖνος αὐστηρὸς ἱκανῶς ἐστὶ. καὶ ὁ Ἄθην. A 26 de Συρρεντῖνος δὲ ἀπὸ πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτῶν ἄρχεται γίνεσθαι πότιμος..... καὶ παλαιούμενος

σχεδόν μόνοις ἐστὶν ἐπιτήδειος τοῖς χρωμένοις διηνεκῶς 27b. ὁ Γαληνὸς ἔχει Σουρρεντίνος XIV, σ. 15 περὶ δὲ τοῦ Σουρρεντίνου. τί δεῖ καὶ λέγειν ; ἅπαντες γὰρ τοῦτ' ἤδη γινώσκουσιν ὡς σχεδόν πρὸ κ' εἰῶν ἔτι ἐστὶν ἀπεπτος..... συνάμιλλος κατ' ἀρετὴν ὑπάρχων τῷ Φαλερίνω. Plin XIV, 6, 8. item Surrentina in vineis tantum nascentra..... (βλ. Pezop. σ. 70).

Συριακός. Γαλην. XIX, σ. 738 (βλ. Ρόδιος).

σχίνινος καὶ σχινανθίτης· Διοσκ. 5, 30 σκευάζεται, ὅπως ὁ μυρσινίτης.

σχοινανθάτον (σχοῖνος—βοῦρλον)· Γεωπ. 6, 7, 1 σχοίνου ἄνθος θερμαίνει μετρίως καὶ στύφει. Ὁρειβ. I, 434, 8 σχοι- νάνθου πρὸς ις', κρόκου σταθμ. ιβ', μαστίχης γο ις', τρίψας ἔνω- σον τῷ ἄνω καὶ ἀπαφρίσας μέλι καὶ ἐνώσας ἅπαντα καὶ ἀναδήσας ἔα. Περὶ τοῦ σχοιανάνθου οἱ ἐχδότηι τοῦ Ὁρειβασίου παρατηροῦ- σιν σ. 650, 9 : il parait, qu' avant ce mot la partie de la re- cette, qui indiquait la quantité du vin et du miel a été perdue).

Ταινιωτικός· Ἀθην. A 33e τούτου δὲ (τοῦ Μαρεώτου) καλλίων ὁ Ταινιωτικὸς καλούμενος. Ταινία δὲ ἐστὶ ἐπιμήκης χώρα. περὶ τοὺς αὐτοὺς τόπους καὶ ἀφ' ἧς οἱ γινόμενοι οἴνοι εἰσι μὲν ἡρέμα ὑπόγλωροι..... ὁ Ταινιωτικὸς πρὸς τὸ ἡδὺς εἶναι ἔχει τε καὶ ἀρωματῶδες ἡρέμα ἐπιστυφον.

Ταραντῖνος· Ἀθην. A 27c Ταραντῖνος δὲ καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ κτήματος τούτου πάντες ἀπαλοί, οὐ πλῆξιν, οὐ τόνον ἔχοντες, ἡδεῖς, εὐστόμαχοι (βλ. Pezop. 70).

Τελμησικός· Plin. XIV (βλ. Κύπριος).

τερμίνθινος· σκευάζεται ὁμοίως τῷ μυρσινίτη. Διοσκ. 5, 30 ἔγκαρποι γὰρ καὶ τούτων οἱ ἀκρέμονες λαμβάνονται.

Τιανός· Γεωπ. 5, 2, 10 οἴνος ἐκ Τίου τῆς Παφλαγονίας βλ. δενδρογάληνον.

Τιαρηνός· οἴνος Βιθυνίας Γεωπ. 5, 2, 10 βλ. δενδρο- γάληνον.

Τιβηνός· Γαλην. XIV, σ. 16 καίτοι καὶ τούτοις τοῖς ἔθνεσιν ὀλίγος μὲν ὁ ὑδατώδης καὶ λεπτὸς οἴνος γεννᾶται, οὐ μὴν ἀποδεῖ γε οὔτε τοῦ Σαβίνου..... καὶ τοῦ παρ' ἡμῖν ὀνομαζομένου. Τιβηνοῦ διὰ τὸ χωρίον, ἐν ᾧ γεωργεῖται, Τίβας ὀνομαζόμενον. VI, σ. 806. X, σ. 833. XV, σ. 548. Ὁρειβ. I, σ. 341, 352.

Τιβουρτῖνος· Γαλην. VI, σ. 334 κατὰ μὲν τὴν Ἰταλίαν ὅτε Τιβουρτῖνος καὶ ὁ Σιγνῖνος, σ. 337. X, σ. 831 (βλ. Σιγνῖνος). Ἀθην. A 26d ὁ Τιβουρτῖνος λεπτὸς, εὐδιάπνευστος, ἀκμάζων ἀπὸ ἐτῶν δέκα. Diocl. edict σ. 11.

Τιτακαζηνός· Γαλην. VI, σ, 276 ἐπὶ δὲ τῆς Ἀσίας.... Τιτακαζηνός τε καὶ Ἀρσίνηνος (οὐρητικοί). σ. 335, 806. X, σ. 833 ὑδατώδεις μὲν οὖν εἰσι τὴν σύστασιν..... XV σ. 649. Ὀρειβ. I, σ. 341.

Τμωλίτης· Γαλην. XIV, σ. 28 ὁ δὲ Τμωλίτης ἀπὸ τοῦ λόφου καθ' ὃν γίνεται· Τμῶλος γὰρ αὐτῷ τοῦνομα. Στράβ. 14, σ. 637 ἢ τε Μεσωγίς καὶ ὁ Τμῶλος καὶ ἡ Κατακεκαυμένη..... διαφόρως χρηστοινοῦσιν ἢ πρὸς ἀπόλαυσιν ἢ πρὸς διαίτας ἰατρικάς. Γαλην. X, σ. 836 ὁποῖα δ' ἐν τοῖς Φαλερίνοις οἴνοις εἴρηται διαφορὰ τοιαύτη καὶ τοῖς Τμωλίταις· ὁ μὲν γὰρ ἕτερος γλυκὺς ἱκανῶς, ὁ δὲ ἕτερος ἀσθηρὸς..... θερμοὶ δ' ἱκανῶς ἀμφοτέρω καὶ διὰ τοῦτο κεφαλαλγεῖς XIV, σ. 29. VI, σ. 335, 802 τῶν γε μὴν εὐχυμωτάτων οἴνων καὶ ὁ Φαλερίνος ἐστὶ..... ἐκ ταύτου δὲ γένους τῶδε καὶ ὁ κερρὸς Τμωλίτης ὁ γλυκὺς. Plin. XIV, 7, 9. (βλ. Pezop. 72).

τραγοριγανίτης· Διοσκ. 5, 45 τραγοριγάνου δράμ. δ' εἰς γλεύκους ζέστας δ' ἐν ὀθονίῳ γάλα πρὸς μῆνας τρεῖς καὶ μετάγειζε (χρήσιμος πρὸς πολλὰ).

Τρεβιλλικός· Ἀθην. A 27c ὁ ἐν Νεαπόλει Τρεβιλλικός εὐκρατος τῇ δυνάμει εὐστόμαχος, εὐστομος (οἱ Λατῖνοι συγγραφεῖς Trebellicum, ἀλλ' οἱ ἡμέτεροι κώδικες, λέγει ὁ Schweighauser Aminad. κτλ. I, σ. 201 ἔχουσι Τρεβιλλικός).

τρίμμα· Ἀθην. A 31e ἐχρῶντο δ' οἱ ἀρχαῖοι καὶ πόματι τινι ἐξ ἀρωμάτων κατασκευαζομένῳ, ὃ ἐκάλουν τρίμμα. Πολυδ. 6, 18.

Τριπολιτικός· Plin, XIV, 7, 9 οἶνος ἐκ Τριπόλεως τῆς Συρίας.

Τριφυλίτης· Ἀθην. A 26e βράδιον δ' ἀκμάζει ὁ Τριφυλίτης· ἐστὶ δὲ τοῦ Συρηντίου γεωδέστερος (ὁ τύπος Τριφυλίτης ἐσφαλμένος, ὡς καὶ ὁ τοῦ Γαληνοῦ Τριφυλίτης). VI, σ. 334 δεύτερος δ' ἐπ' αὐτοῖς Ἀδριανός τε καὶ Σαβῖνος..... καὶ Τριφυλίτης. XIV, σ. 19..... κατὰ τὴν Ἰταλίαν εἶδον ἐν τοῖς περὶ Νεάπολιν καὶ τὸν γειννιῶντα λόφον αὐτῇ τῇ χώρᾳ γινόμενον (οἶνον), ὃν ὀνομάζουσι Τριφυλίτην. Plin, XIV, σ. 6, 8. (βλ. Pezop. 73).

Τροϊζήνιος· Ἀθην. A 31f ὁ δὲ Τροϊζήνιος οἶνος ἀγρόνους, φησὶ (Θεόφραστος), ποιεῖ τοὺς πίνοντας (βλ. περὶ φυτ. ἱστορ. 9, 19, 11). Plin. XIV, 18, 22. Ὁ αὐτὸς Θεόφραστος μαρτυρεῖ, ὅτι παρήγετο ἐν Ἠραΐᾳ τῆς Ἀρκαδίας οἶνος «ὃς τοὺς μὲν ἀνδρας πινόμενος ἐξίστησι, τὰς δὲ γυναῖκας τεκνούσας ποιεῖ» παρ' Ἀθην. A 31f.

τροχίτης· οἶνος ἐκ τροχίου (φυτόν). Διοσκ. 5, 32 καὶ ὁ τροχίτης, ὃν ἔνιοι καλοῦσι σικύτην ἐν Κυπρίῳ σκευάζεται ὁμοίως τῷ φοινικίτῃ.

τρογίας· Ἀθην. Α 31b (βλ. κείμενον).

τρογηφάνιος· αὐτ. καὶ Πολυδ. 6, 17.

τρούξι· Πολυδ. 6, 17. Ὀρειβ. V, 172, 7 τὸ ἀπόβρεγμα τῶν στεμφύλων, ὃ καλοῦσι τρύγα, κεφαλαγές· Γεωπ. 6, 13, 2 (πρβλ. θάμνα).

Τυλίτης· οἶνος ἐκ Τύλεως (πόλις Θράκης) Στεφ. Βυζ.

Τύριος· Ἀλεξ. Τραλλ. II, σ. 327, 407, 421, 457, 485, 595. Plin. XIV, 7, 9 ab his dignatio est Sicyonio. Berytio etc. καὶ Τυριακός βλ. Pezro. 73).

ὕποχυτος· Ἀθην. Α 31e Τιμαχίδας δὲ ὁ Ρόδιος ὑπόχυτόν τινα οἶνον ἐν Ρόδῳ καλεῖ παραπλήσιον τῷ γλεύκει.

ὕσσωπίτης. ὁ δι' ὕσσωπου (φυτόν) κατασκευαζόμενος. Διοσκ. 5, 40 ὕσσωπίτης δὲ ὁ ἐκ τοῦ Κιλικίου ὕσσωπου κάλλιστός ἐστι. (τίθεται ἐντὸς τοῦ γλεύκους καὶ βράζεται, ὅπως ὁ ἀψιθίτης καὶ εἶναι πρὸς πολλὰ χρήσιμος.

Φαλερῖνος· Ἀθην. Α 26c «ὁ Φαλερῖνος οἶνος ἀπὸ ἐτῶν δέκα ἐστὶ πότιμος..... ὁ ὑπὲρ τοῦτον ἐκπίπτων τὸν χρόνον κεφαλαγής καὶ τοῦ νευρώδους καθάπτεται. εἶδη δ' αὐτοῦ δύο, ὁ αὐστηρὸς καὶ ὁ γλυκάζων. Οὗτος δὲ τοιοῦτος γίνεται, ὅταν ὑπὸ τὸν τρυγητὸν νότοι πνεύσωσι, παρ' ὃ καὶ μελάντερος γίνεται. ὁ δὲ μὴ οὕτω τρυγηθεὶς αὐστηρὸς τε καὶ τῷ χρώματι κίρρος. Γαλην. XIV. σ. 77 εἰς ἅπασαν γὰρ τὴν οἰκουμένην οἱ ἔμποροι κομίζουσιν ὡς Ἀττικὸν μέλι καὶ οἶνον Φαλερῖνον..... ἐν μικρῷ γὰρ τινι χωρίῳ τῆς Ἰταλίας ὀλίγος γεννώμενος, ὡς δῆθεν αὐτὸς ἐκεῖνος ὢν εἰς ἅπασαν τὴν ὑπὸ Ρωμαίους γῆν εἰσκομίζεται, σκευαζομένων, δ' ἄλλων οἴνων εἰς ὁμοίου πανουργίαν ὑπὸ τῶν περὶ ταῦτα δεινῶν, καὶ 19 ἐ. Plin XIV. 6, 8 (βλ. Pezro. 74—5).¹

φαρμακίτης· Ἀθην. Α 31eb εἶναι γὰρ ἐν Ἰκάρῳ, φησὶ Σῆμος, Πράμνιον πέτραν καὶ παρ' αὐτῇ ὄρος μέγα, ἀφ' οὗ τὸν Πράμνιον οἶνον, ὃν καὶ φαρμακίτην τινὰς καλεῖν (βλ. πράμνιος).

φόριος ἐμβρύων οἶνος· Διοσκ. 5, 67 φυτευσόμεναις γὰρ ταῖς ἀμπέλαις συμφυτεύεται ἐλλέβωρος ἢ σίκυς ἄγριος ἢ σκαμμωνία, ὧν ἀναλαμβάνει ἢ σταφυλὴ τὴν δύναμιν. Ἀθην. Α 31f. περὶ δὲ Κερυνίαν τῆς Ἀχαΐας ἀμπέλου τι γένος εἶναι, ἀφ' ἧς τὸν οἶνον ἐξαμβλοῦν ποιεῖν τὰς γυναικῆς τὰς ἐγκύμνας. κἂν τῶν βοτρύων δέ, φησὶ (Θεόφραστος), φάγωσιν ἐξαμβλοῦσιν.

¹ Στραβ. Ε 934 (καὶ δεινομασμένῃ) καὶ ὁ φαλερνος

Φλιάσιος Ἐπιφών παρ' Ἀθην. A 27 d :

ἐξ Ἡλιδος μάγειρος, ἐξ Ἀργους λέβης
Φλιάσιος οἶνος, ἐκ Κορίνθου στρώματα.

Φοινίκιος Ἀρχέστρατος παρ' Ἀθην. A 29b :

τὸν τ' ἀπὸ Φοινίκης ἱερᾶς τὸν Βύβλινον αἰνῶ.
οὐ μέντοι κείνῳ γε (τῷ Λεσβίῳ) παρεξισῶ αὐτὸν ἔαν γὰρ
ἐξαίφνης αὐτοῦ γεύση μὴ πρόσθεν ἐθισθείς,
εὐώδης μὲν σοι δόξει τοῦ Λεσβίου εἶναι
μᾶλλον.....

ὡς ἄδιστος ἔφω πάντων Φοινίκιος οἶνος

Γαλην. XV, σ. 648 (βλ. Pezop. 75).

φοινίκινος καὶ φοινικίτης Διοσκ. 5, 31 ὁ δὲ διὰ
φοινίκων (βλ. Pezop. σ. 75.)

Φορμιανός Ἀθην. A 26ε τούτῳ (τῷ Ρηγίνῳ) ἐμφορῆς ὁ
Φορμιανός, ταχὺ δὲ ἀκμάζει καὶ λιπαρώτερός ἐστιν αὐτοῦ.

Φουνδανός Στράβ. 5, σ. 234 (βλ. Καίκουβος). Ἄρετ.
σ. 262 Κύην Ἰταλῶν δὲ Σουρεντίνος ἢ Φουνδανός..... Ἀθην. A
27α ὁ Φουνδανός εὐτονος, πολύτροφος, κεφαλῆς καὶ στομάχου
ἄπτεται. Plin. XIV, 6, 8.

Φραγγικός Νεόφ. Προδρομῆς ἐν Eranos V, σ. 143,
267 οἶνος Ἰταλικός, ὁ Φραγγικός, καὶ 270 οἶνος μυρτίτης. ὁ ὅπος
τῶν μελάνων μύρτων καὶ ὁ παρόμοιος αὐτῷ Φραγγικός μέλας καὶ
αὐστηρός.

Φυγελίτης Διοσκ. 5, 6, 9 ὁ δὲ Λέσβιος εὐκνάδοτος, κου-
φότερός τε τοῦ Χίου καὶ εὐκόλιος. τὴν αὐτὴν δὲ τούτῳ κέκτηται
δύναμιν ὁ κατὰ Ἐφεσον γεννώμενος, καλούμενος δὲ Φυγελίτης,
καὶ 11 : ἑλληνικῶν δὲ ὁ Χῖος, Λέσβιος ὁ Φυγελίτης ὁ ἐν Ἐφέσῳ
γεννώμενος.

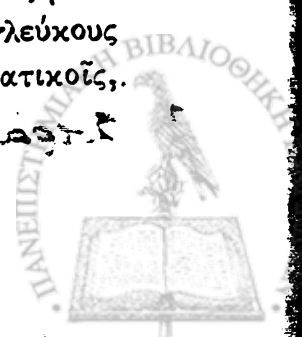
Χαλυβώνιος Ἡσύχ. εἶδος οἴνου ἀπὸ τόπου τινός τῆς
Συρίας. Ἀθην. A 28d ὅτι ὁ Περσῶν Βασιλεὺς τὸν Χαλυβώνιον
μόνον οἶνον ἔπινεν (βλ. Psezop. σ. 76).

Χαμαιδρυίτης Διοσκ. 5, 41 καὶ ὁ χαμαιδρυίτης
ὁμοίως τῷ ὑσσωπίτῃ σκευάζεται θερμαντικὸς ὢν καὶ διαλυτικὸς
(χρήσιμος πρὸς πολλά), ἀμείνων δὲ παλαιούμενος γίνεται.

Χαμαιπιτύινος Διοσκ. 5, 70 σκευάζεται ὁμοίως τῷ
χαμελαίτῃ, διουρητικὸς.

Χαμελαίτης Διοσκ. 5, 69 ἐπειδὴν ἀνθῆ ὁ θάμνος μετὰ
τῶν φύλλων κόψας καὶ σήσας (=διυλίσας) βάλε δραχ. β' εἰς γλεύκος
χοῦν καὶ μετὰ μῆνας δύο μετὰγγιζε. ποιεῖ δὲ ὑδεριῶσιν, ἥπατικοῖς.

Χαμαιδρυίτης Διοσκ. 5, 41 καὶ ὁ χαμαιδρυίτης ὁμοίως τῷ ὑσσωπίτῃ σκευάζεται θερμαντικὸς ὢν καὶ διαλυτικὸς (χρήσιμος πρὸς πολλά), ἀμείνων δὲ παλαιούμενος γίνεται.

κεκοπωμένοις καὶ ταῖς ἐκ τοκετοῦ δυσκαθάρτοις (ἦτοι ὠφελεῖ).

Χῖος Ἰοῦς Ἀθην. Α 25b Θεόπομπος δὲ φησι παρὰ Χίοις πρώτοις γενέσθαι τὸν μέλενα οἶνον, καὶ τὸ φυτεῦν δὲ καὶ θεραπεύειν ἀμπέλους Χίους πρώτους μαθόντας παρ' Οἰνοπίωνος τοῦ Διονύσου, ὃς καὶ συνώκισε τὴν νῆσον τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις μεταδοῦναι. ὁ δὲ λευκὸς οἶνος ἀσθενὴς καὶ λεπτός, ὁ δὲ κίρρος πέττει ρᾶον ξηραντικὸς ὢν, καὶ 28df, 29a, 31a, 33a κοινῶς δὲ ὁ Χῖος πεπτικός, τρόφιμος, αἵματος χρηστοῦ γεννητικός, προσηνέστατος, πλήσμιος (=χορταστικός) διὰ τὸ παχὺς εἶναι τῇ δυνάμει. ὁ δὲ Σχολ. Ἀριστ. Εἰρήν. 835 φασὶ δὲ αὐτὸν (τὸν Ἴωνα) ὁμοῦ διθύραμβον καὶ τραγωδίαν ἀγωνισάμενον ἐν τῇ Ἀττικῇ νικῆσαι καὶ εὐνοίας χάριν προῖκα Χῖον οἶνον πέμψαι Ἀθηναίοις. Διοσκ. 5, 6, 8 ὁ μέντοι Χῖος, Ἀριούσιος δὲ καλούμενος, ἀπαλώτερος τῶν προειρημένων, εὐποτος, τρόφιμος, ἦττον μεθύσκων, ρεύματος σταλτικός, χρήσιμος εἰς τὰ ὀφθαλμικά. Ὁ Πτωχοπροδρ. Ι 172, 322 γράφει :

καὶ Χιώτικον νὰ κότζωσα κἄν τέσσαρα μουχρούτια

.....

ἐκεῖνοι νὰ κοτζώνουσι τὸ Χιώτικον εἰς κόρον

τὸ αὐτὸ καὶ 353 λέγει περὶ τῶν ἡγουμένων (πρβλ. Κοραῆ Ἄτακ. Ι, σ. 254. βλ. Ἀριούσιος, πλείω παρὰ Ρεζορ. σ. 77—8).

χρυσάττικος οἶνος Ἀλεξ. Τραλλ. Ι, 107. ΙΙ, 171.

ψιθίας καὶ ψίθιος Ἀθην. Α 28f μέμνηται δὲ οὗτος (ὁ Εὐβουλος) καὶ ψιθίου οἴνου:

οἶνον μὲν γὰρ ψίθιον γεύσας
ἡδὺν ἄκρατον, διψῶντα λαβὼν
ὄξει παῖει πρὸς τὰ στήθη.

καὶ Ἀναξανδρίδης : χοῦς κεκραμένος ψιθίου.

Ὀρειτικός Plin. 7, 9. Apollodorus medicus in volumine, quo suasit Ptolemaeo regi quae vina biberet laudavit in Ponto Nasperceniten, mox Oreticum, Oeneaten, Leucadium. ὁ ἐξ Ὀρεοῦ πόλεως τῆς Εὐβοίας οἶνος.

Τοσαῦτα καὶ περὶ τῶν παρ' ἀρχαίοις Ἑλλησιν οἴνων. Τοσοῦτον καταπληκτικὸν ὄντως τὸ πλῆθος καὶ ἡ τῶν οἴνων ποικιλία, ὅσον ὀλίγα εἶδη ἐδωδίων σταφυλῶν γνωρίζομεν παρ' αὐτοῖς. Τοῦτο μαρτυρεῖ τὴν πρὸς τὸν οἶνον ἀπεριόριστον τῶν ἀρχαίων ἐλλήνων κλῆσιν. Τοῦναντίον παρατηροῦμεν παρὰ τοῖς νεωτέροις τὰ νῦν πλευνάζουσιν αἱ ἐδώδιμοι σταφυλαί. Ἐν Κερκύρα, τῇ κλεινῇ

πατρίδι τοῦ νῦν ἐπαξίως προϊσταμένου τοῦ τῆς Γεωργίας Ὑπουργείου κ. Ἰω. Θεοτόκη, ὁ Εὐγ. Γενατᾶς πρὸς 75 ἐτῶν ἀπηρίθμησεν ἐν συνόλῳ 30 εἶδη σταφυλῶν. ὁ δὲ ἀείμνηστος Π. Γεννάδιος ἐν τῷ Φυτολογικῷ Λεξικῷ (ἄρθρ. ἄμπελος) ἀναφέρει 150 εἶδη καὶ ποικιλίας σταφυλῶν ἐν μονῇ τῇ Ἀττικῇ. Τοῦτο ἐπιμαρτυρεῖ, ὅτι οἱ νεώτεροι Ἕλληνες ἐγένοντο νηφαλιώτεροι, καὶ προτιμῶσι τῆς οἰνοποισίας τὴν σταφυλοφαγίαν καὶ σταφυλοθεραπείαν.

ΚΗΠΟΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΟΛΙΑ
ΚΑΙ Η ΔΙΑΔΟΣΙΣ ΤΩΝ ΟΠΩΡΙΚΩΝ ΕΝ ΑΘΩΓΙ
Η ΑΒΕΛΤΗΡΙΑ ΕΝ ΛΑΥΡΑΙ

Εἰσαγωγή.

Οἱ κῆποι παρ' Ὀμήρῳ φαίνονται προωρισμένοι πρὸς παραγωγὴν ὀπωρικῶν καὶ οἴνου, καὶ ἔκαλοῦντο «ὄρχατοι» καὶ «φυταλιαί», παρὰ δὲ τοῖς μεταγενεστέροις φυτεῖαι καὶ δενδροφυτεῖαι· διὸ οἱ κῆποι, ὡς πεφυτευμένοι δενδρόκηποι εὐρίσκοντο, ἀδιαλείπτως ἀποτελοῦντες ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἄδενδρον καὶ ψιλὴν γῆν τῶν ἐργασίμων πεδίων καὶ ἀρουρῶν καὶ πρὸς τὰ φυσικὰ ἄλση καὶ δάση καὶ πρὸς τοὺς εὐανθεῖς λειμῶνας. Εἰς τούτους συμπεριλαμβάνονται καὶ οἱ ἀμπελόκηποι, ἧτοι ἡ ἀμπελόφυτος γῆ ἢ τὸ παρ' Ὀμήρῳ «οἰνόπεδον». Εἰς τοὺς δενδροκήπους, ἧτοι τοὺς κήπους ὀπωροφόρων δένδρων, ἐκαλλιεροῦντο ἐλαῖαι, συκαῖ, ἄμπελοι μηλέαι, ἀπιδέαι, ροιαί, κοκκυμηλέαι κττ. Τὴν ἀντίθεσιν ταύτην τῆς καλλιεργίας τῶν δενδροκήπων πρὸς τὴν λοιπὴν γεωπονίαν καταμανθάνομεν καὶ ἐκ τῶν παρὰ Πολυδεύκει διαφόρων ὀνομάτων τοῦ καρποφόρου ἐδάφους : «πεδία, ἄρουρα, ἐργάσιμα, λήια, ὀργάδες, λόφοι, ὄργοι (ὄρχατοι), πρασιαί, ἀμπελουργία, ἄλση, κῆποι, λειμῶνες, αὐλῶνες, παράδεισοι, ὄρη ἀμπελοφόρα, ἀμπελόφυτοι, ἀμπελώδη.... γήλοφοι εὐάμπελοι, εὐφυτοι, ἡδύοινοι, κατάρρυτοι, ἄρουραι εὐποροι, ἄλση εὐχομα, εὐσκια, κατάσκια, σκιερά, ἀμφιλαφῆ, ἀμφίχομα. λειμῶνες εὐανθεῖς, αὐλῶνες ἐλαιοκομούμενοι». (Α, 329) Τῶν καλλιεργουμένων τούτων κήπων εἰκόνα θαυμασίαν παρέχει ἡμῖν ὁ Ὀμηρος ἐν τῷ τῆς Ὀδυσσεΐας Η, 112 ἐ. περιγράφων τοὺς κήπους τοῦ βασιλέως τῶν Φαιάκων Ἀλκινόου :

Ἐκτοσθεν δ' αὐλῆς μέγας ὄρχατος ἄγχι θυράων
τετράγυος· περὶ δ' ἔρκος ἐλήλαται ἀμφοτέρωθεν.
Ἐνθα δὲ δένδρεα μακρὰ πεφύκει τηλεθύωντα,
ὄγχαι καὶ ροιαὶ καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι,
συκαῖ τε γλυκεραί, ἐλαῖαι τηλεθύωσαι.
Τάων οὐποτε καρπὸς ἀπόλλυται οὐδ' ἀπολείπει
χείματος οὐδὲ θέρους, ἐπετήσιος· ἀλλὰ μάλ' αἰεὶ
Ζεφυρίη πνεύουσα τὰ μὲν φύει, ἄλλα δὲ πέσσει.

“Ογγνη ἐπ’ ὄγγνη γηράσκει, μῆλον δ’ ἐπὶ μήλω,
αὐτὰρ ἐπὶ σταφυλῇ σταφυλή, σῦκον δ’ ἐπὶ σύκῳ.
“Ἐνθα δὲ οἱ πολύκαρποι ἀλωὴ ἐρρίζωται.
τῆς ἕτερον μὲν θειλόπεδον λευρῶ ἐνὶ χώρῳ
τέρσεται ἠελίῳ, ἑτέρας δ’ ἄρα τε τρυγώσιν,
ἄλλας δὲ τραπέουσι. πάροιθε τ’ ὄμφακές εἰσιν,
ἄνθος ἀφιεῖσαι, ἕτεραι δ’ ὑπερκάζουσιν.
“Ἐνθα δὲ κοσμηταὶ πρασιαὶ παρὰ νείατον ὄρχον
παντοῖαι πεφύκασιν, ἐπηετανὸν γανώσασιν.
ἐν δὲ δύω κρήναι, ἡ μὲν ἀνά κῆπον ἅπαντα
σκίδναται, ἡ δ’ ἐτέρωθεν ὑπ’ αὐλῆς οὐδὸν ἴσιν
πρὸς δόμον ὑψηλόν, ὅθεν ὑδρεύοντο πολῖται.

Φυσικωτέρα, ἀπλουστέρα, ἀλλὰ καὶ θαυμασιωτέρα περιγραφὴ τοῦ βασιλικοῦ κήπου τῆς ἀρχαϊκῆς ἐκείνης καὶ πατριαρχικῆς ἐποχῆς δὲν ἠδύνατο νὰ φιλοτεχνηθῇ ! Ἐνταῦθα δηλ. συμπαρατίθενται καὶ διαδοχικῶς περιγράφονται αἱ τρεῖς τῶν κήπων κατηγορίαι : **ὄρχατος** ἢ κῆπος δένδρων, **ἀλωὴ** ἢ ἀμπελόκηπος καὶ **λαχανόκηπος**. Λαχανικὰ κατὰ τὴν πολιὰν ἐκείνην ἀρχαιότητα ὑπῆρχον τάδε : θριδακίνη, ράφανος, κινάρα, κρόμμυον, σκόροδον, σέλινον, μαλάχη, τεῦτλον, κορίαννον, ἀσφάραγος (ἀσπάραγος), ὕρμενος (ὁ ἡμερος ὁ ἀπὸ τῆς κράμβης προβάλλων), γογγυλῖς, πήγανον κττ. Πρὸς τούτοις ὑπῆρχον καὶ οἱ ἀνθοκήποι καὶ δὴ κατὰ τοὺς ἔπειτα χρόνους χάριν τῶν ἐν τοῖς συμποσίοις στεφάνων καλλιεργούμενοι, ἐν οἷς αἱ στεφανηπλόκοι ἐνέπλεκον τὰ ὠραιότατα τῶν ἀνθέων (στεφανικὰ καὶ στεφανωματικὰ ἄνθη). Ὁ Ἀριστοφάνης ἀναφέρει «εὐώδεις κήπους», ἐξ οὗ γίνεται δῆλον, ὅτι ἡ ἀνθοκομία τότε ἦν ἐν ἀκμῇ. Ἄλλοι κῆποι πρὸς τέρψιν καὶ θήραν φαίνεται ὅτι ἔλειπον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὡς δηλοῖ καὶ ἡ ξενικὴ ὀνομασία **παράδεισος** ἢ ἀπὸ τῶν Περσῶν γνωσθεῖσα. ἀνεπλήρουν ὅμως τὴν ἔλλειψιν ταύτην τὰ ἄλλα τῶν θεῶν καὶ οἱ περίπατοι μεταγενέστερον διὸ καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας Κύριλλος μέμφεται τοῖς Ἕλλησιν, ὅτι «φυτεύουσιν οὐ τὰ καρποφόρα, οὐ συκῆν, οὐδ’ ἄμπελον, ἀλλὰ μόνον τέρψεως χάριν ἄκαρπα ξύλα» ὅθεν καὶ ἐπέδωκε τὰ μέγιστα ἢ ἀλσοκομία ἢ ἀλσοποιία. Ὑπὸ τῆς ὠραιότητος τῶν τοιούτων φυσικῶν δενδροκήπων πολλάκις παρασύρεται καὶ αὐτὸς ὁ τὰς Χάριτας ἀπαρνησάμενος Πλάτων, ἐξότου τὴν δέσποιναν φιλοσοφίαν ἠσπάσατο, ὧδε τὰ περὶ τὸν Ἰλισσὸν περιγράφων τοπία : «χαρίεντα γοῦν καὶ καθαρὰ καὶ διαφανῆ τὰ ὑδάτια φαίνεται καὶ

Ἐπιτήδεια κόραις παίζειν παρ' αὐτά... καλή τε ἡ καταγωγή ἢ τε γὰρ πλάτανος αὕτη μάλ' ἀμφιλαφής τε καὶ ὑψηλή, τοῦ τε ἄγνου τὸ ὕψος καὶ τὸ σύσκιον πάγκαλον, καὶ εἰς ἀκμὴν ἔχει τῆς ἀνθης, ὡς ἂν εὐωδέστατον παρέχοι τὸν τόπον. ἢ τε αὖ πηγὴ χαρι-εστάτη ὑπὸ τῆς πλατάνου ρεῖ μάλα ψυχροῦ ὕδατος, ὥστε γε τῷ ποδὶ τεκμήρασθαι. Νυμφῶν τε τινων καὶ Ἀχελώου ἱερὸν ἀπὸ τῶν κορῶν τε καὶ ἀγαλμάτων ἔοικεν εἶναι. εἰ δ' αὖ βύλει, τὸ εὐπνουν τοῦ τόπου ὡς ἀγαπητὸν καὶ σφόδρα ἡδύ, θερινόν τε καὶ λιγυρὸν ὑπηγεῖ τῷ τῶν τε τεττίγων χειρῶ. πάντων δὲ κομψότατον τὸ τῆς πόας, ὅτι ἐν ἡμέρα προσάντει ἱκανὴ πέφυκε κατακλίναντι τὴν κεφαλὴν παγκάλως ἔχειν». Φαῖδρ. 229 A, ἔκδ. Winckelmannus 1830.

Ἐν τοῖς δενδροκήποις τούτοις ἐγένετο καὶ ἐνοφθαλμισμὸς ἀγρίων δένδρων, καὶ δὴ ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ Κηφισσοῦ ἐν τῇ Ἀττικῇ περιρροομένοις, ἢτοι ἀναφέρονται ἐκ σχίνων ἐλαῖαι ἀναβλαστάνουσαι καὶ ροιαὶ ἐκ μυρρίνης, καὶ δρύες ἐκφέρουσαι ἀγαθὰς ἀπίους καὶ πλάτανοι δεχόμενοι ἐμβολάδας μηλεῶν καὶ συκαῖ μορεῶν. Συνήθως ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων γίνεται λόγος μᾶλλον περὶ τῆς ὠφελίμου καὶ προσοδοφόρου κηπουρίας καὶ ἐκ τῶν ἀνθέων ἐκαλλιεργοῦντο μόνον τὰ πρὸς στεφανοποικίαν καὶ κερδοσκοπίαν χρησιμεύοντα, οἱ δὲ εὐφυεῖς γεωργοὶ πρὸς καλλιτέρευσιν τῶν ρόδων καὶ ἴων παρεφύτευον αὐτοῖς σκύροδα καὶ κρόμυα, ὡς γίνεται καὶ νῦν ἐν Λαύρα ἐν τοῖς ἰδιωτικοῖς κήποις. διεκρίνοντο δὲ διὰ τὰς ἐκ τῶν κήπων πλουσίας προσόδους ἢ Βοιωτία, ἢ Σικυῶν, αἱ Φεραὶ ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι. Ἐν τούτοις, ὡς πολλαχῶς καὶ ἐκ τῆς ἄλλης βιομηχανίας εἶναι γνωστὸν, καὶ αὐτὸ τὸ τὴν χρεῖαν θεραπεῦον μετεβάλλετο ἐν τῇ χειρὶ τοῦ Ἑλλήνος καὶ ἐξηγεγεγίζετο εἰς ὠραῖον, καὶ αὐτὴ ἡ φύσις ἐγένετο παρ' αὐτῷ τέχνη. Ἐντεῦθεν αἱ ἐξαίρετοι παρ' Ὀμήρῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ποιηταῖς καὶ δὴ τοῖς βουκολικοῖς περιγραφαὶ τῆς φύσεως παρέχουσι τὸ μέτρον τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τῆς ἐκ ταύτης ἐμπνεύσεως τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες ἐκ τῶν ὀρωμένων μετήχθησαν καὶ ἐξηρεύνθησαν τὰ ἀόριστα καὶ ἀόρατα. Πλὴν τῶν περὶ φυτῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους, ἅπερ ἀπολεσθέντα ἀνεπληρώθησαν ἐν μέρει ἐκ τῶν τοῦ κλεινοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Θεοφράστου. Ἐκ τῆς ἀρχαιότητος τὸ μόνον γεωπονικὸν σύγγραμμα, ὅπερ περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς εἶναι τὸ ἔπος Ἔργα καὶ Ἡμέραι τοῦ Ἡσιόδου, περὶ τῶν καθ' ἡμέραν γεωργικῶν ἀσχολιῶν πραγματευόμενον. Τούτου μετάφρασις σώζεται εὐτυχῶς ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἄθω καὶ εὐχῆς ἔργον ὁδ' ἦτο, ὅπως τὸ Ἰπουργεῖο

δημοσιεύσει τοιοῦτον χρησιμώτατον ἔργον. "Οτι δὲ περιπαθῶς περὶ τὴν γεωπονίαν ἡσυχολοῦντο οἱ Ἕλληνες ἐπιμαρτυρεῖ ὁ ἕτερος τῶν διαπρεπῶν τοῦ Σωκράτους μαθητῶν, ὅστις ἐν τῷ Οἰκονομικῷ αὐτοῦ ἔπλεξε τὸν διαπρεπέστερον ὕμνον πρὸς τὴν γεωργίαν. καὶ ὑπῆρχον συντεταγμένα πολλὰ περὶ αὐτῆς ἔργα καὶ δὴ κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρινούς χρόνους, ἅπερ μόνον ἐξ ἀποσπασμάτων γνωρίζομεν νῦν. Συμβαίνει καὶ ἐνταῦθα ὅτι περὶ τὴν πλαστικὴν, ἧς τὰ γραφικὰ καλλιτεχνήματα γνωρίζομεν μόνον ἐκ μεταγενεστέρων συγγραφέων. Κυρίως τὰς ἀρίστας περιγραφὰς περὶ τῶν φυσικῶν καλλωνῶν, παρέχουσιν ἡμῖν οἱ πρῶτοι τῶν Ἑλλήνων μυθιστοριογράφων.

«Κῆπος ἔστι μοι τῶν ἐμῶν χειρῶν, ὅσαι ὄραι φέρουσι πάντα ἔχων ἐν αὐτῷ κατὰ ὥραν ἐκάστην. ἦρος ρόδα καὶ κρῖνα καὶ ὑάκινθος καὶ ἴα ἀμφότερα. θέρους μήκωνες καὶ ἀχράδες καὶ μῆλα πάντα. νῦν ἄμπελοι καὶ συκαῖ καὶ ροιαὶ καὶ μύρτα γλωρά». (1)

Καὶ ἀλλαγῶ :

Εὐθύς γὰρ ὡς ἐξ ἀπαρχῆς παράδεισος εὐρέθη καρπούς καὶ ὀπώρας, χάριτας, ἄνθος καὶ φύλλα γέμει, ἀπὸ πνοῆς τὴν ἡδονὴν ὑπὲρ τὸν λόγον ἔχων ἐκ δὲ τῆς ὄψεως αὐτῆς μείζονα πάλιν χάριν. Μόνον οὐκ εἶχεν κηπουρὸν ὁ τηλικούτος κῆπος, καὶ τὸ πολὺ τῆς ἡδονῆς ἐλαττωμένον εἶχε ἐκ τοῦ μὴ φαίνεσθαι τινα παρὰ τοῦ κήπου τότε. (2)

Θεωρεῖται πάντοτε καταπληκτικὴ καὶ πολύτιμος διὰ τὰς σπουδαίας ἐκ τῆς ἀρχαιότητος γνώσεις συλλογῆ τὰ Γεωπονικὰ τοῦ Κασσιανῶ Βάσου, ἅπερ οὗτος ἐντολῇ τοῦ αὐτοκράτορος Κων. τοῦ Πορφυρογεννήτου συνέταξε.

Κηποπεριβόλια ἐν Ἀθῶν καὶ δὴ ἐν Δαύρα.

Τὸ Ἀγιον Ὅρος εἶναι εὐφορον ἔδαφος καὶ ἐπιδεκτικὸν εἰς πᾶν εἶδος καλλιέργειας. Εἶναι ὄνομα καὶ πρᾶγμα «τὸ περιβόλι τῆς Παναγίας». Οἱ μοναχοὶ πλὴν ἐξαιρέσεων εἶναι φιλόπονοι καὶ ἐλλείψει ἄλλων ἀσχολιῶν ἀσμενέστατα ἐνδιατρίβουσι περὶ τὴν

(1) Collection de romans Grecs κτλ. par Spyr. P. Lampros, Paris 1880 σ. 12. Τὰ κατὰ Καλλιμάχον καὶ Χρυσορρόην στίχ. 282. Ἐκφρασις πνευμαίρετος τοῦ κήπου.....

(2) Λόγγου Ποιμενικά, τὰ κατὰ Δάφνιν καὶ Χλόην II 3.

καλλιεργίαν τῆς γῆς. Μαρτυροῦσι καὶ οἱ περίξ τῶν ιδιορρυθμῶν Μονῶν ἰδιωτικοὶ κῆποι. Οἱ ἅγιοι Βατοπεδινοὶ πρῶτοι παρέχουσι ἀξιομίμητον παράδειγμα. Εἶχον ἀνέκαθεν τὴν ἀγάπην ταύτην πρὸς τὴν καλλιεργίαν, οὕτω βλέπομεν ἐν ἐγγράφῳ τῶν κρατικῶν ἀρχῶν Θεσσαλονίκης τοῦ 1421 δημοσιευθέντι ἐν «Γρηγ. Παλαμᾶ»· "Ετ.Ε', 847 ἔνθα γίνεται λόγος περὶ «κ η π ο π ε ρ ι β ο λ ί ο υ», ἐξ οὗ «ἔδιδον (=ἀπέφερον) δὲ κατ' ἔτος καὶ λαχάνων ἑξακόσια· πράσσων πρασιάς δώδεκα. δαυκίων πρασιάς ἕξ. σκόρδα χίλια. ὀκτακόσια. ματσοῦνίων (=μαρούλια) γομάρια ἕξ. τετράγκουρα ἑξακόσια. κολοκύνθια τριακόσια. πεπόνια καλὰ τριακόσια». καὶ σ. 848 «ὁ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ κηποπεριβολίου τράφος ἦν λαχανὴν (γρ. λαχανῶν) εὐρύς καὶ ἐστενώθη..... ἀνεφύησαν κάλαμοι εἰς τὸ τοῦ κήπου χωράφιον». Ἡ Μονὴ αὐτῶν περιβάλλεται δι' ἀδιασπάστου ζώνης πολυανθῶν κήπων, ἐν οἷς καὶ πᾶν εἶδος καρπίμων δένδρων μετ' ἐπιμελείας καλλιεργεῖται, καὶ ἡ ἄλλη δενδροφυτεία πρὸς καλλωπισμὸν τῶν περίξ καὶ ἰδία τῶν ὁδῶν.

Ὁ μακαρίτης Γρηγοροῦδας, μανιώδης τύπος φιλανθοῦς καὶ δενδροφίλου, ἐφιλοτιμεῖτο δι' ὄλου τοῦ βίου αὐτοῦ φυτεύων καὶ καλλιεργῶν καλλωπιστικὰ δένδρα προμηθευόμενος ἑξωθεν καὶ τὰ σπανιώτατα. Νομίζω ὅτι ὁ ὑποτακτικὸς αὐτοῦ προηγούμενος Παγκράτιος, ἐκκληρονόμησε τὴν σπανίαν ἐν Ἄθῳ ἀρετὴν τοῦ ἀγαθωτάτου ἐκείνου γέροντος (1).

Ἐν τῇ Μονῇ τῶν Ἰβήρων ἕξοχος ἀνθοκόμος καὶ δενδροκόμος τυγχάνει ὁ νῦν ἱατρός τῆς Ἱ. Κοινότητος ἐν τῇ Ἀθωνιάδι Σχολῇ ἀρχιμ. Παγκράτιος. ὁ δὲ νῦν ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος ὁ φιλόκαλος Παπᾶ Χρῦσανθος ἐκαλλιέργησε θαυμάσιον κῆπον, ἐνῶ συνεχέντρωσε πολλὰς ποικιλίας σταφυλῶν καὶ ὑπωροφόρων δένδρων. Οἱ ἅγιοι Φιλοθεῖται, τοῦ ἀρχιμανδρίτου κ. Θεοδοσίου δόντος τὸ σύνθημα, ἐπεδόθησαν καὶ ὑπερέβησαν πάντας εἰς τὴν κηπουρικὴν. Ὁ ἅγιος Θεός, ἐνεκα τῆς ἀφθονίας τῶν ὑδάτων, εὐλογεῖ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν καὶ ἀπολαμβάνουσιν ἐπαξίως τῶν κόπων. αὐτοὶ σχεδὸν μόνοι ἐφοδιάζουσι τὴν Ἀθωνιάδα σχολὴν διὰ τῶν ὠραίων φηρικίων μήλων, ἅπερ τοσοῦτον εὐδοκιμοῦσιν ἐν Ἄθῳ, εἰς μέγεθος καὶ ποιότητα ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ Πη-

(1) Καλὸς ὁδηγὸς πρὸς ταῦτα εἶναι τὸ ὑπὸ τῆς Γεωργ. Ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν ἐκδοθὲν βιβλίον τοῦ Ἀγγ. Χατζηνικολάου, Τὰ καλλωπιστικὰ δένδρα καὶ οἱ καλλωπιστικοὶ θάμνοι μας (Ἀθῆναι 1927) καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Γεωργία τοῦ μακ. Γεναδίου, ὅστις πολλὰ τοιαῦτα δένδρα πρῶτος εἰσήγαγεν ἐν Ἑλλάδι, ὡς τὴν ἀείλανθον κ. ἄ.ὡς καὶ τοῦ Ρ. Ἀναγνωστοπούλου, Ὁδηγὸς τοῦ δενδροκόμου (Ἀθῆναι 1925).

λίου. Αἱ δύο αὐται Μοναὶ διακρίνονται διὰ τὴν πύκνωσιν τῶν Γεωργιανῶν κληματαριῶν καὶ κρεβατῶν, ἅπερ ἐκτείνονται εἰς μῆκος καὶ κατάλαμβάνουσιν ὅλας τὰς πέριξ τῶν Μονῶν ὁδοὺς εἰς περίκοσμον ἅμα καὶ οὐγὶ εὐκαταφρόνητον ἀνέξοδον δὲ εἰσόδημα. Οἱ δὲ προϊστάμενοι αὐτῶν καὶ πασῶν τῶν ἄλλων οἱ μετὰ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν ἓν τε ταῖς ἰδίαις καὶ κοιναῖς στοιχοῦντες ἐργασίαις ἀνταποκρίνονται πληρέστατα πρὸς τὸν προορισμὸν αὐτῶν, καθὰ καὶ ὁ Στουδίτης Θεόδωρος διαγορεύει: «οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἄλλοις ταῖς διὰ χειρῶν τέχναις οἱ καλοὶ οὗτοι σπουδάρχαι μετήεσαν.. ἔν' ἐντεῦθεν καὶ τὸ τεταπεινώσθαι μειζόνως ἔχουεν τῆς ψυχῆς πως τυπουμένης πρὸς τὰ πραττόμενα, καὶ ἐαυτοῖς τὰ πρὸς χρείαν πορίζοντο..... ἐκάστου αὐτῶν τὰς μὲν χειρὰς τοῖς ἔργοις κινουῦντος τὸ σῶμα δὲ τοῖς ὕμνοις διδόντος, καὶ τὰ τοῦ Δαβίδ ὑποψάλλοντος λόγια, ὥστε καὶ τοὺς μόνον ἐπ' αὐτοὺς ἐνορῶντας πολλὴν τρυγᾶν τὴν ὠφέλειαν» (1).

Καὶ τί λέγω περὶ τούτων, ἅπερ ἀπαιτοῦσι φιλεργίαν, ἐπιμονὴν καὶ δεξιότητα. Ποῖος θὰ ἐπίστευεν ὅτι ἡ Λαύρα πλουτοῦσα τοσούτων ὑδάτων καὶ τοῦ ὀνομαστοῦ καταρράκτου τοῦ Ἄθωνος ἀγοράζει κατ' ἔτος 5-6 χιλιάδας κρόμυα καὶ δὴ καὶ ἐκ Θεσσαλονίκης πολλάκις πρὸς 4-5 δραχμ. τὴν ὁκτῶν! Διαμαρτύρεται ὁ δυστυχὴς κηπουρὸς. Ζητεῖ ἐργάτας δὲν δίδονται, ζητεῖ κόπρον καὶ λίπασμα, δὲν περισσεύουσιν. Ὁ κοινὸς κῆπος στενοῦται καὶ περιορίζεται ὁσημέρην, τῶν προϊσταμένων διαρπαζόντων τὰ πέριξ καλλίτερα τμήματα χάριν κερδοσκοπίας. Καὶ ὅμως τῆς Μονῆς μηδὲν ἕτερον παρεχομένης πλὴν ὀλίγου ἀποβουτυραμένου τυροῦ καὶ ἐλαχίστων ὄζου-σῶν σαρδελλῶν ἢ μόνη τῶν ἀδελφῶν παρηγορία εἶναι τὰ λαχανώδη τοῦ κήπου.

Πρὸς διόρθωσιν τοῦ κακοῦ τούτου ἔχων ἀνάγκην κήπου ἐπραξα, ὅ, τι κάμνουσι πάντες οἱ παραμικροὶ ἀδελφοί. ἤνοιξα μετὰ τῶν ὑποτακτικῶν μου κῆπον εἰς τὸ πλεόν μεμακρυσμένον μέρος. Ἐπὶ ἓν ἔτος ἠγωνιζόμεν νὰ ἐκκαθαρίσω τὴν ἀγρίαν ὕλην, κατεσκεύασα ἰδίαις χερσὶ τὰ πεζούλια (χωρὶς νὰ εἶμαι κτίστης), μετέφερον κόπρον ἐξ ἀποστάσεως μιᾶς ὥρας καὶ πλεόν, καὶ οὐδέποτε ἀπησχόλησα οὔτε ἐργάτας οὔτε μαστόρους τῆς Μονῆς, καὶ αὐτοὺς τοὺς φράκτας καὶ τὰ κρεβατὰ κατασκευάσας μόνος. Μάτην, τὸ παράδειγμα οὐδὲν ὠφέλησεν! Εἰς τῶν προϊσταμένων, ὁ τὴν ἐπωνυμίαν ἐκ τῆς περιπαθοῦς θεραπείας τῆς κοιλίας λαβῶν, ὅστις οὐδὲ ἡμέραν παρέρχεται νὰ μὴ ἀπασχολῇ ἐργάτας καὶ μαστόρους εἰς τὸν

(1) Migne Patrologiae graecae Τόμ. 99, σελ. 1680.

ἡγεμονικὸν αὐτοῦ κῆπον, μέλλων νὰ προικοδοτήσῃ τὸν νεαρὸν αὐτοῦ ὑποτακτικὸν διὰ κήπου ἀφήρησε τὰς καλλιτέρας τοῦ κοινοῦ πρασιάς, καὶ πρὸς κοινὸν σκάνδαλον παρέδωκεν αὐτῷ οὐ μόνον κῆπον, ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς κακὰς ιδιότητας. Ὁ μὲν κῆπος ὁ κοινὸς ἐγκαταλελειμμένος καὶ διαρκῶς ἀπογυμνούμενος, οἱ δὲ τῶν προϋσταμένων εὐθαλλοῦντες καὶ πολυτελέστατα διεσκευασμένοι. οἰκήματα, περίπτερα, παραπήγματα, ὑαλόφρακτα διὰ τὰ θερμοκήπια, κρεβατὰ διὰ πελεκημένης ξυλείας, κλίμακες χρωματισμένοι καὶ βερνικωμένοι (sic), στέρνα καὶ δεξαμεναὶ ποικίλου μεγέθους, αὐλακες τσιμεντόκτιστοι καὶ πλακόστρωτοι καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἢ ἀσβεστος ἀφθονος ἢ ξυλεία εἰς πλησμονήν, καὶ πάντα τῆς Μονῆς ὡς καὶ οἱ μαστόροι καὶ ἐργάται καὶ μόνον ἢ πρόσοδος ἀνήκει εἰς αὐτούς. καὶ τοῦτο εἰς βάρος τῶν πεινῶντων καὶ γυμνητευόντων ἀδελφῶν. Ὁ κόσμος γάνεται, ἐὰν τῶν ἀδελφῶν τις ζητήσῃ ὀλίγην ἀσβεστον, ἓν ξύλον, ἢ μίαν πλάκα ἢ ἄλλο τι τῶν εὐτελῶν. Ὁ παπᾶ Γρηγόριος ἐπιχειρήσας αὐταῖς χερσὶ καὶ ἰδίῳ ἀναλώμασι νὰ ἐκκαθάρῃ καὶ περιφράξῃ ἀχρηστὸν τι μέρος εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ἐλαιῶνος μικροῦ δεῖν νὰ ἐξορισθῇ καὶ καθαιρεθῇ ἀπὸ τῆς γερουτίας. 2—3 συνάξεις κατηναλώθησαν εἰς τοῦτο. Καὶ ὁ καυμένος ἠναγκάσθη νὰ θυσιάσῃ τοὺς κόπους καὶ τὰ ἐξόδα. ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι ἄνθρωπος καὶ θέλει νὰ ζήσῃ, τὸ δὲ ταμεῖον τῆς Λαύρας εἶναι μόνον διὰ τοὺς Ἀλεξανδρίδας, ἀνεκάλυψεν ἐγκαταλελειμμένον τινὰ κῆπον, παρασάγγας μακρὰν τῆς Μονῆς καὶ ἐντὸς δάσους κείμενον. καὶ ἤρξατο καλλιεργεῖν αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν διαβουλίαι καὶ συμβουλίαι, διατὶ ἄνευ τῆς ἀδείας τῆς Συνάξεως νὰ πράξῃ τοῦτο. Καὶ ἀπήντησεν εὐφρέστατα: «διότι, ἐὰν ἠρώτων θὰ ἐδί-
δατε σημασίαν, καὶ δὲν θὰ μοὶ ἐπετρέπετε», ἢ ὑπόθεσις δικάζεται εἰσέτι, (εἶχον γράψῃ ταῦτα συμβάντα τῷ 1932, τίς θὰ ἐπίστευεν ὅμως, ὅτι ὁ οὕτω δικιμασθεὶς θὰ ὑπερέβαινε κατὰ ποιότητα γενόμενος προϋστάμενος τοὺς Ἀλεξανδρίδας. τὸ κακὸν δυστυχῶς ἐν Λαύρᾳ εἶναι μεταδοτικόν, κατήντησε μόνιμον). Αὐτὰ ὑποφέρουσι τὰ πειναλέα τοῦ Χριστοῦ πρόβατα, οἷς τοιοῦτοι ἐτάχθησαν ποιμένες καὶ ἄρχοντες. Ἀπείργουσι τὰς ἐργαζομένας χεῖρας, ἀντὶ νὰ πληρῶνωσι πρὸς ἐκχέρσωσιν καὶ ἀναδάσωσιν διὰ τὴν μεταβολὴν τῶν ἀγριελαίων εἰς καλλιελαίας, τῶν ἀγρίων καστανεῶν εἰς Διὸς ὄντως βαλάνους καὶ τῆς ἀγρίας φύσεως εἰς ἡμερότητα. Ἐν Ἀθῶ εὐδοκιμαῖ μεγάλως ἢ λεπτοκαρέα. μεγάλα ἐκτάσεις πεφυτευμένοι ὑπάρχουσι εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Καρεῶν εἰς τὰ Βατοπεδινὰ καὶ Ἰβηρικὰ κελλία, εἰς τὰς Μονὰς Φιλοθέου καὶ Καρακάλλου καὶ εἰς τὴν Λαυρωτικὴν Προβάταν Ἡ ἐτησίαι παραγωγὴ ἀνέρχεται

εἰς 100—150 χιλιάδας, ὀκάδας. Δὲν ἔχει αὕτη ἀνάγκη πολλῶν περιποιήσεων, εἰ μὴ μόνον κλαδεύματος καὶ καθαρίσματος. καρπεῖ σχεδὸν κατ' ἔτος καὶ εἶναι γνωστὰ τὰ ἀγιορείτικα λεπτομάρυα ἢ φουντούκια, ὡς γλυκὰ καὶ ἀντέχοντα πλέον τῶν Ποντικῶν, αἵτινες ἔχουσι πολὺ ἔλαιον. Ἡ Λαύρα μετὰ τὰς Καρεᾶς ἔχει τὸ καταλληλότερον ἔδαφος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς λεπτοκαρέας, καὶ ὅμως δὲν θὰ πιστεύσητε, ὅτι ὁσάκις αἱ μετὰ τῶν Προβατιανῶν σχέσεις ἡμῶν δὲν εἶναι φιλικαί, νωπὸν λεπτοκάρυον δὲν βλέπομεν εἰς τὰ μάτια! Ἡ γείτων Μονὴ τοῦ Καρακάλου εἰς εὐνοϊκὴν ἐπικαρτίαν συνάζει 20—30 χιλιάδας ὀκάδας λεπτοκαρύων (δευτέρα ἔρχεται ἡ τοῦ Φιλοθέου) καὶ οἱ κελλιῶται ἡμῶν ἄλλας τόσας περίπου, εἰ δὲ Λαυριῶται οὔτε νὰ ἀρτυθῶσιν! Οἱ φιλόπονοι Δοχειαῖται ἀπὸ ἐτῶν καταρτίζουσι, καίτοι τὰ νότια μέρη δὲν εἶναι τόσῳ ἐπιδεκτικά, ἐκτεταμένους λεπτοκαρεῶνας καὶ προστίθενται νέαν πρόσσodon εἰς τὰς τόσας ἄλλας τῆς Μονῆς αὐτῶν. Φαίνεται ὅτι ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἰδρυτὴς τῆς Μονῆς ταύτης, ὁ δοχειάριος τῆς Λαύρας, μεταστάς ἐντεῦθεν ἐπῆρε καὶ ὅλα τὰ καλὰ τῶν Λαυριωτῶν. Ἐν τῷ ἐν Καρεαῖς ἀντιπροσωπεῖω εὐρισκόμενος ἐφύτευσα τῷ 1928 λεπτοκαρεῶνα—ἐν μέσαις γάρ Καρεαῖς, τῷ ἀπεράντῳ τοῦ Ὄρους λεπτοκαρεῶνι, δὲν εἶχομεν οὔτε μίαν ρίζαν, ἵνα γευθῶμεν.—Ὁ διάδοχός μου Διακὸ-Γρηγόριος, ὁ ἀόκνος καὶ μετὰ νεανικῆς προθυμίας μόνος ἐργαζόμενος καὶ μοχθῶν εἰς τὸν κήπον ὃν ἀφῆρσε ἀπὸ τοῦ κονακτοῦ, ἵνα τὴν ἀπληστίαν τῆς πλεονεξίας κορέσῃ, διελθὼν ὅλον τὸν βίον ἐν τοῖς γεωργικοῖς μετοχίοις νομίζει μὲν ἑαυτὸν ἄριστον γεωπόνον, ἀλλ' ἀφῆκε τὰ νεόφυτα καὶ ἐξηράνθησαν διότι ὑπελόγιζεν ὅτι τὸ προῖον αὐτῶν δὲν θὰ εἰσῆρχετο εἰς τὸ ἑαυτοῦ βαλάντιον, ὅπως τὸ ἐκ τῶν λαθρεμπορικῶν αὐτοῦ ἐπιχειρήσεων, ἐφ' αἷς καὶ συλληφθεῖς ἐπλήρωσε τὰ μαλλοκέφαλα, ἅπερ καὶ προσπαθεῖ ἤδη ν' ἀντικαταστήσῃ. Ἡ Μονὴ ἐνταῦθα ἔχει ἀπέραντον κήπον καὶ ἄφθονον ὕδωρ (τὸ διπλοῦν τῶν ἄλλων ἀντιπροσωπειῶν), καὶ ὅμως πιστεύετε, ὅτι ὑπῆρξεν ἀντιπρόσωπος Λαύρας, ὁ περικλεῆς διάδοχός μου ἀγοράζων φασούλια Σερβικὰ καὶ κρόμυα ξενικὰ! Παράγονται δὲ ἐκεῖ τὰ πλέον εὐβραστα καὶ εὐγεστα ὄσπρια. Κατὰ τὰ 3 ἔτη τῆς ἀντιπροσωπείας μου, οὐ μόνον ἐπῆρχουν ταῦτα εἰς τὰς ἐκεῖ ἀνάγκας, ἀλλὰ καὶ ἐτροφόδοτον καὶ τὴν Μονὴν μὲ πατάτας καὶ κουκκία καὶ ὅλοι οἱ ἐρχόμενοι ἐκεῖ ἀδελφοὶ ἐγέμιζον τοὺς **τουρβάδες** (σακκίδια)

Ἄλλὰ καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Λαύρα οἱ κατ' ἐξοχὴν φίλεργοι ἀδελφοὶ καλλιεργοῦσιν εἰς ὅλα τὰ περίξ τῆς Μονῆς κήπους, οἵτινες εὐδοχιμοῦσι τὰ μέγιστα ὡς τὴν ὑδατόρρυτον ταύτην τοῦ Ἄθω

γωνίαν. Δυστυχῶς δὲν ἀγαπῶσι οὔτε αὐτὰ τὰ καρποφόρα δένδρα. Ἔπεσαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ χρῆμα μιμούμενοι τοὺς προϊσταμένους — φασόλια, σκόρδα καὶ κρόμυα—. Θὰ ἀπορήσῃ τις μανθάνων, ὅτι ἐν Λαύρα, ἣτις περικυκλοῦται ὑπὸ ἀπεράντων καστανεῶνων, δὲν ἔχομεν ἡμερὰ κάστανά ! τὰ ὀλίγα δένδρα, ἅπερ ἐνεβολίασεν ὁ μακαρίτης Ζωσιμᾶς διακλωνίζονται ὑπὸ βουλιμιώντων ἀδελφῶν πρὶν ἔτι ὠριμάσῃ ὁ καρπός. Πόσα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γένωνται εἰς τὸν εὐλογημένον αὐτὸν τόπον ! ἀπόδειξις, ὅτι οἱ παραμικροὶ πατέρες φιλοτιμοῦνται καὶ λαμβάνουσι τὴν τε Χώραν καὶ τὴν Ἐφημερίδα τοῦ Χρηματιστηρίου, αἵτινες ἔχουσιν ἰδιαιτέραν σελίδα περὶ γεωργίας καὶ γεωπονίας. Ὁ ἀκάματος καὶ ἀμίμητος Κλήμης—Κορνήλιος (ἐμὸς δὲ ὑποτακτικὸς), ὡς κηπουρὸς τῆς Μονῆς ἐπὶ διετίαν ἤδη ἀπέδειξε πόσον δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ καὶ ἡ κηπουρικὴ ἐνταῦθα, πληρώσας τὸν κῆπον λαχάνων καὶ ὀσπρίων, ἔτι δὲ καὶ τὰς ὁδοὺς καὶ τοὺς διαδρόμους ἀνθέων. Πότε εἴχομεν λάβει ἐν Λαύρα παρὰ τοῦ κηπουροῦ φρέσκα φασουλάκια καὶ κουκκίαι; πότε σπανάκια καὶ ντομάτες, ὅσα θέλει ἕκαστος; Καὶ ὅμως οὐδεμίαν ὑποστήριξιν οὗτος λαμβάνει παρὰ τῆς Συνάξεως. Οἱ προϊστάμενοι, ἐνῶ οἱ γέροντες αὐτῶν εἶχον τοὺς ἰδιωτικοὺς κήπους διὰ μεγαλεῖον καὶ διασχέδασιν, διανέμουντες τὰ προϊόντα τοῖς ἀδελφοῖς, οὗτοι μετέτρεψαν αὐτοὺς εἰς φασουλοφόρους καὶ κρομυσοφόρους—παρᾶ, παρᾶ!—Κατέστρεψαν ὅλα τὰ ὀπωροφόρα δένδρα· διότι σκιάζουσι τὰς φυτείας. Πρὸς τούτοις ἀντὶ τοῦ κοινῶ κήπου, ὅθεν τρέφονται οἱ ἀδελφοὶ καὶ πάντες οἱ περὶ τῆς Μονῆς, μεταφέρουσι τὴν κίπρον καὶ τὰ λιπάσματα εἰς τοὺς ἑαυτῶν, ἵνα αὐξήσωσι τὸ ἐμπόρευμα. Αὐτοὶ οὐδόλως ἐργάζονται ἢ ἐλάχιστα, τὸ πλεῖστον οἱ ἐργάται τῆς Μονῆς, καὶ ὅμως πωλοῦσιν καὶ ἀκριβοπληρώνονται τὰ προϊόντα ταῦτα ὑπὸ τῆς Μονῆς.

Ὁ ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στουδίτης ἐπιβάλλει κανόνα, μετανοίας 50, εἰς τὸν «κηπουρὸν ἐὰν μὴ ἐν καιρῷ ποιῆται τὰς σποράς τῶν λαχάνων» (Ποινὴ 94'), 100 δὲ μετανοίας «ἐὰν ἀδιαφόρως παραμελῇ τὰς ἀρδείας καὶ μὴ ἐμμέτρως ποτίζῃ» (Ποινὴ 91') καὶ καθ' ἑκάστην, ἐὰν ἔζη, θὰ ἐτιμῶρει τὸν εὐλαβέστατον κηπουρὸν τῆς Λαύρας, ὅστις συνήθως παραβαίνει τὴν ἐντολὴν ταύτην, διότι οἱ προϊστάμενοι στρέφοντες τὸν αὐλακα εἰς τοὺς ἑαυτῶν κήπους δὲν ἐπιτρέπουσιν αὐτῷ νὰ ποτίζῃ. Ἀλλὰ ποσάκις θὰ θὰ ἐπανελάμβανεν αὐταῖς ὑστεροῦσαι τοὺς ἀδελφούς τὸν λαχάνισμὸν τὴν ἐξῆς ποινὴν (95'); «ἐὰν μὴ καλλιεργῇ τὸν παράδεισον Κυρίου (ἄχρυσον), τὸν πεπιστευμένον αὐτῷ κῆπον, ὥστε

ἐπαρκεῖν αὐτὸν τῇ ἀδελφότητι κατὰ πᾶν εἶδος λαχάνου μετανοίας· ρ'». (1).

Τούτοις τοῖς πατροπαραδότοις στοιχοῦντες οἱ παλαιότεροι ἡμῶν εἰργάζοντο καὶ μεθ' ὑπερβολικοῦ ζήλου ἐκαλλιέργουν τὸν νέον τοῦτον παράδεισον τῆς Ἑδέμ. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ συνέγραφον διάφορα βοηθήματα γεωπονικά, ἅπερ συναντᾷ ὁ ἀναδιφῶν τὰς ἀθωνικὰς βιβλιοθήκας πρὸ πάντων ἐν τοῖς Ἱατροσοφίαις, τῇ ἐγκυκλοπαιδείᾳ τῶν Βυζαντινῶν, ἐγκατεσπαρμένα. Εἰς τὴν τοῦ Κουτλουμουσίου ὑπάρχει μετάφρασις τοῦ Δισκορίδου, εἰς ἄλλην τῶν Ἔργων καὶ Ἡμερῶν τοῦ Ἡσιόδου, τοῦ πολυτιμωτέρου γεωργικοῦ ἐγχειριδίου τῆς ἀρχαιότητος—εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἡ ἐκδοσις ἀμφοτέρων τούτων τῶν μεταφράσεων—. Τίς δὲν γνωρίζει τὸ Γεωπονικὸν Ἀγαπίου τοῦ Κρητός, τὸ ὁμολογουμένως σπουδαῖον καὶ μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδος βοήθημα κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας; Πάντες καὶ μέχρι σήμερον ἔτι οἱ μοναχοὶ οἱ περὶ τὴν τῆς γῆς θεραπείαν ἀσχολούμενοι ἔχουσιν αὐτὸ ἐγκόλπιν καὶ αὐθεντίαν «τὸ λέγει ὁ Ἀγάπιος», ὡς δεικνύουσι καὶ αἱ πολλαπλαῖ ἐκδόσεις. Καὶ ὅμως ὁ Ἀγάπιος ἦν Λαυριώτης μείνας ἐντὸς τῆς Μονῆς ἐπὶ διαίτην, εἶτα ἐγένετο ἀσκητὴς ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀγίᾳ Ἀννῆ, καὶ ἡ καλύβη σώζεται μέχρι σήμερον, ἡ τοῦ Παπαῦ Θεοδοσίου, (Κοίμησις Θεοτόκου), ἐνθα συνέγραψε καὶ τὴν Ἀμαρτωλῶν σωτηρίαν. Οὗτος ἐπαινεῖ τὴν Λαύραν «διατὶ εἶναι εἰς τὴν ἄκραν τοῦ Ὄρους εἰς τόπον εὐφρόσυνον, με βρύσαις πολλαῖς καὶ ὕδατα ἄβλαβα» (2). Εἰς τὸν πρόλογον λέγει, ὅτι τὸ βιβλίον περιέχει «ἐρμηνείας διὰ τοὺς γεωργοὺς πῶς νὰ σπέρνουσι τὰ χορταρικά καὶ γεννήματα, πῶς νὰ κεντρώνουν τὰ δένδρα καὶ κλήματα, πῶς νὰ κυβερνοῦν τοὺς καρπούς καὶ τὰ κρασιά νὰ μὴν ἀφανίζωνται. . . καὶ ἄλλα πολλὰ χρειαζόμενα πράγματα διὰ κάθε λογῆς ἀνθρώπων λαϊκὸν ἢ ἐκκλησιαστικὸν» (3) ἐν τέλει ἔχει καὶ ἱατροσόφιν. «συνέλεξα, λέγει, ἀπὸ ἀνθρώπων πολυμαθεῖς καὶ μαθηματικοὺς εἰς διαφόρους χώρας καὶ κάστρη ὅπου ἐπεριπάτησα, καὶ ἄλλα πάλιν ἀπὸ βιβλία Ἱταλῶν καὶ Ἑλλήνων φιλοσόφων, ὅπου ἀνέγνωσα, καὶ ὅσων ἐδυνήθηκα ἐφυλάχθηκα νὰ μὴ γράψω ψεύματα».

(1) Παρὰ Migne Patrol. graec. τομ. 99 στ. 1744. Χρησιμώτατον βιβλίον ἐκτὸς τοῦ πεπαλαιωμένου Γεωπονικοῦ τοῦ Κρητός Ἀγαπίου διὰ τὴν κηπευτικὴν εἶναι. Ὁ λαχανόκηπος τοῦ Σπ. Χασιώτου εἰς 5ην ἐκδοσιν (Ἀθῆναι 1924) κυκλοφορῶν (ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων), Π. Ἀναγνωστοπούλου, ὁ ὁδηγὸς τοῦ λαχανοκόμου καὶ τὸ ἡμερολόγιον τοῦ κηπευκόμου.

(2) Ἐν βίῳ Ἀγ. Ἀθανασίου, παρὰ Δουκάκη, Συναξ. Ἰουλ. σ. 71.

(3) Γεωπον. σ. 5 τῆς ἐν Βενετίᾳ ἐκδ. τοῦ 1865.

ἐν τούτοις καθὼς Κρής δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποφύγη τὸ ψεῦδος· ἀναφέρει γάρ, «ἀμα ζεματίσης εἰς βραστὸν ἔλαιον τὰ κουκία σπεῖρέτα τὸ ταχὺ καὶ τὸ βράδου νὰ τὰ ἰδῆς μίαν σπιθαμὴν φυτρωμένα» (σ. 123). Οὐδὲν ὠφέλησαν αἱ τοιαῦται παραδόσεις τοὺς ἀριστοκράτας τῆς Λαύρας οἵτινες ἀντὶ μελετῶντες, τὸ Γεωπονικὸν τοῦ συναδέλφου αὐτῶν νὰ ἐπεκτείνωσι τὰς καλλιεργίας τῶν ἀμπελώνων καὶ ἐλαιῶνων, ἐπεκτείνουσι κατ' ἔτος τοὺς ἐξώστας τῶν δωματίων, ἵνα κάμωσι πτερὰ καὶ ἀναληφθῶσι εἰς τὰ οὐράνια! ἀλλὰ καὶ τούτου γενομένου φρονῶ, ὅτι ἔσονται καθ' ὁδὸν ἐμποδῶν αὐτοῖς («τὰ ἐνάεφια τελώνια»), ἅπερ μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας ἐδημοσίευσεν ἄλλοτε ὁ τοῦ Προβατίου ὄρους τῆς Χίου πατήρ Παχώμιος. Ἡ μανία αὐτῶν εἶναι ν' ἀπασχολῶσι διαρκῶς τοὺς τέκτονας ἐν τοῖς δωματίοις αὐτῶν, ἔνθα διῆλθον τὸν βίον Κοσμάδες, Ἀλέξανδροι καὶ Χρυσόστομοι, ὧν δὲν ἦσαν ἄξιοι οὔτε τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων νὰ λύσωσιν. Καὶ ὅμως ἐκεῖνοι ἦσαν εὐχαριστημένοι· διότι ἐφρόντιζον πλεῖν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Μονῆς καὶ τὴν αἰωνίαν αὐτῶν κατοικίαν. Δὲν ἀρέσκουσι αὐτοῖς τὰ παραθύρια, πταίουσιν αἱ θύραι, εἶναι ταπειναὶ αἱ στέγαι καὶ οἱ ὄροφοι, ἐμπρὸς λοιπὸν ἀνατροπή! διότι πληρώνει τὸ ταμεῖον τῆς Μονῆς. καὶ ἔπειτα δὲν περισσεύουσι διὰ τὴν καλλιεργίαν τῶν κτημάτων. Εἰς μάτην λοιπὸν ἐκοπίασας, καυμένε, Ἀγάπιε! Ἴσως τὸ β' μέρος ἀπὸ τῆς σελ. 58 εἶναι χρησιμώτερον εἰς τοὺς ἡμετέρους πασάδες, ἢ τὸ περὶ γεωπονίας α'.

Πλεῖν εὐχάριστος τυγχάνει αὐτοῖς ὁ Δαπόντες ἀνθολογήσας «τὸν περιεκτικὸν κανόνα πολλῶν ἐξαιρέτων πραγμάτων τῶν εἰς πολλὰς πόλεις καὶ νήσους καὶ ἔθνη καὶ ζῶα ἐγνωσμένων». Καὶ οὕτω παίζων ὁ εὐφυῆς ποιητὴς κατάρθρωσε νὰ διδάξῃ καὶ νὰ τέρπῃ ἅμα τὰς ἀκοὰς τῶν μοναχῶν πολλά, ἰδίως περὶ τῶν κατὰ τόπους ὀπωρῶν ἐν ταῖς ἑξ πρώταις ὠδαῖς. Ἐντύπωσιν μοὶ κάμνει, ὅτι ἐν τῇ ε' ἐξυμνεῖται ὁ ἀγιορειτικὸς κρόκος (σ. 256), οὗ νῦν οὔτε τὸ ὄνομα ἀκούεται. ἐπίσης κατὰ τοὺς χρόνους ἐκεῖνους καὶ ῥοῦ βυρσοδεψικοῦ (ῥοῦδι) ἐγένετο ἐξαγωγή. Τὶ δὲ νὰ εἶπω διὰ τὰ αἰθέρια ἔλαια; ὅταν ἦλθομεν ἐνταῦθα πρὸ 40ετίας εὕρομεν δάφνης, μαράθρου, ὀριγάνου, ἠδυσμοῦ, λιβανωτίδος, ρόδων, γλήχωνος, βαλσάμου, λεβαντίδος, ἐλελίσφακου κ.τ.τ., παραγωγὴν εἰς μεγάλης ποσότητας ἐλαίων. Νῦν πλὴν τῶν δύο πρώτων καὶ ταῦτα περιωρισμένω, τὰ λοιπὰ ἐξέλιπον τελείως μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Ρωσσίας, ἔνθα ἐξήγοντο ταῦτα. Παρετήρησα εἰς τὰς Σκήτας καὶ κελλία καὶ πολλὰ βοηθήματα. μετὰ τοῦ Ὀρφανίδου καὶ Λάνδερερ (Ἀνάλεκτα) τὰ ἔργα, εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν ἦν ὁ Φοῦβός καὶ Παράφοιβος τοῦ ἰατροφιλοσόφου Πύρλα, ὅστις μέχρι

τοῦ νῦν θεωρεῖται ὡς αὐθεντία. Σπανιώτατα εὐρίσκεται ἡ Γεωργική καὶ οἰκιακὴ οἰκονομία τοῦ Γρηγορίου Παλαιολόγου (1). Βεβαίως καλλίτερα περιοδικὰ ἦσαν ἡ Ἑλληνικὴ Γεωργικὴ τοῦ Γενναδίου καὶ τὰ Νέα Γεωπονικὰ τοῦ φίλου κ. Σπ. Χασιώτου, ἀλλὰ δὲν ἐκυκλοφόρουν ἐνταῦθα. Νῦν ἐκδίδονται πολυάριθμα τοιαῦτα περιοδικὰ τε καὶ βιβλία, οὐχὶ ὅμως ὅπως τὸ *Les plantes potagères* τῶν Vilmorin-Andrieu et Cie. (Paris 1904) μετὰ θαυμασίων ἐγγράμων εἰκόνων, καὶ ἡ Πρακτικὴ βοτανικὴ τοῦ ἀρχιμ. Διον. Πύρρου (Ἀθῆναι 1838 εἰς δύο τόμους), πάγχρηστον καὶ νῦν βιβλίον. Ἡ Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία, καίτοι παρῆλθον ἔτη 100, δὲν εἶδε εἰσέτι τοιοῦτον βιβλίον μετ' ἐγγράμων εἰκόνων!

Ἡ περιφέρεια τῆς Μεγίστης Λαύρας καὶ ἰδίᾳ τὰ «Κρύα νερά» καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις γέμουσιν ἀγριομηλεῶν αὐτοφυῶν. ἠδύναντο αὐταὶ ἄνευ πολλοῦ κόπου ἐμβολιαζόμεναι νὰ τροφοδοτήσωσιν διὰ μήλων ὀλόκληρον τὸ "Ἁγιον" Ὄρος. Μετὰ χαρᾶς εἶδον ἐσχάτως, ὅτι οὐχὶ ἡ Μονή, ἀλλ' ἀδελφός τις, μονόχειρ καὶ οὗτος, ἀνέλαβε δι' ἐξόδων του νὰ φυτεύσῃ καρῆας εἰς τὸ ἐξαιρετικὸν τοῦτο τοῦ "Ἄθω" ὄροπέδιον καὶ διὰ μικρᾶς περιπεριήσεως ἀνεπτύχθησαν τὰ νεόβλαστα θαυμασίως. Ἐν τούτοις πέριξ τῆς Λαύρας εἶναι ἀδύνατον νὰ διακρίνη τις καὶ μίαν μηλέαν ἐξηγενησιμένην. Οἱ γέροντες ἡμῶν εἶχον ἐστολισμένους τοὺς κήπους διὰ παντοειδῶν μηλεῶν — ὁ μακροτίτης Γαβρηλάκης εἶχε καὶ ἀρβανίτικα μῆλα ὀνομαστὰ εἰς ὅλον τὸν κόσμον — οἱ προοδευτικοὶ ὅμως αὐτῶν ἀπόγονοι, οἱ νέοι Ἀβδηρῖται, κατώρθωσαν τῶν κρομύων καὶ σκόρδων ἔνεκεν νὰ ἐξαφανίσωσιν ἐκ μέσου καὶ τὴν ὡραίαν αὐτὴν ὀπώραν. Χρειάζεται ἡ Μονὴ κυδῶνια καὶ βύσσινα διὰ τὰ γλυκά; τρέχομεν εἰς τὰ κελλία, εἰς τὴν Μονὴν Φιλοθέου καὶ ὅπουδῆποτε· διότι ἀντὶ νὰ φυτεύωμεν δένδρα καταστρέφομεν καὶ τὰ ὑπάρχοντα. Ἡ μοναδικὴ ἐν Λαύρᾳ ὀπώρα εἶναι ἡ μεσπιλέα ἢ μουσμουλιά, χάρις εἰς τὸν ἀρχιμανδρίτην Βενιαμίν, ὅστις ἀπὸ 80ετίας μετήνεγκε τὸ καλλιπρεπὲς τοῦτο δένδρον ἐκ Ρουμανίας. εὐδοκιμεῖ αὐτὸ ἐν Λαύρᾳ εἰς ἀπίστευτον σημεῖον καὶ μετεδόθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ὅλον τὸν τόπον. Ἄλλ' εἶναι ὀπώρα τῆς ἡμέρας, δὲν ἀντέχει ὄριμος κοπτομένη ἐκ τοῦ δένδρου, ἐνῶ συλλαμβάνεται ἐν ὥρᾳ χειμερίῳ. Εἶναι δὲ λίαν περίεργον δένδρον· διότι πολλάκις εἶναι δίφορον, καὶ τοὺς δευτέρους καρποὺς ὠριμάζει τὸν Ἰανουάριον, εἶναι ὅμως σὰν σταφιδιασμένοι. Διὰ τοῦτο οἱ

(1) Βλ. β' ἔκδοσιν συμπληρωμένην ὑπὸ Πύρρα, Ἀθῆναι 1881 καὶ τὸ Γεωπονικὸν ἐγχειρίδιον τοῦ Σ.Γ.Λ. Κων(πολις 1859 κ. ἄ.

εύφεις Προβατιανοί και οί Φιλοθείται έπεδόθησαν εις την καλλιεργίαν τών μηλεών, τής φιρικέας, ήτις ώς φαίνεται εύδοκιμεί έξίσου όπως και εις τό Πήλιον, έφ' όσον τά δύο αύτά μέρη έχουσι την αύτην γεωλογικήν σύστασιν και την ιδίαν χλωρίδα. Ό περιπολεύων εις τάς ύψηρεφείς τής Ζαγοράς καστανέας νομίζει ότι εύρίσκεται εις τάς Καρεάς τοϋ 'Αγίου Όρους. Και ού μόνον ή λεπτοφυής μηλέα άκμάζει ένταϋθα, αλλά και ή άγλαδέα, και δή εις τά πέραν τών Καρεών μέρη μέχρις 'Ιερισσοϋ τό πλήθος άγριαχλαδεών ή γκοριτσιών, αίτινες πυκνότατα άπαντώμεναι δύνανται δι' έμβολιασμοϋ να προμηθεύσωσι άφθονίαν άπιδίων έν 'Αθω! 'Απέδειξε τοϋτο ή φιλόκαλος και φιλοπρόδος Μονή τοϋ Κωσταμονίτου, ήτις έξημέρωσε τά δένδρα ταϋτα, και ού μόνον οί άνθρωποι άπολαμβάνουσιν εις κόρον, αλλά περισσεύουσι και διά τά τετράποδα. 'Αλλά και οί άγιοι Κωσταμονίται δύνανται να έπεκτείνωσι την καλλιεργίαν επί πλέον και συστηματικώτερον εις συνεχή άγλαδεώνα και να τελειοποιήσωσι και τό προϊόν, και τότε δύνανται ού μόνον τόν τόπον να διαθρέψωσιν, αλλά και εις τάς έξω άγοράς να έξάγωσιν. Βοηθήματα δύνανται να προμηθευθώσιν, άλλα τε και την καλήν τοϋ κ. Θρ. Ζουμπουλίδου Δενδροκομίαν ('Αθήναι 1916). Εις τά περίξ τής Λαύρας, ώς και εις άλλας Μονάς ύπάρχει πλήθος άγριομαστιχιᾶς, ήτις δύναται να έμβολιασθῆ εις φιστικιάν (1). 'Η θέλησις είναι τό πᾶν. Τέλος τί δύναται να κατορθώσῃ ή μοναχική δραστηριότης και φιλεργία άπέδειξαν οί άσκηταί. Οϋτε μετόχια έχουσιν οϋτε καταστανέας, εξέλέξαντο τά πλέον άπρόσιτα και άγονα μέρη, τούς άποκρήμνους βράχους τοϋ 'Αθωνος. Και έξηκολούθησαν αιώνιας όλοκλήρους βιοϋντες τόν άπλοϋν και άυστηρόν εκείνον τών πρώτων άσκητῶν βίον, οίτινες εκτός τών άλλων δέν έτρωγον και φαγητόν περασμένον από την φωτιάν. Ό 'Αγγελος Χριστόφορος, μοναχός Πελοποννήσιος έν άρχῆ τοϋ ΙΖ' αιώνος, διδάσκων τά 'Ελληνικά έν τοῖς τής 'Οξωνίας και Κανταβριγίας πανεπιστημίαις εξέδωτο τό περισπούδαστον 'Εγχειρίδιον περί τής καταστάσεως τών 'Ελλήνων, έν ᾧ έξιστορεῖ τόν βίον, την διδασκαλίαν τής 'Ορθοδόξου εκκλησίας, τά ήθη και έθιμα τών Χριστιανῶν και τά δεινά τής δουλείας, και αύτός δέ ύπέστη πολλάς παρά τών Τούρκων βασάνους, άς εκτίθησιν έν ιδιαιτέρῳ βιβλίῳ ('Οξωνία 1617). Οϋτος έπι-

(1) Βλ. Π. 'Ανχγνωστοπούλου, 'Η φιστικιά στην 'Ελλάδα, 'Αθήναι, 1935, σελ. 27 και 32).

σκεψάμενος πρὶν καταφύγη εἰς Ἀγγλίαν τὸ ἅγιον Ὅρος οὕτως περιγράφει τὸν βίον τῶν συγχρόνων ἀσκητῶν (1).

«Ἡ τρίτη τάξις καλεῖται ἀσκητική, ἥτις καλεῖται καὶ ἐρημιτική τουτέστιν ἐξησκειμένοι (sic) ἐν τῇ ἀρετῇ σφόδρα. ζῶσιν οὗτοι πάνυ σκληρῶς, ἔχουσι μόνον οἰκίσκους σκληροὺς μικροὺς ἢ σπήλαια, οὔτε ἀμπελῶνας οὔτε ἀγρούς ἔχουσιν, ἀλλ' ἐνίοτε τινὲς ἐξ αὐτῶν δύνανται ἔχειν κτήματά τινα μεγάλα, ἃ οὐ ποιῶσιν οἶνον, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἐσθίειν μόνον βότρυας, ὁμοίως καὶ συκέας καὶ τριαῦτα, καὶ ζῶσιν ἐξ ἐκείνων καὶ ἐτέρων τινῶν, ὡς μετὰ κυάμων, μετὰ κερασιῶν ἐξηραμένων καὶ μήλων καὶ καστανέων καὶ μετὰ ἄρτου διψαίστου (sic) ἐν τῷ κλιβάνῳ· συλλέγουσι γὰρ ἐν τῷ θέρει μήλα καὶ ἄπια καὶ σῦκα καὶ κεράσια καὶ κόπτουσιν εἰς μέρη, καὶ ξηραίνουσιν ἐν τῷ ἡλίῳ καὶ ἐν τῷ λοιπῷ μέρει τοῦ χρόνου κοχλιάζουσιν ἐκεῖνα καὶ ἐσθίουσι μετὰ ἄρτου διψαίστου ἐν ὄλῳ τῷ ἐνιαυτῷ ἅπαξ τῆς ἡμέρας ἐν δὲ ταῖς ἐρταῖς δῖς, τινὲς δὲ καὶ τότε ἅπαξ (2). ζῶσι δὲ οὗτοι ἐκ τῶν ἰδίων κόπων, ὅτι ἡ ἑλληνική ἐκκλησία οὐ συγχωρεῖ μοναχοὺς τε καὶ ἐρημίτας ζητεῖν ἐλεημοσύνας (νῦν ἀντεστράφησαν οἱ ὄροι). Ἐνίοτε τινες ἐκ τῶν πλουσίων Ἑλλήνων πέμπουσι εἰς τὰ μοναστήρια καὶ εἰς τοὺς ἐρημίτας ἐλεημοσύνας καὶ λαμβάνουσιν οἱ ἀσκηταί. Τὸ δὲ ἔργον αὐτῶν ἐστὶ τοιοῦτον: ὁ μὲν πλέκει σειράδας ἐκ τριχῶν προβάτων καὶ ἔριον, ὁ τιθέασιν οἱ μοναχοὶ ἀμφὶ τὰς ἄκρας τῶν ἐνδυμάτων αὐτῶν, ὁ δὲ σκιάδα ἐκ ψιαθίων, ὁ δὲ ξύλινα κοχλιάρια ἢ λαβίδας ξυλίνας, ὁ δὲ γράφει βιβλία καὶ ταῦτα τὰ ἐργόχειρα πάντα διδόασιν τοῖς μοναχοῖς τοῖς κατοικοῦσιν ἐν τοῖς μοναστηρίοις, κάκεῖνοι διδόασιν πάντα τὰ ἀναγκαῖα τοῖς ἐρημίταις..... καὶ αὕτη ἐστὶ τρίτη τάξις τοῦ μεγ. Βασιλείου».

Οἱ ἀσκηταὶ οὗτοι, ἵνα ἀποφύγῃ τοὺς ἐκ τῶν βιοτικῶν μερμυγῶν κινδύνους ἀνερριχθήσαν ἐκεῖ ἢ ἐπέταξαν ὡς ὑπόπτεροι ἀετοὶ καὶ ἔστησαν τὰς λευκὰς καλιὰς. ἤνοιξαν δρόμους, μετέφερον ὕδωρ, ἀνέσκαψαν διὰ πυρίτιδος καὶ ἐξετίναξαν τοὺς βραχώδεις ὄγκους, συνεχόμισαν γῆν καὶ κατήρτισαν τοὺς κρεμαστοὺς αὐτῶν κήπους πρὸς ἐκπληξιν πάντων. Ἐλαῖαι, συκαῖ, ροδακινεαὶ καὶ ροικί, μηλέαι καὶ ἀγλαδέαι, μεσπιλέαι καὶ ἀμυγδαλέαι, τὰ

(1) Status et ritus ecclesiae Graecae, ἐν Φραγκφούρτῃ 1655, ἑλληνολατινιστὶ σ. 598—605 φέρει ἐν τῇ προτασομένη εἰκόνι σχῆμα μοναχοῦ καὶ σκιάδιον ὡς τὸ τοῦ Πατρ. Ἱερεμίου.

(2) Εἶναι τὸ λεγόμενον χ ο σ ἰ φ ι, εἶδος κομπόστας ὑδαρᾶς καὶ μᾶλλον ὑποξίνου, ὑπερ μόνον τὴν πρώτην ἐβδομάδα τῆς Μεγ. τεσσαρακοστῆς τρώγουσι νῦν οἱ μοναχοὶ ἀγορεῖται.

ἔσπεριδοειδῆ καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα προβάλλουσιν ἐκ τῶν ἀποτόμων βράχων γραφικώτατα, ὡς πράσιναι διακοσμήσεις καὶ οὐρανός (φόντο) ὠραίας εἰκόνας. Ἡ ἄμπελος ὅτε μὲν ἔρπουσα, ὅτε δὲ ἀνερχομένη καὶ ἀνελισσομένη εἰς κρεβατά, βράχους καὶ δένδρα, καλύπτει τὰ διάμεσα γυμνὰ ἐδάφη καὶ ἀπαρτίζει τὴν μετέωρον καὶ ὑπέργειον χλωρίδα τοῦ Ἄθω. Καὶ οὕτως ἐγένετο τὸ θαῦμα «ἐκ γῆς ξηρᾶς ἀνῆλθε βλαστὸς καὶ ἐκ σκληρᾶς πέτρας ἀνέβλυσεν ὕδωρ !» Καὶ τοσοῦτον ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἠυλόγησε τοὺς κόπους τῶν ἀσκητῶν, ὥστε ἐν μεγάλῃ δαψιλείᾳ ἀπολαύουσι πάντων τῆς φύσεως τῶν ἀγαθῶν καὶ τοῖς ἐπισκεπτομένοις παρέχουσιν ἀφθόνως πρὸς δόξαν Θεοῦ. καὶ οὕτω οἱ ἀσκηταὶ τὴν πρῶην ξηρὰν καὶ ἀκαλλῆ ἔρημον μετέβαλον εἰς τερπνὸν ἐνδιαίτημα, οἷον περιγράφει ὁ ποιητικὸς τοῦ Δαπόντε κάλαμος. Οὗτος ἐξιστορεῖ τὰς ἀσκητικὰς αὐτοῦ ἀσχολίας πρὸς Ἀλεξ. τὸν Μαυροκορδάτον ὡς ἐξῆς :

Ὅποτεν ἐκουράζομουν ἐγὼ πλέον νὰ γράφτω,
ἔπερνα τὸ τζαπάκι μου ἀρχίνιζα νὰ σκάφτω.
καὶ ἦταν τὸ ἐργόχειρον τζάπα καὶ κονδύλι.....
καὶ ἓνα τζεκουρόπουλο εἶχα κ' ἐκυβερνοῦσα
πεύκια, ἐληαῖς, πρινάρια καὶ ὄλο πελεκοῦσα
καὶ πότε ἐληαῖς ἐφύτευα, πὸτ' ἀγλαδιαῖς δὲ πάλιν
πότε μηλιαῖς, ἀμυγδαλιαῖς μὲ δόξαν μου μεγάλην.
πότε δὲ λαχανικά, πρασάκια καὶ σκορδάκια,....
καὶ ἐχαίρουμουν στὰ χρώματα καθὼς σὺ στὰ φλωράκια.
Μέσα σ' ἓνα βρίσκουμουν ἐγὼ κῆπον χαρίτων,
σ' ἓνα παράδεισον τρυφῆς, αὐτὸ ἀλήθεια ἦτιν.
Καὶ πότε ἐκατέβαινα, κ' εὐγαινα πεταλίδαις,
κογχύλια, καβούρια, κᾶποτε καὶ καρίδες.
καὶ εἰς αὐτὰ πλειὸ ἐχαίρουμουν παρὰ σταῖς ἀρχοντιαῖς μου
στ' ἀφεντικὰ συμπύσια καὶ ταῖς ἀρχοντισσαῖς μου.
.....ὁ τόπος νὰ μοσχοβολᾷ, τὰ δένδρα νὰ μυρίζουν
καὶ τὰ πουλάκια καὶ αὐτὰ νὰ σὲ κλωθογυρίζουν.
νὰ ψάλλῃς σὺ τὸ ψαλτικόν, νὰ κελαδοῦν ἐκεῖνα
καὶ μὲ διάφορα ἢ γῆ λουλούδια καὶ κρῖνα (1).....

Καὶ τὴν ὠραίαν ταύτην καὶ φυσικὴν ζωὴν, ἣν τόσῳ ἀπεχθάνονται οἱ ἀριστοκράται τῆς Λαύρας, δὲν ἀντήλλασεν ὁ Δαπόντες οὔτε μετὰ τοῦ ἡγεμονικοῦ θρόνου τῆς Βλαχίας, ὅστις ἐθεωρεῖτο τότε παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ἐπίζηλος.

(1) Μεσ. Βιβλ. Σάθα, Γ', σ. λζ'—λη'.

Καὶ ἔλεγα ἂν ἤρχονταν κ' ἐμὲ νὰ μὲ γυρέψουν
Βλάχμπεην νὰ μὲ κάμουςι καὶ νὰ μὲ ἀφεντέψουν,
ἀφῆτε, ἤθελα εἶπῃ, τὰ σκόρδα νὰ φυτεύω,
καιρὸν δὲν ἔχω Βλάχμπεης νὰ γίνω, ν' ἀφεντεύω.
(αὐτ. σ. λζ').

Οὕτως εἰργάζετο, ἐτρέφετο καὶ ἔδρασε μέχρι θαυματουργίας ὁ εὐπατρίδης ἐκεῖνος μοναχὸς καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας γενόμενος παράδειγμα ἀξιομίμητον, καὶ ἡμεῖς ἤδη ἀπὸ χειρωνακτῶν καὶ ταπεινῶν τὴν καταγωγὴν ἔλκοντες ἐγενόμεθα εὐγενεῖς καὶ ἀριστοκράται, καὶ δεόμεθα δούλων καὶ ἐργατῶν διὰ πᾶσαν ἐργασίαν, τροφοδοτουμένων μέντοι γε καὶ ἀμειβομένων ἐκ τοῦ κοινοῦ ταμείου. Καὶ ὅμως ὁ ἅγιος, ὁ ἐκ τῆς βασ. αὐλῆς ἐπιφοιτήσας ἐνταῦθα, δὴ καυχώμεθα, ὅτι ἔχομεν πατέρα, αὐστηρῶς ἐπιτάσσει. «οὐ κτήση δούλον, οὔτε εἰς οἰκείαν χρείαν, οὔτε εἰς ἣν ἐνεπιστεύθης μονήν, τὸν κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγονότα ἄνθρωπον· τοῦτο γὰρ μόνοις τοῖς ἐν τῷ βίῳ συγκεχώρηται, ὡς ὁ γάμος» (1).

Ἀκούεις, Ἐπιφάνιε, Ἡλιόδωρε, Ἰγνάτιε καὶ λοιποὶ Λαύρας προϊστάμενοι, οἱ κατὰ παραχώρησιν Θεοῦ τὴν θέσιν τοῦ μεγάλου πατρὸς κατέχοντες; Ἀκούετε ὑμεῖς οἱ λοιποί, ὅσοι ἀπασχολεῖτε ἐργάτας τῆς Μονῆς ἐν τοῖς δωματίοις, ἐν τοῖς κήποις καὶ εἰς πᾶσαν χρείαν; Ὁ μοναχὸς δέον διὰ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ νὰ ἐπαρκῆ ἑαυτῷ καὶ τοῖς προσιούσι ξένοις, ὡς βλέπομεν τοῦτο καὶ νῦν ἐφαρμοζόμενον παρὰ κελλιώταις καὶ ἀσκηταῖς. Ταύτην τὴν τάξιν παρέδωκον ἡμῖν οἱ ἀσίδιμοι ἐκεῖνοι ἰδρυταὶ τοῦ μοναχικοῦ βίου, ὡς ἀλλαχοῦ ἀπεδείξαμεν (2).

Ὁ ἀρίστα περὶ τούτων ἐν τῇ Ἐκκλ. Ἱστορία πραγματευσάμενος Σωζομενὸς ἀναφέρει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ ἐξῆς τηλαυγὲς παράδειγμα: «Σεραπίων δὲ περὶ τὸν Ἀρσενοίτην (ἐν Αἰγύπτῳ) διέτριβεν ἀμφὶ μυρίους (μοναχούς) ὑφ' ἑαυτὸν ἔχων, πάντας δὲ ἤγεν ἐξ οἰκείων ἰδρώτων τὰ ἐπιτήδεια κομίζεσθαι, καὶ ἄλλοις δεομένοις χορηγεῖν». (VI, 28,9). Βενέδικτος καὶ Κασσιανὸς μετενεγκόντες ἐκ τῆς Ἀνατολῆς τὰ τοῦ μοναχ. βίου εἰς τὴν Δύσιν, συνεστήσαντο μονάς, ὧν οἱ μοναχοὶ σὺν τῷ πνευματικῷ βίῳ, ὄν εἰσήγαγον εἰς τὰς ἀγρίας ἐκεῖνας ὀρδὰς, προήγαγον καὶ τὴν γεωργίαν καὶ ἐκαλλιέργησαν τὰς ἀγρίας καὶ κεχερσωμένας, ἐνεκα τῶν διηνεκῶν πολέμων,

(1) Τυπικὸν ἦτοι Κανονικὸν τοῦ ὁποίου καὶ Θεοφῶρος πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου τοῦ ἐν τῷ Ἄθῳ, ἐκδ. F. Meyer, Die Haupturkunden für die Geschichte der Athos—klöster. Λειψία 1894, σ. 113, 12.

(2) Βλ. Γρηγ. Παλαμᾶν, τόμ. ΙΕ' 1931, σ. 65-71.

χώρας τῆς Εὐρώπης. Οὕτως ἐγένοντο οἱ πραγματικοὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἀναρμороφωταὶ παιδαγωγοῦντες αὐτὴν καὶ μέχρι τῆς σήμερον. Ὁ τελευταῖος γράφει περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολήν μοναχῶν: «ἕκαστος δὲ τούτων τοσοῦτον καθ' ἡμέραν πορισμὸν συνάγει τῷ μοναστηρίῳ ἐξ ἔργου τε καὶ ἰδρωτός ἰδίου, ὡς μὴ μόνον ταῖς ἑαυτοῦ χρείαις ἐξαρκεῖν, ἀλλὰ καὶ τῇ διακονίᾳ τῶν ξένων καὶ πτωχῶν ὑπουργεῖν... οὐ κτῆμα οἰασθήποτε ὕλης ἑαυτῷ περιποιεῖται πάροικον ἑαυτὸν καὶ ξένον ὄλου τοῦ κόσμου ἔχων» (1).

Θησαυρίζετε ἐν τούτοις, ἅγιοι προῖστάμενοι, ἀναλώμασι τῆς Μονῆς, ἀλλὰ ξένος μικρὸς ἢ μέγας δὲν συνεκάθισέ ποτε εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ ἔλεος οὐκ ἐδέξατο!

Καὶ ἐπειδὴ πέραν ὀρίου ἐκούρασα τὸν ἀναγνώστην ἐπαναλαμβάνων τὰ κρόμυα καὶ σκόροδα τῶν Λαυριωτῶν, ἅπερ καὶ τοῦ πτωχοῦ Ἑλληνοσ ἀποτελοῦσι τὸ σύνθηρες προσφάγιον, φέρ' ἴδωμεν ποῦ ὀφείλεται ἡ τόσῳ μεγάλη αὐτῶν διάδοσις. Εἰς τὸν ἐπίγειον παράδεισον τοῦτον τοῦ Θεοῦ, μεταξὺ τῆς ὑλομανύσης βλαστήσεως καὶ ποικιλίας ἀνθέων καὶ ὀσμῶν εὐωδίας ἀπαντῶμεν καὶ τὰ κάκοσμα σκόροδα καὶ κρόμυα εἰς 250 εἶδη μάλιστα, ὧν περὶ τὰ 50 φύονται ἐν Ἑλλάδι. Μεγάλην ἔκτασιν ἐν ἑκάστῳ μοναστηριακῷ κήπῳ καταλαμβάνουσι αἱ πρασιαὶ τῶν κρομύων, ἅπερ εἶναι τὸ ἀπαραίτητον παντὸς καλογερικῶ ἐδέσματος ἄρτυμα. τὰ σκόροδα, καίτοι ἡ λαϊκὴ παράδοσις θεωρεῖ λαχανικὸν ἀσκητικόν, καὶ ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Καυσοκαλυβίτης ὡς ἀρραβῶνα τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς ἀπέστειλε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Καντακουζηνόν, ἐν τούτοις δὲν καλλιεργοῦνται ὅπως τὰ κρόμυα, μάλιστα ἐν ταῖς Μοναῖς. εἶναι φυσικὸν ἄλλως ὡς ἐκ τῆς δυσουσίας εἰς τὸν συναγελασμὸν τῶν ἀνθρώπων νὰ σπανίζῃ ἡ χρῆσις αὐτῶν. Τὸ κρόμυον ἀπὸ τῶν ὀμηρ. χρόνων ἦν γνωστὸν (Ἰλ. Α 630). καὶ κατὰ τὸν Ὀρειβάσιον «δριμεῖαν ἔχει ἱκανῶς δύναμιν καὶ ἀνόλογον θερμαίνει τὰ σώματα καὶ λεπρῶνει τοὺς ἐν αὐτοῖς χυμούς καὶ τέμνει τοὺς γλίσχρους» (2). ὁ δὲ Κασσιανὸς Βάσσω λέγει: «ὕγιεινῶς τε διάξει ὁ ἑκάστης ἡμέρας τῶν κρομύων ἐπιλεγόμενος τὰ ἀπαλότερα καὶ μετὰ μέλιτος νῆστις ἐσθίων» (3). Τὰ κρόμυα ἐν τῇ δημόδει ἰατρικῇ εἶναι ἐν πολλῇ χρήσει ὡς ἐκχύλισμα ἀντισκορβουτικόν, διουρητικόν, καὶ σκωληκοκτόνον, εἰς καταπλάσματα κατὰ τῶν δοθηίνων, τῶν διογκώσεων τῶν ἀδένων, τῶν συνθλάσεων

(1) Παρὰ τῷ Εὐεργετινῷ τόμ. Α', σ. 100, ἐκδ. Ἀθηνῶν.

(2) 2,27. Τόμ. 1, σ. 89, 10 ἐκδ. Daremberg, Paris 1851.

(3) Γεωπονικά 12, 31. Συνώνυμα τοῦ κρομύου εὗρισκω παρ' Ἀθην. (Στ' 268e) ἀσκαλώνιον καὶ γήτειον (ὅθεν ἔπειτα κρομυογήτειον).

καὶ ἐν γένει τῶν κτυπημάτων (ὠμά κοπανισμένα μετὰ ἄλατος). τὸ δὲ ἔλαιον αὐτῶν ἐνδείκνυται κατὰ τῶν ὠταλγιῶν, καὶ ὡς σιρόπιον κατὰ τῶν διηθικῶν παθήσεων. Τὸ δὲ ἀπόβρασμα αὐτῶν εἶναι κορροσκότονον. Ὁ ζωμὸς εἶναι κρυπτογραφικὴ (ἀδιαφανὴς) μελάνη, ἣτις μαυρίζει μόνις πλησιάσωμεν εἰς τὸ πῦρ τὸν χάρτην (ὅπως καὶ ὁ ζωμὸς τοῦ λεμονίου). Τὰ Γεωπονικὰ 12,30 περὶ σκόρδων διαλαμβάνουσιν, ὅτι τὰ κάλλιστα γίνονται ἐν τοῖς λευκογείοις, καὶ γλυκύτερα, ἐὰν τεθλασμένα φυτεύωνται ἀναμειγνυόμενα μετὰ ἐλαιοπυρήνων, ἄνοσμα δὲ ἐὰν σπείρωνται καὶ ἐξάγωνται ἐκ τῆς γῆς ὑπὸ γῆν οὕσης τῆς σελήνης, ἢ ἐὰν συντρώγῃ τις ὠμὸν κύαμνον.

Τὰ σκόρδα πρὸς τούτοις χρησιμεύουσι καὶ ὡς ἀρτυματικά ὠμά τε καὶ ἐν ὄξει (σκορδάλη, σκορδαλιά, ἀλιάδα). Ἄλλ' αἰθεραπευτικαὶ αὐτῶν ιδιότητες εἶναι σπουδαῖαι. ὁ Διοσκορίδης ἐχρῶτο αὐτοῖς κατὰ τῶν ἐλμίνθων, τῆς συνάγχης τῶν λυσσοδήκτων καὶ ἐχιοδήκτων. συνήθως ὡς ταινιοκτόνα ἀναμειγνύονται σκελίδες εἰς γάλα, γίνονται καὶ κλύσματα κατὰ τῶν ὄξυούρων, καὶ ἐν γένει τὸ σκόρδον διαιτητικῶς λαμβανόμενον περιστέλλει τὰ τοξικά ἀποτελέσματα τῶν δηλητηριάσεων. Κατὰ τὰ Γεωπονικὰ (ἐνθ. ἀνωτ.) τὰ σκόρδα παύουσιν ὀδονταλγίας διακρατούμενα ἐν τῷ στόματι. μετὰ ἐλαίου δὲ καὶ ἄλατος ἐξανθήματα θεραπεύουσι καὶ ὑδρωπικούς, ἔτι δὲ φακούς (φακίδες) καὶ λειχῆνας ἀφαιροῦσιν ἀπὸ τοῦ σώματος. ἐφθά τε καὶ ὠμά ἐσθιόμενα βῆχας χρονίας ὠφελούσι καὶ «φωνῆς λαμπρότητα παρέχουσι». προτρώγων δὲ τις σκόρδον ἀβλαβῆς καθίσταται ἀπὸ τῶν ἐρπετῶν καὶ τῶν ἄλλων δηλητηρίων, οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ τὸν πληγέντα τριβόμενον καὶ ἐπιτιθέμενον θεραπεύει. ὠφελεῖ δὲ μετὰ οἴνου πινόμενον εἰς τὴν πέψιν μάλιστα. πρὸς τούτοις «τομὸν κρόμμον τὸ ἔλκος ὑγιὲς ποιήσει, τὸ δὲ σκόρδον κἂν ὑγιαίνοντι σώματι ἐπιτεθῆ, ἐλκώσει» (ἀνοίγει πληγὴν). Ἀμφότερα δὲ κρόμμου καὶ σκόρδα διάσημοι ἰατροὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις μετεχειρίσθησαν ὡς ἀντιφάρμακον κατὰ τῆς χολέρας (1892—3) καὶ κατὰ τῆς φθίσεως δι' ὑποδορείων ἐνέσεων ἐξ ἐλαιολάδου περιέχοντος τὸ θειοῦχον ἀλλύλιον, τὸ ἐνεργὸν τρυτο συστατικὸν τῶν κρομμύων καὶ σκόρδων. Κατὰ τὴν μεγάλην γρίπην τοῦ 1918 ἐν ταῖς φυλακαῖς Αἰγίνης διὰ τῆς σκορδοφαγίας οὐδεὶς ἐκ τῶν 500 ἐγκαθειρκτων ἔπαθεν. Ὁ Γαληνὸς τὸ σκόρδον ὠνόμασε «θηριακὴν τῶν ἀγροτῶν», οἱ δὲ Γάλλοι «θηριακὴν τῶν πτωχῶν» καὶ ὁ λαὸς θεωρεῖ ἀντιβασκανικόν, ὅθεν καὶ ἡ παροιμία «σκόρδο στὰ μάτια.»

Αἱ συκαῖ, ἡ καταγωγὴ αὐτῶν καὶ ἡ διάδοσις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις.—Πλήθος εἰδῶν σῦκα.—Ἡ ἐξόντωσις τῶν συκῶν ἐν Λαύρα.

«Τῆς ξηρανθείσης συκῆς
διὰ τὴν ἀκαρπίαν τὸ ἐπιτίμιον
φοβηθέντες, ἀδελφοί,
καρπούς ἀξιούς τῆς μετανοίας προσάξωμεν Χριστῷ
τῷ παρέχοντι ἡμῖν τὸ μέγα ἔλεος»(1)

Τὰ γλυκερὰ σῦκα, ἡ ἐρασμιωτέρα ἀσκητικὴ τροφή, αἱ ἡδυό-
νειροι ἰσχάδες, ἀπαραίτητος ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀρχαίων ἀσκητῶν
οἰκονομία, εἰσὶ καὶ νῦν παρὰ τοῖς ἀσκηταῖς τοῦ Ἁθῶ τὸ προσφι-
λέστερον ἔδεσμα κατὰ τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστὴν μάλιστα.
Καθ' ἐκάστην ἀποτελοῦσι τὸ ἐωθινὸν πρόγευμα μετὰ τοῦ
καφέ ἢ τείου. Πρὸ ὀλίγων ἔτι ἐτῶν, ὅτε ἀγνότερα τὰ ἦθη
τῶν ἀσκητῶν διετηροῦντο, καὶ δὲν ἔβλεπέ τις εἰς τὴν ἔρημον
τὰ νῦν εἰς τοὺς ἐπισκέπτας παρουσιαζόμενα παντοειδῆ γλυκὰ καὶ
ἡδύποτα ἐπὶ πολυτελῶν δίσκων, ξυλίνη παροψὶς μετὰ τορνευτοῦ
ἐκ κομαρέας κυπέλλου καὶ σῦκα ἀπετέλουν τὰ μόνα ἀναψυκτικὰ
ὑπὸ τὴν φιλόξενον στέγην τοῦ ἀσκητοῦ, προστεθέντος δὲ καὶ τοῦ
διπυρίτου ἢ ἀπαξάμα (παξιμάδι) τῶν ἀρχαίων ἀσκητῶν
ἔχομεν τὴν βασιλικὴν τράπεζαν. Ταύτης ἔτυχέ ποτε καιροῦ
παρ' αὐτοῖς ὁ μέγας Θεοδόσιος, καὶ ὠμολόγει διὰ βίου ὅτι
οὐδέποτε ἐγεύσατο γλυκυτέρας τροφῆς, καὶ ἐμακάριζε τὸν
ἀσκητικὸν βίον. Διὰ τὴν ἀφθονίαν τοῦ καρποῦ αὐτῆς ἡ συκῆ
(δίφορος καὶ τρίφορος) ἐστὶ ποθητὴ καὶ ἀγαπητὴ τοῖς πᾶσι·
διὸ καὶ ἐν τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ φέρεται πολλάκις ὡς σύμβολον
εἰρήνης καὶ ἀφθονίας, καὶ αἱ παλάθαι τῶν σῦκων ἦσαν προσφιλεῖς
καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς προφήτας. «σῦκα, σῦκα τὰ χρηστά, χρηστὰ
λίαν». (Ἰερεμ. 24, 3). Ὁ ἀγαθώτατος Ἰησοῦς ἠγανάκτησεν,
ὅπερ σπανίως συνέβαινεν ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ, διότι πλησιάσας εἰς συκὴν
μεταξὺ τῶν φύλλων οὐδὲ ἐν σῦκον ἡδυνήθη ν' ἀνακαλύψῃ, καὶ
κατηράσατο αὐτὴν καὶ παραχρῆμα ἐξηράνθη· συμβολίζει δὲ τοῦτο
τοὺς ὁμολογοῦντας μὲν, ὡς οἱ Μαχαραγιάδες τῆς Λαύρας, ἀλλ'
οὐδόλως καρποφοροῦντας τὰς ἀρετὰς τοῦ Εὐαγγελίου. Περὶ τῶν
τοιούτων, οἴμαι, ἔγραφε καὶ ὁ Θεόκριτος:

Σύκινοι ἄνδρες ἀπώλετο χοῦτος ὁ μισθός.
(Εἰδ. 10,45).

(1) Δοξαστικὸν τῆς Μεγάλῃς Δευτέρας τῶν ἀποστίχων.

Καὶ ἄλλας οὗτοι συμφυεῖς πρὸς τὴν συκῆν ἔχουσι ἰδιότητας, περὶ ὧν Μιχαὴλ ὁ Γλυκᾶς, ὁ θαυμασιῶς περὶ γεωπονίας καὶ ὀπωρῶν διαλεγόμενος ἐν τῇ Χρονικῇ βίβλῳ, τοιαῦτα φθέγγεται: »Τὸ πήγανον ὑπὸ τῆς συκῆς φυτευόμενον δριμύτερον ἐχυτοῦ γίνεται· μετατίθεται γὰρ εἰς αὐτὸ τὸ ἐν αὐτῇ βιόσμον καὶ ἐντεῦθεν βελτίω τὰ σῦκα γίνεται. Ἄλλὰ καὶ κρέα τινὰ παρὰ τῆς συκῆς κρεμαννόμενα εὐθρυπτα γίνεται· καὶ γὰρ ἡ συκῆ ἀπάντων ἐστὶν ὑπνωδέστατον... ὅθεν καὶ τῶν ταύρων ὁ χαλεπώτατος συκῆ προσδεθείς ἡσυχίαν ἄγει καὶ ὄλωσ ἀρήσει τὸν θυμὸν, ὡς περ μαραινόμενος» (1). Πράγματι τοῖς συκολόγοις προϊσταμένοις ἐνταῦθα παρατηρεῖται ἐπίσης τὸ ὑπνηρὸν (οὐ μόνον γὰρ ἐν τοῖς στασιδίοις ἀνέτως ρέγγουσι, ἀλλὰ καὶ ὄρθιοι πολλάκις κοιμῶνται), ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἀνεικάστου νωθρότητος, ὑπερ μετέδωκαν δυστυχῶς καὶ εἰς τοὺς ὑποτακτικούς αὐτῶν. Καίτοι τὸ δένδρον τσαύτας ἔχει κακίας, ὁ καρπὸς ὅμως αὐτῆς ἔχει τόσας ἀρετάς, αἷς καὶ αὐτοὶ οἱ πρωτόπλαστοι ἐδελεύσθησαν καὶ δεινὰ ἔπαθον, ὁ φοβούμενος οἱ προνοητικοὶ συκοσυλλέκται τῆς Λαύρας, ἀποφεύγουσι τὴν ἐδωδὴν, τὸν κόρον καὶ τὴν πλησμονήν, καὶ προτιμῶσι μᾶλλον διὰ τῶν νωπῶν σύκων νὰ πληρῶσι τοὺς ραχοποιητικούς πίθους. Τὰ σῦκα εἶναι ἐξ ὅλων τῶν ὀπωρῶν τὰ μᾶλλον τρέφοντα τὸ σῶμα. «τροφὴν δὲ ἀπασῶν τῶν ὀπωρῶν ὀλίγην, λέγει ὁ Ὀρειβάσιος, τῷ σώματι διδουσῶν, ἤττον ἀπασῶν τὰ σῦκα τοῦτο πέπονθεν..... Σῦκα καὶ σταφυλαὶ τῆς ὀπώρας ὡς περ κεφάλαιόν ἐστι· καὶ γὰρ τρέφει μᾶλλον ἀπάντων τῶν ὀρωρῶν ταῦτα» (2). Εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον θερμαντικῶν ὅθεν καὶ αἱ ἰσχάδες ἐνδείκνυνται ἐν χειμῶνι, ἀποκαθαίρουσι δὲ τὰς κακοχυμίας τῶν φαγητῶν ὡς ἐπιδόρπιον, «σῦκον μετ' ἰχθύν, ὄσπριον μετὰ κρέας» ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι (Ἄθην. Γ 80e). Ὅπως πολλοὶ τῶν ἀρχαίων σοφῶν καὶ ὁ Γαληνὸς ἦν λίαν φιλόσυκος. Ἴδου τί περὶ τούτου παραδίδωσιν ὁ Συμεὼν Σήθ, ὁ τὸ ἐξαιρετικὸν «Σύνταγμα περὶ τροφῶν δυνάμεων» κληροδοτήσας ἡμῖν: «ὁ δὲ Γαληνὸς.. νοσήσας πολλάκις διὰ τὴν τῶν ὀπωρῶν χρῆσιν, ἀπὸ γε τοῦ εἰκοστοῦ ὀγδόου ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτοῦ μέχρι τοῦ γήρωσ πασῶν μὲν ἀπείχετο, σῦκα δὲ μόνον καὶ σταφυλὰς προσεφέρετο, οὐδὲ τούτων ἀμέτρως. λέγει δὲ καὶ ὡς ὅσοι τῶν φίλων αὐτοῦ τῇ τοιαύτῃ παραινέσει πεισθέντες τῆς χρήσεως τῶν ὀπωρῶν ἀπέσχοντο ἄνοσοι διέμειναν (τοῦτο νῦν οἱ βιταμινολόγοι δὲν δέχονται)· ὠφε-

(1) Migne Patr. gr. τόμ. 158, 49A.

(2) Ouvres d'Oribase.. par Bussemaker et Daremberg, Paris, 1851 τόμ. Α', σ. 48 καὶ 51.

λοῦσι δὲ τὰ σῦκα τὸν πνεύμονα καὶ τὸν θώρακα. φασὶ δὲ καὶ ὡς ἀντιφάρμακον δύναμιν ἔχουσι πρὸς τὰ δηλητήρια, εἴτις αὐτοῖς νῆστις καθ' ἑκάστην χρῆσταιτο» (1). Παρ' ἀρχαίους Ἡρόδοτος ὁ Λύκιος ἐν τῷ περὶ σύκων συγγράμματι ἀπεδείκνυε διὰ πολλῶν, ὅτι πάντων «τῶν ξυλίνων καρπῶν» ὠφελιμώτερα τοῖς ἀνθρώποις τὰ σῦκα, καὶ ὅτι τὰ βρέφη γίνονται εὐτραφῆ, ὅταν διὰ χυλοῦ σύκων τρέφονται. πρὸς τούτοις καὶ ὅτι ἐνομίζοντο κοινῶς ὡς τὸ πολυτιμώτερον τῶν ἀγαθῶν : «οὐ σῦκα ἔχουσιν (οἱ Πέρσαι) τρώγειν, οὐκ ἄλλο οὐδὲν ἀγαθόν». (Ἀθην. Γ 78e). Ὁ Ὀδυσσεὺς ἀποκαλυπτόμενος πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ Λαέρτην, ὑπενθυμίζει αὐτῷ ὅτι :

Ὅγχας μοι δῶκας τρισκαίδεκα καὶ δέκα μηλέας
συκέας τεσσαράκοντα (ω 340).

Οἱ Ἀθηναῖοι, ὅπως ἄνευ ἰχθύων δὲν ἐννόουν τράπεζαν ἀληθινὴν (ὄθεν καὶ ὀψάριον=τὸ κατ' ἐξοχὴν ὄψον), οὕτω οὐδ' ἄνευ σύκων διὸ καὶ τηροῦντες τὸ ἀγαθὸν τοῦτο μόνον δι' ἑαυτοῦς ἀπηγόρευσαν αὐστηρῶς τὴν ἐξαγωγὴν τῶν ἰσχάδων, καὶ «ἐπεὶ πολλοὶ ἐνεφανίζοντο διακλέπτοντες, οἱ τούτους μηνύοντες τοῖς δικασταῖς ἐκλήθησαν τότε πρῶτον συκοφάνται» (2). Καὶ ἐπλάσαν, ὅτι παρ' αὐτοῖς ἀνεφάνη τὸ πρῶτον ἡ συκῆ, καὶ ἐκαυχῶντο, διότι ἡ Ἀττικὴ παρῆγε τὰ καλλίτερα σῦκα. Ἡ θεὰ Δῆμητρα, ἥτις βαθυσεβάστως ἐνταῦθα ἐλατρεύετο, ἔκαμεν ἡ γῆ ν' ἀποδώσῃ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἀττικῆς συκῆν, ὡς δῶρον πρὸς τὸν Φύταλον, ὅστις εἶχε φιλοξενήσει αὐτήν. Ἐπὶ Πausανίου ἐσώζετο ἔτι ἡ εἰς τὸν ἥρωα ἐπιτύμβιος ἀναγραφὴ ἔχουσα ὧδε (1, 37, 2 τῶν Ἀττικῶν) :

Ἐνθάδ' ἀναξ ἥρωας Φύταλός ποτε δέξατο σεμνήν
Δῆμητραν, ὅτε πρῶτον ὀπώρας καρπὸν ἔφηνεν, ἦν ἱεράν
συκῆν θνητῶν γένος ἐξονομάζει,
ἐξ οὗ δὴ τιμὰς Φυτάλου γένος ἔσχεν ἀγήρωις.

Καὶ μάλιστα τὸ μελισσαγὲς τοῦτο δῶρον (οὐ χάριν καὶ ὁ Ἀδάμ τοῦ παραδείσου, ὡς λέγεται ἐξεβλήθη) ἐθεωρήθη ἡ ἀρχὴ ἡμερωτέρου βίου, ὡς ἐξάγεται καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος **ἡγητηρία** ἢ ἡγητόρια, ὡς ὀνομάζετο μέτρων ἰσχάδων προσφερομένων κατὰ τὴν ἐν Ἀθήναις ἐρτὴν τῶν Πλυνητῶν, δηλ. ἡ τῆς συκῆς καλλιεργία ἐνεφανίσθη ὡς ἡγέτις ἀγνοτέρων ἡθῶν (3). Ὁ γερμανὸς

(1) σ. 93, 14 ἐκδ. Langkavel, Λειψία 1868.

(2) Ἱστορος παρ' Ἀθηναίῳ Γ 74e.

(3) Ἀθην. Γ 74 d.

Βίκτωρ Hehn, ὁ τὸ περίφημον σύγγραμμα *Kulturpflanzen und Haus-Thiere* κλπ. (Περὶ τῶν καλλιεργουμένων φυτῶν καὶ τῶν κατοικιδίων ζώων) συγγράψας καὶ οὐ μὲταφρασιν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἀπὸ τοῦ 1919 ἔχομεν ἐτοιμίην, γράφει τὰ ἐξῆς ἀξιόλογα. Οἶνος καὶ σῦκα ἐν Ἑλλάδι γενικῶς ἐθεωροῦντο ὡς ἀπαραίτητα τοῦ βίου, κοινὰ τοῖς τε πτωχοῖς καὶ τοῖς πλουσίοις, καὶ ὅπως ὁ Ἄραψ ἀρκεῖται εἰς δράκα φοινίκων, οὕτω καὶ ὁ ὀκνηρὸς τῆς Ἀττικῆς κάτοικος ἱκανοποιεῖται εἰς ὀλίγας ἰσχάδας... ὅ τι περὶ τοῦ Πλάτωνος ἀναφέρεται, ὅτι ἦτο φιλόσυκος ἰσχύει κατ' οὐσίαν περὶ ἐκάστου Ἀθηναίου. Πόσον ὑπερήφανοι ἦσαν οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τὸ προῖόν τοῦτο τῆς ἑαυτῶν χώρας μαρτυρεῖ τὸ λεγόμενον περὶ τοῦ Περσῶν βασιλέως Ξέρξου, ὅστις ἐνεθυμεῖτο ὅτι ἡ χώρα, ἥτις παρῆγε τοῦτο εἰσέτι δὲν ἀνῆκεν εἰς αὐτόν. τοὺς δὲ καρποὺς ἐκείνους ἦτο ἠναγκασμένος ν' ἀγοράζῃ ὡς ἀλλοδαπός! (1) Εἶδη συκῶν ἢ σύκων παρ' Ἀθηναίῳ ἀναφέρονται τὰ ἐξῆς: Λακωνικαί, φιβάλεια, χελιδόνεια. Ὁ Ἄνδροτιῶν ἐν τῷ Γεωργικῷ ἀναγράφει ταῦτα τῶν συκῶν τὰ γένη; «ἐν μὲν οὖν τῷ πεδίῳ φυτεῦειν χρὴ χελιδόνεων, ἐρινεῶν, λευκερινεῶν, φιβάλειων. ὅπως βασιλίδας δὲ πανταχοῦ ἔχει γὰρ τι χρήσιμον ἕκαστον τὸ γένος. ἐπὶ δὲ τὸ πλεῖστον αἱ κόλουροι καὶ φορμύνιοι καὶ δίφοροι καὶ Μεγαρικαὶ καὶ Λακωνικαὶ συμφέρουσιν, ἐὰν ἔχωσιν ὕδωρ.» (Γ 75d). Ρόδια, ἐρινεὰ «τὰ δὲ ἐρινεὰ τοῖς Λακωνικοῖς, ὥστε συκάμινα σύκοις δοκεῖν ἐρίζειν» (Γ 75e), καλλιστρούθια (ἐν Ρώμῃ), Χῖα, Λιβιανὰ, Χαλικιδικά, Ἀφρικανὰ (Γ 75). Καναῖα «τὰ ἀπὸ τῶν Κανῶν τῆς Αἰολικῆς πόλεως», ὀξάλεια, αἰμώνια τὰ Πάρια, λευκὰ σῦκα, ἐρινά. «τὸ δὲ δένδρον ἢ ἀγρία συκῆ, ἐξ ἧς τὰ ἐρινά, κατὰ τὸ ἄρρεν λέγεται... Ἀμερίας δ' ἐρινάδας καλεῖσθαι τοὺς ὀλόνθους (ἢ ὀλύνθους)». ἀμάδεα καὶ νικύλεα (ἐν Κρήτῃ), βασίλεια «ἀφ' ὧν καλεῖσθαι καὶ τὰς βασιλίδας ἰσχάδας» ἐν Ἀττικῇ, κόλυθρα δὲ τὰ ἄωρα σῦκα, γλυκυσίδη (Γ 76), χειμερινά, κοδώνεα (ἐν Ἀχαΐᾳ), κοράκεια, Ἀράτειος ἢ χαρίτειος, Κυπρία, πρόδρομοι (τὰ προφαντά), λευκομφάλιος, πρωτερική, Ἰνδική, συκοβασίλεια, κερροκοιλάδια [καὶ ὑλάδια], σαρκελάφεια, καπύρια, πικρίδια, δρακόντια, λευκόφαια, μελανόφαια, κρήνεια, μυλαικά, ἀσκαλώνια (Γ 77). τοσαύτη ποικιλία παρὰ τοῖς ἀρχαίοις σύκων!

Τοιοῦτον θείας ὄντως καταγωγῆς δένδρον τοσαύτης ἀδιαφορίας

(1) Ἀθῆν. ΙΔ. 652c. πρβ. καὶ Πλούταρχον βασιλέων ἀποφθ. Ξέρξ. 3, καὶ τὸ ὀγκῶδες τοῦτο βιβλίον τοῦ Hehn, οὐ μὲχρις ἐσχάτως ἐγένοντο 12 ἐκδόσεις ἐν Γερμανίᾳ καὶ εἰς ἄλλας μετεφράσθη γλώσσας ἐν Ἑλλάδι δὲ τυγχάνει ἀγνωστον, (τὰ ἀνωτ. ἐκ τῆς γ' ἐκδ. σ. 85).

καὶ ἀστοργίας τυγχάνει παρὰ τῶν δικικούντων τὴν Λαύραν, ὥστε ἂν πάντες οἱ Ἕλληνες ἐμιμοῦντο αὐτοὺς ταχέως τοῦτο θὰ εἶχεν ἐκλείψει ἐκ τοῦ προσώπου τῆς γῆς. Ἡ φύσις ἐνταῦθα εἶναι λίαν ἐπιδεκτικὴ διὰ τὴν τῆς συκῆς ἀνάπτυξιν, ὡς μαρτυρεῖ τὸ πλῆθος τῆς ἀνά τὰ δάση, καὶ δὴ εἰς τοὺς λάκκους, ἀγρίας, ἥτις καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν τειχῶν τοῦ κάστρου φύεται καὶ καρπιφορεῖ μικροὺς μὲν ἀλλ' ἠδεῖς καρπούς. Τὴν ἀκμὴν παρατηρεῖ τις εἰς τὰς σκῆτας, ἔνθα ἰδιαζόντως περιποιεῦνται τὸ δένδρον. Εἶναι δὲ καὶ αὐτὸ ἀσκητικῆς φύσεως· διότι ἐνῶ ἀποδίδωσι τσσαύτην ἀφθονίαν καρπῶν, ἀρκεῖται καὶ εἰς τὴν ἐλαχίστην περιποίησιν. Ἄλλ' οἱ Λαυριῶται ταγοὶ καὶ ταύτην τὴν καλλιεργίαν ἀρνοῦνται, καὶ μάλιστα κατ' αὐτὰς ἐπενόησαν πρωτάκουστον τρόπον καταστροφῆς τοῦ δένδρου ὕσον καὶ σκληρόν. Ἡ Λαύρα ἐξ ὅλων τῶν Μονῶν ἔχει τὴν μεγαλητέραν πέριξ αὐτῆς καλλιεργουμένην γῆν (ἐκαλλιεργεῖτο δηλ. ποτε καιρόν). Οἱ πατέρες ἐκεῖνοι, οἱ φιλόπονοι καὶ φιλόκαλοι, οἵτινες δὲν ἠρέσκοντο εἰς ποικιλίαν φαγητῶν καὶ τὰς ἀβροδιαίτους τραπέζας, εἶχον κατορθώσει, ὥστε ἀμπέλια, ἐλαιῶνες, λειβάδια καὶ περιβόλια νὰ στολιζῶνται ὑπὸ τῶν πλατυφύλων συκῶν. Ἀφ' ὅτου ὅμως ἀπέδωκεν ἡ ἐπάρατος ρακοποιῶτα ἐνταῦθα εἰς ἀπίστευτον βαθμόν, ἥτις δυστυχῶς θερίζει νέους καὶ γέροντας, τὰ ὠραῖα σῦκα δὲν στοιβάζονται πλέον ἡλιασμένα καὶ ἀρωματισμένα μετὰ δαφνοφύλλων καὶ ὀριγάνου εἰς κιβώτια, ὡς χειμερινὴ ὀπώρα καὶ ὡς **χρσάφι** καὶ **καρύκευμα** τῆς Μεγάλης τεσσαρακοστῆς, ἀλλ' ἀπ' εὐθείας μεταφέρονται εἰς τοὺς ἀμβυκας! Καὶ πρωτοστατοῦσιν εἰς τὸ ἔντιμον αὐτὸ ἔργον προϊστάμενοι καὶ αὐθις τῆς Μονῆς καὶ δὴ ὁ ἅγιος τυπικάρης Ἀνδρέας, ὅστις χάριν τῆς βιομηχανίας ταύτης τὸ μὲν θέρος αὐλίζεται εἰς τὰ λειβάδια τὸν δὲ χειμῶνα εἰς τὰ δάση τοὺς δρυμοὺς καὶ τὰς ζίγρας συλλέγων τὰ εὐγεστα κούμαρα, ὧν ἀπορρίπτει τὴν ὕλην καὶ λαμβάνει μόνον τὸ πνεῦμα, ὡς ἐμπνευσμένος ἀνὴρ. Τοῦτο ὅμως ἀντὶ νὰ ζφογονῆ καὶ νὰ ἀναγεννᾷ αὐτὸν πνευματικῶς (κατὰ τὸ γραφικὸν «πληροῦσθε πνεύματι» ὑπερ λίαν ἀνιέρως προβάλλουσιν οἱ ρακοπόται), ἀφαιρεῖ τὴν ζωὴν καὶ παρέλυσεν τὰς χειῖρας, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ στηρίξη τὸν κάλαμον κατὰ τὴν τῶν πρακτικῶν ὑπογραφήν. Τούτου ἔνεκα καὶ ἦτο ἀείποτε ἀντίθετος διὰ τὴν διατήρησιν πρακτικῶν· διότι δὲν δύναται μὲν νὰ ὑπογράφη, ἀλλὰ κατορθώνει ὑπὸ τὰς ἀναθυμιάσεις τοῦ θαυματουργοῦ ποτοῦ νὰ πείσῃ τοὺς ἄλλους ν' ἀναιρέσωσι τὰς ἐχυτῶν ὑπογραφάς, ὡσάκις λαμβάνονται ἀποφάσεις κατὰ τῶν ρακοποιῶν. Καὶ ὁ μὲν τρομῶδης Ἀνδρέας ἐργάζεται καὶ κοπιᾷ μόνος, ὁ δὲ παροιμιώδης τῆς κοιλίας

δοῦλος ἀπασχολεῖ πρὸς τοῦτο ἐργάτας τῆς Μονῆς, ὁσάκις ἐπιτροπεύῃ, οἵτινες ἐξ ὅλων τῶν περίξ μεταφέρουσιν εἰς τὸν ληνὸν αὐτοῦ τοὺς κοφίνους τῶν σύκων.

Τὰ σῦκα ὠριμάζουσι ἐν Λαύρα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αὐγούστου, ὅτε βλέπει τις τοὺς ραβδούχους ρακοποιούς κράντορας τῆς Λαύρας πολιορκοῦντας τὰς δυστυχεῖς συκᾶς. καὶ ὅπως ὁ ἱεροφάντης τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων ἀπέφαινε πρὸ τῶν τελουμένων τὸν κομῶντα καὶ ὠριμον στάχυν, οὕτω καὶ ὁ πρῶτος ἀνακαλύπτων καὶ φαίνων σῦκον γλυκάζοντα Λαυριώτης, συκολόγος, ὅθεν καὶ τοῦνομα συκοφάντης. Βεβαίως ἡ ἐτυμολογία εἶναι ἀρχαία καὶ ἐδόθη εἰς τοὺς καταργέλλοντας τὴν ἐξ Ἀττικῆς ἐξαγωγήν σύκων, τοῦ νόμου αὐστηρῶς ἀπαγορεύοντος τοῦτο, ἀλλ' οἱ συλλέκται τῆς Λαύρας ἐφιλοδόξησαν νὰ λάβωσιν αὐτὴν τὴν χάριν, ἐνῶ ἐκεῖνοι εἶχον μόνην τὴν κυριολεξίαν. «ὁ συκοφάντης οὐ δικαίως τοῦνομα—ἐν τοῖσι μοχθηροῖσιν ἐστὶ κείμενον—ἔδει γὰρ ὅστις χρηστὸς ἦν ἠδὺς τ' ἀνὴρ—τὰ σῦκα προστεθέντα δηλοῦν τὸν τρόπον—νυνὶ δὲ πρὸς μοχθηρὸν ἠδὺ προστεθὲν—ἀπορεῖν πεποίηκε διὰ τί τοῦθ' οὕτως ἔχει». (Ἄλεξις παρ' Ἀθην. Γ. 74ef). Εἰς ἄλλο ἴσως κεφάλαιον θὰ ἐμιλήσωμεν ἐν ἐκτάσει περὶ τούτου. Νῦν δέον νὰ δώσωμεν τέρμα εἰς τὴν συκολογίαν. Μόλις ὁ ἀπηγορευμένος καρπὸς ἀρχίζει νὰ φουσκῶνῃ ὡς λέγουσιν, ἄρχεται καὶ ἡ προϊσταμενικὴ ράβδος ἢ φασουλόβεργα νὰ δέρῃ ἀλύπητα τὸ δυστυχημένον δένδρον, ὅπερ δὲν χρεωστεῖ οὐδὲν εἰς κανένα· διότι οὐδεμίαν περιποίησιν δέχεται ἐν Λαύρα, οὔτε κλάδευμα, οὔτε σκάψιμον, οὔτε πότισμα, οὔτε λίπασμα· καὶ δὲν ἀρκεῖ, ὅπου καθ' ὅλον τὸ ἔτος αἰμάσσει ἐκ τῶν συμφορμένων βάτων καὶ πάσης ἀγρίας ὕλης καὶ τοῦ ἀπορροφητικοῦ κισσοῦ δίκην βδέλλας ἐπιφορμένου αὐτῷ, ἀλλ' ἤδη εἰς ἐπίμετρον δέχεται καὶ τὴν ἀγρίαν ταύτην θωπείαν, τοὺς ραβδισμοὺς—ἐξ ἔθους πονηροῦ καὶ τοῦτο ἐκ τῶν ἐλαιῶν—κλαίει καὶ χύνει τοὺς ὄμβρους τῶν γαλακτωδῶν δακρύων, ἀλλ' ὁ αὐστηρὸς πατρίκιος φράττει τὰ ὦτα καὶ κινεῖ μόνον τὰς χεῖρας νὰ πληρώσῃ τὸν κόφινον. Κατὰ τὸ λόγιον «εἶωθε τὸ ἀρχόμενον τοῖς ἄρχουσιν ἐξομοιοῦσθαι» διὸ παρατηρεῖ τις ὅτι τὸ ὀλέθριον τοῦτο παράδειγμα μιμοῦνται ὁσημέραι καὶ πολλοὶ τῶν ἀδελφῶν, καὶ οἱ γλυκεῖς καρποὶ πρὶν ἢ προβάλωσιν ἐξαφανίζονται ἐκ μέσου. καὶ κινδυνεύομεν χάρις εἰς τὴν νέαν ταύτην πλουτολογικὴν ἐφεύρεσιν τῶν Λαυριωτῶν προϊσταμένων, οὐ μόνον σῦκα οὔτε νωπὰ οὔτε ξηρὰ νὰ μὴ βλέπωμεν εἰς τὴν Λαύραν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ δένδρα «τὰ πῆρεν ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ». Ὁ Κύριος ἡμῶν κατηράσατο, ὡς εἶπομεν, τὴν συκὴν, διότι εὗρε μόνον φύλλα οὐχὶ δὲ καὶ σῦκα, καὶ ἐξηράνθη παραχρῆμα. Οἱ πα-

τέρες τῆς Λαύρας, οἵτινες ἐπιθυμοῦσι νὰ γεύωνται τῶν ὠρίμων τοῦ δένδρου τούτου καρπῶν, δὲν ἔχουσι μὲν τὴν δύναμιν διὰ λόγου νὰ ξηράνωσιν αὐτό, ὅταν πλησιάζοντες οὐδὲν εὐρίσκωσιν, ἀλλ' ἔχουσι ἄλλας μαγγανείας. Οὕτω ὁσημέραι μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν φθίνουσι καὶ αἱ συκαῖ ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Λαύρας. Πρῶτον ὁ πέλεκυς τοῦ ποτε λειβαδαρίου μακαρ. Δαμιανοῦ ἐθέρισεν οὐκ ὀλίγας, ἕνεκα τοιούτων περίπου λόγων, εἶτα οἱ δυσαρεστούμενοι ἐπισκέπται. ταῦτα πάντα καὶ τελευταῖον ἡ τελεία ἐγκατάλειψις, θὰ φέρωσι τὴν τελείαν αὐτῶν ἐξόντωσιν, καὶ θὰ ἀναγκάζωνται οἱ Λαυριῶται διὰ νωπὰ σῦκα νὰ ὑποχρεώνωνται εἰς τοὺς καλοὺς Καρακαλινοὺς γείτονας. Κατὰ τὴν περισηνὴν ἐν τῇ Μονῇ μεταπολίτευσιν (ἥτις ὑπῆρξε βραχεῖα, ὅπως ὑπέστησαν καὶ αἱ ἡμέραι τῶν ὀργιασάντων Λαυριωτῶν προϊσταμένων, ἵνα ἐμποδίσωσι τὴν σωτηρίαν τῆς Μονῆς (1), μεταξὺ τῶν ἄλλων καλῶν, ἅπερ ἀπεφασίσθησαν, συμφώνως τῷ Ἐ' Τυπικῷ τοῦ "Ὁρους κατηργήθησαν καὶ οἱ ἰδιωτικοὶ ἀμβυκες «ὡς κακῶν μόνον αἵτιοι, οὐδεμιᾶς δὲ ὠφελείας πρόξενοι», τὰς δὲ ἀθώας σταφυλάς τῶν ἰδιωτικῶν κήπων ἀπεφασίσθη, ἵνα ἀγοράζῃ αὐτὴ ἡ Μονὴ παρὰ τῶν πατέρων. Ὡς γνωστὸν ἐν Λαύρᾳ ἀντὶ οἱ ἀμπελικοὶ νὰ ἐπιμελῶνται τῶν ἀμπέλων, καὶ ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἐντὸς αὐτῶν ἐργασία νὰ συνάζωσι τὴν λέραν τοῦ ὀρμανιοῦ μετὰ τῶν ἐργατῶν, ἀσχολοῦνται διαρκῶς εἰς τὸ νὰ ληνοπατῶσι σῦκα, κούμαρα (κάποτε καὶ σταφύλια ἐκ τοῦ ἀμπελῶνος τῆς Μονῆς) καὶ ταῦτα πρὸς κερδοσκοπίαν. Κατὰ τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ 1932 σὺν τοῖς ἄλλοις προέτεινα καὶ τὴν κατάργησιν τῶν ἰδιωτικῶν τούτων ἀμβύκων. Εἶχε μείνει μόνον ὁ τοῦ ἀνυποτάκτου Γοργονίου εἰς τὸν ἰδιόκτητον αὐτοῦ ἀμπελῶνα. Τὸν ἀμβυκα τοῦτον οἱ ραχοποιοὶ προϊστάμενοι πρὸς κοινὸν σκάνδαλον ἔστησαν ἔμπροσθεν τῆς Μονῆς ἐπιτρέψαντες τῷ Γοργονίῳ νὰ κτίσῃ καὶ ῥακὸσπητον! Ἐξηγέρθη καὶ ἔπεισα τὴν Σύναξιν νὰ ὑπογράψῃ πρακτικὸν καταργήσεως αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐφύλαξαν νὰ ἀπουσιάσω διὰ νὰ ἀκυρώσωσι τὸ πρακτικόν. Εὐτυχῶς ἐπενέβη ἡ Κυβέρνησις καὶ ἐσφράγισε τοὺς ἀμβυκας, ἵνα σωθῇ ὁ Τόπος. Οὕτω ὑπάρχει ἐλπίς, ἐὰν διατηρηθῇ ἡ ἀπόφασις, νὰ σωθῶσιν αἱ ταλαίπωροι ὀλίγαι συκαῖ ἀπὸ τῆς μανίας τῶν ραβδιστῶν προϊ-

(1) Ὡ τοῦ θαύματος ! ὁ πανάγαθος ἐλυπήθη τὴν Μονήν, καὶ εἰσήκουσε τῆς δεήσεως ἡμῶν τῶν ταπεινῶν καὶ πάντων τῶν καταδυναστευομένων ἀδελφῶν. τῶν Ἀλεξανδρειδῶν ἀπῆλθον νὰ δώσωσι λόγον εἰς τὸν φοβερὸν κριτήριον ὁ μὲν Ἡλιόδωρος διὰ κεραυνοβόλου ἀποπληξίας, ὁ κακλόλογος καὶ ὑβριστῆς Νεύφυτος ἐβρώμισε καὶ ἐπιπτον σκώληκες ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ (ἴλεως γενοῦ Κύριε !) εἰς ἀπεσύρθη λόγῳ γῆρατος καὶ ὁ Ἐπιφάνιος ἐγένετο ἐκπτωτος.

σταμένων. Ἦδη μετὰ τὴν ἀπαλλοτριώσιν τῶν μετοχίων, ἅπερ τοσοῦτων κακῶν τῷ ἱερῷ τόπῳ αἰτία ἐγένοντο, τίς οἶδε, πατέρες ἅγιοι, ἐὰν ὁ πανάγαθος Θεὸς τῆς σωτηρίας ἡμῶν κηδόμενος, δὲν φέρῃ ἡμᾶς εἰς τὴν μακαρίαν ἀπλότητα καὶ λιτότητα τοῦ βίου τῶν πρώτων ἀσκητῶν, καὶ ἡ κατηραμένη συκῆ δὲν κατασταθῇ εὐλογία καὶ πράγματι ἡ γ η τ ο ρ ί α· ἀναγινώσκω γὰρ παρὰ τῷ δειπνοσυσφιστῇ Ἀθηναίῳ (ὄν ἐὰν μετέφραζον θὰ παρεῖχον ἡδὺ τοῖς ἀριστοκράταις τῆς Λαύρας ἀνάγνωσμα, ἐνῶ τὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἀσκητισμοῦ οὐδὲ εἰς ἡνοῖξε) : «φυλόσυκος γὰρ εἰμι δαιμονίως, λέγει ὁ Μάγισ. ἡ συκῆ, ἄνδρες φίλοι, ἡγεμῶν τοῦ καθαρείου βίου τοῖς ἀνθρώποις ἐγένετο, δῆλον δὲ τοῦτο ἐκ τοῦ καλεῖν τοὺς Ἀθηναίους ἱερὰν μὲν συκῆν τὸν τόπον, ἐν ᾧ πρῶτον εὐρέθη, τὸν δ' αὐτῆς καρπὸν ἡγητηρίαν, διὰ τὸ πρῶτον εὐρεθῆναι τῆς ἡμέρου τροφῆς» (Γ 74d).

Ἐπεξετάθην ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ, ἵνα ἀποδείξω ὅτι ἡ ζωὴ τῆς Λαύρας φθίνει μετὰ τῆς πέριξ φύσεως, καὶ καταστρέφεται ὁ καλλίτερος ἐπίγειος παράδεισος τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ὃν ἀποτελεῖ καλῶς καλλιεργουμένη ἡ περίβλεπτος καὶ θαυμασία αὐτῆς περιοχὴ μετὰ τῶν δασῶν. Εὐτυχῆς ἔσομαι, ἐὰν κατορθώσω νὰ ἐξυπνήσω τοὺς κοιμωμένους Βαρούχιον ὕπνον προῖσταμένους.

Τὸ Ὑπουργεῖον Γεωργίας καὶ ἡ Γεωργ. Ἐταιρεία προθύμως παρέχουσιν ὁδηγίας διὰ πᾶσαν καλλιεργίαν, καὶ διάφορα βιβλιάρια, ἅπερ ἀπὸ 40ετίας αὕτη ἐκδίδωσιν. οὐδὲν ἐλλείπει, μόνον ἡ θέλησις. Εἰς τὴν Ἐφημερίδα τοῦ Χρηματιστηρίου, ἣτις τυχαίως περιῆλθεν εἰς χεῖράς μου, ἀναγινώσκω (26 Φεβρ. 1933) ὅτι «ὁ Ἐθνικὸς πιστωτικὸς Συνεταιρισμὸς τῆς Ἑλλάδος» διὰ τὴν ἐκλαίκευσιν τῶν ἐπιστημονικῶν γεωπονικῶν συμβουλῶν ἐξετύπωσε σειρὰν φυλλαδίων (59 τὸν ἀριθμὸν) ὅπερ πωλεῖ πρὸς 1 δραχμὴν ἕκαστον (1). Ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ οὐκ ὀλίγα ἐξ ἄλλου καὶ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα ἐκδίδονται καὶ κυκλοφοροῦσιν εὐρύτατα. Σύλλογοι καὶ Συνεταιρισμοί, Γεωργικοὶ σταθμοί, Σχολαὶ Δασονομικαὶ καὶ Πανεπιστήμια. Οὐδὲν λοιπὸν ἐλλείπει. Μόνον μὴ θέλετε νὰ κλείητε, ὡς τῆς Λαύρας ταγοί, τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ φῶς τῆς ἐπιστήμης· διότι θὰ μετανοήσητε πικρῶς, ἀλλ' ὅταν θὰ εἶναι ἀργὰ πλέον. Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται καὶ

(1) Ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας μετέβην εἰς τὰ γραφεῖα τῆς εἰρημένης ἐφημερίδος. ἐζήτησα νὰ ἀγοράσω τὰ διαφημιζόμενα. ἔμεινα ἐκπληκτος πῶς πληροφρεῖται τὸ κοινὸν. ἄνθρακες ὁ θησαυρὸς !, τὰ πλεῖστα τούτων μονόφυλλοι εἰς ὄνον ἐγκύκλιοι καὶ ὁδηγίαι τοῦ Ὑπουργείου.....

βιασταὶ ἀρπάζουσιν αὐτήν. Θέλει ἐκλείψει τὸ ἔλαιον ἀπὸ τῶν λαμπάδων ὑμῶν, καὶ θέλετε μείνει ἔξω τοῦ νυμφῶνος ὡς αἱ μωραὶ παρθένοι. Δὲν ἀποφασίζετε, ἐνῶ πεινᾶτε καὶ τρώγετε κριθὴν καὶ αὐτὸ μὲ ξένα χρήματα, νὰ ἐξέλθετε εἰς τὰς ἐργασίας; δὲν ἀκούετε τοὺς ἁγίους πατέρας, οἵτινες διδάσκουσιν, ὅτι ἢ κατὰ τὸν Θεὸν σωματικὴ ἐργασία λογίζεται ὡς πνευματικὴ; Δὲν ἀνέγνωτε τὸν μέγαν Στουδίτην, ὅστις 2-3 κατηχήσεις ἔγραψεν εἰς τὸ θέρος καὶ ἄλλας τόσας εἰς τὸν τρυγητόν; δὲν ἴδετε μετὰ πόσης παρατηρητικότητος γράφει; «οὐχ' ὁ τρυγητὸς πάρεστι; καὶ ἐφ' οἷς μὲν κλήμασιν εἰ καρποὶ βρίθουσι χαρὰ καὶ εὐλογία, ἐφ' οἷς δὲ ἀπορία καρπῶν, λύπη καὶ ἀθυμία» (1). λησμονεῖτε τὸ παράδειγμα τοῦ μεγάλου ἡμῶν πολιούχου πόσον εἰργάσθη, ἵνα ἐξημερώσῃ τὴν ἀγρίαν ταύτην φύσιν, ἵνα ἐκχερσώσῃ τὰ δάση, ἵνα ἀνοιξῇ ὁδοὺς καὶ λιμένας, ἵνα τέλος ἀνεγείρῃ τὸν κολοσσὸν τοῦτον, εἰς ὃν ἐπὶ 1000 ἔτη στεγάζονται ἄνθρωποι; ἴδρωσεν, ἐμόχθησεν, ἐβασανίσθη, ὑπεδύθη ἐν δεδομένη ἀνάγκῃ καὶ τὸν ζυγὸν τὸν βοϊκόν. καὶ ὅμως ὑμεῖς ἀφίνετε νὰ καταστραφῇ τὸ μέγα καὶ ἐθνωφελὲς αὐτοῦ ἔργον! ἀλλ' αὐτὸ ὁ Θεὸς δὲν τὸ θέλει κατ' οὐδένα τρόπον. καὶ ἀκούσατε τί διακελεύει: «διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς » (Ματθ. 21, 43).

Τὶ ἀπαντῶσιν εἰς ὅλα ταῦτα οἱ καλοὶ οὗτοι προϊστάμενοι; ἀνέτρεψαν τὸ νέον σύστημα τῆς καλλιέργειας τῶν ἀμπελών, καὶ ἐπανάφερον τὸ πρῶτον καθεστῶς, ἐδίωξαν καὶ τὸν μοναδικὸν καθαριστὴν τοῦ ἐλαιῶνος, καὶ ἀφῆκαν τοῦτον καὶ πάλιν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. (τί ἔχεις Γιάννη; τί εἶχα πάντα!). Ἴδου λοιπὸν εἰς ποῖον ὄλεθρον ἐξωθοῦσι τὴν δυστυχῆ Μονὴν ὑπὲρ ἧς κατὰ καθῆκον ἐπιβεβλημένον ἐγράφησαν ταῦτα. καὶ ὁμολογῶ, ὅτι ἐν τισιν εἶναι σκληρὰ, ἀνάλογα ὅμως πρὸς τὸ μέγεθος τῆς καταστριφῆς, ὅπερ εὐχομαι νὰ σταματήσῃ τῇ κραταιᾷ τοῦ Ὑψίστου χειρὶ.

(1) Κατήχ. κ', σ. 91, ἐκδ. Αὐνραγ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΕΩΠΟΝΙΚΑ (1).

Ἐπιδορπίου χάριν ἐραυίζόμεθα ἐκ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς Ἀνθολογίας τὰ ἀξιολογώτερα τῶν ἐπιγραμμάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰ διάφορα τῆς πραγματείας ἡμῶν κεφάλαια καὶ δὴ εἰς τὰ δάση, τὰ δένδρα, τὰς ὀπώρας, τὴν ἐλαίαν, τὴν ἄμπελον, τοὺς κήπους κττ. Ἐκ τούτων καταφαίνεται ἡ πρὸς τὴν φύσιν τῶν ἀρχαίων λατρεία, χρησιμεύουσιν ὡς πηγὴ ἐμπνεύσεως καὶ ψυχαγωγίας, καὶ ἡ πρὸς τὴν γεωπονίαν κλίσις καὶ ἐπίδοσις.....

VI. Ἀναθηματικά.

Ἐπάρχει εἰς τὴν τάξιν ταύτην σειρά ἐπιγραμμάτων ἀφιερωμένων εἰς τὸν Πᾶνα, τὴν Δήμητραν καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸν Πρίαπον, ὅστις ὡς ὁ Βάκχος ἐκφράζει τὴν παραγωγικὴν τῆς φύσεως ἐνέργειαν, καὶ δὴ τὴν δύναμιν τῆς γονιμότητος τῆς φυτικῆς ἢ ζωϊκῆς φύσεως· διὰ τοῦτο ὡς ὁ Πᾶν καὶ ὁ Νόμιος Ἐρμῆς εἶναι ἰθυφαλλικός. κτήσεις αὐτοῦ εἶναι αἱ ὕγραὶ γαῖαι, ἐν αἷς ἄφθινος βλάστησις, αἱ κατάφυτοι τόποι καὶ αἱ κῆποι, ὧν οἱ καρποὶ ἐτίθεντο ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ἀναιδουῦς εἰκόνας αὐτοῦ (διὸ καὶ τινὰ ἐπιγράμματα ὡς ἀσυμβίβαστα τοῖς ἡθεσιν ἡμῶν παραλείπονται).

21. Ἀνάθημα τῷ Πανὶ παρὰ κηπουροῦ.

Στάπτειραν κήποιο φιλυδρήλοιο ἰ δίκελλαν
καὶ δρεπάνην καυλῶν ἄσχολον ἐπωμίδα,

1. φιλυδρηλος, ὁ ἀγατῶν τὴν ὕγρασίαν, ὕδροχαρῆς.
2. ἐκτομὶς ἄσχολος λέγεται ἡ δρεπάνη ὡς μὴ εὐκαιροῦσα ἐν τῷ ἐκκόπτειν τοὺς καυλοὺς.

(1) Anthologia graeca palatini codicis fidem edita. editio stereotypa, (Tauchnitiana, tom. I, 1872, Lipsiae). Αὕτη εἶναι ἡ πλήρης ἔκδοσις. ὁ Hugo Stadtmueller ἐξέδωτο Anthologia graeca epigrammatum Palatina cum Planudea μέχρι τοῦδε 3 τόμους (1894—1906) ἐν Λειψίᾳ ἐν τῷ ἐκδοτικῷ οἴκῳ Teubner. Ἐπειδὴ ἡ ἔκδοσις αὕτη σπουδαία ὑπὸ πᾶσιν ἐποψιν δὲν ἐπεραιώθη ποιῶμαι χρῆσιν ἐν τῇ ᾧδε σταχυολογίᾳ ἀμφοτέρων τῶν ἐκδόσεων, ἐπισημειούμενος καὶ τὰς διαφορὰς τῆς μὲν α' διὰ τοῦ T τῆς δὲ β' διὰ τοῦ S. Τὰ ἐπιγράμματα ταῦτα ἀνήκουσι εἰς τὰ Ἀναθηματικά τόμ. Α', βιβ. VI. σ. 141 ἐ. T. καὶ σ. 235 ἐ. S. καὶ εἰς τὰ Ἐπιδεικτικά τόμ. II. βιβ. IX. σ. 58 ἐ. T. καὶ τόμ. III. 1, σ. 3 ἐ. S.

τὴν τ' ἐπινωτίδιον βροχετῶν³ ῥακόμεσαν⁴ ἀρωγὸν
καὶ τὰς ἀρρήκτους ἐμβάδας ὠμοβοεῖς⁵,
τὸν τε δι' εὐτρήτιο πέδου⁶ δύνοντα κατ' ἰθύ
ἀρτιφυοῦς κράμβης πάσσαλον ἐμβολέα
καὶ σκάφος ἐξ ὄγετῶν πρασιῆν διψεῦσαν⁷ ἐγείρειν
αὐχμηροῖο θέρευς⁸ οὔποτε παυσάμενιν,
σὺ τῷ κηπουρῷ Ποτάμων ἀνέθηκε, Πρίηπε,
κτησάμενος ταύτης ὄλβον ἀπ' ἐργασίης.

3. βροχετός, βροχή.

4. ῥακόμεναι, πλήρης ῥακῶν, ἐμβαλωμάτων φόρεμα, ὅπερ
φέρει ἐπὶ τῶν νώτων ὁ κηπουρός.

5. ἐμβάδας ὠμοβοεῖς, τὰ βόδινα ἐκ τῶν ὤμων, ὅπου
τὰ πλέον σκληρὰ πέδιλα (τσαρούχια).

6. εὐτρήτιον πέδον, εὐκόλως διανοιγόμενον ἔδαφος,
ὥστε νὰ ἐμπηχθῇ ὁ πάσσαλος.

7. διψεῦσαν, διψῶσαν.

8. αὐχμηροῖο θέρευς, ξηροῦ θέρους. ἡ σκάφη
ἢ διὰ τοῦ ὕδατος, φουσκώνουσα τὰς διψῶσας πρασιάς. Ταῦτα
πάντα τὰ ἐργαλεῖα καὶ τὰ ἐργατικά φορέματα, ἀποκτήσας πλούτη
ἐκ τῆς ἐργασίας ὁ εὐγνώμων Ποτάμων, ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Πρίαπον.

22. Ἀνάθημα ἐτέρου κηπουροῦ τῷ Πρίηπῳ.

Ἀρτιχηνῆ¹ ῥιάν τε καὶ ἀρτίχηνιν² τό δε μῆλον,
καὶ ῥυτιδόφλιιν³ σῦκιν ἐπιμφάλιν⁴
πυρφόρον τε βότρυν μεθυπίδακα⁵ πυκνόρρωγα,
καὶ κάρυν⁶ γλωρῆς ἀντίδορον⁷ λεπίδος,
ἀγριώτη τῷδε μνοστόρθυγι⁸ Πρίηπῳ
ἔθηκεν ὁ καρποφύλαξ, δεινδριακὴν θυσίην.

1. ἀρτιχανῆς, ὁ πρὸ ὀλίγου ἀνοίξας.

2. ἀρτίχηνους, ὁ πρὸ ὀλίγου ἀρχίσας νὰ κάμνη χροῦδι.

3. ἐπομφάλιον, μὲ τὸν μίσχον του.

4. μεθυπίδαξ, ὁ ἀνάβλύζων μέθυ, οἶνον.

5. ἀντίδορον, τὸ ὡς μὲ δέριμα ἐνδεδυμένον.

6. μονοστόροθυξ, μονοστέλεχος - Πρίαπος. ὁ σχο-
λιαστής ἐξηγεῖ: «ἐπὶ ἐνὶ ποδὶ ἰστάμενος, μονόπους· οὕτω γὰρ
κατασκευάζουσι τὸν Πρίαπον».

31. ΑΔΗΛΟΝ οἱ δὲ ΝΙΚΑΡΧΟΥ

Ἀνάθημα τῷ Διονύσῳ καὶ Πανὶ καὶ Δήμητρᾷ παρὰ γεωργοῦ.

Αἰγιβάτῃ¹ τόδε Πανὶ καὶ εὐκάρπῳ Διονύσῳ
καὶ Δηοῖ χθονίῃ² ξυνὸν ἔθηκα γέρας³.
κίτέομαι δ' αὐτοῦς καλὰ πῶσα⁴ καὶ καλὸν οἶνον
καὶ καλὸν ἀμῆσαι⁵ καρπὸν ἀπ' ἄσταγῶν.

1. αἰγιβάτης, ὁ αἶγας προστατεύων.
2. Δηὸν χθονία, εἶναι ἡ Δημητρε.
3. ξυνὸν γέρας, κοινὸν δῶρον.
4. πῶν, ἀγέλη, κοπάδι.
5. ἀμάω, θερίζω καὶ δένω εἰς δεμάτια· ὅθεν ἀμητός, ὁ θερισμός.

36. ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΣ

Ἀνάθημα Σωσικλέους γεωργοῦ τῇ Δημήτρᾳ.

Δράγματά σοι γώρου μικραύλακος, ὧ φιλόπυρε¹
Δηοῖ, Σωσικλέης θῆκεν ἀρουροπόνος²,
εὐσταχυν ἀμῆσας τὸν νῦν σπόρον· ἀλλὰ καὶ αὐτὶς
ἐκ καλαμητομίας³ ἀμβλὺ φέροι δρέπανον.

1. φιλόπυρος, ὁ τοὺς πυρούς, τὸν σῖτον ἀγαπῶν.
2. ἀρουροπόνος, ὁ πονῶν, ὁ γεωργῶν τὰς ἀρούρας· ἦτοι τοὺς ἀγρούς, ἐν τῇ Ἀλβανικῇ τῆς Ἀττικῆς ρινοj=γεωργῶ.
3. καλαμητομία ἢ κατὰ τὸν θερισμὸν συλλογὴ τῆς καλαμιᾶς τοῦ σίτου, ἐκ τοῦ καλαμητόμος Ἀπολλ. Ροδ. Ἀργον. 4, 986.

41. ΑΓΑΘΙΟΥ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΥ

Ἀνάθημα Καλλιμένους τῇ Δηοῖ.

Χαλκὸν ἀροτρητῆν¹, κλασιβῶλακα², νειοτομῆα³,
καὶ τὴν ταυροδέτιν βύρσαν⁴ ὑπαυχενίην,

1. χαλκὸς ἀροτρητῆς ἢ ἀροτριῶν εἶναι τὸ ὄνιον (ὄνις, ὄνις, ὄννη, ὄνη).
2. κλασιβῶλαξ, ὁ τοὺς βῶλους (σβῶλια κοινῶς) κλῶν, ὄνηγνός, θραύων, τὸ ἀροτρον ἐν γένει. θὰ ἐνόμιζέ τις ὅτι ἡ λέξις σημαίνει σπάζειν τοὺς βῶλους, ἀλλὰ δὲν κάμνει τοῦτο τὸ ἔργον τὸ ὄνιον, ἀλλὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἀνοίγει τὴν ἐπιφάνειαν εἰς βῶλους, ὅταν μάλιστα ἡ γῆ εἶναι ξηρὰ μετὰ τὸ θέρος, καὶ ταύτην τὴν ἐννοιαν δίδει ἐνταῦθα ὁ ποιητῆς εἰς τὴν λέξιν κατὰ γῆμα προλήψεως.
3. νειοτομεύς, ὁ τέμνων τὸν νειὸν (νειάμα), ὁ ἀροτριῶν.
4. βύρσα, δέρμα, χῶρος.

καὶ βούπληκτρον ἀκκιναν⁵ ἐξετλήεντά τε γόμφον⁶
Δηοῖ Καλλιμένης ἀνθετο⁷ γεωπόνος,
τμήξας εὐαρότου ράχιν ὀργάδος.⁸ εἰ δ' ἐπινεύσεις
τὸν στάχυν ἀμῆσαι, καὶ δρεπάνην κομίσω.

5. ἄκκαινα, ἡ ἐγκεντρίς, τὸ βουκέντρι.

6. ἐξετλήεις γόμφος, τὸ ξύλινον καρφίον ἢ ἡ σφήν
τῆς ἐχέτης ἦτοι τῆς ἀλετροουρᾶς. λέγεται καὶ ἀλετροχέρι, ἔχει
ῥαχίον, χέρι καὶ χεροῦλι. ἔλυμα δὲ τὸ μέρος ὅπου
ἐμπήγνυται τὸ ὑνίον, ἦτοι τὸ μέσον ράβδου κυρτῆς πρὸς τοῦτο
διεμβαλλομένης, ἵνα στηριχθῇ τὸ ὑνίον. ὅπερ λέγεται κοινῶς
ἀλετροπόδι, ποδάρι, καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἀττικῇ Ἀλβανοῖς
κουντοῦρι. ἡ δὲ ὕνις καὶ γυννί, γενί, ἐνί νι καὶ
Τραπεζ. γύννι καὶ γύνι. γύης τὸ σταβάρι, κλειδί
(Ἀλβ. δόστεξα) ἣς τὸ κυρτὸν εἰσχωρεῖ εἰς τὸ μέσον τοῦ ἐλύματος.
καὶ τέλος ἰστοβοεὺς τὸ τιμόνι, μάτισμα, ὅς παρατείνει
τὴν γύην καὶ φέρει τὸν ζυγόν. σχεδὸν τὸ παλαιὸν ἄροτρον εἶναι
τὸ αὐτὸ καὶ σήμερον παρὰ πολλοῖς χωρικοῖς, πλὴν τῶν πετρῶν.

7. ἀνθετο, ἀνέθετο.

8. ὀργὰς εὐάροτος, λειβάδιον πρὸς ἄροσιν κατάλληλον.

42. ΑΔΕΣΠΟΤΟΝ.

Ἀνάθημα Ἀλκιμένους κηπουροῦ.

Ἀλκιμένης ὁ πενιχρὸς ἐπὶ σμικρῷ τινι κήπῳ
τοῦ φιλοκαρποφύρου γευσάμενος θέρεος¹
σχάδα² καὶ μῆλον καὶ ὕδωρ γέφα Πανὶ κομίζων
εἶπε: σὺ μοι βίτου³ τῶν ἀγαθῶν ταμίης,
ῶν τὰ μὲν ἐκ κήποιο, τὰ δ' ὑμετέρης ἀπὸ πέτρης⁴
δέξο, καὶ ἀντιδιδούς δὺς πλέον, ῶν ἔλσβες.

1. θέρεος θέρους, ὁ θερισμός, ὁ τρυγητὸς τῶν καρπῶν.

2. ἰσχάς, σῦκον τὸ ξηρὸν.

3. βίτος, ὁ βίος.

4. πέτρα, σπήλαιον ὑδατόρρυτον, ἐνθα διέτριβεν ὁ Πάν.

44. ΑΔΗΛΟΥ ΤΙΝΟΣ, οἱ δὲ ΛΕΩΝΙΔΟΥ ΤΑΡΑΝΤΙΝΟΥ.

Ἀνάθημα Ἡρώνακτος κηπουροῦ.

Γλευκοπόταις Σατύροισι καὶ ἀμπελοφύτορι¹ Βάκχῳ

Ἡρώναξ πρώτης δράγματα φυταλιῆς²

1. ἀμπελοφύτωρ, ὁ φυτεῶν ἄμπελον.

2. φυταλιά, ἀμπελών, δένδροκομεῖον (τὸ νῦν φυτώριον)
ἀντιθέτως πρὸς τὸν ἀγρὸν. ἐν γένει πᾶν φυτεῦμενον φυτὸν «φυ-
ταλιά Παλλάδος» ἢ ἐλαία τῆς Ἀθηναῖς, ἢ ἱερά.

τρισσῶν οἰνοπέδων³ τρισσοῦς ἱερώσατο τούσδε·
ἐμπλήσας οἴνου πρωτοχύτιοι⁴ κάδους.
ὦν ἡμεῖς σπείσαντες⁵ ὅσον θέμις οἴνοπι⁶ Βάκχῳ·
καὶ Σατύροις, Σατύρων πλείονα πίομεθα.

3. οἰνόπεδον, χωρίον ἀμπελόφυτον, ἄμπελος, οἰνοπέδη·
δέ, γῆ ἀμπελοφόρος, ἦν περὶ νῦν λέγομεν ἀμπελότοπον, γῆν κατάλληλον δι' ἀμπελουργίαν.

4. πρωτόχυτος, ὁ πρῶτος χυθεὶς ἢ χυνόμενος, ρέων, γιοματάρη ἐν Ἀττικῇ.

5. σπείσαντες ἐκ τοῦ σπένδω, ἀφοῦ χύσωμεν πρὸς τιμῆν τοῦ Βάκχου, ὅπερ ἐλέγετο σπονδῆ καὶ ἐπεκύρου καὶ τὰς συνθήκας.

6. οἴνωπι, ὁ ἔχων τοῦ οἴνου τὸ χρωμα, μαυροκόκκινος.

45. Ἀνάθημα Διονύσῳ παρὰ Κωμαύλου γεωργοῦ.

Ὅξέσι λαχνήεντα δέμας¹ κέντροισιν ἐχῖνον²
ῥαλογόγον³ γλυκερῶν σίντορα⁴ θειλοπέδων⁵,
σφαιρηδὸν σταφυλῆσιν ἐπιτροχάοντα⁶ δοκεύσας⁷
Κώμαυλος ζῶν⁸ ἀνεκρέμασεν.

1. δέμας, τὸ σῶμα.

2. λαχνήεις ἐχῖνος, δασύς, τριχωτός, ὅθεν καὶ στήθεα λαχνήεντα Ἰλιάδ. σ. 415 τὰ λάσια.

3. ῥαγολόγος, ὁ συλλέγων καὶ τρώγων τὰς ῥῶγας.

4. σίντωρ, ὁ σίντης, ἀρπακτικός, σπαρακτικός, (ἐπὶ λέοντος, λύκου κττ), ἐνταῦθα ὁ καταβροχθίζων ἢ σκορπίζων τὰς σταφυλάς.

5. θειλόπεδον, τόπος ἐκτεθειμένος εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, ὅπου ξηραίνονται αἱ σταφυλαὶ Ὀδυσ. η, 123, ἐνθ' ὁ Σχολ. ψικτήρ σταφυλῶν ὑπαιθρος ἡλίῳ ἐκκείμενος, τὰ λιακωτὰ δημωδῶς.

6. ἐπιτροχάω σφαιρηδόν, ἐπιτρέχω· συνεσπειρωμένος ὡς σφαῖρα, οὕτως ποιεῖ ὁ ἐχῖνος, ὅταν θελήσῃ τις νὰ συλλάβῃ αὐτόν.

7. δοκεύω, παραμονεύω ὡς ὁ κύων τὸ θήραμα (ἐκ τοῦ δέχομαι· ὅθεν καὶ δόχι νῦν λέγεται ἢ ἔνεδρα, τὸ καρτέρι ἐπὶ θηραμάτων).

8. ζῶς, ζωντανός.

53. ΒΑΚΧΥΛΙΔΟΥ.

Ἀνάθημα τῷ Ζεφύρῳ ἀνέμφ παρ' Εὐδήμου γεωργοῦ.

Εὐδημος τὸν νηὸν ¹ ἐπ' ἀγροῦ τὸν δ' ἀνέθηκε
τῷ πάντων ἀνέμων πιοτάτῳ ² Ζεφύρῳ·
εὐξαμένῳ γάρ οἱ ἦλθε βοαθός ³, ὄφρα τάχιστα
λικμήσῃ πεπόνων ⁴ καρπῶν ἀπ' ἀσταχύων.

1. νηός, ναός.

2. πιότατος, παχύτατος, γεμᾶτος γεμᾶτος.

3. βοαθός και βοηθός, κυρίως ὁ τρέχων πρὸς τὴν βοήν,
ὁ βοηθός.

4. πέπων, ὄριμος, και πέπων τὸ πεπόνι, κυρίως πέπων
σικνός, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἄωρον σικνόν, τὸ ἀγγοῦρι.

56. ΜΑΚΕΔΟΝΙΟΥ ΥΠΑΤΙΚΟΥ.

Ἀνάθημα τῷ Διονύσῳ παρὰ Ληναγόρου γεωργοῦ.

Κισσοκόμαν ¹ Βρομίῳ ² Σάτυρον σεσαλαγμένον ³ οἴνω
ἀμπελοεργός ἀνήρ ἀνθετο Ληναγόρας
τῷδε καρηβαρέοντι ⁴ δορὴν, τρίχα, κισσόν, ὑπώρην,
πάντα λέγοις μεθύειν πάντα συνεκλέλυται.
καὶ φύσιν ἀφθόγγοισι τύποις μιμήσατο τέχνη,
ὑλῆς ἀντιλέγειν μηδὲν ἀνασχομένης.

1: κισσοκόμας, ἐστεφανωμένος τὴν κόμην κισσῶ.

2. Βρόμιος, ὁ προξενῶν κρότον, βοῦζων, ἀντηχῶν, ὡς
ἐπίθετον τοῦ Διονύσου, ἐν γένει βακχικός.

3 σεσαλαγμένον, τεταραγμένον.

4. καρηβαρέω, ἔχω βάρος εἰς τὴν κεφαλὴν, κεφαλαλγῶ.

77. ΕΡΑΤΟΣΘΕΝΟΥΣ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΥ.

Ἀνάθημα τῷ Βάκχῳ παρὰ Ξενοφώννος.

Οἰνοπότας ¹ Ξενοφῶν κενεὸν ² πίθον ἀνθετο ³, Βάκχε.
δέχνησο ⁴ δ' εὐμενέως· ἄλλο γάρ οὐδὲν ἔχει.

1. οἰνοπότης, κατὰ τὸν Ἀθήναιον φίλοις ὁ πρὸς οἶνον
ἔτοιμος, φιλοπότης δὲ ὁ πρὸς πότους, κωθωνιστής δὲ ὁ μέχρι μέθης
(I 433b).

2. κενεόν, κενόν.

3. ἀνθετο, ἀνέθετο, ἀφιέρωσεν.

4. δέχνησο, δέχου.

79. ΑΓΑΘΙΟΥ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΥ

Ἀνάθημα τῷ Πανί παρὰ Στρατονίκου γεωπόνου.

Ἄσπορα, Πάν λοφιῖτα¹, τάδε Στρατόνικος ἀροτρεὺς
ἀντ' εὐεργεσίας ἀνθετό σοι τεμένη².
«Βόσκει δ'», ἔφη, «χαίρων τὰ σὰ ποιμνία καὶ σέο³ χώρην
δέρκεο⁴ τὴν χαλκῶ μηκέτι τευνομένην.
αἴσιον εὐρήσεις τὸ ἐπαύλιον⁵. ἔνθα γάρ σοι
Ἦχώ⁶ τερομένη καὶ γάμον ἐκτελέσει».

1. λοφιήτης, κάτοικος τῶν λόφων, τῶν βουνῶν.
2. τέμενος (τέμνω), ἀποτετμημένον καὶ ἀποκεχωρισμένον τεμάχιον γῆς, ὅπερ ἐδίδετό τινι ὡς ἰδιοκτησία, εἶτα τὸ ἀφιερωμένον εἰς τοὺς θεούς, ἐπομένως ἄλλος ἢ δάσος πρὸς τέρψιν, ἧς χάριν κατεσκευάζοντο τὰ τεμένη τῶν θεῶν.
3. σέο, σοῦ.
4. δέρκεο, βλέπε.
5. αἴσιον ἐπαύλιον καλορρίζικον ἐπαυλιν.
6. Ἦχώ, μία τῶν ὄρεστιάδων Νυμφῶν ἐρωμένη τοῦ Πανός.

95. ΑΝΤΙΦΙΛΟΥ

Ἀνάθημα τῇ Δηοῖ παρὰ Πάρμιδος γεωπόνου.

Βουστρόφον¹, ἀκροσίδαρον², ἀπειλητῆρα μύωπα³
καὶ πήραν μέτρου σιτοδόκου⁴ σπορίμου
γαμψόν τε δρέπανον, σταχυητόμον⁵, ὄπλον ἀρούρης,
καὶ πολιουρόφορον, χειῖρα θέρευς, τρίνακα⁶
καὶ τρητοὺς ποδεῶνας⁷ ὁ γατόμος⁸ ἀνθετο Δηοῖ
Πάρμις, ἀνιηρῶν παυσάμενος καμάτων.

1. βουστρόφος, ὁ στρέφων τοὺς βοῦς.
2. ἀκροσίδαρος, ὁ ἔχων εἰς τὸ ἄκρον σίδηρον.
3. μύωψ, τὸ κέντρον, τὸ βουκέντρι.
4. σιτοδόκος πήρα, ἡ φέρουσα τὸν σῖτον, σάκκος.
5. σταχυοτόμος, ὁ τέμνων τοὺς στάχνας.
6. παλιουρόφορος τρίναξ, τὸ ἐκ παλιούρου (παλιουριάς) τρικράνιον, ἠτις εἶναι ἡ χεὶρ τοῦ θεριστοῦ θέρευς ἀντὶ θέρους.
7. ποδεῶν τρητός, μηλωτὴ διάτρητος περὶ τὰ ἄκρα, ἅπερ ἐσχημάτιζον οἱ πόδες, ἢ οὐρὰ κττ. τοῦ δέρματος.
8. γεωτόμος, γεωπόνος.

98. ΖΩΝΑ

Ἀνάθημα τῆ Διοῦ παρὰ Ἡρώνακτος.

Διοῦ λικμαίη¹ καὶ ἐναυλακοφοίτισιν² Ὠροίς

Ἡρώναξ πενιγρῆς ἐξ ὀλιγηροσίης³

μοῖραν ἀλοιήσας στάχυος πάνσπερμά τε ταῦτα

ὄσπρι⁴ ἐπὶ πλακίνου⁵ τοῦδ' ἔθετο τρίποδος,

ἐκ μικρῶν ὀλίγιστα πέπατο⁶ γάρ οὐ μέγα τεῦτο

κληρίον⁷ ἐν λυπρῆ⁸ τῆδε γεωλοφίη.

1. λικμαῖος, ὁ προστατεύων τὴν λίκμησιν (τὸ λίγκισμα).
2. ἐναυλακοφοίτις, ἡ εἰς τοὺς αὐλάκας τῶν ἀγρῶν φοιτῶσα.
3. ὀλιγηροσίη, ὀλίγος, μικρὸς γεωργήσιμος ἀγρός.
4. ἀλοιάω, ἀλωνίζω.
5. πάνσπερμα ὄσπρια, συμμιγῆ ἐκ ποικίλων σπερμάτων.
6. πλακίνος τρίπους, σανίδιος, ξύλινος.
7. πέπαμαι (*πάομαι) κτώμαι, κατέχω.
8. κληρίον, κτημάτιον.
9. λυπρός, ἄγονος, ἄφορος.

102. ΦΙΛΙΠΠΟΥ.

Ῥοιὴν ξανθὴ χίτωνα, γεραιόφλοιά¹ τε σῦκα,
καὶ ῥόδεας² σταφυλῆς ὠμὸν ἀπεσπάδιον³,
μῆλον θ' ἠδύπνοον λεπτῆ πεποκωμένον ἄχνη⁴
καὶ κάρυον χλωρῶν ἐκφανές⁵ ἐκ λεπίδων,
καὶ σίκυον γλοάοντα⁶, τὸν ἐν φύλλοις πεδοκοίτην⁷,

1. γεραιόφλοιος, ὁ ἔχων παλαιὸν φλοιὸν πλήρη ρυτίδων, ῥυτιδόφλοιος.
2. ῥόδεος, α, ον, ἐρυθρός, κόκκινος, εὐειδής, τριανταφυλλένιος.
3. ὠμὸς ἀποσπάδιος, ὁ ἄωρος ἀπεσπασμένος, κομμένος.
4. μῆλον λεπτῆ πεποκωμένον ἄχνη (ποκάω, καλύπτω) διὰ λεπτοῦ, ἐριώδους χροῦ κεκαλυμμένον.
5. ἐκφανής, ἐκφαινόμενος, ἐμπρὸς φαινόμενος, καταφανής.
6. σίκυος χλοάων ἀγγοῦρι χλωρόν, ἄγουρον.
7. πεδοκοίτης (σίκυος), ὁ ἐν τοῖς φύλλοις κατὰ γῆς κείμενος.

καὶ πέρκην⁸ ἤδη χρυσοχίτων' ἐλάτην,
σοί, ὦ φιλοδίτα⁹ Πρίηπε, φυτοσκάφος¹⁰ ἄνθετο Λάμων
δένδρεσι καὶ γυίοις¹¹ εὐξάμενος θαλέθειν¹².

8. περκός, (ἢ μᾶλλον περκνός ὡς ἔχουσι τὰ Λεξικά
καὶ ἄλλοι κώδικες), μελανοκυανοῦς, μελαγχρινός, μελανόστικτος,
ἀλλὰ τὸ χρυσοχίτων πῶς συμβιβάζεται ἐπὶ τῆς ἐλαίας οὐκ οἶδα.

9. φιλοδίτης, φίλος τῶν ὁδοιπόρων τῶν διαβατῶν, ὁ
Πάν καὶ ὁ Πρίαπος.

10. φυτοσκάφος, ὁ σκαλίζων, σκάπτων, ξελακκίζων
τὰ φυτά, ὁ κηπουρός.

11. γυίον, ἡ γεωργημένη γῆ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ὄπωρο-
φόρον «δένδρεσι» πεφυτευμένην.

12. θαλέθειν, θάλλειν, τὰ εἶναι θαλερά, ἀκμαῖα τὰ φυτά
καὶ τὰ δένδρα.

154. ΛΕΩΝΙΔΑ ΤΑΡΑΝΤΙΝΟΥ, οἱ δὲ ΓΑΙΤΟΥΛΙΚΟΥ.

Ἄγρονόμω τάδε Πανὶ καὶ εὐαστῆρι¹ Λυαίω
πρέσβυς καὶ Νύμφαις Ἄρχαξ ἔθηκε Βίτων.
Πανὶ μὲν ἀρτίτοχον χίμαρον² συμπαίστορα³ ματρὸς,
κισσοῦ δὲ Βρομίω⁴ κλῶνα πολυπλανέος.
Νύμφαις δὲ σκιερῆς εὐποίκιλον ἄνθος ὀπώρης,
φύλλα τε πεπταμένων⁵ αἰματόεντα ῥόδων.
ἀθ' ὧν εὐδρον, Νύμφαι, τόδε δῶμα γέροντος
αὔξετε⁶. Πάν, γλαγερόν⁷ Βάκχε, πολυστάφυλον.

1. εὐαστήρ καὶ εὐαστής, ὁ κράζων εἶς, βακχικῶς
κράζων, ὁ Διώνσος, ὅστις ἐλέγετο Λυαῖος ὡς διαλύων τὰς φρον-
τίδας (διὰ τοῦ οἴνου).

2. χίμαρος, ἐρίφιον 3-4 μηνῶν (καὶ ἐπὶ θηλυκῶν ἕως
τὰ γεννήσωσι καὶ ἀμελχθῶσι), ὅπερ ἐξηγεῖ τὸ ἀρτικός, ὡς
πρὸ ὀλίγου γεννηθεῖς.

3. συμπαίστωρ καὶ συμπαίκτωρ, παίζων μετὰ τῆς
μητρὸς, ὡς κάμνουσι τὰ μικρὰ ἐρίφια.

4. Βρομίος, ὁ προξενῶν θόρουβον, βούζων, ἀντηχῶν,
ἐπίθετον τοῦ Βάκχου.

5. πεπταμένα ῥόδα, τὰ ἀνοικτά.

6. αὔξατε, αὐξάνετε.

7. γλαγερός, γαλακτερός.

168. ΠΑΓΛΟΥ ΣΙΛΕΝΤΑΡΙΟΥ.

Ἄνάθημα τῷ αὐτῷ (Πανί) παρὰ Ξενοφίλου.

Βοτρυῶν ἀκάμαντα¹ φυτῶν λωβήτορα² κάπρον,
τὸν θρασὺν ὑψικόμων ἐνναέταν δονάκων³
πολλάκις ἐξερύσαντα⁴ θυρῶν⁵ ἀκμαῖσιν⁶ ὀδόντων
δένδρεα καὶ νομίους τρεψάμενον σκύλακας⁷,
ἀντήσας ποταμοῖο πέλας⁸, πεφρικότα⁹ χαίτας,
ἄρτι καὶ ἐξ ὕλας¹⁰ πάγχυ¹¹ λιπόντα βάθος,
χαλκῷ¹² Ξεινόφιλος κατενήρατο¹³ καὶ παρὰ φηγῷ¹⁴
θηρὸς ἀθωπεύτου¹⁵ Πανὶ καθῆψε δέρας¹⁶.

1. ἀκάμας, ἀκούραστος, ἀνεξάντλητος, ἀκμάζων.
2. λωβήτορ βοτρυῶν, καταστροφεὺς τῶν ἀμπέλων· βοτρυῖος, ὁ συγκείμενος ἀπὸ βότρως, σταφυλάς.
3. δόνακες, τὰ παραποτάμια καλάμια.
4. ἐξερύω, ἐξέλκω, σύρω πρὸς τὰ ἔξω, ἀποσπῶ.
5. θοός, ὄξυς.
6. ἀκμαῖ θοῶν ὀδόντων, τὸ κοπτερὸν μέρος τῶν ὀδόντων. πρβλ. ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς.
7. νόμιοι σκύλακες, οἱ ποιμενικοὶ κύνες, τὰ μανδρόσκυλα.
8. ἀντήσας ποταμοῖο πέλας, ἀντικρῦσας πλησίον τοῦ ποταμοῦ (εἰς τὰ καλάμια κρύπτονται οἱ ἀγριόχοιροι).
9. πεφρικός, ἐμποιῶν φρίκην.
10. ὕλη, τὸ δάσος.
11. πάγχυ πάνυ, ὅλως διόλου ἀπομακρυνθέντα ἀπὸ τοῦ βάθος, τὰς λόγχμας τοῦ δάσους, ἢ ἀπὸ τοῦ ἀδιαπέραστον βάθος, ἐνθα ὁ κάπρος ἐμφωλεύει.
12. χαλκῷ, διὰ τοῦ χαλκοῦ βέλους.
13. κατεναρίζω, φονεύω.
14. φηγός, δρυς ἔχουσα στρογγύλην ἐδώδιμον βάλανον. δ. Σοφ. Τραχ. 171 ὀνομάζει τὴν τῆς Δωδώνης δρυὸν «παλαιὰν φηγόν». Οὕτω καὶ ὁ καρπὸς ὀνομάζεται.
15. ἀθώπευτος, ὁ διὰ θωπειῶν μὴ καταπραϊνόμενος, ἀτίθασος.
16. καθῆψε δέρας, ἐκρέμασε τὸ δέσμα.

170. ΘΥΓΙΛΛΟΥ.

Ἀνάθημα τῷ Πανί.

Αἰ πελέαι¹ τῷ Πανί, καὶ αἰ τανυμήκεες² αὐται
ἰτέαι, ἢ θ' ἱερά³ κάμφιλαφής⁴ πλάτανος⁵,
καὶ λιβάδες⁶, καὶ ταῦ·α βοτηρικὰ⁷
ἄγκειται⁸, δίψης φάρμακ' ἀλεξίκακα⁹.

1. πτελεά, ἢ φτελιὰ φνομένη παραποταμίως ἢ ἐν τοῖς τάφοις.

2. τανυμήκης, ἐπιμήκης, ἢ εἰς ὕψος τείνουσα (ἀλλ' ἢ ἰτέα ἀκριβῶς δὲν τείνει εἰς ὕψος, ἀλλὰ κλίνει πρὸς τὰ κάτω ὡς θυσάνους τοὺς ἐαυτῆς κλώνους. ἴσως ὁ ποιητὴς εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὴν λεύκην).

3. ἢ ἱερά (ἄλλοι κώδικες ἢ διερά, ἢ κάθυγρος, ἢ ἐν τοῖς ὕδασι φνομένη, ὅπερ φαίνεται μοι ὀρθότερον).

4. ἀμφιλαφής κατὰ τοὺς ἀρχαίους γραμματικούς = «ἀμφιλαφής, περιλαμβάνων», ἐπὶ δένδρων, ὧν οἱ κλώνοι πανταχόσε ἐκτείνονται.

5. πλάτανος, τὸ δόκιμον θηλυκῶς ὡς ἀπέδειξεν ἐκ τοῦ ἀρχαίου καὶ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ ὁ Κόντος ἐν Γλωσσ. παρατηρήσεσι, σ. 374.

6. λιβάς, πηγὴ ὕδατος, ποταμός.

7. βοτηρικός, ποιμενικός.

8. ἄγκειται, ἀνάκειται (ὅπως ἄνθετο καὶ ἄνθημα, ἀνέθετο, ἀνάθημα) ἀφιερῶνται.

9. ἀλεξίκακος, ὁ ἀποκρούων τὸ κακόν.

190. ΓΑΙΤΟΥΛΙΚΟΥ.

Ἀνάθημα παρὰ Λεωνίδου.

Λάξεο¹, τιμήεσσα Κυθηριάς², ὕμνοπόλοιο
λιτὰ τὰδ' ἐκ λιτοῦ δῶρα Λεωνίδεω,
πεντάδα τὴν σταφυλῆς εὐρώγεα³ καὶ μελιηδές⁴

1. λάξομαι, πιάνω, λαμβάνω.

2. Κυθηριάς, ἢ Ἀφροδίτη ὡς ἐν Κυθήροις ἀνάδῦσα ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ ἀποβιβασθεῖσα.

3. πεντάς εὐρώγης, ἢ ἔχουσα καλὰς ῥώγας.

4. μελιηδής, γλυκὴς ὡς μέλι.

πρώϊων⁵ εϋφυλλον σϋκον ἀπ' ἀκρεμόνων⁶
καὶ ταύτην ἀπέτηλον⁷ ἀλινήκτειραν⁸ ἐλαίην
καὶ ψαιστῶν⁹ ὀλίγον δράγμα πενιχραλέων¹⁰
καὶ σταγόνα σπονδῆτιν¹¹, ἀεὶ θυέσσιν¹² ὄπηδόν¹³,
τὴν κύλικος βαιῶ¹⁴ πυθμένι κευθομένην¹⁵,
εἰ δ' ὥς μεν βαρύγυιον¹⁶, ἀπώσαο¹⁷ νοῦσον¹⁸, ἐλάσσοις¹⁹
καὶ πενίην, δώσω πιαλέον²⁰ χίμαρον²¹.

5. π ρ ὠ ῖ ο ς, πρωϊνός, ἀλλὰ καὶ πρώϊμος ὡς ἐνταῦθα.

6. ἀ κ ρ ε μ ὠ ν, νέος κλώνος «ἀπὸ τοῦ καυλοῦ ἢ τοῦ στελέχους σχιζόμενος καὶ τὸ ἐκ τούτων βλάστημα κλάδος». Θεόφρ. ἐντεῦθεν οὐχὶ εϋφυλλον σϋκον, ἀλλ' εϋ φύ λ λ ω ν ἀ κ ρ ε μ ὠ ν ὠ ν, ὅπως ἔχουσι πολλοὶ κώδικες.

7. ἀ π έ τ η λ ο ν, χωρὶς πέταλα, φύλλα.

8. ἀ λ ι ν ή κ τ ε ι ρ α, ἢ ἐν ἀλμυρῷ ὕδατι νηχομένη, κολυμβῶσα, ὅθεν καὶ κολυμβάδες (ἐλαῖαι).

9. ψ α ι σ τ ἄ «ἄλφита ἐλαίῳ καὶ οἴνω δεδευμένα, ἅπερ ἐπεθυμίων τοῖς θεοῖς» Σχολιαστῆς Ἰλιάδ. α 449. δρακιά κριθαλεύρου.

10. π ε ν ι χ ρ α λ έ ο ς, πενιχρός.

11. σ π ο ν δ ῆ τ ι ς, ἢ σπονδὴν ποιοῦσα Σουίδα.

12. θ υ ή ε ι ς, ὁ εὐωδιάζων ἀπὸ θυμίαμα, ὁ βωμός.

13. ὄ π η δ ὶ ο ς, ὄπαδός, σύντροφος, σχετικός.

14. β α ι ὶ ο ς, μικρός, ὀλίγος.

15. κ ε ύ θ ω, κρύπτω.

16. β α ρ ύ γ υ ι ο ς, ὁ βαρύνων, κόπτων τὰ μέλη τοῦ σώματος.

17. ἀ π ὠ σ α ὀ μ ε ν, ἀπώσω μου, ἐδίωξας ἀπ' ἐμοῦ.

18. ν ο ῦ σ ο ς, νόσος.

19. ἐ λ α ῦ ν ω, διώκω.

20. π ι α λ έ ο ς, παχύς.

21. χ ί μ α ρ ο ς, ἐρίφιον.

225. ΝΙΚΑΙΝΕΤΟΥ.

Ἡρῶσσαι¹, Λιβύων ἦρος ἀκριτον² αἴτε νέμεσθε³,
αἰγίδι⁴ καὶ στρεπτοῖς ζωσάμεναι θυσάνοις⁵

1. ἡ ρ ῶ σ α, ἠρωίς.

2. ἄ κ ρ ι τ ο ς, ἀπέραντος.

3. ν έ μ ο μ α ι, ἔχω εἰς χρῆσιν, κατοικῶ.

4. α ι γ ι ς, δέρμα αἰγός, ὡς φόρεμα γυναικῶν.

τέχνα θεῶν, δέξασθε Φιλήτιδος ἱερὰ ταῦτα
δράγματα καὶ γλωροὺς ἐκ καλάμης στεφάνους,
ἄσσο^ο ἀπὸ λικμητοῦ^υ δεκατεύεται· ἀλλὰ καὶ οὕτως
ἠρῶσσαι, Λιβύων χαίρετε δεσπότηδες.

5. θύσανοι, κροσσοί, (φοῦντες), οἱ κρεμάμενοι καὶ ἐν τῷ
βαδίζειν κινούμενοι στολισμοὶ περὶ τὴν αἰγίδα καὶ τὴν ζώνην.
6. ἄσσα, ἄττα, ἄτινα.
7. λικμητός, τὸ λίκνισμα.

226. ΛΕΩΝΙΔΑ.

Τοῦτ' ὀλίγον Κλείτωνος ἐπαύλιον¹ ἢ τ' ὀλιγαῦλαξ²
οπείρεσθαι λιτὸς θ' ὁ σχεδὸν ἀμπελεῶν
τοῦτό τε ῥωπεῖον³ ὀλιγόξυλον· ἀλλ' ἐπὶ τούτοις
Κλείτων ὕδῶκοντα ἐξεπέρησ' ἄ ἔτεα.

1. ἐπαύλιον, ὑποστατικὸν βλ. 79.
2. ὀλιγαῦλαξ, ἀγρὸς περιέχων ὀλίγον μέρος κατάλληλον
πρὸς ὄργωσιν καὶ γεωργίαν.
3. ῥωπεῖον καὶ ῥωπήμιον, τόπος πλήρης θάμνων (χαμό-
κλαδα).
4. ἐξεπέρησε, ἐξεπέρασε, διήλθε τὸν βίον.

228. ΑΔΑΙΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΟΣ.

Αὔλακι καὶ γήρα τετραμένον¹ ἐργατίνην² βοῦν
"Αλκων οὐ φονίην³ ἤγαγε πρὸς κοπίδα
αἰδεσθεῖς⁴ ἔργων. ὁ δὲ που βαθέη ἐνὶ ποίη⁵
μυκτηθμοῖς ἀρότρου τέρπετ' ἐλευθερίη⁶.

1. τέτρουμαί, κατατρούχω, κατατρίβω, καταπονῶ = κα-
ταπεπονημένον ἐν τοῖς ἀγροῖς (ἀρόσει) καὶ ἐκ τοῦ γήρατος.
2. ἐργατίνης, ἐργάτης ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἀργὸν
(ἀκαμάτην).
3. φονία κοπίς, μάχαιρα φοινική.
4. αἰδεσθεῖς ἔργων (ἄλλοι μνησθεῖς), σεβασθεῖς αὐτὸν
ἐνεκα τῶν ἐκδουλεύσεων (πρβλ. βοῦν ἀρότην μὴ θύειν Αἰλ. Ποικ.
ἱστορ. 14).
5. βαθεῖα πόα, πυκνὴ χλόη.
6. ἐλευθερίη ἀρότρον, ἐλευθερωθεῖς ἀπὸ τοῦ ἀροτρου.

232. ΚΡΙΝΑΤΟΡΟΥ

Βότρυες οἰνοπέπαντοι¹ εὐσχίστοις² τε ροιῆς
θρύμματα³ καὶ ξανθοὶ μυελοὶ ἐκ στροβίλων⁴
καὶ δειλαὶ δάκνεσθαι ἀμυγδάλαι⁵ ἦτε μελισσῶν
ἀμβροσίη⁶ πυκναὶ τ' ἰτρίνεαι ποπάδες⁷
καὶ πότιμοι γέλγιθες⁸ ἰδ' ὑελοκυκάδες ὄγγναι⁹,
δαψιλῆ οἰνοπόταις γαστρὸς ἐπεισόδια¹⁰
Πανὶ φιλοσκήπων¹¹ καὶ εὐστόρθυγγι¹² Πριάπῳ
ἀντίθεται λιτὴν δαῖτα¹³ Φιλοξενίδης.

1. οἰνοπέπαντος, βότρυς, σταφυλὴ ἐν ἣ ὠρίμασεν ὁ οἶνος.
2. εὐσχίτος ροιή, ῥόδι εὐκόλως σχιζόμενον, ὠριμον.
3. θρύμμα, κομμάτι, τρίμμα.
4. μυελὸς στροβίλων, τῆς κουκουναριᾶς τὸ ἐσωτερικόν, τὸ ψωμί (βλ. Lobeck Φρύνιχ. σ. 387).
5. δειλαὶ δάκνεσθαι ἀμυγδάλαι, αἵτινες δὲν ἀντέχουσιν εἰς τὸ δάγκαμα, μαλακαί, ἀγάλια ἐν Αἰγίνη καὶ τσαγάλα ἐν Ἡπείρῳ.
6. ἀμβροσία μελισσῶν, ἡ τροφή τῶν μ., τὸ μέλι.
7. ἰτρίνεαι ποπάδες ἦτοι γλυκίσματα ζυμαρικὰ ἐκ σησάμου καὶ μέλιτος (ἴτριον εἶδος πλακοῦντος).
8. πότιμοι γέλγιθες, σκελίδες (σκόρδων) προκαλοῦσαι πόσιν (κρασομεζές) ὡς ἐκ τῆς γλυκύτητος (ἢ μᾶλλον δριμύτητος).
9. ὑελοκυκάδες ὄγγναι, ἀπίδια ὑελοχρώδη ἦτοι γναλιστερά, αἱ μελιπίδακες ἢ τὰ μελαπίδια. ἢ λ. προέρχεται ἐκ διορθώσεως. ἄλλ. ὑελοκικκάδες, ὑετοκικκάδες, ὑελομιμάδες, ὑελοχυλάδες κττ.
10. ἐπεισόδια, προσφάγια.
11. φιλοσκήπων, ὁ τὴν ράβδον ἀγαπῶν, κρατῶν.
12. εὐστόρθυγγε, ὁ κατεσκευασμένος ἐκ στελέχους, ἐκ καλοῦ κορμοῦ.
13. δαίς, δαιτός, τράπεζα, ἐστίασις.

238. ΑΠΟΛΛΩΝΙΔΟΥ.

Εὐφρων οὐ πεδίου πολυαύλαχος¹ εἰμ' ὁ γεραῖος
οὐδὲ πολυγλεύκου γειομόρος² βότρυος,

1. πολυαῦλαξ, ὁ πολλὰ αὐλάκια ἔχων, πλατύς.
2. γειομόρος, γεωμόρος, ὁ ἐργαζόμενος τὴν γῆν, ὁ κτηματίας.

ἀλλ' ἀρότρῳ βραχύβωλον³ ἐπικνίζοντι⁴· χαράσσω
γέρσον καὶ βαιοῦ⁵ πίδακα⁶· ῥαγὸς ἔχω.
εἶσιν δ' ἰ ἐξ ὀλίγων ὀλίγη χάρις· εἰ δὲ διδοίης
πλείονα, καὶ πολλῶν, δαῖμον, ἀπαρξόμεθα⁷.

3. βραχύβωλος, ὁ ἔχων μικρὰς βώλους, ἄπαχος (διότι
δοῦν παχεῖα ἢ γῆ σχίζεται εἰς μεγάλους βώλους).

4. ἐπικνίζω, σχίζω ἐπιπολαίως, τσουγκρανίζω.

5. βαιός, μικρός, ὀλίγος, ἀσήμαντος.

6. πίδαξ, κρήνη.

7. ῥωγὸς S, ὅστις ἐν τούτοις ἀνωτ. ἔγραφε ῥαγός. ἢ λ.
ἐνταῦθα σημαίνει τὸν κρουνὸν τῆς κρήνης (παρ' Εὐσταθ... 1485, 59
τὴν θηλὴν τοῦ γυναικείου μαστοῦ).

8. εἶσιν δ' ὁ T ἔχει οὖ μὲν ἰδ', οἱ δὲ ἄλλοι ἄλλως,
ἢ διόρθ. ἐπιτυχῆς καὶ σημαίνει ἔρχεται, προέρχεται.

9. ἀπαρχομαί, προσφέρω θυσίαν ὡς ἀπαρχήν (1).

252. ΑΝΤΙΦΙΛΟΥ.

Μῆλον ἐγὼ στρούθειον ἀπὸ προτέρης ἔτι ποιῆς
ῶριον ἐν νεαρῷ χρωτὶ φυλασσόμενον,
ἄσπιλον, ἀρρυτιδῶτον, ἰσόγνοον ἀρτιγόνοισιν,
ἀκμήν εὐπετάλοις συμφυῆς ἀκρέμοσιν,
ῶρης χειμερῆς σπάνιον γέρας· εἰς σὲ δ', ἄνασσα,
τοίην γὼ νιφθείς κρυμὸς ὀπωροφορεῖ.

336. ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ

Εἰς Δελφίδος ἀναθήματα.

Τὰ ῥόδα τὰ δροσέντα, καὶ ἅ κατάπυκνος ἐκεῖνα
ἔρπυλλος κεῖται ταῖς Ἑλικωνιάσιν.
ταὶ δὲ μελάμφυλλοι δάφναι τίν, Πύθιε Παιάν,
Δελφίς ἐπεὶ πέτρα τοῦτό τοι ἀγλαίσειν.
βωμὸν δ' αἰμάξει κεραὸς τράγος, οὗτος ὁ μαλλός, (2)
τερμίνθου τρώγων ἔσχατον ἀκρέμονα.

(1) ΣΗΜ. Λόγοι ἀνεξάρτητοι τῆς θελήσεώς μου μετ' ἠνάγκασιν νὰ
διακόψω τὴν τε ἐρμηνείαν καὶ τὰς σημειώσεις εἰς τὰ δύσκολα ὄντως
ταῦτα ἐπιγράμματα.

(2) S ὁ μᾶλος.

345. ΚΡΙΝΑΓΟΡΟΥ.

Εἶταρος ἦνθει μὲν τὸ πρὶν ῥόδα, νῦν δ' ἐνὶ μέσσῳ
χειματι πορφυρέας ἐσχάσαμεν κάλυκας
σῆ ἐπιμειδήσαντα γενεθλίῃ ἄσμενα τῆδε
ῥοῖ, νυμφιδίων ἀσσοτάτη λεχέων.
καλλίστης ὀφθῆναι ἐπὶ κροτάφοισι γυναικὸς
λώιον, ἢ μίμνειν ἥρινδὸν ἥελιον.

13. ΠΛΑΤΩΝΟΣ 1

Ἵψίκομον παρὰ τάνδε καθίζεο φωνήεσσαν
φρίσσουσαν πυκινοῖς κῶμον ὑπὸ Ζεφύροις,
καὶ σοὶ καχλάζουσαν ἐμοῖς παρὰ νάμασι σύριγγ
θελγομένων ἄξει κῶμα κατὰ βλεφάρων.

227. ΑΔΗΛΟΝ. 2

Τᾶδε κατὰ χλοεροῖο ῥίφεις χειμῶνος, ὀδίτα,
ἄμπαυσον μογεροῦ μαλθακὰ γυῖα μόθου,
ἦχί σε καὶ Ζεφύροιο τινασσομένη πίτυς αὔραις
θέλξει, τεττίγων εἰσατόντα μέλος,
χῶ ποιμὴν ἐν ἕρεσσι μεσαμβρινὸν ἀγχόθι παγᾶς
συρίσδων, λασίας θάμνω ὑπο πλατάνου
καύματ' ὑπωρινοῖο φυγῶν κυνὸς ἄλμα δ' ἀμείψεις
αὔριον. εὖ τόδε σοὶ Πανὶ λέγοντι πιθοῦ.

235. ΑΠΟΛΛΩΝΙΔΟΥ ΣΜΥΡΝΑΙΟΥ.

Ἄγροτέρων θεὸς εἰμι. Τί μοι χρυσεῖς δεπάεσσι
σπένδετε ; ποῦ δ' Ἴταλοῦ χεῖτε μέθυ Βρομίου,
καὶ γυροὺς ταύρων πέτρῃ προσθεῖτε τένοντας ;
φείσασθ' οὐ τούτοις θύμασι τερπόμεθα.
Πάν ὁ παρωρείτης, αὐτόξυλος, ἀρνεοβοίνης
εἰμί, καὶ ἐγχθονίου γλευκοπότης κύλικος.

(1) Anthologia Planudea ex libro primo (Antholog. graec. κτλ. III, 1828, Lipsiae, σ. 235. ε);

(2) Αὐτ. Liber IV, σ. 285 ε.

236. ΛΕΩΝΙΔΟΥ οἱ δὲ ΠΕΡΙΤΟΥ.

Αὐτοῦ ἐφ' αἵμασιαῖσι τὸν ἀγρυπνοῦντα Πρίηπον
ἔστησε λαχάνων Δεινομένης φύλακα.
Ἄλλ' ὡς ἐντέταμαι, φῶρ, ἔμβλεπε. τοῦτο δ' ἐρωτᾶς,
τῶν ὀλίγων λαχάνων εἵνεκα; τῶν ὀλίγων. (1)

237. ΤΥΜΝΕΩ.

Εἰς ἄγαλμα Πριήπου.

Πάντα πριηπίζω, κἄν ἦ Κρόνος· οὐ διακρίνω
οὐδένα φῶρ' οὕτω ταῖς δε παρὰ πρασιαῖς.
ἔπρεπε μὴ λαχάνων ἔνεκεν· τάδε καὶ κολοκυντῶν,
φήσει τις, μὲ λέγειν, ἔπρεπεν· ἀλλὰ λέγω.

238. ΛΟΥΚΙΑΝΟΥ.

Εἰς τὸ κενὸν με τέθεικε, νόμου χάριν, ὧδε Πρίηπον
Εὐτυχίδης, ξηρῶν κληματίδων φύλακα.
καὶ περιβέβλημαι κρημνὸν βαθύν· ὅς δ' ἂν ἐπέλθῃ,
οὐδὲν ἔχει κλέψαι πλὴν ἐμὲ τὸν φύλακα.

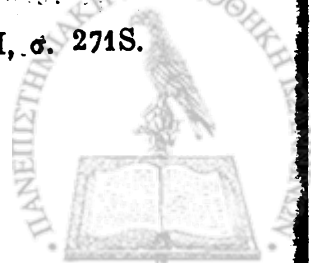
240. ΦΙΛΙΠΠΟΥ.

Ὠραίας γ' ἐσορῶ τὰς ἰσχάδας, εἶγε λαβεῖν μοι
συγχωρεῖς ὀλίγας. θίγγανε μηδεμιᾶς.
ὀργίλος ὡς ὁ Πρίηπος, ἐρεῖς· ἔτι καὶ κενὸς ἤξεις.
ναὶ λίτομαι, δός· καὶ γὰρ ἐγὼ δέομαι.
χρήξεις γάρ, λέγε μοι, παρ' ἐμοῦ τίνοσ; ἔστι νόμος που
δὸς λάβε. καὶ θεὸς ὢν ἀργυρίου σὺ γλίχη;
ἄλλο τι χρῆμα φιλῶ. Ποῖον τόδε; τὰμὰ κατέσθων
σῦκα, δὸς εὐθύμως ἰσχάδα τὴν ὀπίσω.

241. ΑΡΓΕΝΤΑΡΙΟΥ.

Ὠριμος οἶδα καὶ αὐτός, ὀδοιπόρε. μηκέτ' ἐπαίνει
ἰσχάδα, μηδ' ἐσόρα τὸν πέλας ἀκρέμονα.
καὶ λίην ὁ Πρίηπος ἐφίσταμαι ὀξὺ δεδορκώς,
καὶ φυλακὴν σύκων, ἣν ἐπέοικεν ἔχων.
ἦν δὲ μόνον σὺ θίγῃς τῆς ἰσχάδος, ἰσχάδα δώσεις,
ὡς ἰσότης πάντων ἐστὶ δικαιοτάτη.

(1) Ἀπὸ τοῦδε τοῦ ἐπιγράμματος καὶ ἐφεξῆς τὰ ἀναφερόμενα εἰς
τὸν Πρίηπον προσβάλλουσι τὴν αἰδῶ. Ὁ σοφὸς Μάξιμος ὁ Πλανούδιος,
εἰς τὸν ὀφειλομένον τὴν τοῦτων διόσωσιν παρέτήρησεν περὶ τοῦ ἐν XI, 317
«Μιαρὸν ἔστι τὸ ἐπίγραμμα καὶ αἰσχροουργότατον».

243. ΑΝΤΙΣΤΙΟΥ.

Ἄγροφύλαξ ἔστηκα πολυκτεάνοις ἐν ἀρούραις,
Φρίκωνος καλύβην καὶ φυτὰ ῥυόμενος,
τοῦτο λέγων πρὸς ἕκαστον· ἐπὴν γέλασης, ἔσιδὼν με,
τοῦ σκεύους, χῶρει τὴν κατὰ σαυτὸν ὁδόν,
ἦν δὲ παρεκβαίης ἐς ἅ μὴ θέμις, οὔτι σ' ὀνήσει
ἢ λάχνη. τρυπᾶν πάντα ἐπιστάμεθα.

255. ΑΔΗΛΟΝ.

Ὅδῖτα, μὴ πρόσερπε πρὸς τὰ κλήματα,
μηδ' αὖ τὰ μῆλα, μηδ' ὄπη τὰ μέσπιλα,
τηνεὶ δὲ πρὸς τὴν σχοῖνον ἐξαμείβεο,
ὡς μή τι θράξῃς τῶνδε, μηδ' ἀποθρίσης
ἅ σὺν πόνῳ φυτουργὸς ἔκτεται Μήδων,
ὅς κάμῃ θῆκεν. ἦν δὲ μευ παρακλύης
γνώση τὸν Ἑρμῆν, ὡς κακοῦς ἀμείβομαι.

260. ΑΔΗΛΟΝ.

Εἰς ἄγαλμα Πριάπου.

Ἦν λαχάνων σ' ὁ Πρίηπος ἴδω σχεδὸν ἴγνια θέντα,
αὐτῇ γυμνώσω, φῶρ, σὲ ποτὶ πρασιῆ.
αἰσχρὸν ἔχειν τοῦτ' ἔργον ἑρεῖς θεόν. οἶδα καὶ αὐτός,
αἰσχρὸν. ἀφιδρύνθην δ' ἴσθ' ὅτι τοῦδε χάριν.

261. ΛΕΩΝΙΔΟΥ.

Ἀμφοτέραις παρ' ὁδοῖσι φύλαξ ἔστηκα Πρίηπος
ἰθυτενὲς μηρῶν ὀρθιάσας ῥόπαλον.
εἶσατο (1) γάρ πιστὸν με Θεόκριτος· ἀλλ' ἀποτηλοῦ
φῶρ ἴθι, μὴ κλαύσης τὴν φλέβα δεξάμενος.

264. ΑΔΗΛΟΝ.

Ἴσιδι καρποτόκῳ, σταχυμήτορι, μυριμόρφῳ,
λαϊνέῳ ταλάρῳ, μεγερῶν ἀπάνευθεν ἀρότρων,
αὐτόματοι στείχουσιν ἐπὴν πρὸς μητέρα καρποί.

(1) Εἶσατο, ἀόρ. α' μέσος τοῦ ἔζω=καθίζω.

ΙΧ. Ἐπιγράμματα ἐπιδεικτικά. (1)

3. ΑΝΤΙΠΑΤΡΟΥ οἱ δὲ ΠΛΑΤΩΝΟΣ

Εἰς καρύην πεφυτευμένην ἐν ὁδῷ.

Εἰνόδιγν καρύην με παρερχομένοις ἐφύτευσαν
παῖσι λιθοβλήτου παίγνιον εὐστοχίης.
πάντας δ' ἀκρεμόνας τε καὶ εὐθαλέας ὀροδάμνους
κέκλασμαι, πυκιναῖς χερμάσι βαλλομένη.
δένδρεσιν εὐκάρποις οὐδὲν πλέον· ἦ γὰρ ἔγωγε
δυσδαίμων εἰς ἐμὴν ὕβριν ἔκαρποφόρουν.

4. ΚΥΛΛΗΝΙΟΥ

Εἰς ἀχράδα κεντρισθεῖσαν εἰς ἄπιον ἡμερῶν.

Ἡ πάρος ἐν δρυμοῖσι νόθης ζεῖδαρος ὀπώρης
ἀχράς, θηροβότου πρέμνον ἐρημοσύνης,
ὀθνεῖοις ὄζοισι μετέμφυτος ἡμερᾶ θάλλω,
οὐκ ἐμὸν ἡμετέροις κλωσὶ φέρουσα βάρος.
πολλὴ σοί, φυτουργέ, πόνου χάρις εἵνεκα σεῖο
ἀχράς ἐν εὐκάρποις δένδρεσιν ἐγγράφομαι.

5. ΠΑΛΛΑΔΑ

Ὅχνη, χειρὸς ἐμῆς γλυκερὸς πόνος, ἥ μὲν ἐφ' ὑγρῷ
φλοιῷ φύλλον ἔδησα θέρει, πτόρθος δ' ἐπὶ δένδρῳ
ρίζωθεις δένδρῳιο τομῆ καὶ καρπὸν ἀμείψας.
νέρθε μὲν ἀχράς ἔτ' ἐστίν, ὑπερθε δ' ἄρ' εὐπνοος ὄχνη-

6. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ.

Ἀχράς ἔην· σέο χερσὶ μυρίπνοον ὄχνην ἔθηκας,
δένδρῳ πτόρθον ἐνεῖς· σὴν χάριν εἰς σέ φέρω.

71. ΑΝΤΙΦΙΛΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ.

Εἰς δρῦν διὰ τὸ εὐσκιον τοῦ δένδρου καὶ τὴν ἀνάπαυσιν τῶν ὑπεισ-
ερχομένων.

Κλῶνες ἀπηόριοι (2) ταναῆς δρυός, εὐσκιον ὕψος
ἀνδράσιν ἀκρητον καῦμα φυλασσομένοις,
εὐπέταλοι, κεράμων στεγανώτεροι, οἰκία φαττῶν,
οἰκία τεττίγων, ἐνδιοὶ ἀκρεμόνες
κῆμὲ τὸν ὑμετέραισιν ὑποκλιθέντα κόμαισιν
ῥύσασθ', ἀκτίνων ἡελίου φυγάδα.

(1) Antholog. gr. II. Lipsiae 1829 σ. 58 ξ. Anthologia graeca epigrammatum Palatina cum Planudea, ed. H. Stadtmueller τόμ. III, μέρ. Α'. Lipsiae 1906.

(2) Ἀπηόριοι καὶ ἀπηόριοι=μέτεωροι.

75. ΕΥΗΝΟΥ ΑΣΚΑΛΩΝΙΤΟΥ.

Εἰς ἄμπελον ἦν τράγος κατέφαγεν.

Κῆν με φάγῃς ἐπὶ ρίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω,
ὅσον ἐπισπεῖσαι σοί, τράγε, θυομένω.

78. ΛΕΩΝΙΔΟΥ ΤΑΡΑΝΤΙΝΟΥ.

Εἰς ἀχράδα τὸ φυτὸν διὰ τὸ πάντοτε βρίθεσθαι καρποῖς ὡμοῖς τε
καὶ πεπεύροις.

Μὴ μέμψη μ' ἀπέπειρον αἰεὶ θάλλουσαν ὀπώρην
ἀχράδα, τὴν καρποῖς πάντοτε βριθομένην.
ὀπόσσα κλαδίοισι (1) πεπαίνομεν, ἄλλος ὑφέλκει.
ὀπόσσα δ' ὡμὰ μένει, μητρὶ περικρέμαται.

79. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ.

Εἰς τὴν αὐτὴν διὰ τὸ πολλάκις παρὰ τῶν διερχομένων λιθάζεσθαι.

Αὐτοθελῆς καρποῦς ἀποτέμνομαι, ἀλλὰ πεπεύρους.
παῦσον, μὴ σκληροῖς τύπτε με χερμαδίους.
μηνίσει καὶ Βάκχος ἐνιβρύζοντι τὰ κείνου
ἔργα. Λυκούργειος μὴ λαθέτω σὲ τύχη.

87. ΜΑΡΚΟΥ ΑΡΓΕΝΤΑΡΙΟΥ.

Εἰς κόσσυφον παραίνεσις μὴ καθέζεσθαι αὐτὸν παρὰ δρυῶν διὰ τὸ ἰξο-
φόρον εἶναι τὸ δένδρον καὶ ἀλίσκεσθαι τὸν κόσσυφον ὑπὸ τοῦ ἰξοῦ
μᾶλλον μὲν οὖν ἐν ἀμπέλῳ καθέζεσθαι.

Μηκέτι νῦν μινύριζε παρὰ δρυῖ, μηκέτι φώνει
κλωνὸς ἐπ' ἀκροτάτου, κόσσυφε, κεκλιμένος·
ἐχθρὸν σοι τύδε δένδρον, ἐπείγεις δ' ἄμπελος ἔνθα
ἀντέλλε γλαυκῶν σύσκιος ἐκ πετάλων·
κείνης ταρσὸν ἔρεισον, ἐπὶ κλάδον ἀμφὶ τ' ἐκείνη
μέλπε, λιγὺν προχέων ἐκ στομάτων κέλαδον·
δρῦς γὰρ ἐπ' ὀρνίθεσσι φέρει τὸν ἀνάριστον ἰξόν.
ἅ δὲ βότρυν. στέργει δ' ὕμνοπόλους Βρόμιος.

130. ΑΔΗΛΟΝ.

Εἰς ἔλαιαν βαστάζουσαν ἄμπελον καὶ θλιβομένην.

Παλλάδος εἰμὶ φυτὸν· Βρομίου τί με θλίβετε κλῶνες;
ἄρατε τὸς βότρυας· παρθένος οὐ μεθύω.

(1) Ὁ S κλαδεῶσι.

131. ΑΔΗΛΟΝ.

Εἰς πεύκην ὑπὸ ἀνέμου κλασθεῖσαν ἐν ὄρεσι καὶ μετὰ ταῦτα ναῦν
γεγονυῖαν.

Οὖρεσιν ἐν δολιχοῖς βλωθρὴν πίτυν ὑέτιός με
πρόρριζον γαίης ἐξεκύλισε Νότος·
ἐνθεν ναῦς γενόμεν, ἀνέμεις πάλιν ὄφρα μάχωμαι.
ἄνθρωποι τόλμης οὐποτε φειδόμενοι.

220. ΘΑΛΟΥ ΜΙΑΗΣΙΟΥ.

Εἰς τινὰς ἐπὶ πλατάνῳ φιλοῦντας.

Ἄγλοερά πλατανίστος ἴδ' ὡς ἔκρυψε φιλεύντων
ὄργια τὰν ἱερὰν φυλλάδα τεινόμενα,
ἀμφὶ δ' ἄρ, ἀκρεμόνεσσι ἐοῖς κεχαρισμένοις ὥραις.
ἡμερίδος λαρῆς βότρως ἀποκρέματα.
οὕτως, ὦ πλατάνιστε, φύοις. γλοερά δ' ἀπὸ σεῖο
φυλλὰς ἀεὶ κεύθοι τοῦς Παφίης ἐτάρους.

249. ΜΑΚΚΙΟΥ.

Εἰς ἀναδενδράδα ὑπὸ Πανὸς φυλαττομένην.

Εὐπέταλον γλαυκὰν ἀναδενδράδα τάνδε παρ' ἄκραις
ἰδρυθεῖς λοφιαῖς Πάν ὄδ' ἐπισκοπέω.
εἰ δέ σε προφύροντος ἔχει πόθος, ὦ παροδίτα,
βότρως, οὐ φθονέω γαστρὶ χαριζομένῳ.
ἦν δέ χερὶ ψύσης κλοπῆν μόνον, αὐτίκα δέξῃ.
ὄζαλέην βάκτρον τήνδε καρηβαρίην.

261. ΕΠΙΓΟΝΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΣ.

Εἰς ἄμπελον γηράσασαν καὶ μὴ καρποφοροῦσαν.

Ἦ πάρος εὐπετάλοισιν ἐν οἰνάνθαις νεάσασα,
καὶ τετανῶν βετρύων ῥᾶγα κομισσαμένη,
οὕτω γραιοῦμαι ἴδ' ὁ χρόνος εἰς δαμάζει·
καὶ σταφυλὴ γήρωσ αἰσθάνεται ῥυτίδων.

282. ΑΝΤΙΠΑΤΡΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΟΣ.

Εἰς δάφνην, τὸ φυτὸν ὑπὸ τινῶν κοπτόμενον.

Ξεῖνσι, παρθένος εἰμὶ τὸ δένδρεον· εἶπατε δάφνης
φείσασθαι δμῶν χερσὶν ἐτοιμοτόμοις.
ἀντὶ δ' ἐμεῦ κομάρου τις ὄδοιπόρος ἢ τερεβίνθου
δρεπτέσθω χθαμαλὴν ἐς χύσιν· οὐ γὰρ ἐκάς,
ἄλλ' ἀπ' ἐμεῦ ποταμὸς μὲν ὅσον τρία, τοῦ δ' ἀπὸ πηγῶν
ὑλὴ πανθηλῆς δοιὰ πέλεθρ' ἀπέχει.

299. ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΣ.

Εἰς ταύρους ἔλκοντας ναῦν παρὰ τὸ ῥεῦμα τοῦ ποταμοῦ.

Ταῦροι πρηϋτένοντες, ἀροτρευτῆρες ἀρούρης,
εἰν' ἀλί τοὺς γαίης ἀντέχομεν καμάτους.
αὐλακα τὴν ἀσίδηρον ἐν ὕδασι ἐλκομεν ἄμφω,
μακροτόνων σχοίνων ἄμμα σαγηνόδετον.
ἰχθύσι δ' ἐκ σταχύων λατρεύομεν. ἅ ταλαεργοὶ
ἤδη κὰν πελάγει καρπὸν ἀροῦσι βόες.

306. ΑΝΤΙΦΙΛΟΥ.

Εἰς μονόξυλα ἐκ δέρματος κατασκευασμένα ὑπὸ τινος Σαβίνου
στρατηγοῦ.

Ἵλοτόμοι, παύσασθε νεῶν χάριν· οὐκέτι πεύκη
κύματος, ἀλλ' ἤδη ρινὸς ἐπιτροχάει.
γόμφος δ' οὐκέτι χαλκὸς ἐν ὀλκάσιν οὐδὲ σίδηρος,
ἀλλὰ λίνῳ τοίχων ἀρμονίη δέδεται.
τὰς δ' αὐτὰς ποτὲ πόντος ἔχει νέας, ἄλλοτε γαῖα
πυκτὸν ἀμαξίτην φόρτον ἀειρομένας.
Ἄργῳ μὲν προτέροισιν ἀοίδιμος· ἀλλὰ Σαβίνῳ
καινοτέρῃν πῆξαι Παλλάς ἔνευσε τρόπιν.

312. ΖΩΝΑ ΣΑΡΔΙΑΝΟΥ

Εἰς δρυὴν ἡμερον παραίνεις μὴ κόπτειν διὰ τὸν μῦθον τὸν φάσκοντα
ἀπὸ δρυὸς καὶ πέτρας τὰς τῶν ἀνθρώπων γενέσεις.

ἽΩνερ τῶν βαλάνων τὰν μητέρα φεῖδεο κόπτειν,
φεῖδεο, γηραλέαν δ' ἐκκεραίζε πίτυν,
ἧ πεύκαν, ἧ τάνδε πολυστέλεχον παλίφυρον,
ἧ πρῖνον ἧ τὰν αὐαλέαν κόμαρον.
τηλόθι δ' ἴσχε δρυὸς πέλεκυν· κοχύαι ¹ γὰρ ἔλεξαν
ἀμῖν ὡς πρότεραι ματέρες ἐντὶ δρύες.

313. ΑΝΥΤΗΣ ΜΕΛΟΠΟΙΟΥ

Εἰς δάφνην τὴν πηγὴν, παραίνεις ἠδεῖα.

Ἴξευ ² ἅπας ὑπὸ καλὰ δάφνης εὐθαλέα φύλλα,
ῶραίου τ' ἄρυσαι νάματος ἀδὺ πόμα,
ῶφρα τοι ἀσθμαίνοντα πόνους θέρεος φίλα γυῖα
ἀμπαύσης, πνοιᾶ τυπτόμενα Ζεφύρου.

(1) Κοχύαι=πρόγονοι.

314. ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ.

Εἰς Ἑρμῆν ἐν τριόδῳ παρ' αἰγιαλῷ ἱστάμενον,
Ἑρμᾶς τᾶδ' ἔστακα παρ' ὄρχατον ἠγεμόνευτα
ἐν τριόδοις, ποταμῶν ἐγγύθεν αἰόνοσ,
ἀνδράσι κεκμηῶσιν ἔχων ἀμπαυσιν ὁδοῖο
φυγρὸν δ' ἀχραῆς κρᾶνα ὑποπροχέει¹.

315. ΝΙΚΙΟΥ.

Καὶ τοῦτο παραιναιτικὸν ἐπὶ τὸ καθῆσθαι ἐπ' αἰγείροις καὶ πηγαῖς
ὦρα θέρους.

Ἴζευ⁽²⁾ ὑπ' αἰγείροισιν, ἐπεὶ κάμες, ἐνθάδ' ὀδίτα,
καὶ πῖε θᾶσσον³ ἰὼν Πίδακος ἀμετέρας
μῶσχι δὲ κρᾶναν καὶ ἀπόπροθι, ἔν ἐπὶ Γίλλῳ
Σῆμος ἀποφθιμένῳ παιδὶ πατὴρ ρύεται.

316. ΛΕΩΝΙΔΟΥ ΤΑΡΑΝΤΙΝΟΥ.

Ἐπ' ἀγάλμασιν Ἑρμοῦ καὶ Ἡρακλέους κειμένης ἐν παρόδῳ, παραιναι-
σις ἐλληνική, ὥστε ἀπαρχὰς χωρὶς φέρειν ἐκάστῳ ἀπὸ τε τῶν
ἀχράδων καὶ τῶν βοτρυῶν.

Ὡτάνδε στείχοντες ἀταρπιτόν, αἴτε ποτ' ἀγρούς
δαμόθεν, αἴτ' ἀπ' ἀγρῶν νεῖσθε ποτ' ἀκρόπολιν
ἄμμες ὄρων φύλακες, δισσι θεοί, ὧν ὁ μὲν Ἑρμῆς
οἷον ὄρησ μ', οὗτος θ' ἄτερος Ἡρακλῆς.
ἄμφω μὲν θνατοῖς εὐάκοι⁴, ἀλλ' ὄδ' ἀπύρας
αἴτ' ὠμὰς παραθῆς ἀχράδας, ἐγκέκχφεν.
ναὶ μὰν ὡσαύτως τοὺς βότρυας, αἴτε πέλονται
ὠριμοί, αἴτε γύδαυ ὄμφακες, εὐτρέπικεν.
μισέω τὰν μετοχάν, οὐδ' ἠδομαι· ἀλλ' ὁ φέρων τι,
ἀμφίς, μὴ κοινᾶ, τοῖς δυσὶ παρτιθέτω,
καὶ λεγέτω «Τὴν τοῦθ', Ἡράκλεος· ἄλλοτε⁵ «Τοῦτο,
Ἑρμᾶ». καὶ λύοι τὰν ἔριν ἀμφοτέρων.

318. ΛΕΩΝΙΔΟΥ.

Εἰς Ἑρμοῦ ἀγαλμα ἱστάμενον ἐπὶ τινος πρηῶνος (=ἐξέχων βράχος)
παραιναιτικὸν ἢ εὐκτικόν.

Εὐμάραθον πρηῶνα καὶ εὐσκάνθικα λελογχῶς,
Ἑρμῆ, καὶ ταύταν, ἃ φίλος, αἰγίβοσιν
καὶ λαχανηλόγῳ ἔσσο καὶ αἰγινόμηι προσηνῆς·
ἔξεις καὶ λαχάνων καὶ γλάγεος μερίδα.

(1) T. ὑποίχγει.

(2) Ἴζευ, ἀντὶ Ἴζευ=κάθησο.

(3) S πῖθ' ἄσσον.

(4) Ἀλλὰ ποθ' αὐτοὺς αἴτ' ὠμὰς T.

(5) T. ἀλλά τω.

338. ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ ΣΥΡΑΚΟΥΣΙΟΥ.

Εἰς Δάφνιν τὸν αἰπόλον, ὃν ἐν τοῖς βουκολικοῖς ᾄδει ποιήμασιν·

Εὐδεις φυλλοστῤῷτι πέδῳ, Δάφνι, σῶμα κεκμαχὸς
ἀμπαύων· στάλικες δ' ἄρτιπαγεῖς ἄν' ὄρη.
ἀγρεύει δὲ τὸ Πάν, καὶ ὁ τὸν κροκόεντα Πρίηπος
κισσὸν ἐφ' ἡμερτῶ κρατὶ καθαπτόμενος
ἄντρον ἔσω στείχοντες ὁμόρροθοι. ἀλλὰ τὸ φεῦγε,
φεῦγε, μεθεῖς ὕπνου κῶμα καταπτάμενον.

348. ΛΕΩΝΙΔΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ

Ἐπὶ σταφυλοκλέπτη.

Ὁ σταφυλοκλοπίδας Ἐκατόνυμος εἰς Ἀἶδα
ἔδραμε μαστιχθεὶς κλήματι φωριδίῳ.

374. ΑΔΗΛΟΝ

Εἰς πηγὴν ἔχουσαν πλατάνους καὶ εὐθαλεῖς δάφνας.
Ἄεναον Καθαρὴν με παρερχομένοισιν ὀδίταις
πηγὴν ἀμβλύζει γειτονεύουσα νάπη·
πάντη δ' αὖ πλατάνοισι καὶ ἡμεροθαλλέσι δάφναις
ἔστεμμαι, σκιερὴν ψυχομένη κλισίην·
τοῦνεκα μὴ με θέρεος παραμείβω. δίψαν ἀλαλκῶν
ἀμπαυσὲν παρ' ἐμοὶ καὶ κόπον ἡσυχίῃ.

375. ΑΔΗΛΟΝ

Εἰς βότρυν ἄωρον κοπέντα παρὰ τινος ὀδίτου ἀδηφάγου καὶ ἀπορ-
ριφθέντα.

Τίς ποτ' ἀκηδέστως οἰνοτρόφον ἄμφακα Βάχχου
ἀνὴρ ἀμπελίνου κλήματος ἐξέταμεν,
χείλεα δὲ στυφθεὶς ἀπὸ μιν βάλεν, ὡς ἂν ὀδίταις
εἴη νισσομένοις ἡμιδαῆς σχύβαλον ;
εἴη οἱ Διόνυσος ἀνάρσιος, οἷα Λυκοῦργος
ὅττι τιν' αὐξομέναν ἔσβεσεν εὐφροσύναν·
τοῦδε γὰρ ἂν τάχα τις διὰ πώματος ἢ πρὸς αἰοιδᾶς
ἤλυθεν, ἢ γοεροῦ κάδεος ἔσχε λύσιν.

376. ΑΔΗΛΟΝ

Εἰς πεύκην ὑπ' ἀνέμων βληθεῖσαν καὶ μέλλουσαν γίνεσθαι ναῦ Πα-
ραίνεσις.

Τίπτε με τὴν ἀνέμοισιν ἀλώσιμον, ἡλεὲ τέκτον,
τὴνδε πίτυν τεύχεις νῆα θαλασσοπόρον ;
οὐδ' οἰωνὸν ἔδεισας ; ὅ ται Β.ρέης μ' ἐδίωξεν·
ἐν χθονί, πῶς ἀνέμους φεύξομαι ἐν πελάγει ;

414. ΓΕΜΙΝΟΥ.

Εἰς παλίουρον θάμνον.

Ἡ παλίουρος ἐγώ, τρηχὺ ξύλον, ἄρκιος ἔρχει
τις μ' ἄφορον λέξει, τὴν φορίμων φύλακα;

437. ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ.

Εἰς φάλητα παίγιον. Εἰς ἄμπελον ἀναδενδράδα καὶ ἄλλος.

Τήναν τὰν λαύραν, τόθι ταὶ δρύες, αἰπόλε, κάμψας,
σύκινον εὐρήσεις ἀρτιγλυφές ζόανον,
τρισκελές, αὐτόφλοιον, ἀνούατον. ἀλλὰ φάλητι
παιδουγόνῳ δυνατὸν Κύπριδος ἔργα τελεῖν.
ἔρκος δὲ σκιερὸν περιδέδρομεν. ἀέναν δὲ
ρεῖθρον ἀπὸ σπιλάδων πάντοσε τηλεθάει
δάφναις καὶ μύρτοισι καὶ εὐώδει κυπαρίσσῳ,
ἐνθα πέριξ κέχυται βοτρυόπαις ἔλικι
ἄμπελος. εἰαρινὰ δὲ λιγγυφθόγγοισιν ἀοιδαῖς
κόσσυφοι ἀχεῦσιν παικιλότραυλα μέλη.
Ξυθαὶ ἀηδονίδες μινυρίσμασιν ἀντιαχεῦσι
μέλπουσαι στόμασιν τὸν μελίγηρυν ὄπα.

483. ΑΔΗΛΟΝ.

Εἰς τινα ἀπὸ περσέας πεσόνια.

Ἐκ φονίων Περσῶν φόνιον φυτὸν ἤγαγε Περσεὺς
παιδὶ Θεογνώστου τοῦ θανάτου πρόφασιν.

520. ΑΛΚΑΙΟΥ ΜΕΣΣΗΝΙΟΥ

Ἄλκαίου τάφος οὗτος, ὃν ἔκτανεν ἡ πλατύφυλλος
τιμωρὸς μοιχῶν γῆς θυγάτηρ ῥάφανος.

532. ΑΔΗΛΟΝ

Εἰς κολόκυνθον.

Εἰπέ μοι, ὦ κολόκυντε, τίνας χάριν εἰσέτι καὶ νῦν
οὐ σικύων ἐφάνη διερὸν γένος, οὐ κολοκύντων;

Ὁ κολόκυνθος πρὸς ταῦτα.

Ζητὸς ἐπομβρήσαντος ἐπεκλύσθησαν ἀρουραὶ,
ἡμετέρη δ' ἀέκουσαν ἔτι κρύπτουσι γενέθλην.

561. ΦΙΛΙΠΠΟΥ.

Εἰς ἄμπελον. Σκωπτικόν.

Τίς σε πάχος δυσέρημος, ἀνήλιος, ἐξέθρεψεν
Βορραίου Σκυθίης, ἄμπελον ἀγριάδα,
Κελτῶν νιφροβλήτες ἀεὶ κρυμώδεες Ἄλπεις,
τίς σε σιδηροτόκου βῶλος Ἰβηριάδος;
ἢ τοὺς ὀμφακόραγας (sic) ἐγείναο, τοὺς ἀπεπάντους
βότρουας, οἳ στυφελὴν ἐξέχεον σταγόνα.
δίξημαι, Λυκέργε, τέας γέρας, ὡς ἀπὸ ρίζης
κλήματος ὠμοτόκου βλαστὸν ὄλον θερίσης.

563. ΛΕΩΝΙΔΑ

Εἰς Δημόκριτον φυτοκόμον.

Τὸν φιλοπωριστὴν Δημόκριτον ἦν που ἐφεύρης,
ὄνθρωπ' ἄγγειλον τοῦτο τὸ κοῦφον ἔπος,
ὡς ἢ λευκόπωρος ἐγὼ καὶ ἐφώριος ἤδη
κείνω συκοφορῶ τὰς ἀπύργους ἀκόλους·
σπευσάτω, οὐκ ὀχυρὴν γάρ ἔχω στάσιν, εἶπερ ὀπώρην
ἀκρήβου χρήζει δρέψαι ἀπ' ἀκρέμονος.

586. ΚΩΜΗΤΑ ΧΑΡΤΟΥΛΑΡΙΟΥ.

Εἰπέ νομεῦ, τίνος εἰσὶ φυτῶν στίχες; αἱ μὲν ἐλαῖαι
Παλλάδος, αἱ δὲ πέριξ ἡμερίδες, Βρομίου.
καὶ τίνος οἱ στάχυες; Δημήτερος. ἄνθεα ποίων
εἰσὶ θεῶν; Ἥρης καὶ ῥοδέης Παφίης.
Πᾶν φίλε, πηκτίδα μίμνε (1) τεοῖς ἐπὶ χεῖλεσι σύρων·
Ἦχῶ γὰρ δῆεις (2) ταῖς δ' ἐνὶ θειλοπέδοις (3).

668. ΜΑΡΙΑΝΟΥ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΥ.

Εἰς προάστειον ὀνομαζόμενον Ἐρωτα ἐν Ἀμασειᾷ.

Ἦ καλὸν ἄλσος Ἐρωτος, ὅπου καλὰ δένδρα ταῦτα
πρηῦς ἐπιπνείων ἀμφιδονεῖ Ζέφυρος.
ἦχι καὶ ἐρσήεις ἀμαρύσσεται ἄνθεσι χειμῶν,
πουλὺν ἰστεφάνων κόσμον ἀνιελς καλύκων,
καὶ γλυκερῆς τρῖστοιχος ἐπεμβαδὸν ἄλλος ἐπ' ἄλλω
μαστὸς ἀναθλίβει χεύματα Ναϊάδος.
ὀπρόθι δενδρήεντα γέρων παρανήχεται Ἴρις
χῶρον, Ἀμαδρυάδων ἔνδιον ἀβροκόμων,

(1) πηκτίδα μίμνε=ἐπιμεινον παίζων τὴν σύριγγα.

(2) δῆεις=εὐρίσκεις.

(3) θειλοπέδον, μέρος, ἐν ᾧ ἐξήραινον τὰ σῦκα, ἢ λιάστρα.

καὶ λιπαρῆς ἐύβοτρυν ἀν' ὀργάδα καρπὸς ἐλαίης
θάλλει ἐρισταφύλων πάντοτε θειλιπέδων.
αἱ δὲ περίξ λαλαγεῦσιν ἀηδόνες· ὅς δὲ μελίξει
ἀντωδὸν τέττ.ξ φθέγματος ἀρμονίαν,
ἀλλὰ τὸν ἀκλήιστον ὅπως, ξένε, μὴ με παρέλθης
τόνδε δόμον, λιτῆς δι' ἀντίασον ξενίης.

669. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ.

Εἰς τὸ αὐτό.

Δεῦρ' ἴθι, βαιὸν ὀδίτα πεσὼν ὑπὸ δάσκιον ἄλσος
ἄμπαυσον καμάτου γυῖα πολυπλανέος
χλωρὸν ὅπου πλατάνων αὐτόρρυτον εἰς μέσον ὕδωρ
καλὰ πολυκρούων ἐκπρορέει στομάτων·
ὀππόθι πορφυρέης ὑπὲρ αὐλακος εἶαρι θάλλει
ὕγρον Ἴον ῥοδέη κιννάμενον κάλυκι.
ἦνίδε πῶς δροσεροῦ πέδιον λειμῶνος ἐρέψας
ἐκχυτον εὐχαίτης κισσὸς ἐπλεξε κόμην.
ἐνθάδε καὶ ποταμὸς λασίην παραμείβεται δχθην
πέζαν ὑποξύων αὐτοφύτσιο νάπης.
οὗτος Ἔρωσ· τί γάρ ἄλλο καὶ ἔπρεπεν οὖνομα χῶρφ.
πάντοθεν ἱμερτῶν πληθυμένω Χαρίτων;

706. ΑΔΗΛΟΝ

Δένδρεον ἱερὸν εἰμι· παρερχόμενός με φυλάσσει
πημαίνειν· ἀλγῶ, ζεῖνε, κολουομένη.
μίμνει παρθενίός μοι ἔτι φλόος. οὐχ' ἄπερ ὠμαῖς
ἀχράσιν. αἰγείρων τίς γένος οὐκ ἐδάη;
εἰ δὲ περιδρύψης με παρ' ἀτραπιτὸν περ ἐσῦσαν,
δακρῦσεις· μέλομαι καὶ ζύλον Ἥελίω,

XI. Σκωπτικά.

413. AMMIANOY (1)

Ὡς κῆπον τεθυκῶς, δεῖπνον παρέθηκεν Ἀπελλῆς,
οἶόμενος βόσκειν ἀντὶ φίλων πρόβατα.
ἦν ῥαφανίς, σέρις ἦν, τῆλις, θρίδακες, πράσα, βολβοί,
ὠκιμον, ἠδύοσμον, πήγανον, ἀσπάραγος.
δείσας δ' ἐκ τούτων μὴ καὶ χόρτον παραθῆ μοι
δειπνήσας θέρμους ἡμιβρεχεῖς ἔφυγον.

(1) Anthol. graec, Τόμ. III, Lipsiae 1829, σ. 95.

Appendix 120 (1).

Ἄνθεα πολλὰ γένειτο νεοδμήτω ἐπὶ τύμβω
μὴ βάτος αἰγμηρή, μὴ κακὸν αἰγίπυρον,
ἀλλ' ἴα καὶ σάμψυγα καὶ ὑδατίνη νάρκισσος,
Οὐίβιε, καὶ περὶ σοῦ πάντα γένειτο ῥόδα.

2.—Εἰς τὸ πεζὸν μετάφρασις τῶν ἀναθηματικῶν γεωπο-
νικῶν ἐπιγραμμάτων.

21.

Τὴν δίκελλαν, ἥτις σκάπτει τὸν ὑδροχαρῆ κήπον, καὶ τὴν πολυάσχολον δρεπάνην, ἥτις κόπτει τοὺς καυλοὺς, καὶ τὸν ρακῶδη ἐπενδύτην, τὸν προφυλάσσουντα τὰ νῶτα ἀπὸ τὰς βροχὰς καὶ τὰ ἐκ τῆς ὠμοπλάτης τῶν βρωῶν ἀδιάρρηκτα πέδιλα (τσαρούχια), καὶ τὸν πασσαλώδη ἐμβολέα, ἥτοι τὸ τρυπάνι, ὅστις διὰ τοῦ σφροπλάστου ἐδάφους εἰσδύει κατ' εὐθεῖαν τῆς νεοβλάστου κράμβης, καὶ τὴν σκάφην, ἥτις (πληρουμένη) ἐκ τῶν ὀχετῶν οὐδέποτε ἔπαυσε κατὰ τὸ κατάξηρον θέρος νὰ ἐγείρῃ (νὰ φουσκῶνῃ) τὰς διψῶσας πρασιάς (τοῦ κήπου), εἰς σὲ τὸν κηπουρὸν ὁ Ποτάμων ἀφιέρωσε, ὦ Πρίαπε, ἐπειδὴ ἀπὸ ταύτης τῆς ἐργασίας ἀπέκτησεν εὐτυλίαν (πρβλ. ὅμοια ἐπιγράμματα 41,95, 104 ἐ.)

22.

Ῥόδι τοῦ μόλις πρὸ ὀλίγου ἤνοιξε, καὶ τοῦτο τὸ μῆλον, τοῦ πρὸ ὀλίγου ἐπρόβαλε τὸ γνοῦδι καὶ σῦκον μὲ σουφρωμένον φλοιὸν καὶ μὲ τὸν μίσχον του ἀκόρη, 1 καὶ κοκκινωπὸν σταφύλι, τοῦ ἀναβλύζει τὸν μεθυστικὸν οἶνον μὲ πυκνὰς τὰς ῥῶγας, καὶ καρῦδι ἐπενδεδυμένον, ὡσὰν μὲ δέρμα, διὰ πρασίνης λεπίδος (φλοιοῦ) εἰς τὸν ἀγρότην Πρίαπον, τὸν ἐπὶ τοῦ ἐνὸς ποδὸς στηριζόμενον, ἔθεσεν ἐνώπιόν του «ὁ καρποφύλαξ» ὡς «δενδριακὴν θυσίαν».

1. Τὸ σῦκον ὅταν εἶναι εἰσέτι ἄωρον παρουσιάζει ρυτιδωμένην ἐπιφάνειαν, καὶ δὲν ἀποχωρίζεται τοῦ μίσχου, ἐνῶ ὅταν ὠριμάσῃ ὁ μίσχος ἢ μένει ἐπὶ τοῦ δένδρου ἢ εὐκόλως ἀποσπᾶται· διὸ καὶ πολλάκις πίπτει τὸ σῦκον μόνον τοῦ ἀπὸ τὴν συκιάν.

σῦκον ἐπομφάλιον τὸ μήπω ἀποσπασθὲν τοῦ μίσχου, ἥτοι μὲ τὸν ἐπὶ τοῦ ὀμφαλοῦ μίσχον δηλ. ἄωρον, διότι ὅταν ὠριμάσῃ ἀποχωρίζεται αὐτοῦ ἀμέσως μὲ τὸ πρῶτον τραβήγμα, ἢ πίπτει καὶ μόνον, ἄνευ τραβήγματος, ὅπερ καὶ ρυτι-

(1) Αὐτ. σ. 360.

δόφλοιον λέγεται, ὡς μὴ ὀμαλὸν ἔχων τὸν φλοιόν. βότρυν μεθυπίδακα, τὸν ἀναβλύζοντα τὸ μέθυ ἦτοι τὸν οἶνον (ὠραῖον ἐπίθετον), καὶ κάρυον ἀντίδορον γλωρῆς λεπίδος, ἦτοι ἐνδεδυμένον ὡσεὶ διὰ δορᾶς διὰ τῆς πρασίνου εἰσέτι λεπίδος ἦτοι τοῦ ἐξωτερικοῦ κελύφους. Πάντα τὰ ἐπίθετα ταῦτα εἰσι πεποιημένα λίαν ἐπιτυχῶς προδίδοντα οὐ μόνον ἀκριβῆ παρατηρητικότητα, ἀλλὰ καὶ ποιητικὴν ἔξαρσιν.

31.

Εἰς τὸν προστάτην τῶν αἰγῶν, τὸν Πᾶνα, καὶ εἰς τὸν καλοῦς καρποῦς παρέχοντα Διόνυσον καὶ εἰς τὴν χθονίαν Δήμητραν 1 κοινὸν τοῦτο τὸ δῶρον προσέφερα, καὶ ζητῶ παρ' αὐτῶν καλὰ ποιμνία καὶ καλὸν οἶνον καὶ ἀπὸ τὰ στάχυα νὰ τινάξω καλὸν καρπὸν.

1. Ἐν Ἐρμιόνη ἢ Δήμητρα ἐλατρεύετο ὡς χθονία.

36.

Εἰς σέ, ὦ φίλοςίτος Δήμητρα, δρακιαῖς (ἀπλοχεριαῖς) σίτου ἐκ τοῦ ὀλίγουσ ἀύλακας ἔχοντος χωραφίου ὁ Σωσικλῆς γεωργὸς παρέθηκε, ἀφοῦ ἐσύναξε τὸν σπῆρον ἀπὸ τὰ καλὰ στάχυα, ἀλλ' εἶθε καὶ πάλιν νὰ σοὶ φέρῃ τὸ δρέπανον τὸ ὁποῖον νὰ ἔχη ἀμβλύνη ἀπὸ τὴν συλλογὴν τῆς καλαμιᾶς τοῦ σίτου 1.

1. Εἰς τὴν ἐριβόλακα γῆν, ὅπως εἶναι ἢ Θεσσαλική, ἐπειδὴ ὁ σῖτος ἔχει μεγάλην καλάμην, κόπτουσι κατ' ἀρχὰς ἐπάνω τὰ στάχυα καὶ ἀφήνουσιν ἔπειτα τὴν καλαμιὰν, ἥτις ἐπειδὴ συμβαίνει, ὡς ἐνταῦθα νὰ εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένη ἀμβλύνη κατὰ τὸ θέρος τὸ δρέπανον. τοῦτο πράγματι ἐννοεῖ ἐνταῦθα ὁ Σωσικλῆς ἢ μήπως εὐχεται, ἐὰν τὸ προσεχὲς ἔτος ἢ θεὰ παράσχῃ στάχους εὐτραφεῖς ὥστε νὰ λυγίσῃ τὸ δρέπανον κατὰ τὸ θέρος, νὰ ἀφιερῶσιν καὶ τὸ δρέπανον; τὸ δεύτερον μοὶ φαίνεται φυσικώτερον.

41.

Τὸ χαλκοῦν ὑνίον, τὸ ὁποῖον σπάζει τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς εἰς βῶλους, τὸ ὁποῖον σχίζει τὸ νιάμα, καὶ τὸ λωρίον, ὅπερ δένει τὸν ζυγὸν ὑπὸ τὸν αὐχένα τοῦ ταύρου καὶ τὸ πλήττον τοὺς βοῦς βούκεντρον, καὶ τὴν σφῆνα τῆς ἐγέτης (ἀλετροχέρι), εἰς τὴν Δήμητραν ἀφιέρωσεν ὁ γεωπόνος Καλλιμένης, ἀφοῦ ἤνοιξε (ἔσχισε) τὸ γεωργήσιμον λειβάδιον. Ἐὰν δὲ εὐδοκήσῃς νὰ συνάξω καὶ τοὺς στάχους, θὰ σοὶ φέρω καὶ τὸ δρέπανον.

Σημ. Παρόμοιον εἶναι καὶ τὸ 104 ἐπίγραμμα, ἀλλὰ δαψιλέστατον εἰς κοσμηματικὰ καὶ περιγραφικὰ ἐπίθετα. Τὰ σκευὴ καὶ

γεωργικά εργαλεία, ἅπερ ἀφιερώνει εἰς τὴν Δήμητραν ὁ Λυσί-
ξενος εἶναι ταῦτα: σπερμοφόρος καὶ ὠμαχθῆς
πήρα, σφῦρα, γαμψαὶ πυρολόγοι δρεπάναι,
τρίβολοι ὀξεῖς ἀχυρότριβες, (1) ἱστοβόη καὶ
γυρὰ ἄροτρα καὶ φιλόγαιος ὕνις, κέντρα
ὀπισθογυνῆ καὶ βουστρόφα δεσμὰ τενόν-
των, τρίνακες ξύλινα (τρικράνια) χεῖρες
ἄρουροπόνων. ταῦτα ὁ γεωργὸς οὗτος ἐπειδὴ παρέλυσαν
τὰ μέλη του ἐκ τῆς πολλῆς γεωργικῆς ἐργασίας ἐκρέμασεν εἰς τὴν
σταχυοστέφανον Δήμητραν.

42.

Ὁ πτωχὸς Ἀλκιμένης ἔχων μικρὸν τινα κῆπον, ἀφοῦ ἐγεύσατο
τρυγητοῦ παρασχόντος καλὴν καρποφορίαν, προσφέρων ξηρὸν
σῦκον καὶ μῆλον καὶ ὕδωρ εἰς τὸν Πᾶνα εἶπε: σὺ εἶσαι ὁ ταμίας
τῶν τοῦ βίου μου ἀγαθῶν, ἐξ ὧν τὰ μὲν ἐκ τοῦ κήπου τὰ δὲ ἀπὸ
τοῦ ὑμετέρου πετρώδους ἀντροῦ δέξαι, καὶ ἀνταποδίδων δὸς μοι
περισσότερα ἀπ' ὅσα ἔλαβες.

44.

Ἡρώναξ ὁ γεωργὸς ἢ μᾶλλον ἀμπελουργός, ἀφιερώνει εἰς
τοὺς γλευκοπότας Σατύρους καὶ τὸν ἀμπελοφυτευτὴν «ἀμπελο-
φύτῳ» Βάκχον ἐκ τῆς νέας ἀμπέλου «πρώτης φυταλιῆς» δράγματα
κλημάτων καὶ ἐκ τῶν τριῶν ἀμπελοτόπων «οἴνοπέδων» τρεῖς
κάδους τοῦ πρωτοβγάλτου, «πρωτοχύτσιο» οἴνου γεμίσας. ἐκ
τούτων ἡμεῖς, ἀφοῦ χύσωμεν ὅσον προσήκει εἰς τὸν «οἴνοπα»,
τὸν ἔχοντα τὸ χρῶμα τοῦ οἴνου Βάκχον καὶ εἰς τοὺς Σατύρους,
θὰ πῖωμεν πλέον τῶν Σατύρων. (Ἔθεν οἱ Θρᾶκες, παρ' οἷς οἱ
Σάτυροι ἐνδιέτριβον, «πάντες πολυπόται») κατὰ τὸν Ἀθήναιον
(I 442f) ὡς καὶ οἱ Σκυῖται «ἀκράτῳ παντάπασι χρώμενοι, γυναῖκές
τε καὶ πάντες αὐτοί, καὶ κατὰ τῶν ἱματίων καταγερόμενοι καλὸν
καὶ εὐδαιμον ἐπιτήδευμα ἐπιτηδεύειν νενομίχασιν» αὐτ. 432α).

45.

Ἄλλος ἀμπελουργός, ὁ Κώμαυλος, παραμονεύσας «δοκεύσας»
τὸν δασύν «λαχνήεντα» ἐχθρὸν, τὸν σπαρακτικὸν «σίντορα»

(1) Ἐκ τούτου μανθάνομεν, ὅτι εἰς πῆν σβάρναν τοῦ ἀλωνιοῦ αἱ ἀρ-
χαῖοι ἐπήγνων, ἀντὶ πυρίτιδος ἰθού λεπίδας ὡς νῦν, ὀξείας καὶ σκληρᾶς
ἀκάνθας, ἥτοι τριβόλους.

ραγολόγον τῶν (ἢ) λιακωτῶν. ἐπιτρέχοντα σύνεσπειρωμένος ὡς σφαῖρα εἰς τὰ σταφύλια, ζωντανὸν συλλαβὼν ἀνεκρέμασεν εἰς τὸν Διόνυσον.

Σημ. Οἱ χωρικοὶ ὑποφέρουσι πολὺ ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν περιέργων τούτων ζώων, τῶν ἐρίων, οἵτινες ὅταν ἴδωσιν ἀνθρώπον συσπειροῦνται ὡς σφαῖραι, καὶ οὕτω σώζονται· διότι εἶναι δύσκολον ἕνεκα τῶν σκληρῶν ἀκανθῶν καὶ τοῦ παχέος δέρματος νὰ φονεύσῃ τις αὐτούς· ὅθεν καὶ ὁ Κώμαυλος ζωντανὸν ἐκρέμασεν. Ἦν εἶδος θυσίας καὶ τοῦτο, ὅπως καὶ ὁ τράγος, ὡς βλαπτικὸς τῶν ἀμπέλων. "Ὁμοιον καὶ τὸ 169.

53.

Ὁ γεωργὸς Εὐδήμης ἀνήγειρεν εἰς τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ ναὸν ἐπ' ἰσχύματι τοῦ ἰσχυροτάτου «πιστάτου» πάντων τῶν ἀνέμων Ζεφύρου· διότι ἅμα προσευχέθη πρὸς αὐτὸν ἦλθε βοηθός, ἵνα τάχιστα λιχμήσῃ ἤτοι ρίψῃ στὸν ἀέρα τοὺς παχεῖς ἀπὸ τῶν σταγύων καρπούς.

56.

Ὁ Ληναγόρας, ἀμπελουργὸς ἀνὴρ, ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Διόνυσον, τὸν ἐστεφανωμένον κισσῷ Σάτυρον, τεταραγμένον ὑπὸ τοῦ οἴνου. εἰς δὲ τὸν βεβαρυμένον τὴν κεφαλὴν ἐκ τοῦ οἴνου λέγεις (νομίζεις) πῶς τὰ πάντα, ὁ δερμάτινος ἐπενδύτης, ἡ θρίξ, ὁ κισσός, ἡ ὀπώρα, ὅλα εἶναι μεθυσμένα, ὅτι τὰ πάντα ἔχουσι παραλύσει, καὶ τὴν φύσιν δι' ἀφθόγγων σημείων ἐμιμήθη ἡ τέχνη, ὥστε νὰ μὴ ἀνέχηται ἡ ὕλη νὰ διαφωνῇ πρὸς κανέν πρᾶγμα (ἦτοι νὰ ὁμοιάξῃ, κατὰ πάντα τὴν φύσιν).

77.

Ὁ οἰνοπότης Ξενοφῶν ἀφιερώνει τὸν κενὸν αὐτοῦ πίθον εἰς τὸν Βάχχον. παρακαλεῖ νὰ δεχθῆς τοῦτον μετ' εὐμενείας· διότι οὐδὲν ἄλλο ἔχει (εἶχεν ὡς μέθυστος διασπαθίσει τὰ πάντα).

79.

Ὁ γεωργὸς Στρατόνικος, ἀντὶ τῆς θείας εὐεργεσίας ἀφιερώνει εἰς τὸν κάτοικον τῶν λόφων καὶ τῶν βουνῶν Πᾶνα, τὰ ἄσπορα τεμένη, ἦτοι τμήμα δασῶδες τῆς ἑαυτοῦ ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας (ταῦτα νῦν ἐν Ἑλλάδι λέγονται λειβάδια, ἐνῶ ἐν Τουρκίᾳ λειβάδια τὰ τσαῖρια, ἦτοι οἱ χορτώδεις κάμποι) καὶ εἶπε: «βόσκε μετὰ χαρᾶς τὰ ποίμνια, καὶ βλέπε τὴν περιοχὴν σου, ἣν οὐδέποτε διατέμνει τὸ χαλκοῦν ὄνιον, θὰ εὕρης μικρὰν ἑπαυλιν καλορρίζικην.

διότι ἐνταῦθα εὐφραينوμένη, ἡ νύμφη Ἡχώ θὰ τελέσῃ μετὰ τοῦ τοῦξ γάμους» (ἴσ. ἀντὶ ἐπαύλιον ἐπαύλια δέον νὰ γραφῇ ἐν τῷ κειμένῳ, ὡς ἐκαλεῖτο ἡ δευτέρα τῶν γάμων ἡμέρα, καθ' ἣν ἡ νύμφη μετέβαινε εἰς τὸν γαμβρὸν).

95.

Ὁ γεωπόνος «γατόμος» (οὕτως ἐλέγετο ὁ γεωργὸς) Πάρμις ἀφιέρωσεν εἰς τὴν Δήμητραν τὸν ἀπειλητικὸν «μύωπα» (=βουκέντρι) τὸν στρέφοντα τοὺς βοῦς, τὸν φέροντα εἰς τὸ ἄκρον σίδηρον («βούπληκτρον ἄχαιναν» εἶπεν ἄλλος. ἀνωτέρω 41), τὸν σιτοδόχον σάκκον χωρητικότητος ἐνὸς μέτρου, τὸ γαμψὸν ἤτοι ἀγκύλον δρέπανον, ὄπλον σταχυοτόμον τοῦ ἀγροῦ, καὶ τὸ παλιουρήσιον τρικράνιον (ὅπερ προσφυῶς ὀνομάζει χεῖρα τοῦ θεριστοῦ δι' οὗ οὐ μόνον τοὺς στάχους οὗτος συλλέγει, ἀλλὰ καὶ λιχμίζει τὸ ἄλῳνι) καὶ τέλος τὸ δερμάτινον ἔνδυμα (ὅπερ λέγεται ποδεῶν· διότι περὶ τὰ ἄκρα κρέμανται οἱ πόδες καὶ ἡ οὐρά κττ. τοῦ δέρματος). Ταῦτα δὲ πάντα διότι γηράσας, ὡς φαίνεται, ὁ Πάρμις ἔπαυσε ἀπὸ τοῦς ἀνιαροῦς κόπους τοῦ γεωργικοῦ βίου.

98

Ὁ Ἡρώναξ ἐκ τοῦ μικροῦ καὶ πενιχροῦ ἀγροῦ (ὀλιγηροσίη), ἀφοῦ ἀλῳνισε μέρος ἐκ τῶν σταχυῶν, βαλὼν τὸν σῖτον καὶ ἀνάμεικτα ὄσπρια εἰς ξύλινον τρίποδα ἀφιέρωσεν εἰς λιχμαίαν ἤτοι τὴν προστάτιν τοῦ λιγνίσματος Δήμητραν καὶ εἰς τὰς Ὠρας τὰς περιπολούσας εἰς τοὺς ἀδλακας τῶν ἀγρῶν (ἐναυλαχοφοιτῖσιν) «ἐκ μικρῶν ὀλίγιστα» λέγει, διότι ἐκέκτητο ἐπὶ ἀγόνου γεωλόφου μικρὸν χωράφιον.

Σημ. Πτωχὸς ὁ Ἡρώναξ, μικρὸς καὶ ἄφορος ὁ ἀγρός, ἀλλὰ μεγάλη ἡ προαίρεσις καὶ ἡ πρὸς τὰς προστάτιδας τῶν καρπῶν εὐλάβεια αὐτοῦ καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ παραλείψῃ τι ἐκ τῶν νενομισμένων εἰς τοὺς θεοὺς· διὸ καὶ μὴ δυνάμενος νὰ κατασκευάσῃ λέβητα χαλκοῦν (τρίπους ὡς ἐκ τῶν ἐφ' οὗ ἐστηρίζετο τριῶν ποδῶν), ἐποίησε τοῦτον ξύλινον (πλάκινον) ἤτοι ἐναπέθεσε τὰ δῶρα εἰς μίαν σανίδα.

102

Ὁ εὐσεβὴς «φυτοσκάφος» κηπουρὸς Λάμων μάλιστα εἶδε νὰ προβάλλωσι τὰ πρῶτα τῶν κόπων αὐτοῦ σπέρματα, δὲν περιέμενε νὰ ὠριμάσῃ, ἀλλὰ λαβὼν τὸ ξανθὸν ἢ κίτρινον χιτῶνα ἔχον ῥόδι,

τὸ ῥυτιδόφλοιον σῦκον, καὶ ἐκ τριανταφυλλένιας σταφυλῆς ἀωροῦ κλώννα, καὶ μοσχοβολοῦν μῆλὸν κεκαλυμμένον ἀπὸ λεπτὸν χνουδι, καὶ γλωρὸν ἢ ἄωρον ἀγγουρι, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ἀκόμη μεταξὺ τῶν φύλλων κεκρυμμένον, καὶ μελαγχροινὴν, καὶ χρυσίζουσαν ἐλαίαν εἰς ἐσέ, ὦ φίλε τῶν διαβατῶν Πρίαπε, ἀφιέρωσε παρακαλέσας, διὰ νὰ θάλλωσι ταῦτα εἰς τὰ δένδρα καὶ εἰς τὴν καλλιερ-
γημένην γῆν.

154

Ὁ γέρον Βίτων Ἀρχὰς ταῦτα προσέφερεν εἰς τὸν Πᾶνα, εἰς τὸν εὖα κράζοντα Λυαῖον ἦτοι τὸν Διόνυσον καὶ εἰς τὰς Νύμφας, εἰς μὲν τὸν Πᾶνα νεογέννητον ἐρίφιον, ὅπερ συμπαίζει ἀκόμη μετὰ τῆς μητρὸς, εἰς τὸν «Βρόμιον» ἦτοι τὸν Διόνυσον τὸν πολυγυρισμένον κλάδον κισσοῦ, καὶ εἰς τὰς Νύμφας ἄθος πολυποίκιλον σχιεροῦ ὀπωροφόρου δένδρου, ἔτι καὶ αἱματώδη φύλλα ἀνοικτῶν ῥόδων, διὰ νὰ αὐξήσετε τὸν οἶκον τοῦτον τοῦ γέροντος καὶ νὰ καταστήσητε αὐτὸν εὐδρον, ὦ Νύμφαι, γαλακτερόν, ὦ Πᾶν, καὶ πολυστάφυλον, ὦ Βάκχε.

168

Ὁ Ξενόφιλος τὸν ἀκούραστον καταστροφέα τῶν ἀμπέλων κάπρον (ἀγριόχοιρον) τὸν ἐννεαετῆ θρασὺν τῶν ὑψικόμων καλάμων (θαμῶνα), ὅστις πολλάκις διὰ τῆς αἰχμῆς τῶν ὀξέων ὀδόντων αὐτοῦ ἀπέσπασε δένδρα καὶ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τοὺς ποιμενικοὺς κύννας, τοῦτον ἀντικρύσας πλησίον ποταμοῦ ἐμπνέοντα φρίκην μετὰ τὰς (ἠνωρθωμένας) χαίτας, πρὸ ὀλίγου δὲ ἐγκαταλιπόντα τὸ ἀδιαπέραστον τοῦ δάσους βάθος (ἢ ὅλως διόλου ἀπομακρυνθέντα), ἐφόνευσε διὰ χαλκοῦ βέλους καὶ τὸ δέρμα τοῦ ἀτιθάσσου θηρίου ἀφιέρωσας εἰς τὸν Πᾶνα ἐκρέμασεν εἰς τὴν δρῦν.

170.

(Ὁ ἀνώνυμος βεβαίως γεωργός, ὅστις δοκιμάσας ὁποῖαν ἀξίαν ἔχουσιν ὕδωρ καὶ σκιαὶ ἐν ὥρᾳ θέρους), ἀφιερώνει εἰς τὸν Πᾶνα, τὰς πτελέας καὶ τὰς ὑψικορούφους ἰτέας, καὶ τὸν πλάτανον, ὅστις καλύπτει διὰ τῶν κλώνων αὐτοῦ ὅλα τὰ ὑποκάτω καὶ τὰ περίξ, τὰς κρήνας καὶ αὐτὰ τὰ ποιμενικὰ ποτήρια, ὅλα αὐτὰ ἄπερ καταδιώκουσι καὶ καταπαύουσι τὴν δίψαν.

190.

Λάβε, ὦ τέτιμημένη Ἀφροδίτη, ἐκ τοῦ πτωχοῦ Λεωνίδου ταῦτα τὰ πτωχὰ δῶρα, πέντε σταφύλια μεγάλῳρωγα καὶ σῦκον

κεκομμένον ἀπὸ νέους κλώνους γλυκύτατον ὡς μέλι, καὶ ταύτην τὴν ἀνευ φύλλων ἐλαίαν κολυμβῶσαν εἰς τὸ ἄλας, καὶ δράκα μικρὰν εὐτελῶν ἀλφίτων, καὶ σταγόνα οἴνου πρὸς σπονδὰς χρησίμου, ἀπαραίτητον πάντοτε εἰς τοὺς βωμούς, ἧτις μένει κάτω κάτω, κρύπτεται ἐν τῷ μικρῷ τοῦ ποτηρίου πυθμένι. Ἐὰν δέ, καθὼς μοῦ ἐδίωξας τὴν παραλύουσαν τὰ μέλη μου νόσον, ἀποδιώξης καὶ πενίαν μου, θὰ σοὶ δώσω παχὺ ἐρίφιον.

225.

Ἡρώιδες, αἵτινες τὸ ἀπέραντον τῆς Λυβίης κατοικεῖτε ὄρος, ἐζωσμένοι διὰ αἰγείων δερμάτων καὶ στρεπτῶν κροσσωτῶν, τέχνα τῶν θεῶν, δέξασθε τῆς Φιλήτιδος ταῦτα τὰ ἱερὰ δράγματα (δρακίαις ἀπὸ στάχια), καὶ τοὺς ἐκ καλάμης πρασίνοὺς στεφάνους, τὰ ὅποια δεκατίζονται εἰς τὸ λίγνισμα. Ἀλλὰ καὶ τοιουτοτρόπως, ὦ Ἡρώιδες, χαίρετε, κυρίαρχοι τῆς Λιβύης.

226

Τοῦτο τὸ ὀλίγον ὑποστατικὸν καὶ ὁ ἀγρὸς ὁ μικρὸν μέρος ἔχων πρὸς καλλιεργίαν κατάλληλον καὶ σποράν, καὶ ὁ πτωχὸς ἀμπελῶν καὶ τὸ ὀλιγόξυλον τοῦτο θαμνωδὲς δάσος. Ἀλλ' ἐν τούτοις ὀγδοήκοντα ἔτη ἐπέρασε (τὸν βίον) μὲ αὐτά.

228

Δὲν ἔφερον ὁ Ἄλκιον εἰς τὴν φονικὴν μάχαιραν (εἰς τὸ σφαγεῖον) ἐργατικὸν (τοῦ ζυγοῦ) βόυν εἰς τὴν καλλιεργίαν τῶν ἀγρῶν καὶ ἔνεκα τοῦ γήρατος καταπεπονημένον, σεβασθεῖς (λαβὼν ὑπ' ὄψιν) τὰς ἐκδουλεύσεις αὐτοῦ, ἀλλ' οὗτος κάπου εἰς πυκνὴν χλόην ἐλεύθερος τοῦ ἀρότρου διασκεδάζει μυκώμενος.

232.

Σταφύλια γεμάτα ὄριμον κρασί, καὶ θρύμματα ροδιοῦ εὐκόλως σχιζομένου, καὶ ξανθοὶ μυελοὶ (ἧτοι τὸ μέσα ψωμί) τῶν κουκκουναριῶν, καὶ ἀμύγδαλα φοβούμενα τὸ δάγκαμα (ἧτοι εὐθραυστα), καὶ ἡ ἀμβροσία (ἧτοι ἡ τροφή) τῶν μελισσῶν, τὸ μέλι καὶ πολλὰ ζυμαρικὰ μελοσούσαμα, καὶ ὄρεκτικαὶ σκελλίδες καὶ ἀπίδια γυαλιστερά (μελάπιδα), ἀφθονα εἰς τοὺς οἰνοπότας προσφάγια (ὄρεκτικὰ) κοιλίας, εἰς τὸν ροπαλοφόρον Πᾶνα καὶ τὸν ἐκ καλοῦ στελέχους κατεσκευασμένον Πρίαπον, πτωχὴν τράπεζαν ἀφιερώνει ὁ Φιλοξενίδης.

Ὁ γέρων Εὐφρων εἶμαι κάτοχος οὐχὶ μεγάλου ἀγροῦ καὶ ἀμπέλου, ἥτις παράγει πολὺ γλεῦκος, ἀλλὰ χαράσσω (διαυλακώνω) διὰ τοῦ ἐπιπολαίως σχίζοντος (τσουγκρανίζοντος) ἀρότρου τὸ χέρσον καὶ ἔχω πηγὴν μὲ μικρὸν κρουνὸν. προέρχεται δὲ ὀλίγη χάρις ἐξ ὀλίγων, ἐὰν δὲ δίδῃς περισσότερα καὶ πολλά, ὦ θεέ, θά σοι προσφέρωμεν ὡς ἀπαρχήν.

3.—Σχέσις τῶν γεωπονικῶν ἐπιγραμμάτων πρὸς συνηθείας ἐν τῇ Χριστ. ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.

Πλείστας, ὡς γνωστὸν, παρέλαβεν ὁ χριστιανισμὸς συνηθείας παρὰ τῶν ἀρχαίων, ἢ μᾶλλον οἱ Ἕλληνες ἐκχριστιανισθέντες διετήρησαν ταύτας, ἀποπνευματίσαντες οὕτως εἰπεῖν αὐτάς καὶ ἐπὶ τὸ σεμνότερον καὶ ἱεροπρεπέστερον μεταβαλόντες. Οἱ θεοὶ αὐτῶν ἐν τῇ τοιαύτῃ εἰσποιήσει αὐτῶν ἔπρεπε ν' ἀποβάλωσι πᾶσαν αἰσχροεργίαν καὶ ἀκοσμίαν, ἥτις χαρακτηρίζει αὐτοὺς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ λατρείᾳ. Ἐν τοῖς ἐπιγράμμασι τούτοις παρατηροῦμεν συνηθειαν ἀπὸ τῆς Π. Διαθήκης γνωστήν, τὴν εἰς τοὺς θεοὺς καὶ δὴ εἰς τὸν Πρίαπον ὑπὸ τῶν γεωργῶν προσφορὰν τῶν ἀπαρχῶν τῆς γῆς, καὶ μετὰ ταῦτα καὶ τῶν γεωργικῶν ἐργαλείων, ὅτ' ἐγίνοντο πλέον ἀπόμαχοι, εἰς ἔνδειξιν βαθείας εὐγνωμοσύνης (κατ' ἀπομίμησιν τῶν στρατιωτικῶν, οἵτινες ἀφιέρουν τὴν πανοπλίαν βλ. ἀναθημ. ἐπιγραμμ. 46, 52-81 ἐ.). Ὁ Πρίαπος εἶναι ὁ προστάτης καὶ ἀγρυπνος τῶν καρπῶν τῆς γῆς καὶ τῶν ὀπωρῶν φύλαξ, ὁ ἅγιος Τρύφων τῶν Χριστιανῶν, ὅστις ὅμως μόνον ἀπὸ βλάβης ἀνωτέρας φυλάττει τοὺς καρποὺς καὶ τὰ λάχανα, ὡς διαλαμβάνει ἢ πρὸς αὐτὸν εὐχὴ ἢ ὁ ἐξορκισμὸς λεγόμενος εἰς κήπους, ἀμπελῶνας καὶ χωράφια» ἀρχεται δὲ ὧδε:

«Ὄντος μου ἐν Λαμψάκου κώμῃ. . . ὀργὴ κατῆλθεν ἀπὸ θεοῦ παντοκράτορος οὐκ εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς κύκλω περιχώρους, τούτέστιν ὀργὴ πρὸς πᾶσαν ἀμπελον, χώραν τε καὶ κῆπον, ἀθρόως τῶν φύλλων καὶ τῶν καρπῶν βριθομένων, μαραινομένων καὶ ἀφανιζομένων. Ὁρῶν οὖν ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος Τρύφων οὕτω τηχομένους τοὺς καρποὺς . . . τῶν τε χωραφίων, ἀμπέλων, κήπων καὶ λαχάνων καὶ παντοίων δένδρων τῷ τοιούτῳ ὀλέθρῳ παραδιδομένων διαπονηθεὶς ἐδεήθην πρὸς τὸν Κύριον καὶ θεόν μου τοῦ γενέσθαι ἀφανῆ πάντα τὰ θηρία . . . οἷα κάμπη, σκώληξ, σκωληκοκάμπη, σκάνθαρος, βροῦχος, ἀκρίς, ἐπίμαλος, καλιγάρης, μακρόπους, μύρμηξ, φθειρ, ξυγίτης, ψυλ-

λίτης, καυλοκόπος, έρυσίβη, κόγλοι, ψαλλίτης και είτε άλλο προσφυσούν και μοραίνον τον καρπόν τής σταφυλῆς και τών λοιπών ειδών και λαχάνων ...» 1

Εἶναι δὲ ἀξιοσημεῖωτον ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν τοιούτων εἰς τὴν γεωπονίαν ἀναφερομένων ἐπιγραμμάτων ἔχουσι τὴν αὐτὴν και ὁ ἅγιος Τρύφων πατρίδα, τὴν Λάμψακον. Αὕτη ἐφημίζετο τὸ πάλαι ὡς ἐξαιρέτως οἴνοφόρος και εὐάμπελος πόλις· διὸ και ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς ἔδωκε τῶν Θεμιστοκλεῖ «δωρεάν τὴν Λάμψακον εἰς οἶνον, Μαγνησίαν δ' εἰς ἄρτον, Μυοῦντα δ' εἰς ὄψον κτλ.» ὡς ὁ Ἄθηναιος ἀναφέρει (Α. 30 και ὅτι «τιμᾶται παρά Λαμψακηνοῖς ὁ Πρίηπος ὁ αὐτὸς ὢν τῷ Διονύσῳ ἐξ ἐπιθέτου καλούμενος οὕτως, ὡς Θρίαμβος και Διθύραμβος»).

Παρεμφερεῖς πρὸς τὰς τοιαύτας ἐκκλησιαστικὰς ἔχομεν και μαγικὰς εὐχὰς, ὧν ἀναφέρω μίαν.

1. *Εὐχολόγιον τὸ μέγα ἀναθεωρηθὲν κλπ. ἐπιμελεία Νικ. Παπαδοπούλου πρωτοπρεσβυτέρου, Ἄθηναι 1927 σ. 379-80. Ἐν κώδικι Λαύρας Θ 58 και 95, φ. 220α-223 ὑπάρχει, Εὐχὴ Μακαρίου τοῦ Μακρῆ εἰς ἐλαίας μὴ καρποφορούσας. Ὁ Μακρῆς ἦν διαπρεπὴς κληρικὸς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Καὶ πρὸς ἄλλους τῆς Ἀνατ. Ἐκκλησίας ἀγίους προστάτας τῆς φυτείας και τῶν καρπῶν τῆς γῆς ὑπάρχουσιν εὐχαὶ εἰς Μώκιον, Ἀνίκητον, Θαλέλαιον και δὴ εἰς τὸν ἅγιον Μάμαντα (βλ. Φῶς, περιοδ. Κύπρου, τόμ. Α', σ. 140 ἐ.)*

Ἐπιλαλιά εἰς κάμπα (ν).

Ἡ λαλόη, ἡ κακολίμαστος, τρία κακὰ ἐγέννησεν: τὴν ἀκρίδα και τὴν κάμπαν και τὴν σκώληκα. ὁ ἥλιος ἀνατέλλοντα και τὴν δροσιὰν λύνοντα ἔπεσεν ἡ κάμπα και ἐψόφησεν. ὀρκίζω σε, κάμπα, κατὰ τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα, ὀρκίζω σε, κάμπα, κατὰ τοὺς ἀγγέλους, ὀρκίζω σε, κάμπα, κατὰ τοὺς ἰβ' ἀποστόλους, ὀρκίζω σε, κάμπα, κατὰ τοὺς σαράκοντα μάρτυρας, ὀρκίζω σε, κάμπα, κατὰ τοὺς τρεῖς στρατηλάτας, ὀρκίζω σε, κάμπα, κατὰ τὸν οὐρανὸν και τὴν γῆν ὀρκίζω σε, κάμπα, κατὰ τὸν ἥλιον και τὴν σελήνην. ὀρκίζω σε, κάμπα, κατὰ τοὺς τέσσαρας ἀρχαγγέλους Μιχαήλ, Γαβριήλ, Οὐριήλ, Ραφαήλ, σῆκω τὸν λαόν σου και ὑπαγε ἄνω εἰς τὰ ὑψηλά ὄρη, ἐκεῖ νὰ ἴδῃς τὴν καθημερινὴν τροφήν σου. (τὸ τέλος ἐλλείπει). 2

2. *Vassiliev, Anecdota graeco-byzantina, σ. 33-4, ἐκ κώδ. Venetus 163, II, φ. 35 τοῦ XVI—XVII αἰῶνος.*

Ἐπίσης καὶ εἰς τὴν προσφορὰν τῶν καρπῶν τῆς γῆς ἔχομεν μίαν καθαρῶς χριστιανικὴν συνθήκειαν πρὸ Χριστοῦ. τοὺς πρόσφατους τούτους καρπούς, τὰ «π ρ ο φ α ν τ ἄ», ὁ ἀρχαῖος ἐκεῖνος Ἕλληνα προσήνεγκε τῷ προστάτῃ θεῷ Πριάπῳ, ὡς «δενδριακὴν οὐσίαν» (λέξις, ἣτις δέον νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὸ γεωπονικὸν λεξιλόγιον). Οὕτως ἀκριβῶς πρᾶττει καὶ ὁ χριστιανὸς Ἕλληνα προσφέρων ἐν τῷ ναῷ τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν τῆς γῆς, ἀλλὰ καρπούς τελείους, ὠρίμους (διότι οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ πιστοὶ πάντες γεύονται αὐτῶν μετὰ τὴν εὐλογίαν). Κατὰ ταῦτα ἔχομεν «εὐχὴν ἐπὶ τῶν προσφερόντων ἀπαρχὰς ὀπώρας», ἐπὶ «ἄλωνος» 1 ἐν ἧ καὶ ταῦτα: «πλήθυνον καὶ τὴν ἄλωνα ταύτην καὶ τὴν καρποφορίαν τῶν δούλων σου, ἐμπλήσον τὰ ταμεῖα αὐτῶν παντὸς ἀγαθοῦ καρποῦ, σίτου, οἴνου καὶ ἐλαίου». Εὐχὴν τῶν κολύβων «ὁ . . . χελεύσας τῇ γῆ παντοδαπούς ἐκφύειν καρπούς εἰς ἀπόλαυσιν καὶ τροφήν ἡμετέραν . . . καὶ τὰ σπέρματα ταῦτα σὺν τοῖς διαφόροις καρποῖς εὐλόγησον καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν μεταλαμβάνοντας ἀγίασον» 2. Εὐχὴν ἐπὶ τρυγῆς ἀμπέλου. «αὐτὸς καὶ νῦν δέσποτα, καὶ τοῦτον τῆς ἀμπέλου τὸν καρπὸν εὐλόγησον, καὶ δὸς πᾶσι τοῖς μεταλαμβάνουσιν ἐξ αὐτοῦ τὸν ἀγιασμὸν καὶ τὴν τῆς ψυχῆς προκοπὴν. τὸν δὲ συγκαλέσαντα ἡμᾶς τῆς ἀληθινῆς σου ἀμπέλου μέτοχον ποιήσον» 3. Εὐχὴν ἐπὶ εὐλογίᾳ οἴνου. «ἀέπιδε ἐπὶ τὸν οἶνον τοῦτον καὶ ἐπὶ τοὺς μεταλαμβάνοντας ἐξ αὐτοῦ, καὶ εὐλόγησον αὐτόν, ὡς ἠυλόγησας τὸ φρέαρ τοῦ Ἰακώβ καὶ τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ καὶ τὸ ποτήριον τῶν ἀγίων σου ἀποστόλων. Ὁ παραγενόμενος ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας καὶ εὐλόγησας τὰς ἐξ ὑδρίας, καὶ τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μεταβαλὼν. . . » Εὐχὴν εἰς μετάληψιν σταφυλῆς τῆς Ἁγούστου. «εὐλόγησον, Κύριε, τὸν καρπὸν τοῦτον τῆς ἀμπέλου τὸν νέον, ὃν διὰ τῆς τοῦ ἀέρος εὐκρασίας καὶ τῶν σταγόνων τῆς βροχῆς καὶ τῆς τῶν καιρῶν γαλήνης εἰς ταύτην τὴν ὠριμωτάτην στάσιν ἐλθεῖν εὐδόκησας, ἵνα ἦ ἐν ἡμῖν. . . εἰς εὐφροσύνην καὶ τοῖς προσενέγκασι δῶρον εἰς ἐξίλασμον ἁμαρτιῶν διὰ τοῦ ἀγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ σου» 4.

Τ Ε Λ Ο Σ

(1) Εὐχολόγιον μέγα σ. 375

(2) Αὐτ. σ. 376.

(3) Αὐτ. σ. 377.

(4) Αὐτ. σ. 378.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

I. Δασονομικά.

Εισαγωγή. Πώς εἰ μοναχοὶ διενεώθησαν νὰ ἀνασυγκροτήσωσι ἐπὶ τοῦ "Αθωνος τὸν ἀπολεσθέντα παράδεισον τῆς τρυφῆς.....	Σελίς 7-9
1. Ἡ ἀρχαῖότης τῶν δασῶν καὶ αἱ φυσικαὶ τοῦ "Αθωνος καλλοναὶ	
2. Ὁ εἰδωλολατρικὸς "Αθως ὄρος ἱερόν, καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος	9-12
3. "Αθως καὶ Βυζαντινοί, τὸ ἐγκώμιον τοῦ Γρηγοῤῃ.....	12-14
4. Ὁ περιώνυμος καὶ ἀπέραντος καστανεὼν τοῦ "Αθω καὶ ἡ ὑποδειγματικὴ καλλιέργεια αὐτοῦ. Οἱ μοναδικοὶ Ἀλβανοὶ ὑλοτόμοι καὶ τὸ σύστημα τῆς ἐκμεταλλεύσεως.....	15-23
5. Διαφορὰ τῆς ΒΑ καὶ ΝΔ πλευρᾶς τοῦ "Αθω ὡς καὶ τοῦ Ζύγου. Τὸ βραβεῖον τῆς Ἀκαδημείας Ἀθηνῶν πρὸς τοὺς Ἀγιορείτας. Αἱ Νύμφαι τῶν δασῶν.....	23-26
6. Τὰ δασικὰ εἶδη ἐν τῇ Λαυρ. περιοχῇ. Ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ δάσους. Μία διδασκαλικὴ ἐκδρομὴ ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ "Αθωνος. Ἡ ἐξαισία ὠραιότητος καὶ τὸ ἀσύλληπτόν μεγαλεῖον τῆς φύσεως παρούσαίξει τὸν σοφὸν δημιουργόν. Καὶ μίαν ἐπιστροφήν εἰς τὸ παρελθόν. Ὁραματισμός.....	27-37
7. Τὰ καθήκοντα τοῦ δασονόμου τῆς Μονῆς. Ἡ καταστρεπτικὴ ὑλοτομία καὶ τὸ παμφάγον πῦρ. Τὸ θαυμάσιον ὄροπέδιον Κρύα νερά. Ἀνάγκη μεταπέμψεως ὄργανωτοῦ τῶν δασῶν.	37-42
8. Ὁ θεοφύτευτος παράδεισος ἐν "Αθωνι, ἐν ἀνέκδοτον.....	42-43
9. Ἡ διαχείρισις τοῦ δάσους. Ἀθρόα ὑλοτομία. Αἱ μετὰ τῶν ὑλοτόμων συμφωνίαι. Ὁ ἀρχιμάστορας. Ὁ σκαλιέρης καὶ ἡ πώλησις τῆς ξυλείας. Οἱ πτωχοὶ τῆς Λαύρας ἀδελφοί, «οἱ παραμικροί». Ἡ ἐπιμέλεια τῶν ζώων. Οἱ ἀδελφοὶ κελλιῶται.....	40-44
10. Αἱ ἀγριολεῦκαι τῶν Κρύων νερῶν καὶ τῆς Λεύκας. Αἱ Ἡλιάδες διαμαρτυρούμεναι. Σπατάλη πολυτίμων δένδρων.....	44-48
11. Ὁργάνωσις δασονομικῆς ὑπηρεσίας. Αἱ Λαυρ. λεῦκαι καὶ αἱ Ἡλιάδες. Ἡ ἐκρίζωσις τῶν ἀγρίων ξύλων. Τὰ καυσόξυλα..	48-51
12. Ἡ ἀναβίωσις τῶν δασῶν τοῦ "Αθω. Ἀναγνώστης καὶ Βελίτσκος, οἱ μεγάλοι εὐεργέται. Τὰ γηραιὰ δάση. Ἡ κολοσσαϊα καστανεά. Ἐπενεχταὶ μεταρρυθμίσεις εἰς τὸ σύστημα τῆς ὑλοτομίας..	51-54
13. Ἡ διδασκαλία τῆς δασονομίας καὶ γεωπονίας ἐν τῇ Ἱερατικῇ Ἀθωνιάδι Σχολῇ. Δασονομία διδασθεῖσα ὑπὸ Εὐλόγιου Κουρίλα Λαυριώτου (Πίναξ τῶν περιεχομένων). Τὰ διάφορα εἶδη τῆς παραγομένης ξυλείας ἐκ καστανεάς. Ὁρησκεία καὶ φύσις. Οἱ νέοι Σελλοὶ Ἀγιορεῖται. Ἐν ἰδεῶδες συμβόλαιον ἐν Λαύρα! Θάνατος τοῦ δάσους.....	54-65

II. Γεωπονικά.

Σελίς

- Εἰσαγωγή.— Ἡ γεωπονία ἐν γένει ἐν Ἐθῶ παλαιότερόν τε καὶ νῦν—Τὰ ἐσπεριδοειδῆ—Ἡ φύσις ὄργῃ πρὸς τὴν ζωὴν, ὁ δὲ μὴ παρακολουθῶν καὶ μὴ συντρέχων αὐτῇ καταδικάζεται εἰς μαρασμὸν καὶ ἀποσύνθεσιν—Διατὶ ἀνῆροτος ὁ Ἐθῶς;..... 67-76
1. Ἡ ἐλαία ἱστορικῶς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐξεταζομένη. Ὁ περὶ προελεύσεως τῆς ἐλαίας μῦθος (ἕρις Ἀθηναῖς καὶ Πυρραῖος). Ἡ ἀγκυροσκόπος ἐλαία τοῦ Πλάτωνος, αἰ μ ο ρ ί α ι. Ἡ ἐλαιόφυτος Ἀττικῆ. Τὸ ἱερὸν ἔλαιον τῶν μοριῶν. Ἡ ἐλαία ὡς ἐπαθλὸν ἐν τοῖς ἀγῶσιν, ἡ εἰρεσιῶνη. Χελιδνίσμα μετὰ θαλλῶν ἐλαίας. Ὁ θαλλὸς τῆς ἐλαίας ὡς σύμβολον εἰρήνης. Τὸ ἔλαιον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τῇ ἱατρικῇ καὶ τῇ μαγειρικῇ 77-86
2. Ἡ ἀληθὴς καταγωγή, τῆς ἐλαίας. Πύτερον ἢ ἀγρία ἢ ἡμέτερος προὔπτερον ἐλαία;..... 86-89
3. Τὰ «Γεωπονικά» περὶ ἐλαίας. Κολοσσὸς ἐλαιοδένδρων ἐν Λαύρα. Πελασγικὰ λείψανα ἐν τῷ ἐλαιῶνι. Ἡ πλημμελὴς καλλιέργεια καὶ ἡ ἐξαγωγή τοῦ ἐλαίου. Ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ μεγάλου ἐλαιῶνος. Ὁ λευκὸς χρυσὸς ρέων ἀκαταπαύστως εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ ἐπίδοσις ἀλλαγῆς τε καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς τοῦ Ἐθῶ Μοναῖς. Ὁ δάκος εἶναι ἡ πληγὴ τοῦ Φαραῶ. Ἐπιστήμη καὶ θρησκεία. Ἡ πρὸς τὸ ράντισμα ἀποστροφή. Ὁ ἀφρακτὸς ἐλαιῶν τῆς Λαύρας. Ἐγκατάλειψις ἐλαιοκαρπίας..... 89-99
4. Τὸ δικαστήριον τῆς ἐλαίας ἐπὶ τοῦ Ὄρους τῶν ἐλαιῶν.... 99-109
5. Ἡ ἐξελέωσις. Μία καταδικαστικὴ ἀπόφασις..... 109-113

Ἀμπελῶνες.

- Πολιὰ ἱστορία τῆς ἀμπέλου καὶ τοῦ οἴνου καὶ ἡ περὶ αὐτῶν ποιήσεις.—Ἀνάλεκτα ἐκ τῆς τῶν Βυζαντινῶν ἱστορίας.—Ἡ διὰδοσις ἐν Ἐθῶ, ἡ ἀνεκδοτολογία καὶ ἡ κατάστασις τῶν ἀμπελώνων ἐν Λαύρα. 115
1. Σπουδαιότης τοῦ οἴνου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις—Ἡ πατρὶς τῆς ἀμπέλου—Τὰ Γεωργιανὰ κλήματα ἐν Ἐθῶ καὶ ὁ σαρπρίας τῶν ἀρχαίων—Τὸ ἐπιλεκάνιον τῶν Ἀγιορειτῶν—Ὁ εἶνος ἐξυμνούμενος—Οἶνος λευκός, γλυκάζων, μέλας καὶ βραστός, ὁ ἀκρατος καὶ τὸ ἀκράτισμα..... 117-120
2. Ὁ οἶνος τὸ αἷτιον τῶν κοινῶν συνεστιάσεων καὶ δημοτελῶν ἐορτῶν. Ὁ Βάκχος μετακομίζων τὴν ἀμπελον ἐξ Ἰνδιῶν.—Ποικιλία οἴνων, ὁ πισσίτης, τὸ οἰνόμελι ἢ μελικρατον.—Ὁ ζῦθος καὶ τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Ἰουλιανοῦ.—Ὁ πελώριος βότρυς τῆς Ἁγίας Γραφῆς.—Χῶραι φημιζόμεναι ἐπὶ ἐκλεκτῶ οἴνω.—Οἶνοι θαυματουργοί.—Ὁ παλαιὸς οἶνος.—Πῶς

- ἔπινον οἱ ἀρχαῖοι, τὰ προπόματα καὶ αἱ προπόσεις.—Κυ- Σελίς
πέλλων 100 εἶδη.—Ἡ τοῦ οἴνου ἀραίωσις.—Ὁ περίφημος
Ἴσμαρικὸς τῆς Μαρωνείας.—Μεγαλοφυῖα καὶ οἶνος.—Τὸ
περίφημον περὶ ἀμπέλου καὶ οἴνου σύγγραμμα τοῦ Φα- 120-127
σιμοῦ ἐν Ἰταλίᾳ.....
3. Εἶδη οἴνων ὡς πρὸς τὸ χρῶμα καὶ τὴν γεῦσιν.—Περιγραφή
τῶν σπουδαιότερων οἴνων.—Διάφοροι ἐξ εἴνου σκευασίαι.
Ὁ ἀνθοσμίας καὶ ὁ δευτερίας (λάγγερον).—Ἐκ τοῦ δει-
πνοσοφιστοῦ Ἀθηναίου ιδιότητες τῶν οἴνων.—Παρά ἀκρά-
του καὶ κεκραμένου οἴνου.—Ὁ «γερούσιος» τοῦ Ὀμήρου.—
Περὶ τῶν Ἰταλικῶν οἴνων—Οἶνοι ἑλληνικοὶ καὶ διαφόρων
χωρῶν.—Ἡ Συκιθικὴ ἀκρατοποσία.—Πάσσοις, γυναικεῖον
πόμα 128-137
4. Οἰνολογία καὶ ἀσκησις.—Ὁ Ἀβδηριτισμὸς ἐν Λαύρᾳ.—Ἡ Σικῆ-
τις τῆς Νιτρίας καὶ ὁ οἶνος.—Τί νομοθετοῦσιν οἱ ἰδρυταὶ
τῶν Μονῶν περὶ εἴνου.—Τὸ ἀπαραίτητον κ ρ α σ ο β ὀ λ ι ο ν .
Ἡ ἀλληγορία τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαίου.—Τὸν οἶνον ἐν Λαύρᾳ
ἀντικαθιστᾷ τὸ ψυχρὸν ὕδωρ—Οἱ καθισματάριοι.—Μία
στάσις, «αὐτὸ τὸ κρασί μᾶς βαστάει ἐδῶ»—Οἶνος καὶ ἔμ-
πνευσις.—Ὁ θαυμάσιος Μονοξυλίτης οἶνος.—Τὸ ὄξυπό-
ριον τοῦ Γαληνοῦ..... 138-143
5. Οἶνος καὶ Βυζαντινοί.—Ἡ γλευκοποσία καὶ ὁ Ζιφομούστης.—
Τὸ νεροκοπημένον κρασί καὶ ὁ Πτωχοπρόδρομος.—Οἰνολο-
γικὸι ὄροι καὶ ἰσημασίαι.—Ἡ δημώδης βακχικὴ ποίησις.—
Ἡ φιλοσοφία τοῦ Κρασοπατέρα..... 143-146
6. Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας διὰ τὴν τῆς ἀμπέλου προκοπὴν
μέριμνα παρὰ Βυζαντινοῖς. — Τὰ ἀπελατικὰ ἄσματα 146-148
7. Ἡ βακχικὴ ποίησις ἐν Ἀθῶν..... 148-152
8. Ἡ σταφυλοφαγία ἐν Λαύρᾳ—Μία ἀσκητικὴ ἀλληγορία—Ὁ ἀμ-
πελῶν τοῦ κυρ' Ἰσαίου καὶ ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄. 152-159
9. Ὁ τρόπος τῆς καλλιέργειας τῶν ἀμπελῶν ἐν Λαύρᾳ ἄλλοτε καὶ
νῦν καὶ ἡ παραγωγή ἐξαιρέτων οἴνων..... 159-167
10. Ἡ ἐξαγγελομένη τοῖς κακοῖς τοῦ ἀμπελῶνος ἐργάταις κατα-
δικαστικὴ προφητεία..... 167-168
11. Ἄ'Ετέρα κάθαρσις ὀρδινιασμένη πρὸς Θεραπείαν καὶ καθαρισμὸν
τῆς ψυχῆς» 169-170
12. Τὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησι διάφορα εἶδη τῶν οἴνων κατ'
ἀλφαβητικὴν τάξιν. Ποιότης καὶ χρησιμότης αὐτῶν..... 171-198

Κῆποι καὶ περιβόλια.

- Ἡ διάδοσις τῶν ὀπωροφόρων ἐν Ἀθῶν
δένδρων. Τί γράφει ὁ Χριστοφ. Ἀγγελος. Ὁ κῆπος
τοῦ Δαπόντε. Ἀστοργία ἐν Λαύρᾳ. Κρόμυα καὶ σκόρδα.. 199-216
Αἰ συκαῖ, ἡ καταγωγή αὐτῶν καὶ ἡ διάδοσις παρὰ τοῖς
ἀρχαίοις.—Πλήθος εἰδῶν σῦκα. Ἡ ἐξόντωσις τῶν συκῶν
ἐν Λαύρᾳ 217-225

Παράρτημα.

	Σελίς
* Αρχαῖα γεωπονικά ἐπιγράμματα.....	226-252
* Ἡ εἰς τὸ πεζὸν μετάφρασις τῶν γεωπονικῶν ἐπιγραμμάτων. Σχέσις αὐτῶν πρὸς συνηθείας ἐν τῇ Χριστ. Ὁρθοδόξῳ	
* Ἐσοδήσια.....	260-262
Πίναξ τῶν περιεχομένων	

